O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI

«BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDIT» KAFEDRASI

“TASDIQLAYMAN”
O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor,
professor _____ A.A.Elmurodov
“__” _____ 2025-yil

“QISHLOQ XO‘JALIGIDA MOLIYAVIY TAHLIL”
FANI BO‘YICHA

O‘QUV USLUBIY MAJMUA

Bilim sohasi:	400000	– Biznes, boshqaruv va huquq
Ta’lim sohasi:	410000	– Biznes va boshqaruv
Ta’lim yo‘nalishi:	60410100	– Buxgalteriya hisobi (qishloq xo‘jaligida)

Samarqand – 2025

Fanning o‘quv-uslubiy majmuasi tasdiqlangan o‘quv reja, ishchi o‘quv reja, o‘quv dasturi va sillabusi (ishchi o‘quv dasturi)ga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

Eshmuradov U. -“Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasi mudiri, i.f.f.d. PhD

Tuxtayev Z. -“Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasi assistenti

“QISHLOQ XO‘JALIGIDA MOLIYAVIY TAHLIL” FANINING O‘QUV-USLUBIY MAJMUASI:

“Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasining 2025 yil “ 26 ” avgustdagi “ 1 ” -son yig‘ilishida muhokamadan o‘tgan hamda fakultet kengashida muhokama etish va o‘quv jarayonida foydalanishga tavsiya qilish uchun taqdim etilgan (*1-bayonnoma*).

Kafedra mudiri_____ **U.T.Eshmuradov**

“Iqtisodiyot” fakulteti Kengashining 2025 yil “ 28 ” avgustdagi “ 1 ” -son yig‘ilishida muhokama etilgan va o‘quv jarayonida foydalanishga tavsiya qilingan (*1- bayonnoma*).

Fakultet kengashi raisi_____ **A.I.Alikulov**

Kelishildi:

O‘quv-uslubiy boshqarma boshlig‘i, v.f.n., dotsent _____ **Sh.X.Qurbanov**

M U N D A R I J A

№	Ma’lumotlar	bet
I	**Fanning o‘quv dasturi**	**5**
II	**Fanning sillabusi (ishchi o‘quv dasturi)**	**14**
III	**Fanning asosiy o‘quv materiallari:**	**22**
3.1	Ma’ruza mashg‘ulotlari uchun o‘quv materiallari	23
3.2	Amaliy mashg‘ulotlari uchun o‘quv materiallari	190
3.3	Laboratoriya mashg‘ulotlari uchun o‘quv materiallari	204
3.4	Mustaqil ta‘lim bo‘yicha o‘quv materiallari	205
3.5	Fan bo‘yicha glossariy (o‘zbek, rus, ingliz tillarida)	207
IV	**Fan bo‘yicha o‘tkaziladigan attestatsiyalar uchun savollar:**	**210**
	1-semestr uchun	
4.1	1 OB uchun og‘zaki savollar-150 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -75 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-75 ta*)	211
4.2	2 OB uchun og‘zaki savollar-150 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -75 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-75 ta*)	216
4.3	YaB uchun og‘zaki savollar-300 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -150 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-150 ta*)	222
4.4	1 OB uchun yozma ish savollari-150 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -75 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-75 ta*)	231
4.5	2 OB uchun yozma ish savollari-150 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -75 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-75 ta*)	236
4.6	YaB uchun yozma ish savollari-300 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -150 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-150 ta)*	242
4.7	1 OB uchun test savollari-150 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -75 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-75 ta*)	251
4.8	2 OB uchun test savollari-150 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -75 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-75 ta*)	279
4.9	YaB uchun test savollari-300 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -150 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-150 ta*)	307
	2-semestr uchun	

4.1	1 OB uchun og‘zaki savollar-150 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -75 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-75 ta*)	354
4.2	2 OB uchun og‘zaki savollar-150 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -75 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-75 ta*)	359
4.3	YaB uchun og‘zaki savollar-300 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -150 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-150 ta*)	365
4.4	1 OB uchun yozma ish savollari-150 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -75 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-75 ta*)	374
4.5	2 OB uchun yozma ish savollari-150 ta *(auditoriya darslari bo‘yicha -75 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-75 ta*)	379
4.6	YaB uchun yozma ish savollari-300 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -150 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-150 ta)*	385
4.7	1 OB uchun test savollari-150 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -75 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-75 ta*)	394
4.8	2 OB uchun test savollari-150 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -75 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-75 ta*)	422
4.9	YaB uchun test savollari-300 ta (*auditoriya darslari bo‘yicha -150 ta, mustaqil ta‘lim bo‘yicha-150 ta*)	450
V	**Fan bo‘yicha baholash me’zonlari**	497
VI	**Fan bo‘yicha tarqatma materiallar**	499
VII	**O‘UMning elektron varianti**	505

I. Fanning o‘quv dasturi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"
Samarqand davlat veterinariya
meditsinasi, chorvachilik va
biotexnologiyalar universiteti rektori
_____ X.B.Yunusov
2025-yil 30 04

Ro'yxatga olindi: № BD-60410100-1.23
2024-yil 30 04

QISHLOQ XO'JALIGIDA MOLIYAVIY TAHLIL

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	400000	- Biznes, boshqaruv va huquq
Ta'lim sohasi:	410000	- Biznes va boshqaruv
Ta'lim yo'nalishi:	60410100	- Buxgalteriya hisobi va audit (qishloq xo'jaligida)

Samarqand - 2025

Fanning modul kodi QXXIOT-TL1512	O'quv yili 2025-2026	Semestr 5-6	ECTS-Kreditlar 12	
Fanning modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 12	
	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1.	Qishloq xo'jaligida moliyaviy tahlil	180	180	360
2.	**4. Fanning mazmuni**			

Fanning maqsadi - talabalarga xo'jalik yurituvchi sub'yektlarning faoliyati, ularning samaradorligi, moliyaviy ahvoli va natijaviyligi, pul oqimlarini boshqarish va kapitalini o'stirish imkoniyatlarini aniqlashni o'rgatish.

Fanning vazifasi - talabalarga xo'jalik yurituvchi sub'yektlarning aktivlari va ularning kelgusidagi ko'payishi, kapitali va uning o'sishi, majburiyatlarining ichki, moliyaviy manbai va rentabelligi, pul oqimlari va ularning kutilishlari boshqaruvining barcha ob'yektlari bo'yicha axborotlarni chuqur qayta ishlash orqali faoliyatni tori va maqsadli yo'lga qo'yishni ko'rsatish hisoblanadi.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Moliyaviy tahlil fanining nazariy asoslari

Tahlilning zamonaviy boshqaruvdagi roli, o'rni va ahamiyati. Moliyaviy tahlil fanining predmeti, ob'yekti, maqsadi, vazifalari, prinsiplari. Moliyaviy tahlil fanining metodi va uning o'ziga xos xususiyatlari. Tahlil metodining o'ziga xos xususiyatlari, uning boshqa fanlardan farqli jihatlari.

2-mavzu. Moliyaviy tahlilda qo'llaniladigan usullar

Moliyaviy tahlilda qo'llaniladigan usullar an'anaviy (taqqoslash, balans, o'rnacha miqdorlar, zanjirli almashtirish, indeks, farqli, nisbiy ko'rsatkichli, kabi) va iqtisodiy-matematik (integral, chiziqli va chiziqli dasturlash, nazariy o'yin, interpolatsiya va regressiya, determinant, faktorlar, omillar, tahlil matrisa. Moliyaviy tahlilning maxsus usullari: moliyaviy hisobotni o'qish, gorizontal, vertikal, trend, qiyosiy, omilli, koeffitsientlar tahlili)

3-mavzu. Moliyaviy tahlilning boshqa fanlar o'rtasida tutgan o'rni va o'ziga xos xususiyatlari.

Moliyaviy tahlilni tashkil etish, yuritish, axborotni shakllantirish sohasidagi munosabatlarni tartibga solishning me'yoriy asoslari. Moliyaviy tahlilni tashkil etish shakllari. Moliyaviy tahlilni tashkil etishda korxonaning tarmoq xususiyati faoliyat ko'lami, rahbordagi o'rni. Ichki jihatlarni hisobga olish. Moliyaviy tahlilning asosiy bo'limlari: moliyaviy hisobot tahlili, investitsion tahlil, operatsion

qog'ozlar bozoridagi jarayonlar tahlili, moliyaviy hisobotni tasdiqlash.

4-5-mavzu. Moliyaviy tahlilni tashkil etish va axborot manbalari

Moliyaviy tahlil bosqichlari. Moliyaviy tahlilning axborot manbalari (tahlil ob'yektlari haqidagi ma'lumotlar), ularning ochiqligi va oshkoraligi. Moliyaviy hisobotlar shakllari va ularning tavsifi. Jamlangan moliyaviy hisobotlar va ularni tahlil etish. Moliyaviy hisobotni tuzishda milliy va xalqaro standartlarning moliyaviy hisobot mazmuniga ta'siri.

Moliyaviy tahlilni muammoli jihatlari (davriy oraliqdagi qiyosiylik, turli korxonalar o'rtasidagi qiyosiylik, axborot operativligi muammolari). Auditor xulosalarini ko'rib chiqish. Auditdan o'tkazilmagan hisobotlar. Moliyaviy tahlilda qo'llaniladigan boshqa axborotlar. Moliyaviy tahlilda kompyuter texnologiyalari va dasturiy ta'minotlardan foydalanish.

6-7-mavzular. Moliyaviy bayonotlar tahlili

Moliyaviy bayonotlar tahlili – bu korxona yoki tashkilotning moliyaviy holati va faoliyati samaradorligini baholash uchun tuzilgan moliyaviy hisobotlar (balans, foyda va zarar hisobotlari, pul oqimi hisobotlari va boshqalar) asosida amalga oshiriladigan tahliliy jarayondir. Bu tahlil yordamida investorlar, kreditorlar, menejerlar va boshqa manfaatdor tomonlar tashkilotning moliyaviy barqarorligi, rentabelligi, likvidligi hamda qarzdorlik darajasini aniqlab olishlari mumkin.

Moliyaviy tahlil usullari orasida gorizontal (dinamik) tahlil, vertikal (strukturaviy) tahlil va ko'rsatkichlar tahlili keng qo'llaniladi. Bu tahlil natijalari asosida qarorlar qabul qilinadi, moliyaviy strategiyalar ishlab chiqiladi.

8-9-mavzular. Ishlab chiqarish va davr xarajatlari tahlili

Xarajatlar tahlili maqsadi, mazmuni va vazifalari. O'zgaruvchan va o'zgarmas xarajatlar tahlili. Xarajatlarni umumiy hajmi va ularni asosiy elementlari bo'yicha baholash, tahlil qilish. Xarajatlarni faoliyat turlari, javobgarlik markazlari kalkulyatsiya moddalari bo'yicha tahlili.

Mehnat haqi, asosiy vositalarni saqlash va ishlatish xarajatlari tahlili. Ishlab chiqarilgan va sotilgan mahsulotlar tannarxini tahlili. Mahsulot (ish, xizmatlarning xarajat sig'imini tahlili. Xarajatlarni maqbullashtirish va samaradorlikni oshirish yo'llari.

10-11-mavzular. Buxgalteriya balansi tahlili

Buxgalteriya balansi tahlili mazmuni va vazifalari. Buxgalteriya balansi va uning tarkibiy tuzilishi: aktivlar, kapital va majburiyatlar. Balans ma'lumotlari va uning boshqa moliyaviy hisobotlar ma'lumotlariga mosligi.

Korxona moliyaviy holatining tahlili. Buxgalteriya balansini "o'qish". Buxgalteriya balansining gorizontal (davriy) tahlili. Buxgalteriya balansining vertikal tahlili.

Korxonalar iqtisodiy salohiyati: tarkibi, ko'rsatkichlar tizimi va samaradorligini tahlili. Korxonalar moliyaviy salohiyati: tarkibi, ko'rsatkichlar tizimi va samaradorligini tahlili. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo'yicha turkumlanishi

12-13-mavzular. Moliyaviy barqarorlik tahlili

Moliyaviy barqarorlik tahlilining mazmuni, maqsadi va vazifalari. Korxonaning iqtisodiy resurslari, uning moliyaviy tuzilmasi, likvidligi, to'lovga qobiliyatini moliyaviy ahvol va barqarorlikka ta'siri. Moliyaviy barqarorlik va uning tiplari: mutlaq va nisbiy barqarorlik, notabarqaror va inqirozli holatlar.

Korxonaning o'z aylanma mablag'lari bilan ta'minlanganligi tahlili.

Korxonaning moliyaviy barqarorligi bilan bog'liq koeffitsiyentlar va ularning tahlili. Moliyaviy barqarorlikni dinamik tahlili. Korxonaning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash bo'yicha ichki imkoniyatlarni aniqlash va yo'lga qo'yish chora-tadbirlarini belgilash

14-15-mavzu. Kreditga layoqatlilik tahlili

Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmuni, maqsadi va vazifalari. Kreditga layoqatlilikning tavsifi. Kreditga layoqatlilikni baholash va tahlil qilishning asosiy usullari: ekspert baholash tizimi va ballik (skoring) baholash tizimi. Kreditga layoqatlilikni baholashda tijorat banklari kredit siyosatining o'ziga xos jihatlari.

Kreditga layoqatlilikni baholashda moliyaviy va moliyaviy bo'lmagan ko'rsatkichlar tahlili. Korxonaning ishonchliligini baholash. Korxona raqobatdoshligining tahlili. Daromad tahlili. Kreditlarning muddatliligi va maqsadliligi bo'yicha ishlatilish tahlili. Risklar tahlili. Kreditga layoqatlilikni baholashda nazoratning davomiyligi

16-17-mavzu. Debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili

Debitorlik, kreditorlik qarzlari tahlilining mazmuni, ularni tahlil qilish maqsadi va vazifalari. Debitorlik va kreditorlik qarzlarining shakllanishi. Debitorlik va kreditorlik qarzlarining tarkibi va muddati bo'yicha tahlili.

Qarzdorlik dinamikasining natijaviy va samaradorlik ko'rsatkichlari bilan qiyosiy tahlili (qarzlarning aylanuvchanligi va qoplanuvchanligi tahlili). Debitorlik va kreditorlik qarzlarini kamaytirish bo'yicha boshqaruv qarorlarini qabul qilish mexanizmlari. Muddati o'tgan debitorlik va kreditorlik qarzlari va ular yuzasidan rezervlar tahlili.

18-19-mavzular. Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili

Moliyaviy natijalar, foyda va rentabellikni ifodalovchi ko'rsatkichlar tahlilining ahamiyati, mazmuni, maqsadi va vazifalari. Umumiy moliyaviy natijalar, ularning tarkibi, tuzilishi va ko'rsatkichlarining bir-biri bilan bog'liqligi.

Moliyaviy natija, foyda va rentabellik ko'rsatkichlarini baholash va tahlil qilish

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi professori, iqtisodiyot fanlari doktori A.I.Alimov, kafedra assistenti Z.Tursunov tomonidan 60410100-"Buxgalteriya hisobi va audit (qishloq xo'jaligida)" ta'lim yo'nalishi talabalari uchun tayyorlangan "Qishloq xo'jaligida moliyaviy tahlil" o'quv dasturiga

TAQRIZ

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining tadbiq etilishi hisobning yangona usullarini qo'llash orqali korxonalarni ichki boshqaruv tizimini takomillashtirish, manfaatdor tomonlarga korxonaning moliyaviy holati to'g'risida ma'lumot berish va ularning raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi

«Qishloq xo'jaligida moliyaviy tahlil" fani bo'yicha o'quv dasturi bakalavrlarning 60410100-"Buxgalteriya hisobi va audit (qishloq xo'jaligida)" ta'lim yo'nalishi talablari uchun mo'ljallangan. Mazkur fan o'quv rejada majburiy fanlar bloklaridan o'rin olgan.

«Qishloq xo'jaligida moliyaviy tahlil" o'quv dasturida 60410000-"Buxgalteriya hisobi va audit (qishloq xo'jaligida)" yo'nalishi bo'yicha tayyorlanadigan bakalavrlarga qo'yiladigan talablar, buxgalteriya kasbi (professional) va xalqaro me'yorlari, O'zbekistonda buxgalteriya hisobini normativ-huquqiy tartibga solish tizimi, moliyaviy hisobotni tayyorlash va taqdim etish uchun konseptual asos, hisob siyosati va moliyaviy hisobot, moliyaviy hisobotning tarkibi va tuzilishi, konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot, moliyaviy hisobotlarni taqdim etish, hisob siyosatlari, moliyaviy hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar asosida transformatsiya qilish kabi keltirilgan mavzular talabalarda moliyaviy hisob va hisoboti bo'yicha nazariy bilimlar shakllantirishi hamda ularda amaliy bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish uchun xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan olganda, «Qishloq xo'jaligida moliyaviy tahlil" fanini o'rganish tegishli natijalarga erishish imkonini beradi.

Umuman olganda, «Qishloq xo'jaligida moliyaviy tahlil" o'quv dasturi qo'yilgan talablarga javob beradi, talabalarda ushbu fan bo'yicha nazariy bilim va malakaga ega bo'lishlari uchun mos holda tuzilgan, undan 60410100-"Buxgalteriya hisobi va audit (qishloq xo'jaligida)" ta'lim yo'nalishi talabalari o'quv jarayonida o'quv dasturi sifatida foydalanish uchun tavsiya etamiz.

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Samarqand filiali "Buxgalteriya hisobi
va statistika" kafedrasi mudiri,
i.f.f.d.(PhD).dotsent M.Mardonov

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi professori, iqtisodiyot fanlari doktori A.I.Alikulov, assistent Z.Tuxtaxo'jaeva tomonidan 60410100-"Buxgalteriya hisobi va audit (qishloq xo'jaligida)" ta'lim yo'nalishi talabalari uchun tavsiya etilgan «Qishloq xo'jaligida moliyaviy tahlil" fan o'quv dasturiga

TAQRIZ

Bugungi kunda MHXSni qabul qilish va unga muvofiq hisobni tuplon etish global bozorda yagona moliyaviy axborot almashish muhitini yaratdi. Bu jarayon o'z navbatida, axborot shaffofligi, hisobdorlik va iqtisodiy [illegible] oshishiga xizmat qiladi. Shuningdek, MHXS qo'llanishi bozor iktisodiyoti, kapital bozorlarning rivojlanishi, qimmatli qog'ozlar bozorlarida xorijiy ko'lamining kengayishi, xorijiy investitsiyalarning milliy bozorga kirib kelishi va investorlarni himoya qilishning takomillashtirishga xizmat qiladi. Shuni ta'kidlab o'tish joizki, ushbu ijobiy natijalarga erishish uchun MHXSni milliy bozorda qamrab olish chora-tadbirlarini izchil ochirish lozim bo'ladi. Shu nuqtai nazardan olganda, "moliyaviy hisobot" fanini chuqur o'rganish taqozo etiladi.

Qishloq xo'jaligida moliyaviy tahlil fani (kursi 60410100-"Buxgalteriya hisobi va audit (qishloq xo'jaligida)" ta'lim yo'nalishi bo'yicha tahsil yo'nalishi o'quv reja asosida tuzilgan. Ushbu tavsiyalangan dastur «Moliyaviy tahlil» fanining nazariy, uslubiy va amaliy masalalari hamda masalalarini o'z ichiga olgan bo'lib, fanni o'rganishning zamonaviy pedagogik, o'quv-uslubiy, ilmiy va amaliy tavsiyalarga asoslangan.

Qishloq xo'jaligida moliyaviy tahlil fani bo'yicha o'quv dasturi 60410100-"Buxgalteriya hisobi va audit (qishloq xo'jaligida)" ta'lim yo'nalishi talabalarini uchun mo'ljallangan.

«Moliyaviy tahlil" fani bo'yicha o'quv dasturida keltirilgan mavzular talabalarni yo'nalish yuritiluvchi korxonalarda mo'ljallangan tegishli sohada buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etishning nazariy asoslari bo'yicha ko'nikma va malakalarni hosil qilishda yordam beradi. Buxgalteriya hisobi bo'yicha professional kompetensiyalarni ko'rsatish uchun zamin yaratadi.

Qishloq xo'jaligida moliyaviy tahlil fani bo'yicha tayanilgan o'quv dasturi talabalar egallashi lozim bo'lgan bilim va ko'nikmalarni to'la qamrab olgan.

Umuman olganda, mazkur o'quv dasturi qo'yilgan talablarga mos holda tayyorlangan bo'lib, shu jihatdan amalda 60410100-"Buxgalteriya hisobi va audit (qishloq xo'jaligida)" ta'lim yo'nalishi talabalarini o'qitishda foydalanish uchun tavsiya etiladi.

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
"Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi mudiri, iqtisodiyot f.f.b.f.d., dotsent — U.Shoimov

yo'llari. Xo'jalik yurituvchi sub'yektning asosiy va asosiy bo'lmagan faoliyatidan olingan daromadlari tahlili. Marjinal foyda tahlili. Mahsulot sotishdan ko'rilgan yalpi foyda va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili.

Moliyaviy natijalar tarkibiga kiruvchi xarajatlarning turlari va ularning tavsifi. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo'llari. Xarajatlar o'zgarishiga ta'sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo'llari. Asosiy va umumxo'jalik faoliyati foydasi (zarari), ularni aniqlash va tahlil qilish yo'llari. Favqulodda foyda va zararlar tahlili. Soliq to'lanmunga qadar foyda tahlili. Byudjetga to'lovlar va ajratmalarning tahlili. Soliq to'lovlari dinamikasi, ularning natijaviy ko'rsatkichlar bilan qiyosiy tahlili. Korxonalarda soliq yukini hisoblash yo'llari va tahlili. Sof foyda va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili.

Rentabellik ko'rsatkichlari va ularga ta'sir etuvchi omillar tahlili. Foyda va rentabellikni oshirish imkoniyatlarini aniqlash

20-21-mavzu. Pul oqimlari tahlili

Xo'jalik yurituvchi sub'yektning pul mablag'larini ko'paytirish, ularning ko'payish vaqtini hisob-kitob qilish va natijaga erishishda tahlilning muhimligi va asosiy vazifalari. Korxonaning pul mablag'lari bilan ta'minlanganligi va ular oqimini tahlil qilishning o'ziga xos xususiyatlari.

Pul oqimi to'g'risidagi hisobotning tuzilishi. Pul oqimlarini baholash. Asosiy faoliyat, moliyaviy va investitsion faoliyatdan pul oqimlari tahlili. Pul oqimlarini tahlil qilishning to'g'ri va egri uslubi.

Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlili. Pul oqimlari harakatini tezlashtirish imkoniyatlarini aniqlash. Pulning muddatdagi qiymati, foiz stavkalari va ularni hisoblash usullari. Valyuta mablag'lari harakatining tahlili.

22-23-mavzu. Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili

Xususiy kapitalni tahlil etish maqsadi, mazmuni, vazifalari va axborot manbalari. Xususiy kapitalning tarkibiy tuzilishi: ustav fondi (ustav kapitali), qo'shilgan kapital, zaxira kapitali va taqsimlanmagan foyda.

Xususiy kapital va uning o'zgarishini tahlili. Xususiy kapitalning dinamik tahlili. Sof aktivlar tahlili va ulardan foydalanish samaradorligining tahlili. Moliyaviy leveridi ko'rsatkichlarini tahlili.

24-25-mavzu. Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni baholash va tahlil qilish

Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni baholashning ob'yektiv zaruriligi, uni tahlil qilish maqsadi va vazifalari. Bankrotlik instituti va uning rivojlanish istiqbollari. Iqtisodiy nochorlikni tartibga solishning huquqiy normalari. Iqtisodiy nochorlik tahlilining axborot manbalari. Bankrotlikni aniqlashda qo'llaniladigan ko'rsatkichlar tizimi va ularning qiyosiy tahlili. Iqtisodiy holat nobarqarorligi.

Iqtisodiy nochorlik xavf-xatarlarini aniqlashda moliyaviy holat tahlili va bankrotlikni aniqlashning turli modellari. Bankrotlik taomillari: kuzatuv, tashqi boshqaruv, sanatsiya, tugatishning o'ziga xos xususiyatlari. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni oldini olish chora-tadbirlari. Korxonani moliyaviy sog'lomlashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish va ularni amalga oshirish bo'yicha boshqaruv qarorlarini qabul qilish. Bankrotlikni oldini olishda moliyaviy menejmentdan foydalanish.

26-27-mavzu. Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish

Raqobatdosh iqtisodiyotda xo'jalik sub'yektlarining moliyaviy holatini reyting baholashning zaruriyati, tahlil maqsadi, mazmuni va vazifalari. Korxonalar faoliyati reytingining turlari, mohiyati va baholash usullari.

Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholashda qo'llaniladigan ko'rsatkichlar tizimi va ularni aniqlash usullari. Korxonalar moliyaviy holatini va samaradorligini ifodalovchi kompleks ko'rsatkichlar tizimi va ularga qo'yiladigan talablar. Reyting baholash amaliyoti.

Korxona iqtisodiy va moliyaviy salohiyati samaradorligi bo'yicha reyting ko'rsatkichlarining qiyosiy tahlili. Reyting baholash bo'yicha korxonalarni raqobatlash. Moliyaviy holatni reyting baholash bo'yicha xalqaro tajribalar va ulardan mamlakatimiz tahlil amaliyotida foydalanish imkoniyatlari.

28-29-mavzu. Moliyaviy hisobot elementlarini baholoratlash

Moliyaviy hisobot elementlarini ahamiyati, maqsadi va tahlil vazifalari. Aktivlar, kapital va majburiyatlarni baholoratlash. Daromadlar va xarajatlarni bashoratlash: sotish hajmi, mahsulot tannarxi, operatsion daromad va xarajatlar, foyda hajmi va rentabellik darajalarini bashoratlash.

Pul mablag'lari naqdligini bashoratlash. Bankrotlik (iqtisodiy nochorlik)ni bashoratlash. Bashorat ko'rsatkichlarining ishonchliligini baholash hamda bashoratlashdagi kamchiliklar.

30-31-mavzu. Moliyaviy tahlilda investitsion va tashqi iqtisodiy faoliyat tahlili

Korxonaning investitsion va tashqi iqtisodiy faoliyati, uning ahamiyati, vazifalari va axborot manbalari. Investitsion faoliyatni baholash usullari. Ishlab chiqarish investitsiyasining tahlili. Moliyaviy investitsiyaning tahlili.

Korxona eksport operatsiyalarining tahlili. Korxona import operatsiyalarining tahlili. Eksport-import operatsiyalaridan olingan daromadlar va xarajatlar tahlili.

32-33-mavzu. Xarajatlar tahlili va budjetlashtirish

Xarajatlar tahlili va budjetlashtirish — bu korxonaning moliyaviy boshqaruvining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, u resurslardan samarali

11. Connolly, C. (2018). International financial accounting and reporting (6th ed.). Chartered Accountants Ireland. – 381 page.

Axborot manbaalari

1. www.lex.uz
2. www.gaap.ru
3. www.soliq.uz
4. www.edu.uz
5. www.norma.uz

7. Fan dasturi Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti huzuridagi "840000-Veterinariya" ta'lim sohasi bo'yicha Kengashning 2025-yil 28 04 2 sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.

8. **Fan/modul uchun mas'ullar**

A.J.Alikulov – SamDVMCHBU, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi professori, iqtisodiyot fanlari doktori

Z.Tuxtayev – SamDVMCHBU, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi assistenti.

9. **Taqrizchilar:**

I.Shirinov – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti "Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi mudiri i.f.b.f.d.,dotsent

M.Mardonov – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali "Buxgalteriya hisobi va statistika" kafedrasi mudiri i.f.b.f.d. (PhD), dotsent

	• taqdimotlarni qilish; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	**VIII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yurita olish hamda joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazoratni muvaffaqiyatli topshirish.
6.	**Asosiy adabiyotlar** 1. O. A. Norboyev. Moliyaviy tahlil. Darslik. –Toshkent: "Innovatsion rivojlanish nashriyot matbaa uyi", 2023. – 592 bet. 2. M.Y.Raximov N.N. Kalandarova Moliyaviy tahlil Darslik-Toshkent "Iqtisod-moliya"2019 – 823 bet. 3. A.A.Karimov, J.E.Kurbanbayev, S.A.Jumanazarov; - T.: Molyaviy hisob va hisobot. O'quv qo'llanma. "Iqtisodiyot-Moliya", 2018.-496 bet. 4. Abdusalomova N.B, Temirov F.T. Moliyaviy hisob. O'quv qo'llanma. -T.: IQTISODIYOT, 2021. – 283 bet. 5. Alexander, D., Jorissen, A., Hoogendoorn, M., Van Mourik, C., & Kirwan, C. (2020). International financial reporting and analysis (8th ed.). – 378 page. **Qo'shimcha adabiyotlar** 1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekistonda erkin va farovon yashaylik. "Toshkent, "Tasvir" nashriyot uyi, 2021. – 52 bet. 2. Mirziyoyev Sh.M. Insonparvarlik, ezgulik va bunyodkorlik-milliy g'oyamizning poydevoridir. Toshkent, "Tasvir" nashriyot uyi, 2021. – 36 bet. 3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent, "O'zbekiston" nashriyoti, 2022. – 416 bet. 4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida demokratik islohatlar yo'lini qatiy davom ettiramiz. 6-jild. Toshkent: "O'zbekiston", 2023. – 398- bet. 5. Toshmamatov N., Ismanov I., Ruzmukhanov S. Moliyaviy hisob va hisobot. Darslik. -T.: Toshkent "Sanostandart" nashriyoti, 2019. – 350-bet. 6. Xolboyev D., Ibragimov U. Moliyaviy hisob. -T.: "Cho'lpon", 2016. – 239-b. 7. Хасанов Б.А., Хашимов А.А. ва бошк. Бухгалтерия хисоби. Darslik. -T.: "Иктисодиёт ёзувчи", 2021 – 249 б. 8. Mamatkulov M.Sh., Tabayev A.Z. "Buxgalteriya hisobi" o'quv amaliyoti uchun o'quv qo'llanma. – T.: 2022. - 126 bet. 9. Шереметова Е.В. Бухгалтерский учет и анализ. Учебник. – М: ИНФРА-М, 2010. – 185 с. 10. Melville, A. (2019). International financial reporting: A practical guide (7th ed.). Pearson Education. – 476 page.

foydalanish, xarajatlarni nazorat qilish va kelgusidagi moliyaviy faoliyatni rejalashtirish imkonini beradi.

Xarajatlar tahlili — bu korxona yoki tashkilotning ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatida yuzaga keladigan turli xarajatlar tuzilmasini, o'sish dinamikasini, samaradorligini va ularga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish jarayonidir.

34-35-mavzu. Likvidlik va to'lov layoqatini tahlili

Likvidlik va to'lov layoqatini tahlili — bu korxonaning qisqa muddatli moliyaviy majburiyatlarini o'z vaqtida va to'liq bajara olish qobiliyatini baholovchi tahlil bo'lib, u moliyaviy barqarorlik darajasini aniqlashda muhim o'rin tutadi.

Likvidlik — bu korxonaning mavjud aktivlarini tezda va yo'qotishsiz pul mablag'lariga aylantirish imkoniyati. Oddiy qilib aytganda, bu — aktivlarning pulga aylanish darajasi.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1-2.Korxonaning operatsion faoliyatini tahlili
3-4.Ishlab chiqarish va davr xarajatlari tahlili
5-6. Moliyaviy hisobotlar tahlili
7-8.Korxona moliyaviy holatining tahlili.
9-10.Moliyaviy barqarorlik tahlili
11-12.Korxonaning o'z aylanma mablag'lari bilan ta'minlanganligi tahlili
13-14.Kreditga layoqatlilik tahlili
15-16.Debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili
17-18.Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili
19-20.Pul oqimlari tahlili
21-22.Valyuta mablag'lari harakatining tahlili.
23-24.Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili
25-26.Xususiy kapitalning dinamik tahlili.
27-28.Moliyaviy ko'rsatkichlarini tahlili
29-30.Korxonalar iqtisodiy inqirozligi (bankrotligi)ni baholash va tahlil qilish
31-32.Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish
33-34.Korxona eksport operatsiyalarining tahlili.
35-36.Korxona import operatsiyalarining tahlili.
37-38. Xarajatlar tahlili va budjetlashtirish
39-40. Likvidlik va to'lov layoqatini tahlili
41-42. Buxgalteriya balansini tahlili
43-44. Moliyaviy barqarorlik tahlili

45-46. Foyda va rentabellik tahlili
47-48. Dividend tahlili
49-50. Qiyosiy tahlil
51-52. Kapital tarkibi va uning tahlili
53-54. Tarmoqlarda tahlil xususiyatlar
55. Iqtisodiy nochorlik tahlili va taomillar

IV. Kurs ishi bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Kurs ishi uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Moliyaviy tahlil fanining nazariy asoslari
2. Moliyaviy tahlilni tashkil etish va axborot manbalari
3. Korxonaning operatsion faoliyatini tahlili
4. Korxonaning ishlab chiqarish xarajatlari tahlili
5. Korxonaning davr xarajatlari tahlili
6. Buxgalteriya balansi tahlili
7. Moliyaviy barqarorlik tahlili
8. Korxonalar moliyaviy salohiyati tarkibi, ko'rsatkichlar tizimi va samaradorligini tahlili.
9. Korxonalar iqtisodiy salohiyati tarkibi, ko'rsatkichlar tizimi va samaradorligini tahlili.
10. Kreditga layoqatlilik tahlili
11. Debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili
12. Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili
13. Pul oqimlari tahlili
14. Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili
15. Moliyaviy leveridj ko'rsatkichlarini tahlili
16. Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligini) baholash va tahlil qilish
17. Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish
18. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash
19. Korxona eksport operatsiyalarining tahlili.
20. Korxona import operatsiyalarining tahlili
21. Moliyaviy koeffitsiyentlar tahlili.
22. Moliyaviy barqarorlik tahlili
23. Likvidlik va to'lov layoqatini tahlili
24. Foyda va rentabellik tahlili
25. Qiyosiy tahlil
26. Dividend tahlili

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Moliyaviy tahlil fanining nazariy asoslari
2. Moliyaviy tahlilni tashkil etish va axborot manbalari
3. Korxonaning operatsion faoliyatini tahlili
4. Korxonaning ishlab chiqarish xarajatlari tahlili
5. Korxonaning davr xarajatlari tahlili
6. Buxgalteriya balansi tahlili
7. Moliyaviy barqarorlik tahlili
8. Kreditga layoqatlilik tahlili
9. Korxona debitorlik qarzlari tahlili
10. Korxona kreditorlik qarzlari tahlili
11. Moliyaviy natijalar tahlili
12. Korxona rentabellik ko'rsatkichlari tahlili
13. Pul oqimlari tahlili
14. Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili
15. Moliyaviy leveridj ko'rsatkichlarini tahlili
16. Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligini) baholash va tahlil qilish
17. Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish
18. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash
19. Korxona eksport operatsiyalarining tahlili.
20. Korxona import operatsiyalarining tahlili

VI. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- xo'jalik yurituvchi subyektlarda moliyaviy hisobni tashkil etish haqida *tasavvurga ega bo'lishi;*
- xo'jalik yurituvchi subyektlarda aktivlar, majburiyatlar, kapital va moliyaviy natijalarni hisobda o'z vaqtida va to'g'ri aks ettirishni *bilishi va ulardan foydalana olishi;*
- xo'jalik yurituvchi subyektlarda buxgalteriya hisobining milliy va xalqaro standartlari asosida moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va taqdim etish *ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.*

VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- amaliy ishlarni bajarish va xulosalash;
- interfaol keys-stadilar;
- blis-so'rov;
- guruhlarda ishlash;

II. Fanning ishchi o‘quv dasturi (sillabusi)

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”
O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor
A.A.Elmurodov
2025 yil “17” 06

QISHLOQ XO‘JALIGIDA MOLIYAVIY TAHLIL

FANI BO‘YICHA

SILLABUS

Kunduzgi ta’lim shakli uchun

Bilim sohasi:	400000	-	Biznes, boshqaruv va huquq
Ta’lim sohasi:	410000	-	Biznes va boshqaruv
Ta’lim yo‘nalishi:	60410100	-	Buxgalteriya hisobi va audit (qishloq xo‘jaligida)

Samarqand – 2025

Modul / FAN SILLABUSI
Iqtisodiyot fakulteti
60410100 – Buxgalteriya hisobi va audit (qishloq xo'jaligida) ta'lim yo'nalishi

Fan nomi:	*Qishloq xo'jaligida moliyaviy tahlil*
Fan turi:	Majburiy
Fan kodi:	QXMOLTL1512
Yil:	2025-2026
Semestr:	5-6
Ta'lim shakli:	Kunduzgi
Mashg'ulotlar shakli va semestrga ajratilgan soatlar:	360
Ma'ruza	70
Amaliy mashg'ulotlar	110
Laboratoriya mashg'ulotlari	–
Seminar	–
Mustaqil ta'lim	180
Kredit miqdori:	12
Baholash shakli:	Imtihon
Fan tili:	O'zbek

Fan maqsadi (FM)	
FM1	Talabalarga xo'jalik yurituvchi sub'yektlarning faoliyati, ularning samaradorligi, moliyaviy ahvoli va natijaviyligi, pul oqimlarini boshqarish va kapitalni o'stirish imkoniyatlarini aniqlashni o'rgatish.

Fanni o'zlashtirish uchun zarur boshlang'ich bilimlar	
1.	Buxgalteriya hisobiga kirish
2.	Buxgalteriya hisobi
3.	Biznesda buxgalteriya hisobi
4.	Moliyaviy tahlil
5.	Boshqaruv hisobi
Ta'lim natijalari (TN)	
	Bilimlar jihatidan:
TN1	Moliyaviy hisobotning nazariy va uslubiy asoslari, moliyaviy hisobot shakllari

	va ularni taqdim etish, ichki va tashqi foydalanuvchilar uchun zarur ma'lumotlarni moliyaviy va boshqaruv hisobidan hamda hisobotlardan olish haqida bilimga ega bo'lishlari kerak.
TN2	Moliyaviy hisobot buxgalteriya balansi, moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot, pul oqimlari to'g'risida hisobot, xususiy kapital to'g'risida hisobot, moliyaviy hisobotga izohlar, hisob-kitoblar, tushuntirishlarni taqdim etishni bilishlari lozim.
TN3	Xo'jalik yurituvchi subyektlarda buxgalteriya hisobining milliy standartlari asosida moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va taqdim etish haqida bilimga ega bo'lishlari kerak.
	Ko'nikmalar jihatidan:
TN4	Xo'jalik yurituvchi subyektlarda buxgalteriya hisobining milliy va xalqaro standartlari asosida moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va taqdim etish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.
TN5	Moliyaviy hisobot shakllarini farqluy oladi.
TN6	Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida moliyaviy hisobotlarni tayyorlash biladi.

Fan mazmuni	
Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza (M)	
M1	Moliyaviy tahlil fanining nazariy asoslari.
M2	Moliyaviy tahlilda qo'llaniladigan usullar.
M3	Moliyaviy tahlilning boshqa fanlar o'rtasida tutgan o'rni va o'ziga xos xususiyatlari.
M4	Moliyaviy tahlilni tashkil etish va axborot manbalari.
M5	Moliyaviy tahlilni tashkil etish va axborot manbalari.
M6	Moliyaviy bayonotlar tahlili.
M7	Moliyaviy bayonotlar tahlili.
M8	Ishlab chiqarish va davr xarajatlari tahlili.
M9	Ishlab chiqarish va davr xarajatlari tahlili.
M10	Buxgalteriya balansi tahlili.
M11	Buxgalteriya balansi tahlili.
M12	Moliyaviy barqarorlik tahlili.
M13	Moliyaviy barqarorlik tahlili.
M14	Kreditga layoqatlilik tahlili.
M15	Kreditga layoqatlilik tahlili.
M16	Debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili.

M17	Debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili
M18	Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili.
M19	Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili.
M20	Pul oqimlari tahlili.
M21	Pul oqimlari tahlili.
M22	Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili.
M23	Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili.
M24	Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni baholash va tahlil qilish.
M25	Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni baholash va tahlil qilish.
M26	Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish.
M27	Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish.
M28	Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash.
M29	Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash.
M30	Moliyaviy tahlilda investitsion va tashqi iqtisodiy faoliyat tahlili.
M31	Moliyaviy tahlilda investitsion va tashqi iqtisodiy faoliyat tahlili.
M32	Xarajatlar tahlili va budjetlashtirish.
M33	Xarajatlar tahlili va budjetlashtirish.
M34	Likvidlik va to'lov layoqatini tahlili.
M35	Likvidlik va to'lov layoqatini tahlili.
Mashg'ulotlar shakli: amaliy mashg'ulotlar (A)	
A1	Korxonaning operatsion faoliyatini tahlili.
A2	Korxonaning operatsion faoliyatini tahlili.
A3	Ishlab chiqarish va davr xarajatlari tahlili.
A4	Ishlab chiqarish va davr xarajatlari tahlili.
A5	Moliyaviy bayonotlar tahlili.
A6	Moliyaviy bayonotlar tahlili.
A7	Korxona moliyaviy holatining tahlili.
A8	Korxona moliyaviy holatining tahlili.
A9	Moliyaviy barqarorlik tahlili.
A10	Moliyaviy barqarorlik tahlili.
A11	Korxonaning o'z aylanma mablag'lari bilan ta'minlanganligi tahlili.
A12	Korxonaning o'z aylanma mablag'lari bilan ta'minlanganligi tahlili.
A13	Kreditga layoqatlilik tahlili.
A14	Kreditga layoqatlilik tahlili.
A15	Debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili.
A16	Debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili.
A17	Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili.
A18	Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili.

Mualliflar:	**A.I.Alikulov** – SamDVMCHBU, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi professori, iqtisodiyot fanlari doktori. **U.T.Eshmuradov** – SamDVMCHBU, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi katta o'qituvchisi. **Z.Tuxtayev** – SamDVMCHBU, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi o'qituvchisi.
E-mail:	ztuhtaev7@gmail.com
Tashkilot:	Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi.
Taqrizchilar:	**U.Shirinov** – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti "Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi mudiri i.f.b.f.d.,dotsent **M.Mardonov** – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali "Buxgalteriya hisobi va statistika" kafedrasi mudiri i.f.d. iPhD), dotsent.

Mazkur Sillabus universitet o'quv-uslubiy Kengashning 2025 yil 25 06 dagi 6 sonli yig'ilishi bayoni bilan tasdiqlangan.

Mazkur Sillabus "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasining 2025 yil 26 05 dagi 10 sonli yig'ilishi bayoni bilan maqullangan.

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i Sh.Qurbonov

Fakultet dekani A.Alikulov

Kafedra mudiri U.Eshmuradov

Tuzuvchilar Z.Tuxtayev

M17	Debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili
M18	Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili.
M19	Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili.
M20	Pul oqimlari tahlili.
M21	Pul oqimlari tahlili.
M22	Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili.
M23	Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili.
M24	Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni baholash va tahlil qilish.
M25	Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni baholash va tahlil qilish.
M26	Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish.
M27	Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish.
M28	Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash.
M29	Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash.
M30	Moliyaviy tahlilda investitsion va tashqi iqtisodiy faoliyat tahlili.
M31	Moliyaviy tahlilda investitsion va tashqi iqtisodiy faoliyat tahlili.
M32	Xarajatlar tahlili va budjetlashtirish.
M33	Xarajatlar tahlili va budjetlashtirish.
M34	Likvidlik va to'lov layoqatini tahlili.
M35	Likvidlik va to'lov layoqatini tahlili.
	Mashg'ulotlar shakli: amaliy mashg'ulotlar (A)
A1	Korxonaning operatsion faoliyatini tahlili.
A2	Korxonaning operatsion faoliyatini tahlili.
A3	Ishlab chiqarish va davr xarajatlari tahlili.
A4	Ishlab chiqarish va davr xarajatlari tahlili.
A5	Moliyaviy bayonotlar tahlili.
A6	Moliyaviy bayonotlar tahlili.
A7	Korxona moliyaviy holatining tahlili.
A8	Korxona moliyaviy holatining tahlili.
A9	Moliyaviy barqarorlik tahlili.
A10	Moliyaviy barqarorlik tahlili.
A11	Korxonaning o'z aylanma mablag'lari bilan ta'minlanganligi tahlili.
A12	Korxonaning o'z aylanma mablag'lari bilan ta'minlanganligi tahlili.
A13	Kreditga layoqatlilik tahlili.
A14	Kreditga layoqatlilik tahlili.
A15	Debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili.
A16	Debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili.
A17	Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili.
A18	Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili.

Mualliflar:	**A.I.Alikulov** – SamDVMCHBU, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi professori, iqtisodiyot fanlari doktori. **U.T.Eshmuradov** – SamDVMCHBU, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi katta o'qituvchisi. **Z.Tuxtayev** – SamDVMCHBU, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi o'qituvchisi.
E-mail:	ztuhtaev7@gmail.com
Tashkilot:	Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi.
Taqrizchilar:	**U.Shirinov** – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti "Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi mudiri i.f.b.f.d.,dotsent **M.Mardonov** – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali "Buxgalteriya hisobi va statistika" kafedrasi mudiri i.f.d. (PhD), dotsent.

Mazkur Sillabus universitet o'quv-uslubiy Kengashning 2025 yil 25 06 dagi 6 sonli yig'ilishi bayoni bilan tasdiqlangan.

Mazkur Sillabus "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasining 2025 yil 26 05 dagi 10 sonli yig'ilishi bayoni bilan maqullangan.

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i	Sh.Qurbonov
Fakultet dekani	A.Alikulov
Kafedra mudiri	U.Eshmuradov
Tuzuvchilar	Z.Tuxtayev

➢ fan bo'yicha mavzu materiallarining nazariy yoki amaliy ahamiyati haqida aniq tasavvurga ega bo'lsa;
➢ fan doirasida mustaqil erkin fikrlash qobiliyatini namoyon eta olsa;
➢ berilgan savollarga aniq va lo'nda javob bera olsa;
➢ konspektga puxta tayyorlangan bo'lsa;
➢ mustaqil topshiriqlarni to'liq va aniq bajargan bo'lsa;
➢ fanga tegishli qonunlar va boshqa me'yoriy-xuquqiy xujjatlarni to'liq o'zlashtirgan bo'lsa;
➢ fanga tegishli mavzulardan biri bo'yicha ilmiy maqola chop ettirgan bo'lsa;
➢ tarixiy jarayonlarni sharxlay bilsa;

b) 4 baho olish uchun talabaning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

➢ fanning mohiyati va mazmunini tushungan, fandagi mavzularni bayon qilishda ilmiy va mantiqiy chalkashliklarga yo'l qo'ymasa;
➢ fanning mazmunini amaliy ahamiyatini tushingan bo'lsa;
➢ fan bo'yicha berilgan vazifa va topshiriqlarni o'quv dasturi doirisida bajarsa;
➢ fan bo'yicha berilgan savollarga to'g.ri javob bera olsa;
➢ fan bo'yicha konspektini puxta shakllantirgan bo'lsa;
➢ fan bo'yicha mustaqil topshiriqlarni toliq bajargan bo'lsa;
➢ fanga tegishli qonunlar va boshqa me'yoriy xujjatlarni o'zlashtirgan bo'lsa.

d) 3 baho olish uchun talabaning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

➢ fan haqida umumiy tushunchaga ega bo'lsa;
➢ fandagi mavzularni tor doirada yoritib, bayon qilishda ayrim chalkashliklarga yo'l qo'yilsa;
➢ bayon qilish ravon bolmasa;
➢ fan bo'yicha savollarga mujmal va chalkash javoblar olinsa;
➢ fan bo'yicha matn puxta shakllantirilmagan bo'lsa.

e) quyidagi hollarda talabaning bilim darajasi qoniqarsiz 2 baho bilan baholanishi mumkin:

➢ fan bo'yicha mashg'ulotlarga tayorgarlik ko'rilmagan bo'lsa;
➢ fan bo'yicha mashg'ulotlarga doir hech qanday tasavvurga ega bo'lmasa;
➢ fan bo'yicha matnlarni boshqalardan ko'chirib olganligi sezilib tursa;
➢ fan bo'yicha matnda jiddiy xato va chalkashliklarga yol qoyilgan bo'lsa;
➢ fanga doir berilgan savollarga javob olinmasa;
➢ fanni bilmasa.

Fan o'qituvchisi haqida ma'lumot

A19	Pul oqimlari tahlili.
A20	Pul oqimlari tahlili.
A21	Valyuta mablag'lari harakatining tahlili.
A22	Valyuta mablag'lari harakatining tahlili.
A23	Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili.
A24	Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili.
A25	Xususiy kapitalning dinamik tahlili.
A26	Xususiy kapitalning dinamik tahlili.
A27	Moliyaviy leveridj ko'rsatkichlarini tahlili.
A28	Moliyaviy leveridj ko'rsatkichlarini tahlili.
A29	Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni baholash va tahlil qilish.
A30	Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni baholash va tahlil qilish.
A31	Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish.
A32	Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish.
A33	Korxona eksport operatsiyalarining tahlili.
A34	Korxona eksport operatsiyalarining tahlili.
A35	Korxona import operatsiyalarining tahlili.
A36	Korxona import operatsiyalarining tahlili.
A37	Xarajatlar tahlili va budjetlashtirish.
A38	Xarajatlar tahlili va budjetlashtirish.
A39	Likvidlik va to'lov layoqatini tahlili.
A40	Likvidlik va to'lov layoqatini tahlili.
A41	Buxgalteriya balansini tahlili.
A42	Buxgalteriya balansini tahlili.
A43	Moliyaviy barqarorlik tahlili.
A44	Moliyaviy barqarorlik tahlili.
A45	Foyda va rentabellik tahlili.
A46	Foyda va rentabellik tahlili.
A47	Dividend tahlili.
A48	Dividend tahlili.
A49	Qiyosiy tahlil.
A50	Qiyosiy tahlil.
A51	Kapital tarkibi va uning tahlili.
A52	Kapital tarkibi va uning tahlili.
A53	Tarmoqlarda tahlil xususiyatlar.
A54	Tarmoqlarda tahlil xususiyatlar.
A55	Iqtisodiy nochorlik tahlili va taomillar.

Mashg'ulotlar shakli: Mustaqil ta'lim (MT)		
MT1	Moliyaviy tahlil fanining nazariy asoslari.	6
MT 2	Moliyaviy tahlilni tashkil etish.	8
MT 3	Moliyaviy tahlilni axborot manbalari.	6
MT 4	Korxonaning operatsion faoliyatini tahlili.	8
MT 5	Korxonaning ishlab chiqarish xarajatlari tahlili.	8
MT 6	Korxonaning davr xarajatlari tahlili.	8
MT 7	Buxgalteriya balansi tahlili.	8
MT 8	Moliyaviy barqarorlik tahlili.	6
MT 9	Kreditga layoqatlilik tahlili.	8
MT 10	Korxona debitorlik qarzlari tahlili.	8
MT 11	Korxona kreditorlik qarzlari tahlili.	8
MT 12	Moliyaviy natijalar tahlili.	6
MT 13	Korxona rentabellik ko'rsatkichlari tahlili.	8
MT 14	Pul oqimlari tahlili.	8
MT 15	Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili.	8
MT 16	Moliyaviy leveridj ko'rsatkichlarini tahlili.	8
MT 17	Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni baholash va tahlil qilish.	6
MT 18	Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni sabablarini tahlil qilish.	8
MT 19	Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish.	8
MT 20	Korxonalarda foyda va rentabellik tahlili	8
MT 21	Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash.	8
MT 22	Moliyaviy hisobot elementlarini ahamiyati, maqsadi va tahlil qilish.	6
MT 23	Korxona eksport operatsiyalarining tahlili.	8
MT 24	Korxona import operatsiyalarining tahlili.	8
Jami		180

Asosiy adabiyotlar	
1.	O.A.Norboyev. Moliyaviy tahlil. Darslik. –Toshkent: "Innovatsion rivojlanish nashriyot matbaa uyi", 2023. – 592 bet.
2.	M.Y.Raximov N.N.Kalandarova Moliyaviy tahlil Darslik-Toshkent "Iqtisod-moliya"2019. – 823 bet.
3.	A.A.Karimov, J.E.Kurbanbayev, S.A.Jumanazarov; - T.: Molyaviy hisob va hisobot. O'quv qo'llanma. "Iqtisodiyot-Moliya", 2018.-496 bet.
4.	Abdusalomova N.B, Temirov F.T. Moliyaviy hisob. O'quv qo'llanma. –T.: IQTISODIYOT, 2021. – 283 bet.
5.	Alexander, D., Jorissen, A., Hoogendoorn, M., Van Mourik, C., & Kirwan, C. (2020). International financial reporting and analysis (8th ed.). – 378 page.
Qo'shimcha adabiyotlar	
1.	Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekistonda erkin va farovon yashaylik. "Toshkent, "Tasvir" nashriyot uyi, 2021. - 52 bet.
2.	Mirziyoyev Sh.M. Insonparvarlik, ezgulik va bunyodkorlik-milliy g'oyamizning poydevoridir. Toshkent, "Tasvir" nashriyot uyi, 2021. - 36 bet.
3.	Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent, "O'zbekiston" nashriyoti. 2022. - 416 bet.
4.	Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida demokratik islohotlar yo'lini qatiy davom ettiramiz. 6-jild. Toshkent: "O'zbekiston", 2023. - 398-bet.
5.	Toshmamatov N., Ismanov I., Buzrukhanov S. Moliyaviy hisob va hisobot. Darslik: -T.: – Toshkent "Sanostandart" nashriyoti, 2019. – 350-bet.
6.	Xolboyev D., Ibragimov U. Moliyaviy hisob. –T.: "Cho'lpon", 2016. – 239-bet.
7.	Хасанов Б.А., Хашимов А.А. ва бошк. Бухгалтерия хисоби. Darslik. –T.: "Истиқлол" дунёси", 2021 – 249-бет.
8.	Mamatkulov M.Sh., Tabayev A.Z. "Buxgalteriya hisobi" o'quv amaliyoti uchun o'quv qo'llanma. - T.: 2022: - 126 bet.
9.	Шеремет А.Д., Старовойтова Е.В. Бухгалтерский учет и анализ. Учебник. –М: ИНФРА-М, 2010. – 185 с.
10.	Melville, A. (2019). International financial reporting: A practical guide (7th ed.). Pearson Education. – 476 page.
Axborot manbaalari	
1.	www.lex.uz
2.	www.gaap.ru
3.	www.soliq.uz
4.	www.norma.uz

Talabaning fan bo'yicha o'zlashtirish ko'rsatkichini nazorat qilishda quyidagi mezonlar tavsiya etiladi:

a) 5 baho olish uchun talabaning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

- fanning moxiyati va mazmunini to'liq yorita olsa;
- fandagi mavzularni bayon qilishda ilmiylik va mantiqiylik saqlanib, ilmiy xatolik va chalkashliklarga yo'l qo'ymasa;

III. Fanning asosiy o‘quv materiallari

3.1 Ma’ruza mashg‘ulotlari uchun o‘quv materiallari

1- Mavzu. Moliyaviy tahlil fanining nazariy asoslari.

1.Tahlilning zamonaviy boshqaruvdagi roli, o‘rni va ahamiyati.
2. Moliyaviy tahlil fanining predmeti, ob’yekti, maqsadi, vazifalari, prinsiplari.
3. Moliyaviy tahlil fanining metodi va uning o‘ziga xos xususiyatlari.

1.1 Tahlilning zamonaviy boshqaruvdagi roli, o‘rni va ahamiyati

Iqtisodiyotni globallashuvi, integratsion jarayonlar, innovatsion jadallik va kuchli raqobat muhitidagi talablar hisob-kitoblarga oid fanlar tizimini ham zamonaviy biznes qoidalariga mos tarzda takomillashtirishni talab etmoqda. Negaki, manfaatlar ustuni sifatida tan olingan bozor modeli avvalo, aniq hisob-kitoblar algoritmini, ularni baholashni va chuqur tahliliy yechimlarni talab etadi.

XXI asr – dunyo iqtisodiyotining yangicha shakllanish asridir. Bu dunyo insoniyatni, ijtimoiy-iqtisodiy va ma’naviy hayotning o‘zgarishini, iqtisodiy modellar transformatsiyasini, xalqaro munosabatlarni, globallashuv va yangi geoiqtisodiy qurilishini shakllanishini anglatadi. Bugungi iqtisodiyot aybni o‘zgalardan axtaradigan, muammolar yechimiga osongina kelinadigan, hammaning boshini bir xilda silaydigan, istagancha mol-mulkka ega bo‘lishda ilmni, bilimni talab qilmaydigan, o‘zgarish va rivojlanishda cheksiz imkoniyatlarni ochib beruvchi, tahlikalardan holi bo‘lgan iqtisodiyot emasligini tan olish kerak. Zamonaviy iqtisodiyot avvalo chuqur tahliliy yechimlar asosida doimo o‘zini yangilab boruvchi, tartibga soluvchi va turli tahlikalarga ta’sirchan murakkab tizimga aylanib bormoqda. Xo‘sh iqtisodiyotda, uning makro va mikro ko‘lamdagi boshqaruvida tahlilning roli, o‘rni va ahamiyati nimada?

Makroko‘lamda tahlil fan sifatida shakllanmagan. Lekin bu bilan makroko‘lamda tahlil amalga oshirilmaydi degani emas. Uning muhim jihatlari boshqa fanlar (iqtisodiyot, makroiqtisodiyot, marketing, statistika va h.k.) doirasida amalga oshiriladi. Mikroko‘lamda esa tahlil oldiga bir qator murakkab vazifalar qo‘yiladi va ularni hal etish orqali quyi bo‘g‘in hisoblangan xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliya-xo‘jalik faoliyatining tashxisi qo‘yiladi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini o‘rganish va tahlil etish orqali ularning samarali faoliyatini yo‘lga qo‘yish va uni o‘stirish imkoniyatlarini baholashda, korxona ishlab chiqarish, tijorat va moliya faoliyatidan moliyaviy resurslarning kirimiga va ulardan moliyaviy holatni o‘stirishda foydalanish darajalariga, raqobatdoshlik, moliyaviy natijalarni kutilishini prognozlash va iqtisodiy rentabellikni xo‘jalik faoliyatining real imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda oshirishning yo‘llarini belgilashga, moliyaviy resurslardan yanada samarali foydalanishning chora- tadbirlarini belgilashga ahamiyat qaratiladi.

Moliyaviy raqobatdoshlikka va to‘g‘ri moliyaviy siyosatni yuritishga korxona foydasini maksimallashtirish, kapital tarkibini optimallashtirish va uning moliyaviy barqarorligini ta’minlash, mulkdorlar (qatnashchilar, ta’sischilar), investorlar va kreditorlar uchun moliyaviy holatning jozibadorligini oshirish, korxona boshqaruvi yuzasidan samarali mexanizmni shakllantirish, shuningdek, moliyaviy

resurslarni jalb etishda bozor mexanizmining barcha imkoniyatlaridan foydalanish orqaligina erishish mumkin.

O‘z navbatida, iqtisodiyot subyektlari faoliyatidagi erkinlik, natijaga egalik, rivojlanish va taraqqiyotning yangicha mazmuni boshqaruvning butun bir tizimini ham takomillashtirishni talab etmoqda.

Bugungi kunda korxonalar oldida juda keng imkoniyatlar ochilmoqda. Nafaqat xo‘jalik yurituvchi subyektlar jamoasi, mulk egalari, investorlar balki butun bir davlatlar va jamoatchilik tizimi ham boshqaruvdagi o‘zgarish va rivojlanishdan manfaatdordirlar.

Zamonaviy boshqaruvni:

- yaqin va uzoq davriylikni qamrab olgan – rejalashtirish;
- mulk egalari va maqsadli foydalanuvchilarni moliyaviy va boshqa axborotlar bilan ta’minlovchi – buxgalteriya hisobi;
- axborotlarni chuqur qayta ishlash, faoliyatga obyektiv baho berish, iqtisodiy va moliyaviy imkoniyatlarni aniqlash orqali tezkor, joriy va istiqboldagi boshqaruv strategiyasini belgilab beruvchi – iqtisodiy tahlil;
- faoliyatni yo‘lga qo‘yish va maqsadli boshqarishning aniq yechimlari va natijaviyligini ta’minlovchi, innovatsion va aqlli iqtisodni ta’minlashga imkon beruvchi – ilmiy faoliyat;
- faoliyat samaradorligi va natijaviyligidan kelib chiqqan holda munosabatlarni muvofiqlashtirishning muhim mezoni bo‘lgan – mehnatni munosib rag‘batlantirish;

va boshqa (ijtimoiy, ekologik, texnikaviy, tashkiliy) jihatlarni qamrab olgan – murakkab tizim deb qarash lozim.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlari oldida turgan muhim vazifalarni hal etilishiga albatta axborotlar oqimi va ularni tahliliy xulosalariga tayangan zamonaviy boshqaruvni yo‘lga qo‘yish va takomillashtirish orqaligina erishiladi.

Boshqaruv obyekti va subyektlari, uning muhim birliklari va tasnifiy jihatlarini quyidagicha ifoda etish mumkin.

1.1-jadval

Boshqaruv, uning muhim elementlari

Ko‘rsatkichlar	Tizimga kiruvchi birliklar	Tasnifi
Boshqaruv (Menejment)	Korxona faoliyat samaradorligini oshirishga yo‘naltirilgan zamonaviy tamoyillari, usullari, vositalari va shakllari majmui	Turli xil usullar, ishlarni tashkil etish va faoliyatni nazorat qilish bilan amalga oshiriladigan muayyan turdagi boshqaruv faoliyati
Boshqaruv obyekti	Iqtisodiy resurslar	Subyekt nazorat qiladigan, kelgusida ulardan daromad olish maqsadidagi, shuningdek avvalgi faoliyat natijasida

		erishilgan barcha aktivlar
Boshqaruv subyektlari	Rahbar xodimlar, menejerlar	Resurslar, xarajatlar va daromadlar nazoratini amalga oshiruvchilar
Boshqaruvning muhim elementi	Rejalashtirish	Xo‘jalik yurituvchi subyektning faoliyati, moliyaviy ahvoli, pul mablag‘larining harakati yuzasidan asoslangan, operativ, joriy va istiqboldagi ko‘rsatkichlarini belgilaydi
Boshqaruvning muhim elementi	Buxgalteriya hisobi	Xo‘jalik yurituvchi subyektning faoliyat ko‘rsatkichlari, moliyaviy ahvoli, pul mablag‘larining harakati haqida samarali iqtisodiy qarorlar qabul qilish yuzasidan foydalanuvchilarning keng doirasini zarur bo‘lgan axborotlar bilan ta’minlaydi
Boshqaruvning muhim elementi	Nazorat (audit)	Xo‘jalik yurituvchi subyektning faoliyat ko‘rsatkichlari, moliyaviy ahvoli, pul mablag‘larining harakati haqidagi axborotlarning mulk egalari, davlat va boshqa subyektlarning manfaatlariga zid bo‘lmagan talablarga mosligini nazorat qiladi
Boshqaruvning muhim elementi	Tahlil	Xo‘jalik yurituvchi subyektning faoliyat ko‘rsatkichlari, moliyaviy ahvoli, pul mablag‘larining harakati haqida axborotlar yuzasidan analitik xulosalarni chiqaradi, joriy va istiqboldagi rivojlanish ko‘rsatkichlariga baho beradi va ularni yaxshilash yuzasidan muhim chora-tadbirlarni belgilaydi.

Globallashuv sharoitida zamonaviy rahbar samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish mezonlarini bilishi, o‘z faoliyat sohasidagi muammoni hal etishga tizimli yondashishi, tanqidiy tahlil qilishi, ishlab chiqarishni sifat jihatdan yangi bosqichga ko‘tarish masalalariga e’tibor qaratishi talab etiladi.

Subyektlar qabul qiladigan iqtisodiy qarorlarda pul mablag‘larini ko‘paytirish, ularning ko‘payish vaqtini aniq hisob-kitob qilish va natijaga erishishga umid qilishdagi qobiliyatini baholash muhim masala hisoblanadi.

Bu borada tahlil:

- xo‘jalik yurituvchi subyektlariga ichki va tashqi ta’sir birliklarini hisobga

olgan holda faoliyatning tizimli tahlilini amalga oshirishga;

- xo‘jalik yurituvchi subyektlarining joriy va istiqboldagi ko‘zlangan maqsadlariga erishish yuzasidan mavjud imkoniyatlarni aniqlashga;
- xo‘jalik yurituvchi subyektining rivojlanish tendensiyalari dinamikasiga baho berishga;

xo‘jalik yurituvchi subyektni kelgusida yanada rivojlantirish, mavjud imkoniyatlarini ishga solishning iqtisodiy, moliyaviy manbalarini izlab topish va amalga oshirishga yordam beradi.

Tahlil – boshqaruv faoliyatining sifatini oshirish va samaradorligini ta’minlashning muhim dastagi sifatida boshqaruv qarorlarini qabul qilishning barcha bosqichlarida ishtirok etadi.

Tahlilning zamonaviy shaklida aniq vazifalarni hal etishda yuksak professionallik, iqtisodiy-matematik modellar, axborot texnologiyalari, murakkab analitik yechimlarga tayanishi lozim.

Tahlil – xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida obyektiv reallikni, jarayonlar, erishilgan natijalar yuzasidan real analitik xulosalarni tayyorlash, aniq chora- tadbirlarni belgilash va amalga oshirishda inson omilining ham muhim ekanligini qayd etadi.

O‘z navbatida tahlil:

- boshqaruv jarayonini takomillashtirishga;
- boshqaruv samaradorligini oshirishga;
- boshqaruv sifatini ta’minlashga;

raqobatbardoshlikni oshirishga imkon beradi.

Zamonaviy boshqaruvda tahlil – ilmlar va bilimlar tarmog‘ining ham muhim bo‘g‘ini sifatida xo‘jalik yurituvchi subyektlarning samarali faoliyatini yo‘lga qo‘yish, yo‘qotishlarning oldini olish va zararsiz ishlash, iqtisodiy va moliyaviy holatni yaxshilash, tahlikalarga bardoshlikni oshirishni ham muhim dastagi sifatida qaraladi.

Hozirgi vaqtda tahlil rivojlanishining yangi bir bosqichiga qadam qo‘ymoqda. Bu borada tahlilning tubdan yangi nazariyasi, uslubiyoti, amaliyoti shakllanish jarayoni kechmoqda. O‘zbekiston va xorijlik olimlar tomonidan tahlilning boshqaruvda operativlikni ta’minlashga imkon beruvchi, joriy va istiqboldagi rivojlanishini belgilab beruvchi, iqtisodiy va moliyaviy axborotlar oqimining shakliga (moliyaviy, boshqaruv) mos tushuvchi, kommunikatsiya texnologiyalar, matematik modellar, statistik metodlarga asoslangan shaklini yo‘lga qo‘yishga harakatlar qilinmoqda.

Tahlilning raqobatdosh iqtisodiyotda, doiraviy kengligi yanada kuchayadi. Ayniqsa jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozlari sharoitida ularning yuzaga kelishini makro va mikroko‘lamdagi sabablarini tahlil qilish zaruriyati yanada ortadi. Negaki, har bitta (iqtisodiy, moliyaviy, tashkiliy va h.k.) jarayondagi o‘zgarishlar sabab va oqibat, ichki va tashqi omillar ta’sirida tashxislanishi va yakuniy xulosalar bilan izohlanishi lozim.

Bugungi kun iqtisodiyoti xo‘jalik subyektlari oldiga texnik-texnologik taraqqiyotga, ilm fanga asoslangan iqtisodiyotni yo‘lga qo‘yishga undamoqda. Bu esa o‘z navbatida boshqaruvchilardan samarali faoliyat shakllarini yo‘lga qo‘yishni, tadbirkorlikni faollashtirishni, individuallik va namunaviylikni kuchaytirishni talab etadi. Bu vazifalarning birontasini iqtisodiy, moliyaviy tahlilsiz amalga oshirib bo‘lmaydi. Bu borada avvalo, boshqaruvning o‘zini ham takomillashtirish masalasiga alohida ahamiyat qaratish lozim. Boshqaruv tizimi takomillashtirilmas ekan, uning muhim dastaklari takomillashtirilmaydi. Bugungi kunda boshqaruvning takomillashgan shakli sifatida uning korporativ shakliga o‘tish yuzasidan dunyo amaliyotida yangi bir davr boshlanganligini qayd etish lozim.

An’anaviy boshqaruv qarorlarini qabul qilish nazariyalarida boshqaruvning kompleks tahlil konsepsiyasiga alohida urg‘u beriladi. Boshqaruvning kompleks tahlil konsepsiyasi – boshqaruv qarorlarini qabul qilishda barcha jihatlarni hisobga olishni, ko‘plab soha mutaxassislarining hamkorlikda ishlashini talab etadi. Mazkur konsepsiyada qaror qabul qilishda samaradorligini belgilovchi mezonlar faqat miqdor ko‘rsatkichlar (quantitative indicators) bilan emas, balki sifat ko‘rsatkichlari (qualitative indicators) bilan ham baholanadi.

Tahlilning boshqaruvdagi roli – boshqaruv subyektlariga boshqaruv obyektini (xo‘jalik jarayonlari va hodisalari, ularning samarasi va natijalari yuzasidan boshqaruvning) maqbul yechimlarini berish yuzasidan zaruriy axborotlar bilan ta’minlashdan iborat.

Tahlilning boshqaruvdagi o‘rni – xo‘jalik yurituvchi subyektlarning xo‘jalik-tijorat-moliya faoliyatining joriy holatiga baho berish va uni kelgusida yanada rivojlantirish yuzasidan tizimli yechimlarni boshqaruv subyektlariga yetkazib berishdan iborat.

Tahlilning boshqaruvdagi ahamiyatini – xo‘jalik yurituvchi subyektlar iqtisodiy, moliyaviy ahvoli, uning kelgusidagi kutilishlari, pul mablag‘lari kirimi va chiqimidagi ijobiy farqlanishlar, kapital hajmini oshirishdagi kompleks o‘rganishlarning zaruriyligini ifodalaydi.

1.2. Moliyaviy tahlil fanining predmeti, obyekti, maqsadi, vazifalari, prinsiplari

Raqobatdosh iqtisodiyot xo‘jalik yurituvchi subyektlar boshqaruvini tubdan takomillashtirish, uning sifat jihatidan yangi tuzilmasini shakllantirish va samaradorlikni o‘z-o‘zidan ta’minlaydigan mexanizm emas. Birinchi navbatda, ishlab chiqarishga yangi texnika va texnologiyalarni joriy etish, innovatsion mahsulotlarni yaratish orqali raqobatdoshlikni ta’minlash, tarkibiy o‘zgarishlarni talab etadi. Bu jarayonlar albatta ishdagi unum va samarani, natijaviylikdagi ijobiylikni ta’minlashning muhim garovi hisoblanadi. Ishdagi unum va samara, natijaviylikda ijobiy o‘zgarishlar xo‘jalik yurituvchi subyektlarning faoliyatini keng qamrovli va tizimli shaklda doimiy o‘rganishni, baholash va tahlil qilishni talab etadi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyati, uni yo‘lga qo‘yishdagi kafolatlangan erkinliklari hamda ma’lum bir dastaklar asosida tartiblanuvchi birliklari doimo tahliliy yechimlar asosida boshqarib boriladi. Xuddi shu boshqaruv oddiydan

murakkabga, maydadan yirikka, sabab-oqibat bog‘lanishlaridagi iqtisodiy, moliyaviy tahlilni yo‘lga qo‘yishni talab etadi.

Har bitta fan obyektiv zaruriyat tufayli paydo bo‘lishi va oldiga qo‘yilgan vazifalarni hal etishi, moddiy va nomoddiy olamdagi savollarning aniq yechimini berishi, hayot va uni go‘zalligini ta’minlashning muhim vositasiga aylanishida tobora rivojlanib borishini hisobga oladigan bo‘lsak, iqtisodiy, moliyaviy tahlil fanining ham tashkil topganiga bir necha asrdan oshganligini qayd etish lozim.

Fan shakllanishining ilk ko‘rinishlari qadimgi davrlarga borib taqaladi. Jumladan uning ilk manbalari Konfutsiylik ta’limotiga, Qadimgi Gretsiyadagi Ksenofot, Aristotel, Qadimgi Rimdagi Varroon, Sanekalar tomonidan yozib qoldirilgan manbalarga borib taqaladi.

O‘rta asrlarda tahlilga oid manbalarni iqtisodiy nazariya fanining tarkibida makro va mikro iqtisodiy tahlil yechimlaridan foydalanilganligini ko‘rish mumkin (Antuan Monkret, U.Petti, D.Rikardo, A.Smit, S.Sismondi va boshqalar).

Zamonaviy iqtisodiy tahlil fanining vujudga kelishini va rivojlanishini olimlar ko‘pincha buxgalteriya hisobi, nazorat, audit fanlarining vujudga kelishi va rivojlanishi bilan bog‘lashadi.

1.2-jadval

Moliyaviy tahlil fanining vujudga kelishi va tarixiytaraqqiyot jarayonida atalgan nomlari[5]

Nomlanishi	Izoh
Balansshunoslik	Balans ma’lumotlarini o‘rganganligi sababli
Balans talqini	Ko‘rsatkichlarning davriy o‘zgarishlariga bahoberish zaruriyati tufayli
Balansni tahlil qilish	Davriy o‘zgarishlarda erishilgan natijalar yoki boy berilgan imkoniyatlarga qarab kelajakni baholash zaruriyatining paydo bo‘lishi bilan
Hisobot tahlili	Moliyaviy hisobot shakllarining sonini ko‘payishi va ularda aks etuvchi elementlarni baholash zaruriyati tufayli
Iqtisodiy tahlil	Barcha iqtisodiy o‘zgarishlarga bo‘lgan talabningkuchayishi bilan
Sotsial-iqtisodiy tahlil	O‘rganiladigan masalalar ko‘lamining faqatiqtisodiy jihatlarini emas, balki ijtimoiy jihatlarini ham o‘rganishga zaruriyatning paydo bo‘lishi bilan
Xo‘jalik faoliyati tahlili	Xo‘jalik faoliyatining barcha qirralarini qamrab olinishiga bo‘lgan talab tufayli
Moliyaviy va boshqaruv tahlili	Buxgalteriya hisobining moliyaviy va boshqaruv hisobi tarkiblanishiga uyg‘unlikda
Moliyaviy tahlil, Moliyaviy hisobot tahlili	Rivojlangan davlatlarning umumkasbiy vaixtisoslik fanlar tizimiga uyg‘unlikda

Buxgalteriya hisobi, auditning fan sifatida shakllanishi va rivojlanishi ham iqtisodiy, moliyaviy tahlil fanining paydo bo‘lishiga muhim turtki bo‘ldi deyish mumkin.

Uning shakllanishi va rivojlanishiga oid manbalarda italyan matematigi Luka Pochiolining “Schyotlar va yozuvlar haqidagi traktati” alohida o‘rin tutadi.

Tahlil fanining fan sifatida shakllanganligiga uncha ko‘p vaqt bo‘lgani yo‘q. Unga doir chop etilgan fundamental manbalar XX asrning 20–30-yillariga kelibgina chop etila boshlandi.

Fanlarning yuzaga kelishi tabiiy jarayon hisoblanadi. Dunyoni bilish nazariyasini iqtisodiyotga bog‘langan so‘rovlarini hal etishda muhim vosita hisoblangan tahlil nafaqat aniq fan sifatida balki barcha fanlarga metodologik asos sifatida ham qaraladi. Tahlil fanining predmetiga keng ma’noda e’tibor beradigan bo‘lsak, u tahlil qilinayotgan obyekt (firma, kompaniya, konsernlar)ning butun xo‘jalik faoliyatidir. Tahlil fani xo‘jalik faoliyatida nafaqat sodir bo‘lgan, balki bo‘layotgan va kelgusida bo‘ladigan jarayonlarni ham o‘z ichiga oladi. Shu jihatdan ushbu fan boshqa fanlardan tubdan farq qiladi.

Tahlil fanining predmetiga manbalarda berilgan ta’riflar shu darajada ko‘p bo‘lishiga qaramasdan ularning barchasini bir mazmunda tushunish mumkin. Bu mazmun, jarayonlarning doiraviyligi, faoliyat natijalarining manbalarda ifoda etilganligi, ko‘rsatkichlar tizimida baholanishi, sabab-oqibat bog‘lanishlari, ichki va tashqi omillar ta’sirida o‘rganishning yagonaligi bilan izohlanadi.

Tahlil fanining predmeti – turli mulkchilik shaklidagi xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy-xo‘jalik faoliyatini, uning samaradorligi va natijaviyligini ko‘rsatkichlar tizimida, uzviylik va aloqadorlikda, omillarga bog‘liq ravishda turli axborot manbalaridan foydalangan holda davriy o‘rganishga aytiladi.

Moliyaviy-xo‘jalik faoliyati:

- ishlab chiqarilgan va sotilgan mahsulot (ish, xizmatlar) hajmining, quvvatlardan foydalanish darajasining, resurslar naqdligi va ulardan samarali foydalanishni, xodimlarning tarkibi va mehnat unumining, mahsulot tannarxining, foyda hajmi va rentabellik darajasining, moliyaviy holatning murakkab tuzilmasidir;
- tashkil topishdan likvidlik jarayonigacha bo‘lgan davrda korxonani iqtisodiy-ijtimoiy rivojlantirishning resurslar bazasini shakllantirish va ulardan foydalanishning maqsadga yo‘naltirilgan faoliyatidir;
- xo‘jalik yurituvchi subyekt nazorat qilib turadigan iqtisodiy resurslar, uning moliyaviy tuzilmasi, likvidligi, to‘lovga qobiliyati, ishlayotgan muhit o‘zgarishlariga munosabat bildira olishidagi keng qamrovli faoliyatdir.

Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatining tahlili – xo‘jalik yurituvchi subyektning kelgusida pul mablag‘larini va ularning ekvivalentini ko‘paytirish imkoniyatini, moliyaviy majburiyatlarni o‘z vaqtida to‘lay olishi, kreditlarga bo‘lgan ehtiyojni, daromadlar bilan pul oqimlarini oqilona taqsimlashni, iqtisodiy resurslardagi potensial o‘zgarishlarni baholashni, shuningdek xo‘jalik yurituvchi subyekt keyinchalik o‘zining moliyaviy ahvolini qanchalik muvaffaqiyat bilan yaxshilay olishini baholashning muhim usulidir.

Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatining tuzilmaviy ko‘rinishi quyidagi bog‘lanishlarda ifoda etiladi.

1.3-jadval

Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatini tahlil etishning siklik jarayoni

1	Resurs -lar tahlili	Ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxi tahlili	Ishlab chiqarish va sotishni tahlili	Moli-yaviy natija tahlili	Likvid-lik tahlili	To‘lov layoqati tahlili	Moli-yaviy holat tahlili
2	...	...	...	...	...	...	...
3	...	...	...	...	...	...	...

Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatini tahlil etishning asosiy maqsadi –xo‘jalik subyektining muhim (axborot beruvchi) ko‘rsatkichlari orqali faoliyat natijaviyligiga, foyda va zararlarga, pul mablag‘lari oqimiga va moliyaviy holatiga obyektiv baho berish, yo‘l qo‘yilgan xato, kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish orqali uni kelgusida yanada yaxshilash choralarini ko‘rishdan iborat.

Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatni tahlil etishda faoliyat samaradorligi va natijaviyligiga ta’sir etuvchi omillarga alohida ahamiyat qaratiladi. Ularni obyektiv va subyektiv omillarga tarkiblash mumkin.

Subyektiv (ichki) omillar deyilganda korxonalarning amaliy faoliyati bevosita bog‘liqlikda yuqori samaradorlikka va natijaviylikka erishish mumkin bo‘lgan omillar kiradi. Bunday ta’sir birliklariga mehnatni to‘g‘ri tashkil etish, rag‘batlantirish, moddiy resurslardan tejab foydalanish, xarajatlarni iqtisod qilish, quvvatlardan foydalanish, to‘lovlar intizomiga rioya qilishning o‘ziga bog‘liq bo‘lgan jihatlari kiradi.

Obyektiv (tashqi) omillar deyilganda, korxona faoliyatiga mutlaqo bog‘liq bo‘lmagan omillar tushuniladi, ya’ni davlat siyosatining o‘zgarib turishi, bozordagi talab-taklifning o‘zgarishi, inflyatsiya va hokazo jihatlar.

Axborot manbalardan foydalangan holda o‘rganish deganda moliyaviy-xo‘jalik faoliyatining aniq o‘lchangan, jamlangan, umumlashtirilgan hisobot holiga keltirilgan axborotlardan, shuningdek hisobdan tashqari (rejalar, normalar va h.k.) turli manbalardan foydalangan holda o‘rganish tushuniladi.

Davriy o‘rganish deganda uni axborot manbalarining tahliliyligida operativ, joriy va istiqbolli o‘rganishning zaruriyati nazarda tutiladi.

Moliyaviy raqobatdoshlikka va to‘g‘ri moliyaviy siyosatni yuritishga korxona foydasini maksimallashtirish, kapital tarkibini optimallashtirish va uning moliyaviy barqarorligini ta’minlash, mulkdorlar (qatnashchilar, ta’sischilar), investorlar va kreditorlar uchun moliyaviy holatning jozibadorligini oshirish, korxona boshqaruvi yuzasidan samarali mexanizmni shakllantirish, shuningdek, moliyaviy resurslarni jalb etishda bozor mexanizmining barcha imkoniyatlaridan foydalanish orqali erishish mumkin.

Moliyaviy tahlil oldiga qo‘yiladigan asosiy vazifalar:

- xo‘jalik yurituvchi subyektlarning yaqin va uzoq davriylikdagi reja, prognoz ko‘rsatkichlarini (ilmiy, iqtisodiy jihatdan) asoslash;
- reja va prognoz ko‘rsatkichlarining bajarilishiga, natijaga erishish yuzasidan ularning ta’sirchanligiga baho berish;
- xo‘jalik yurituvchi subyekt nazorat qilib turadigan iqtisodiy resurslarga, ularning samaradorligiga baho berish;
- faoliyatning iqtisodiy ko‘rsatkichlariga, erishilgan natijalariga baho berish;
- xo‘jalik yurituvchi subyektning pul mablag‘larini ko‘paytirish, ularning ko‘payish vaqtini hisob-kitob qilish va natijaga erishishga umid qilishdagi qobiliyatini baholash;
- xo‘jalik yurituvchi subyektning likvidligi, to‘lovga qobiliyati, ishlayotgan muhit o‘zgarishlariga munosabat bildira olishini moliyaviy holatga ta’sirini baholash.
- iqtisodiy natijaviylikni o‘stirish, faoliyatning tijorat hisobdorligi, daromadlarni orttirish va moliyaviy holatni yaxshilash yuzasidan ichki imkoniyatlarini aniqlash va ularni yo‘lga qo‘yish chora-tadbirlarini belgilash;
belgilangan chora-tadbirlarni tizimli ravishda amalga oshirishdan iborat.
Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatini tahlil etishda fanning muhim prinsiplari sifatida quyidagilar tarkiblanadi. Mazkur tamoyillar mikro ko‘lamdagi tahlilning barcha turlariga xosdir.

1.5-jadval

Tahlil tamoyillari

Tamoyillar	**Tasnifi**
Davlat manfaati nuqtayi nazaridan yondashish tamoyili	Iqtisodiy hodisalarni, xo‘jalik jarayonlari natijalarini baholashda davlatning iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik va xalqaro siyosatlarini va qonunchiliklarini inobatga olish lozimligini tasniflaydi
Ilmiylik	Dialektik bilish nazariyasiga asoslanishi, ishlab chiqarishni rivojlantirishning iqtisodiy qonunlari talablarini hisobga olishi, fan-texnika taraqqiyoti yutuqlarini, ilg‘or tajribalarni va iqtisodiy tadqiqotning eng yangi usullarini hisobga olishi lozim
Tizimlilik	O‘rganilayotgan obyekt murakkab dinamik tizim va u bir qator mayda unsurlardan va ularning o‘zaro bog‘lanishidan tashkil topgan deb qaralishi lozim
Kopmlekslik	Tahlil qilinayotgan obyektning barcha birliklari, bo‘g‘inlari va tomonlarini hisobga olish hamda ularning o‘zaro bog‘liqliklarini atroflicha o‘rganishni taqozo qiladi
Obyektivlik, aniqlik va ishonchlilik	Haqiqatni aks ettiradigan ishonchli va tasdiqlangan tahlil ishonchli, tekshirilgan va real voqelikni aks ettiruvchi ma’lumotlarga asoslanishi zarur. Faqat shundagina tahlil natijalari talabga javob beradi. Shu sababli ham korxonada doimo hisob, nazorat (audit) takomillashtirib borilishi talab etiladi

Ta’sirchanlik	Tahlil ishlab chiqarish jarayonlarining borishiga uning natijalariga bevosita aralashishi, rezervlarni, yo‘l qo‘yilganxato va kamchiliklarni qidirib topishga bevosita ta’sir ko‘rsatishi lozimligini ifoda etadi
Rejalilik	Bu tamoyilga muvofiq korxonalarda amalga oshiriladigan analitik ishlar rejalashtirilishi, uni bajaruvchilar o‘rtasida taqsimlanishi va nazorat qilib borilishi lozimligini ifoda etadi
Samaradorlik	Tahlilni o‘tkazish uchun ketgan sarf-xarajatlar bir necha barobar qoplanishi kerakligini ifoda etadi
Operativlik	Bu tamoyil iqtisodiy tahlilni o‘tkazish, qarorlar qabul qilish va ularni amaliyotga joriy qilishda aniq va tezkorliknitaqozo qiladi
Demokratik	Tahlilni o‘tkazishga korxonaning keng jamoatchiligini jalb qilish va tahlil natijalarini muhokama qilishda keng jamoatchilik ishtirokini taqozo qiladi

Tahlil so‘zi grekcha “analyzis” so‘zini o‘zbek tilidagi tarjimasi bo‘lib, u “bo‘laman” yoki “ajrataman” degan ma’noni bildiradi. Demak, tahlil deganda, tor ma’noda butunni qismlarga (unsurlarga) ajratish, bo‘laklarga bo‘lish yo‘li bilan uning tarkibiy qismini o‘rganish tushiniladi.

“Tahlil” deganda o‘zi nimani tushunamiz? Tahlil o‘zi nimani o‘rganadi yoki o‘rgatadi? Tahlil bu fanmi yoki metodmi? Bunday savollarni biz juda ko‘p uchratamiz. Shuni alohida ta’kidlash lozimki, real voqelikda yuz berayotgan hodisa va jarayonlarni o‘rganishda faqat tahlilni o‘zi yetarli bo‘lmaydi. Inson tafakkuriga mos keluvchi boshqa usullardan ham foydalanishga zaruriyat tug‘iladi. Shu jihatda tahlilga muqobillikda “sintez” usuli ham tarkiblanib, uning yordamida o‘rganilayotgan to‘plamning ayrim birliklari orasidagi aloqalar va o‘zaro bog‘liqliklari aniqlanadi. “Sintez” atamasi ham grekcha “syntezis” so‘zidan olingan bo‘lib, “birlashtiraman”, “qo‘shaman” degan ma’noni bildiradi.

Shunday qilib, tahlil deganda, keng ma’noda butunni tarkibiy qismlarga ajratish va ularni barcha o‘zaro aloqalari hamda bog‘liqliklarini o‘rganishga asoslangan atrof- muhitdagi hodisa va predmetlarni bilish usuli tushiniladi.

Ma’lumki, tahlil tushunchasi juda keng ma’noga ega bo‘lib, u turli soha va yo‘nalishlarda qo‘llaniladi. Fan va amaliyotda tahlilni juda ko‘p turlarini uchratish mumkin: iqtisodiy, moliyaviy, ximiyaviy, fizik, matematik, statistik va h.k. Ular albatta bir-biridan o‘rganayotgan obyektlari, maqsadlari va o‘rganish uslublari bilan farq qiladi.

Iqtisodiy jarayonlarni, ularning o‘zgarish tendensiyalarini, rivojlanishi va taraqqiyotini mavhum-mantiqiy tekshirish usullari orqaligina anglash mumkin. Bu borada mikroskoplardan, ximiyaviy reaktivlardan, o‘lchov vositalaridan foydalanib bo‘lmaydi.

1.3. Moliyaviy tahlil fanining metodi va uning o‘ziga xos xususiyatlari

Metod juda keng ma’no va tushunchaga ega. Fanning metodi obyektni o‘rganishusullari, vositalari, yo‘llarini ifodalaydi. Metod grekcha “metodos” so‘zidan olingan va “o‘rganish yo‘li, usuli” degan ma’noni anglatadi.

Metod deganda voqelikda yuz berayotgan hodisa va jarayonlarni o‘rganishga yondashish usuli tushuniladi. Tahlil va sintez umum dialektik o‘rganishning, ilmiy usuli sifatida qaraladi. Uning o‘ziga xos xususiyati shuki, ushbu usul o‘zaro bog‘liqlik,aloqadorlikda o‘rganishni ifodalaydi.

Tahlil fanining (uning mikro ko‘lamdagi barcha turlariga nisbatan) metodini aniqlash ham uning predmetini belgilashdagi kabi juda tortishuvli masalaga aylangan va bu borada hozirgacha yagona fikrga kelingani yo‘q.

Juda ko‘p olimlar N.R.Veytsman, M.Rubinov, P.I.Savichev, V.V.Osmolovskiy, V.A.Beloborodov, S.B.Borngolts, M.I.Bakanov, A.D.Sheremet, N.A.Xan, A.V.Vaxobov, A.T.Ibragimov, N.P.Ishonqulov, M.Q.Pardayev va M.Yu.Raximovlar tomonidan tahlil fanining metodlariga turlicha ta’riflar berilgan[6]. Lekin ularning barchasi bir-biriga yaqin va qarama-qarshiliklardan holi bo‘lgan ta’riflardir.

Moliyaviy tahlil fanining metodi – xo‘jalik subyektlarining xo‘jalik jarayonlarini o‘rganishga dialektik yondashgan holda, turli axborot manbalarida aks ettirilgan ko‘rsatkichlar tizimini maxsus usullar yordamida qayta ishlash yo‘li bilan ularning o‘zgarish tendensiyalarini, sabablarini aniqlash, ular orasidagi o‘zaro bog‘liqliklarni tizimli, kompleks o‘rganish, o‘lchash va umumlashtirishdir.

Shuni ta’kidlash lozimki, tahlilning har bir turiga o‘zining uslubi to‘g‘ri keladi. Uslub deganda u yoki bu ishni bajarishning usullari, maqsadga muvofiq qoidalari majmui tushuniladi.

Moliyaviy tahlil uslubi deganda moliyaviy-xo‘jalik faoliyatni analitik tadqiq qilishning usullari va tartiblari tushuniladi.

Tahlil uslubini shartli ravishda ikki guruhga ajratish mumkin: umumiy va xususiyuslublarga.

Umumiy uslub **–** barcha tahlil turlari va turli fanlar doirasida qo‘llaniladigan, fan obyektlarini o‘rganishda bir xilda foydalanadigan usullar va tartiblar tizimidir.

Xususiy uslub **–** faqat shu fanning o‘ziga tegishli bo‘lgan, tadqiqot obyektiga qarab tanlanadigan usullar va tartiblar tizimidir.

2- Mavzu. Moliyaviy tahlilda qo‘llaniladigan usullar.

2.1. Taqqoslash usuli.

2.2. Tahlilda qo‘llaniladigan usullar.

2.3. Moliyaviy tahlilning maxsus usullari: moliyaviy hisobotni o‘qish, gorizontal, vertikal, trend, qiyosiy, omilli, koeffitsiyentlar tahlili

2.1. Taqqoslash usuli.

Tahlilning asosiy (umumiy) usullari sifatida quyidagilarni tarkiblash lozim. Taqqoslash usuli. Taqqoslash – tahlilda eng ko‘p qo‘llaniladigan usul hisoblanadi. Uning gorizontal, vertikal, trendli usullari tarkiblanadi. Amalda taqqoslashning muhim shartlariga amal etish talab etiladi. Ular qatoriga o‘lchov birligi (hajm, qiymat, miqdor ko‘rsatkichlar), davriy oraliqlari, faoliyat shakli, ishlab chiqarish sharoitlari, ishbilarmonlik muhiti bir xilligi, hisob-kitoblarning metodik jihatdan yagonaligini kiritish mumkin. Taqqoslashning mazmuni – qiyoslashdan iborat. Taqqoslash asosida o‘rganilayotgan obyektdagi o‘zgarishlar, ularning rivojlanish tendensiyalari va qonuniyatlari o‘rganiladi. Qiyosiy tahlil quyidagi turlarga ajratib o‘rganiladi: gorizontal, vertikal, trend va shuningdek bir o‘lchamli va ko‘p o‘lchamli tahlillar. Gorizontal tahlil tayanch (bazaviy) ko‘rsatkichi (reja, o‘tgan yil, o‘rtacha, ilg‘or xo‘jaliklar ko‘rsatkichi)dan haqiqiy ko‘rsatkichning mutlaq va nisbiy o‘zgarishlarini aniqlash va baholash uchun qo‘llaniladi. Vertikal tahlil iqtisodiy hodisalar tuzilmasini o‘rganish maqsadida uning alohida qismlarini jamidagi salmog‘ini hisoblash yo‘li bilan amalga oshiriladi. Trend tahlili ko‘rsatkichlarni bir qator yillar mobaynida nisbiy miqdorlarda o‘sish va qo‘shimcha o‘sish sur’atlarini o‘rganishda qo‘llanadi. Bir o‘lchamli tahlilda taqqoslash bir obyektning bitta yoki bir nechta ko‘rsatkichlarini, yoki bir nechta obyektni bitta ko‘rsatkichini taqqoslash yo‘li bilan amalga oshiriladi. Ko‘p o‘lchamli tahlilda bir nechta korxonalarni katta spektrdagi ko‘rsatkichlari taqqoslab o‘rganiladi. Bu tahlil korxonalar va ularning bo‘linmalari faoliyatini kompleks baholashda keng qo‘llaniladi. Taqqoslashda real voqelikning, haqiqatdagi ko‘rsatkichlarning reja, o‘tgan yillar, bazis yili, o‘rtacha tarmoq, ilg‘or, qoloq, xorij ko‘rsatkichlariga nisbatan o‘zgarishlariga, ularning dinamikasiga, mutlaq va nisbiy ifodalarda baho beriladi.

Mahsulot sifati bo‘yicha ishlab chiqarish rejasining bajarilishi tahlili

Choraklar	Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan tushum, mln so‘m		Haqiqatdagi darajaning rejadan farqi	Reja bajarilishi, %
	Reja	Haqiqat		
1	22 500	21 600	-900 (21600-22500)	96 (21600/22500)
2	20 200	20 800	+600	102.9
3	28 000	28 200	+200	107.1
4	27 000	26 300	-700	97.4
Jami	**97 700**	**96900**	**-800**	**99.18**

Korxona mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan sof tushum rejaga qiyosan 800 mln so‘mga kam bo‘lgan. Bu esa mahsulot (ish, xizmat)larni sotish rejasi 99.18 foizga bajarildi degani. Choraklar bo‘yicha birinchi va to‘rtinchi choraklar bo‘yicha tushum rejasi bajarilmagan. Ikkinchi va uchinchi choraklar bo‘yicha reja nisbiy ifodada 102.9

va 107.1 foizga bajarilgan. Iqtisodiy tahlilda o‘rganiladigan hodisa va jarayonlar miqdoriy o‘lchamga ega bo‘lib, ular mutlaq va nisbiy miqdorlar bilan ifodalanadi. Mutlaq miqdorlar iqtisodiy hodisa va jarayonlarni hajmi, miqdori, o‘lchami va darajasini ifodalaydi. Nisbiy miqdorlar bir mutlaq miqdorni ikkinchi mutlaq miqdorga bo‘lish natijasida olingan hosilani ifodalaydi. Nisbiy miqdorlar turli shaklda: koeffitsiyentlarda (taqqoslash bazasi 1), foizlarda (taqqoslash bazasi 100), promillarda (taqqoslash bazasi 1000) va promillarda (taqqoslash bazasi 10000) ifodalanishi mumkin. Tahlil jarayonida nisbiy miqdorlarning quyidagi turlari keng qo‘llanadi: reja vazifalarining nisbiy miqdorlari; rejani bajarishning nisbiy miqdorlari; dinamika nisbiy miqdorlari; tuzilmaviy nisbiy miqdorlar; koordinatsiya nisbiy miqdorlari; intensiv nisbiy miqdorlar; obyektlararo va hududiy taqqoslash nisbiy miqdorlari; samaradorlik nisbiy miqdorlari.

2.2. Tahlilda qo‘llaniladigan usullar.

Faoliyatning samaradorligi va natijaviyligini, uzviy aloqadorlik va bog‘lanishlardagi omilli tahlilini amalga oshirishda matematik usullardan foydalanish, analitik ishlar sifatligini, tahlilning chuqurligini va masalaning qanchalik chuqurligini ham ta’minlab beruvchi muhim omildir. Iqtisodiy matematik usullar masalani yechishning kompyuter algoritmini shakllantirishda ham qo‘l keladi. Iqtisodiy matematik usullar vaqt mezoni bo‘yicha, tezlik, aniqlik masalasida, dasturlash va natijalarni mayda birliklariga qadar aniqlanishi sababli samaradorligi yuqori turadi. Iqtisodiy matematik usullar iqtisodiy tahlil imkoniyatlarini oshirib, yanada ko‘proq turdagi va murakkab tavsifdagi masalalarni qisqa muddatda to‘g‘ri hal qilish imkonini beradi. Moliyaviy tahlilda matematik usullarni qo‘llash korxona faoliyatida qator o‘ziga xos shartlarni e’tiborga olishni talab qiladi. Ularning asosiylari quyidagilardir: korxona iqtisodiyotini to‘laligicha axborot texnologiyalariga asoslangan bo‘lishi, iqtisodiy-matematik modellar tuzish, axborot manbalarini takomillashtirish, xodimlar malakasi va shu kabilar. Matematik usullarning integral, logarifm, korrelyatsion, regretsion, matematik dasturlash, nazariy o‘yin turlarini tarkiblash mumkin. Integral usul. Multiplikativ, karrali va karrali-additiv ko‘rinishli aralash modellari tarkiblanadi. Integral usul zanjirli usul, mutloq va nisbiy farq usullariga nisbatan omillar ta’sirini hisoblashda aniqroq natijalar olishga imkon beradi.

Logarifmlash usuli. Logarifmlash usuli multiplikativ modellarda omillar ta’sirini hisoblash uchun qo‘llaniladi. Integral metoddan farqli ravishda logorifmlashda ko‘rsatkichlarning mutlaq o‘sishi emas, balki ularning o‘sish (pasayish) indeksi qo‘llaniladi.

Indeks usuli. Indeks so‘zi lotincha “Index” atamasidan olingan bo‘lib belgi, ko‘rsatkich degan ma’noni bildiradi. Har qanday ko‘rsatkich ham indeks ma’nosida bir xilda ishlatilmaydi. Tahlilda, statistikada indeks deganda – bevosita qo‘shib bo‘lmaydigan bo‘laklardan tashkil topgan ikki to‘plamni taqqoslash tushuniladi. Tahlilda shunday hodisalar uchraydiki, ularga mumkin bo‘lmagan sharoitda umumlashtirib baho berish zaruriyati tug‘iladi. Bu kabi muammolarni yechish uchun

tahlilda mahsulot hajmi indeksi, baho, tannarx, mehnat unumdorligi va boshqa indekslar hisoblanadi. Indekslar to‘plam birliklarini qamrab olishiga qarab individual va umumiy indekslarga bo‘linadi. Individual indekslar to‘plamning ayrim elementlarining o‘zgarishini ta’riflaydi. Taqqoslanish asosiga qarab indekslar bazisli va zanjirsimon indekslarga bo‘linadi. Baza o‘rnida qabul qilingan miqdor bilan qolganlari taqqoslansa bu indekslar bazisli, o‘zidan oldingi davr bilan taqqoslansa zanjirsimon indekslar deyiladi. Indekslashtirilayotgan miqdorlarning xarakteri va mazmuniga qarab indekslar miqdor (fizik hajm) va sifat ko‘rsatkichlari indekslariga bo‘linadi.

Guruhlash usuli. Guruhlash deganda o‘rganilayotgan to‘plamni taalluqli belgilari bo‘yicha sifat jihatdan bir xil bo‘lgan guruhchalarga ajratish tushiniladi. Agar statistikada guruhlash hodisalarni umumlashtirish va tiplarga ajratish maqsadida foydalanilsa, tahlilda o‘rtachalarni mohiyatini tushintirishga, bu o‘rtachadagi alohida birliklarni rolini ko‘rsatishga, o‘rganilayotgan ko‘rsatkichlar orasida o‘zaro bog‘liqliklarni aniqlashga yordam beradi. Hal qiladigan masalalari (vazifalari) nuqtayi nazardan guruhlashlar tipologik, strukturali va analitik turlarga bo‘linadi. Tipologik guruhlash – to‘plamni sifat jihatdan bir xil bo‘lgan guruhlarga ajratishni; Strukturali guruhlash – ko‘rsatkichni ichki tuzilishini, uning alohida qismlarini o‘zaro nisbatlarini o‘rganish maqsadida guruhlarga ajratishni; Analitik guruhlash – ko‘rsatkichlar orasidagi bog‘lanishlarni o‘rganish maqsadida amalga oshiriladigan guruhlashlarni anglatadi. Tuzilishining murakkabligi jihatdan oddiy guruhlashlar va kombinatsiyali guruhlashlar tarkiblanadi. Bitta belgi bo‘yicha amalga oshirilgan guruhlashlar oddiy guruhlash deb aytiladi. Agar bitta belgi bo‘yicha bitta guruhlashni, shu guruhga 37 kiruvchi boshqa bir belgi bo‘yicha yana boshqa guruhlashni amalga oshirilsa, bunday guruhlash kombinatsiyali guruhlash deb aytiladi. Guruhlarni tuzishda to‘plamni guruhlarga bo‘lish, guruhlar sonini belgilash va guruh intervalini aniqlash masalasiga jiddiy yondashish zarur. Guruhlashlar algoritmini quyidagi ketma-ketlikda belgilash mumkin: • tahlilning maqsadini aniqlash; • axborotlarni yig‘ish; • guruhlash uchun asos qilib olingan belgi bo‘yicha to‘plamni ranjirlash; • to‘plamni taqsimlash intervali (oralig‘i)ni tanlash va uni guruhlarga ajratish; • guruhlash va omilli belgilar bo‘yicha o‘rtacha guruh ko‘rsatkichlarini aniqlash; • olingan o‘rtacha miqdorlarni tahlil qilish, o‘zaro bog‘liqlarni va natijaviy ko‘rsatkichga omilli ko‘rsatkichlarni ta’sir yo‘nalishini aniqlash. Moliyaviy tahlilda guruhlashdan ko‘pincha qiyosiy tahlilda foydalanish mumkin.

Zanjirli bog‘lanish usuli. Zanjirli bog‘lanish usulida natijaviy ko‘rsatkichning o‘zgarishi va uning o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar tizimli almashtirishlar orqali hisob-kitob qilinadi. Biroq, tahlil qilinadigan ko‘rsatkichlarning ta’sir birliklari funksional bog‘liqlikda bo‘lishi talab etiladi. 38 Zanjirli bog‘lanish usulida zanjirli tizimdan foydalanilganligi sababli uning nomi zanjirli usul deb nomlangan. Bu tartib natijaviy ko‘rsatkichga har bitta omilning ta’sir darajasini hisoblashda ushbu omilning yangilangan ifodasi olinishi bilan farq qiladi. Qolgan barcha ta’sir birliklar o‘zgarishsiz qoldiriladi va h.k. Ushbu omillar oxirgi omil

ta’sirini aniqlashga qadar davom ettiriladi. Zanjirli usulni turli ifodalarga nisbatan qo‘llash mumkin va bu uni qo‘llash imkoniyatlarini oshiradi va universalligini ta’minlaydi.

Mutlaq farq usuli. Mutlaq farq usuli natijaviy ko‘rsatkichga ta’sir etuvchi omillar soni ikki yoki undan ortiq ta’sir birliklariga ega bo‘lgan hollarda qo‘llaniladi. Uning mazmunini natijaviy ko‘rsatkichga ta’sir etuvchi birlikning farqi qolgan omillarning reja, haqiqatdagi (uzviy ketma-ketlikda) ko‘rsatkichlarga ko‘payrilgan holda aniqlanadi. 40 Mutlaq farq usuli an’anaviy usullarning sodda modelli tizimi hisoblanib ko‘pincha samaradorlik va natijaviylik ko‘rsatkichlariga nisbatan qo‘llaniladi. Uning muhim xususiyati omillar ta’sirini hisob-kitob qilishda uzviylikning, aniqlikning ketma-ketlikning qat’iy belgilanishi. Analitik ketma-ketlikda birinchi navbatda sifat ko‘rsatkichlari keyingi qatorlar bo‘yicha bilik, miqdor ko‘rsatkichlar tartiblanadi. Masalan mahsulot ishlab chiqarish hajmiga ta’sir etuvchi mehnat vositalari bilan bog‘liq bo‘lgan omillarni mutlaq farq usulida hisob-kitob qilishimiz mumkin. Mahsulot hajmiga ta’sir etuvchi mehnat vositalari bilan bog‘liq bo‘lgan omillar qatoriga: asosiy vositalarning o‘rtacha yillik qiymatining o‘zgarishi, asosiy vositalardan samarali foydalanish (asosiy vositalarning qaytimining o‘zgarishi) ko‘rsatkichining ta’siri.

Moliyaviy hisobotni «o‘qish». Moliyaviy hisobotni «o‘qish» deganda ko‘pincha moliyaviy hisobotning manzilligi (egasi) mulki shakli (xususiy, aksionerlik, h.k.), o‘lchov birligi (milliy va xorijiy valyuta), yuridik manzilli, davriyligi (qaysi davrga to‘zilishi) tasniflash tushuniladi. Aslida o‘qish kengroq tushuncha. Unda mulkning o‘ziga va qarzga olingan qismlarga bo‘linishi, agar korxonada pul mablag‘lari bo‘lsa, ular hozirda kimga tegishli ekanligi, agar korxona foydaga ega bo‘lsa, ular qaysi aktivlarda shakllanganligi (moliyaviy va nomoliyaviy ko‘rinishda ekanligi), balansning o‘sishi nimani izohlashi, agar korxona moliyaviy barqaror bo‘lsa yoki nobarqaror bo‘lsa u balansda qanday joylashuvi kabi masalalarni ham qamrab olmog‘i lozim.

Gorizontal tahlil – alohida moliyaviy ko‘rsatkichlarni o‘zaro taqqoslash orqali moliyaviy holatdagi o‘zgarishlarga baho berish usuli hisoblanadi. O‘zgarishlar, mutlaq va nisbiy ifodalarda aniqlanadi.

Moliyaviy hisobot elementlari va moddalarini, moliyaviy ko‘rsatkichlarni gorizontal tahlil asosida ularning o‘sish darajalariga baho beriladi.

2.3. Moliyaviy tahlilning maxsus usullari: moliyaviy hisobotni o‘qish, gorizontal, vertikal, trend, qiyosiy, omilli, koeffitsiyentlar tahlili

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy holati yuzasidan obyektiv axborotlarni olish yo‘llarini belgilab beruvchi tahlil usullariga quyidagilarni kiritish mumkin : moliyaviy hisobotni o‘qish, gorizontal tahlil, vertikal tahlil, trend tahlili, qiyosiy tahlili, moliyaviy koeffitsiyentlar omilli tahlil.

Moliyaviy hisobotlarni “o‘qish”- deganda moliyaviy hisobotni manzilli o‘rganish tartibi tushuniladi. Ya’ni korxonani bilishni dastlabki o‘rganish usulidir.

Gorizontal tahlil-moliyaviy hisobot elementlari va ularning moddalarini mutlaq va nisbiy farqlash orqali o‘zgarishlarini aniqlash usulidir.

Vertikal tahlil-mablag‘lar va ularning tashkil topish manbalarini, daromad va xarajatlarni, moliyaviy hisobotlarning boshqa elementlarini tarkibiy o‘rganish usulidir.

Trend tahlili – asos ko‘rsatkichiga nisbatan dinamik o‘rganish usulidir.

Qiyosiy tahlil – bir yoki bir nechta ko‘rsatkichlar tizimini, turli obyektlar bo‘yicha taqqoslash usulidir.

Moliyaviy koeffitsiyentlar tahlili – moliyaviy hisobot elementlari va moddalarini o‘zaro nisbatlash asosida aniqlanadigan ko‘rsatkichlar asosida baholash usulidir.

Omilli tahlil – natijaviy ko‘rsatkichga ta’sir etuvchi birliklarni va hisob kitob qilish mumkin bo‘lgan birliklarda aniqlash usulidir.

Moliyaviy tahlil usullari qatoriga ayrim manbalarda, shuningdek, taqqoslama (solishtirma) tahlil, loyihaviy tahlil, diskontlash usullari ham kiritiladiki ushbu usullar iqtisodchilar guruhiga kiruvchi boshqa mutaxassislar tomonidan ko‘proq qo‘llaniladigan usullardir.

Yuqorida keltirilgan usullar tahlilchilarning barcha qatlami uchun yagona usullar sifatida foydalaniladi.

Tahlil usullarining sxematik tushuntirish ularni anglashni yanada osonlashtiradi. Shu sababli, bir xil holatning har xil jihatlarini aks ettiruvchi moliyaviy hisobot elementlari moddalariga nisbatan, shuningdek, moliyaviy holat ko‘rsatkichlariga nisbatan ushbu usullarning tasnifini berib o‘tamiz.

Moliyaviy tahlilda gorizontal tahlilning quyidagi shakllaridan foydalaniladi.

1.Hisobot davri moliyaviy ko‘rsatkichlarni o‘tgan yilning shu davri (dekada, oy, chorak) ko‘rsatkichlari bilan taqqoslash;

2.Hisobotning moliyaviy ko‘rsatkichlarini o‘tgan yilning shu davri ko‘rsatkichi bilan taqqoslash (masalan joriy davr 1-choragini o‘tgan yilning 1-choragi bilan taqqoslash)

3-Bir necha yillar bo‘yicha moliyaviy ko‘rsatkichlarni taqqoslash.

Vertikal tahlil - gorizontal tahlilni to‘ldiruvchi usuli sifatida moliyaviy hisobot elementlari, moddalarining tarkibiy jihatlariga baho 79 berishni xarakterlaydi. Ushbu jihatlarni moliyaviy hisobotlarning barcha shakllariga nisbatan qo‘llash mumkin. Umumiy tarkibda yakka birliklarninng salmog‘i va ularning o‘zgarishlari asosida korxona moliyaviy holatini tashxislash yanada osonlashadi. Korxonani moliyaviy ahvolini anglash, bilishda asosiy jihatlar jami tarkibda birlik qatorlarni to‘g‘ri nisbatlashga qaratiladi.

Xuddi shu jihat tarkibiy tahlilni pul oqimini umumiy qatorlarida, (operatsion faoliyatdan pul oqimi, investitsion faoliyatdan pul oqimi, moliyaviy faoliyatdan pul oqimi, soliqlanishdan pul oqimi qatorlari bo‘yicha) asosiy vositalarning tarkibiy tuzilishida (yer, bino, inshoot, uzatuvchi moslamalar, mashina va uskunalar, transport vositalari va h.k.), xususiy kapitalni tarkibiy tuzilishida (ustav kapitali, qo‘shilgan kapital, rezerv kapitali, taqsimlanmagan foyda qatorlari bo‘yicha) ham qo‘llash mumkin. Vertikal tahlil gorizonatal tahlil asosidagina bir butunlikka erishadi. Shu

sababli ularni doimo birgalikda va umumiylikda foydalanish kuzatiladi. Ularni bir-biridan holi tarzda qo‘llash orqali tahlilning to‘liqligini ta’min etib bo‘lmaydi.

Trend tahlili – asos tahlili sifatida dinamik o‘zgarishlarni baholashda eng ko‘p qo‘llaniladigan usul hisoblanadi. Ushbu usul yordamida yaqin va uzoq davriylikdagi o‘zgarishlarga mutlaq va nisbiy ifodalarda baho beriladi. Trend tahlilidan ko‘pincha aktivlar o‘zgarishini baholashda, foyda va uning o‘sishini baholashda, investitsiyalar hajmini baholashda foydalaniladi.

Trend tahlili asosida, shuningdek, ko‘rsatkichlarning aloqadorlik darajasiga, o‘rtacha o‘sish darajalarining holatiga ham baho beriladi. Koeffitsiyentlar tahlili usuli. Korxona faoliyatiga baho berishda mutlaq ifodalar moliyaviy holatning barcha qirralarini ochib bera olmaydi. shu sababli ko‘p hollarda nisbiy ifodalardan ham foydalaniladi. Nisbiy ifodalar fanda moliyaviy koeffitsiyentlar deb nomlanib ularning har biri korxona moliyaviy holatining muhim jihatlarini o‘zida ifoda etishi bilan farqlanadi.

3- Mavzu. Moliyaviy tahlilning boshqa fanlar o‘rtasida tutgan o‘rni va o‘ziga xos xususiyatlari.

3.1Tahlil fanining “Buxgalteriya hisobi” fani bilan bog`liqligi

3.2 Tahlil fanining “Moliyaviy hisobot” fani bilan bog`liqligi.

3.3Tahlil fanining “Audit” fani bilan bog`liqligi.

3.4Tahlil fanining “Statistika fani” bilan bog`liqligi.

3.1Tahlil fanining “Buxgalteriya hisobi” fani bilan bog`liqligi

Moliyaviy tahlilning boshqa fanlar bilan bog`liqligi va ular o`rtasida tutgan o`rni g`oyatda muhimdir. Moliyaviy tahlil quyidagi fanlar bilan uzviy bog`liqlikka va aloqadorlikka ega:

- buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot, audit, iqtisodiyot nazariyasi, makro va mikro iqtisodiyot, investitsiya, moliya bozori va qimmatli qog`ozlar, moliya matematikasi.

Tahlil fanining “Buxgalteriya hisobi” fani bilan bog`liqligi.

Moliyaviy tahlil va buxgalteriya hisobi (Moliyaviy hisob, Boshqaruv hisobi) uzviy bog`liqlik va aloqadorlik mavjud. Hech bir qayd etilgan, jamlangan va umumlashtirilgan hamda hisobotlangan axborot tahlilsiz, analitik qayta ishlovlarsiz

boshqaruvda foydalanilmaydi. Uning eng muhim aloqasi tahlilda axborotlar oqimi bosh manbasi ekanligi bilan izohlanadi. Olingan axborotlarning 70-80 foizi buxgalteriya hisobidan olinadi.

Buxgalteriya hisobining xizmat vazifalariga hodisa va jarayonlarni qayd etadi, hujjatlashtiradi, analitik va sintetik hisobini yuritadi, moliyaviy hisobotlarni tuzish kiradi. Ularni qayta ishlab, tahlil etish va prognozlash tahlil yordamida amalga oshiriladi.

Xo`jalik faoliyatini yo`lga qo`yish, erkin raqobat, investitsion jarayonlarning o`zi axborotlarni chuqur tahlil etishni va boshqarurning asosli qararlarini qabul qilishda tahlilni muhim dastakka xayotiy zaruriyatning o`zi barcha subyektlarni tahlilni amalga oshirishini talab etadi.

O`z navbatida analitiklar, tahlilchilar buxgalteriya hisobining asosiy qoidalarini, normalarini bilmasdan turib zamonaviy tahlilni amalga oshira olmaydilar.

3.2 Tahlil fanining “Moliyaviy hisobot” fani bilan bog`liqligi.

Moliyaviy hisobotlar moliyaviy tahlil fanining axborot asosi hisoblanadi.

Moliyaviy hisobotlar – foydalanuvchilar keng doirasining axborotga bo`lgan talabini qondirish uchun tuziladi va vaqti-vaqti bilan taqdim etiladi. Moliyaviy hisobot ko`pchilik foydalanuvchilar uchun asosiy moliyaviy axborot hisoblanadi. Ayrim foydalanuvchilar, tegishli vakolatlar bo`lganda, moliyaviy hisobotda bor bo`lgan axborotga qo`shimcha axborotni talab qilishlari mumkin. Moliyaviy hisobotlar Buxgalteriya hisobining milliy standartlari (BHMS) asosida tuziladi. Zarur hollarda kompaniyalar Moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlari (MHXS) asosida tuzishlari mumkin.

Moliyaviy hisobot ana shu hisobotlarga asoslangan yoki ular bilan bog`liq bo`lgan izohlar, mo`ljallar va tushuntirishlarni ham o`z ichiga oladi. Bunday axborot sanoat va jug`rofiy hududlarning faoliyat turlari to`g`risidagi moliyaviy axborotni aks ettirishi va narxlar o`zgarishining moliyaviy natijalarga ta`sirini tushuntirib berishi kerak.

Moliyaviy hisobot – investitsiya qarorlari, kreditlar berishga doir qarorlarni qabul qilish, subyektning bo`lg`usi pul oqimiga baho berish, unga ishonib topshirilgan resurslarga munosabatiga, majburiyatlariga baho berishda, rahbar organlarining ishiga baho berishda muhim manba hisoblanadi. Bu baho berishlarni tahlilsiz amalga oshirishni tasavvur qilish qiyin.

Foydalanuvchilar pul mablag`larini ko`paytirish qobiliyatini yaxshiroq baholaydilar, agar u xo`jalik yurituvchi subyektning moliyaviy ahvoli faoliyatini va moliyaviy ahvolidagi o`zgarishlarni aks ettiradigan axborot bilan ta`minlangan bo`lsa.

Xo`jalik yurituvchi subyektning kelgusida pul mablag`larini ko`paytirish, ularning ko`payish vaqtini aniq hisob-kitob qilish va natijaga erishish qobiliyatini baholash orqali boshqaruv qarorlarini sifatliligi albatta axborotlarning to`liqligi, ishonchligi, haqqoniyligiga bog`liqdir. O`z navbatida axborotlarning to`liqligi, ishonchligi, xaqqoniyligi tahlil sifatini ham belgilab beruvchi bosh omildir.

Moliyaviy tahlil shuningdek, turli xo`jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy hisobotlarini qiyoslashni imkonini beradi.

Moliyaviy hisobot – har bitta korxonaning hisob siyosatidan kelib chiqqan holda buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobot tuzish uchun qabul qiladigan usullar va ularning qoidalari hamda asoslariga muvofiq ravishda tuziladi.

Buxgalteriya hisobini guruhlarga ajratish va xo`jalik faoliyati faktlariga baho berish, aktivlar qiymatini to`lash, hujjatlar aylanmasi, mol-mulkni ro`yxatga olishni tashkil etish usullari, buxgalteriya hisobida hisobotlarni qo`llanish usullari, hisob registrlari tizimi, axborotlarni ishlab chiqish va o`ziga tegishli usullar, uslubiyatlar buxgalteriya hisobini yuritish usullariga kiradi.

Moliyaviy hisobot xo`jalik yurituvchi subyekt alohida mustaqil xo`jalik yurituvchi subyektligi yoki xo`jalik yurituvchi subyektlarning jamlangan guruhiga kirishidan qat`i nazar, shu xo`jalik yurituvchi subyektning ma`lum bir davrdagi faoliyatini ko`rsatuvchi moliyaviy axborotni taqdim etish usulidir.

Moliyaviy hisobotlar, shuningdek, xo`jalik yurituvchi subyektning rahbariyati tomonidan resurslarni boshqarish natijalarini ko`rsatadi.

3.3Tahlil fanining "Audit" fani bilan bog`liqligi.

Audit – mustaqil ekspertlar, auditorlar tomonidan korxona moliya-xo`jalik faoliyatini tekshirishni anglatadi. Bunda nafaqat tekshirish balki korxonaning iqtisodiy, moliyaviy faoliyatini optimallashtirish bo`yicha ham tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Audit – ishonchlilik bo`yicha mustaqil tekshiruv hisoblanadi.

Audit – auditorlarning yoki auditorlik firmalarining buxgalteriya hisobi yoki moliyaviy hisobotlarni, buxgalteriya hujjatlari, soliqlar va boshqa majburiyatlarni auditorlik tekshiruvini amalga oshirishdan iborat tadbirkorlik faoliyati hisoblanadi.

Audit – bu korxonaning moliyaviy hisobotlarini ekspertizadan o`tkazish, buxgalteriya hisobini yuritish tartibini, xo`jalik va moliyaviy operatsiyalarni qonunchilik normalariga muvofiqligini, hisobotlarning to`liqligi va to`g`riligini tekshirishga qaratilgan mustaqil faoliyat turidir.

Audit – bu firma va kompaniyalar uchun ishlamaydigan, mustaqil sertifikatlangan auditorlar tomonidan amalga oshiriladigan tashqi moliyaviy nazoratdir. Audit – bu sud-buxgalteriya ekspertizasini amalga oshiruvchi keng faoliyat turidir. Audit – bu bevosita va bilvosita manfaatdor bo`lgan tomonlarning nomidan ish ko`ruvchi mustaqil ekspertlar faoliyatidir.

Tahlilda audit va auditorlik faoliyati nafaqat axborotlar ishonchligi, to`liqligi, haqqoniyligini ta`minlab beruvchi sifatida balki korxona boshqaruvi va biznes samaradorligini ta`minlashda, zaruriy axborotlar ta`minotchisi sifatida ham qatnashadi. Shu bilan birga auditorlik faoliyatida eng maqbul yechimga tahliliy amallardan uddaburonlik bilan foydalanish orqaligina ega bo`linadi.

Auditorlik faoliyati va natijalari bo`yicha rasmiylashtiriladigan xulosalar tahlilda eng ishonchli manba bo`lib hisoblanadi.

Tahlil fanining iqtisodiyot nazariyasi fani bilan bog`liqligi.

Iqtisodiyot nazariyasi – cheklangan resurslardan odilona foydalanish orqali cheksiz ehtiyojlarni qondirishning eng samarali yo`llarini tanlashning ilmidir.

Iqtisodiyot nazariyasida makro va mikro iqtisodiy ko`rsatkichlar tizimi, ularning o`zgarishi va rivolanish rendensiyalari tadqiq etiladi, baholanadi.

Tahlil sabab-oqibat, induksiya-deduksiya, analiz va sintez bog`lanishlaridan, bozor iqtisodiyotining muhim qonuniyatlari hisoblangan talab va taklif, qiymat, monetar qonuniyatlari, turli modellar tizimidan iborat metodologik, ilmiy va amaliy asoslarga tayangan holda rivojlanadi, taraqqiy etadi.

3.4Tahlil fanining "Statistika fani" bilan bog`liqligi.

Tahlil fanining statistika fani bilan bog`liqligi shundaki, bunda hodisa va jarayonlarning, samara va natijaviylikning miqdoriy ko`rsatkichlari baholansa, tahlilda ko`proq qiymat ifodasidagi ko`rsatkichlarga, moliyaviy ko`rsatkichlarga ustunlik beriladi. Jumladan, har ikkita fanda ham bir xil axborotlar va iqtisodiy usullar to`plamidan foydalaniladi. Shu bilan birga statistik ustunlik ko`proq makroiqtisodiy ko`rsatkichlar va ularning o`zgarish tendensiyalariga qaratiladi. Tahlilda esa asosiy jihat mikrodarajada, ya`ni korxona uning bo`limlari va bo`g`inlari bo`yicha baholanadi. Shuningdek, statistika ko`proq dinamik o`zgarishlarni aniqlashga qaratilsa tahlilda sabab oqibat bog`lanishlariga, omilli o`zgarishlarga, ichki imkoniyatlarni aniqlashga, ularning yo`lga qo`yish chora-tadbirlarini ko`rishga qaratiladi. Shuningdek, statistik hisobotlar tahlil uchun zaruriy hisobot manbaa hisoblanadi.

Tahlil fanining iqtisodiy matematika fani bilan bog`liqligi. Tahlil, iqtisodiy matematika fani bilan mikro ko`lamda faoliyat samaradorligi va natijaviyligini analitik, tahliliy modelini yaratishda, matematik algoritmini shakllantirishda uzviy aloqada bo`ladi.

Yuqorida qarab chiqilgan korrelyatsion, regression, determinant, logorifmlar, nazariy o`yin, integral usullari tahlilda keng qo`llaniladigan usullar qatoriga kiradi.

Tahlil fani shuningdek moliya, investitsiya, soliqlar va soliqqa tortish, makro va mikro iqtisodiyot, muhandislik fanlari bilan ham uzviy aloqada bo`ladi.

4-Mavzu Moliyaviy tahlilni tashkil etish va axborot manbalari.

4.1 Moliyaviy tahlilni tashkil etish, yuritish, xulosalarni shakllantirish sohasidagi munosabatlarni tartibga solishning me'yoriy asoslari.

4.2Moliyaviy tahlilni tashkil etish shakllari.

4.3Moliyaviy tahlil bosqichlari.

4.1Moliyaviy tahlilni tashkil etish, yuritish, xulosalarni shakllantirish sohasidagi munosabatlarni tartibga solishning me'yoriy asoslari

Moliyaviy tahlilning metodologik asoslari me'yoriy hujjatlar asosida ishlab chiqiladi va amalga oshiriladi. Buxgalteriya hisobi va auditni yo‘lga qo‘yish va yuritishda rioya etiladigan barcha me'yorlar (Qonunlar, standartlar, Nizomlar, yo‘riqnomalar, buyruqlar, tartiblar) tahlil uchun ham ahamiyatli hisoblanadi. Shu bilan birgalikda tahlilning o‘zi uchun ham qator normalar belgilanganki, ular xo‘jalik yurituvchi subyektlarning boshqaruvi zaruriyatidan kelib chiqqan holda ijro etiladi va amalga oshiriladi.

Moliyaviy tahlilni odatda rasmiy va norasmiy me'yoriy asoslariga muhim e'tibor qaratiladi. Rasmiy asoslari majburiylik tartibida, aniq me'yoriy hujjatlar asosida tashkil etiladi va yuritiladi, norasmiy asoslarini esa boshqaruvchilar, menejerlar o‘z maqsadlaridan kelib chiqqan holda mustaqil belgilaydilar va yuritadilar.

Rasmiy me'yoriy asoslarga xo‘jalik yurituvchi subyektning moliya xo‘jalik faoliyatini tahlil etishning quyidagi tartiblarini kiritish mumkin:

- xo‘jalik yurituvchi subyektning muhim samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash;
- xo‘jalik yurituvchi subyektning iqtisodiy nochorligini baholash;
- xo‘jalik yurituvchi subyektning kreditga layoqatliligini baholash;

Norasmiy asoslarda o‘rganiladigan masalalar ko‘lami juda keng doirada amalga oshirilib ularning qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin:

- aktivlar, kapital va majburiyatlar tahlili;
- moliyaviy barqarorlik tahlili;
- to‘lov layoqati va likvidlik tahlili;
- ish va bozor aktivligi tahlili;
- pul oqimlarining tahlili;
- xususiy kapital tahlili;
- foyda va zararlar tahlili;
- debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili;
- innovatsion mahsulot va faoliyat tahlili;
- investitsion faoliyat tahlili;
- soliq to‘lovlari va majburiyatlar tahlili;
- logistik tahlil va h.k.

Xo‘jalik yurituvchi subyekt faoliyatiga baho berish va tahlil etishda bir qator analitik jarayonlar amalga oshiriladi. Bu jarayonlarning asosiy manbasi sifatida

buxgalteriya (moliyaviy) hisoboti ma’lumotlari olinadi. Biznesdagi holat va uning kelgusidagi rivojini prognozlash yuzasidan, shuningdek, statistik, makroiqtisodiy va tarmoq ko‘rsatkichlarining qiyosiy tahlili ham amalga oshiriladi. Shu bilan bir qatorda xo‘jalik yurituvchi subyektlarda bu borada tahlil boshqaruvning eng muhim dastagi sifatida qaraladi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini baholashda moliyaviy tahlildan foydalanish albatta: xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy hisobotlarini tuzish va ularga tushuntirishlar berishda; moliyaviy holatini baholashda; iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ka qarshi boshqaruv hisobotini tayyorlashda; biznesini restruktarizatsiya qilishda; moliyaviy sog‘lomlashtirishda; mulkiy munosabatlarni tartibga solishda qo‘l keladi.

Moliyaviy tahlildan foydalanishning yagona metodikasi shu paytga qadar yaratilmagan. Shu sababli, har bitta menejer o‘z amaliy tajribasidan, xo‘jalik yurituvchi subyektining faoliyat va boshqaruv xususiyatlaridan, axborot manbalarining hajmidan kelib chiqqan holda alohida metodik ishlanmalardan foydalanadilar.

Xo‘jalik yurituvchi subyektning moliya-xo‘jalik faoliyatini tahlil etishda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga asosan 3 ta bosqichi tarkiblanadi: tahlilning maqsadini va uni realizatsiya qilish tartibini belgilash; tahlilda foydalaniladigan axborotlar sifatini baholash, ishonchli axborotlar bazasini shakllantirish; tahlil usullari (metodlari)ni aniqlash, tahlilni o‘tkazish va olingan natijalarni umumlashtirish.

Tahlil etishning metodologik asoslari ko‘pincha huquqiy manbalarga tayangan holda tuzib chiqiladi. Xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini moliyaviy tahlil etishning amaldagi normalariga quyidagilarni kiritish mumkin:

Buxgalteriya hisobining milliy standartlari (BHMS);

“Korxonalarning moliyaviy iqtisodiy ahvoli monitoringi va tahlilini o‘tkazish mezonlarini aniqlash tartibi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi qoshidagi Iqtisodiy nochor korxonalar ishlari Qo‘mitasi qarori;

“Davlat ulushi bo‘lgan aksiyadorlik jamiyatlari va boshqa xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyati samaradorligini baholash mezonlarini joriy etish to‘g‘risida” Vazirlar Mahkamasi qarori;

Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari (MHXS).

“Moliyaviy hisobotni tayyorlash va taqdim etish uchun konseptual asos” deb nomlangan BHMSda moliyaviy hisobot maqsadi sifatida quyidagilar bayon etilgan. “Moliyaviy hisobotning maqsadi xo‘jalik subyektining moliyaviy ahvoli, faoliyati, moliyaviy ahvolidagi o‘zgarishlar to‘g‘risidagi axborotni taqdim etishdan iborat...”.

Moliyaviy hisobot axborotni quyidagilar uchun ham saqlaydi: investitsiya qarorlarini va kreditlar berishga doir qarorlarni qabul qilish; xo‘jalik yurituvchi subyektning bo‘lg‘usi pul oqimiga baho berish; xo‘jalik yurituvchi subyektga ishonib topshirilgan resurslar munosabati bilan uning resurslariga, majburiyatlariga baho berish; rahbar organlarning ishiga baho berish.

Jumladan, mazkur standartning keyingi bandlarida xo‘jalik yurituvchi subyekt nazorat qilib turadigan iqtisodiy resurslar, uning moliyaviy tuzilmasi, likvidligi, to‘lovga qobiliyati, ishlayotgan muhit o‘zgarishlariga munosabat bildira olishi, subyektning kelgusida pul mablag‘larini va ularning ekvivalentini ko‘paytirish imkoniyatini prognozlash, kreditlarga bo‘lgan ehtiyojni aniqlash, xo‘jalik yurituvchi subyektning faoliyat ko‘rsatkichlari, uning rentabelligini aniqlash, iqtisodiy resurslardagi potensial o‘zgarishlarni baholash zarurligi qayd etiladi.

Moliyaviy hisobotlarni bir paytning o‘zida turli davrlar bo‘yicha axborotlarni jamlashi ham ularning tahliliyligini ta’minlash uchun qilingan zaruriy talabdir.

O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi huzuridagi Iqtisodiy nochor korxonalar ishlari Qo‘mitasining “Korxonalarning moliyaviy iqtisodiy ahvoli monitoringi va tahlilini o‘tkazish mezonlarini aniqlash tartibi to‘g‘risidagi qarori”ga muvofiq xo‘jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy nochorligini baholashda quyidagi ko‘rsatkichlar tizimini o‘rganish tavsiya etiladi: to‘lov layoqati yoki qoplash koeffitsiyenti; o‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanish koeffitsiyenti; korxona aktivlari va xarajatlari rentabelligi. Yakuniy xulosani chiqarish yuzasidan quyidagi qo‘shimcha ko‘rsatkichlar o‘rganiladi: o‘z mablag‘lari va qisqa muddatli qarz mablag‘lari nisbati koeffitsiyenti; ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish koeffitsiyenti; asosiy vositalarning eskirish koeffitsiyenti.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Davlat ulushi bo‘lgan aksiyadorlik jamiyatlari va boshqa xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyati samaradorligini baholash mezonlarini joriy etish to‘g‘risida”gi qarorida quyidagi ko‘rsatkichlarni baholashni tavsiya etiladi.

1. Samaradorlikning asosiy ko‘rsatkichlari: korxonaning foizlar, soliqlar va amortizatsiya summasi chegirilgunga qadar foydasi; xarajat va daromadlarning o‘zaro nisbati; jalb qilingan kapital rentabelligi; aksionerlik kapitali rentabelligi; investitsiyalangan kapital rentabelligi; aktivlar rentabelligi; mutlaq likvidlik koeffitsiyenti; moliyaviy mustaqillik koeffitsiyenti; kreditorlik majburiyatlari aylanuvchanligi; debitorlik majburiyatlarining aylanuvchanligi; qoplash (to‘lovga qobillik) koeffitsiyenti; dividend to‘lash koeffitsiyenti; debitorlik majburiyatining kamayish koeffitsiyenti.

2. Samaradorlikning qo‘shimcha ko‘rsatkichlari: asosiy vositalarning eskirish koeffitsiyenti; asosiy vositalarni yangilash koeffitsiyenti; mehnat unumdorligi; fond qaytimi; ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish koeffitsiyenti; energiya samaradorligi (mahsulot qiymati tarkibida energiya xarajati ulushi); sotilgan mahsulot tarkibida innovatsion mahsulotning ulushi; innovatsion faoliyatga xarajatlarning jami xarajatlar tarkibidagi salmog‘i; xodimlarni o‘qitish xarajatlari salmog‘i; kadrlar qo‘nimsizligi koeffitsiyenti; rejalashtirilgan investitsiya dasturining bajarilish darajasi; quvvatlarni ishga tushirish koeffitsiyenti; rejalashtirilgan eksport hajmining bajarilishi. Xo‘jalik yurituvchi subyektning iqtisodiy nochorligini baholash, xo‘jalik yurituvchi subyektlarni bankrot (iqtisodiy nochor) deb e’lon qilish va ularni tugatish shartlari davlat nomidan ish ko‘ruvchi organlar tomonidan

qat’iy belgilangan tartibda amalga oshiriladi. Bunday vakolatga O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot Vazirligi huzuridagi Iqtisodiy nochor korxonalar ishlari Qo‘mitasi ega. Xo‘jalik yurituvchi subyektlar raqobatda sinmasligi uchun quyidagilarga amal qilishlari lozim:

- mavjud mablag‘larini to‘g‘ri joylashtirish va boshqarish;
- ijobiy faoliyat natijaviyligiga erishish;
- debitor qarzlarni ko‘paytirmaslik yo‘llarini topish, mavjud debitor qarzlarni muddatida qaytarish chora-tadbirlarini ko‘rish;
- kreditor qarz majburiyatlarini to‘lov muddati bo‘yicha nazoratini olib borish.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlar iqtisodiy nochorligini belgilashda quyidagi ko‘rsatkichlar tizimiga tayanishi lozim:

- xo‘jalik yurituvchi subyektlarni to‘lov layoqati, qoplash koeffitsiyentini o‘rganishi;
- xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy mustaqillik va qaramlik darajasini o‘rganishi;
- uzoq muddatli va joriy aktivlarni manbalashning holatini o‘rganish;
- o‘z va qarz mablag‘lari orasidagi nisbatni o‘rganish;
- aktivlar, kapital va majburiyatlar rentabelligini o‘rganish;
- ishlab chiqarish quvvatlaridan haqiqiy foydalanish darajasini o‘rganish;
- asosiy va nomoddiy aktivlardan foydalanish darajasini o‘rganish;
- muddati o‘tgan debitorlik va kreditorlik qarzlari holatini o‘rganish.

Moliyaviy tahlilni tashkil etish yuzasidan rasmiy jihatlarning belgilanmaganligi sababli uni tashkil etishda an’anaviy yo‘nalishlardan foydalanish mumkin.

Odatda, buxgalteriya hisobini va auditni (ichki, tashqi) tashkil etishdagi rasmiy jihatlar bilan belgilangan aniq tartib va qoidalar moliyaviy tahlilni tashkil etishda asos bo‘lib xizmat qiladi.

Jumladan, yangi tahrirdagi “Buxgalteriya hisobi” to‘g‘risidagi qonunning “Buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etish” to‘g‘risidagi 11-moddasi buxgalteriya hisobi va hisobotini buxgalteriya hisobi subyektining rahbari amalga oshirishi qayd etiladi hamda buxgalteriya hisobi subyektining rahbari qanday huquqlarga ega ekanligi tarkiblanadi. Ushbu huquqlar qatorida:

Buxgalteriya hisobi xizmatining rahbari boshchiligida buxgalteriya hisobi xizmatini tashkil etish yoki shartnoma asosida jalb qilingan buxgalter xizmatidan foydalanish;

Buxgalteriya hisobini yuritishni ixtisoslashtirilgan tashkilotga (auditorlik tashkilotlari, soliq maslahatchilari tashkilotlari va ustavida buxgalteriya hisobini yuritish bo‘yicha xizmat ko‘rsatish nazarda tutilgan boshqa tashkilotlar) shartnoma asosida yuklashi;

Buxgalteriya hisobini mustaqil yuritishi qayd etiladi.

Buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etishning ushbu tartiblari bevosita, moliyaviy tahlilga nisbatan ham to‘la mos deyish mumkin.

Tahlilni tashkil etish shakli sifatida ichki moliyaviy tahlilni tashkil etilishi va tashqi moliyaviy tahlilni tashkil etilishini tarkiblash maqsadga muvofiqdir.

Tashqi moliyaviy tahlil cheklangan axborotlarni aks ettiruvchi moliyaviy hisobot shakllari asosida xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy holatini o‘rganishni xarakterlaydi va korxona erishgan natijalarining barcha sirlarini ochib berish imkonini bermaydi. Ushbu tahlil ichki axborot bazasidan foydalanish imkoniga ega bo‘lmagan, korxona faoliyati bilan qiziquvchi kontragentlar, mulk egalari yoki davlat organlari tomonidan amalga oshiriladi.

Tashqi moliyaviy tahlilning ahamiyatli jihatlari quyidagilar bilan xarakterlanadi:

- tahlil subyektlari va axborot foydalanuvchilarining ko‘pligi;
- tahlilchilarning maqsadi va qiziqishlarining turli tumanligi;
- hisobga olish va hisobotlarning normativ qoidalari, tahlil etishning rasmiy jihatlarining belgilanganligi;
- tahlilning faqat chop etiladigan moliyaviy hisobot shakllaridagi axborotlar bazasiga tayangan holda o‘tkalishi;
- qo‘yiladigan analitik masalalarning cheklanganligi;
- axborot foydalanuvchilar uchun korxona faoliyati yuzasidan tahlil natijalaridan foydalanishning maksimal ochiqligi.

Tashqi moliyaviy tahlilning asosiy jihatlari moliyaviy hisobot ma’lumotlari asosida korxona aktivlari, o‘z mablag‘lari manbai va majburiyatlarining o‘zgarishi, to‘lov layoqati va likvidlilik darajasi, moliyaviy holati va barqarorligi, bozor va ish aktivligi, moliyaviy va iqtisodiy salohiyati, iqtisodiy mustahkamligi va nochorligi, foyda va rentabellik darajasi, pul oqimi va xususiy kapitalning o‘zgarishlari, korxonaning iqtisodiy reytingini aniqlashga qaratiladi.

Ichki moliyaviy tahlil – korxonaning ichki bo‘limlari, xodimlari tomonidan o‘tkazilib o‘rganiladigan masalalarning ko‘lami bilan tashqi moliyaviy tahlildan farq etadi. Ichki moliyaviy tahlilning axborotlar bazasi va o‘rganiladigan masalalarning ko‘lami tashqi moliyaviy tahlilga nisbatan keng hisoblanadi. Uning axborotlar bazasiga faqat chop etiladigan moliyaviy hisobotlargina emas, balki moliyaviy hisobning barcha manbalari va hisobdan tashqari manbalarni ham kiritish mumkin. O‘rganiladigan masalalar ko‘lamini boshqaruvchilar va tahlilchilarning qiziqishlari doirasidan kelib chiqib belgilash mumkin. Ushbu tahlil turining o‘ziga xos xususiyatlarini quyidagi jihatlar bilan izohlash mumkin.

Ichki moliyaviy tahlilning o‘ziga xos jihatlari:

- tahlil subyektlarining tor guruhi;
- tahlil natijalari faqat ichki talablarga, korxona boshqaruvi yuzasidan yo‘naltirilganligi;
- teran moliyaviy tahlilni o‘tkazishda axborotlarning keng doirasidan foydalanish imkoniyatining yuqoriligi;
- tahlilni o‘tkazish bo‘yicha normativ metodikalar bilan birgalikda aniq reglamentlari (tartiblari) belgilanmagan usullardan foydalanish imkoniyatlari;
- aniq boshqaruv qarorlarini tayyorlash yuzasidan chuqur moliyaviy tahlilni o‘tkazish imkoniyati mavjudligi;

- boshqaruv apparati talablaridan kelib chiqqan holda analitik ishni tashkil etilishi.

Moliyaviy tahlil mazmuni bo‘yicha to‘liq moliyaviy tahlil va tematik moliyaviy tahlil turlariga ajratiladi.

To‘liq moliyaviy tahlil korxona moliyaviy faoliyatining barcha jihatlarini kompleks o‘rganishni xarakterlaydi. Tematik moliyaviy tahlil korxona moliyaviy faoliyatining alohida jihatlarini va akspektlarini o‘rganishni xarakterlaydi. Tematik moliyaviy tahlil predmetiga: aktivlardan samarali foydalanish, aktivlarni moliyalashtirishda alohida manbalardan optimal foydalanish darajasi, to‘lov layoqati va moliyaviy barqarorlik holati, optimal investitsion faoliyat, kapitalning moliyaviy tuzilishi kabi masalalarni kiritish mumkin.

Moliyaviy tahlilda obyektni qamrab olinishi yuzasidan xo‘jalik yurituvchi subyektlarning to‘liq (bir butunlikdagi) moliyaviy tahlili, alohida bo‘limlar va birliklar moliyaviy holatining tahlili (iqtisodiy javobgarlik markazlari bo‘yicha) hamda alohida moliyaviy jarayonlar tahlilini tarkiblash mumkin.

O‘tkazish davri bo‘yicha moliyaviy tahlil oldingi, joriy va istiqbolli tahlil turlariga tarkiblanadi.

Oldingi moliyaviy tahlil – korxona moliyaviy faoliyatini bir butunlikda yoki alohida olingan moliyaviy jarayonlar bo‘yicha shart-sharoitlarni bilish bilan bog‘lanadi (masalan, uzoq va qisqa muddatga bank kreditlarini olish yuzasidan korxonaning to‘lov layoqatini baholash).

Joriy (operativ) moliyaviy tahlil – alohida moliya rejalarini bajarilishida yoki moliya operatsiyalarini amalga oshirish davomida operativ tarzda moliyaviy holatga ta’sir etish yuzasidan o‘tkaziladigan tahlil turidir.

Istiqbolli moliyaviy tahlil – amaldagi holatni o‘rganish asosida moliyaviy holat va uning alohida birliklari bo‘yicha kelajakdagi o‘zgarishlarning kutilishlarini baholab beruvchi tahlil turidir.

Moliyaviy tahlilni tashkil etish bosqichlarini iqtisodiy tahlil va uning tarkibiy qismlariga nisbatan yagona asosda birday belgilash to‘g‘ri, lekin aynan moliyaviy tahlil yuzasidan uni quyidagi ketma-ketlikda o‘tkazish maqsadga muvofiq deb o‘ylaymiz.

1. Moliyaviy tahlil maqsadini belgilash va rejasini tuzish;
2. Moliyaviy tahlil yuzasidan ma’lumotlar bazasini to‘plash;
3. Moliyaviy tahlilni bevosita o‘tkazish bosqichi;
4. Tahlil natijalarini umumlashtirish va rasmiylashtirish bosqichi;
5. Qarorlar tayyorlash bosqichi;
6. Tahlil natijalarini realizatsiya qilish bosqichi.

Iqtisodiy tahlilni yoki moliyaviy tahlilni tashkil etishdagi yondashuvlar turlicha bo‘lganligi bilan ularning mazmuni albatta bitta jihatga ya’ni tahlilni sifatli va foydali o‘tkazishga qaratilgan.

Moliyaviy tahlilni tashkil etishda albatta har bitta tarmoqning va sohaning o‘ziga xos xususiyatlari hisobga olinishi lozim. Jumladan, xo‘jalik subyektlarining faoliyat turlari bir-biridan tubdan farq qiladi. Farqlanish nafaqat ularning faoliyat

turida, balki mulkiy shaklida, kapitalda qatnashishi, mulkiy taqsimotida, ko‘lamida ham mavjud. Moliyaviy hisobotlar bir xil shakl va mazmunni ifoda etgani bilan ularning qatorlari, qatorlarning shakllanish tartiblari bir-biridan tubdan farq qiladi.

Moliyaviy holat va natijaviylikni baholashda bu jihatlarni farqlanishi muhim o‘rin tutmasa ham, aslida masalaning yechimi uning quyi bo‘g‘iniga, faoliyatning turiga, xususiyatiga, taqsimotning shakliga, mulkiy va moliyaviy munosabatlarga borib taqaladi.

Iqtisodiyotning u yoki bu tarmog‘i yagona maqsadda birlashsa ham, boshqa munosabatlarda tubdan farq qiladi. Bu jihat farqlanishlar albatta moliyaviy tahlilda hisobga olinishi lozim.

Axborotlar bazasida ham farqlanishni kuzatish mumkin. Masalan kichik biznes subyektlari soddalashtirilgan tartibda moliyaviy hisobotni tuzadilar va yuritadilar, yirik biznes subyektlari esa umumbelgilangan tartibda moliyaviy hisobotni tuzadilar va taqdim etadilar. Shu bilan birgalikda ularning soni va mazmunida, auditorlik xulosalarining olinishida ham farqlanishlar kuzatiladi. Moliyaviy hisobotlarga auditorlik xulosalarining olinishida ham majburiy va majburiy bo‘lmagan tarkibini guruhlash mumkin.

4.2Moliyaviy tahlilni tashkil etish shakllari.

Moliyaviy hisobot tahlili. Moliyaviy hisobotning tarkibiy qismi moliyaviy hisobotlar hisoblanadi. Moliyaviy hisobot ana shu hisobotlarga asoslangan yoki ular bilan bog‘liq bo‘lgan izohlar, mo‘ljallar va tushuntirishlarni ham o‘z ichiga oladi.
Moliyaviy hisobotlar xo‘jalik yurituvchi subyektining moliyaviy holati, moliyaviy natijalari va pul oqimlari, xususiy kapital to‘g‘risidagi ma’lumotlarni jamlaydi, shuningdek, ularga ishonib topshirilgan resurslar boshqarilishining natijalarini aks ettiradi.

Moliyaviy hisobotlar xo‘jalik yurituvchi subyektga tegishli bo‘lgan quyidagi jihatlar to‘g‘risidagi ma’lumotlarni ta’minlaydi:

- aktivlar;
- majburiyatlar;
- kapital;
- daromad va xarajatlar, jumladan foyda va zararlar;
- mulk egalari tomonidan ularning mulk egalari sifatida amal qilishidagi qilingan qo‘yilmalar va ularga taqsimlanadigan summalar;
- pul oqimlari.

Ushbu ma’lumotlar, izohlardagi boshqa ma’lumotlar moliyaviy hisobotlardan foydalanuvchilarga xo‘jalik yurituvchi subyektning kelgusi pul oqimlarini va, xususan, ularning muddatini va aniqliligini bashorat qilishga yordam beradi.
Moliyaviy hisobotlarning to‘liq to‘plami quyidagilarni qamrab oladi:

- davr oxiriga moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobot;
- davr uchun foyda yoki zarar va boshqa umumlashgan daromad to‘g‘risidagi hisobot;

- davr uchun kapitaldagi o‘zgarishlar to‘g‘risidagi hisobot;
- davr uchun pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot;
- izohlar, ya’ni ahamiyatli hisob siyosatlarining va boshqa tushuntirish ma’lumotlarining qisqa bayonini qamrab olgan izohlar;
- oldingi davr uchun qiyosiy ma’lumotlarni;
- moliyaviy holat to‘g‘risidagi oldingi davrga tegishli (retrospektiv tahlil yuzasidan) ma’lumotlarni.

Xo‘jalik yurituvchi subyekt moliyaviy hisobotlarining to‘liq to‘plamida barcha moliyaviy hisobotlarni teng darajada taqdim etishi lozim.

Ko‘pgina xo‘jalik yurituvchi subyektlari, moliyaviy hisobotlardan tashqari, xo‘jalik yurituvchi subyektining rahbariyati tomonidan tayyorlangan, uning moliyaviy holati va moliyaviy natijalarining asosiy jihatlarini hamda u duch keladigan asosiy noaniqliklarni sharhlaydigan va tushuntiradigan moliyaviy tahlilni ham taqdim etadilar. Bunday hisobot quyidagilarni o‘z ichiga olishi mumkin:
- moliyaviy natijalarni shakllantirgan asosiy omillar va ta’sirlar, jumladan xo‘jalik yurituvchi subyekti faoliyat ko‘rsatadigan muhitdagi o‘zgarishlar, xo‘jalik yurituvchi subyektning ushbu o‘zgarishlarga javoban choralari va ularning ta’siri, hamda xo‘jalik yurituvchi subyektning moliyaviy natijalarni saqlab qolish va ko‘paytirishga qaratilgan investitsion siyosati, jumladan uning dividend siyosati;
- xo‘jalik yurituvchi subyektning faoliyatini moliyalashtirish manbalari va u tomonidan ko‘zlangan majburiyatlarning kapitalga nisbati koeffitsiyenti;
- xo‘jalik yurituvchi subyektining MHXSlarga muvofiq moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobotda tan olinmagan resurslari.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlari, moliyaviy hisobotlardan tashqari, ekologik hisobotlar va qo‘shilgan qiymat to‘g‘risidagi rasmiy axborotlar kabi hisobotlarni va rasmiy axborotlarni, xususan ekologik omillar ahamiyatli bo‘lgan sohalarda va qachonki, xodimlar ahamiyatli foydalanuvchilar guruhi sifatida inobatga olinganda, taqdim etadilar.

Moliyaviy hisobotlar tahlilida o‘rganiladigan mavzularni quyidagicha tarkiblash mumkin:

Moliyaviy hisobotlar tahlilining umumiy mavzulari:
- Buxgalteriya balansi va moliyaviy holat tahlili;
- Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili;
- Pul oqimlari va valyuta mablag‘lari harakatini tahlili;
- Xususiy kapital tahlili;
- Moliyaviy hisobotlarni kompleks tahlili. Moliyaviy hisobotlarning birlik mavzulari:
- Investitsion faoliyat va investitsion jozibadorlik tahlili
- Bozor va ish aktivligi tahlili
- Kreditga layoqatlilik tahlili
- Iqtisodiy nochorlik tahlili
- Moliyaviy indikatorlar tahlili
- Risklar tahlili va h.k.

Xo‘jalik yurituvchi subyekt joriy davrning moliyaviy hisobotlarida aks ettirilgan barcha summalar bo‘yicha oldingi davrga nisbatan qiyosiy ma’lumotlarni taqdim etishi lozim. Bu jihatdan xo‘jalik yurituvchi subyekti kamida, ikkita moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobotlarni, ikkita foyda yoki zarar va boshqa umumlashgan daromadlar to‘g‘risidagi hisobotlarni, ikkita alohida foyda yoki zarar to‘g‘risidagi hisobotlarni (agarda taqdim etiladigan bo‘lsa), ikkita pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotlarni va ikkita kapitaldagi o‘zgarishlar to‘g‘risidagi hisobotlarni hamda tegishli izohlarni taqdim etishi lozim. Bu holat, ma’lumotlarni qiyoslashni, ularni tahlil etishning zaruriyligini belgilab beruvchi asosiy shartdir.

Investitsion tahlil. Investitsion tahlil – bu investorlarning samarali qaror qabul qilishi uchun investitsiyalarni amalga oshirishning maqsadga muvofiqligini ishlab chiqish, asoslash va baholash uchun bajariladigan metodik va amaliy uslublar, usullar majmuidir.

Mulkchilik shaklidan qat’iy nazar har bitta korxonaning asosiy maqsadi foyda olish va iqtisodiy salohiyatni o‘stirishga qaratilgan. Investitsiyalar ushbu maqsadga erishishning vositasidir. Ammo, har bir sarmoyadorning qarorlari muvaffaqiyatli bo‘lishi uchun investitsion tahlil natijalariga asoslangan bo‘lishi lozim.

To‘g‘ri va o‘z vaqtida o‘tkazilgan investitsion tahlil quyidagi vazifalarni hal qilish imkonini beradi:

- investitsiyalarning real ehtiyojlarini va investitsiyalar uchun zarur shart-sharoitlarning mavjudligini baholash;
- korxonaning taktik va strategik maqsadlarini inobatga olgan holda sarmoyaviy yechimlarini tanlash;
- investitsiyalarning haqiqiy natijalariga, rejalashtirilgan yoki rejadan chetga chiqishlarga ta’sir etuvchi barcha omillarni aniqlash;
- investitsiyalarni amalga oshirishda investorlar uchun xavf-xatarlarni aniqlash;
- korxonalarning sifat ko‘rsatkichlarini yaxshilash yuzasidan investitsion monitoringdan keyingi tavsiyalarni ishlab chiqish.

Investitsion tahlilning turlari bo‘yicha: kapital qo‘yilmalarga investitsiyalar va moliyaviy investitsiyalar tahliliga ajratiladi.

Investitsiyalar obyekti bo‘yicha: to‘liq korxona tahlili va alohida investitson jarayonlar tahliliga bo‘linadi.

Davri bo‘yicha: investitsiya oldi, joriy, operativ va investitsion faoliyatdan keyingi tahlilga ajratiladi.

Analitik izlanishlar hajmi bo‘yicha to‘liq va tematik tahlil turlariga bo‘linadi.

Shakli bo‘yicha investitsion tahlil: ichki va tashqi tahlil turlariga ajratiladi. Investitson tahlil quyidagi tizimli ketma-ketlikda o‘tkaziladi:

- zarur axborotlarni tanlash va tayyorlash;
- dastlabki axborotni qayta ishlash va tahliliy axborotni shakllantirish;
- analitik axborotni talqin qilish;

- xulosa va tavsiyalarni tayyorlash.

Investitsion tahlil ikkita muhim bosqichni o‘z ichiga oladi.Ularning har biri o‘z ichiga yana bir necha bosqichlarni oladi:

4.3.Moliyaviy tahlil bosqichlari

Moliyaviy tahlil o‘tkazish metodikasi quyidagi asosiy bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

1. Dastlabki baholash. Dastlabki baholashda axborotlar ishonchligini baholashni, moliyaviy hisobotlarni o‘qish va uning muhim ko‘rsatkichlar tizimini baholashni, aylanma mablag‘lar va uzoq muddatli aktivlar, o‘z va qarz mablag‘lari bilan bog‘liq ko‘rsatkichlar tizimini mutlaq ifodasi bilan chuqur tahlil etish orqali aniq xulosalarni shakllantirish nazarda tutiladi.
2. Ekspress-tahlil. Moliyaviy koeffitsiyentlarni aniqlash asosida korxonaning joriy va istiqbolli to‘lovga qobilligini, ish va bozor aktivligini o‘rganish asosida korxonaning moliyaviy ahvoliga baho berishni anglatadi.

Ekspress-tahlilning maqsadi xo‘jalik yurituvchi subyektning moliyaviy holati, rivojlanish dinamikasini operativ, vizual baholashdan iborat. Ekspress-tahlilni amalga oshirish quyidagi ketma-ketlikda amalga oshiriladi:

- rasmiy xususiyatlarga ko‘ra hisobotni ko‘rish;
- auditor xulosasi bilan tanishish;
- korxona hisob siyosati bilan tanishish;
- hisobotdagi “og‘riqli”(muammoli) bandlarni aniqlash va ularni dinamik baholash;
- asosiy ko‘rsatkichlar bilan tanishish;
- tushuntirish xatini o‘qish;
- haqqoniy balans ma’lumotlari asosida mulkiy va moliyaviy holatni baholash;
- tahlil natijalari bo‘yicha xulosalarni shakllantirish.

Ekspress-tahlilda quyidagi muhim o‘zgarishlarga ahamiyat qaratiladi: davr oxiriga balans jamining davr boshiga nisbatan o‘sishiga; aylanma aktivlarning o‘sishi uzoq muddatli aktivlarning o‘sishidan yuqori bo‘lishiga; xususiy kapitalning qarz kapitalidan ortiq bo‘lishiga; xususiy kapitalning o‘sishi qarz kapitalining o‘sishidan yuqori bo‘lishiga; debitorlik va kreditorlik majburiyatlarining o‘sishi bir xilda bo‘lishiga; aylanma aktivlarda o‘z mablag‘lari hissasi yuqori bo‘lishiga; qoplanmagan zarar qatori bo‘lmasligiga va h.k.

3. Chuqurlashtirilgan moliyaviy tahlil. Chuqurlashtirilgan moliyaviy tahlilning asosiy vazifasi – qaysi mahsulot turlari, qaysi xarajat turlari, qaysi javobgarlik markazlari tufayli o‘zgarishlar yuzaga kelganligini va bu borada rahbarlar qanday yo‘l tutishi lozimligiga qaratilgan.

Chuqurlashtirilgan moliyaviy tahlilning asosiy maqsadi – xo‘jalik yurituvchi subyektining joriy davrdagi natijalarini, ularning kelgusidagi kutilishlarini, moliyaviy holatini keng qamrovli tavsiflashga, baholashga qaratilgan.

Chuqurlashtirilgan moliyaviy tahlilning asosiy jihatlari quyidagilarga qaratilgan:

- xo‘jalik subyektining iqtisodiy va moliyaviy holatini baholash;

- xo‘jalik subyektining iqtisodiy salohiyatini baholash va tahlil etish;
- mulkiy holatini baholash (analitik balansni tuzish, balansning vertikal tahlili, balansning gorizontal tahlili, mulkiy holatdagi sifat o‘zgarishlari tahlili);
- moliyaviy holatni baholash (likvidlik va to‘lovga layoqatlilikni baholash, moliyaviy barqarorlikni baholash);
- moliyaviy xo‘jalik faoliyati natijaviyligini baholash (ish aktivligi, foyda va rentabellikni baholash, qimmatli qog‘ozlar bozoridagi holatini baholash)ni o‘z ichiga oladi.

Moliyaviy tahlilni quyidagi bosqichlardan iborat algoritmini belgilash mumkin:
- tahlil uchun zarur bo‘lgan axborotlarni yig‘ish;
- axborotlarni qayta ishlash, ko‘rsatkichlarni tanlash va ularni tahliliyligini ta’minlash;
- moliyaviy hisobotlarning gorizontal, vertikal, trend tahlilini o‘tkazish;
- moliyaviy hisobotlar ko‘rsatkichlari asosida moliyaviy koeffitsiyentlarni hisob- kitob qilish, ularning qiyosiy tahlilini qilish, o‘zgarishlarni omilli tahlilini amalga oshirish;
- xo‘jalik subyektining moliyaviy holatini, moliyaviy natijalari, pul oqimlarini tahliliy natijalarini chiqarish, ularni yaxshilashning, imkoniyatlarini aniqlash;
- moliyaviy tahlil bo‘yicha yakuniy xulosalarni tayyorlash va amaliy chora-tadbirlarni belgilash.

Moliyaviy tahlil metodining muhim xususiyati shundaki, unda faqat o‘zgarish, rivojlanishning o‘zigina emas, balki uning sabab-oqibat bog‘lanishlari ham o‘rganiladi. Ko‘rsatkichlar va ularning o‘zgarishiga ta’sir etuvchi birliklarni aniqlashga muhim ahamiyat qaratiladi. Moliyaviy tahlil metodining yana bir muhim xususiyati shundaki, ko‘rsatkichning nafaqat sabab-oqibat bog‘lanishlaridagi natijalari balki ularning kelgusidagi kutilishlarini prognozlash imkoni ham tug‘iladi.

Ya’ni, moliyaviy tahlilda nafaqat real holat, balki uning kutilayotgan natijalari haqida ham ogoh bo‘linadi. Moliyaviy tahlil metodining yana bir o‘ziga xos tomoni o‘rganilayotgan ko‘rsatkichlarni o‘zaro ta’sirini va bog‘liqligini aniq hisoblab ko‘rsatib berishdir. Xulosa qilib aytish mumkinki, tahlil metodining muhim xususiyati o‘rganiladigan muayyan iqtisodiy ko‘rsatkich alohida tarzda, boshqa omillardan ajratilgan holda tahlil qilinmaydi. Ularning o‘zaro bog‘liqligi doimo e’tiborda tutiladi.

Tahlilning usullari to‘g‘ri tanlansa, ulardan ilmiy, ijodiy foydalanilsa, tahlil muvaffaqiyatli chiqadi. Bu esa o‘rganilayotgan obyektga dialektik yondashuvni talab etadi. Tahlil qilishda dialektik usuldan foydalanish, korxona xo‘jalik faoliyatini o‘rganib chiqishda barcha bog‘liq tomonlarini hisobga olinishini talab etadi. Moliyaviy tahlilning o‘ziga xos xususiyatlarida moliyaviy analitiklar quyidagi muhim jihatlarga ahamiyat berishlari lozim:
- operatsion jarayonning tashkil etilishiga;
- naqd mablag‘larning harakatiga;
- boshqaruvning maqsadliligiga;
- tarmoq risklarini baholashga;

- bozorni o‘rganishga;
- faoliyat ko‘lamini o‘rganishga;
- yuridik maqomini o‘rganishga.

5 - Mavzu. Moliyaviy bayonotlar tahlili

5.1 Bayonotlar manbalari
5.2 Bayonotlar tahlili

5.1 Bayonotlar manbalari

Moliyaviy tahlilda qo‘llaniladigan boshqa bayonotlar manbalariga quyidagilar kiradi:
- Ta’sis hujjatlari;
- Reja va prognoz ma’lumotlari;
- Statistika hisobotlari;
- Soliq hisobotlari;
- Xalq banki hisobotlari;
- Boshqaruv hisobi va hisoboti ma’lumotlari.

Ta’sis hujjatlariga korxona faoliyatining tartibi va shartlarini belgilab beruvchi Nizomi kiradi. Nizomda korxonaning tashkiliy huquqiy shakli, uning nomi, joylashgan o‘rni, ustav kapitali miqdori, tarkibi, uning boshqaruv va nazorat organlarini shakllantirish tartiblari, foydani taqsimlash, fondlarni shakllantirish tartiblari, korxonani qayta tashkil etish va tugatish tartiblari belgilanadi.

Reja ma’lumotlari va prognoz ko‘rsatkichlar. Reja va prognoz ko‘rsatkichlariga korxonaning biznes rejasi, kelgusi davrlar bo‘yicha prognoz ko‘rsatkichlarini kiritish mumkin. Reja va prognoz ma’lumotlari korxona boshqaruvchisini maqsadliligini ta’minlashda, biznes samaradorligini va moliyaviy holatini yaxshilashga eng muhim dastak sifatida qarashi mumkin.

Reja ko‘rsatkichlarini belgilash – bu resurslardan samarali foydalanishni va foydani o‘stirishning muhim omili hamdir.

Statistika hisobotlari. Statistika hisobotlari, korxona boshqaruvi yuzasidan quyidagi muhim muammolarni hal qilish imkonini beradi.

Ya’ni: - hodisa va jarayonlar, ularning natijalari haqidagi ijobiy va salbiy o‘zgarishlarni doimiy bilib turishda;
- ko‘rsatkichlarni tahlil etish orqali ularning sifatini baholashda;
- statistika manbaalari asosida xo‘jalik yurituvchi subyektning kelgusidagi rivojlanish tendensiyalarini belgilashda;
- boshqaruv subyektlarida haqqoniy ma’lumotlarga nisbatan xavfsiz va ishonch hissini shakllantirishda;
- aniq faktlarga tayangan holda faoliyatni boshqarishda;
- kamchiliklar yo‘l qo‘yilayotgan bo‘g‘inlar va ularni bartaraf etishda muhim chora-tadbirlarni belgilashda juda muhim hisoblanadi.

Statistika hisobotlarini tuzish va topshirish tartiblari Davlat statistika qo‘mitasi tomonidan belgilanadi.

Statistik hisobotlarni faqat davlat tomonidan ko‘rsatkichlarni jamlash, tahlil qilish va prognozlash mazmunida qarash noto‘g‘ri. Ushbu hisobot shakllaridagi ma’lumotlarga birinchi navbatda o‘z biznes samaradorligi va natijaviyligini baholashda korxona egalari va boshqaruv xodimlariga qay darajada muhimligini anglash lozim.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlar uchun quyidagi davlat statistika hisobotlari belgilangan:

- narx statistikasi;
- investitsiya va qurilish statistikasi;
- sanoat statistikasi;
- tashqi iqtisodiy faoliyat va savdo statistikasi;
- qishloq xo‘jaligi statistikasi;
- ekologiya statistikasi;
- ijtimoiy soha statistikasi;
- mehnat va axo demografiyasi statistikasi;
- aholining yashash sharoitlari va xizmatlar statistikasi;
- transport va aloqa statistikasi;
- tadbirkorlik va bank-moliya xizmatlari statistikasi.

Xo‘jalik subyektlarining u yoki bu statistika hisobotlarini tuzishi va taqdim etishi qonun normalari asosida hal etiladi.

Soliq hisobotlari. Soliq hisoboti soliq to‘lovchining soliq va boshqa majburiy to‘lovning har bir turi bo‘yicha yoki to‘langan daromadlar bo‘yicha hisob-kitoblar hamda soliq deklaratsiyalarini, shuningdek, ularga doir ilovalarni o‘z ichiga oladigan hujjati bo‘lib, u Davlat soliq qo‘mitasi va Moliya vazirligi tomonidan tasdiqlanadigan shaklda tuziladi. Hisobot soliq to‘lovchi tomonidan Soliq Qo‘mitasi belgilangan muddatlarda, soliq to‘lovchi hisobga qo‘yilgan joydagi davlat soliq xizmati organiga taqdim etiladi.

Xalq banki hisobotlari. Xalq banki hisobotlari shaxsiy va ixtiyoriy jamg‘arib boriladigan pensiya jamg‘armalari yuzasidan axborotlarni jamlaydi va xalq bankiga taqdim etiladi.

Boshqaruv hisobi va hisoboti ma’lumotlari. Boshqaruv hisobi – korxona rahbari va menejerlarini har tomonlama ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar bilan ta’minlovchi hisobdir. Boshqaruv ma’lumotlaridan faqat xo‘jalik yurituvchi subyektlarning boshqaruv xodimlarigina foydalanadilar. Boshqaruv hisobi ma’lumotlaridan asosan kelgusidagi iqtisodiy faoliyatni rejalashtirish (byudjetlashtirish) va oqilona boshqaruv qarorlarini qabul qilishda foydalaniladi.

Boshqaruv hisoboti – boshqaruv hisobi ma’lumotlari asosida ixtiyoriy mazmunda tayyorlanadigan va korxona boshqaruviga taqdim etiladigan hisobotlardir. Unda moliyaviy hisobotlardan farqli jihatdan faqat moliyaviy emas, balki moliyaviy bo‘lmagan ko‘rsatkichlar ham aks etadi.

5.2 Bayonotlar tahlili

Odatda tahlil ma’lumotlari va ulami natijalari uni kim va nima maqsadda o’tkazilganligiga qarab lurli shaklda umumlashlirilishi mumkin. Korxona va tashkilotlami xo'jalik faoliyati tahlilining natijalari analitik mavzular yoki xo’jalikm yillik hisobotiga ilova qilinadigan bayonnoma ko’rinishida ifoda etiladi.

Tahlil natijalarini umumlashtirish va yakunlash qaysi turdagi tahlilni o'tkazganligimizga qarab bajariladi. Masalan, korxonalaming yillik hisoboti asosida o’lkazilgan joriy tahlilning yakuni. umumiy xulosalar yozish va yuqori tashkilotlarga tushuntirish xati tuzish orqali yakunlanadi. Ayrim turdagi boshqa tahlil turlarining natijalari esa mutaxassislami ma’ruzasi, korxona rahbarining buyrug’i, jamoaning majlis bayoni, tafiish komissiyasining dalolatnomalari orqali umumlashlirilishi mumkin.

Tahlil natijalarini umumlashtirganda albatta erishilgan natijalar, yo'l qo'yilgan kamchiliklar hamda yuluqlar aniq raqamlarda va faktlar bilan ko’rsatilgan bo’lishi talab etiladi. Shuningdek. yo’l qo’yilgan kamchiliklami tuzatish chora-tadbirlari, ya’ni takliflar ham ko’rsatiladi.

Iqlisodiy tahlil natijalarini rasmiylashtirish va umumlashtirishga korxonaning umum majlis maleriallari, turli xil diagramma, jadval va grafiklar tuzib mehnatkash ommaga ko’rsatma sifatida osib qo’yish, oynoma va ro'znoma saxifalarida maTumotlami chop etish, axborot doskalaridagi ko’rsatkichlami e’lon qilib borish ham hisoblanadi.

Analitik yozuv korxona va tashkilotlami xo’jalik faoliyati yakunlari bo’yicha yillik yoki choraklik hisobotiga tushuntirish xatlari, yuqon tashkilotlami ularga bo’ysinuvchi tashkilotlar xulosalari kabi bo’ladi.

Tushuntirish xati rejani bajanlishi haqidagi umumiy xaraktenstikada va ko’rsatkichlami avvalgi davrlarga nisbatan o’zgarganlik ma’lumotlaridan boshlanadi. So’ngra natijaning rejadan tafovuti sabablari, ayrim omillaming o’zaro bog’lanishi va ulaming xo’jalik faoliyati ko’rsatkichlari ifodalanadi.

Analitik hisob - kitoblar analitik jadvallar ko’rinishida rasmiylashtiriladi. Ulami har biriga xulosalar va ko’rsatkichlaming o’zaro bog’liqligini echib beruvchi matnli ilovalar beriladi.

Bayonnomani xotima qisinida xulosalar. aniqlangan kamchiliklami tuzatish yo’l-yo’riqlari, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga doir rezervlardan foydalanish yuzasidan konkret (aniq) takliflar bayon qilinadi. Bayonnoma tushunarli, ilmiy asoslangan, ixcham, analitik jadvallar bilan bog’langan bo’lishi kerak bo’ladi. Bozor iqtisodiyoti sharoilida bunday tahlil korxona rahbarining xaridorlami umumiy yig'ilishidagi ma’ruzasi uchun zarur bo’ladi.

Xo’jalik yurituvchi sub’ektlami moliyaviy va boshqaruv tahlil qilishdan olinadigan natija uni axborot va metodik qo’llanmalar bilan ta’minlanganlik darajasiga bog’liq. Tahlilni axborot bilan ta’minlashda bosh rolini buxgalteriya hisobi va hisoboti egallaydi, sababi bu manbalarda xo’jalik faoliyati va uning natijalari o’z aksini topgan. Birlamchi va jamlangan hisob registoridagi ma’lumotlami o’z vaqlida va

to’la-to’kis tahlil qilish rejani bajarilishiga, xo'jalik faoliyalini yaxshilashga qaratiladi.

Ishlab chiqarish va davr xarajatlari tahlili.

6 - Mavzu. Ishlab chiqarish va davr xarajatlari tahlili.

6.1. Xarajatlar tahlili maqsadi, mazmuni va vazifalari.
6.2. O‘zgaruvchan va o‘zgarmas xarajatlar tahlili.
6.3. Xarajatlarni umumiy hajmi va ularni asosiy elementlari bo‘yicha baholash, tahlil qilish.
6.4. Xarajatlarni faoliyat turlari, javobgarlik markazlari kalkulyatsiya moddalari bo‘yicha tahlili.
6.5. Moddiy, mehnat haqi, asosiy vositalarni saqlash va ishlatish xarajatlari tahlili.

6.1Xarajatlar tahlili maqsadi, mazmuni va vazifalari

Xarajatlar va ularning tasnifi. Korxona faoliyatining muhim va unga baho beradigan mezon ko‘rsatkichlaridan biri foyda va rentabellikdir. Foydaga ta’sir etuvchi omil bu tannarxdir.

Tannarx tahlili orqali har bir xo‘jalik yurituvchi subyektni ishlab chiqarish, ish bajarish, xizmat ko‘rsatish yuzasidan qilingan xarajatlarini maqsadga muvofiqligi, samaradorligi va natijaviyligi baholanadi.

Xarajatlar – hisobot davrida aktivlarning kamayishi yoxud majburiyatlarning ko‘payishidir[28].

Xarajatlar – muayyan davr oralig‘ida sarflangan resurslarning pul o‘lchovidagi qiymatidir.

Xarajat – hisobot davrida iqtisodiy foydani aktivlarning chiqib ketishi yoki ulardan foydalanish shaklida kamayishi, shuningdek, qatnashchilar o‘rtasida kapitalning kamayishiga olib keluvchi majburiyatlarning yuzaga kelishidir.[29]

Mahsulot tannarxi ishlab chiqarish yoki qayta ishlash jarayonida ishlatilgan tabiiy resurslar, xomashyo, materiallar, yoqilg‘i, energiya, asosiy vositalar (amortizatsiya), mehnat resurslari va boshqa ishlab chiqarish bilan bog‘liq xarajatlarning qiymat ko‘rinishini ifodasidir.

Mahsulot ishlab chiqarish tannarxi xarajatlarini hisobga olish va nazorat qilish, mahsulot bahosini shakllanishi va korxonaning foyda va rentabelligini aniqlash, korxonaning boshqaruv va investitsiya faoliyatlari bo‘yicha qarorlarni qabul qilish, resurslardan foydalanish, yangi texnika va texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarishni boshqarish va tashkil etish tizimini takomillashtirishdan ko‘rilgan samaradorlikni ifodalaydi.

Moliya-xo‘jalik faoliyati bilan bog‘liq xarajatlar tarkibi xo‘jalik yurituvchi subyekt faoliyatining rentabelligini va bozor raqobatbardoshliligini aniqlash uchun

mahsulot (ishlar, xizmatlar)ni ishlab chiqarish va sotish davomida xo‘jalik yurituvchi subyektda paydo bo‘ladigan barcha xarajatlar to‘g‘risida to‘liq va aniq axborot shakllantirilishi, soliq solinadigan bazani to‘g‘ri aniqlash maqsadida belgilanadi.

Moliya-xo‘jalik faoliyati bilan bog‘liq barcha xarajatlar quyidagilarga guruhlanadi:

1. Mahsulotning ishlab chiqarish tannarxiga kiritiladigan xarajatlar:

a) bevosita va bilvosita moddiy xarajatlar;

b) bevosita va bilvosita mehnat xarajatlari;

v) boshqa bevosita va bilvosita xarajatlar, shu jumladan ishlab chiqarish xususiyatiga ega bo‘lgan ustama xarajatlar.

2. Ishlab chiqarish tannarxiga kiritilmaydigan, biroq asosiy faoliyatdan olingan foydada hisobga olinadigan hamda davr xarajatlariga kiritiladigan xarajatlar:

a) sotish xarajatlari;

b) boshqarish xarajatlari (ma’muriy sarf-xarajatlar);

v) boshqa operatsion xarajatlar va zararlar.

3. Xo‘jalik yurituvchi subyektning umumxo‘jalik faoliyatidan olingan foyda yokizararlarni hisoblab chiqishda hisobga olinadigan xo‘jalik yurituvchi subyektning moliyaviy faoliyati bo‘yicha xarajatlari:

a) foizlar bo‘yicha xarajatlar;

b) xorijiy valyuta bilan operatsiya bo‘yicha salbiy kurs tafovutlari;

v) qimmatli qog‘ozlarga qo‘yilgan mablag‘larni qayta baholash;

g) moliyaviy faoliyat bo‘yicha boshqa xarajatlar.

4. Favqulodda zararlar, u foydadan olinadigan soliq to‘langunga qadar foyda yokizararlarni hisoblab chiqishda hisobga olinadi.

Mahsulot (ishlar, xizmatlar) ishlab chiqarish tannarxiga bevosita mahsulot (ishlar, xizmatlar)ni ishlab chiqarish bilan bog‘liq bo‘lgan, ishlab chiqarish texnologiyasi va uni tashkil etish bilan shartlangan xarajatlar kiritiladi. Ularga quyidagilar tegishli bo‘ladi: bevosita va bilvosita moddiy xarajatlar, bevosita va bilvosita mehnat xarajatlari, boshqa bevosita va bilvosita xarajatlar, shu jumladan ishlab chiqarish xususiyatiga ega bo‘lgan ustama xarajatlar.

Mahsulot (ishlar, xizmatlar)ning ishlab chiqarish tannarxini hosil qiluvchi xarajatlar ularning iqtisodiy mazmuniga ko‘ra quyidagi elementlar bilan guruhlarga ajratiladi:

1. Ishlab chiqarish moddiy xarajatlar (qaytariladigan chiqitlar qiymati chiqarib tashlangan holda);

2. Ishlab chiqarish xususiyatiga ega bo‘lgan mehnatga haq to‘lash xarajatlari;

3. Ishlab chiqarishga tegishli bo‘lgan ijtimoiy sug‘urtaga ajratmalar;

4. Asosiy fondlar va ishlab chiqarish ahamiyatiga ega bo‘lgan nomoddiy aktivlar amortizatsiyasi;

5. Ishlab chiqarish ahamiyatiga ega bo‘lgan boshqa xarajatlar.

1. Moddiy xarajatlar xarajatlarning eng muhim va asosiy qatori hisoblanadi. Ularning jami xarajatlar tarkibidagi salmog‘i ishlab chiqarish, faoliyat xususiyatlaridan kelib chiqadi. Sanoat bo‘g‘inida moddiy xarajatlar salmog‘i 60-70 foizgacha tashkil

etadi.

Ishlab chiqarish bilan bog‘liq bo‘lgan moddiy xarajatlar tarkibiga quyidagi xarajatlar kiritiladi.

Moddiy xarajatlar tarkibi

a)	Ishlab chiqariladigan mahsulotning asosini tashkil etib uning tarkibiga kiradigan yoki mahsulot tayyorlashda (ishlarni bajarishda, xizmatlar ko‘rsatishda) zarur tarkibiy qismhisoblangan chetdan sotib olinadigan xomashyo va materiallar.
b)	Normal texnologiya jarayonini ta’minlash va mahsulotlarni o‘rash uchun mahsulot (ishlar, xizmatlar) yoki boshqa ishlab chiqarish ehtiyojlariga sarflanadigan (asbob-uskunalar, binolar, inshootlar va boshqa asosiy vositalar sinovini o‘tkazish, nazorat qilish, saqlash, tuzatish va ulardan foydalanish) uchun ishlab chiqarish jarayonida foydalaniladigan xarid qilinadigan materiallar, shuningdek, asbob-uskunalarni tuzatish uchun ehtiyot qismlar, inventarlarning, xo‘jalik buyumlarini va asosiy vositalarga kirmaydigan boshqa mehnat vositalarini qiymati
c)	Sotib olinadigan, kelgusida ushbu xo‘jalik yurituvchi subyektda montaj qilinadigan yoki qo‘shimcha ishlov beriladigan butlovchi buyumlar va yarim tayyor mahsulotlar
d)	Tashqi yuridik va jismoniy shaxslar, shuningdek, xo‘jalik yurituvchi subyektning ichki tarkibiy bo‘linmalari tomonidan bajariladigan faoliyatning asosiy turiga tegishli bo‘lmagan ishlab chiqarish xususiyatiga ega bo‘lgan ishlar va xizmatlar
e)	Tabiiy xomashyo (yer rekultivatsiyasiga ajratmalar, ixtisoslashtirilgan yuridik shaxslar tomonidan amalga oshiriladigan yerni rekultivatsiya qilish ishlariga haq to‘lash), ildizi bilan beriladigan daraxtga haq to‘lash, korxonalar tomonidan suv xo‘jaligi tizimlaridan beriladigan iste’mol qilinadigan suv uchun haq to‘lash. Sanoatning xomashyo tarmoqlari uchun — yog‘och, taxta materiallaridan yoki foydali qazilmalardan (rudadan) foydalanishga huquqlarning amortizatsiya qilinadigan qiymati yoki atrof-muhitni tiklash xarajatlari
f)	Texnologik maqsadlarga, energiyaning barcha turlarini ishlab chiqarishga, binolarni isitishga sarflanadigan yonilg‘ining chetdan sotib olinadigan barcha turlari, xo‘jalik yurituvchi subyektlarning transporti tomonidan bajariladigan ishlab chiqarishga xizmat ko‘rsatish bo‘yicha transport ishlari
g)	Xo‘jalik yurituvchi subyektning texnologik, transport va boshqa ishlab chiqarish va xo‘jalik ehtiyojlariga sarflanadigan barcha turdagi xarid qilinadigan energiya. (Xo‘jalik yurituvchi subyektning o‘zi tomonidan ishlab chiqariladigan elektr energiyasiga va energiyaning boshqa turlariga, shuningdek, xarid qilinadigan energiyani iste’mol joyigacha transformatsiya qilish va uzatish xarajatlari xarajatlarning tegishli elementlariga kiritiladi)
h)	Ishlab chiqarish sohasida moddiy boyliklarning yaroqsizlanishi va kam chiqishi

i)	Xo‘jalik yurituvchi subyektning transporti va xodimlari tomonidan moddiy resurslarni yetkazish bilan bog‘liq xarajatlar (yuklash va tushirish ishlari ham shu jumlaga kiradi) ishlab chiqarish xarajatlarining tegishli elementlariga kirishi kerak (mehnatga haq to‘lash xarajatlari, asosiy fondlar amortizatsiyasi, moddiy xarajatlar va boshqalar)
j)	Xo‘jalik yurituvchi subyektlar tomonidan moddiy resurslarni yetkazib beruvchilardan olinadigan idishlar ham moddiy resurslar qiymatiga kiritiladi
k)	Mahsulot tannarxiga kiritiladigan moddiy resurslar xarajatlaridan qaytariladigan chiqitlar qiymati, idish va o‘rash-joylash materiallari qiymati ularning amalda sotilishi, foydalanilishi yoki omborga kirim qilinishi narxi bo‘yicha chiqarib tashlanadi
l)	«Moddiy xarajatlar» elementi bo‘yicha aks ettiriladigan moddiy resurslar qiymati sotib olish narxidan, shu jumladan barter bitishuvlarida, qo‘shimcha narx (ustama)dan, ta’minot, tashqi iqtisodiy tashkilotlar tomonidan to‘lanadigan vositachilik taqdirlashlaridan, tovar birjalari xizmatlari qiymatidan, shu jumladan brokerlik xizmatlaridan, bojlar va yig‘imlardan, soliqlardan (korxona keyinchalik qarz surishish, masalan, qo‘shilgan qiymat solig‘i tarzida qaytarib oladiganlardan tashqari), transportda tashishga haq to‘lashdan, tashqi yuridik shaxslar tomonidan amalga oshiriladigan saqlash va yetkazib berishga haq to‘lashdan kelib chiqib shakllanadi

1. Ishlab chiqarish xususiyatiga ega bo‘lgan mehnatga haq to‘lash xarajatlari. Ishlab chiqarish xususiyatiga ega bo‘lgan mehnatga haq to‘lash xarajatlari tarkibiga quyidagi moddalar kiritiladi.

Mehnat haqi xarajatlari tarkibi

a)	Xo‘jalik yurituvchi subyektda qabul qilingan mehnatga haq to‘lash shakllari va tizimlariga muvofiq bajarilgan narxnomalar, tarif stavkalari va lavozim maoshlaridan kelib chiqib hisoblangan amalda bajarilgan ish uchun ishlab chiqarish xususiyatiga ega bo‘lgan hisoblangan ish haqi, shu jumladan xo‘jalik yurituvchi subyektni mukofotlash to‘g‘risidagi nizomlarda nazarda tutilgan rag‘batlantiruvchi tusdagi to‘lovlar
b)	Kasb mahorati va murabbiylik uchun tarif stavkalariga va okladlarga ustamalar.
c)	Ish rejimi va mehnat sharoitlari bilan bog‘liq bo‘lgan kompensatsiya tusidagi to‘lovlar
d)	Ish vaxta usulida tashkil etilganda, ish vaqti jamlanib hisoblanganda va qonun hujjatlari bilan belgilangan boshqa hollarda xodimlarga ularga ish vaqtining normal davom etishidan ortiq ishlaganligi munosabati bilan beriladigan dam olish (ortiqcha ishlangan ish vaqti uchun dam olish) kunlari uchun haq to‘lash
e)	Ishlanmagan vaqt uchun haq to‘lash

f)	Xo‘jalik yurituvchi subyekt shtatida turmaydigan xodimlar mehnatiga ular tomonidan fuqarolik-huquqiy tusdagi tuzilgan shartnomalar bo‘yicha ishlar bajarilganligi uchun haq to‘lash, agar bajarilgan ish uchun xodimlar bilan hisob-kitob xo‘jalik yurituvchi subyektning o‘zi tomonidan amalga oshirilsa pudrat shartnomasi ham shu jumlaga kiradi.
g)	Belgilangan tartibga muvofiq ishlab chiqarish jarayonida qatnashuvchi xodimlar mehnatiga haq to‘lash xarajatiga kiritiladigan to‘lovlarning boshqa turlari

1. Ishlab chiqarishga tegishli bo‘lgan ijtimoiy sug‘urtaga ajratmalar.

Ijtimoiy sug‘urta ajratmalari

a)	Qonun hujjatlari bilan belgilangan normalar bo‘yicha mehnatga haq to‘lash tarzidagidaromadlarga ijtimoiy tusdagi majburiy ajratmalar
b)	Nodavlat pensiya jamg‘armalariga ajratmalar va ixtiyoriy sug‘urtaga sug‘urtamukofotlari (badallari)

2. Asosiy vositalar va ishlab chiqarish ahamiyatiga ega bo‘lgan nomoddiy aktivlaramortizatsiyasi.

Asosiy vositalar va ishlab chiqarish ahamiyatiga ega bo‘lgan nomoddiyaktivlar amortizatsiyasi bo‘yicha xarajatlar

a)	Asosiy ishlab chiqarish vositalarining, shu jumladan moliyaviy ijara (lizing) bo‘yicha olingan, buxgalteriya hisobi to‘g‘risidagi qonun hujjatlariga muvofiq hisoblangan amortizatsiya ajratmalari summasi
b)	Ishlab chiqarish ahamiyatiga ega bo‘lgan nomoddiy aktivlar (Gudvill (firmaning narxi)dan tashqari), buxgalteriya hisobi to‘g‘risidagi qonun hujjatlariga muvofiq hisoblangan amortizatsiya ajratmalari summasi. Foydali foydalanish muddatini aniqlash imkoni bo‘lmagan nomoddiy aktivlar (Gudvill (firmaning narxi)dan tashqari) bo‘yicha eskirish normasi besh yil hisobiga belgilanadi, biroq xo‘jalik yurituvchi subyekt faoliyati muddatidan ortiq emas

3. Ishlab chiqarish tusidagi boshqa xarajatlar. Ular tarkibiga yuqoridagi tarkiblarga kirmaydigan, ishlab chiqarish bilan bevosita va bilvosita bog‘liq bo‘lgan boshqa xarajatlar kiradi.

Ishlab chiqarish tusidagi boshqa xarajatlar

a)	Ishlab chiqarish jarayoniga xizmat ko‘rsatish xarajatlari
b)	Ishlab chiqarish xodimlarini ishlab chiqarish jarayoniga tegishli bo‘lgan xizmat safarlariga yuborish bo‘yicha xarajatlar
c)	Ishlab chiqarish xodimlarini va ishlab chiqarish aktivlarini majburiy va ixtiyoriy sug‘urta

	qilish xarajatlari
d)	Brak tufayli kelib chiqadigan yo‘qotishlar
e)	Ishlab chiqarishning ichki sabablariga ko‘ra bekor turishlar tufayli yo‘qotishlar
f)	Kafolatli xizmat muddati belgilangan buyumlarni kafolatli tuzatish va ularga kafolatlixizmat ko‘rsatish xarajatlari
g)	Mahsulot (xizmatlar)ning majburiy sertifikatsiya qilish xarajatlari
h)	Ishlab chiqarish jarohatlari tufayli mehnat qobiliyati yo‘qolishi munosabati bilan tegishlivakolatli organlarning qarorlari asosida va qarorlarisiz to‘lanadigan nafaqalar
i)	Umumiy foydalaniladigan yo‘lovchilar transporti xizmat ko‘rsatmaydigan yo‘nalishlardaxodimlarni ish joyiga olib borish va olib kelish bilan bog‘liq xarajatlar
j)	Obyektlarni davlat kapital qo‘yilmalari hisobiga qurishda qurilish tavakkalchiliklarinisug‘urta qilish bilan bog‘liq xarajatlar
k)	Gudvill (firma narxi)ning nomoddiy aktivi summasini hisobdan chiqarish bilan bog‘liq xarajatlar, ishlab chiqarish maqsadida bo‘lmagan mol-mulk yuzasidan belgilangan tartibda
	Qazib oluvchi tarmoqlarda tayyorgarlik ishlari bo‘yicha xarajatlar, agar ular kapital xarajatlarga tegishli bo‘lmasa (ya’ni asosiy vositalar sifatida kapitallashtirilmasa). Ushbu xarajatlar «Kelgusi davrlar xarajatlari» sifatida qaraladi va ularni qaytarishning belgilangan muddati mobaynida teng ravishda ishlab chiqarish tannarxiga yoki qazib olingan mahsulotning hajmi va miqdoriga mutanosib ravishda hisobdan chiqariladi. Kelgusi davrlar xarajatlarini hisobdan chiqarishning tanlangan metodi xo‘jalik yurituvchi subyektning hisobga olish siyosatida aks ettirilishi kerak
	Ishlab chiqarish jarayonida qatnashadigan xodimlarga vaqtincha mehnatga layoqatsizlik,homiladorlik va tug‘ish nafaqalari to‘lash bilan bog‘liq xarajatlar qonun hujjatlarida belgilangan tartibga muvofiq to‘lanishi kerak

6.2 O‘zgaruvchan va o‘zgarmas xarajatlar tahlili

Xalqaro amaliyotda ishlab chiqarish xarajatlari ikkita toifaga bo‘linadi. Ya’ni, o‘zgaruvchan va o‘zgarmas xarajatlar. O‘zgaruvchan xarajatlar mahsulot ishlab chiqarish hajmiga mos ravishda o‘zgarib boradi. O‘zgarmas xarajatlar mahsulot ishlab chiqarish hajmiga bog‘liq bo‘lmagan holda barqaror qoladi. Ushbu tarkiblash, xarajatlarni boshqarish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning zaruriy sharti hisoblanadi. O‘zgaruvchan xarajatlarni hisoblash metodologiyasini bilish biznesning daromadli bo‘lishiga erishish maqsadida ishlab chiqarish birligiga sarflangan xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi. O‘zgaruvchan xarajatlarni tarkiblash va ularni hisobga olish birinchi bor AQShda ishlatilgan bo‘lib, uning nomi “direkt-kost”, Yevropada esa “marjinal-kost” deb nomlangan. Ularning farqi shundaki, ular to‘g‘ri va o‘zgaruvchan xarajatlar kalkulyatsiyasi sifatida nomlanishidadir.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bo‘yicha o‘zgaruvchan xarajatlarning to‘g‘ri va egri turlari tarkiblanadi. Shuningdek, o‘zgaruvchan xarajatlarning proporsional, degressiv, progressiv turlari guruhlanadi. Ularning o‘zgaruvchanligini quyidagi chizmalarda tavsiflash mumkin.

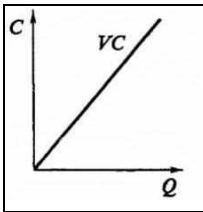	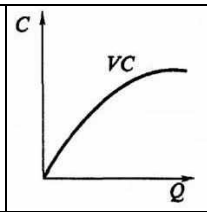	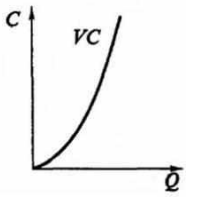
Proporsional	Degressiv	Progressiv

4.1-rasm. Proporsional, degressiv, progressiv o‘zgaruvchan xarajatlar

Ishlab chiqarish xarajatlarini o‘zgaruvchan va o‘zgarmas xarajatlarga to‘g‘ri tarkiblash va hisoblash tahlil natijasiga muhim ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli ularni tarkiblashda ya’ni turkumlashda aniqligiga muhim e’tibor qaratish lozim. O‘zgarmas xarajatlar mahsulot ishlab chiqarilmagan hollarda ham majburiyatlarni yuzaga keltirishini hisobga olsak, bu tarkiblash juda muhim hisoblanadi. Yalpi natijaga ta’sir etmagan birlik oxir-oqibatda xarajatlarni boshqarish va ishlab chiqarish samaradorligini to‘g‘ri baholamaslikka olib keladi.

Ishlab chiqarish xarajatlarining o‘zgaruvchan va o‘zgarmas xarajatlar tarkibi va ularning mahsulot birligiga nisbatan o‘zgarishi

Mahsulot ishlab chiqarish miqdori, dona	Doimiy xarajatlar ,ming so‘m	O‘zgaruvchan xarajatlar ,ming so‘m	Jami xarajatlar ,ming so‘m	Mahsulot birligiga to‘g‘ri keladigan o‘zgaruvchan xarajat, ming so‘m	Maxsulot birligiga to‘g‘ri keladigan o‘zgarmas xarajat, ming so‘m	Bir birlikka jami xarajatlar ,ming so‘m
10000	125000	361200	486200	36,12	12,50	48,620
11000	125000	414920	539920	37,72	11,36	49,083
12000	125000	477360	602360	39,78	10,41	50,196
13000	125000	533260	658260	41,02	9,615	50,635
14000	125000	600600	725600	42,90	8,928	51,828
15000	125000	675300	800300	45,02	8,333	53,353
16000	125000	769600	894600	48,10	7,812	55,912

Yuqoridagi jadval ma’lumotlaridan mahsulot birligiga to‘g‘ri keladigan o‘zgaruvchan xarajatlar ishlab chiqarish miqdorining o‘zgarishiga mos ravishda oshib borganligini, o‘zgarmas xarajatlarning esa tushib borganligini ko‘rish mumkin.

Bir birlik mahsulotga to‘g‘ri keladigan xarajat o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillarni tahlil qilish xarajatlarini boshqarishda eng muhim usul hisoblanadi. Bir birlikka xarajatlarning o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillarga: o‘zgaruvchan xarajatlar, o‘zgarmas xarajatlar, ularning jami xarajatlar tarkibidagi salmog‘ining o‘zgarishi, tarkib elementlardagi o‘zgarishlar kiradi:

$$S_i = F_i / Q_i + V_i$$

Bunda:S_i – i-mahsulot birligini tannarxi; F_i – i-mahsulot birligiga doimiy xarajatlar; Q_i – i-mahsulot birligini ishlab chiqarish hajmi; V_i – i-mahsulot birligiga o‘zgaruvchan xarajatlar.

Mahsulot birligiga to‘g‘ri keladigan jami xarajatlar o‘zgarishining tahlili

Ko‘rsatkichlar	O‘lchov birligi	Reja	Haqiqatda	Rejadan farqi
1. Ishlab chiqarish hajmi	dona	16 000	15 478	-522
2. Doimiy xarajatlar	ming so‘m	255 000.0	269 600.0	+14 600,0
3. O‘zgaruvchan xarajatlar	ming so‘m	718 400.0	845 098,8	+126 698,8
ami ishlab chiqarish xarajatlari	ming so‘m	973 400.0	1 114 698,8	+141 298,8
. Mahsulot birligiga o‘zgaruvchan xarajatlar	ming so‘m	44,90	54,60	+9,70
Mahsulot birligigadoimiy xarajatlar	ming so‘m	15,94	17,42	+1,48
ahsulot birliginingjami tannarxi	ming so‘m	60,84	72,02	+11,18

Bir birlik mahsulot tannarxi rejaga nisbatan 11,18 (72,02-60,84) ming so‘mga o‘sgan.

$S_r = (F_r/Q_r)+V_r=(255000/16000)+(973400/16000)=15,94+44,90=60,84$

$S_{sh1} = (F_r/Q_x)+V_r=(255000/15478)+(973400/16000)=16,47+44,90=61,37$

$S_{sh2} = (F_x/Q_x)+V_r=(269600/15478)+(973400/16000)=17,42+44,90=62,32$

$S_x = (F_x/Q_x)+V_x=(269600/15478)+(845098/15478)=17,42+54,60=72,02$

Omillar ta’siri:

1. Ishlab chiqarish hajmining o‘zgarishi ta’siri = 61,37-60,84=0,54 ming so‘m.
2. Doimiy xarajatlar o‘zgarishi ta’siri = 62,32-61,32=0,94 ming so‘m
3. O‘zgaruvchan xarajatlar o‘zgarishi ta’siri = 72,02-62,32=9,70 ming so‘mJami o‘zgarish = 0,54+0,94+9,70=11,18 ming so‘m

6.3 Xarajatlarni umumiy hajmi va ularni asosiy elementlari bo‘yicha baholash, tahlil qilish

Ishlab chiqarish xarajatlarining analitik va sintetik hisobida analiz va sintez qoidasiga asoslaniladi. Shu sababli ham “analitika”, “sintetika” so‘zlari buxgalteriya hisobining muhim tushunchalariga aylangan. Ularning mazmuniga e’tibor qaratsangiz “analitika” – butunni bo‘laklarga bo‘lish, “sintetika” bo‘laklarni birlashtirish,umumlashtirish ma’nosini anglatadi va bu analitik va sintetik hisobning

to‘liq mazmunini ifoda etadi.

Xarajatlarni umumiy hajmda o‘rganish moliyaviy hisob obyektiga kiradi. Uning birlik elementlari, kalkulyatsiya moddalari bo‘yicha o‘rganish boshqaruv hisobi obyektiga kiradi.

Xarajatlarning umumiy hajmi bo‘yicha o‘rganishda quyidagi muhim jihatlarga ahamiyat qaratiladi:

- jami xarajatlarning umumiy o‘zgarishlari tahliliga;
- jami xarajat o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar tahliliga;
- bir so‘mlik ishlab chiqarilgan, sotilgan mahsulotga to‘g‘ri keladigan xarajat tahliliga.

Jami xarajatlarning umumiy o‘zgarishi rejaga va o‘tgan yillarga nisbatan mutlaq va nisbiy o‘zgarishlarni aniqlash orqali baholanadi.

Jami ishlab chiqarish xarajatlarining o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar sifatida doimiy xarajatlarning o‘zgarishi, mahsulot birligiga o‘zgaruvchan xarajatlarning o‘zgarishi ta’siri, mahsulot ishlab chiqarish miqdorining o‘zgarishi ta’sir etadi. Xarajatlar o‘zgarishiga albatta ichki birliklar sifatida sarf normalari va baholarining o‘zgarishi ham tarkiblanadi. Bu kabi omillar xarajat elementlari bo‘yicha farq qiladi.

Jami ishlab chiqarish xarajatlari va ularning omilli tahlili

Ko‘rsatkichlar	**O‘tgan yil**		**Hisobot yili**		**Farqi (+/-), ming so‘m**	**O‘sish darajasi, foiz**
	summasi, ming so‘m.	**tarkibi, foiz**	**summasi, ming so‘m.**	**tarkibi, foiz**		
1.Ishlab chiqarish xarajatlari jami shu jumladan:	541 131	100,00	686 079	100,00	+144 948	126,79
1. O‘zgaruvchan xarajatlar	464 070	85,76	579 800	84,51	+115 730	124,94
2. O‘zgarmasxarajatlar	77 061	14,24	106 279	15,49	+29 218	137,92
Ishlab chiqarishhajmi	572 661	-	717 416	-	+144 755	125,30

Mahsulot ishlab chiqarish tannarxini o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar ta’sirini quyidagi hisob-kitoblarda ko‘rib o‘tish mumkin.

Ishlab chiqarish xarajatlarining jami o‘zgarishi:

686 079–541 131=+144 948 ming so‘m (o‘sish).

Joriy davr mahsulot ishlab chiqarish xarajatlarini qayta hisoblash:

a) o‘zgaruvchan xarajatlar:

464 070*1,253=581 479,7 ming so‘m. (mahsulot hajmining o‘zgarishiga mos o‘zgaradi);

b) o‘zgarmas xarajatlar:

77 061 ming so‘m (bazaviy miqdorda qoladi). Jami: 581 479,7+77 061=658 540,7 ming so‘m

Joriy davr mahsulot hajmining o‘tgan davr bahosi va ta’rifi bo‘yicha hisob-kitobi:541 131/572 661*717416=677 916 ming so‘m

Omillar ta’siri:

a) Ishlab chiqarish hajmi:
658 540,7–541 131=+117 409,7 ming so‘m (o‘sish)
yoki 581 479,7–464070=+117 409,7 ming so‘m (o‘sish)
b) Baho va ta’riflar o‘zgarishi:
686 079–677 916=+8 163 ming so‘m (o‘sish)
v) tarkib va jami xarajatlar summasi:
677 916–658 540,7=+19 375,3 ming so‘m (o‘sish)
Jami o‘zgarish: 117 409,7+8 163+19 375,3=+144 948 ming so‘m

Mahsulot (ishlar, xizmatlar)ning ishlab chiqarish tannarxini hosil qiluvchi xarajatlar ularning iqtisodiy mazmuniga ko‘ra: ishlab chiqarish moddiy xarajatlar (qaytariladigan chiqitlar qiymati chiqarib tashlangan holda); ishlab chiqarish xususiyatiga ega bo‘lgan mehnatga haq to‘lash xarajatlari; ishlab chiqarishga tegishli bo‘lgan ijtimoiy sug‘urtaga ajratmalar; asosiy fondlar va ishlab chiqarish ahamiyatiga ega bo‘lgan nomoddiy aktivlar amortizatsiyasi; ishlab chiqarish ahamiyatiga ega bo‘lgan boshqa xarajatlar.

Eng yuqori o‘zgarishlar moddiy xarajatlar (10 548 ming so‘m yoki 24,29foiz), mehnat haqi xarajatlari (16 486 ming so‘m yoki 26,16foiz) qatoriga to‘g‘ri keladi. Albatta ish haqidan ajratmalar qatoriga ham mehnat haqi o‘zgarishiga mos ravishda oshib boradi.

Ishlab chiqarish xarajatlarining vertikal tahlilidan ko‘rinadiki, jami ishlab chiqarish xarajatlari tarkibida moddiy xarajatlar salmog‘i eng yuqori o‘rinni tashkil etgan.

Bir so‘mlik mahsulotga qilingan ishlab chiqarish xarajatlari o‘tgan yilga nisbatan 1,2foizga yoki 1,14 tiyinga o‘zgargan.

6.4Xarajatlarni faoliyat turlari, javobgarlik markazlarikalkulyatsiya moddalari bo‘yicha tahlili

Faoliyat turlari bo‘yicha xarajatlar quyidagi turlarga ajratiladi:
- ishlab chiqarish (ish bajarish, xizmat ko‘rsatish) xarajatlari;
- tijorat xarajatlari;
- boshqaruv xarajatlari.

Asosiy faoliyat turi sifatida mahsulot ishlab chiqarish va tushumning eng yuqori ulushiga ega bo‘lgan faoliyat turi belgilanadi.

Ishlab chiqarish xarajatlarini faoliyat turlari bo‘yicha tahlili

Ko‘rsatkichlar	O‘tgan yil		Hisobot yili		Farqi (+/-), ming so‘m	O‘sish darajasi, foiz
	summasi, ming so‘m.	tarkibi, foiz	summasi, ming so‘m	tarkibi, foiz		
Umumxo‘jalik faoliyati bo‘yicha jami xarajatlar Shu jumladan:	752016	100,00	988669	100	236653	131.46
1. Jami ishlab chiqarish xarajatlari	541131	71.95	686079	69.39	+144948	126.78

2. Tijorat xarajatlari, ming so‘m	125640	16.72	186540	18.87	+60900	148.47
3. Boshqaruv xarajatlari, ming so‘m	85245	11.33	116050	11.74	+30805	136.13
2. Sotilgan mahsulot hajmi, ming so‘m	572661	-	717416	-	+141755	125.27
4. Bir so‘mlik sotilgan mahsulotga to‘g‘ri keladigan ishlab chiqarish xarajatlari	0.9449	-	0.9563	-	+0.0114	101.2
5. Bir so‘mlik sotilgan mahsulotga to‘g‘ri keladigan tijorat xarajatlari	0.2193	-	0.2600	-	+0.0407	118.5
6. Bir so‘mlik sotilgan mahsulotga to‘g‘ri keladigan boshqaruv xarajatlari	0.1488	-	0.1617	-	+0.0129	108.6

Javobgarlik markazlari bo‘yicha xarajatlar tahlili. Javobgarlik markazlarining odatda foydaga, xarajatga va investitsiyaga nisbatan turlari tarkiblanadi.

Foyda bo‘yicha javobgarlik markazlari daromad va xarajatlarni o‘rganish va foydani maksimallashtirishni, xarajatlarni o‘rganish esa faqat xarajatlarni minimallashtirishga qaratilgan. Investitsiyaga nisbatan esa nafaqat daromad va xarajatlar, balki foydaning ishlatilishi ham baholanadi.

Ishlab chiqarish hisobi bo‘yicha javobgarlikning quyidagi markazlari belgilanadi:ta’minot; ishlab chiqarish; sotish va boshqaruv.

Korporativ boshqaruv nazariyasi va amaliyotiga ko‘ra korxonalar tarkibiy birliklari, bo‘limlar, do‘konlar, xizmatlar yoki guruhlar *moliyaviy javobgarlik markazlari* hisoblanadi. Ularning rahbarlari muayyan yo‘nalish va menejment vazifalarini bajarish uchun mas’uldirlar.

Xarajatlar bo‘yicha javobgarlik markazlari – xarajatlarni byudjetlash bo‘yicha vazifalarni bajarish uchun mas’ul bo‘lgan bo‘linma (birliklar to‘plami)dir.

Korxonada xarajatlar bo‘yicha javobgarlik markazlari quyidagi bo‘limlarda tashkil topadi:

- boshqaruv faoliyati;
- marketing faoliyati;
- informatsion texnologiyalar;
- logistika;
- ombor faoliyati;
- ta’minot;
- ishlab chiqarish.

Daromad markazlari javobgarlik markazlari:

- sotish (tovarlar turlari bo‘yicha);
- filiallar, bo‘limlardan iborat.

Xarajatlar bo‘yicha javobgarlik markazlari – sex, uchastka, brigada va bo‘limlardan iborat.

Javobgarlik markazlari bo‘yicha xarajatlar tahlili (mln so‘m)

Nazorat qilinadigan xarajatlar	**Xarajatlar**		**Xarajatlarning o‘zgarishi,(+,-)**	
	Smeta bo‘yicha	**qiqatda**	**Oy davomida**	**Yil boshidan**
№1-bo‘lim masteri hisoboti				
1. Materiallar	100,0	98,0	-2,0	-1,0
2. Ish haqi	50,0	51,0	+1,0	+0,5
t ko‘rsatuvchi tarkibish haqi	22,0	22,5	+0,5	+0,3
4. Yoqilg‘i va elektr energiya	18,0	19,0	+1,0	+0,7
5. Uskunalar ishlatish va ta’mirlash xarajatlari	20,0	19,5	-0,5	-0,5
6. Boshqa xarajatlar	10,0	10,5	+0,5	-0,3
7. Jami xarajatlar	220,0	220,5	+0,5	-0,3
№1 sex boshlig‘i hisoboti				
1. Sex boshqaruvi apparatini saqlash xarajatlari	40,0	41,0	+1,0	-
2. Boshqa sex tarkibini saqlash xarajatlari	30,0	29,0	-1,0	-2,0
3. Bino, inshoot va inventarlarni joriy saqlash xarajatlari	100,0	102,0	+2,0	-1,0
4. Samaradorlikka ta’sir etmaydigan xarajatlar	X	2,0	+2,0	+5,0
5. Sexning boshqa xarajatlari	30,0	29,0	-1,0	-3,0
6. Sex bo‘yicha jami xarajatlar	200,0	203,0	+3,0	-1,0
Bo‘limlar bo‘yicha xarajatlar				
№1 bo‘lim	220,0	220,5	+0,5	-0,3
№2 bo‘lim	200,0	205,0	+5,0	+7,0
№3 bo‘lim	280,0	278,0	-2,0	-3,0
7. Bo‘limlar bo‘yicha jami	700,0	703,5	+3,5	+3,7

xarajat				
8 Sex bo‘yicha barcha xarajatlar	900	906,5	+6,5	+2,7
Iqtisod bo‘yicha direktor o‘rinbosari hisoboti				
1. Korxonani boshqaruvi xarajatlari	200,0	206,0	+6,0	+10,0
2. Umumxo‘jalik xarajatlari	200,0	195,0	-5,0	-7,0
3. Soliqlar, yig‘imlar va ajratmalar	100,0	100,0	-	+1,0
4. Samaradorlikka ta’sir qilmaydigan xarajatlar	x	50,0	+50	100
5. Jami (korxona bo‘yicha barcha) xarajatlar	500,0	551,0	+51	104
6. Sexlar bo‘yicha xarajatlar				
№1 Sex	900,0	906,5	+6,5	+2,7
№2 Sex	800,0	790,5	-9,5	-2,7
№3 Sex	1000,0	1005,0	+5	10
Sexlar bo‘yicha jami:	2700,0	2702,0	+2	10
7. Korxona bo‘yicha barcha xarajatlar	3200,0	3253,0	+53	114

Kalkulyatsiya moddalari bo‘yicha tahlil. Mahsulotlarning ishlab chiqarish bilan bog‘liq bo‘lgan xarajatlari tarkibini iqtisodiy elementlari va kalkulyatsiya moddalari bo‘yicha quyidagi tarkibda berish mumkin.

Ishlab chiqarish xarajatlarining iqtisodiy elementlari va kalkulyatsiyamoddalari bo‘yicha turkumlanishi

Xarajatlarning iqtisodiy elementlari	**Mahsulot tannarxini kalkulyatsionmoddalari**
1	2
Ishlab chiqarish xarakteridagibevosita va bilvosita moddiy xarajatlar	Xomashyo
	Yoqilg‘i
	Elektr quvvati
	Ehtiyot qismlar
	Idishlar va hokazo
Ishlab chiqarish xarakteridagi bevosita va bilvosita mehnat haqi xarajatlari	Asosiy ish haqlari
	Qo‘shimcha ish haqlari
	Ish haqiga ustamalar
Ishlab chiqarishga taalluqli mehnat	Ijtimoiy ta’minot bo‘limiga

haqidan ajratmalar	Mehnat birjasiga
	Kasaba uyushmasiga
Asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar amortizatsiyasi, eskirish xarajatlari	Asosiy vositalarning eskirishi
	Nomoddiy aktivlarning eskirishi
	Asosiy vosita va nomoddiy aktivlarni ijarahaqlari
Ishlab chiqarish xarakteridagi boshqa xarajatlar	Turli ishlar va xizmatlar
	Soliqlar, yig‘imlar va hokazo.

Korxona bo‘yicha jami xarajatlar faqat iqtisodiy elementlari bo‘yicha o‘rganiladi. Mahsulotlar turi va turkumi bo‘yicha ishlab chiqarish xarajatlari kalkulyatsiya moddalari bo‘yicha o‘rganiladi. Tahlil etishda ishlab chiqarish xarajatlarining jami o‘zgarishi va uning tarkibi bo‘yicha o‘zgarishlari mutlaq va nisbiy jihatdan o‘rganiladi.

Xarajatlarni moddalari bo‘yicha tahlili

№	Xarajat moddalari	Haqiqatda ishlab chiqarilgan mahsulothajmi, ming so‘m		Farqlanishi (+,-)		
		Reja tannarxi bo‘yicha	Haqiqiy tannarxi bo‘yicha	Ming so‘m	foiz da	
					Rejaga nisbatan	Jami reja tannarxiga nisbatan
A	B	1	2	3	4	5
1	Xomashyo va materiallar	43 456	37 865	-5 591	-12,9	-2,75
2	Qaytarilgan chiqitlar	-96	-107	-11	+11,5	-0,01
3	Xomashyo va materiallar sarfi chiqitlar qaytarilgan holda (1-2)	43 360	37 758	-5 602	-12,9	-2,75
4	Korxona va tashkilotlardan sotib olingan buyumlar, yarim fabrikatlar va ishlab chiqarish xarakteridagi xizmatlar	19 344	17 134	-2 210	-11,4	-1,09
5	Texnologik maqsadlar uchun elektr energiya va yoqilg‘i sarfi	1 006	1 024	+18	+1,8	+0,01
6	**Moddiy xarajatlar jami**	**63 710**	**55 916**	**-7 794**	**-12,2**	**-3,83**
7	Ishchilarning asosiy ish haqi	46 783	42 424	-4 359	-9,3	-2,14
8	Ishchilarning qo‘shimcha ish haqi	8 561	8 545	-16	-0,2	-0,01
9	Ijtimoiy sug‘urta xarajatlari	23 730	21 353	-2 377	-10,0	-1,17

10	**Ish haqi va ajratmalarga xarajatlar jami**	**79 074**	**72 322**	**-6 752**	**-8,5**	**-3,32**
11	Ishlab chiqarishga tayyorlash va o‘zlashtirish xarajatlari	2 561	2 549	-12	-0,5	-0,01
12	Uskunalarni saqlash va ishlatish xarajatlari	10 716	10 329	-387	-3,6	-0,19
13	Sex xarajatlari	13 170	12873	-297	-2,3	-0,15
14	Umumxo‘jalik xarajatlari	18 420	18 515	+95	+0,5	+0,05
15	**Ishlab chiqarishni tayyorlash vaо‘zlashtirish xarajatlari jami**	**44 867**	**44 266**	**-601**	**-1,3**	**-0,30**
16	Brakdan yo‘qotishlar	X	72	+72	X	+0,04
17	Boshqa ishlab chiqarish xarajatlari	15 903	19 554	+3 651	+23,0	+1,79
18	**Tovar mahsulotining jami ishlab chiqarish tannarxi**	**203 554**	**19 2130**	**-11 424**	**-5,6**	x

Korxonada moddiy xarajatlar reja tannarxiga nisbatan 7 794 ming so‘mga, nisbiy ifodada 12,2 foizga kam sarflangan, jami reja tannarxida moddiy xarajatlaro‘zgarishining salmog‘i 3,38 foizga teng bo‘lgan.

Ish haqi va ish haqidan ajratmalar reja tannarxiga nisbatan 6 752 ming so‘mga, nisbiy ifodada 3,32 foizga kam sarflangan.

Mahsulotning reja tannarxi 11 424 ming so‘mga kam bo‘lgan, nisbiy ifodada mahsulotning to‘liq tannarxi 12,2foizga arzonlashtirishga erishilgan. Bu o‘zgarishlarnialbatta ijobiy deyish mumkin.

6.5 Moddiy, mehnat haqi, asosiy vositalarni saqlashva ishlatish xarajatlari tahlili

Moddiy xarajatlar. Moddiy xarajatlar ishlab chiqarish xarajatlarining asosiy qismini tashkil etadi va shu sababli ham ularni tahlil etishga muhim ahamiyat qaratiladi.

Moddiy xarajatlar tahlili oldiga quyidagi vazifalar qo‘yiladi:

- moddiy xarajatlarning rejaga va o‘tgan yillarga nisbatan o‘zgarishlarni va ularning o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillarni o‘rganish;
- moddiy xarajatlarni iqtisod qilish yuzasidan imkoniyatlarni aniqlash;
- mahsulotning moddiy xarajatlar sig‘imiga baho berish va ulardan samaralifoydalanishning ichki imkoniyatlarini aniqlash;
- moddiy resurslardan tejamli va natijali foydalanish yo‘llarini aniqlash.Moddiy xarajatlar tahlili ularning o‘zgarishini o‘rganishdan boshlanadi. Moddiy xarajatlarning o‘zgarishi va unga ta’sir etuvchi omillarni quyidagi jadval ma’lumotlari asosida ko‘rib o‘tishimiz mumkin.

Moddiy xarajatlar va ularning o‘zgarishi va unga ta’sir

etuvchi omillar tahlili

Moddiy xarajatlar va ularning o‘zgarishiga ta’siretuvchi omillar	**Summasi**
1. Reja bo‘yicha moddiy xarajatlar	35 250
2. Haqiqatdagi mahsulot hajmi va tarkibi bo‘yicha qayta hisoblangan rejadagi moddiy xarajatlar	35 600
3. Haqiqatdagi moddiy xarajatlar	35 700
4. Jami o‘zgarish	+450
Shu jumladan:	
4.1. Ishlab chiqarish hajmining o‘zgarishi hisobiga	+3 525 (35 250*10/100)
4.2. Ishlab chiqarilgan mahsulot strukturasining o‘zgarishi hisobiga	-3 175 (35 600-35 250-3 525)
4.3. Materiallar tarkibining o‘zgarishi hisobiga	+100 (35 700-35 600)

**Mahsulot ishlab chiqarish hajmining o‘sish darajasi – 10 foiz*

Moddiy xarajatlarning reja bo‘yicha tannarxi 35 250 mln so‘m qilib belgilangan. Lekin, uning haqiqiy tannarxi 35 700 mln so‘mga teng bo‘lgan. Moddiy xarajatlarning jami o‘zgarishi +450 mln so‘mni tashkil qilgan. Ushbu o‘zgarishga ishlab chiqarish hajmining o‘zgarishi hisobiga (moddiy xarajatlar o‘zgaruvchan xarajatlar tarkibiga kirib mahsulot ishlab chiqarish hajmiga mos ravishda o‘sib borishi tufayli) +3 525 mln so‘mga ortganligini, ishlab chiqarilgan mahsulotlarning strukturaviy o‘zgarishlari hisobiga -3 175 mln so‘mga kamayganligini, materiallar tarkibining o‘zgarishi hisobiga o‘zgarish +100 mln so‘mni tashkil etganligini ko‘rish mumkin. Barcha omillar ta’sirini jamlasak, uning umumiy o‘zgarishga teng ekanligini ko‘rish mumkin(+3 525+(-3 175)+100).

Ish haqi xarajatlari tahlili. Ish haqi xarajatlari ishlab chiqarish korxonalarida salmog‘i bo‘yicha moddiy xarajatlardan keyin ikkinchi o‘rinda turuvchi xarajat elementi hisoblanadi. O‘z navbatida ish haqi xarajatlari uchinchi muhim xarajat elementi ish haqidan ajratmalar uchun ham asos bo‘ladi. Ish haqidan ajratmalarning kichik va yirik biznes vakillariga nisbatan 15 va 25 foizlik normalari belgilangan. Ish haqidan ajratmalarning mahsulot ishlab chiqarish tannarxida sig‘imlilik darajasi ish haqiga birlashtirilgan holda o‘rganiladi. Eng muhim ko‘rsatkichlar sifatida tahlil etishda quyidagi ko‘rsatkichlar tarkiblanadi: ish haqi fondi, bitta xodimga to‘g‘ri keladigan o‘rtacha oylik ish haqi, bir ishchiga to‘g‘ri keladigan ish o‘rtacha oylik ish haqi, bir kunlik o‘rtacha ish haqi, bir soatlik o‘rtacha ish haqi.

Korxonada ish haqi fondining tahlili

Ko‘rsatkichlar	**Sanoat ishlab chiqarish xodimlari**	**Ishchilar**
Ish haqi fondi, mln so‘m		
O‘tgan yil	17 706,9	17 116,5
Haqiqatda	26 025,6	19 767,0
Farqi (+,-)	+8 318,7	+2 650,5
Xodimlarning o‘rtacha ro‘yxat bo‘yicha soni,		

kishi		
O‘tgan yil	1 065	844
Haqiqatda	962	769
Farqi (+,-)	-103	-75
Xodimlarning o‘rtacha ish haqi, ming so‘m		
O‘tgan yil	16 626,2	20 280,9
Hisobot yili	27 053,6.	25 704,4
Farqi (+,-)	+10 427,4	+5 426,6
Ish haqi fondining jami o‘zgarishi, ming so‘m	+8 318,7	+2 650,5
Shu jumladan:		
Xodimlar soni o‘zgarishi hisobiga, ming so‘m	-1 712,5	-1 521,0
O‘rtacha ish haqi o‘zgarishi hisobiga, ming so‘m	+10 031,1	+4 171,5

Korxonada ish haqi fondining o‘tgan yilga nisbatan o‘zgarishi sanoat ishlab chiqarish xodimlari bo‘yicha 8 318,7 mln so‘mni, ishchilar bo‘yicha 2650,5 mln so‘mni tashkil qilgan.

Xodimlarning o‘rtacha ro‘yxatdagi soni o‘tgan yilga nisbatan sanoat ishlab chiqarish xodimlari bo‘yicha 103 kishiga, ishchilarning o‘rtacha ro‘yxatdagi soni 75 kishiga kam bo‘lgan.

Xodimlarning o‘rtacha ish haqi o‘tgan yilga nisbatan sanoat ishlab chiqarish xodimlari bo‘yicha +8 318,7 ming so‘mga, ishchilar bo‘yicha 2 650,5 ming so‘mga o‘sganligini ko‘rish mumkin.

Ish haqi fondining o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar sifatida xodimlar sonining o‘zgarishi va o‘rtacha bir xodimga to‘g‘ri keladigan ish haqining o‘zgarishi hisob-kitob qilinadi. Korxonada ushbu omillar hisobiga mehnat haqi fondining o‘zgarishi sanoat ishlab chiqarish xodimlariga nisbatan +10 031 ming so‘m (bir xodimga o‘rtacha ish haqining o‘zgarishi (10 427,4)) va -1 712,5 ming so‘mni (sanoat ishlab chiqarish xodimlari sonining o‘zgarishi hisobiga (-103)) tashkil etgan.

Ishchilarning mehnat haqi fondining o‘tgan yilga nisbatan o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillari hisob-kitobi mos ravishda +4 171,5 ming so‘m va -1 521,0 ming so‘mga teng bo‘lgan.

Bitta xodimga yoki bitta ishchiga to‘g‘ri keladigan ish haqi o‘zgarishlariga ta’sir etuvchi omillarni quyidagi jadval ma’lumotlari asosida hisob-kitob qilish mumkin.

Ishchilarning o‘rtacha ish haqi va uning o‘zgarishigata’sir etuvchi omillar tahlili

Ko‘rsatkichlar	**O‘tgan yil**	**isobotyili**	**Farqi(+, -)**	**O‘sish rajasi, foiz**
1. Ishchilar mehnat haqi fondi, ming so‘m	17 116,5	19 767,0	-2 650,5	115,5

2. Ishchilarning o‘rtacha ro‘yxat soni, kishi	844	769	-75	91,1
Z. Bitta ishchiga to‘g‘ri keladigan o‘rtacha ish haqi, so‘m	20 280,2	25 704,8	+5 424,6	126,7
4. Ishchilar tomonidan ishlangan kishi kunlari, ming kishi-kun	176,34	167,8	-8,5	95,2
5. Ishchilar tomonidan ishlangan jami ish soatlari, ming kishi soat	1 467,2	1 412,8	-54.4	96,3
6. Bitta ishchi tomonidan ishlangan kishi kuni (4/2)	208,9	218,2	+9,3	104,4
7. Ish kuni davomiyligi, soat (5/4)	8,32	8,42	+0,1	101,2
8. Bitta ishchiga to‘g‘ri keladigan bir soatlik ish haqi, ming so‘m (1/5)	11,67	13,99	+2,32	238,9
Ish haqining o‘zgarishi, ming so‘m	x	x	+5 424,6	x
Ish kuni o‘zgarishi	(+9,3)x8,32x11,67 =		+903,0	x
Ish kuni davomiyligi o‘zgarishi	218,2x(+0,1)x11,67 =		+254,6	x
1 soatlik mehnatga haq to‘lash qiymatining o‘zgarishi	218,2x8,42x(+2,32) =		+4 264,4	x

Ishlarning o‘rtacha ish haqi va uning o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar tahlilidan quyidagi xulosalarni chiqarish mumkin:

- ish kuni o‘zgarishi hisobiga o‘rtacha ish haqining o‘zgarishi 903 ming so‘mga ortgan;
- ish kuni davomiyligining o‘zgarishi hisobiga o‘rtacha ish haqining o‘zgarishi +254,6 ming so‘mga ortgan;
- bir soatlik mehnatga haq to‘lashning o‘zgarishi hisobiga o‘rtacha ish haqi +4 264,4 ming so‘mga ortgan;
- ish haqining jami o‘zgarishi 5 424,6 ming so‘mga teng bo‘lgan.

Mahsulotning mehnat sig‘imi va mehnat haqining o‘sish darajasi ishlab chiqarishga yangi texnikalarni ishga tushirilishiga, ishlab chiqarishni mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish darajasiga, mehnatni tashkil etilishiga, xodimlarning malaka darajasiga va boshqa innovatsion o‘zgarishlarga bog‘liqdir.

Amortizatsiya va eskirish xarajatlari tahlili. Amortizatsiya va eskirish xarajatlari asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarga xos tushunchalar hisoblanadi. Ularning iqtisodiy mazmunini bilish uchun albatta quyidagi tushunchalarning tasnifini bilish lozim.

Aktivning balans qiymati – har qanday jamg‘arilgan eskirish va yig‘ilgan qadrsizlanish bo‘yicha zararlar chegirib tashlanganidan so‘ng, aktivning tan olinadigan summasi bu uning balans qiymatidir.

Aktivning tannarxi – bu aktivni uning haridi yoki qurilishi paytida sotib olish uchun to‘langan pul mablag‘i yoki pul mablag‘i ekvivalentidagi qiymat yoki boshqa turdagi uning evaziga berilgan tovonning haqqoniy qiymati yoki ushbu aktivning dastlabki tan olinishidagi qiymatdir.

Aktivning eskirish hisoblanadigan qiymati – bu aktivning tugatish qiymati

chegirilgandagi tannarxi yoki tannarx o‘rniga aks ettiriladigan boshqa qiymatdir.

Aktivning eskirishi – bu aktivning eskirishi hisoblanadigan aktiv qiymatini uning foydali xizmat muddati davomida sistematik tarzda xarajatlarga olib borishdir.

Asosiy vositalar – quyidagilar uchun mo‘ljallangan moddiy aktivlardir:

(a) mahsulotlarni ishlab chiqarish yoki yetkazib berish, yoki xizmatlarni ko‘rsatish, yoki boshqa tomonlarga ijaraga berish, yoki ma’muriy maqsadlarda foydalanish uchun mo‘ljallangan; va

(b) bir davrdan uzoqroq muddat davomida foydalanilishi kutilgan.

Aktivning qoplanadigan qiymati – bu aktivning quyidagi qiymatlaridan yuqorirog‘i: sotish xarajatlari chegirilgandagi haqqoniy qiymati va uning foydalanishdagi qiymati.

Aktivning tugatish qiymati – bu aktivning chiqib ketishi bo‘yicha baholangan xarajatlar chegirilgan holda, tadbirkorlik subyekti ayni paytda xuddi aktiv foydali xizmat muddati oxirida kutilgan muddati va holatida bo‘lganidek aktivning chiqib ketishidan oladigan baholangan qiymatidir.

Aktivning foydali xizmat muddati bu:

(a) aktivning tadbirkorlik subyekti tomonidan foydalanishi uchun yaroqli bo‘lishikutilgan davr; yoki

(b) tadbirkorlik subyekti tomonidan aktivdan olinishi kutilgan ishlab chiqarish hajmi (miqdori) yoki shunga o‘xshash birliklar soni.

Tahlil qilishda asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning ishlab chiqarishda xizmat qiladigan tarkibi bo‘yicha amortizatsiya ajratmalarini tahliliga, amortizatsiya ajratmalarining o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillariga muhim ahamiyat beriladi. Amortizatsiya ajratmalari va eskirish xarajatlari amortizatsiyalanadigan asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning qiymatini o‘zgarishi va amortizatsiya normalarining o‘zgarishi hisobiga o‘zgaradi.

Mahsulotning ishlab chiqarish xarakteridagi asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar amortizatsiyasi sig‘imi quyidagi model asosida hisoblanadi:

$$\mathbf{M_a=A_x/M_x}$$ Bunda: M_a – mahsulotning amortizatsiya sig‘imi;A_x – amortizatsiya (eskirish) xarajatlari;
M_x – mahsulot ishlab chiqarish tannarxi.

Mahsulotning amortizatsiya (eskirish) xarajatlari quyidagi model bo‘yicha hisob-kitob qilinadi:

$$\mathbf{A=N_a*S_b/100}$$

Bunda: A - asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning amortizatsiyasi;
N_a – asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning amaortizatsiyalanadigan qiymati;S_b – asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning amortizatsiya normalari.

Asosiy vositalarni amortizatsiyasi, ularni saqlash va ishlatishxarajatlarining omilli tahlili modellari

ASOSIY VOSITALAR VA NOMODDIY AKTIVLAR BO‘YICHA		
Asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar	Ta’sir etuvchi omillar	Omillar ta’sirining hisob-kitobi
Amortizatsiya (eskirish)	Asosiy vosita (nomoddiy aktiv)larning balans qiymati (OS) va amortizatsiya normalarining (NA) o‘zgarishi	A = OS·NA ΔAos = ΔOS·NA0 ΔAna = ΔOS1·ΔNA
Yoritish, isitish, suv ta’minoti va boshqa xarajatlar	Iste’mol qilingan xizmatlar miqdori (K) va qiymatining(S) o‘zgarishi	M = K ·S ΔMk = ΔK·Ts0 ΔMts = K1·ΔTs
Asosiy vositalarning joriy ta’mirlash xarajatlari	Ishlar hajmi (V) va qiymatining (Ts) o‘zgarishi	ZR = V·Ts ΔZRv = ΔV·Ts0 ΔZRts = V1·ΔTs
Yengil avtomobillarni saqlash xarajatlari	Yengil avtomobillar soni (KM) va bitta mashinani saqlash xarajatlari (ZS) o‘zgarishi	Z = KM·ZS ΔZkm = ΔKM·ZS0 ΔZzs = KM1·ΔZS

7- Mavzu. Buxgalteriya balansi

7.1. Buxgalteriya balansi tahlili mazmuni va vazifalari.

7.2. Buxgalteriya balansi va uning tarkibiy tuzilishi: aktivlar, kapital va majburiyatlar.

7.3. Balans ma’lumotlari va uning boshqa moliyaviy hisobotlar ma’lumotlariga mosligi

7.4. Korxona moliyaviy holatining tahlili..

7.5. Korxonalar iqtisodiy salohiyati: tarkibi, ko‘rsatkichlar tizimi va samaradorligini tahlili.

7.1. Buxgalteriya balansi tahlili mazmuni va vazifalari

Buxgalteriya balansi moliyaviy hisobotning tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi, xo‘jalik yurituvchi subyektning mulkiy va moliyaviy ahvoli haqidagi axborotni to‘playdi hamda oshkor qiladi.

Buxgalteriya balansida uzoq muddatli va joriy aktivlar, o‘z sarmoyasi, uzoq muddatli va joriy majburiyatlar hamda ularni oshkor qilishda, xo‘jalik yurituvchi subyektning moliyaviy ahvolini tahlil qilishda moliyaviy hisobotdan foydalanuvchilar uchun yordam bera oladigan axborotdan iborat bo‘ladi.

Buxgalteriya balansidagi barcha axborot to‘g‘ri oshkor qilinishi va foydalanuvchilarga tushunarli bo‘lishi kerak. Zarur hollarda buxgalteriya balansiga kiritiladigan moddalar ularni tushuntirib beradigan axborotlar bilan to‘ldiriladi.

“Balans” atamasi lotincha “bis” – ikki marta, “banx” – tarozi pallasi so‘zlaridan tarkib topgan bo‘lib, ikki palla degan ma’noni anglatadi. U tenglik, muvozanat tushunchasi sifatida ishlatiladi.

Buxgalteriya balansini turli tasnifiy belgilari (tuzilish vaqti, axborot hajmi, aks ettirish obyekti, tozalash usuli) bo‘yicha turlarini tarkiblash mumkin.

Buxgalteriya balansini turlari

Tarkiblash belgisi	**Balans turlari**	**Mazmuni**
Tuzilish davriga ko‘ra	Tashkil topish balansi	Korxonaning tashkil topish vaqtida tuziladi
	Joriy balans	Korxonaning uzluksiz faoliyatida, qonunda belgilangan muddatlarda tuziladi
	Tugatish balansi	Korxona tugatilganda tuziladigan balans
	Bo‘lish balansi	Yirik korxona bir necha mayda korxonalarga bo‘linish vaqtida tuziladi
	Birlashtirish balansi	Bir necha korxonalar bir korxonaga birlashganda tuziladi
Axborot hajmiga ko‘ra	Bir martalik	Bir martalik balans faqat bitta korxona bo‘yicha joriy hisob asosida tuziladi
	Yig‘ma balans	Yig‘ma balans bir martalik balanslarasosida tuziladi va birlashmalar (vazirliklar, qo‘mita, boshqarmalar va shu kabilar)ning xo‘jalik mablag‘larini aks ettiradi
Aks ettirish obyektiga ko‘ra	Mustaqil balans	Mustaqil balansni huquqiy shaxs bo‘lgan barcha korxonalar tuzadi
	Alohida balans	Alohida balansni korxonaning tarkibiy bo‘linmalari (filiallar, bo‘limlar, sho‘’ba va qaram xo‘jaliklar va shu kabilar) tuzadi
Tozalash usuliga ko‘ra	Brutto balans	Tartibga soluvchi moddalarni o‘z ichiga oluvchi balansdir
	Netto blans	Qiymatidan tartibga soluvchi moddalar summasi chegirilgan balans

Buxgalteriya balansining maqsadi – xo‘jalik yurituvchi subyektning buxgalteriya balansi uning resurslarini va moliyaviy tarkibini anglab yetishga imkoniyat berishi uchun hisobot vaqtidagi moliyaviy ahvolni aks ettirishdan iborat. Balansning jamlangan qatorlari bo‘yicha tasnifiy jihatlarini quyida ko‘rib o‘tishimiz mumkin.

Joriy va uzoq muddatli aktivlarni tasniflash. Har bir subyekt joriy aktivlarni va joriy majburiyatlarni buxgalteriya balansida alohida tasnif sifatida ko‘rsatishni (yoki ko‘rsatmaslikni) belgilab olishi lozim. Xo‘jalik yurituvchi subyekt bu tasnifni amalga oshirmaydigan variantni tanlab olsa, aktivlar va majburiyatlarni to‘lash muddatlariga doir axborot nima bo‘lganda ham buxgalteriya hisobining milliy standartlariga asosan ochib ko‘rsatilishi zarur.

Xo‘jalik yurituvchi subyekt aniq belgilanadigan operatsiya siklidan foydalanib, tovarlar va xizmatlarni yetkazib bersa, u holda balans hisobotidagi joriy va uzoq muddatli aktivlar hamda majburiyatlarning alohida tasnif etilishi aylanma mablag‘ sifatida doimo muomalada bo‘ladigan sof aktivlar bilan subyektning uzoq muddatli operatsiyalarida foydalaniladigan aktivlar o‘rtasidagi tafovutni farqlash yo‘li bilan juda foydali axborotga ega bo‘linadi. Shuningdek, u joriy operatsiya tsikli davomida olinishi kutilayotgan aktivlarni hamda shu davr ichida to‘lanishi lozim bo‘lgan majburiyatlarni ham alohida ko‘rsatishi lozim.

Agar aktivlar xo‘jalik yurituvchi subyekt operatsion faoliyatining bir qismi bo‘lsa va subyektning operatsiya sikli me’yorida o‘tayotgan paytda uni olish yoki iste’mol qilish kutilayotgan bo‘lsa, mazkur aktivlar joriy aktivlar qatoriga kiritiladi.

Agar aktivlar qayta sotish maqsadida yoki qisqa muddatda ushlab turilgan bo‘lsa va undan hisobot vaqtidan keyingi 12 oy mobaynida foydalanish kutilayotgan bo‘lsa, bunday hollarda u joriy aktiv sifatida tasnif etilishi zarur. Ushbu tasnifiy jihatlardan farqli jihatlarda boshqa barcha aktivlar uzoq muddatli aktivlar sifatida tasnif etilishi kerak.

Odatda joriy aktivlarning ikki turi tarkiblanadi:

- birinchi turi xo‘jalik yurituvchi subyekt aylanma mablag‘ining bir qismi bo‘lib, xo‘jalik yurituvchi subyektning me’yoriy operatsion sikli davomida olingan yokiiste’mol qilingan bo‘lishi lozim;
- ikkinchi turi operatsiya aktivlari bo‘lmagan, lekin savdo yoki investitsiya maqsadlarida saqlab turilgan va ularni hisobot vaqtidan keyingi 12 oy davomida sotish kutilayotgan joriy aktivlar doirasidan iborat. Hisobot sanasidan keyingi 12 oy davomida olinadigan yoki iste’mol qilinadigan zaxiralar va debitorlik qarzlari ham joriy aktivlarga kiritiladi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektning operatsion sikli – bu materiallarni xarid qilish, ishlab chiqarish va naqd pulga yoki osonlik bilan pulga aylantiriladigan moliyaviy aktivlarga sotish o‘rtasidagi o‘rtacha vaqtdir. Uzoq muddatli va joriy operatsion aktivlarni tasnif etish maqsadida ayni shu tarmoq yoki faoliyatning shu turi uchun kattaroq davr ancha muvofiqroq hisoblanmasa, bir yil oraliq operatsion sikl hisoblanadi.

Uzoq muddatli (joriy bo‘lmagan) aktivlar – subyekt faoliyatida uzoq muddatli asosda foydalaniladigan aktivlar, jumladan subyektning mulki, binolari va uskunalari, moddiy aktivlari, taraqqiyot va gudvillga xarajatlar. Investitsiyalash maqsadida saqlab turilgan va hisobot kunidan boshlab, 12 oy davomida sotilishi mumkin bo‘lmagan aktivlardir.

Qisqa muddatli (joriy) majburiyatlar – hisobot kunidan boshlab, 12 oy davomida hisob-kitob qilinadigan majburiyatlardir.

Joriy majburiyatlarning tavsifi joriy aktivlar tavsifiga o‘xshashdir. Kreditorlik qarzi ish haqi, soliqlar bo‘yicha qarzlar va boshqa operatsiya xarajatlari bo‘yicha qarzlar kabi ayrim joriy majburiyatlar joriy aktivlar hisobidan hisob-kitob qilishni talab qiladi, chunki subyektning odatdagi operatsiyasi tsiklida foydalaniladigan aylanma mablag‘ni tashkil etuvchi moddalar bo‘yicha majburiy hisoblanadi. Bunday operatsiya

moddalari hatto hisobot vaqtidan so‘ng 12 oydan ortiq davr davomida ham hisob-kitob qilinishi lozim bo‘lsada, joriy majburiyatlar hisobida tasnif qilinadi.

Joriy majburiyatlarga, shuningdek, bank overdraftlari, to‘lanadigan dividendlar, daromad soliqlari, savdo bilan bog‘liq bo‘lmagan o‘zga kreditorlik qarzlari, foizlarni to‘lashni talab qiladigan qisqa muddatli majburiyatlarning joriy qismi kiradi. Ular hisobot kunidan boshlab 12 oy davomida hisob-kitobni talab etsada, operatsiya nuqtayi nazaridan joriyligini aniqlash qiyin.

Uzoq muddatli asosda aylanma mablag‘dan pul bilan ta’minlanadigan, foizni to‘lashni talab qiluvchi majburiyatlar (12 oy davomida hisob-kitob qilinmaydigan majburiyatlar) uzoq muddatli (nojoriy) majburiyatlar hisoblanadi.

Qisqa muddatli (joriy) majburiyatlarni qayta moliyalash tartibi. Qisqa muddatli (joriy) majburiyatlar – hisobot sanasidan boshlab 12 oy davomida hisob-kitob qilinishi lozim bo‘lgan majburiyatlardir.

Dastlabki muddat 12 oydan ko‘proq bo‘lsa, subyekt majburiyatni uzoq muddatli asosda qayta moliyalashni rejalashtirayotgan bo‘lsa, bu tartiblar moliyaviy hisobot ma’qullangunga qadar qaytadan moliyalashga yoki to‘lovlar muddatini o‘zgartirishga qaratilgan bitim bilan qo‘llab-quvvatlansa, bunday sharoitda nojoriy majburiyatlar sifatida tasnif etilishi lozim.

Joriy majburiyatlardan chiqarib yuboriladigan har qanday qisqa muddatli qarz miqdori uni taqdim etishni qo‘llab-quvvatlovchi axborot bilan birgalikda buxgalteriya balansiga izohlarda ochib berilishi lozim.

Buxgalteriya balansida aks ettirilishi lozim bo‘lgan axborot. Xo‘jalik yurituvchi subyektning buxgalteriya balansi moliyaviy holatning tarkibini tashkil etuvchi turli jihatlarni aks ettiradigan tarzda taqdim etilishi lozim. Quyidagilar buxgalteriya balansining majburiy unsurlari hisoblanadi:

- moddiy aktivlar;
- nomoddiy aktivlar;
- moliyaviy aktivlar;
- zaxiralar;
- debitorlik qarzi;
- pul mablag‘lari va pul ekvivalentlari;
- kreditorlik qarzi;
- ajratmalar;
- foiz to‘lashni talab qiluvchi majburiyatlar;
- o‘z sarmoyasi va zaxiralari.

Balansga izohlar, hisob-kitoblar va tushuntirishlarda taqdim etiladigan axborot. Xo‘jalik yurituvchi subyekt buxgalteriya balansiga tushuntirishlarda quyidagilarni ochib berishi lozim:

a) Aksiyadorlik mablag‘ining har bir toifasi bo‘yicha: e’lon qilingan aksiyalar sonini, chiqarilgan, haqi to‘la to‘langan, chiqarilgan, lekin haqi to‘la to‘lanmagan aksiyalar sonini, aksiyalarning nominal qiymatini, yilning boshida va oxirida haqi to‘lanmagan aksiyalar sonining kamayishini, aksiyadorlik mablag‘ining har bir toifasiga taalluqli huquqlar, afzalliklar va cheklashlar, shu jumladan dividendlarni

taqsimlash va sarmoyani qoplashga doir cheklashni, jamiyatning o‘ziga, xo‘jalik yurituvchi subyektga qarashli sho‘ba va uyushgan jamiyatlariga tegishli aksiyalar, opsion va savdo shartnomasi bo‘yicha emissiya uchun zaxiraga ajratilgan aksiyalar, shu jumladan ularning muddatlari va miqdorlari haqidagi axborotlar;

v) O‘z sarmoyasidagi zaxiralar mohiyati va maqsadlari bayoni.

s) Majburiyatlarda dividendlarni to‘lash uchun ajratilgan pul miqdorining mavjudligi (aksiyadorlar yoki muassislar, ishtirokchilar yig‘ilishida rasmiy ravishda ma’qullanmagan to‘lovlar miqdorining mavjudligi) haqidagi axborotlar ochib berilishizarur.

Xo‘jalik yurituvchi subyekt o‘z sarmoyasidagi o‘zgarishlarni aniq aks ettirishi yuzasidan buxgalteriya balansiga izohlar, hisob-kitoblar va tushuntirishlarda, shuningdek:

- davr boshida va hisobot sanasida to‘plangan foyda yoki zararlarning qoldig‘i hamda shu davrda yuz bergan muhim o‘zgarishlar, jumladan aksiyadorlar (muassislar, ishtirokchilar) har bir toifasiga shu davr uchun taqsimlanadigan sof foyda haqidagi;
- o‘z sarmoyasi har bir toifasi joriy miqdordagi hamda davrning boshlari va oxirida zaxiradagi o‘zgarishlarning umumiy miqdori haqidagi axborotlarni ochib berishi lozim.

Buxgalteriya balansi tahlilining mazmuni – korxonaning mulkiy holati va uning o‘zgarishlariga, aktivlar, kapital va majburiyatlarning tarkibi va o‘zgarishlariga, balans moddalarining likvidlik darajasiga, xo‘jalik yurituvchi subyektlarning to‘lov layoqatiga, moliyaviy barqarorligiga, ish aktivligiga, raqobatbardoshligi va iqtisodiy tahlikalarga bardoshligiga baho berishdan iborat.

Buxgalteriya balansi tahlili oldiga quyidagi vazifalar qo‘yiladi:

- korxonaning mulkiy va moliyaviy holatini baholash;
- aktivlarning likvidligini baholash;
- aktivlarni shakllantirish manbalari tarkibini baholash;
- majburiyatlarning aktivlar bilan ta’minlanganligini baholash;
- aktivlar va passivlarning alohida guruhlari o‘rtasidagi muvofiq-likni baholash;
- aktivlarni pul ishlab topish imkoniyatlarini baholash;
- kapitalni shakllanishi va o‘stirish imkoniyatlarini baholash.

7.2. Buxgalteriya balansi va uning tarkibiy tuzilishi:aktivlar, kapital va majburiyatlar

Buxgalteriya balansi axborotlariga tayangan holda xo‘jalik yurituvchi subyektning moliya-xo‘jalik faoliyati hamda uning natijalari baholanadi. Buxgalteriya balansidagi axborotlarning mazmunini bilish uchun nafaqat buxgalteriya balansi tuzilishi to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘lish, balki uning moddalari va ayrim ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi mantiqiy va o‘ziga xos bog‘liqliklarni ham bilish zarur. Buxgalteriya balansining mazmunini bilishda uni o‘qish ketma-ketligi ham muhim ahamiyatga ega.

Buxgalteriya balansining aktivi va passivining tuzilishi hamda mazmuni undagi axborotdan foydalanuvchilar, eng avvalo, tashqi foydalanuvchilarga qaratilgan. Debitor va kreditor qarzlarning holatini ochib beruvchi, korxonaning joriy xarajatlari yoki foydasi hisobidan tashkil etilgan xususiy kapital va ayrim turdagi rezervlar shakllanishini ochib beruvchi moddalarning batafsillik darajasini yuqoriligi shundan kelib chiqadi.

Buxgalteriya balansi elementlari va ularning tasnifiy jihatlari

Buxgalteriya balansi elementlari	**Tavsifi**
Aktivlar	Subyekt nazorat qiladigan, kelgusida ulardan daromad olish maqsadida avvalgi faoliyat natijasida olingan iqtisodiy resurslardir
Xususiy kapital (sarmoya)	Subyektning majburiyatlarini chegirib tashlagandan keyingi aktivlaridir
Majburiyatlar	Shaxsning (qarzdorning) boshqa shaxs (kreditor) foydasiga muayyan ishni amalga oshirish, masalan mol-mulkni topshirish, ishni bajarish, pul to‘lash va boshqa majburiyatlaridir yoxud muayyan xatti- harakatdan tiyilib turish majburiyatidir, kreditor esa qarzdordan o‘z majburiyatlarini bajarishini talab qilishga haqlidir

Buxgalteriya balansini moliyaviy tahlilga tayyorlash yuzasidan uning elementlari va moddalarini turli tasnifiy belgilari bo‘yicha ko‘rsatkichlar tizimiga jamlash talab etiladi. Bu tasnifiy belgilar ularning shakli, aylanuvchanlik darajasi, likvidligi bo‘lishimumkin.

Uzoq muddatli aktivlar (UMA) bo‘limida asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar qiymati, uzoq muddatli investitsiyalar, o‘rnatiladigan uskunalar, kapital qo‘yilmalar, uzoq muddatli debitorlik qarzlari va muddati kechiktirilgan uzoq muddatli xarajatlar summalari oshkor qilinadi.

Joriy aktivlar (JA) bo‘limida tovar-moddiy zaxiralar, kelgusi davr xarajatlari, muddati kechiktirilgan xarajatlarning joriy qismi, debitorlik qarzlari, pul mablag‘lari, qisqa muddatli moliyaviy qo‘yilmalar va boshqa joriy aktivlar summalari oshkor qilinadi.

Xususiy sarmoya (XS), o‘z mablag‘lari manbai (O‘MM) bo‘limida ustav sarmoyasi, qo‘shilgan sarmoya, zaxira sarmoya, sotib olingan o‘z aksiyalari, taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar), maqsadli tushumlar hamda bo‘lg‘usi xarajatlar va to‘lovlar zaxiralari oshkor qilinadi.

Majburiyatlar (M) bo‘limida uzoq muddatli va joriy majburiyatlar bo‘yicha axborotlar alohida oshkor etilishi lozim.

Uzoq muddatli majburiyatlar (UMM) bo‘yicha mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga uzoq muddatli qarzlar, alohida bo‘linmalarga uzoq muddatli qarzlar, sho‘ba va tobe xo‘jalik jamiyatlariga uzoq muddatli qarzlar, muddati kechiktirilgan

uzoq muddatli daromadlar, soliqlar va majburiy to‘lovlar bo‘yicha muddati kechiktirilgan majburiyatlar, xaridorlar va buyurtmachilardan olingan bo‘naklar, uzoq muddatli bank kreditlari, uzoq muddatli qarzlar va boshqa uzoq muddatli kreditorlik qarzlari summalari ko‘rsatilishi kerak.

Joriy majburiyatlar (JM) bo‘yicha mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga qarzlar, alohida bo‘linmalarga qarzlar, sho‘ba va tobe xo‘jalik jamiyatlariga qarzlar, muddati kechiktirilgan daromadlar, soliqlar va majburiy to‘lovlar bo‘yicha muddati kechiktirilgan majburiyatlar, boshqa muddati kechiktirilgan majburiyatlar, olingan bo‘naklar, byudjetdan soliqlarga oid qarzlar, sug‘urtaga oid qarzlar, davlat maqsadli jamg‘armalaridan to‘lovlarga oid qarzlar, ta’sischilardan qarzlar, mehnatga haq to‘lashga oid qarzlar, qisqa muddatli bank kreditlari, qisqa muddatli qarzlar, uzoq muddatli majburiyatlarning joriy qismi va boshqa kreditorlik qarzlari summalari oshkor qilinadi.

7.3. Balans ma’lumotlari va uning boshqa moliyaviy hisobotlar ma’lumotlariga mosligi

Balans moddalarini tasnifi yuzasidan quyidagi muhim xulosalarni chiqarish mumkin.

Aktivlar – xo‘jalik subyektining qiymat bahosiga ega bo‘lgan moddiy, shu jumladan, pul mablag‘lari va debitorlik qarzlari va nomoddiy mulkidir.

Aktivlarda aks ettirilgan bo‘lg‘usi iqtisodiy foyda, xo‘jalik yurituvchi subyektning pul mablag‘lari oqimiga potensial, bevosita va bilvosita qo‘shiladigan ulushdir. Bu ulush xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiy faoliyatini bir qismi sifatida yuzaga kelishi mumkin.

Asosiy moliyaviy hisobot shakli bu – buxgalteriya balansi va moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotdir. Boshqa moliyaviy hisobotlar bir jihatning boshqa-boshqa jihatlarini aks ettiradi. Ular qatoriga pul oqimlari, xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobot shakllarini kiritish mumkin.

7.4. Korxona moliyaviy holatining tahlili

Korxonaning moliyaviy holati iqtisodiy kategoriya sifatida xo‘jalik subyektining o‘z faoliyatini yuritish, rivojlantirish va o‘z-o‘zini moliyalashtirish imkoniyatlari yuzasidan kapitalning holatini xarakterlaydi. Ya’ni xo‘jalik subyektining moliyaviy resurslar bilan ta’minlanish darajasini, ularning maqsadli joylashtirilishi va samarali foydalanish darajasini, boshqa huquqiy va jismoniy shaxslar bilan bo‘ladigan moliyaviy munosabatlarni, to‘lovga qobillik va moliyaviy barqarorlik holatini tavsiflashni xarakterlaydi.

Korxonaning moliyaviy holati uning moliyaviy resurslar bilan ta’minlanganlik darajasini, raqobatbardoshlik va bankrotlik darajasini, moliyaviy barqarorlik va to‘lovga qodirlik holatini, davlat va boshqa xo‘jalik subyektlari oldidagi majburiyatlarini bajarishga qodirligi kabi ko‘rsatkichlarni tavsiflovchi kategoriya va jarayonlar natijalari majmuini o‘z ichiga oladi.

Moliyaviy holatni o‘rganish va tahlil etish orqali xo‘jalik subyektining samarali

faoliyatini yo‘lga qo‘yish va uni o‘stirish imkoniyatlarini baholashga, korxona ishlab chiqarish, tijorat va moliya faoliyatidan moliyaviy resurlarning kirimiga va ulardan moliyaviy holatni o‘stirishda foydalanish darajalariga, moliyaviy natijalarni kutilishini prognozlash va iqtisodiy rentabellikni xo‘jalik faoliyatining real imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda oshirishning yo‘llarini belgilashga, moliyaviy resurslardan yanada samarali foydalanishning chora-tadbirlarini belgilashga imkon tug‘iladi.

Moliyaviy raqobatdoshlikka va to‘g‘ri moliyaviy siyosatni yuritishga korxona foydasini maksimallashtirish, kapital tarkibini optimallashtirish va uning moliyaviy barqarorligini ta’minlash, mulkdorlar (qatnashchilar, ta’sischilar), investorlar va kreditorlar uchun moliyaviy holatning jozibadorligini oshirish, korxona boshqaruvi yuzasidan samarali mexanizmni shakllantirish, shuningdek, moliyaviy resurslarni jalb etishda bozor mexanizmining barcha imkoniyatlaridan foydalanish orqali erishishmumkin.

Moliyaviy holatni baholash orqali ikkita natijaviy ko‘rsatkichga ega bo‘linadi. Birinchisi korxona boshqaruv apparatining faoliyatiga baho beriladi, ikkinchisi moliyaviy holatning ayrim ko‘rsatkichlarini prognozlash imkoni tug‘iladi.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarida moliyaviy hisobotlarga quyidagicha tasnif beriladi. ***Moliyaviy hisobotlar*** – tadbirkorlik subyektining moliyaviy holati va moliyaviy natijalarining tartibga solingan ifodasidir. Moliyaviy hisobotlarning ***maqsadi*** turli foydalanuvchilar uchun iqtisodiy qarorlarni qabul qilishda foydali bo‘lgan, tadbirkorlik subyektining moliyaviy holati, moliyaviy natijalari va pul oqimlari to‘g‘risidagi ma’lumotlarni ta’minlashdan iboratdir. Moliyaviy hisobotlar, shuningdek, rahbariyat tomonidan unga ishonib topshirilgan resurslar boshqarilishining natijalarini aks ettiradi. Ushbu maqsadga erishish uchun, moliyaviy hisobotlar tadbirkorlik subyektiga tegishli bo‘lgan quyidagi jihatlar to‘g‘risidagi ma’lumotlarni ta’minlaydi: aktivlar, majburiyatlar, kapital, daromad va xarajatlar, foyda va zararlar, mulk egalari tomonidan ularning mulk egalari sifatida amal qilishidagi qilingan qo‘yilmalar va ularga taqsimlanadigan summalar.

Ushbu ma’lumotlar, izohlardagi boshqa ma’lumotlar bilan birga, moliyaviy hisobotlardan foydalanuvchilarga tadbirkorlik subyektining kelgusi pul oqimlarini va,xususan, ularning muddatini va aniqliligini bashorat qilishda yordam beradi.

Yuqorida ta’kidlaganimizdek, buxgalteriya balansi bu xo‘jalik yurituvchi subyektning moliyaviy holati to‘g‘risida ma’lumot beradi va shu sababli ham moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarida moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobot nomi ko‘proq zikr etiladi.

Moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobot ikki davrga ya’ni, davr boshi va oxiriga tuziladi va bitta hisobot shaklida aks ettiriladi. Bu bevosita moliyaviy holatning tahliliyligini ta’minlash va o‘zgarishlarni bir paytning o‘zida aniqlash zaruriyati tufayli belgilangan. Bu tartib moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarida quyidagicha izohlanadi.

“Tadbirkorlik subyekti, kamida, ikkita moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobotlarni, ikkita foyda yoki zarar va boshqa umumlashgan daromadlar to‘g‘risidagi hisobotlarni, ikkita alohida foyda yoki zarar to‘g‘risidagi hisobotlarni

(agarda taqdim etiladigan bo‘lsa), ikkita pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotlarni va ikkita kapitaldagi o‘zgarishlar to‘g‘risidagi hisobotlarni hamda tegishli izohlarni taqdim etishi lozim”.[30] Bu tartib minimal qiyosiy tahlil qilish sharti tufayli belgilangan.

Xo‘jalik yurituvchi subyekt moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarida yana shunday muhim jihat aks etganki, subyektlar minimal qiyosiy moliyaviy hisobotlarga qo‘shimcha tarzda oldingi davrning boshiga bo‘lgan moliyaviy holat to‘g‘risidagi uchinchi hisobotni ham taqdim etishi lozim, agarda:

(a) u hisob siyosatini retrospektiv tarzda qo‘llasa, o‘zining moliyaviy hisobotlaridagi moddalarni retrospektiv tarzda qayta hisoblasa yoki ularni qayta tasniflasa;

(b) retrospektiv qo‘llash, retrospektiv qayta hisoblash yoki qayta tasniflash oldingi davr boshidagi moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobotda aks ettirilgan ma’lumotlarga muhim darajada ta’sir etgan bo‘lsa.

Yuqoridagi tartibga ko‘ra, xo‘jalik yurituvchi subyekt moliyaviy holat to‘g‘risidagi uchta hisobotlarni quyidagi davr holatlariga taqdim etishi lozim:

(a) joriy davr oxiriga;

(b) oldingi davr oxiriga;

(d) oldingi davr boshiga.

Ma’lumotlarning davrlararo qiyosiyligini oshirish foydalanuvchilarga iqtisodiy qarorlarni qabul qilishda, ayniqsa bashorat maqsadlarida, moliyaviy ma’lumotlardagi tendensiyalarni baholash uchun imkoniyat yaratadi.

Ba’zi holatlarda, joriy davrga nisbatan qiyoslanuvchanlikka erishish uchun muayyan oldingi davrdagi qiyosiy ma’lumotlarni qayta tasniflashning imkoni bo‘lmaydi. Masalan, tadbirkorlik subyekti qayta tasniflashga imkon beradigan tarzda oldingi davr(lar)dagi ma’lumotlarni yig‘magan bo‘lishi mumkin va ma’lumotlarni qayta yaratish imkoni bo‘lmasligi mumkin.

Minimum darajada, moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobot quyidagi summalarni aks ettiradigan satrlarda ko‘rsatiladigan moddalarini o‘z ichiga olishi lozim: (a) asosiy vositalar; (b) investitsion mulk; (d) nomoddiy aktivlar; (e) moliyaviy aktivlar; (f) ulush bo‘yicha hisobga olish usuli bo‘yicha hisobga olingan investitsiyalar; (e) biologik aktivlar; (j) tovar-moddiy zaxiralar; (z) savdo bo‘yicha va boshqa debitorlik qarzlari;

(i) naqd pullar va naqd pul ekvivalentlari; (y) sotishga mo‘ljallangan sifatida tasniflangan aktivlar va sotishga mo‘ljallangan sifatida tasniflangan hisobdan chiqariladigan moddalarning guruhlariga kiritilgan aktivlari; (k) savdo bo‘yicha va boshqa kreditorlik qarzlari; (l) rezervlar; (m) moliyaviy majburiyatlar; (n) joriy soliq bo‘yicha majburiyatlar va aktivlar; (o) muddati uzaytirilgan soliq majburiyatlari va muddati uzaytirilgan soliq aktivlari; (p) sotish uchun mo‘ljallangan sifatida tasniflangan hisobdan chiqariladigan moddalarning guruhlariga kiritilgan majburiyatlar; (r) kapital tarkibida aks ettirilgan, nazorat kuchiga ega bo‘lmagan ulushlar; (s) bosh tashkilotning mulk egalariga tegishli bo‘lgan, chiqarilgan kapital vakapitaldagi rezervlar.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarining moliyaviy holatini tushunishda o‘rinli bo‘lsa, moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobotning satrlarida ko‘rsatiladigan qo‘shimcha moddalarini, sarlavhalarni va jamilarni taqdim etishi lozim.

Agar xo‘jalik yurituvchi subyekt o‘zining moliyaviy holati to‘g‘risidagi hisobotida joriy va uzoq muddatli aktivlarni hamda joriy va uzoq muddatli majburiyatlarni alohida turkumlar sifatida aks ettirsa, u muddati uzaytirilgan soliq aktivlarini (majburiyatlarini) joriy aktivlar (majburiyatlar) sifatida tasniflamasligi lozim.

Xo‘jalik yurituvchi subyekt moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobotda alohida taqdim etilishi o‘rinli bo‘lgan mohiyati yoki vazifasi jihatidan etarlicha farqlanadigan moddalarning ro‘yxatiga quyidagilarni kiritish mumkin:

(a) moddalar hisobotning alohida satrlarida ko‘rsatiladi, qachonki moddaning yoki o‘xshash moddalar guruhining hajmi, xususiyati yoki vazifasi xo‘jalik subyektining moliyaviy holatini tushunish uchun ushbu moddalarning alohida taqdimetilishini talab etsa;

(b) xo‘jalik yurituvchi subyektning moliyaviy holatini tushunishda o‘rinli bo‘lganma’lumotlarni ta’minlash uchun foydalanilgan tavsiflar va moddalarning yoki o‘xshash moddalar guruhining tartibi xo‘jalik yurituvchi subyekt va uning operatsiyalarining mohiyatidan kelib chiqib o‘zgartirilishi mumkin.

Xo‘jalik yurituvchi subyekt quyidagilarni baholash asosida qo‘shimcha moddalarni alohida taqdim etishi mumkin:

(a) aktivlarning xususiyati va likvidliligi;

(b) tadbirkorlik subyekti ichida aktivlarning vazifasi;

(d) majburiyatlarning summasi, xususiyati va muddati.

Subyekt, moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobotda yoki unga izohlarda, uning faoliyatiga to‘g‘ri keladigan ravishda tasniflangan va aks ettirilgan, satrlarda ko‘rsatiladigan moddalarining ikkilamchi batafsilroq qilib tasniflangan moddalarini ochib berishi mumkin.

Xo‘jalik yurituvchi subyekt moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobotga izohlar, qaydlar va tushuntirishlarda, shuningdek, quyidagilarni ochib berishi lozim: (a) asosiy vositalar, (b) debitorlik qarzlari, (d) tovar-moddiy zaxiralar, (e) zaxiralar, (f) kapitalning turkumlanishi haqidagi ma’lumotlar.

Subyekt moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobotda yoki kapitaldagi o‘zgarishlar to‘g‘risidagi hisobotda, yoki izohlarda, quyidagilarni ochib berishi lozim:

(a) aksiyadorlik kapitalining har bir turkumi bo‘yicha (chiqarishga ruxsat etilgan aksiyalarning soni, chiqarilgan va to‘liq to‘langan aksiyalarning soni hamda chiqarilgan, lekin to‘liq to‘lanmagan aksiyalarning soni, har bir aksiyaning nominal qiymati, yoki aksiyalar nominal qiymatga ega emasligi, muomaladagi aksiyalar sonining davr boshiga va oxiriga solishtirmasi, ushbu turkumga biriktiriladigan huquqlar, imtiyozlar va cheklovlar, jumladan dividendlarni taqsimlash va kapitalni qaytarish bo‘yicha cheklovlar, subyekt yoki uning sho‘ba yoki qaram tadbirkorlik subyektlari egalik qilayotgan boshqa tadbirkorlik subyektidagi ulushlari, opsionlar va aksiyalarni sotish shartnomalari bo‘yicha chiqarish uchun saqlanayotgan aksiyalar, shu

jumladan ularning shartlari va summalari);

(b) kapitaldagi har bir rezervning xususiyati va maqsadining tavsifini.

Moliyaviy holat tahlili oldiga qo‘yiladigan asosiy vazifalarni manbalarga tayangan holda quyidagi qatorlarda umumlashtirish va tarkiblash mumkin.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlar:

- mulk, kapital va majburiyatlarini, ularning o‘zgarishlarini tahlil etish;
- to‘lovga qobillik va mablag‘lar harakatchanligini tahlil etish;
- asosiy va aylanma kapitalini tahlil etish;
- iqtisodiy va moliyaviy salohiyatini tahlil etish;
- ish aktivligini tahlil etish;
- firma va kompaniyalar moliyaviy barqarorligini tahlil etish;
- debitorlik va kreditorlik majburiyatlarini tahlil etish;
- iqtisodiy va moliyaviy reytingini baholash;
- moliyaviy holatini yaxshilash yuzasidan mavjud ichki imkoniyat-

Korxonada jami passivlar tarkibida o‘z mablag‘lari (xususiy kapital) darajasi davrboshida 58,6 foizni tashkil etgan bo‘lsa, davr oxiriga kelib 41,7 foizga tushgan. Joriy davrdagi ushbu o‘zgarish asosan uzoq muddatli qarz kapitalining keskin ravishda ortishi hisobiga ro‘y bergan.

Korxonaning yashovchanligini ta’minlash uchun korxonalarning buxgalteriya balansi va moliyaviy hisobotlarni iqtisodiy jihatdan o‘qish lozim.

Korxonaning moliyaviy holati uning mol-mulki, moliyaviy resurslar bilan ta’minlanganlik darajasi, moliyaviy barqarorligi va to‘lovga layoqati, davlat va boshqa xo‘jalik subyektlari oldidagi majburiyatlarini bajarishga qodirligi, raqobatbardoshlik va bankrotlik darajasi kabi ko‘rsatkichlar majmuini o‘z ichiga oladi.

Korxonaning moliyaviy holati haqida yanada to‘liq ma’lumotlar olish uchun ularning to‘liq kompleks tahlilini o‘tkazish maqsadga muvofiq.

Moliyaviy holat tahlilining o‘ziga xos xususiyatlarida moliyaviy analitiklar quyidagi muhim jihatlarga ahamiyat berishlari lozim: operatson jarayonlarning tashkil etilishiga; naqd mablag‘larning harakatiga; boshqaruv maqsadligiga; tarmoq risklarinibaholashga; bozorni; faoliyat ko‘lamini; yuridik maqomini o‘rganishga va h.k.

Moliyaviy holat tahlilini quyidagi ketma ketlikda o‘rganish maqsadga muvofiq:

- buxgalteriya balansini o‘qish, gorizontal, vertikal va trend tahlili;
- buxgalteriya balansi likvidligi va xo‘jalik yurituvchi subyektning to‘lov layoqatini tahlili;
- xo‘jalik subyektining moliyaviy barqarorligini tahlili;
- moliyaviy holat va uni kelgusidagi o‘zgarishlarini bashoratlash;
- moliyaviy holat va uni yanada yaxshilashning amaliy chora-tad-birlarini ko‘rish.

Tahlil uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlarni buxgalteriya balansi, unga izohlar, qaydlar va tushuntirishlardan olish mumkin. Shuningdek, ichki moliyaviy tahlilni keng qamrovli o‘tkazish yuzasidan bosh kitob, hisob registrlaridan va boshqa qo‘shimcha

manbalardan foydalanish mumkin.

7.5. Buxgalteriya balansini “o‘qish”

Korxonalarning moliyaviy hisobotlarini o‘qish undagi pul munosabatlariga, moliyaviy holatiga baho berish uchun muhimdir.

Moliyaviy hisobot va moliyaviy hisobotlarni “o‘qish”ga olimlar tomonidan turlicha tavsiflar beriladi.

Moliyaviy hisobotlarni “o‘qish” so‘zi juda keng ma’noli tushuncha.

Balansni qanday “o‘qish” mumkin? Uni “o‘qish” orqali nimalar o‘rganiladi? “O‘qish” tahlil usulimi yoki tahlil o‘qishning usulimi? Bu kabi savollarga javob topishyuzasidan uning lug‘aviy ma’nosini tushunib olish lozim.

“O‘qish”ga matnni tushunishga qaratilgan murakkab kodlash jarayoni deb qaraladi. Lekin moliyaviy hisobotlarda matnlar yo‘q, unda faqat ko‘rsatkichlar, qatorlar va ularga tegishli raqamlar mavjud.

“O‘qish” – til, muloqot, axborot va g‘oyalarni almashish vositasidir.“O‘qish” ijodiy yondashuvni va tanqidiy tahlilni talab etadi. “O‘qish”ga qonunlar yo‘q, o‘qish paytida hech narsa cheklanmadi.

“O‘qish” moliyaviy hisobotlar, moliyaviy tahlilning muhim va dastlabki usuli hisoblanadi.

O‘qish deganda adabiy tilda matnni o‘qish va tovushlarda ifoda etish tushuniladi. Moliyaviy hisobotda esa yondashuv biroz murakkablashadi.

“O‘qish” so‘zi moliyaviy hisobotlar va ularning shakllariga nisbatan ishlatishning mohiyati shundaki, ushbu hisobotlar faqat raqamlar ifodasidagi ko‘rsatkichlarni tartiblijoylashtirishdan iborat matnga o‘xshaydi. Matndagi raqamlar nimani ifoda etishini bilgan holdagina, matnni o‘qish mumkin. Sodda qilib aytganda, moliyaviy hisobotlarni o‘qish deganda korxona moliyaviy ahvolini, moliyaviy natijalarini, pul mablag‘lari va xususiy kapitalini moliyaviy hisobot shakllarida raqamlarda yashiringan so‘zlar orqalibilish, tushunish, anglash tushuniladi.

Moliyaviy hisobotni “o‘qish”ni mazmunini nima tashkil etadi. Bizningcha, moliyaviy hisobotni o‘qish deganda ko‘rsatkichlarni arifmetik hisob-kitoblarsiz uni mantiqiy tavsiflash tushuniladi.

“O‘qish” uchun alifbo asoslarini bilish lozim. Moliyaviy hisobotlarni o‘qishda bunday asos bo‘lib, moliyaviy hisobot qatorlarida aks etgan tushunchalar hisoblanadi. Ularning bir qismi barcha uchun tushunarli bo‘lishi mumkin, lekin ayrim qatorlarini faqat maxsus bilimga va kasb malakasiga ega bo‘lganlar tomonidangina tushuniladi. Bunda tushunchalar sifatida moliyaviy hisobotning, balansning istalgan qatorini keltirish mumkin. Masalan: moliyaviy qo‘yilmalar, investitsiyalar, majburiyatlar, kapital, pul ekvivalentlari, zaxiralar va h.k. Shu sababli, balansni o‘qishdan oldin uning barcha moddalarini tushunib olish talab etiladi. Nafaqat ularni tushunish balki, baholanishi, faoliyatdagi rolini, boshqa tushunchalar bilan aloqasini, iqtisod va moliyaviy jihatdan uning o‘zgarishlarini ahamiyatini ham anglash talab etiladi.

Buxgalteriya balansini o‘qish orqali:

- korxona to‘g‘risida muhim ma’lumotlarni olish;
- aylanma mablag‘larni ta’minlanish darajasini baholash;
- o‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganligini bilish;
- korxonaning moliyaviy holatini dastlabki baholash imkoni tug‘i-ladi.

Buxgalteriya balansini dastlabki o‘qishda moliyaviy jihatdan quyidagilar o‘rganiladi:

- aktivlarning umumiy summasi va uning yil davomida o‘zgarishi;
- xususiy sarmoya va majburiyatlarning summasi, ularning yil davomida o‘zgarishi;
- uzoq muddatli va joriy aktivlarni moliyalashtirish holati va ularning o‘zgarishi;
- debitorlik va kreditorlik qarzlari tarkibi, holati va o‘zgarishi;
- asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning tarkibi, holati va o‘zgarishi;
- joriy aktivlarning tarkibiy tuzilishi va o‘zgarishi.

Buxgalteriya balansi asosida moliyaviy holat baholanadi. Shu sababli moliyaviy holat tahlili deganda ko‘pincha buxgalteriya balansi tahlili tushuniladi. Uning muhim yo‘nalishlariga quyidagilar kiradi:

1. Qisqa muddatga moliyaviy holat tahlili;
2. Uzoq muddatga moliyaviy holat tahlili;
3. Korxona ish aktivligi tahlili.

Moliyaviy hisobotni tahlil etish deganda – korxonaning muayyan sanaga bo‘lgan moliyaviy ahvoli, faoliyati, moliyaviy ahvolidagi o‘zgarishlar haqidagi axborotlarni analitik qayta ishlash jarayonlari tizimi tushuniladi.

Moliyaviy hisobotni o‘qishda, bir xil holatning har xil jihatlarini aks ettiruvchi hisobot shakllaridagi ma’lumotlarning o‘zaro mosligiga ham ahamiyat qaratiladi. Masalan, buxgalteriya balansida ayrim qatorlar boshqa moliyaviy hisobot shaklining tegishli qatorlari bilan mos kelishi lozim.

Buxgalteriya balansini o‘qish va tahlil etish orqali korxona moliyaviy holatiga baho berishda o‘rganiladigan masalalar kengligi sababli ularni bir tizimga solib olish talab qilinadi.

Bu holatni quyidagi o‘rganiladigan mavzular bo‘yicha tuzib chiqish mumkin.

Buxgalteriya balansi va uni o‘qish yuzasidan qatorlar

<table>
<tr><th colspan="5">Buxgalteriya balansini o‘qish</th></tr>
<tr><td colspan="2">Aktivlar tarkibi, tuzilishi</td><td colspan="3">Passivlar tarkibi, tuzilishi</td></tr>
<tr><td>Uzoq muddatli aktivlar</td><td>Joriy aktivlar</td><td>Aktivlar va passivlarning bog‘liqligi</td><td>O‘z mablag‘lari manbasi</td><td>Majburiyatlar</td></tr>
<tr><td colspan="5">Moliyaviy holat</td></tr>
</table>

Buxgalteriya balansi, moliyaviy natijalar hamda bir xil jihatning boshqa tomonlarini aks ettiruvchi moliyaviy hisobot shakllari				
Aktivlar	Kapital	Majburiyatlar	Daromadlar	Xarajatlar
Foyda va zararlar tarkibi, tuzilishi				
Pul oqimi tarkibi, tuzilishi				
Xususiy kapital tarkibi tuzilishi				

Buxgalteriya balansini o‘qish yuzasidan balans tuzuvchi korxonaga, uning mulkiy shakliga, faoliyat turiga, balans tuzilgan davriylikka, balans o‘lchovi va korxona yuridik manziliga tavsif berishning birinchi bosqichida bajariladigan ishlar ketma-ketligini xarakterlaydi.

O‘qishning keyingi bosqichida korxonaning jami aktivlari va ularning tashkil topish manbalariga, korxonada aktivlarning asosiy kapitalga va joriy kapitalga yo‘naltirilgan qismiga, mablag‘lar manbasida qaysi manba turining (o‘z va qarz) ustunligiga, moliyaviy faoliyat natijasi va uning qaysi shakllarda (pullik va pulsiz ko‘rinishlarda) mavjudligiga, asosiy va nomoddiy aktivlarning holatiga, majburiyatlar va ularning nisbatiga, pul mablag‘lari va ularning ko‘proq qaysi shaklda turganligiga ahamiyat beriladi**.**

Korxonada jami aktivlar summasi yil boshida 13 198 104 658 ming so‘mni tashkil etgan va shundan uzoq muddatli aktivlar summasi 10 219 731 945 ming so‘mni, joriy aktivlar summasi esa 2 978 372 713 ming so‘mni tashkil etgan. Joriy aktivlar tarkibida zaxira va xarajatlar davr boshida 819 530 511 ming so‘mni davr oxirida 1 047 437 972 ming so‘mni tashkil etgan. Pul mablag‘lari davr boshida 171 917 383 ming so‘mni, davr oxirida esa 468 669 767 ming so‘mni tashkil qilgan. Debitorlik majburiyatlari davr boshida 503 338 335 ming so‘mni, davr oxirida 1 566 042 404 ming so‘mni tashkil etgan.

Aktivlarning manbalash yuzasidan korxona passivlari quyidagi tarkibda shakllangan. Davr boshiga 7 745 794 466 ming so‘mlik o‘zlik mablag‘lari manbasi va 5 452 310 192 ming so‘m majburiyatlar, davr oxiriga kelib esa 10 124 233 076 ming so‘m o‘zlik mablag‘lari manbasi va 14 152 659 989 ming so‘m majburiyatlar summasi mavjudligi qayd etilgan.

Korxonada aktivlar va passivlar summasi mos ravishda 2017-2018-yillar oralig‘ida quyidagi o‘zgarish tendensiyalariga ega bo‘lgan. 2017-yil 1-yanvar holatiga 13 198 104 658 ming so‘mga, 1-chorak yakuni bo‘yicha 14 674 450 477 ming so‘mga, chorak yoki 2017 yarim yillik yakuni bo‘yicha 15 430 059 403 ming so‘mga, 2017-yil 9-oylik natijasi bo‘yicha 22 349 809 471 ming so‘mga, yil yakuni bo‘yicha 24 276 893 065 ming so‘mga teng bo‘lgan.

8- Mavzu. Moliyaviy barqarorlik tahlili

8.1. Moliyaviy barqarorlik tahlilining mazmuni, maqsadi va vazifalari.
8.2. Korxonaning iqtisodiy resurslari, uning moliyaviy tuzilmasi.
8.3. Moliyaviy barqarorlik va uning tiplari.

8.4. Korxonaning o‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganligi tahlili.
8.5. Moliyaviy barqarorlikni dinamik tahlili.

8.1. Moliyaviy barqarorlik tahlilining mazmuni,maqsadi va vazifalari

Korxona barqarorligini eng muhim ko‘rsatkichlaridan biri bu moliyaviy barqarorlik ko‘rsatkichidir. Agar korxonada daromadlar xarajatlardan ortadigan bo‘lsa, moliyaviy baraqarorlikka erishishi mumkin bo‘ladi. Agar korxona mablag‘larni erkin tasarruf eta olsa, ulardan samarali foydalansa, doimiy ishlab chiqarish va sotishning mukammal siklik aylanish uzluksizligi ta’minlansa, bunday korxonani moliyaviy barqaror deyishimiz mumkin.

Korxona moliyaviy holatini qisqa va uzoq muddatga baholash mumkin. Qisqa muddatli oraliqda korxonaning to‘lovga qodirligiga uzoq muddatli o‘rganishda esa uning moliyaviy barqarorligiga ko‘proq ahamiyat qaratiladi.

Firma va kompaniyalar moliyaviy jihatdan barqaror rivojlanmas ekan, uning bankrotlikka uchrash ehtimoli yuqori bo‘ladi. Shu sababli, moliyaviy barqarorlikni makro va mikro ko‘lamda tadqiq etish doimo iqtisodchilarning doimiy e’tiborida bo‘libkelgan.

Moliyaviy tahlilda moliyaviy barqarorlikning alohida olingan korxonalarda, firma va kompaniyalarda o‘rganishga, qisqa, o‘rta va uzoq davriylikda baholash amaliyotini yo‘lga qo‘yishga, uni o‘stirishning aniq chora-tadbirlarini belgilashga ahamiyat qaratiladi.

Moliyaviy barqarorlikni baholash bir qancha ko‘rsatkichlar tizimidan foydalaniladi. Ular jumlasiga quyidagilarni kiritish mumkin.

- firma va kompaniyalarning to‘lov qobiliyati;
- korxona o‘z mablag‘larining qaramlik koeffitsiyenti;
- aktivlarning qaramlik koeffitsiyenti;
- foizlarni qoplash koeffitsiyenti.

Korxonada moliyaviy resurslarni to‘g‘ri shakllantirish, ularning taqsimlanishi, foydalanish samaradorligi moliyaviy barqarorlikni ta’minlashning muhim omillari hisoblanadi. Ya’ni, moliyaviy barqarorlik korxona moliyaviy resurslarni qay darajadamohirona boshqarayotganligini ifodalaydi.

Moliyaviy barqarorlikni ta’minlash yuzasidan quyidagi muhim ahamiyat qaratish lozim: dastlabki kapitalning shakllantirilishiga, ishlab chiqarishni tashkil etilishiga, daromad va xarajatlar farqida ijobiy natijaviylikka, aylanma mablag‘lar bilan ta’minlanganligiga, moliyalashtirishda avtonomlik darajasiga, ish va bozordagi aktivligining himoyalanganligiga va h.k. jihatlarga.

Moliyaviy barqarorlik mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlarda baholanadi.

Moliyaviy barqarorlikning mutlaq ko‘rsatkichlari – aktivlar, ishlab chiqarish zaxiralari va ularni moliyalashtirish manbalarining muayyan davriylikdagi holatini ifoda etadi.

Korxona aktivlari va ishlab chiqarish zaxiralarini moliyalashtirish manbalariga albatta birinchi navbatda o‘z mablag‘lari manbasi (ustav kapitali, rezerv kapitali, qo‘shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda, maqsadli tushumlardan iborat), uzoq va qisqa davriylikda olingan bank kreditlari va qarzlari kiradi.

Aktivlarni moliyalashtirishda ko‘proq uzoq muddatli kreditlar va qarzlar ustunlik qilsa, ishlab chiqarish zaxiralarini to‘plash va moliyalashtirishda qisqa muddatli kreditlar va qarzlardan keng foydalaniladi.

Moliyaviy barqarorlikni mutlaq ko‘rsatkichlarini aniqlashda, aktivlar va zaxiralarni moliyalashtirishda quyidagi ko‘rsatkichlar tizimidan foydalaniladi:

- aktivlar (uzoq muddatli);
- ishlab chiqarish zaxiralari;
- o‘z mablag‘lari manbasi;
- uzoq muddatli majburiyatlar (kreditlar va qarzlar);
- qisqa muddatli majburiyatlar (kreditlar va qarzlar).

Korxonalar moliyaviy holatini tashhislash va uni sog‘lomlashtirishning aniq chora-tadbirlarini ko‘rish aslida makro ko‘lamdagi barqarorlikni ta’minlashning ham muhim omili hisoblanadi. Shu sababli, yuzaga kelgan holatda e’tiborni, birinchi navbatda korxonalarni moliyaviy sog‘lomlashtirishga va ularning kelgusida barqaror o‘sishini ta’minlashga qaratmoq lozim.

Korxonaning moliyaviy holati xo‘jalik subyektining moliyaviy resurslar bilan ta’minlanish darajasini, ularning maqsadli joylashtirilishi va samarali foydalanish darajasini, boshqa huquqiy va jismoniy shaxslar bilan bo‘ladigan moliyaviy munosabatlarni, to‘lovga qobillik va moliyaviy barqarorlik holatini tavsiflashni xarakterlaydi.

Moliyaviy barqarorlik nisbiy ifodalari aktivlarni (uzoq muddatli) va zaxiralarni moliyalashtirishning, moliyaviy mustahkamlik va qaramlikning, o‘z va qarz mablag‘larini jalb etilishida ijobiy natijaning saqlanishini xarakterlaydi.

Korxona moliyaviy barqarorligini ta’minlashning eng muhim omili bu uning faoliyat natijaviyligidagi ijobiy natijaviylikning iqtisodni oltin qoidasiga asoslangan tartibining saqlanishidir.

Bu tartibning umumiy ifodasini quyidagi bog‘lanishlarda berib o‘tish mumkin:

$$SF_1/SF_0 > ST_1/ST_0 > XK_1/XK_0 > A_1/A_0 > 1 \text{ yoki}$$
$$SF_1/SF_0*100 > ST_1/ST_0*100 > XK_1/XK_0*100 > A_1/A_0*100 > 100$$

Bu yerda: SF_1/SF_0 - sof foydaning o‘sishi;
ST_1/ST_0 - sotishdan tushumning o‘sishi;
XK_1/XK_0 - xususiy kapitalning o‘sishi;
A_1/A_0 - aktivlarning o‘sishi.

Samaradorlik, natijaviylik va daromadlikning barcha ko‘rsatkichlari ham moliyaviy barqarorlikni doimo ham ta’minlay olmaydi, agar ular orasidagi yuqoridagi nisbatlar saqlanmasa. Shu sababli, moliyaviy barqarorlikni mutlaq ifodalarini o‘rganishda bazan korxonaning foyda bilan chiqish hollarida ham nobarqarorlik holatlari kuzatiladi. Bu bevosita birinchidan foydaning sifatliligi va uning o‘tgan yillarga nisbatan o‘sishi bilan izohlanadi. Yoki, aktivlar va zaxiralarni ortiqcha ushlabturishlar tufayli yuzaga keladi.

Korxonaning erkin tasarrufida qoluvchi sof foydaning yillar bo‘yicha

jamlangan qismi balansning taqsimlanmagan foyda qatorida aks etadi. Ushbu qatorning realligini ta’minlash yuzasidan ko‘pincha debitorlik majburiyatlarining qisqa muddatlikda oqlanishiga ahamiyat qaratish lozim bo‘ladi. Bu jarayon faqat ularning pullik ko‘rinishda aktivda to‘planishini emas, balki aktivlarning barcha turlari bo‘yicha to‘planishi mumkinligini ham xarakterlaydi. Shu sababli, ko‘pincha passiv tomonda aks etuvchi foyda summasining sifatliligi ta’minlanmaydi.

Majburiyatlar tarkibida kreditorlik majburiyatlarining ko‘payib ketishi ham firma, kompaniya faoliyat natijaviyligiga sezilarli ta’sir etadi. Negaki, uning holati ishlab chiqarish jarayoniga va uning boshqa tashkilotlar bilan bo‘ladigan oldi-sotdi munosabatlariga ta’sir etadi. Natijada korxonalarga ishonchsizlik tug‘iladi. Ishonchsizlik yuz bergan joyda albatta ishning unumi va natijaviyligiga ham putur yetadi.

Aktivlarni joylashtirish nafaqat korxona faoliyat natijaviyligiga balki uning moliyaviy holatiga ham bog‘liq ravishda o‘zgaradi. Passivlarni joylashtirishdagi eng birinchi talablar bu xususiy sarmoyani jami sarmoya tarkibidagi ulushining yuqoriligi bilan xususiy sarmoyaning qarz sarmoyasiga qaram bo‘lmasligi shartlari bilan belgilanadi. Ya’ni, korxona avvalo moliyaviy jihatdan mustaqillikka ega bo‘lmog‘i, uning to‘g‘ri nisbatini saqlashi lozim.

Moliyaviy barqarorlikning muhim sharti zaxira va xarajatlarni moliyalashtirish yuzasidan o‘z va qarz mablag‘lari yetarliligi yoki yetishmasligi ko‘rsatkichlarini hisob-kitob qilishda ham xuddi shu bog‘liqlikni ko‘rish mumkin. Xususiy sarmoya yetarli bo‘lmagan hollarda uzoq va qisqa muddatli majburiyatlarni jalb etish biznesning, tadbirkorlik faoliyatining doimiy sharti hisoblanadi. Shu sababli, aktivlarni moliyalashtirish yuzasidan majburiyatlardan foydalanishda albatta foyda omiliga va uning doimiy davomligini ta’minlashga muhim ahamiyat qaratish lozim.

Moliyaviy barqarorlik koeffitsiyentlari qatoriga moliyaviy mustaqillik koeffitsiyenti, o‘z va qarz mablag‘lari nisbati koeffitsiyenti, moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti, o‘z sarmoyasining harakatchanlik koeffitsiyenti, qarz mablag‘larining jamlanganlik koeffitsiyenti, hamda qarz va o‘z mablag‘lari nisbati koeffitsiyentlari kiradi.

Moliyaviy barqarorlikni tahlil qilish maqsadi korxonaning o‘z majburiyatlarini qoplay olish va uni uzoq muddatga saqlab qolish darajasini baholashga qaratilgan.

Moliyaviy barqarorlik tahlilining vazifalari:

Korxona moliyaviy barqarorligini mutlaq va nisbiy ifodalarining o‘zgarishlarini baholash;

Moliyaviy barqarorlikka ta’sir etuvchi omillarni o‘rganish;

Moliyaviy barqarorlikni ta’minlashda aktivlar va passivlarni joylashtirish va ulardan samarali foydalanishni yo‘lga qo‘yish;

Moliyaviy barqarorlikni o‘stirish choralarini ko‘rish;

Turli holatlarda resurslardan samarali foydalanishning istiqboldagi o‘zgarishlargata’sirini baholash, moliyaviy barqarorlikni prognozlash.

Moliyaviy barqarorlikka ta’sir etuvchi omillarga quyidagilar kiradi:

Ichki omillar: aktivlarning optimal tarkibini shakllantirish va ularni to‘g‘ri

boshqarish; moliyaviy resurslar va ularning tarkibini optimallashtirishni to‘g‘ri boshqarish; jalb qilingan kapitalni optimal nisbatlash va boshqarish.

Tashqi omillarga: mamlakatdagi iqtisodiy muhit (holat); bozordagi raqobat va kurash; makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar (valyuta kurslari o‘zgarishi, soliq va kredit qiymatidagi o‘zgarishlar, tashqi iqtisodiy faoliyat rivoji); siyosiy holat (iqtisodning tartiblanishi, rag‘batlantirilishi, huquqlarning himoyalanishi); inflyatsiya holati.

Moliyaviy barqarorlikni tahlil etishning axborot ta’minotiga asosiy va qo‘shimcha manbalarni kiritish mumkin. Asosiy manbalariga: buxgalteriya balansi, moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobot, xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobot shakllari kiradi.

Qo‘shimcha manbalarga: ta’sis hujjatlari, auditorlik nazorati natijalari, statistik manbalar va boshqa manbalar kiradi.

8.2. Korxonaning iqtisodiy resurslari, uning moliyaviytuzilmasi, likvidligi, to‘lovga qobiliyatini moliyaviy ahvol va barqarorlikka ta’siri

Korxonaning iqtisodiy resurslari.

Iqtisodiy resurslar bu – iqtisodiy manfaatlar ko‘rish yuzasidan mahsulot ishlab chiqarish, ishlar bajarish va xizmatlar ko‘rsatishda foydalaniladigan tabiiy, ishlab chiqarish va inson omillaridir.

Iqtisodiy resurslar ko‘pincha ishlab chiqarish omillari ham deb yuritiladi. Ular qatoriga mehnat resurslari; moliyaviy resurslar (pul mablag‘lari, qimmatli qog‘ozlar); moddiy-ashyoviy resurslar (bino va inshootlar, mashina va uskunalar, tabiiy resurslar, energiya resurslari); nomoddiy resurslar (patentlar, nou-xoular, bilimlar, axborotlar).

Iqtisodiy resurslarning moliyaviy tuzilmasi deganda ularning qiymatining jamlangan hisobotlarda aks etishi nazarda tutiladi. Iqtisodiy resurslarni buxgalterlar, analitiklar biznes tilida korxona aktivlari sifatida qarash mumkin. Buxgalteriya balansida aktivlar (ishlab chiqarish, ish bajarish va xizmatlar ko‘rsatishda) siklik jarayonda qatnashishi va muhim xususiyatlariga ko‘ra (operatsion, investitsion, moliyaviy) uzoq muddatli va joriy aktivlarga tarkiblangan. Uzoq muddatli aktivlarda asosiy kapitalning, joriy aktivlarda aylanma kapitalning muhim tarkibiy birliklari ifodaetiladi.

Iqtisodiy resurslarning moliyaviy tuzilmasi deganda ularni moliyalashtirish manbalarining tarkibiy tuzilishi (o‘z mablag‘lari va qarz mablag‘lari hisobiga) nazardatutiladi.

Korxonalarning o‘z majburiyatlarini (joriy va uzoq muddatli) to‘lash imkoniyatlarini uning to‘lov layoqati ifoda etadi.

Iqtisodiy resurslar, ularning moliyaviy tuzilmasi va to‘lov layoqati korxona moliyaviy barqarorligining muhim ta’sir birliklari hisoblanadi.

Iqtisodiy resurslar va ularning buxgalteriya balansidagi tuzilmasi

Iqtisodiy resurslar		**Davr boshi**	**Davr oxiri**	**Farqi (+,-)**
	Jami	**10 219 731**	**12 593 199**	**2 373 468**

Uzoq muddatli aktivlar		**945**	**960**	**015**
	Asosiy vositalar	7 104 110 120	10 452 934 960	3 348 824 840
	Nomoddiy aktivlar	417 151	345 379	-71 772
	Uzoq muddatli investitsiyalar	-	-	
	Kapital qo‘yilmalar	2 834 711 892	1 572 602 311	-1 262 109 581
	O‘rnatiladigan asbob-uskunalar	-	-	-
	Boshqa uzoq muddatli aktivlar	280 492 782	567 317 310	286 824 528
Joriy aktivlar	**Jami**	**2 978 372 713**	**11 683 693 105**	**8 705 320 392**
	TMZ	819 530 511	1 047 437 972	227 907 461
	Kelgusi davr xarajatlari	1 366 091 169	8 441 062 224	7 074 971 055
	Debitorlik majburiyatlari	503 338 335	1 566 042 404	1 062 704 069
	Pul mablag‘lari	171 917 383	468 669 767	296 752 384
	Boshqa joriy aktivlar	117 495 315	160 480 738	42 985 423
Jami aktivlar		**13 198 104 658**	**24 276 893 065**	**11 078 788 407**

Korxonaning iqtisodiy resurslari davr boshiga nisbatan 11 078 788 407 ming so‘mga ortgan. Jumladan uzoq muddatli aktivlardagi o‘zgarish 2 373 468 015 ming so‘mni, joriy aktivlardagi o‘zgarish 8 705 320 392 ming so‘mni tashkil qilgan. Uzoq muddatli aktivlardagi asosiy o‘zgarish asosiy vositalar qatoriga to‘g‘ri keladi. Joriy aktivlar tarkibida eng yuqori o‘zgarish kelgusi davr xarajatlari qatoriga to‘g‘ri keladi.

Iqtisodiy resurslarning moliyaviy tuzilmasi

Moliyaviy resurslar		**Davr boshi**	**Davr oxiri**	**Farqi (+,-)**
O‘z mablag‘lari manbasi	**Jami**	**7 745 794 466**	**10 124 233 076**	**2378438610**
	Ustav kapitali	614 384 306	828 202 670	213 818 364
	Qo‘shilgan kapital	-	-	-
	Rezerv kapitali	5 737 851 427	8 121 422 920	2 383 571 493
	Taqsimlanmagan foyda	507 693 607	223 400 675	282 492 932
	Boshqa o‘zlik	**885 865 126**	**951 206 811**	**65 341 685**

	mablag‘lari			
Majburiyatlar	**Jami**	**5 452 310 192**	**14 152 659 989**	8700349797
	Uzoq muddatli majburiyatlar	4 675 490 146	12 304 013 149	7 628 523 003
	Joriy majburiyatlar	776 820 046	1 848 646 840	1 071 826 794
Jami moliyaviy resurslar		**13 198 104 658**	**24 276 893 065**	**11078788407**

Iqtisodiy resurslarning moliyaviy tuzilmasida quyidagi o‘zgarishlar kuzatilgan. O‘z mablag‘lari manbasidagi o‘zgarish davr boshiga nisbatan 2 378 438 610 ming so‘mga, majburiyatlardagi o‘zgarish davr boshiga nisbatan 8 700 349 797 ming so‘mga ortgan. O‘z mablag‘lari tarkibida asosiy manba sifatida rezerv kapitali tarkiblangan. Uning davr boshiga nisbatan o‘zgarishi 2 383 571 493 ming so‘mni tashkil qilgan. Majburiyatlar qatorida uzoq muddatli majburiyatlarning davr boshiga nisbatan o‘zgarishi 7 628 523 003 ming so‘mni tashkil qilgan.

8.3. Moliyaviy barqarorlik va uning tiplari: mutlaq va me’yoriybarqarorlik, nobarqaror va inqirozli holatlar

O‘zbekiston amaliyotida moliyaviy barqarorlikni baholash bo‘yicha ko‘rsatkichlar tizimini o‘rganish natijasida shuni alohida qayd etish lozimki, moliyaviy barqarorlikni ko‘rsatkichlar tizimi turli manbalarda turlicha keltiriladi. Ularning sonini aniq aytish qiyin. Lekin shunga qaramay ularni balansning tarkibiy qismlari va jamlangan qatorlariga nisbatan bir tizimga solish mumkin.

Moliyaviy barqarorlikni xarakterlovchi ko‘rsatkichlar tizimi quyidagi ikkita tarkib bo‘yicha guruhlanishi ham mumkin:

1. Aktivlar, kapital va majburiyatlarning tarkibiy tuzilishi bo‘yicha moliyaviy barqarorlik ko‘rsatkichlari. Ular qatoriga moliyaviy mustaqillik (avtonomiya), moliyaviy qaramlik, o‘z va qarz mablag‘lari nisbati, qoplash koeffitsiyenti va boshqa ko‘rsatkichlarni kiritish mumkin. Mazkur qator bo‘yicha moliyaviy barqarorlikni xarakterlovchi ko‘rsatkichlar sifatida boshqa manbalarda uzoq muddatli aktivlar, joriy aktivlar, o‘z mablag‘lari manbasi va majburiyatlar bilan bog‘liq ko‘rsatkichlarinialohida tarkiblash tartibi belgilangan.

2. Aktivlarni moliyalashtirish bilan bog‘liq barqarorlik ko‘rsatkichlari. Mazkur ko‘rsatkichlarga o‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganlik, manevrlik koeffitsiyenti, tovar-moddiy zaxiralarning o‘z mablag‘lari hisobiga moliyalashtirilishi,sof aylanma aktivlar naqdligi ya’ni, o‘z aylanma mablag‘larining turli aktivlar va kapitalga nisbati orqali hisob-kitob qilinuvchi koeffitsiyentlar kiradi. Moliyaviy barqarorlikning barcha ko‘rsatkichlari bo‘yicha O‘zbekiston va Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi mamlakatlari amaliyotida me’yor darajalarini belgilashga amal etiladi. Lekin ushbu amaliyotdan xalqaro tajribada foydalanilmaydi. Moliyaviy barqarorlikni baholashda yana bir muhim farqli jihat

ularning mutlaq ifodada o‘rganilishi bilan ham xarakterlanadi. Mazkur tartib bo‘yicha moliyaviy barqarorlikning uchta muhim ko‘rsatkichi baholanadi. Mazkur ko‘rsatkichlar qatoriga quyidagilar kiritiladi:

1. O‘z aylanma mablag‘larining naqdligi (O‘AMN);

O‘AMN = O‘MM - UMA

Bunda: O‘MM – O‘z mablag‘lari manbasi;UMA – uzoq muddatli aktivlar.

2. Zaxira va xarajatlarni o‘z va qarz mablag‘lari hisobiga moliyalashtirilish manbasi (O‘QMHM);

O‘QMHM = O‘AMN + UMKQ

Bunda: UMKQ – uzoq muddatli kreditlar va qarzlar

3. Zaxira va xarajatlarni jami manbalar hisobiga moliyalashtirish manbasi (JMHM)

JMHM = O‘QMHM + QMKQ

Bu yerda: QMKQ – qisqa muddatli kreditlar va qarzlar (ular qatoriga mol yetkazib beruvchi va pudratchilar bilan hisob-kitoblar ham qo‘shiladi)

Korxonada moliyaviy ishlab chiqarish zaxiralarini moliyalashtirishda o‘z mablag‘lari, qarz mablag‘lari yetarligi va yetishmasligi tahlili yuzasidan shuni ta’kidlash lozimki, o‘tgan davrga nisbatan joriy davrda ko‘rsatkichlar ijobiy tomonga o‘zgargan. Zaxira va xarajatlarni moliyalashtirishning ikkita sharti bajarilgan. Korxona moliyaviy barqarorligining mutlaq ifodasini umumiy jihatdan ijobiy baholash mumkin.

8.4. Korxonaning o‘z aylanma mablag‘laribilan ta’minlanganligi tahlili

Aylanma mablag‘lar bilan ta’minlanganlik, ishlab chiqarishni tashkil etish vauzluksiz faoliyatni yo‘lga qo‘yish, moliyaviy barqarorlikni ta’minlash, moliyaviy ahvolni yaxshilashning, raqobatdoshlik va uni o‘stirishning zaruriy sharti hisoblanadi. *Aylanma mablag‘lar bilan ta’minlanganlik* deganda joriy faoliyatning o‘z mablag‘lari hisobiga moliyalashtirish holati tushuniladi. Agar moliyalashtirishga o‘zmablag‘lari yetarli bo‘lmasa, u holda majburiyatlar, qarzga olingan mablag‘lar hisobiga ehtiyoj ta’minlanadi. Lekin bu holat faoliyat natijaviyligining asosiy qisminiqarz beruvchilar tomonidan olib qo‘yilishiga olib keladi. Shu bilan birga,globallashgan va kuchli raqobatga asoslangan iqtisodiyotda aktivlarni, faoliyatni moliyalashtirishning mazmuni tubdan o‘zgarganligini ham qayd etib o‘tish lozim.Negaki, faqat o‘z mablag‘lari hisobigagina bugungi iqtisodiyotni rivojlantirishni tasavvur qilib bo‘lmaydi. Shu bilan birga qarz munosabatlaridagi imtiyozli shartlar, imkoniyatlar tufayli firma va kompaniyalar, tadbirkorlik subyektlari har qachongidan ham qarz kapitaliga ko‘proq zaruriyat sezmoqdalar. Bugungi kunda faqat o‘z mablag‘lari hisobigagina moliyalashtirilgan bironta korxonani uchratish qiyin.

Aktivlar buxgalteriya balansida qayd etilgan tartib bo‘yicha uzoq muddatli va joriy aktivlarga bo‘linadi. Aktivlarni moliyalashtirish manbalarini ham yagona tarkibga ko‘ra o‘z va qarz mablag‘lariga ajratish mumkin. O‘z mablag‘lari bu xo‘jalik yurituvchi subyektning faqat o‘zigagina tegishli bo‘lgan mablag‘lar manbasini (ustav,rezerv, qo‘shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda va boshqa o‘zlik

mablag‘lari) ifoda etsa, qarz mablag‘lari uzoq va qisqa muddatli (joriy) majburiyatlar hisobiga aktivlarnimoliyalashtirishni xarakterlaydi.

Majburiyatlarning uzoq muddatli aktivlarga yo‘naltirilgan qismi uzoq muddatli (bir yildan ortiq muddatga) majburiyatlar sifatida, zaxiralarga yo‘naltirilganda (bir yilga qadar) qisqa muddatli majburiyatlar sifatida tarkiblanadi.

Aylanma aktivlar qatoriga tovar-moddiy zaxiralar hamda tugallanmagan ishlab chiqarish va kelgusi davr xarajatlari kiritiladi.

Birinchi guruhga asosiy qismini tovar-moddiy zaxiralarning aktiv qismi bo‘lgan ishlab chiqarish zaxiralari kiritiladi.

Ikkinchi guruh albatta korxonaning yoki tarmoqning, ishlab chiqarish va ta’minotning, faoliyat va texnologiyalarning xususiyatlaridan kelib chiqqan aylanma aktivlar qiymati orqali shakllanadi.

Tahlilda asosiy e’tibor: pul fondlarining tashkil etilishi va ishlatilishiga; aylanma mablag‘lardan foydalanish darajasiga; aylanma mablag‘lardan samarali va optimal foydalanish darajasiga; tejamkorlikni ta’minlashdagi imkoniyatlarni aniqlashga; iqtisod qilish hisobiga foydani o‘stirishning aniq yechimlariga qaratiladi.

Asosiy maqsadi – aylanma mablag‘lardan samarali foydalanishda yo‘l qo‘yilayotgan kamchiliklarni aniqlash, ularni oldini olish, moliyaviy holatni yaxshilashyuzasidan tegishli imkoniyatlarni aniqlash va yo‘lga qo‘yishdan iborat.

Tahlilda aylanma mablag‘larni me’yorlash masalasiga muhim ahamiyat beriladi.Me’yorlashtiriladigan va me’yorlashtirilmaydigan aylanma aktivlar ularning ishlab chiqarishdagi va texnologik jarayonlardagi xususiyatlaridan kelib chiqqan holda belgilanadi.

Ishlab chiqarish zaxiralari, tovarlar, tayyor mahsulotlarning ombor qoldiqlari me’yorlashtiriladigan aylanma aktivlar qatoriga kiritiladi. Qolgan joriy aktivlar me’yorlashtirilmaydigan aylanma aktivlar hisoblanadi.

Aylanma mablag‘lar samaradorligini baholashda ularning aylanuvchanlik koeffitsiyentlariga va aylanish davriga baho beriladi.

Aylanuvchanlikni oshirish va aylanish davrini qisqartirish aylanma aktivlar intensiv foydalanuvchanlik darajasini ifoda etadi.

Aylanma mablag‘lar naqdligini baholashda sof aktivlar qiymatiga muhim ahamiyat qaratiladi.

Sof aktivlar deganda xo‘jalik yurituvchi subyektning o‘z mablag‘lari bilan ta’minlangan uzoq muddatli va joriy aktivlarning qiymati, ya’ni xo‘jalik yurituvchi subyektning qarz majburiyatlaridan ozod bo‘lgan mol-mulk qiymati tushuniladi.

8.5. Korxonaning moliyaviy barqarorligi bilanbog‘liq koeffitsiyentlar va ularning tahlili

Shuni alohida qayd etish lozimki, moliyaviy barqarorlikni baholashda moliyaviy koeffitsiyentlarning hisob-kitobida qandaydir yagona tizimga tayanilmaydi. Ularning turli manbalarda turlicha turlari va tarkibi keltiriladi.

Moliyaviy barqarorlik koeffitsiyentlari – kompaniya egalari va kreditorlaro‘rtasidagi tavakkalchilikning qanday taqsimlanganligini ko‘rsatadi.

Moliyaviy barqarorlik ko‘rsatkichlari sifatida – balansning aktivi va passivi tarkibini tavsiflovchi, aktivlar va passivlarning alohida obyektlari o‘rtasidagi munosabatlarni xarakterlovchi ko‘rsatkichlar nazarda tutiladi.

Moliyaviy holat va barqarorlikni koeffitsiyentlarda baholash korxonaning joriy vaistiqboldagi moliyaviy ahvoliga baho berishda eng maqbul usul hisoblanadi.

Moliyaviy barqarorlikni ko‘rsatkichlari qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin:

- moliyaviy barqarorlikning o‘z mablag‘lari va majburiyatlar bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlari;
- moliyaviy barqarorlikning uzoq muddatli va joriy aktivlar bilan bog‘liq ko‘rsatkichlari.

Moliyaviy barqarorlikning o‘z mablag‘lari va majburiyatlar bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlari

Koeffitsiyentlar	**Aniqlanishi**	**Belgilar izohi**
Moliyaviy mustaqillik (avtonomiya)koeffitsiyenti	O‘MM/BJ	O‘MM– O‘z mablag‘lari manbayiBJ – Jami mablag‘lar
O‘z mablag‘lari manbasi va majburiyatlarnisbati koeffitsiyenti	O‘MM/M	M – Majburiyatlar
Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti	BJ/O‘MM	BJ – Balans jami
Jalb qilingan sarmoyaning jamlanganlik koeffitsiyenti	JQK/JK	JQK – Jalb qilingan kapital (M)JK – Jami kapital (BJ)
Xususiy kapitalning manyovrlik koeffitsiyenti	O‘AMN/XK	O‘AMN – O‘z aylanma mablag‘lari naqdligi
Moliyaviy barqarorlik koeffitsiyenti	O‘MM/JQK	JQK – Jalb qilingan kapital (M)
Majburiyatlarning o‘z mablag‘lariga nisbatikoeffitsiyenti	M/O‘MM	M – Majburiyatlar O‘MM – O‘z mablag‘lari manbasi
Qarz kapitalini to‘planganlik koeffitsiyenti	M/BJ	M – Majburiyatlar (qarz kapitali)BJ – Jami mablag‘lar
Uzoq muddatli majburiyatlarning jami mablag‘larva majburiyatlar tarkibidagi salmog‘i koeffitsiyenti	UMM/ BJ, M	UMM – Uzoq muddatli majburiyatlar
Joriy majburiyatlarning jami mablag‘lar va majburiyatlar tarkibidagi salmog‘ikoeffitsiyenti	JM/ BJ, M	JM – Joriy majburiyatlar
Kreditorlik majburiyatlarining jami mablag‘lar va majburiyatlardagi salmog‘ikoeffitsiyenti	KM/ BJ, M	KM – Kreditorlik majburiyatlari

Moliyaviy barqarorlikning uzoq muddatli va joriyaktivlar bilan bog‘liq ko‘rsatkichlari

Koeffitsiyentlar	Aniqlanishi	Belgilar izohi
Joriy aktivlarning o‘z va qarz mablag‘lari hisobiga manbalanish koeffitsiyenti (sof oborot aktivlar)	(O‘MM+UMKQ-MA)/JA	UMKQ –Uzoq muddatli kreditlar va qarzlar UMA –Uzoq muddatli aktivlar
Joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati koeffitsiyenti (umumiy to‘lovga qobillik)	JA/JM	JM – Joriy majburiyatlar JA – Joriy aktivlar
Joriy majburiyatlarning joriy aktivlarga nisbati koeffitsiyenti	JM/JA	JM – Joriy majburiyatlar JA – Joriy aktivlar
Joriy aktivlarning o‘z mablag‘lari manbasi bilan qoplanish koeffitsiyenti	O‘MM/JA	
O‘z mablag‘lari va uzoq muddatli jalb qilingan mablag‘larni zaxira, xarajatlarni qoplash koeffitsiyenti	(O‘MM+UMKQ-MA)/ZX	ZX – Zaxira va xarajatlar
Uzoq muddatli aktivlarning o‘z mablag‘lari va uzoq muddatli qarzga olingan mablag‘lari bilan manbalanishkoeffitsiyenti	(O‘MM+UMKQ)/UMA	UMKQ – uzoq muddatli kreditlar va qarzlar

Korxonalar moliyaviy barqarorligiga baho berishda avtonomiya, moliyaviy qaramlik, o‘z va qarz mablag‘lari nisbati, o‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganlik, manyovrlik, xususiy kapitalning jamlanish koeffitsiyentlariga muhim ahamiyat qaratiladi.

Xalqaro amaliyotda moliyaviy barqarorlikning muhim ko‘rsatkichlari qatoriga: avtonomiya koeffitsiyenti; kapitallashuv koeffitsiyenti (sapitalization ratio); aktivlarni qoplash koeffitsiyenti (asset coverage ratio); investitsiyalarni qoplanish koeffitsiyenti; foizlarni qoplash koeffitsiyenti (Interest coverage ratio); moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti (Debt ratio); majburiyatlarning EBITDA ga nisbati koeffitsiyentlari kiradi. Mazmun jihatdan ularning qiyosiy farqlanishi amaldagi tartiblardan farqlanmaydi. Shu bilan birga, bugungi kunda moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlariga o‘tilishi yoki ularga transformatsiyalash amaliyotining joriy etilishi bilan aniqlanadigan moliyaviy barqarorlik ko‘rsatkichlarining bir xil shakliga ham o‘tilmoqda.

Moliyaviy barqarorlikning koeffitsiyentlari tahlili

Koeffitsiyentlar	Davr boshi	Davr oxiri	Farqi (+,-)
Moliyaviy barqarorlikning o‘z mablag‘lari va majburiyatlar bilan bog‘liq bo‘lganko‘rsatkichlari			
1. Moliyaviy mustaqillik (avtonomiya) koeffitsiyenti	0.586	0.417	-0.169
2. O‘z mablag‘lari manbasi va majburiyatlarnisbati koeffitsiyenti	1.420	0.715	-0.705

3. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti	1.704	2.397	0.693
4. Jalb qilingan sarmoyaning jamlanganlik koeffitsiyenti	0.413	0.582	0.169
5. Xususiy kapitalning manyovrlik koeffitsiyenti	0.284	0.971	0.687
6. Moliyaviy barqarorlik koeffitsiyenti	1.656	0.822	-0.834
7. Majburiyatlarning o‘z mablag‘lari nisbati koeffitsiyenti	0.703	1.397	0.694
8. Qarz kapitalini to‘planganlik koeffitsiyenti	0.413	0.582	0.169
9. Uzoq muddatli majburiyatlarning jami mablag‘lar va majburiyatlar tarkibidagi salmog‘i koeffitsiyenti	0.857	0.869	0.012
10. Joriy majburiyatlarning jami mablag‘lar va majburiyatlartarkibidagi salmog‘i koeffitsiyenti	0.143	0.131	-0.012
11. Kreditorlik majburiyatlarining jami mablag‘lar va majburiyatlardagi salmog‘i koeffitsiyenti	0.139	0.129	-0.010
Moliyaviy barqarorlikning uzoq muddatli va joriy aktivlar bilan bog‘liq ko‘rsatkichlari			
12. Joriy aktivlarning o‘z va qarz mablag‘lari hisobiga manbalanishi koeffitsiyenti (sof oborot aktivlar)	0.739	0.841	0.102
13. Joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati koeffitsiyenti (umumiy to‘lovga qobillik)	3.83	6.3	2.47
14. Joriy majburiyatlarning joriy aktivlarga nisbati koeffitsiyenti	0.261	0.158	-0.103
15. Joriy aktivlarning o‘z mablag‘lari manbasi bilan qoplanishi koeffitsiyenti	2.600	0.866	-1.734
16. O‘z mablag‘lari va uzoq muddatli jalb qilingan mablag‘larni zaxira, xarajatlarni qoplash koeffitsiyenti	1.007	1.036	0.029
17. Uzoq muddatli aktivlarning o‘z mablag‘lari va uzoq muddatli qarzga olingan mablag‘lari bilan manbalanishkoeffitsiyenti	1.226	1.780	0.554

9- Mavzu. Kreditga layoqatlilik tahlili

9.1. Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmuni, maqsadi va vazifalari.
9.2. Kreditga layoqatlilikning tavsifi.
9.3. Kreditga layoqatlilikni baholash va tahlil qilishning asosiy usullari.
9.4. Kreditga layoqatlilikni baholashda moliyaviy va moliyaviy bo‘lmagan ko‘rsatkichlar tahlili.

9.1. Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmuni,maqsadi va vazifalari

Korxonalar iqtisodiy faoliyatida albatta, qarz kapitaliga zaruriyat sezadilar.

Negaki, biznesni dastlabki qadamiga tadbirkorlarda doimo ham mablag‘ yetarlicha bo‘lmaydi. Iqtisodi rivojlangan davlatlarning biznes hayotini kuzatish shuni ko‘rsatadiki, faoliyatni, biznesni 90 foizi qarz kapitali hisobiga yo‘lga qo‘yiladi. Bundan ko‘rinib turibdiki, korxonalar doimo aniq biznes loyihalari, rejalari asosida qarz kapitali jalb qiladilar va uni ishlatishdan naf ko‘radilar.

Korxonalarni kreditga layoqatliligini baholashni tasdiqlangan me’yoriy dalolatnomalari va nizomlariga tayangan holda har bitta biznes subyektini kreditni, qarzni qaytarib berish layoqati o‘rganilmog‘i lozim. Bu mezonlar O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki, Iqtisodiyot Vazirligi, Iqtisodiy nochor korxonalar bilanishlash Qo‘mitasi va tegishli Vazirliklar tomonidan tuzib chiqiladi.

Uzoq muddatli va qisqa muddatli kreditlarning tarkiblanishi qarz munosabatlarini rasmiy jihatlariga ta’sir etmaydi. Ya’ni har ikkala holatda ham moliyaviy holat tahlili bo‘yicha bir xildagi zaruriy amallar, analitik tadbirlar amalga oshiriladi. Odatda muddatliligi bo‘yicha kreditlar va qarzlar uzoq, o‘rta va qisqa muddatga tarkiblanishi belgilangan. Lekin hisob amaliyotida ularni uzoq va qisqa muddatli guruhga tarkiblashamaliyoti joriy etilgan.

Uzoq muddatli kreditlar – uzoq muddatli aktivlarni (asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital qo‘yilmalar, o‘rnatiladigan asbob-uskunalar yuzasidan, ularni sotib olish, qurish, ta’mirlash, ilmiy yangiliklar kiritish kabi yo‘nalishlarda) moliyalashtirishyuzasidan bir yildan ortiq muddatga beriladi.

Qisqa muddatli kreditlar – joriy, aylanma aktivlarni to‘ldirishga, savdo hajmini oshirishga va boshqa maqsadlarga bir yilgacha muddatga beriladi.

Korxonalarda uzoq va qisqa muddatli kreditlarni jalb etishda, aniq va puxta ishlangan biznes rejaga va investitsion loyihalarga e’tiborni qaratishi lozim. Lekin ungacha albatta, ushbu korxonaning, moliyaviy ahvoli o‘rganilmog‘i lozim.

Kredit resurslarini jalb etishda risklarni baholash masalasiga ham alohida ahamiyat qaratish zarur. Afsuski, bu borada amaliyotda tahliliy yechimlarning aniq metodologik jihatlari belgilanmagan.

Kredit arizasi bergan korxonaning moliyaviy tahlilida muhim obyekt sifatida birinchi navbatda uning to‘lov layoqati, qoplov koeffitsiyenti baholanadi.

Korxonalar tomonidan olingan kredit resurslar nafaqat korxonaning to‘lovgaqobilligiga, balki uning mablag‘larini harakatchanlik (likvidlilik) darajasiga ham bog‘liq. Shu sababli, tahlil etishda buxgalteriya balansi ma’lumotlari asosida korxonalarning harakatchan mablag‘lari holatiga, tez va sekin pulga aylanuvchi aktivlariga, nolikvid mablag‘lar holatiga, ularning to‘lov muddati kelgan, qisqa va uzoq muddatli majburiyatlar nisbatiga, doimiy passivlarni nolikvid va likvid mablag‘larni manbalashiga baho berish talab etiladi.

Tijorat banklari faoliyatida qo‘yilgan maqsadga erishish va bergan kreditlarining samara bilan bankka qaytib kelishini ta’minlashi uchun mijozning moliyaviy holatini uning kreditni o‘z vaqtida qaytara olishi imkoniyatlarini tekshirib ko‘rishi lozim.

Kreditga layoqatlilikni baholashda banklar nafaqat mijozning o‘tgan davr ma’lumotlariga baho berishi, shu bilan birga uning kelajakdagi moliyaviy ahvolini

ham bashoratlashi zarur. Moliyaviy barqarorlikni va kredit operatsiyalaridagi risk hisobini obyektiv baholash, bankka kredit resurslarini samarali boshqarish hamda foyda olish imkonini beradi.

Iqtisodiyot tarmoqlarini liberallashtirish muhim vazifa sifatida qabul qilinishi korxonalarning to‘lov qobiliyati va barqarorligini aniqlashda chet el tajribasiga asoslangan buxgalteriya hisobini yuritish zaruriyatini tug‘dirmoqda. Bunda buxgalteriya balansining yangi tahlilini yuritish asosiy o‘rinni egallaydi. Balansdagi aktiv va passivlarni qabul qilingan moddalar bo‘yicha guruhlashtirilishi, to‘lov qobiliyati va kreditga layoqatlilikni yetarli darajada chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi.

Bank va korxonalar faoliyatida kreditga layoqatlilikni baholash uslubiyotini shakllantirishda mezonlarga tayaniladi. Ushbu mezonlar korxonalarning kreditga layoqatliligini to‘liq baholash imkoniyatini ochib berish zarur.

Jahonda va mamlakatimiz amaliyotida kreditga layoqatlilikni baholashda quyidagi mezonlarga tayaniladi[35.]

- mijozning xarakteri (fe’l-atvori);
- mijozning qarz olish qobiliyati;
- olingan qarzni uzish yuzasidan mablag‘lar ishlab topishga qobilligi;
- mijozning kapitali;
- kreditning ta’minlanganligi;
- kredit operatsiyalarini amalga oshirish chog‘idagi shart-sharoitlar;
- mijoz faoliyatining qonuniy jihatlarini nazorat qilish darajasi.

Korxonalarning kreditga layoqatliligi tahlilining uslubiy asoslari korxona vabank nuqtayi nazaridan alohida belgilanishi, yo‘lga qo‘yilishi va yuritilishi lozim.

Korxonalarning kreditga layoqatliligini baholash

Uslubiy asosdagi yondashuv	**Asos bo‘luvchi hujjatlar**	**Muhimlik**
Korxona nuqtayi nazaridan	1-son “Hisob siyosati va moliyaviy hisobot” nomli BHMS	Majburiyatlarni qoplashga layoqatliligi
Bank nuqtayi nazaridan	Kreditlash va unga tenglashtirilgan operatsiyalarni amalga oshirish tartibi (kredit siyosati)	Kreditni qaytarishga layoqatliligi

9.2. Kreditga layoqatlilikning tavsifi

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarini rivojlanishida kredit munosabatlari va to‘lov qobiliyatini o‘rganish dolzarb masala hisoblanadi. Banklar xo‘jalik yurituvchi subyektlarning kreditga layoqatliligini baholash orqali risklarni kamaytirishga, kredit resurslarini oqilona joylashtirish orqali o‘z daromadlarini oshirishga, moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga erishadilar.

Kreditga layoqatlilik ko‘rsatkichlarini ikki tomonlama ko‘rib chiqish lozim:

2. Qarz oluvchi nuqtayi nazaridan kreditga layoqatlilik darajasi – kredit shartnomasini tuzish imkoniyati, olingan kreditlarni o‘z vaqtida qaytara olish

qobiliyatibilan baholanadi.

3. Bank nuqtayi nazaridan, kreditga layoqatlilik darajasi korxonaga beriladigan kreditning hajmini to‘g‘ri aniqlay olish mas’uliyati bilan inobatga olinadi.

Ma’lumki, iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida xo‘jalik yurituvchi subyektlarining, banklar faoliyatining tijoratlashuvi yuzaga keladi. Bu esa tomonlarning qaysi mulk shakliga asoslangan bo‘lishiga qaramasdan iqtisodiy jihatdan to‘liq mustaqil bo‘lib, o‘z xarajatlarini daromadlari bilan qoplashnishini talab etadi. Faoliyatning moliyaviy mablag‘larga tayanishi oqibatida korxonalar faoliyatini rivojlantirishning ichki imkoniyatlari doimo ham yetarli bo‘lmaydi. Shu sababli subyektlar ko‘pincha qo‘shimcha pul mablag‘lariga ehtiyoj sezadilar va bu ehtiyojlar bank kreditlari hisobidan qoplanishi mumkin. Bank kreditlari nafaqat korxona va tashkilotlarni moliyaviy ta’minlash manbasi balki ularni maqsadli, muddatli, ta’minlangan holda joylashtirish orqali o‘zining faoliyat davomiyligini ham ta’minlabberishning zaruriy sharti hisoblanadi.

Tijorat banklari faoliyatida qo‘yilgan maqsadga erishish va bergan kreditlarining samara bilan bankka qaytib kelishini ta’minlashi uchun mijozning moliyaviy holatini uning kreditni o‘z vaqtida qaytara olishi imkoniyatlarini tekshirib ko‘rishi lozim.

Kreditga layoqatlilikni baholashda banklar nafaqat mijozning o‘tgan davr ma’lumotlariga baho berishi, shu bilan birga uning kelajakdagi moliyaviy ahvolini ham bashoratlashi zarur. Moliyaviy barqarorlikni va kredit operatsiyalaridagi risk hisobini obyektiv baholash, bankka kredit resurslarini samarali boshqarish hamda foyda olish imkonini beradi.

Iqtisodiyot tarmoqlarini liberallashtirish muhim vazifa sifatida qabul qilinishi korxonalarning to‘lov qobiliyati va barqarorligini aniqlashda chet el tajribasiga asoslangan buxgalteriya hisobini yuritish zaruriyatini tug‘dirmoqda. Bunda buxgalteriya balansining yangi tahlilini yuritish asosiy o‘rinni egallaydi. Balansdagi aktiv va passivlarni qabul qilingan moddalar bo‘yicha guruhlashtirilishi, to‘lov qobiliyati va kreditga layoqatlilikni yetarli darajada chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi.

Bank va korxonalar faoliyatida kreditga layoqatlilikni baholash uslubiyotini shakllantirishda mezonlarga tayaniladi. Ushbu mezonlar korxonalarning kreditga layoqatliligini to‘liq baholash imkoniyatini ochib berish zarur.

Jahonda va mamlakatimiz amaliyotida kreditga layoqatlilikni baholashda quyidagi mezonlarga tayaniladi[35.]

- mijozning xarakteri (fe’l-atvori);
- mijozning qarz olish qobiliyati;
- olingan qarzni uzish yuzasidan mablag‘lar ishlab topishga qobilligi;
- mijozning kapitali;
- kreditning ta’minlanganligi;
- kredit operatsiyalarini amalga oshirish chog‘idagi shart-sharoitlar;
- mijoz faoliyatining qonuniy jihatlarini nazorat qilish darajasi.

Korxonalarning kreditga layoqatliligi tahlilining uslubiy asoslari korxona va

bank nuqtayi nazaridan alohida belgilanishi, yo‘lga qo‘yilishi va yuritilishi lozim.

Korxonalarning kreditga layoqatliligini baholash

Uslubiy asosdagi yondashuv	**Asos bo‘luvchi hujjatlar**	**Muhimlik**
Korxona nuqtayi nazaridan	1-son “Hisob siyosati va moliyaviy hisobot” nomli BHMS	Majburiyatlarni qoplashga layoqatliligi
Bank nuqtayi nazaridan	Kreditlash va unga tenglashtirilgan operatsiyalarni amalga oshirish tartibi (kredit siyosati)	Kreditni qaytarishga layoqatliligi

Korxonalarning kreditga layoqatliligi tahlili va baholashni tartibga solishda asosiyme’yoriy hujjat O‘zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining 1998-yil 26-iyuldagi 17-17/86-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan (O‘zR Adliya vazirligi tomonidan14.08.1998 y. 474-son bilan ro‘yxatga olingan) 1-son “Hisob siyosati va moliyaviy hisobot” nomli BHMS hisoblanadi.

Korxonalarning kreditga layoqatliligini o‘rganishda har bir tijorat banki tomonidan ishlab chiqiladigan kreditlash va unga tenglashtirilgan operatsiyalarni amalga oshirish tartibi (kredit siyosati) uslubiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Kreditlash va unga tenglashtirilgan operatsiyalarni amalga oshirish tartibi (kreditsiyosati)da korxonalarning kreditga layoqatliligini o‘rganishda uslubiy asos sifatida xo‘jalik yurituvchi subyektlarining kreditni to‘lash qobiliyatini hisoblash uslubiyoti vatavakkalchilikni baholash tizimi ko‘rsatib berilgan.

Har bitta bankning kreditlash va unga tenglashtirilgan operatsiyalarni amalga oshirish tartibi ishlab chiqilgan bo‘lib, unga ko‘ra xo‘jalik subyektlarining kreditni to‘lash qobiliyatini hisoblash uslubiyoti va tavakkalchilikni baholash tizimi (Skoring tahlil tizimi) bir-biridan farq qiladi.

Xo‘jalik subyektlarining kreditni to‘lash qobiliyatini hisoblash uslubiyoti va tavakkalchilikni baholash tizimida kreditga layoqatlilik – bu xo‘jalik subyektlarining moliyaviy holatini, ularning krediti o‘z vaqtida va to‘la qaytirish qobiliyatini baholashdeb ta’rif berilgan.

Xo‘jalik subyektlarining kreditga layoqatliligi bir qator ko‘rsatkichlar bilan tavsiflanadi. Ko‘rsatkichlar soni chegaralanmaydi va har bir tijorat banki tomonidan xizmat ko‘rsatadigan mijozlari faoliyatining o‘ziga xos tomonlaridan kelib chiqib belgilanadi.

Mazkur uslubiyotda kreditga layoqatlilikning zarur majburiy ko‘rsatkichlari: kreditni qoplash koeffitsiyenti, likvidlilik va o‘z mablag‘lari bilan ta’minlanganlik (mustaqillik koeffitsiyenti), shuningdek, o‘z aylanma mablag‘larining mavjudlik dinamikasi, to‘lanmagan qarzlar, foyda olib faoliyat ko‘rsatishi va aylanma mablag‘larning aylanuvchanligi kabi ko‘rsatkichlar ko‘rib chiqiladi.

Kreditga layoqatlilikning asosiy ko‘rsatkichlari quyidagi koeffitsiyentlardan

iborat:

Qoplash, likvidlilik va o‘z mablag‘lari bilan ta’minlanganlik (mustaqillik koeffitsiyenti).

Likvidlilik ko‘rsatkichlari balansdagi eng likvidli elementlar va qisqa muddatli majburiyatlarning nisbati qandayligini baholash uchun qo‘llaniladi. Tez sotiladigan aktivlar hisobiga bu majburiyatlarning qoplanishi qanchalik yuqori bo‘lsa, firmaning mavqei shunchalik ishonchli hamda bankdan kredit olishga imkoniyati shunchalik yuqori bo‘ladi.

1. Qoplash koeffitsiyenti

Balansning qoplash koeffitsiyenti (KK) joriy aktivlardan (JA) kelgusi davr xarajatlari (KDX), kechiktirilgan xarajatlar (KX) va muddati o‘tgan debitor qarzdorliklar (MO‘DQ) ayirmasining joriy mabjuriyatlarga nisbati sifatida hisoblanadi.

QK = JA – KDX – KX – MUDQ / JM

Agar likvidli aktivlar qisqa muddatli majburiyatlardan kamida ikki marta ortiq bo‘lsa, xo‘jalik subyektining moliyaviy holatini yaxshi deb hisoblash mumkin. Bu mezon (kriteriy)ning eng yuqori chegarasidir.

Xo‘jalik yurituvchi subyekt qisqa muddatli majburiyatlari miqdoriga teng likvidli aktivlarga ega bo‘lganda bu mezon (kriteriy)ning eng quyi chegarasi deb qabul qilinadi.

“O‘zsanoatqurilish” ATBda qoplash koeffitsiyentini belgilangan normalari

№	Mezon (kriteriy)ning chegarasi	Ball
1	QK > 2	12
2	2 > QK > 1	8
3	1 > QK > 0,5	3
4	QK < 0,5	0

O‘zbekiston temir yo‘llari AJning qoplash koeffitsiyentining tahlili

Ko‘rsatkichlar	Davr boshi	Davr oxiri	Farqi
Joriy aktivlar	**2 978 372 713**	**11 683 693 105**	8 705 320 392
Kelgusi davr xarajatlari	1 366 091 169	8 441 062 224	7 074 971 055
Kechiktirilgan xarajatlar	-	-	
Muddati o‘tgan debitorlik majburiyatlari	-	-	
Joriy majburiyatlar	776 820 046	1 848 646 840	1 071 826 794
Qoplash koeffitsiyenti	2,075	1,754	0,321

Qoplash koeffitsiyenti davr boshiga 2,075ni davr oxiriga kelib 1,754ni tashkil qilgan. Mutlaq o‘zgarishi 0,321ga teng bo‘lgan. Qoplash koeffitsiyentini davr boshida12 ball bilan davr oxiriga 8 ball bilan baholash mumkin.

2. Likvidlilik koeffitsiyenti.

Likvidlik bu (lotin tilidagi **liquidite** so‘zidan olingan bo‘lib, suyuq, oquvchan ma’nolarini bildiradi) korxona asosiy yoki aylanma kapitalini tez va oson sota olishi, bank likvidliligi esa bankning naqd mablag‘larga bo‘lgan ehtiyoji bo‘yicha o‘zining majburiyatlarini o‘z vaqtida va to‘liq qoplay olishidir.

Likvidlik bu aktivlar va qimmatliklarni sotish darajasining tezligi va ularning naqd pulga aylanishi, to‘lovga qobiliyat esa ehtiyojni qoplash va zarur buyumlarni sotib olish uchun yetarli pul mablag‘lariga ega bo‘lishdir.

Likvidlilik koeffitsiyenti xo‘jalik subyektining to‘lov qobiliyati ancha tezligini ko‘rsatadi, bunda joriy majburiyatlar eng likvidli aktivlar (naqd pulga aylantirish muayyan vaqt talab qiladigan tovar-moddiy boyliklardan tashqari) bilan qoplanishi mumkin.

Likvidlilik koeffitsiyenti pul mablag‘lari, qisqa muddatli investitsiyalar va hisobvarag‘i bo‘yicha olinadigan mablag‘lar (muddati o‘tganidan tashqari) summasining joriy majburiyatlarga nisbati orqali topiladi. Bunda tovar-moddiy zaxiralar emas to‘lov mablag‘lari qatoriga kiritilmaydi. Ya’ni, haqiqiy likvid aktivlarhisobga olinadi.

$$LK = PM + KMI + DQ – MO‘DQ / JM$$

3. Mustaqillik koeffitsiyenti

Mustaqillik koeffitsiyenti (MK) xususiy kapitalni (XK) korxona balansi passivlari umumiy yakuniga (BJ) bo‘lish yo‘li bilan hisoblanadi va korxona mablag‘larining qarzga olinadigan manbalaridan mustaqilligini aks ettiradi:

$$MK = XK / BJ$$

Ushbu ko‘rsatkichning qiymati 30foiz dan kam bo‘lmasligi zarur. Aylanma mablag‘larning aylanuvchanligi yuqoriligida va xo‘jalik subyekti faoliyatining xarakteriga bog‘liq holda ushbu ko‘rsatkichning yo‘l qo‘yiladigan darajasi birmuncha pastroq bo‘lishi mumkin.

Agar ushbu koeffitsiyent 15foiz dan past bo‘lsa, kredit tavakkali eng yuqori deb hisoblanadi.

Korxonaning kreditga layoqatliligini mustaqillik koeffitsiyenti orqali baholash

№	Mezon (kriteriy)ning chegarasi	Ball
1	MK > 60foiz	12
2	60foiz > MK ≥ 30foiz	8
3	30foiz > MK > 15foiz	3
4	MK < 15foiz	0

9.3. Kreditga layoqatlilikni baholash va tahlil qilishning asosiy usullari.

So‘nggi paytlarda olingan kredit resurslarining o‘z vaqtida qaytmaslik hollariga ko‘p duch kelinmoqda. Shu sababli, korxonalarning kreditga layoqatliligini tahlil

etishda moliyaviy holat tahlilida quyidagi qo‘shimcha mavzularni o‘rganish tavsiya etiladi;

- korxonalarning rentabellik darajasi;
- aylanma mablag‘larning holati;
- o‘z mablag‘larini hajmi, ularning asosiy va aylanma kapitalidagi ishtiroki;
- ishlab chiqarilgan va sotilgan mahsulotlarni o‘sish darajalari;
- to‘lov muddati kelgan va o‘tib ketgan debitorlik va kreditorlik majburiyatlarining holatiga;
- korxonalarning pul va qimmatli qog‘ozlarining mavjudligiga va boshqa jihatlariga ahamiyat beriladi.

Korxona faoliyatining joriy va istiqboldagi rivojlanishini baholashda banklar tomonidan quyidagi muhim jihatlarga ahamiyat qaratiladi:

E’tirof etish joizki, tijorat banklarining kreditlari mamlakatimiz iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta’minlashda muhim o‘rin tutmoqda. Shu sababli, tijorat banklariga tarmoq va bo‘g‘inning, iqtisodiyotning lakomotivi sifatida qaralayotganligi ham bejiz emas.

Bank Kredit siyosati – joriy yil mobaynida bank kredit portfelini shakllantirish, xususan, kreditlash borasidagi bank faoliyatining Markaziy bankning kredit munosabatlarini tartibga soluvchi me’yoriy hujjatlari talablaridan kelib chiqib, kreditlash tamoyillariga mosligini ta’minlash, kredit portfelini samarali boshqarish, kredit berish jarayonida yuzaga keladigan xatarlarni baholash hamda ularni minimallashtirish, kredit monitoringi o‘tkazish va uni so‘ndirish jarayoni bilan bog‘liq amallarni belgilash, kredit portfelini diversifikatsiyalash hamda bank foiz siyosatini yuritish bilan bog‘liq tadbirlar yig‘indisidan iboratdir.

Bank kredit siyosatining asosiy maqsadi – mavjud resurslarni iqtisodiyotning real sektorini kreditlar va ularga tenglashtirilgan operatsiyalarga yo‘naltirish hisobiga yuqori daromad olinishini ta’minlashga qaratilgan.

Tijorat banklari kredit siyosati alohida hujjat sifatida ishlab chiqariladi va bank Kengashi tomonidan tasdiqlanadi. Har bir bank o‘z kredit siyosatini ishlab chiqishi va amalda joriy etishi lozim. Kredit siyosatini ishlab chiqish va ijro etish yuzasidan javobgarlik bank Kengashi va Boshqaruv a’zolari, bankning boshqa mansabdor shaxslari zimmasiga yuklatiladi.

Kredit siyosati bank faoliyati turlariga qarab mazmuni va tuzilmasi jihatidan farq qiladi.

Kredit siyosatining yo‘nalishlarida berilayotgan kreditlarning hajmi va shakliga, qisqa va uzoq muddatli kreditlar o‘rtasidagi nisbatiga, moliyaviy axborotlarni tahlil etish jarayoniga, kredit portfeli hamda mablag‘larning qaytarilishini ta’minlash bo‘yicha chora-tadbirlarga muhim e’tibor qaratiladi.

Har qanday kredit siyosatining maqsadi odatda quyidagilardan iborat bo‘ladi: uzoq muddatli investitsiyalardan aksiyadorlarga yuqori daromad kelishini ta’minlash, likvidlikni saqlab turish, tavakkalchilikni diversifikatsiya qilish, siyosat va tadbirlar birligini kafolatlash, qonunlar va me’yoriy hujjatlarga rioya qilish, hududning kreditlarga bo‘lgan ehtiyojini qondirish.

Kreditlashning strategik yo‘nalishlari bank Kengashi tomonidan belgilanadi va tasdiqlanadi.

Kredit siyosati hujjatli kreditlarni boshqarish jarayonining poydevori hisoblanadi. Tijorat banki tomonidan ishlab chiqilgan va yozma ravishda qayd etilgan kredit siyosati kreditlarni oqilona boshqarishning samarali yo‘llaridan biri hisoblanadi. Ushbu hujjat bankning kreditlashtirish faoliyatining andozalari va parametrlarini belgilab beradi.

Bank kredit siyosatining mazmuni quyidagilardan iborat:

- Bank kredit portfelini aniqlash va shakllantirish (kredit turlari, qoplash muddatlari, miqdori va sifati) bilan bog‘liq masalalar;
- Bank raisining kredit faoliyati uchun javob beradigan o‘rinbosari, kredit qo‘mitasi raisi va kredit inspektoriga yuklangan vakolatlar ro‘yxati (eng ko‘p kredit summalari va turlari);
- Bankning kredit berish sohasidagi huquqlari va axborot taqdim etish bo‘yicha jami majburiyatlar;
- Kredit arizalari bo‘yicha tekshirish va qaror chiqarish tizimi bayoni;
- Kredit arizasiga ilova qilinadigan zaruriy hujjatlar va kredit ishida albatta saqlanadigan hujjatlar ro‘yxati (qarzdorning moliyaviy hisoboti, kredit shartnomasi, garov, kafolat haqida shartnoma va hokazolar);
- Kredit ishlari saqlanishi va tekshirilishi uchun kim javobgarligi, kim va qandayholatda ularni olish huquqiga egaligi to‘g‘risida batafsil ma’lumotlar;
- Kreditning ta’minlanganligi va uni qabul qilish, baholash va amalga oshirishning asosiy qoidalari;
- Barcha kreditlar sifatini belgilaydigan me’yorlar bayoni;
- Eng yuqori kredit imtiyozlarini belgilash va ko‘rsatish (ya’ni kredit summalariva bank yalpi aktivlarining eng yuqori nisbati);
- Bank xizmat ko‘rsatadigan mintaqa, kredit qo‘yilmalarining asosiy qismi joriyetiladigan tarmoq, iqtisodiyot sohasi yoki sektori;
- Muammoli kreditlar tarkibi va tahlili, bunda muammolarni qanday hal etilishiehtimollari ko‘rsatiladi.

9.4. Kreditga layoqatlilikni baholashda moliyaviy va moliyaviy bo‘lmagan ko‘rsatkichlar tahlili.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning kreditga layoqatliligini baholashda moliyaviy va moliyaviy bo‘lmagan ko‘rsatkichlardan foydalaniladi. Xo‘jalik yurituvchi subyektni moliyaviy jihatdan o‘rganganda moliyaviy ahvoliga hozirda bank amaliyotida keng qo‘llanilib kelayotgan moliyaviy koeffitsiyentlardan foydalanib bahoberiladi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektni moliyaviy jihatdan o‘rganganda asosan moliyaviy holatini, moliyaviy natijalarini va pul oqimlarini ifodalovchi ko‘rsatkichlarni o‘rganishga va kelgusidagi moliyaviy ahvolini bashoratlashga e’tibor qaratish zarurdir. Xo‘jalik yurituvchi subyektni moliyaviy ahvoliga baho berishda banklar amaliyotida bir qancha metodlardan foydalanib kelinmoqda. Bulardan eng

aniq natija beradigan metodlardan biri kompleks tahlil metodidir. Kompleks tahlil metodi xo‘jalik yurituvchi subyektni moliyaviy ahvolini kompleks o‘rganish asosida aniq xulosa shakllantirish imkonini beradi.

Kreditga layoqatlilikning baholashni kompleks tahlili quyidagilarni o‘z ichiga oladi: - korxona likvidlilik ko‘rsatkichlari va balans likvidligi tahlili;

- korxona mablag‘lari aylanishini tahlili;
- korxona faoliyati samaradorlik ko‘rsatkichlari tahlili;
- moliyaviy barqarorlik ko‘rsatkichlari tahlili;
- skoring modeli bo‘yicha kreditga layoqatlilikni baholash usuli.

Balans likvidliligi tahlili korxonalarning kreditga layoqatliligi tahlilida muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Balans likvidliligi korxonaning muddatli majburiyatlarini tegishli aktivlar bilan qoplay olish qobiliyatini bildiradi.

Balans aktivi va passivi moddalarining likvidliligi tahlili

Aktiv moddalar tarkiblanishi				**Passiv moddalar tarkiblanishi**			
№	**Tarkib**	**Yil boshi**	**Yil oxiri**	**№**	**Tarkib**	**Yil boshi**	**Yil oxiri**
A1	Doimiy harakatdagi aktivlar	289 412	629 149	P1	To‘lov muddatikelgan majburiyatlar	762 075	1 893 768
A2	Tez pulga aylanadigan aktivlar	503 388	1 566 042	P2	Qisqa muddatli majburiyatlar	14 793	8 878
A3	Sekin pulga aylanadigan aktivlar	2 185 621	9 488 499	P3	Uzoq muddatli majburiyatlar	4 675 490	12 250 010
A4	Qiyin pulga aylanadigan aktivlar	10 219 731	12 593 199	P4	Doimiy passivlar	7 745 794	10 124 233
Aktiv jami		**13 198 152**	**24 276 889**	**Passiv jami**		**13 198 152**	**24 276 889**

A1 – Pul mablag‘lari, qisqa muddatli moliyaviy qo‘yilmalar;

A2 - Debitorlik majburiyatlari (12 oy davomida pulga aylanuvchi);

A3 - Ishlab chiqarish zaxiralari, kelgusi davr xarajatlari, kechiktirilgan xarajatlar (12 oydan oshuvchi debitorlik majburiyatlari).

Balans likvidligi shartlari: A1 > P1; A2 > P2; A3 > P3; A4 < P4

Balans likvidligi bo‘yicha bank amaliyotida joriy, tez va mutlaq likvidlilik ko‘rsatkichlari aniqlanadi va davriy baholanadi.

Likvidlikning birinchi elementi va uning o‘zgarishlari

№	**Tarkib**	**Yil boshi**	**Yil oxiri**	**Farqi (+,-)**	**O‘sishi, foiz**
A1	Doimiy harakatdagi aktivlar	289 412	629 149	339 739	218
P1	To‘lov muddati kelgan majburiyatlar	762 075	1 893 768	1 131 693	248.4

	Mablag‘lar ortiqchaligi, yetishmovchiligi (A1-P1)	-472 663	-1 264 619	-791 954	267.7

Doimiy harakatdagi aktivlarning to‘lov muddati kelgan majburiyatlarni qoplashga yetishmovchiligi kuzatilgan. Davr boshidagi yetishmovchilik 1 264 619 ming so‘mni, davr oxiriga kelib 791 954 ming so‘mni tashkil etgan.

Likvidlikning ikkinchi elementi va uning o‘zgarishlari

№	Tarkib	Yil boshi	Yil oxiri	Farqi(+,-)	O‘sishi, foiz
A2	Tez pulga aylanadigan aktivlar	503 388	1 566 042	1 062 654	311.3
P2	Qisqa muddatli majburiyatlar	14 793	8 878	5 915	60.0
	Mablag‘lar ortiqchaligi, yetishmovchiligi (A2-P2)	488 595	1 557 164	1 068 569	318.7

Tez pulga aylanadigan aktivlar (debitorlik majburiyatlari)ning qiqsa muddatli majburiyatlar (qisqa muddatli kreditlar va qarzlar)ni qoplashga yetarliligi ta’minlangan. Davr boshidagi ortiqchalik 1 557 164 ming so‘mni, davr oxiridagi holat 1 068 569 ming so‘mni tashkil etgan.

Likvidlikning uchinchi elementi va uning o‘zgarishlari

№	Tarkib	Yil boshi	Yil oxiri	Farqi (+,-)	O‘sishi, foiz
A3	Sekin pulga aylanadigan aktivlar	2 185 621	9 488 499	7 302 878	334.1
P3	Uzoq muddatli majburiyatlar	4 675 490	12 250 010	7 574 520	162.0
	Mablag‘lar ortiqchaligi, yetishmovchiligi (A3-P3)	-2 489 869	-2 761 511	271 642	110.90

Sekin pulga aylanadigan aktivlar (tovar moddiy zaxiralar)ning uzoq muddatli majburiyatlar (uzoq muddatli kreditlar va qarzlar)ni qoplashga davr boshida 2 489 869 ming so‘m va davr oxirida 2 761 511 ming so‘m yetishmovchiligi kuzatilgan

Likvidlikning to‘rtinchi elementi va uning o‘zgarishlari

№	Tarkib	Yil boshi	Yil oxiri	Farqi (+,-)	‘sishi,foiz
A4	Qiyin pulga aylanadigan aktivlar	10 219 731	12 593 199	2 373 468	123.2
P4	Doimiy passivlar	7 745 794	10 124 233	2 378 439	130.7
	Mablag‘lar manbasining ortiqchaligi, yetishmovchiligi (P4-A4)	-2 473 937	-2 468 966	4 971	99.8

Qiyin pulga aylanadigan aktivlar (uzoq muddatli aktivlar) summasidan doimiy

passivlar (o‘z mablag‘lari manbasi) o‘rtasidagi farqlanish, davr boshida -2 473 937 ming so‘mni, davr oxirida -2 468 966 ming so‘mni tashkil qilgan.

Korxona likvidlilik ko‘rsatkichlari va ularni hisoblash tartibi

Korxonaning likvidlilik koeffitsiyentlari	Aniqlash tartibi	Me’yorlari
Joriy likvidlilik koeffitsiyenti (K_{jl}): korxonaning joriy majburiyatlarini qoplay olish imkoniyatini ko‘rsatadi.	(A1+A2+A3)/(P1+P2)	$K_{jl} > 2$
Tez likvidlilik koeffitsiyenti (K_{tl}): korxonaning tez likvidlilik aktivlari joriy majburiyatlarini qoplay olish imkoniyatini ko‘rsatadi.	(A1+A2)/(P1+P2)	$K_{tl} > 0,7$
Mutloq likvidlilik koeffitsiyenti (K_{ml}): Korxonaning pul mablag‘lari joriy majburiyatlarini qoplay olish imkoniyatini ko‘rsatadi.	A1/(P1+P2)	$K_{ml} > 0,2$

Kompleks tahlilning keyingi muhim qatori bu aktivlarning aylanish darajasiga baho berishga ya’ni, korxonaning ish aktivligini o‘rganishga qaratiladi. Aylanish ko‘rsatkichlari korxonaning o‘z mablag‘laridan foydalanish samaradorligini ko‘rsatadi. Korxona aktivlarining har bir turlari bo‘yicha aylanish turlari yuqori bo‘lsa, shunga mos ravishda kreditga layoqatligi va ulardan foydalanish samaradorligi ham yuqori bo‘ladi.

Amaliyotda kreditga layoqatliligini baholashda quyidagi koeffitsiyentlardan foydalaniladi: korxonaning joriy aktivlari aylanish ko‘rsatkichlari; korxonaning debitorlik qarzlari ko‘rsatkichlari; korxonaning kreditorlik qarzlari ko‘rsatkichlari; tovar-moddiy zaxiralari aylanuvchanligi.

10- Mavzu. Debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili.

10.1. Debitorlik, kreditorlik qarzlari tahlilining mazmuni, ularni tahlil qilish maqsadi va vazifalari.
10.2. Debitorlik va kreditorlik qarzlarining shakllanishi.
10.3. Debitorlik va kreditorlik qarzlarining tarkibi va muddati bo‘yicha tahlili.

10.1. Debitorlik, kreditorlik qarzlari tahlilining mazmuni, ularni tahlil qilish maqsadi va vazifalari

Debitorlik va kreditorlik qarzlarini doimiy tahlil etish to‘lovlar intizomini mustahkamlash, muddati o‘tkazib yuborilgan debitorlik va kreditorlik qarzlarni qisqartirish bo‘yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish, xo‘jalik yurituvchi subyektlar o‘rtasidagi to‘lovlar va hisob-kitoblar tizimini takomillashtirish, byudjetga hamda davlat maqsadli fondlariga soliqlar va majburiy to‘lovlarning o‘z vaqtida tushishini ta’minlash, byudjetga hamda davlat maqsadli fondlariga qarzlarni qisqartirish va ular vujudga kelishining oldini olish imkoni, qarzdorlikni maqsadli boshqarish imkonini beradi.

Debitorlik va kreditorlik majburiyatlarini (qarzlarini) tahlil etish orqali iqtisodiyotning turli bo‘g‘inlarida, sektorlarida hisob-kitoblar mexanizmini takomillashtirish hamda barcha xo‘jalik yurituvchi subyektlar hamda bank va moliya muassasalari tomonidan to‘lov intizomi va hisob-kitoblarning o‘z vaqtida o‘tkazilishini ta’minlash, soliqlar va majburiy to‘lovlarning to‘liq to‘lanishi masalalari bo‘yicha amaldagi qonun hujjatlari normalariga qat’iy rioya etilishi ustidan ta’sirchan nazoratni yo‘lga qo‘yish imkoni tug‘iladi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning debitorlik va kreditorlik qarzlari holatini tahlil qilish, korxonalar va tashkilotlarning muddati o‘tkazib yuborilgan qarzlari taqqoslanishini muntazam ravishda tashkil etish hamda ularni qisqartirish bo‘yicha ta’sirchan chora-tadbirlarni ko‘rishda subyektlarning rolini, e’tiborini oshirishni talab etadi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlar tomonidan muddati o‘tkazib yuborilgan debitorlik qarzlarning vujudga kelishiga yo‘l qo‘ymaslik, aylanma mablag‘lardan oqilona foydalanish, ularning saqlanishini va o‘z vaqtida to‘ldirilishini ta’minlash bo‘yicha mas’ulligini oshirib borish, o‘z navbatida makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarni ham yaxshilashga imkon beradi. Bu esa o‘z navbatida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning zaruriy sharti hisoblanadi.

Debitor va kreditor qarzdorlik bilan ishlash bir muncha murakkab jarayon. Negaki, ularning ikkinchi tomonga bog‘langanligi doimo ham manfaatli yechimlar chiqarishga imkon bermaydi. Bu borada analitiklar nimalarga ahamiyat qaratishi lozim:

Birinchi navbatda analitiklar korxonaning moliyaviy-iqtisodiy holatini monitoring qilishi, moliyaviy aktivlar va passivlarni inventarizatsiyalashni amalga oshirishi lozim. Avvalo, navbatda qarz mavjudligi, uning miqdori, asosi va uni yuzaga kelish muddatlari dalilini aniqlashi lozim.

Ikkinchidan vujudga kelgan qarzlarni so‘ndirish bo‘yicha yondashuvni tanlab olish lozim. Qonunchilik me’yorlari kreditorga o‘z ixtiyoriga ko‘ra sudgacha hal qilish tusidagi choralarni ko‘rishga, sud instansiyalariga sud buyrug‘ini berish to‘g‘risidagi ariza bilan yoki qarzni undirish to‘g‘risida da’vo arizasi bilan bevosita murojaat qilishni tanlash imkoniyatini ham ko‘zda tutadi.

Uchinchidan qarzni undirishning tanlangan strategiyasiga (talabnomani qarzdorga yuborish, sudga murojaat qilish uchun hujjatlarni tayyorlash, majburiy ijro etish uchun ijro varaqasini berish va h.k.) muvofiq amalga oshiriladigan qarzni so‘ndirishga qaratilgan aniq harakatlarni amalga oshirish orqali mavjud chigallikni hal etish yoki uni yumshatish choralarini ko‘rish lozim[37].

Qonunchilik bilan belgilanishicha, vujudga kelgan paytdan boshlab 90 kun o‘tgan debitorlik qarzi muddati o‘tib ketgan debitorlik qarzi deb tan olinadi.[38] Korxonada buning mavjudligi uning mansabdor shaxslariga 10 dan 15 EKIH miqdorida jarima solishga sabab bo‘ladi.[39]

Binobarin, muddati o‘tgan debitorlik qarzi korxona boshqaruvchilariga ko‘p muammolar keltirishi mumkin.

Qayd qilish lozimki, belgilangan muddatlarning o‘tishi kontragent tomonidan

bajarilishi kerak bo‘lgan paytdan boshlanadi. Binobarin, muammoni hal qilish uchun taraflar shartnomaviy majburiyatlarni bajarish muddatlarini uzaytirish uchun qo‘shimcha kelishuvni rasmiylashtirishlari Yetarli bo‘ladi. Qarzdorga nisbatan birdaniga sud muhokamasi tashabbusi bilan chiqish va unga nisbatan majburiy undiruv choralarini qo‘llash umuman shart emas.

Yuzaga kelgan majburiyatlarni uzoq vaqt va zo‘r berib undirishga harakat qilishdan yoki bu harakatlarning befoyda deb tan olgan holda qarz majburiyatlarini bekor qilishdan ko‘ra, uni vujudga kelishini oldini olgan maqbul hisoblanadi. Ya’ni qarzdorlik haqida ushbu qarzdorlikning yuzaga kelgandan keyin emas, balki yuzaga kelgunga qadar qayg‘urgan maqbul hisoblanadi. Buning uchun nimalar qilish lozim. Avvalo kontragent bilan tegishli shartnomani rasmiylashtirish bosqichining o‘zidayoq taraflar majburiyatlarining aniq miqdorlari va majburiyatlarni ta’minlash choralarini ko‘zda tutgan holda amalga oshirish mumkin. Bu shartlar qarzdorlik vujudga kelgan taqdirda uni so‘ndirishning qo‘shimcha kafolati bo‘ladi.

Debitorlar va kreditorlar bizning strategik hamkorlarimiz hisoblanadi. Ularga nisbatan muomalada qonuniy va ijtimoiy normalardan kelib chiqqan holda harakat qilish lozim. Hech kim o‘z hamkorlari bilan munosabatni buzishni xohlamaydi. Shu sababli debitorlik va kreditorlik majburiyatlarni tahlil etishda avvalo kontragentlarning tarkibiga va ularning doimiy faoliyat hamkorligidagi tarixiga muhim ahamiyat qaratish lozim. Avvalo, kontragentlar bilan aloqada qarzdorlikning yuzaga kelish sabablarini o‘zidan va undan keyingina hamkoridan izlash lozim.

Qarzdorlik nafaqat iqtisodiy munosabatlarni, balki jamiyat hayotini, ijtimoiy munosabatlarni ham chigallashtiradi. Korxonaning jismoniy va huquqiy shaxslar bilan bo‘ladigan munosabatlari alohida olingan subyektlarning muammosi emas, balki butun iqtisod va jamiyatning ham muammosi hisoblanadi. Shu sababli, ularning yuzaga kelishI, muddatlarining cho‘zilishi, oqlanishi, himoyalanishi kabi masalalarga doimo muhim e’tibor qaratish lozim. Qarzdorlikning oshib ketishi o‘z navbatida korxonalarning moliyaviy holatiga, barqarorligiga, to‘lovga qobilligiga ta’sir etadi. Natijada korxonaning yashovchanligi, hayotiyligi qiyinlashadi.

Debitorlik majburiyatlari deganda – qarshi tomonning (ajratilgan bo‘linmalar, sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlari, xodimlar, mol yetkazib beruvchilar va pudratchilar, byudjetga soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlar, maqsadli davlat jamg‘armalari va sug‘urta badallari bo‘yicha, ta’sischilarning ustav kapitaliga ulushlari bo‘yicha) korxonaga to‘lashi lozim bo‘lgan muddatli majburiyatlari nazarda tutiladi.

Kreditorlik majburiyatlari deganda – qarshi tomonga korxonaning to‘lashi lozim bo‘lgan (mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga, ajratilgan bo‘linmalarga, sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlariga, kechiktirilgan daromadlar, majburiy to‘lovlar bo‘yicha kechiktirilgan majburiyatlar, boshqa kechiktirilgan majburiyatlar, olingan bo‘naklar, byudjetga to‘lovlar bo‘yicha qarz, sug‘urtalar bo‘yicha qarz, maqsadli davlat jamg‘armalariga to‘lovlar bo‘yicha qarz, ta’sischilarga bo‘lgan qarzlar, mehnatga haq to‘lash bo‘yicha qarz, qisqa muddatli bank kreditlari, qisqa muddatli qarzlar, uzoq muddatli majburiyatlarning joriy qismi va boshqa kreditorlik qarzlari) majburiyatlari nazar tutiladi.

Majburiyat bu muayyan fuqarolik huquqiy munosabatidan iborat bo‘lib, unga amal qilishi orqali bir shaxs (qarzdor) ikkinchi shaxsga kreditor foydasiga ma’lum bir harakatni bajarishi, mol-mulkni topshirishi, ishni bajarishi, xizmat ko‘rsatishi, pul to‘lashi yoki biror harakatni bajarishdan tiyilishi zarur bo‘lgan holatga aytiladi.[40]

Majburiyatlar shartnomadan, ziyon yetkazish natijasida hamda Fuqarolik kodeksida ko‘rsatilgan boshqa asoslardan kelib chiqadi yoki vujudga keladi.

Majburiyatlar xo‘jalik shartnomalari bandlariga to‘la amal qilmaslik natijasida yuzaga keladi.

Taraflardan biri shartlashilgan muddatda tadbirkorlik faoliyati sohasida tovarlarni berish, ishlarni bajarish yoki xizmatlar ko‘rsatish majburiyatini oladigan, ikkinchi taraf esa tovarlarni, ishlarni, xizmatlarni qabul qilib olish va ularning haqini to‘lash majburiyatini oladigan kelishuv *xo‘jalik shartnomasi* deyiladi.

Qarzdorliklar xo‘jalik yurituvchi subyekt mansabdor shaxsining aybi bilan bajarilmagan yoki lozim darajada bajarilmagan, uning tomonidan xo‘jalik yurituvchi subyektning pul mablag‘lari va boshqa mol-mulki maqsadga nomuvofiq foydalanilgan, to‘lov intizomi buzilgan, xo‘jalik yurituvchi subyekt bankrotlikka duchor qilingan yoki shartnoma munosabatlari sohasida boshqa qoidabuzarliklar sodir etilgan taqdirda yuzaga keladi.

Debitor va kreditor so‘zlari ma’nosini ko‘payish va kamayish, qo‘shish va chegirish, kirim va chiqim ma’nosida qarash mumkin. Uning nomlanishiga asos qilib balansning aktiv va passiv qismlarga, hisobvaraqalarining aktiv va passiv turlarga tarkiblanishi asos qilib olingan.

Debitorlik va kreditorlik qarzlarini tahlil etishda *tahlil mazmunini* majburiyatlarni hajmi, tarkibi, vujudga kelish davri bo‘yicha o‘rganish, majburiyatlarining aylanuvchanligi, tahlikali majburiyatlarning himoyalanganlik darajasini baholash, majburiyatlarning yuzaga kelishi va ularning muddatini o‘tkazib yuborilish sabablarini o‘rganish, majburiyatlar balansini tuzish, majburiyatlarning moliyaviy holatga ta’sirini baholash tashkil etadi.

Debitorlik va kreditorlik majburiyatlari tahlilining *vazifalari* qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin:

- aniq, to‘liq va o‘z vaqtida pul mablag‘lari va ularning harakati yuzasidan aniq hisob-kitoblarning yo‘lga qo‘yilganligini baholash;
- hisob-kitoblarning va to‘lov intizomiga qat’iy rioya qilinganlik holatini baholash;
- debitorlik va kreditorlik majburiyatlarining (qarzlarining) turlari, to‘lov muddatlari va asoslanganligi bo‘yicha tarkibini aniqlash;
- muddati o‘tgan debitorlik va kreditorlik majburiyatlari holatiga, ularning jami majburiyatlar tarkibidagi salmog‘iga baho berish;
- tovarlarni kreditga sotish, hisob-kitoblarning turli shakllari bo‘yicha yuzaga kelgan majburiyatlarni baholash;
- bank kreditlari va qarzlaridan maqsadli foydalanish, ular bo‘yicha majburiyatlarning joriy qismining qoplanishi yuzasidan holatini o‘rganish;
- mahsulot (tovarlar, ish va xizmat)larni xorijga sotish bo‘yicha

majburiyatlarningyuzaga kelishi va ularning oqlanishi yuzasidan korxonadagi (hisob-kitoblarning shakli, valyuta kurslarining o‘zgarishlariga va h.k. ta’sirida) joriy va istiqboldagi tahlikalarni baholash.

Tahlil uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar moliyaviy hisobotning birinchi shakli “Buxgalteriya balansi” to‘g‘risidagi hisobotdan, buxgalteriya balansiga ilovadan hamda balansning tegishli qatorlari bo‘yicha qaydlar, izohlar va tushuntirishlardan, “Korxonaning moliyaviy ahvoli to‘g‘risidagi” statistik hisobot shakllaridan olinadi. Shuningdek, ichki moliyaviy tahlilda bosh kitob, hisob reestrlaridan, qarzdorlik vedemostlari, debitorlik va kreditorlik majburiyatlari yuzasidan dalolatnomalar va boshqa manbalardan foydalaniladi.

Debitorlik va kreditorlik majburiyatlari bevosita korxona bilan qarshi tomon o‘rtasida bo‘ladigan o‘zaro hisob-kitoblardan kelib chiqadi. Ularning yuzaga kelishi yuzasidan quyidagi sabablarni ko‘rsatish mumkin:

- qarzdorlikning yuzaga kelishidagi eng muhim sabab bu – xo‘jalik yurituvchi subyektlarning to‘lov layoqatiga ega emasligi, moliyaviy holatning yomonligidir. Debitor va kreditor qarzdorlik, ular hajmining o‘sib borishi, to‘lov muddatlarining cho‘zilib ketishi aktivlar va ularning likvidligidan pastligi bilan izohlanadi;
- shartnomaviy munosabatlarga to‘liq rioya qilmaslik ham debitor va kreditor qarzdorlikning ortishiga olib keladi va tashkiliy sabablardan bittasidir;
- mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotish yuzasidan pul mablag‘lari va o‘zaro hisob-kitoblarning mulkka bo‘lgan egalik huquqining boshqa birovga o‘tishi bilan bog‘lanmaganlik sharti majburiyatlar yuzaga kelishining muhim sabablaridan biridir;
- hisob-kitoblar, qarzdorlikni tartibga solishdagi qat’iy me’yorlarni ishlab chiqarish, tijorat va moliya faoliyatining zamonaviy talablariga va shakliga mos emasligi ham qarzdorlikni oshishiga sabab bo‘lmoqda. Ya’ni, qarzdorlikni yuzaga kelishining o‘zigina emas, balki uni undirish yuzasidan korxona yo‘l qo‘yadigan xarajatlar summasi tobora oshib ketmoqda;
- qarzdorlikning oshishi va ularni to‘lash muddatlarining tobora cho‘zilib ketishining asl sabablaridan biri bu jismoniy va huquqiy shaxslarda qarzdorlik madaniyatining yo‘qligi hamdir. Qarzdorlikni so‘ndirish imkoniyatlari bo‘lgan holda, uni ortga surish, kechiktirish, to‘lamaslikka afsuski ko‘pchilikda moyillik kuchli.

10.2. Debitorlik va kreditorlik qarzlarining shakllanishi

Debitorlik va kreditorlik qarzlarini tahlil etishda ularning shakllanishiga, qarzdorlikning o‘zgarishiga, qarzdorlikning muddati o‘tgan, uzaytirilgan qismiga muhim e’tiborni qaratish lozim.

Debitorlik va kreditorlik qarzlarining katta summada shakllanishi korxona mablag‘larining immobilizatsiyasi, oborotdan chiqib ketishiga, likvidlikning tushishiga, moliyaviy ahvolning qiyinlashishiga sabab bo‘ladi. Muddati o‘tgan, uzaytirilgan debitorlik va kreditorlik qarzdorligi ayniqsa salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Debitorlik va kreditorlik majburiyatlari o‘zaro hisob-kitoblarda mahsulot (tovarlar, ish va xizmat)larni sotilgan qatorga kiritish va ular bo‘yicha to‘lovlarning

amalga oshirishning turli hisobot sanalariga tushishidan ro‘y beradi. Agarda kelishilgan muddatlar yoki qonunchilikda belgilangan muddatlar oshib ketmasa, ularning yuzaga kelishi hech qanday salbiy oqibatlar olib kelmaydi.

Korxonada debitorlik va kreditorlik qarzlarining bitta korxonada yuzaga kelishi faqat uning o‘zigagina jarayonlarni murakkablashtirmaydi, balki qarshi tomonlar bilan bog‘langan butun bir tizimdagi holatni ham izdan chiqishiga olib keladi.

Debitorlik va kreditorlik qarzlarini haqiqiy miqdorini bilish uchun ularni inventarizatsiyalash zarur. Inventarizatsiya natijalari bo‘yicha o‘zaro hisob-kitoblar saldosini tasdiqlaydigan solishtirish dalolatnomalari yoki xatlar bilan rasmiylashtiriladi.

O‘tkazilgan inventarizatsiyalar soni va natijalari, shuningdek, ularni o‘tkazmaslik sabablari yillik moliyaviy hisobotga ilova qilinadigan tushuntirish xatida aks ettirilishi kerak.41

“Moliyaviy hisobot shakllari va ularni to‘ldirish bo‘yicha qoidalarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining buyrug‘iga ko‘ra buxgalteriya balansida debitorlik va kreditorlik majburiyatlari tarkibining quyidagi qatorlari tarkiblanadi.

Debitorlik majburiyatlarining shakllanish qatorlari[43]

Ko‘rsatkichlar	**Balans satri**	**Davr boshi**	**Davr oxiri**	**Farqi (+,-)**
Debitorlar, jami (satr 220+240+250+260+270+280+290 +300+310)	210	459 586 597	468 253 903	8 667 306
shundan: muddati o‘tgan	211	61 242 836	24 341 057	-36 901 779
Xaridor va buyurtmachilarning qarzi (4000 dan 4900 ning ayirmasi)	220	123 172 327	148 701 321	25 528 994
Ajratilgan bo‘linmalarning qarzi (4110)	230	0	0	0
Sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlarining qarzi (4120)	240	195 601 703	197 055 308	1 453 605
Xodimlarga berilgan bo‘naklar (4200)	250	307 414	202 706	-104 708
Mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga berilgan bo‘naklar (4300)	260	92 643 705	103 815 079	11 171 374
Byudjetga soliq va yig‘imlar bo‘yicha bo‘nak to‘lovlari (4400)	270	31 126 342	12 441 892	-18 684 450
Maqsadli davlatjamg‘armalari va sug‘urtalar bo‘yicha bo‘nak to‘lovlari (4500)	280	5 788 131	151 843	-5 636 288
Ta’sischilarning ustav kapitaliga ulushlar bo‘yicha qarzi (4600)	290	0	0	0
Xodimlarning boshqa operatsiyalar bo‘yicha qarzi (4700)	300	769 100	666 713	-102 387

Boshqa debitorlik qarzlari (4800)	310	10 177 875	5 849 041	-4 328 834

Korxonada debitorlik majburiyatlari davr boshiga nisbatan quyidagi o‘zgarishlarga ega bo‘lgan. Jami debitorlik majburiyatlari davr boshiga nisbatan 8 667 306 ming so‘mga ortgan. Shundan: xaridor va buyurtmachilarning qarzi (4000 dan 4900 ning ayirmasi) 36 901 779 ming so‘mga, xodimlarga berilgan bo‘naklar (4200) 104 708 ming so‘mga, byudjetga soliq va yig‘imlar bo‘yicha bo‘nak to‘lovlari (4400) 18 684 450 ming so‘mga, maqsadli davlat jamg‘armalari va sug‘urtalar bo‘yicha bo‘nak to‘lovlari (4500) 5 636 288 ming so‘mga, xodimlarning boshqa operatsiyalar bo‘yicha qarzi (4700) 102 387 ming so‘mga, boshqa debitorlik qarzlari (4800) 4 328 834 ming so‘mga kamaygan.

Sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlarning qarzi (4120) 1 453 605 ming so‘mga, mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga berilgan bo‘naklar (4300) 11 171 374 ming so‘mga ortganligini ko‘rish mumkin.

Kreditorlik majburiyatlarining shakllanish qatorlari

Ko‘rsatkichlar	**Balanssatri**	**Davr boshi**	**Davr oxiri**	**Farqi (+,-)**
Joriy majburiyatlar, jami (satr 610+630+640+650+660+670+680+690+700+710+720+730+740+750+760)	600	654 802 314	674 942 829	2 0 140 515
shu jumladan: joriy kreditorlik qarzlari (satr 610+630+650+670+680+690+700+710+720+760)	601	623 266 697	651 211 265	27 276 076
shundan: muddati o‘tgan joriy kreditorlik qarzlari	602	26 935 189	18 671 676	8 263 513
Mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga qarz (6000)	610	139 361 433	132 315 373	7 046 060
Ajratilgan bo‘linmalarga qarz (6110)	620	0	0	0
Sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlarga qarz (6120)	630	91 925 580	160 152 370	68 226 790
Kechiktirilgan daromadlar (6210, 6220, 6230)	640	18 722	179 635	160 913
Soliq va majburiy to‘lovlar bo‘yicha kechiktirilgan majburiyatlar (6240)	650	0	0	0
Boshqa kechiktirilgan majburiyatlar (6250, 6290)	660	0	0	
Olingan bo‘naklar (6300)	670	309 086 582	247 864 791	-61 221 791
Byudjetga to‘lovlar bo‘yicha qarz (6400)	680	8 084 129	19 262 500	6 968 476
Sug‘urtalar bo‘yicha qarz (6510)	690	0	0	0

Maqsadli davlat jamg‘armalariga to‘lovlar bo‘yicha qarz (6520)	700	18 646 984	25 615 460	11 178 370
Ta’sischilarga bo‘lgan qarzlar (6600)	710	0	0	0
Mehnatga haq to‘lash bo‘yicha qarz (6700)	720	40 920 696	43 590 218	32 669 522
Qisqa muddatli bank kreditlari (6810)	730	28 324 178	21 397 333	-6 926 845
Qisqa muddatli qarzlar (6820, 6830, 6840)	740	3 192 717	2 154 596	-1 038 121
Uzoq muddatli majburiyatlarning joriy qismi (6950)	750	0	0	0
Boshqa kreditorlik qarzlar (6950 dan tashqari 6900)	760	15 241 293	22 410 553	7 169 260

Korxonada joriy majburiyatlar davr boshiga nisbatan 20 140 515 ming so‘mga ortgan. Jumladan, tarkibi bo‘yicha mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga qarz (6000) 7 046 060 ming so‘mga, sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlarga qarz (6120) 68 226 790 ming so‘mga, kechiktirilgan daromadlar (6210, 6220, 6230) 160 913 ming so‘mga, byudjetga to‘lovlar bo‘yicha qarz (6400) 6 968 476 ming so‘mga, maqsadli davlat jamg‘armalariga to‘lovlar bo‘yicha qarz (6520) 11 178 370 ming so‘mga, mehnatga haq to‘lash bo‘yicha qarz (6700) 32 669 522 ming so‘mga, boshqa kreditorlik qarzlar (6950 dan tashqari 6900) 7 169 260 ming so‘mga ortgan. Olingan bo‘naklar (6300) 61 221 791 ming so‘mga, qisqa muddatli bank kreditlari (6810) 6 926 845 ming so‘mga, qisqa muddatli qarzlar (6820, 6830, 6840) 1 038 121 mingso‘mga davr boshiga nisbatan kamaygan.

10.3. Debitorlik va kreditorlik qarzlarining tarkibiva muddati bo‘yicha tahlili

Debitorlik va kreditorlik qarzlarining tarkibi deganda ularning yuzaga chiqish qatorlari tushuniladi. Qatorlarning yagona tarkibini buxgalteriya balansining tegishli qatorlariga mos ravishda tuzib chiqish mumkin.

Debitorlik qarzlari: xaridor va buyurtmachilarning qarzi, ajratilgan bo‘linmalarning qarzi, sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlarining qarzi, xodimlarga berilgan bo‘naklar, mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga berilgan bo‘naklar, byudjetga soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlar bo‘yicha bo‘nak to‘lovlari, maqsadli davlat jamg‘armalari va sug‘urtalar bo‘yicha bo‘nak to‘lovlari, ta’sischilarning ustav kapitaliga ulushlar bo‘yicha qarzi, xodimlarning boshqa operatsiyalar bo‘yicha qarzi va boshqa debitorlik qarzlari.

Kreditorlik qarzlari: mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga qarz, sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlarga qarz, soliq va boshqa majburiy to‘lovlar bo‘yicha kechiktirilgan majburiyatlar, olingan bo‘naklar, byudjetga to‘lovlar bo‘yicha qarz, sug‘urtalar bo‘yicha qarz, maqsadli davlat jamg‘armalariga to‘lovlar bo‘yicha qarz, ta’sischilarga bo‘lgan qarzlar, mehnatga haq to‘lash bo‘yicha qarz va boshqa kreditorlik qarzlari.

Debitorlik va kreditorlik qarzdorlik tahlilida qarzlarning tarkibi, muddati, hajmigagina emas, balki ularning balansiga ham muhim ahamiyat qaratiladi.

Debitorlik va kreditorlik qarzlarining tarkibi bo‘yicha tahlili

Ko‘rsatkichlar	Balans satri	Davr boshi	Davr oxiri	Farqi
Debitorlar, jami (satr 220+240+250+260+270+280+290 +300+310)	210	459 586 597	468 253 903	8 667 306
shundan: muddati o‘tgan	211	61 242 836	24 341 057	-36 901779
Xaridor va buyurtmachilarning qarzi (4000 dan 4900 ning ayirmasi)	220	123 172 327	148 701 321	25 528 994
Ajratilgan bo‘linmalarning qarzi (4110)	230	0	0	0
Sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlarning qarzi (4120)	240	195 601 703	197 055 308	1 453 605
Xodimlarga berilgan bo‘naklar (4200)	250	307 414	202 706	-104 708
Mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga berilgan bo‘naklar (4300)	260	92 643 705	103 815 079	11 171 374
Byudjetga soliq va yig‘imlar bo‘yicha bo‘nak to‘lovlari (4400)	270	31 126 342	12 441 892	-18 684 450
Maqsadli davlatjamg‘armalari va sug‘urtalar bo‘yicha bo‘nak to‘lovlari (4500)	280	5 788 131	151 843	-5 636 288
Ta’sischilarning ustav kapitaliga ulushlar bo‘yicha qarzi (4600)	290	0	0	0
Xodimlarning boshqa operatsiyalar bo‘yicha qarzi (4700)	300	769 100	666 713	-102 387
Boshqa debitorlik qarzlari (4800)	310	10 177 875	5 849 041	-4 328 834
Kreditorlik majburiyatlari tarkibi				
Joriy majburiyatlar, jami (satr 610+630+640+650+660+670+680+690+700+710+720+730+740+750+760)	600	654 802 314	674 942 829	2 0 140 515
shu jumladan: joriy kreditorlik qarzlari (satr 610+630+650+670+680+690+700+710+720+760)	601	623 266 697	651 211 265	27 276 076
shundan: muddati o‘tgan joriy kreditorlik qarzlari	602	26 935 189	18 671 676	8 263 513
Mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga qarz (6000)	610	139 361 433	132 315 373	7 046 060
Ajratilgan bo‘linmalarga qarz (6110)	620	0	0	0
Sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlarga qarz (6120)	630	91 925 580	160 152 370	68 226 790

Kechiktirilgan daromadlar (6210, 6220, 6230)	640	18 722	179 635	160 913
Soliq va majburiy to‘lovlar bo‘yicha kechiktirilgan majburiyatlar (6240)	650	0	0	0
Boshqa kechiktirilgan majburiyatlar (6250, 6290)	660	0	0	0
Olingan bo‘naklar (6300)	670	309 086 582	247 864 791	-61 221 791
Byudjetga to‘lovlar bo‘yicha qarz (6400)	680	8 084 129	19 262 500	6 968 476
Sug‘urtalar bo‘yicha qarz (6510)	690	0	0	0
Maqsadli davlat jamg‘armalariga to‘lovlar bo‘yicha qarz (6520)	700	18 646 984	25 615 460	11 178 370
Ta’sischilarga bo‘lgan qarzlar (6600)	710	0	0	0
Mehnatga haq to‘lash bo‘yicha qarz (6700)	720	40 920 696	43 590 218	32 669 522
Qisqa muddatli bank kreditlari (6810)	730	28 324 178	21 397 333	-6 926 845
Qisqa muddatli qarzlar (6820, 6830, 6840)	740	3 192 717	2 154 596	-1 038 121
Uzoq muddatli majburiyatlarning joriy qismi (6950)	750	0	0	0
Boshqa kreditorlik qarzlar (6950 dan tashqari 6900)	760	15 241 293	22 410 553	7 169 260
Debitorlik va kreditorlik qarzlarining farqi		-163 680 100	-182 957 362	-19 277 262
Qarz balansi		623 266 697	651 211 265	27 944 568

Korxonada hisobot davri oxiriga qarz balansi 651 211 265 ming so‘mga teng bo‘lgan. Shundan: 468 253 903 ming so‘mi debitorlik majburiyatlari, 651 211 265 ming so‘mi kreditorlik majburiyatlaridir. Kreditorlik majburiyatlarining debitorlik majburiyatlarining ortgan qismi 182 957 362 ming so‘mni tashkil qilgan. Hisobot davri boshiga debitorlik va kreditorlik majburiyatlari orasidagi farq 163 680 100 ming so‘mni tashkil qilgan. Debitorlik kreditorlik balansi 623 266 697 ming so‘mga teng bo‘lgan. Debitorlik va kreditorlik qarzlari balansi davr boshiga nisbatan 27 944 568 ming so‘mga ortgan.

Debitorlik va kreditorlik qarzlari tarkibida muddati o‘tgan, to‘lov muddati kelgan va to‘lov muddati o‘tmagan majburiyatlarni alohida tarkiblash lozim.

Debitorlik va kreditorlik qarzlarining muddati o‘tgan sifatida tan olish tartiblari qonunchilik normalari asosida belgilanadi.

Korxona va tashkilotlarning moliyaviy ahvolini mustahkamlash, yetkazib berilgan mahsulot, bajarilgan ishlar va xizmatlar uchun iste’molchilarning o‘z vaqtida hisob-kitob qilishlarini ta’minlash, xalq xo‘jaligida to‘lov intizomining ahvoli uchun

rahbarlarning mas’uliyatini oshirish maqsadida qabul qilingan “Xalq xo‘jaligida hisob-kitoblar o‘z vaqtida o‘tkazilishi uchun korxona va tashkilotlar rahbarlarining mas’uliyatini oshirish borasidagi chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-1154 sonli 1995-yil 12-maydagi Prezident farmonida belgilanishicha, barcha mulkchilik shakllaridagi xo‘jalik yurituvchi subyektlarning iste’molchilar va buyurtmachilarga, agar ular yetkazib beriladigan (bajariladigan ishlar, xizmatlar) qiymatining kamida 15 foizini oldindan to‘lamasalar, mahsulot jo‘natishi, ishlarni bajarishi va xizmatlar ko‘rsatishi ta’qiqlanishi belgilangan.

Mazkur farmonga ko‘ra, tovarlar amalda jo‘natilgan, ishlar bajarilgan, xizmatlar ko‘rsatilgan kundan boshlab to‘qson kun o‘tgandan keyin, yetkazib berilgan tovarlar, ko‘rsatilgan xizmatlar va bajarilgan ishlar uchun mablag‘lar kelib tushmaganligi muddati o‘tib ketgan debitorlik qarzi deb hisoblanadi.

Muddati o‘tib ketgan debitorlik qarzi mavjud bo‘lgan taqdirda barcha mulkchilik shaklidagi korxona va tashkilotlarning rahbarlariga, shuningdek, mazkur korxonalarning bosh buxgalterlariga intizomiy choralar, hatto jinoiy javobgarlikka tortish choralari qo‘llanishi lozimligi qayd etiladi.

Hukumat qarori bilan muddati uzaytirilgan debitorlik va kreditorlik qarzlariga, respublika tashqarisidagi hamda korxona faoliyatiga aloqador bo‘lmagan sabablar tufayli vujudga kelgan qarzlar summasi albatta bundan mustasno hisoblanadi.

Debitorlik va kreditorlik majburiyatlarining muddat bo‘yicha tahlili

Ko‘rsatkichlar	Balans satri	Davr boshi	Davr oxiri	Farqi,+,-
Debitorlar, jami (satr 220+240+250+ 260+270+280+290+300+310)	210	459 586 597	468 253 903	8 667 306
shundan: muddati o‘tgan	211	61 242 836	24 341 057	-36 901 779
Joriy majburiyatlar, jami (satr 610+ 630+640+650+660+670+680+ 690+ 700+ 710+720+730+740+750+760)	600	654 802 314	674 942 829	20 140 515
shu jumladan: joriy kreditorlik qarzlari (satr 610+630+650+670+680+ 690+700+710+720+760)	601	623 266 697	651 211 265	27 276 076
shundan: muddati o‘tgan joriy kreditorlik qarzlari	602	26 935 189	18 671 676	8 263 513

Korxonada debitorlik majburiyatlarining joriy qismi 468 253 903 ming so‘mni tashkil qilgan. Ushbu majburiyat hisobot davri boshiga 459 586 597 ming so‘mga teng bo‘lgan. Davr boshiga nisbatan o‘zgarish 8 667 306 ming so‘mga ortgan. Debitorlik

majburiyatlari tarkibida muddati o‘tgan majburiyatlar hajmi hisobot davri boshiga 61 242 836 ming so‘mni, hisobot davri oxiriga 24 341 057 ming so‘mga teng bo‘lgan. Mutlaq o‘zgarish 8 667 306 ming so‘mga teng bo‘lgan. Ya’ni hisobot davri boshiga nisbatan muddati o‘tgan majburiyatlar summasi shunchaga ortgan.

Joriy majburiyatlarning davr boshiga nisbatan o‘zgarishi 20 140 515 ming so‘mga ortganligini ko‘rish mumkin. Shundan kreditorlik majburiyatlari hajmi hisobot davri boshiga nisbatan 27 276 076 ming so‘mga ortgan. Joriy majburiyatlar tarkibida muddati o‘tgan majburiyatlar hajmi hisobot davri boshiga 61 242 836 ming so‘mni, hisobot davri oxiriga 24 341 057 ming so‘mni tashkil etgan. Muddati o‘tgan majburiyatlar hajmi hisobot davri boshiga nisbatan 36 901 779 ming so‘mga kamayganligini ijobiy baholash mumkin.

11- Mavzu. Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili

11.1. Moliyaviy natijalar, foyda va rentabellikni ifodalovchi ko‘rsatkichlar tahlilining ahamiyati.
11.2. Umumiy moliyaviy natijalar, ularning tarkibi, tuzilishi va ko‘rsatkichlari.
11.3. Moliyaviy natija, foyda va rentabellik ko‘rsatkichlarini baholash va tahlil qilish yo‘llari.
11.4. Moliyaviy natijalar tarkibiga kiruvchi xarajatlarning turlari va ularning tavsifi.
11.5. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari.
11.6. Rentabellik ko‘rsatkichlari va ularga ta’sir etuvchi omillar tahlili.

11.1. Moliyaviy natijalar, foyda va rentabellikni ifodalovchi ko‘rsatkichlar tahlilining ahamiyati, mazmuni, maqsadi va vazifalari

Xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyat uzluksizligi, rivoji va taraqqiyotini ta’minlab beruvchi asosiy manba bu foyda hisoblanadi. Foyda nafaqat biznesni harakatga keltiruvchi kuch, balki uni istiqbolda raqobatdoshligini ta’minlashning, moliyaviy barqarorligini o‘stirishning ham zaruriy sharti hisoblanadi. Foydaga ishlash korxonaning yashovchanligini oshirishning, risklarga bardoshliligini ta’minlashning muhim vositasidir.

Moliyaviy natijalar tahlilida daromad va xarajatlarning, foyda va zararlarning shakllanish qatorlari bo‘yicha o‘zgarishlari baholanadi, natijaviy ko‘rsatkichlarning omilli tahlili o‘tkaziladi, imkoniyatlari o‘rganiladi, natijaviylikni yaxshilashning chora-tadbirlari belgilanadi. Shuningdek, korxonaning foydalilik darajasini xarakterlovchi rentabellik ko‘rsatkichi va uning omilli tahlili amalga oshiriladi.

Foyda yoki zarar – bu boshqa umumlashgan daromadning tarkibiy qismlaridan tashqari jami daromaddan xarajatlar chegirilganidan keyingi qolgan natijasidir.[49]

Jami daromad – bu davr mobaynidagi operatsiyalar va boshqa hodisalar natijasida kapitalda yuzaga keladigan o‘zgarishlardir. Jami umumlashgan daromad “foyda yoki zarar”ning hamda “boshqa umumlashgan daromad”ning barcha qismlarini qamrab oladi.[50]

Aktivlar – subyekt nazorat qiladigan, kelgusida ulardan daromad olish maqsadida

avvalgi faoliyat natijasida olingan iqtisodiy resurslardir.

Daromad – aktivlarning kelib tushishi yoki ko‘payishi yoxud majburiyatlarning kamayishi shaklida iqtisodiy nafning hisobot davrida o‘sish va ushbu o‘sish kapital egalarining kapitalga qo‘yilmalari bilan bog‘liq bo‘lmagan ko‘payishidir.[51]

Daromad tushunchasi odatdagi faoliyatdan olinadigan daromad va boshqa daromadlarni o‘z ichiga oladi. Odatdagi faoliyatdan olinadigan daromad tadbirkorlik subyektining odatdagi faoliyati doirasida hosil bo‘ladi va turlicha nomlanadi, shu jumladan sotishdan tushum, yig‘imlar, foizlar, dividendlar va royaltilar.

Daromadni hisobga olishdagi asosiy masala bo‘lib, ushbu daromad qachon tan olinishi kerakligini aniqlash hisoblanadi. Daromad kelgusi iqtisodiy naf tadbirkorlik subyekti tomonidan olinishi ehtimoli mavjud bo‘lganida va ushbu naf ishonchli darajada baholanishi mumkin bo‘lganda tan olinadi.

Xarajat – aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir.

Foyda – daromad va xarajatlar o‘rtasidagi ijobiy farq. Zarar – daromad va xarajatlar o‘rtasidagi salbiy farqdir.

Mavzuning maqsadi – moliyaviy natijalarni ifodalovchi ko‘rsatkichlar tizimini, ularning «Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobot»da ifodalanishini, har bir ko‘rsatkichning aniqlanish yo‘llarini, moliyaviy natijalarning umumlashgan ko‘rsatkichlari tahlilini yoritishdan iborat.

Tahlil jarayonida ushbu bog‘liqlikning murakkab tizimi o‘rganiladi. Bu uning vazifasini to‘g‘ri belgilab olishni taqozo qiladi. Korxonaning *moliyaviy natijalarini ifodalovchi ko‘rsatkichlarni tahlil qilish vazifalari* quyidagilardan iborat:

- moliyaviy natijalarni ifodalovchi barcha ko‘rsatkichlarning to‘g‘ri aniqlanganligini tekshirish;
- moliyaviy natijalarni ifodalovchi ko‘rsatkichlarning hisobot davridagi o‘zgarishiga baho berish;
- moliyaviy natijalarni ifodalovchi ko‘rsatkichlarning har biriga ta’sir qiluvchi omillarni belgilash va ularni ta’sirini baholash;
- moliyaviy natijalarni ifodalovchi ko‘rsatkichlarning bir-biriga bog‘liqligini, aloqadorligini, ularni sof foyda o‘zgarishiga ta’sirini baholash;
- moliyaviy natijaviylik ko‘rsatkichlarini mulkiy holat va samaradorlik bilan bog‘liq jihatlarini baholash;
- rentabellik ko‘rsatkichlariga baho berish va uning o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillarni tahlil etish;
- foyda va rentabellikni oshirishning ichki imkoniyatlarini axtarib topish va chora-tadbirlarini belgilash.

«Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobot» (OKUD bo‘yicha 2-shakl) tahlilning asosiy axborot manbasi hisoblanadi. Shu bilan birga, tahlil jarayonida korxonaning «Buxgalteriya balansi» (1-shakl), «Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot» (4-shakl), «Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobot» (5-shakl), «Moliyaviy-iqtisodiy holat bo‘yicha ma’lumotnoma» (2b shaklga 1 ilova) kabi hisobotlari, ma’lumotlari va hisob-kitoblari qo‘llaniladi.

11.2. Umumiy moliyaviy natijalar, ularning tarkibi, tuzilishi va ko‘rsatkichlarining bir-biri bilan bog‘liqligi

Xo‘jalik subyektlarining hisobot davridagi sof daromadi yoki zarari quyidagi elementlar asosida aniqlanadi:

- xo‘jalik umumiy faoliyatidan olingan daromad yoki ko‘rilgan zarar;
- favqulodda daromad (zarar);
- daromad solig‘i to‘langunga qadar umumiy moliyaviy natija (foyda yoki zarar);
- sof foyda.

Yalpi daromad xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiy va asosiy bo‘lmagan faoliyatidan olingan daromadlarni o‘z ichiga oladi. Asosiy faoliyatdan daromad mahsulot, ishlar, xizmatlar, tovar-moddiy zaxiralar, boshqa aktivlarni sotishdan, shuningdek’ mukofotlar, foizlar va dividendlar, gonorarlar va xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiy faoliyatiga bog‘liq bo‘lgan rentadan olinishi mumkin.[52]

Xo‘jalik yurituvchi subyekt asosiy bo‘lmagan faoliyat natijasida oladigan daromadlari daromadni aniqlashga mos keladigan moddalarni o‘z ichiga oladi.

Birjada muomalada bo‘ladigan qimmatli qog‘ozlarni qayta baholash va boshqalar asosiy bo‘lmagan faoliyat natijasida paydo bo‘ladigan daromadlarga kiradi. Bunday daromadlar iqtisodiy qarorlarni qabul qilishda ular haqidagi axborot foydali bo‘lganligi sababli alohida qayd etiladi.

Soliqqa tortiladigan daromad (zarar) soliq qonunchiligiga muvofiq belgilangan hisobot davridagi daromad (zarar) summasini ifoda etadi.

Moliyaviy natijalar – xo‘jalik yurituvchi subyektning foyda yoki zarar shaklida ifodalangan faoliyatining pirovard iqtisodiy yakunidir.[53]

Daromadlar va xarajatlar moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotda qarorlar qabul qilish uchun zarur bo‘lgan axborotni taqdim etish maqsadida faoliyat turlarini chegaralash yo‘li bilan ko‘rsatilishi mumkin.

Daromadlar va xarajatlarning xo‘jalik yurituvchi subyektning ish natijalarini ko‘rsatish imkoniyatini beradi. Shuni alohida ta’kidlash lozimki, omonat egalarining xususiy sarmoyaga ulushlari daromad hisoblanmaydi, xususiy sarmoyaning egalari o‘rtasida taqsimlanishi esa xarajat hisoblanmaydi.

Moliyaviy natijalarni moliyaviy hisobotda aks ettirish masalasi eng muhim masala hisoblanadi. Bunda quyidagi talablarga amal qilinadi:

aktivlarning ko‘payishi va majburiyatlarning kamayishi bilan bog‘liq bo‘lgan bo‘lg‘usi iqtisodiy foydaning o‘lchangan ko‘payishi paydo bo‘lganda daromad moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotda aks etadi. Daromadlarni tan olish aktivlarning ko‘payishi va majburiyatlarning kamayishini aks ettirish bilan bir vaqtda yuzaga kelishi lozim;

- xarajat aktivlarning kamayishi va majburiyatlarning ko‘payishi bilan bog‘liq bo‘lgan bo‘lg‘usi iqtisodiy foydaning o‘lchangan kamayishi paydo bo‘lganda moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotda aks etadi.

Xarajatlarni belgilash mulkni, ishlab chiqarishni boshqarish hamda mahsulot sotish, ishlarni bajarish, xizmatlar ko‘rsatish va zararlar bilan bog‘liq. Ular odatda pul mablag‘lari, moddiy zaxiralar, inshootlar, uskunalar va boshqa aktivlarning chiqib ketishi yoki ulardan foydalanish, ishlatish shaklida bo‘lishi mumkin.

Zararlar ham iqtisodiy foydaning kamayganligini bildiradi va o‘z tabiatiga ko‘ra boshqa xarajatlardan farq qilmaydi. Zararlar boshqa aktivlarni sotishda yoki tabiiy ofatlar natijasida ham yuzaga kelishi mumkin.

Moliyaviy natijaga daxldor bo‘lgan elementlarning bog‘liqligi yuzasidan analitiklar quyidagi qoidaning saqlanishiga muhim ahamiyat qaratishi lozim.

Moliyaviy natijaga daxldor birliklar va ularning uzviyligi

F1/F0		**ST_1/ST_0**		**XK_1/XK_0**		**A_1/A_0**		**1**
Sof foydaning o‘sishi		Sotishdan tushumning o‘sishi		Xususiy kapitalning o‘sishi		Aktivlarning o‘sishi	>	100
1. Aktivlar o‘sishining sharti								
2. Moliyaviy salohiyatning o‘sish sharti								
3. Iqtisodiy salohiyatning o‘sish sharti								
4. Faoliyatning rivoji va taraqqiyotning sharti								

Analitiklar yuqoridagi bog‘lanishlarda albatta “oltin qoida”ning saqlanishiga e’tibor qaratishlari lozim. Negaki, ushbu qoidaga amal etmasdan biznesning hayotiyligini, faoliyatning davomiyligini, iqtisodiy rivojlanishning makroiqtisodiy barqarorligini ta’minlab bo‘lmaydi.

“O‘zbekiston temir yo‘llari” AJda moliyaviy natijaga daxldor birliklar va ularning uzviyligi

Ko‘rsatkichlar	**O‘tgan yil**	**Hisobot yili**	**Farqi (+;-)**	**O‘sishi, foiz**	**Daxldorlik**
Sof foyda	507 693 607	974 038 284	466 344 677	191.8	191.8 >154.0
Sotishdan sof tushum	3 362 225 550	5 180 801 340	1 818 575 790	154.0	154>130.7
Xususiy kapital	7 745 794 466	10 124 233 076	2 378 438 610	130.7	130.7<184.0
Aktivlar	13 198 104 658	24 276 893 065	11 078 788 407	184.0	184.0>100

Sof foyda daxldorlik darajasi sotishdan sof tushumdan nisbatan yuqori bo‘lgan, sof tushumning xususiy kapitalga daxldorlik darajasi yuqori bo‘lgan, xususiy kapitalning aktivlarga daxldorlik darajasida nisbat saqlanmagan. Korxonadagi

umumiy holatni ijobiy baholash mumkin.

11.3. Moliyaviy natija, foyda va rentabellik ko‘rsatkichlarini baholash va tahlil qilish yo‘llari

Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotni tahlili o‘qish, vertikal, gorizontal, trendli tahlil, moliyaviy koeffitsiyentlar va qiyosiy tahlil, omilli tahlil usullaridan foydalangan holda olib boriladi.

Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotni o‘qishda uning satrlar bo‘yicha ko‘rsatkichlar tarkiblanishiga, moliyaviy natijaviylikni xarakterlovchi umumiy qatorlarning qiymat ifodasiga, hisobot davri va o‘tgan yilning shu davri bo‘yicha ma’lumotlarga umumiy izoh beriladi.

Vertikal tahlilda moliyaviy natijalarning shakllanishini bir qatorli va ko‘p qatorli usullarida o‘zaro farqlanishlariga va nisbiy o‘zgarishlariga baho beriladi. Bunda asosiy jihat yakuniy ya’ni jamlangan moliyaviy natijalar qatorida tarkib bo‘yicha foyda va zararlarning salmog‘iga baho beriladi.

Gorizontal tahlilda esa moliyaviy natijalarning shakllanish qatorlari, ko‘rsatkichlari bo‘yicha davriy o‘zgarishlariga mutlaq va nisbiy ifodalarda baho beriladi.

Asosli yoki trend tahlilida moliyaviy natijalar va ular tarkibining yillar bo‘yicha o‘zgarishlariga va dinamik o‘zgarishlariga baho beriladi. Eng muhim jihat asos yiliga nisbatan o‘zgarishlariga baho berishga qaratiladi.

Tahlilda moliyaviy natijalar (daromad va xarajatlar), foyda va zararlar, rentabellik ko‘rsatkichlarini joriy va o‘tgan yil ko‘rsatkichlari tahlil usullarida retrospektiv tarzda o‘rganiladi, o‘zgarish sabablari va omillari baholanadi.

Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlarida ko‘pgina tadbirkorlik subyektlari moliyaviy natijalar tahlili yuzasidan quyidagi jihatlarni ochib berishlari lozim[54]:

(a) moliyaviy natijalarni shakllantirgan asosiy omillar va ta’sirlar;

(b) xo‘jalik yurituvchi subyektining faoliyatini moliyalashtirish manbalari va u tomonidan ko‘zlangan majburiyatlarning kapitalga nisbati koeffitsiyenti;

(d) xo‘jalik yurituvchi subyektining (MHXSlarga muvofiq) moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobotda tan olinmagan resurslari.

Moliyaviy natijalar tahlilida o‘rganiladigan ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili

№	Ko‘rsatkichlar	O‘tgan yil	Hisobot yili	Farqi (+,-)	‘sishi,foiz
1.	**Daromadlar (mln so‘m):**	3 631 337 630	5 687 590 502	2 056 252 872	156.6
	Mahsulot sotishdan sof tushum	3 362 225 550	5 180 801 340	1 818 575 790	154.0
	Boshqa operatsion daromadlar	0	0	0	0

	Moliyaviy faoliyatdan daromadlar	269 112 080	506 789 162	237 677 082	188.0
	Favqulodda daromadlar	0	0	0	0
2.	**Xarajatlar (mln so‘m):**	3 337 277 870	4 956 117 015	1 618 939 145	148.5
	Sotilgan mahsulot (ish va xizmat)lar ishlab chiqarish tannarxi	2 474 622 038	3 191 287 162	716 665 124	128.9
	Davr xarajatlari	568 302 199	752 744 444	184 442 245	132.3
	Boshqa operatsion xarajatlar	135 306 333	178 630 359	43 324 026	132.0
	Moliyaviy xarajatlar	159 047 300	833 455 050	674 407 750	523.9
	Favqulodda xarajatlar	0	0	0	0
3.	**Foyda va zararlar (mln so‘m):**				
	Mahsulot (ish va xizmat)larni sotishning yalpi foydasi	887 603 512	1 989 514 178	1 131 910 666	224.2
	Asosiy faoliyat foydasi (zarari)	454 607 646	1 415 400 093	960 792 447	3.12
	Daromad (foyda) solig‘inito‘lagunga qadar foyda	564 672 426	1 088 734 205	524 061 779	193.0
	Daromad solig‘i	16 304 363	30 730 577	14 426 214	188.4
	Foydadan boshqa soliqlar	40 674 456	83 965 344	43 290 888	206.0
	Sof foyda	507 693 607	974 038 284	466 344 677	192.1
4.	**Rentabellik ko‘rsatkichlar, foiz**				
	Sotuv rentabelligi	26.3	38.3	12.0	145.6
	Xarajat rentabelligi	35.8	62.3	26.5	174.0
	Kapital rentabelligi	6.5	9.6	3.1	147.6
	Aktivlar rentabelligi	3.8	4.0	0.2	105.2

Korxonada daromad solig‘ini to‘lagunga qadar bo‘lgan foyda summasi o‘tgan yilga nisbatan 93 foizga yoki 524 061 779 ming so‘mga ortgan. Sof foyda summasi mos ravishda o‘tgan yilga nisbatan 92.1 foizga qiymatda 466 344 677 ming so‘mga o‘sgan. Rentabellikning tanlangan va tahlil qilingan turlari bo‘yicha holatni ham ijobiybaholash mumkin. Jumladan sotuv rentabelligi o‘tgan yilga nisbatan 12 foizga,

xarajatlar rentabelligi o‘tgan yilga nisbatan 26.5 foizga, kapital rentabelligi 3.1 foizga,aktivlar rentabelligi 0.2 foizga ortgan.

Moliyaviy natijalar tarkibiga kiruvchi xarajatlarningturlari va ularning tavsifi

Xo‘jalik yurituvchi subyektlar xarajatlari funksiyalar bo‘yicha:

- mahsulot ishlab chiqarish xarajatlari;
- sotish xarajatlari;
- ma’muriy xarajatlar;
- boshqa operatsion xarajatlar;
- moliyaviy xarajatlar;
- favqulodda xarajatlarga tarkiblanadi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarining xarajatlari mahsulot ishlab chiqarish xarajatlari, davr xarajatlari, moliyaviy xarajatlar va favqulodda xarajatlardan iborat bo‘ladi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektning barcha xarajatlari ularning xususiyati (masalan, eskirish, xomashyolar xaridi, transport xarajatlari, xodimlarga haq to‘lash xarajatlari)ga qarab birlashtiriladi. Masalan:

- foydalanilgan xomashyolar va materiallar;
- xodimlarga haq to‘lash xarajatlari;
- eskirish va amortizatsiya xarajatlari;
- boshqa xarajatlarga tarkiblanadi.

Mahsulot (ish va xizmat)lar ishlab chiqarish tannarxiga bevosita mahsulot (ish va xizmat)larni ishlab chiqarish bilan bog‘liq bo‘lgan, ishlab chiqarish texnologiyasi va uni tashkil etish bilan shartlangan xarajatlar kiritiladi. Ularga quyidagilar tegishli bo‘ladi: bevosita va bilvosita moddiy xarajatlar, bevosita va bilvosita mehnat xarajatlari, boshqa bevosita va bilvosita xarajatlar, shu jumladan, ishlab chiqarish xususiyatiga ega bo‘lgan ustama xarajatlar.

Davr xarajatlari deganda bevosita ishlab chiqarish jarayoni bilan bog‘liq bo‘lmagan xarajatlar va sarflar tushuniladi: boshqaruv xarajatlari, mahsulotni sotish xarajatlari va umumxo‘jalik ahamiyatiga ega bo‘lgan boshqa xarajatlar.

“Davr xarajatlari”ga quyidagi moddalar kiradi.

1. Sotish xarajatlari:

- tovarlarni temir yo‘l, havo, avtomobil, dengiz, daryo transportida va ot-ulovdatashish xarajatlari;
- savdo va umumiy ovqatlanish korxonalari sotish bo‘yicha xarajatlari;
- sotish bozorlarini o‘rganish bo‘yicha xarajatlar (marketingga, reklamaga sarflangan xarajatlar);
- yuqorida sanab o‘tilmagan sotish bo‘yicha boshqa xarajatlar.

2. Ma’muriy xarajatlar

Ma’muriy xarajatlarga quyidagilar kiradi: boshqaruv xodimlariga tegishli bo‘lgan mehnatga haq to‘lash xarajatlari; boshqaruv xodimlariga tegishli bo‘lgan ijtimoiy sug‘urtaga ajratmalar; xizmat yengil avtotransportini va xizmat mikroavtobusini saqlash, yollash va ijaraga olish xarajatlari; xo‘jalik yurituvchi subyekt va uning

tarkibiy bo‘linmalarini tashkil etish va ularni boshqarish xarajatlari; boshqaruvning texnik vositalari, aloqa uzellari, signalizatsiya vositalari, hisoblash markazlarini va ishlab chiqarishga tegishli bo‘lmagan boshqaruvning boshqa texnik vositalarini saqlash va ularga xizmat ko‘rsatish xarajatlari; telekommunikatsiyalar xizmatlari, shu jumladan: mahalliy tarmoqlar abonent raqamidan foydalanganlik uchun to‘lov; kanallarni ijaraga berish; ko‘chma yo‘ldosh va peyjing aloqa; radiochastota spektridan foydalanish; ma’lumotlarni uzatish tarmoqlari, shu jumladan internet uchun haq to‘lash; shaharlararo va xalqaro telefon so‘zlashuvlari uchun haq to‘lash; ma’muriy-boshqaruv ehtiyojlari uchun binolar va xonalar ijarasi uchun haq to‘lash; ma’muriy ahamiyatga ega bo‘lgan asosiy vositalarni saqlash va ularni tuzatish, shuningdek, eskirish (amortizatsiya) xarajatlari; boshqa ma’muruiy xarajatlar;

3. Boshqa operatsiya xarajatlari

Boshqa operatsiya xarajatlariga quyidagilar kiradi: kadrlar tayyorlash va ularni qayta tayyorlash xarajatlari, yangi tashkil etilayotgan xo‘jalik yurituvchi subyektda ishlash uchun kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlash bundan mustasno; loyiha va qurilish-montaj ishlarida chala ishlarni bartaraf etish xarajatlarini qoplash, shuningdek, obyekt qoshidagi omborgacha transportda tashish chog‘idagi shikastlanishlar va buzilishlar, korroziyaga qarshi himoya nuqsonlari tufayli kelib chiqqan taftish xarajatlari (asbob-uskunalarni qismlarga ajratish) va shunga o‘xshash boshqa xarajatlar yetkazib berish va ishlarni bajarish shartlarini buzgan yuridik shaxslar hisobiga mazkur xarajatlar chala ishlar, shikastlanish yoki zarar ko‘rish uchun javobgar bo‘lgan yetkazib beruvchi yoki boshqa xo‘jalik yurituvchi subyektlar hisobiga undirilishi mumkin bo‘lmagan darajada amalga oshiriladi; maslahat va axborot xizmatlariga haq to‘lash; auditorlik xizmatlariga haq to‘lash, o‘tkaziladigan auditorlik xizmatlariga haq to‘lash; zararlar, jarimalar, penyalar; boshqa operatsion xarajatlar.

3. Moliyaviy faoliyat bo‘yicha xarajatlar: banklar va boshqa moliya-kredit tashkilotlari kreditlari bo‘yicha foizlar; mol-mulkni moliyaviy ijaraga olish (lizing) bo‘yicha foizlarni to‘lash xarajatlari; chet el valyutasi bilan operatsiyalar bo‘yicha salbiy kurs tafovutlari va zararlar; sarflangan (qimmatli qog‘ozlarga, sho‘ba korxonalarga va hokazolarga) mablag‘larni qayta baholashdan ko‘rilgan zararlar; o‘z qimmatli qog‘ozlarini chiqarish va tarqatish bilan bog‘liq xarajatlar; moliyaviy faoliyat bo‘yicha boshqa xarajatlar.

4. Favqulodda zararlar

Favqulodda zararlar – bu xo‘jalik yurituvchi subyektlarning odatdagi faoliyatidan chetga chiquvchi hodisalar yoki operatsiyalar natijasida vujudga keladigan va ro‘y berishi kutilmagan odatdan tashqari xarajatlar moddalaridir. Bunga favqulodda moddalar va davr xarajatlari tarkibida aks ettirilishi kerak bo‘lgan o‘tgan davr moddalari kirmaydi.

U yoki bu moddaning favqulodda zararlar moddasi sifatida aks ettirilishi uchun u quyidagi mezonlarga javob berishi kerak:

- korxonaning odatdagi xo‘jalik faoliyatiga xos emaslik;
- bir necha yil mobaynida takrorlanmasligi kerak;
- boshqaruv xodimi tomonidan qabul qilinadigan qarorlarga bog‘liq emaslik.

Tegishli moddalarni favqulodda xarajatlarga kiritish yoki kiritmaslik to‘g‘risida qarorlar qabul qilishda ishlar amalga oshiriladigan sharoitlarni ham hisobga olish lozim. Masalan, agar xo‘jalik yurituvchi subyekt alohida iqlim sharoitlarida joylashgan bo‘lsa, u holda iqlim sharoitlariga bog‘liq holdagi ishlamay turib qolishlar favqulodda deb baholanishi mumkin emas, chunki ushbu modda “bir necha yil mobaynida takrorlanmasligi kerak” mezoniga javob bermaydi.

Xarajatlar va ular o‘zgarishining tahlili

Xarajat ko‘rsatkichlari	**Satri**	**O‘tgan yil**	**Hisobot yili**	**Farqi (+,-)**	**‘sishi, foiz**
Sotilgan mahsulot (ish va xizmat)larning tannarxi	020	2 474 622 038	3 191 287 162	716 665 124	128.9
Davr xarajatlari, jami	040	568 302 199	752 744 444	184 442 245	132.3
Boshqa operatsion xarajatlar	070	135 306 333	178 630 359	43 324 026	132.0
Hisobot davrining soliq solinadigan foydadan kelgusida chegiriladigan xarajatlari	080	0	0	0	
Moliyaviy faoliyat bo‘yicha xarajatlar jami (satr 180+190+200+210), shu jumladan:	170	159 047 300	833 455 050	674 407 750	523.0
Favquloddagi zararlar	230	0	0	0	0
Foyda solig‘i	250	16 304 363	30 730 577	14 426 214	188.4
Foydadan boshqa soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlar	260	40 674 456	83 965 344	43 290 888	206.4
Jami xarajatlar		3 394 256 689	5 070 812 936	1 676 556 247	149.4

Korxonada jami xarajatlar o‘tgan yilda 3 394 256 689 ming so‘mni, joriy yilda
5 070 812 936 ming so‘mni tashkil qilgan. O‘tgan yilga nisbatan mutlaq o‘zgarishi 1 676 556 247 ming so‘mni, o‘sish darajasi 149.4 foizni tashkil etgan.

Xarajatlar tarkibi bo‘yicha eng yuqori o‘zgarish moliyaviy faoliyat bo‘yicha xarajatlar qatoriga to‘g‘ri kelgan. Ushbu tarkib xarajatlar o‘tgan yilga nisbatan 5.23

baravarga ortgan. Shuningdek, soliqlar to‘lovi bo‘yicha xarajatlar ham 188.4 foizga, boshqa soliqlar va yig‘imlar bo‘yicha xarajatlar 2.06 baravarga ortgan.

Davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar o‘sishi 132 foizni, mahsulot tannarxini o‘sishi 128.9 foizni tashkil qilgan.

11.5. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari

Ishlab chiqarish xarajatlarini baholash moliyaviy hisobotlarning muhim tamoyillaridan biri hisoblanadi. Ishlab chiqarish xarajatlarini baholashda albatta ularning tuzilishi va tabiatini bilish talab etiladi. Ishlab chiqarish xarajatlari “Xarajatlar tarkibi” to‘g‘risidagi Nizomga muvofiq quyidagi xarajat elementlari bo‘yicha tarkiblanadi:

- ishlab chiqarish xarakteridagi bevosita va bilvosita moddiy xarajatlar;
- ishlab chiqarish xarakteridagi bevosita va bilvosita mehnat haqi xarajatlari va ajratmalari;
- ishlab chiqarishda bevosita va bilvosita qatnashayotgan asosiy va nomoddiy aktivlarni eskirish xarajatlari;
- ishlab chiqarish xarakteridagi boshqa bevosita va bilvosita xarajatlar.

Ularni baholanishi tarkib bo‘yicha bir-biridan keskin farq qiladi. Masalan; mehnathaqini baholanishi hisoblangan mehnat haqi va ajratmalar summasidan yoki mehnat haqi va ajratmalar yuzasidan tan olingan majburiyatlar summasidan kelib chiqibbaholanadi.

Asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning amortizatsiya, eskirish qiymatlari belgilangan, qat’iy, normalar asosida hisob-kitob qilingan qiymat bilan baholanadi.

Asosiy aktivlar va nomoddiy aktivlar ularning to‘liq boshlang‘ich qiymati bo‘yicha hisobga olinadi. Asosiy aktivlar va nomoddiy aktivlar qiymatini hisobdan chiqarish ularning qiymati to‘liq to‘langunga yoki obyekt safdan chiqib ketgunga qadar bo‘lgan eskirishini (amortizatsiyani) hisoblash yo‘li bilan amalga oshiriladi. Amortizatsiya ajratmalari obyekt foydalanishga topshirilganidan keyingi oydan boshlab amalga oshiriladi. Yerning qiymati amortizatsiya qilinmaydi.

Moliyaviy qo‘yilmalar buxgalteriya hisobi standartlariga muvofiq hisobga olinadi. Majburiyatlar taraflarning kelishuviga binoan pulda o‘lchov bilan aks ettiriladi. Sud qarori bo‘yicha yuzaga kelgan majburiyatlar tegishli summada aks ettiriladi.Potensial majburiyatlar dastlabki haqiqiy bahosi bo‘yicha aks ettiriladi.

Ishlab chiqarish xarajatlari tarkibiga kiruvchi moddiy xarajatlarni baholanishi asosiy vositalarni yoki nomoddiy aktivlarni eskirishi, mehnat haqi va ajratmalar baholanishidan keskin farq qiladi.

Aylanma aktivlarni baholash quyidagi ikki bahoning eng pasti bo‘yicha balans tuzilayotgan sanadagi haqiqiy tannarxi bo‘yicha (sotib olish narxi yoki ishlab chiqarishtannarxi) yoki bozor bahosi bo‘yicha (sof sotish qiymati) amalga oshiriladi.

Moddiy resurslar tarkibiga kiruvchi va ishlab chiqarish xarajatlarida asosiy element hisoblangan zaxiralarni baholanishini buxgalteriya hisobini milliy standartlaribo‘yicha quyidagi turlari tarkiblanadi:

Meyoriy xarajatlar – bular maqsadli xarajatlar bo‘lib, hisobot davri boshida rejalashtiriladi va samarali ish olib borishda ularning kelgusi qiymati qancha bo‘lishini ko‘rsatadi. Bu usul asosan «**standart-kost**» deb nom olgan xarajatlarni hisobga olish tizimida ishlatiladi, va bu usul bir xil turdagi mahsulotlar ishlab chiqaruvchi korxonalarda qo‘l keladi. Bu usulda ishlab chiqarishga sarf qilingan materiallar normativ qiymatda baholanadi. Haqiqiy baho bilan normativ qiymat o‘rtasidagi farq hisobot davri oxirida aniqlanib, ularga tegishli tartibda tuzatishlar kiritiladi.

Har bir korxona tashkil topganidan keyin, foyda olish maqsadida, albatta moliyalashtirish bilan shug‘ullanadi. Foydani ko‘paytirishga yo‘naltirilgan aktivlarni boshqarish jarayoni moliyaviy menejmentda leveridj kategoriyasi bilan harakatlanadi. **Leveridj** bu – tom ma’noda og‘ir narsalarni o‘zgartira oladigan ma’lum bir kuch (yelka) bo‘lib, uning yordamida nisbatan og‘ir yuklarni joyidan ko‘chirish imkoni tug‘iladi. Iqtisodiyotga tatbiq qilinganda, unga uncha katta bo‘lmagan o‘zgarish ham natijaviy ko‘rsatkichning sezilarli darajada o‘zgarishiga olib keluvchi omil sifatida qaraladi. Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobot moddalarini qayta kopanovka qilish va detallashtirish yo‘li bilan aniqlanishi mumkin bo‘lgan leveridjni uchta turi mavjud. Daromad va leveridjni o‘zaro bog‘liqligi. Bu guruhlashtirishning ma’nosi shuki,
sof daromad ishlab chiqarish va moliyaviy xarakterdagi foyda va xarajatlar o‘rtasidagi farq bilan bog‘liqdir. Ular bir-birlarini to‘ldirmaydilar, biroq har bir harakatni boshqarish mumkindir. Bularning hammasi korxonaning bozor iqtisodiyoti sharoitida bozorning ma’lum qismini egallab, korxona erkin moliyalashtirishiga xizmat qiladi.

Sof daromadning qiymati ko‘p omillarga bog‘liqdir. Korxona faoliyatini moliyaviy boshqaruvi yuzasidan quyidagi ta’sir birliklarini kiritish mumkin:

- moliyaviy resuslarning qanchalik darajada oqilona ishlatilganligi;
- mablag‘lar manbasi tuzilmasini.

Mahsulot tannarxining asosiy elementlari bu doimiy va o‘zgaruvchan xarajatlar hisoblanadi. Bunda ular orasidagi farq har xil bo‘lishi mumkin. Bu farq korxonaning texnika va texnologiya siyosati bilan bevosita bog‘liqdir. Mahsulot tannarxining o‘zgarishi umumiy sof daromadni o‘zgartirishga olib keladi. Asosiy vositalarni moliyalashtirish, doimiy harakatlarni o‘sishiga va o‘zgaruvchan xarajatlarni kamayishiga olib keladi. Biroq, bu o‘zgaruvchanlik to‘g‘ri chiziq orqali ifodalanmaydi. Shuning uchun doimiy va o‘zgaruvchan xarajatlarning optimal nuqtasini topish oson ish emas. Ana shu o‘zaro bog‘lanish ishlab chiqarish leveridjini tashkil etadi.

Shunday qilib, ishlab chiqarish leveridji – bu mahsulot tannarxi va ishlab chiqarish hajmini tuzilmalarini o‘zgarishi natijasida yalpi foydaga ta’sir ko‘rsatishningpotensial imkoniyatidir.

Moliyaviy leveridjda, korxona o‘zining mablag‘lari va qarzga olgan mablag‘larini moliyalashtirish manbasi sifatida aks ettiriladi. Qarzga olingan mablag‘larni ishlatish korxona uchun ma’lum ushlanishlar bilan bog‘liqdir.

Korxonaning o‘zini mablag‘lari
bilan uzoq muddatga olingan qarzlar o‘rtasida qanday farq (ularning hajmi) bo‘lishi, ularning daromadga ta’siri moliyaviy leveridjda o‘rganiladi.

Shunday qilib, moliyaviy leveridj – bu korxona passividagi uzoq muddatli qarzlarning hajmi va tuzilmasining o‘zgarishi orqali foydaga potensial imkoniyatlarning ta’sir qilishidir.

Umumiy leveridj – bu o‘z ichiga uchta narsani ya’ni, tushum, moliyaviy va ishlabchiqarish xarakteridagi xarajatlar va sof daromadni oladi.

Bu umumiy leveridjni tahlil qilish uchun iqtisodiyotda ma’lum bo‘lgan, “o‘lik nuqta”sidan foydalaniladi.

“O‘lik nuqta” usuli. Har bir korxona ishlab chiqarish jarayonida turli xildagi xarajatlarga duch keladi. Yangi hisobotlar rejasiga binoan, mahsulot ishlab chiqarish va uni sotish bo‘yicha ikkita xarajat hisobi varianti bor. Birinchi, sobiq iqtisodiyotga xos bo‘lgan, xarajatlarni egri va to‘g‘ri xarajatlarga bo‘lish orqali mahsulot tannarxini aniqlash. Ikkinchi variant, bu iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda ko‘p qo‘llaniladigansir bo‘lib, bunda korxona xarajatlari o‘zgaruvchan (ishlab chiqarish) va doimiy xarajatlarga ajratiladi. O‘zgaruvchan xarajatlar sotish hajmiga to‘g‘ri proporsionaldir. Doimiy xarajatlar esa sotishga bog‘liq emasdir. Agar biz doimiy va o‘zgaruvchan xarajatlarni doimiy, o‘zgaruvchan va yarim o‘zgaruvchan xarajatlarga bo‘lsak maqsadga muvofiq bo‘ladi.

O‘rtacha tannarx usuli zaxiralarni o‘rtacha bahosida ishlab chiqarish tannarxiga olib borishni, Fifo usuli dastlabki kirimni dastlab chiqarishni, Lifo usuli so‘nggi kirimni dastlab hisobdan chiqarishni xarakterlaydi.

Bu usullarni farqlashni ahamiyati shundaki, ularning natijaviy ko‘rsatkichga ta’siri turlicha bo‘ladi. Masalan; o‘rtacha tannarx bo‘yicha alohida ishlab chiqarish tannarxiga, Fifo usulida alohida, Lifo usulida alohida ishlab chiqarish tannarxi ko‘rsatkichlariga ega bo‘linadi. Buning ta’sirida natijaviy ko‘rsatkich ham turlicha bo‘ladi.

Ishlab chiqarish xarajatlarini baholashda boshqa xarajat elementlarini baholanishi xarajatlarning tarkibi bo‘yicha farqlanadi. Masalan; xizmatlar shaklida olingan ishlar hajmi ularning haqiqiy qiymati yoki majburiyatlarning tan olingan qiymati bo‘yicha baholanadi.

Mahsulot (ish va xizmat)lar tannarxini baholash. 4-son BHMSda TMZlarning mahsulot, ishlar va xizmatlar singari turlari tannarxini aniqlash uchun quyidagi usullartaklif etiladi:

Oddiy usuli – bir turdagi mahsulot (ish va xizmat)larni ishlab chiqaradigan va yarim tayyor mahsulotlar va tugallanmagan ishlab chiqarishga ega bo‘lmagan tashkilotlarda qo‘llaniladi. Mahsulot (ish va xizmat)lar birligining tannarxi ishlab chiqarish xarajatlari summasini ishlab chiqarilgan mahsulotlar (ish va xizmat)lar birliklarining umumiy miqdoriga bo‘lish yo‘li bilan hisoblab chiqariladi.

Me’yoriy usuli – xomashyo, materiallar, mehnat va ishlab chiqarish quvvatidan foydalanishning belgilangan me’yorlari bo‘yicha xarajatlarni hisobga olishga asoslangan, u amaliyotda ko‘proq qo‘llaniladi.

Buyurtma usuli – yakka tartibdagi va mayda turkumli ishlab chiqarishga ega bo‘lgan tashkilotlarda qo‘llanadi. Barcha xarajatlar buyurtmaning yakunlanishiga qadar to‘laligicha tugallanmagan ishlab chiqarish deb hisoblanadi. Agar ushbu buyurtma bir xildagi mahsulot (ish va xizmat)lar turkumidan iborat bo‘lsa, mahsulot (ish va xizmat)lar birligining tannarxi mazkur buyurtma bo‘yicha xarajatlar summasinimahsulot birliklari miqdoriga bo‘lish orqali aniqlanadi.

Bosqichli usul – boshlang‘ich xomashyo va materiallar ishlab chiqarish jarayonida bir qator bosqich, faza, pog‘onalardan o‘tadigan ishlab chiqarishda qo‘llanadi. Ushbu usulda avval barcha mahsulotlar (ish va xizmat)larning tannarxi, so‘ngra uning birligi tannarxi aniqlanadi. Bunda bosqichli usul tashkilotning tarmoqqa mansubligiga bog‘liq holda ikki variantda amalga oshirilishi mumkin: yarim tayyor mahsulotli va yarim tayyor mahsulotsiz variantlarda.

Xarajatlarni inventar baholash usuli (savdoda). Usul tanlovi TMZlar nomenklaturasiga va ularning turi, ishlab chiqarish turi, uning murakkabligi, tugallanmagan ishlab chiqarish mavjudligi, ishlab chiqarish jarayonining qancha davom etishiga bog‘liq bo‘ladi. Hisob siyosatida tanlangan usul ochiq ko‘rsatiladi.

TMZlarni qayta baholash. Korxona hisob siyosatida TMZlar qiymatini aniqlashtirish davriyligi ham ochiq ko‘rsatiladi, bu aniqlashtirish TMZlarni joriy qiymatiga sotishning sof qiymatiga muvofiqlashtirish (agar sotishning sof qiymati tannarxdan past bo‘lsa, qiymatni arzonlashtirish) maqsadida amalga oshiriladi.

TMZlarni hisobdan chiqarishda baholash. Korxona ishlab chiqarishga hisobdan chiqariladigan tovar-moddiy zaxiralarni baholash usulini mustaqil ravishda belgilaydi: Xarid qilingan materiallar birligi tannarxi bo‘yicha. Bu usul maxsus loyihalar uchun mo‘ljallangan buyumlarga, ular sotib olingan yoki ishlab chiqilganligidan qat’iy nazar qo‘llaniladi.

O‘rtacha tortilgan qiymat bo‘yicha (AVECO). Tovar-moddiy zaxiralar har bir birligining qiymati davr boshida aynan bir xil birliklarning o‘rtacha tortilgan qiymati va davr mobaynida xarid qilingan yoki ishlab chiqarilgan aynan bir xil birliklarning qiymatidan kelib chiqib aniqlanadi. TMZlar har bir birligi qiymatini AVECO usuli bo‘yicha aniqlash davr boshidagi tovar-moddiy zaxiralar qoldig‘ining tannarxi va miqdori hamda ushbu davr mobaynida kelib tushgan tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi va miqdoridan shakllanadigan, aynan bir xil birliklarning umumiy tannarxiniularning umumiy miqdoriga bo‘lish yo‘li bilan amalga oshiriladi. O‘rtacha qiymat tashkilot tomonidan tanlangan usulga qarab davriy yoki TMZlarning har bir yangi turkumi kelib tushishiga ko‘ra hisoblab chiqarilishi mumkin.

Vaqt bo‘yicha birinchi xaridlar paytida TMZlar tannarxi bo‘yicha (FIFO). TMZlarning chiqib ketayotgan birliklari tannarxiga birinchi navbatda xarid qilingan yoki ishlab chiqarilgan zaxiralarning qiymati kiradi, davr oxiridagi tovar-moddiy zaxiralar qiymati esa oxirgi bo‘lib xarid qilingan yoki ishlab chiqarilgan zaxiralar birliklarining umumiy qiymatidan tashkil topadi.

Tovar-moddiy zaxiralarning har bir guruhi (turi) bo‘yicha hisobot davri mobaynida qiymatni aniqlashning bittagina usuli qo‘llaniladi. Qo‘llanadigan usul hisob siyosatida ham aks ettirilishi lozim.

Zaxiralarni baholash usullarining ustunlik va kamchiliklari

№	Usullar	Ustunligi	Kamchiligi
1.	FIFO	TMZlarni real baholash imkonini beradi	Xarajatlarning eskirishiga olib keladi; foydani potensial tarzda oshiradi; zaxiralar hisobini qiyinlashtiradi
2.	LIFO	Ishlab chiqarish xarajatlarini real bo‘lishini va foydaning asosligini ta’minlaydi	Zaxiralarni past bahoda baholashga olib keladi; zaxiralar hisobini qiyinlashtiradi
3.	AVECO	Foydalanish oson, hisob-kitoblar kam	Haqiqatdan farq qiluvchi zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini baholashga olib keladi
4.	NIFO	Zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi	Har safar xarajat paytida TMZlar bahosini aniqlash bo‘yicha ko‘p harakat qilish talab qilinadi
5.	Normativ qiymat usuli	Zaxiralar hisobini yengillashtiradi, chunki ularni qiymati bo‘yicha qayd qilishning hojati yo‘q	Normativ qiymat joriy qiymatni aks ettirmasligi va shuning uchun zaxiralar qiymatini buzib ko‘rsatishi mumkin

Amaliyotda xo‘jalik yurituvchi subyektlarda mahsulotga talabning mavsumiyligi, bozor konyunkturasining o‘zgarishi natijasida ishlab chiqarish faoliyati vaqtinchalik to‘xtatilish holatlari yuz berishi mumkin. Ushbu vaziyatda ishlab chiqarish bilan bog‘liq ayrim xarajatlar, xususan, ushbu ishlab chiqarish bilan bog‘liq ish haqi, asosiy vositalarga amortizatsiya xarajatlari to‘xtatilmaydi. Chunki ishlab chiqarish jarayoni to‘xtagani bilan ishlab chiqarish bilan bog‘liq barcha ishchi xodimlar ishdan bo‘shatilmaydi va bu ishchilarga ularni saqlab turish uchun hech bo‘lmaganda minimal daraja bo‘lsa ham, ish haqi hisoblanadi, shuningdek, ushbu ishlab chiqarish bilan bog‘liq amortizatsiya xarajatlari ham amalga oshiriladi.

Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin. Bevosita va bilvosita moddiy xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar: moddiy sarflar me’yorining o‘zgarishi; moddiy sarflar birligi bahosining o‘zgarishi.

Bevosita va bilvosita mehnat haqi xarajatlarining o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar: ishchilar sonining o‘zgarishi; bir ishchiga to‘g‘ri keladigan mehnat haqining o‘zgarishi.

Ish haqidan ajratmalarning o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar: ajratmalar bazasining o‘zgarishi, ajratmalar stavkasining o‘zgarishi.

Amortizatsiya xarajatlarining o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar: amortizatsiyalanadigan qiymat o‘zgarishi; amortizatsiya normalarining, tartiblarining o‘zgarishi.

Boshqa xarajatlar sarfiga ta’sir etuvchi birliklar yuqoridagi tarkibga kirmaydiganva alohida tarkiblanadigan xarajatlarning turiga qarab o‘zgaradi.

Davr xarajatlari o‘zgarishiga ta’sir etuvchi birliklar sotish, ma’muriy, boshqa operatsion xarajatlar tarkibidan kelib chiqib o‘rganiladi.

Moliyaviy xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir etuvchi birliklar ularning shakllanish tarkibidan kelib chiqib baholanadi.

Favqulodda xarajatlar oldindan rejalashtirilmaydi, ularning yuzaga chiqishi oldindan ko‘zda tutilmaydi va tasodifiy tasnifga ega.

9.6. Rentabellik ko‘rsatkichlari va ularga ta’siretuvchi omillar tahlili

Korxona faoliyati va mahsulotlari raqobatdoshligini ta’minlashning eng muhim tayanchi bu uning rentabellik darajasidir. Rentabellik – nemis tilidangi “rentabel”[66] daromadlik, foydalilik degan ma’noni anglatadi.

Uning iqtisodiy mazmunini moddiy, mehnat va moliyaviy resurslardan, shuningdek, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligi ifoda etadi.

Rentabellikning bir nechta guruhi aktivlar, ishlab chiqarish, sotuv va kapital rentabelligi guruhi tarkiblanadi. Har bitta guruhga bir necha ko‘rsatkichlar tizimi kiritiladi. Lekin baholashda, omilli tahlil etishda ularning har bittasi alohida hisob-kitob qilinadi va baholanadi.

Rentabellikning asosiy ko‘rsatkichlari:

- Aktivlar rentabelligi (ROA Return On Assets) = Sof foyda / Aktivlarning o‘rtacha yillik qiymati;
- Sotuv rentabelligi = Mahsulot (ish va xizmat)lar sotishning yalpi foydasi / Sotishdan sof tushum;
- Operatsion faoliyat rentabelligi (ROS Return On Sales) = Operatsion foyda / Sotishdan sof tushum;
- Xususiy kapital rentabelligi (ROE Return On Equity) = Sof foyda / Xususiy kapital.

Qo‘shimcha ko‘rsatkichlari:

- Asosiy vositalar rentabelligi = Sof foyda / Asosiy vositalarning o‘rtacha yillik qiymati;
- Xodimlar rentabelligi (ROL) = Sof foyda / Xodimlarga xarajatlar (mehnat haqi fondi va xodimlarga boshqa xarajatlar);
- Aktivlarning bazaviy foydalilik koeffitsiyenti (Basic earning power) – Soliq to‘loviga qadar foyda / Aktivlarning o‘rtacha yillik qiymati (BEP = EBITDA / Aktivlar o‘rtacha yillik qiymati;
- Investitsiyalangan kapital rentabelligi (ROIC) – Operatsion foyda / O‘z mablag‘lari manbasi va uzoq muddatli qarz kapitali (ROIC = EBIT × (100foiz - Foyda solig‘i stavkasi) / investitsiyalangan kapital.

Ayrim hollarda qarz kapitali to‘liq olinadi. ROIC = (EBIT × (100foiz - Foyda solig‘i stavkasi) – Qarz kapitali bo‘yicha foizlar summasi) / (Xususiy kapital + Qarz kapitali);

- Jalb qilingan kapital rentabelligi = Sof foyda / (O‘z mablag‘lari manbasi + uzoq muddatli qarz mablag‘lari) (ROCE);
- Jami aktivlar rentabelligi (ROTA) = Soliq to‘loviga qadar foyda / Jami aktivlar;

- Biznes aktivlari rentabelligi (ROBA) = Sof foyda / Biznes aktivlari;
- Sof aktivlar rentabelligi (RONA) = Soliq to‘loviga qadar foyda / Sof aktivlar;
- Ishlab chiqarish rentabelligi = Sof foyda / (Asosiy vositalar + Aylanma aktivlar);
- Marja rentabelligi (Profitability of the margin) – Sotilgan mahsulot bahosi - Sotilgan mahsulot tannarxi / Sotilgan mahsulot tannarxi;
- Va boshqa ko‘rsatkichlar.

Rentabellikda samaradorlik ko‘rsatkichlarining: yalpi tushum, xarajat, aktiv, kapitalning har bir so‘miga to‘g‘ri keladigan natijaviylik ko‘rsatkichlari: yalpi foyda, operatsion foyda, soliq to‘loviga qadar foyda, sof foyda ko‘rsatkichlarini aniqlanadi.

Korxona rentabelligi tahlili

Ko‘rsatkichlar nomi	**O‘tgan yil**	**Hisobot yili**	**Farqi, (+,-)**	**‘sishi, foiz**
A	2	3	4	5
Mahsulot (ish va xizmat)larni sotishdan sof tushum (satr 010)	3 362 225 550	5 180 801 340	1 818 575 790	154.0
Sotilgan mahsulot (ish va xizmat)larningtannarxi (satr 020)	2 474 622 038	3 191 287 162	716 665 124	128.9
Mahsulot (ish va xizmat)larni sotishning yalpi foydasi (zarari) (satr 010-020)	887 603 512	1 989 514 178	1 131 910 666	224.2
Asosiy faoliyatning foydasi (zarari) (satr030-040+090)	454 607 646	1 415 400 093	960 792 447	3.12
Umumxo‘jalik faoliyatining foydasi (zarari) (satr 100+110-170)	564 672 426	1 088 734 205	524 061 779	192.9
Foyda solig‘ini to‘lagunga qadar foyda(zarar) (satr 220+/-230)	564 672 426	1 088 734 205	524 061 779	192.9
Hisobot davrining sof foydasi (zarari) (satr 240-250-260)	507 693 607	974 038 284	466 344 677	192.1
Aktivlarninng o‘rtacha yillik qiymati	13 198 104 658	24 276 893 06 5	11 078 788 40 7	183.9
Joriy aktivlarning o‘rtacha yillik qiymati	2 978 372 713	11 683 693 105	8 705 320 392	392.3
Uzoq muddatli aktivlarning o‘rtachayillik qiymati	10 219 731 945	12 593 199 960	2 373 468 015	123.2
Asosiy vositalarning o‘rtacha yillik	7 104 110 120	10 452 934 960	3 348 824 840	147.1

qiymati				
Aylanma aktivlarningo‘rtacha yillik qiymati	819 530 511	1 047 437 972	227 907 461	127.8
O‘z mablag‘larining o‘rtacha yillikqiymati	7 745 794 466	10 124 233 076	2 378 438 610	130.7
Qarz kapitalining o‘rtacha yillik qiymati	5 452 310 192	14 152 659 989	8 700 349 797	256.0
Investitsiyalangan kapitalning o‘rtachayillik qiymati	614 384 306	828 202 670	213 818 364	135.0
Xodimlarga va ular nomidan qilinganxarajatlar	895 236 214	1 218 850 312	323 614 098	136.1
Aktivlarning rentabelligi, foiz	3.8	4.0	0.2	105.2
Joriy aktivlarning rentabelligi, foiz	17.0	8.3	-8.7	48.8
Uzoq muddatli aktivlarning rentabelligi,foiz	4.9	7.7	2.8	157.1
Asosiy vositalarning rentabelligi, foiz	7.1	9.3	2.2	131.0
Aylanma aktivlarning rentabelligi, foiz	61.9	93.0	31.1	150.2
O‘z mablag‘larining rentabelligi, foiz	6.5	9.6	3.1	147.6
Qarz kapitalining rentabelligi, foiz	9.2	6.8	-2.4	73.9
Investitsiyalangan kapitalning rentabelligi, foiz	82.5	117.6	35.1	142.5
Xodimlarga va ular nomidan qilingan xarajatlar rentabelligi, foiz	56.6	79.9	23.3	141.1
Sotuv rentabelligi, foiz	26.3	38.4	12.1	146.0
Ishlab chiqarish rentabelligi, foiz	35.8	62.3	26.5	174.0
Asosiy faoliyat rentabelligi, foiz	13.5	27.3	13.8	202.2

Korxonada rentabellik ko‘rsatkichlari va ularning o‘zgarishini o‘tgan yilga nisbatan ijobiy baholash mumkin. Jumladan aktivlarning rentabelligi 0.2 foizga, uzoq muddatli aktivlarning rentabelligi 2.8 foizga, asosiy vositalar rentabelligi 2.2 foizga, ishlab chiqarish zaxiralari rentabelligi 31.1 foizga, o‘z mablag‘lari rentabelligi 3.1 foizga sotuv rentabelligi 12.1 foizga, ishlab chiqarish rentabelligi 26.5 foizga, asosiy faoliyat rentabelligi 13.8 foizga ortgan.

Aniqlanayotgan rentabellik ko‘rsatkichining ta’sir birliklari faoliyat samaradorligi va natijaviyligiga olib keluvchi tashkiliy, texnik, iqtisodiy, mehnatni tashkil etish, marketing, menejment va innovatsion yangiliklarga oid omillarning

ta’sirida o‘zgaruvchan va aniq hisob-kitob qilinadigan ko‘rsatkichlarda jamlanuvchi ko‘rsatkichlar tizimi orqali baholanadi.

Ularni rentabellik turlariga muvofiq quyidagi ta’sir birliklarini tarkiblash mumkin.

Rentabellik ko‘rsatkichlari va ularning ta’sir birliklari

Rentabellik ko‘rsatkichlari	**Ta’sir birliklari**	
Aktivlarning rentabelligi	Sof foyda summasining o‘zgarishi	Aktivlarning o‘rtacha yillik qiymatining o‘zgarishi
Joriy aktivlarning rentabelligi	Sof foyda summasining o‘zgarishi	Joriy aktivlarning o‘rtacha yillik qiymatining o‘zgarishi
Uzoq muddatli aktivlarning rentabelligi	Sof foyda summasining o‘zgarishi	Uzoq muddatli aktivlarning o‘rtacha yillik qiymatining o‘zgarishi
Asosiy vositalarning rentabelligi	Sof foyda summasining o‘zgarishi	Asosiy vositalarning o‘rtachayillik qiymatining o‘zgarishi
Aylanma aktivlarning rentabelligi	Sof foyda summasining o‘zgarishi	Aylanma aktivlarning o‘rtacha yillik qiymatiningo‘zgarishi
O‘z mablag‘larining rentabelligi	Sof foyda summasining o‘zgarishi	O‘z mablag‘lari o‘rtacha yillik qiymatining o‘zgarishi
Qarz kapitalining rentabelligi	Sof foyda summasining o‘zgarishi	Qarz kapitali o‘rtacha yillik summasining o‘zgarishi
Investitsiyalangan kapitalning rentabelligi	Sof foyda summasining o‘zgarishi	Investitsiyalangan kapital summasining o‘zgarishi
Xodimlarga va ular nomidan qilingan xarajatlar rentabelligi	Sof foyda summasining o‘zgarishi	Xodimlarga va ular nomidan qilingan xarajatlarning o‘zgarishi
Sotuv rentabelligi	Sotishdan yalpi foyda o‘zgarishi	Sotishdan sof tushumo‘zgarishi
Ishlab chiqarish rentabelligi	Sof foyda o‘zgarishi	Asosiy va aylanma kapital o‘zgarishi

12- Mavzu. Pul oqimlari tahlili.

12.1. Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlili.
12.2 Pul oqimini tahlil etishni o‘rganish maqsadi va vazifalari.
12.3. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va asosiy elementlari
12.4. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlili.

12.1. Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlili.

Pul mablag‘larini oqilona boshqarish masalasi doimo mulk egalari va menejerlar e’tiboridagi masala bo‘lib kelgan. Negaki, jo‘natilgan mahsulot, bajarilgan ish va ko‘rsatilgan xizmatlar bo‘yicha hisob-kitoblarning o‘z vaqtida amalga oshirilmasligi oqibatida xo‘jalik yurituvchi subyektning qarshi tomon oldidagi majburiyatlari ham

ortib boradi. Natijada xo‘jalik yurituvchi subyektning moliyaviy ahvoli va natijaviyligida salbiy holatlar kuzatila boshlaydi. Shu sababli, naqdlikni ta’minlash, ularni to‘g‘ri boshqarish masalasiga doimo ham muhim ahamiyat qaratilmog‘i lozim.

Boshqa moliyaviy hisobotlar bilan birga foydalanish chog‘ida pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot, moliyaviy hisobotdan foydalanuvchilar uchun xo‘jalik yurituvchi subyektning pul mablag‘larini va ularning ekvivalentlarini jalb etish qobiliyatini baholashga asos bo‘lib xizmat qilishi bilan foydalidir. Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot pul tushumlari va to‘lovlarini uchta asosiy toifaga ajratadi: operatsion faoliyat, investitsiya faoliyati va moliyaviy faoliyat. Har uch toifaning pul mablag‘iga birgalikda ta’siri hisobot davrida pul mablag‘ining sof o‘zgarishini belgilab beradi. Pul oqimlari harakati to‘g‘risidagi axborot bo‘lajak pul oqimlari prognozi to‘g‘riligini tekshirish chog‘ida, foyda olish va pul oqimlarining sof harakati va narx o‘zgarishi ta’siri o‘rtasidagi aloqalarni tahlil qilish chog‘ida zarur bo‘ladi.

Pul mablag‘lari oqimi yuzasidan quyidagi muhim tushunchalarni tasniflash lozim[67]:

Pul mablag‘lari – kassadagi naqd pul va talab qilib olinadigan depozitlar, shuningdek, bankning hisob-kitob, valyuta va boshqa schyotlaridagi mablag‘lar.

Pul ekvivalentlari – ma’lum pul mablag‘iga tez va oson almashtiriladigan hamda qiymatidagi o‘zgarishlar tufayli biroz xatari bo‘lgan qisqa muddatli, yuqori likvidli investitsiyalar (moliyaviy qo‘yilmalar).

Pul oqimlari – pul mablag‘lari hamda ular ekvivalentlarining oqimi (tushumi) va chiqimi (sarflanishi, chiqishi)dan iborat.

Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot – hisobot davrida pul mablag‘i oqimlarini batafsil ko‘rsatuvchi ko‘rsatkichlar yig‘indisi.

Operatsion faoliyat – xo‘jalik yurituvchi subyektning daromad keltiruvchi asosiy faoliyati, shuningdek, subyektning investitsiya va moliyaviy faoliyatiga oid bo‘lmagan o‘zga xo‘jalik faoliyati.

Investitsiya faoliyati – pul ekvivalentlariga kiritilmagan uzoq muddatli aktivlar va boshqa investitsiya obyektlarini sotib olish va sotish.

Moliyaviy faoliyat – xo‘jalik yurituvchi subyektning faoliyati bo‘lib, uning natijasida o‘z mablag‘i va qarz mablag‘lari miqdori va tarkibida o‘zgarishlar yuz beradi.

Pul mablag‘i ekvivalentlaridan asosan investitsiyalar va boshqa maqsadlar uchun emas, balki faqat qisqa muddatli majburiyatlar bo‘yicha to‘lovlar uchun foydalaniladi. Investitsiyalarni pul ekvivalenti deb hisoblash uchun ular erkin ravishda naqd pulga aylantiriladigan bo‘lishi va qiymatining o‘zgarishida biroz xavf bo‘lishi lozim. Shu sababli, investitsiya qisqa muddatda to‘lanadigan bo‘lsa, ya’ni xarid qilingan paytdan boshlab taxminan uch oy ichida to‘lanadigan bo‘lsa, uni pul ekvivalenti deb hisoblash mumkin bo‘ladi.

Bank zayomlari moliyaviy faoliyatga taalluqlidir, lekin talab qilingan paytda to‘lanadigan bank overdraftlari korxonalar pul mablag‘ini boshqarishning ajralmas qismi hisoblanadi. Shu munosabat bilan bank overdraftlari pul mablag‘ining tarkibiy qismi yoki ularning ekvivalenti hisoblanadi.

Pul oqimi pul mablag‘lari va pul ekvivalentlari moddalari o‘rtasidagi harakatni o‘z ichiga olmaydi, chunki ular operatsion, moliyaviy yoki investitsiya faoliyatiga

kirmaydi yoki xo‘jalik yurituvchi subyektning pul mablag‘larini boshqarishga taalluqlidir. Pul mablag‘larini boshqarish pul mablag‘lari va pul ekvivalentlarining ortiqchasini ishga solishni o‘z ichiga oladi.

Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot hisobot davri davomida operatsiya, investitsiyayoki moliyaviy faoliyat natijasida xo‘jalik yurituvchi subyekt olgan pul oqimlari to‘g‘risidagi ma’lumotlarni taqdim etishi lozim bo‘ladi.

Operatsion faoliyat. Xo‘jalik yurituvchi subyektning operatsion faoliyati natijasida vujudga keladigan pul oqimi hajmi xo‘jalik yurituvchi subyekt amalga oshiradigan operatsion faoliyati natijasida olinadigan pul oqimlari harakati ssudalarni to‘lash, xo‘jalik yurituvchi subyektning ishlab chiqarish quvvatlarini saqlab turish, dividendlarni to‘lash va moliyalashtirishning tashqi manbalariga murojaat qilinmay yangi investitsiyalar uchun qanchalik yetarli ekanini aks ettiruvchi asosiy ko‘rsatkich hisoblanadi. Operatsion faoliyatdan keladigan oldingi pul oqimining ayrim qismlari to‘g‘risidagi axborotdan operatsion faoliyatdan bo‘lajak pul oqimlarini prognoz qilish uchun axborotning boshqa turlaridan qo‘shib foydalanish mumkin bo‘ladi.

Operatsion faoliyatdan pul oqimi xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiyfaoliyatidan kelib chiqadi. Odatda xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiy faoliyati mahsulotni sotishga, ishlarni bajarishga yoki xizmat ko‘rsatishga qaratilgan bo‘ladi. Operatsion faoliyatdan asosiy pul oqimiga quyidagilar kiradi[68]:

a) tovarlarni sotish va xizmat ko‘rsatishdan tushgan pul;

b) royalti, badallar, vositachilik haqi va o‘zga yo‘llar bilan pul mablag‘lari tushumi;

c) tovarlar va xizmatlar uchun ularni yetkazib beruvchilarga pul to‘lovlari;

d) xodimlarga va xodimlar nomidan to‘lovlar;

e) sug‘urta kompaniyasining sug‘urta polislari bo‘yicha mukofotlari, talablari, yillik va o‘zga to‘lovlari bo‘yicha pul tushumlari va to‘lovlari;

f) soliqlar bo‘yicha pul to‘lovlari yoki uning o‘rnini bosuvchi to‘lovlar, agar ular investitsiya va moliya faoliyatiga taalluqli bo‘lmasa;

g) savdo yoki dilerlik maqsadlarida tuzilgan bitimlar bo‘yicha pul tushumlari va to‘lovlari;

h) boshqalar.

Asosiy vositalar birliklarini sotish kabi ayrim operatsiyalar bo‘yicha foyda kelishi va zarar ko‘rilishi mumkin, ular sof foyda yoki zarar qatoriga kiritiladi. Lekin bunday bitimlar bo‘yicha pul oqimi investitsiya faoliyatidan chiqadigan pul oqimlariga kiritiladi.

Korxona vositachilik yoki savdo maqsadlari uchun qimmatli qog‘ozlar yoki ssuda olgan bo‘lishi mumkin, bunday holatlarda ular qayta sotish uchun xarid qilingan tovar-moddiy zaxiralarga o‘xshash bo‘ladi.

Investitsiya faoliyati. Xo‘jalik yurituvchi subyekt investitsiya faoliyatidan keladigan pul oqimi to‘g‘risidagi axborotni alohida ko‘rsatib beradi. Investitsiya faoliyatidan pul oqimi to‘g‘risidagi axborot kelajakda daromad va pul oqimi miqdorini belgilaydigan resurslar bo‘yicha qilingan xarajatlar darajasini ko‘rsatadi. Investitsiya faoliyatidan olingan asosiy pul oqimlariga quyidagilar kiradi:

a) asosiy vositalarni, nomoddiy va o‘zga uzoq muddatli aktivlarni xarid qilishga pul to‘lovlari. Bu to‘lovlar tajriba-konstruktorlik ishlariga ajratilgan sarmoyalashtirilgan xarajatlar, shuningdek, xo‘jalik sudi bilan amalga oshirilgan qurilishlar bilan bog‘liq bo‘lgan to‘lovlarni o‘z ichiga oladi;

b) asosiy vositalarni, nomoddiy va o‘zga uzoq muddatli aktivlarni sotishdan olingan pul tushumi;

c) boshqa subyektlarning aksiyalari yoki qarz majburiyatlarini hamda qo‘shma korxonalarda ishtirok etish huquqini sotib olishga doir pul to‘lovlari, pul ekvivalentlari hisoblangan yoki dilerlik maqsadlariga yoki savdo maqsadlariga saqlab qo‘yilgan to‘lov hujjatlari bo‘yicha to‘lovlar (veksellar kabi hujjatlar bo‘yicha to‘lovlar)dan tashqari;

d) boshqa subyektlarning aksiyalari va qarz majburiyatlarini hamda qo‘shma korxonalarda ishtirok etish huquqini sotishdan kelgan pul tushumlari, pul ekvivalenti hisoblangan yoki dilerlik yoki savdo maqsadlari uchun saqlanayotgan veksel kabi to‘lov hujjatlari bo‘yicha tushumlar bunga kirmaydi;

e) boshqa taraflarga berilgan bo‘naklar va kreditlar (moliyaviy muassasalarga berilgan bo‘naklar va kreditlardan tashqari);

f) boshqa taraflarga berilgan bo‘naklar va ssudalar qaytarilishidan pul tushumlari (moliyaviy muassasalarga berilgan bo‘naklar va kreditlardan tashqari);

g) fyuchers va forvard bitimlari, opsion bitimlar va svop bitimlar bo‘yicha to‘lovlar, ular diler yoki savdo maqsadlari uchun mo‘ljallangan holatlar bundan mustasno bo‘ladi yoki to‘lovlar moliyaviy faoliyat sifatida tasnif etiladi.

h) va boshqalar.

Moliyaviy faoliyat. Xo‘jalik yurituvchi subyekt moliyaviy faoliyatidan bo‘ladigan pul oqimlari to‘g‘risidagi axborotni alohida ko‘rsatadi. Bu axborot moliyaviy faoliyatdan bo‘lajak pul oqimlarini taxmin qilish uchun zarur bo‘ladi. Moliyaviy faoliyatdan keladigan asosiy pul oqimlariga quyidagilar kiradi:

a) aksiyalar yoki o‘z mablag‘i bilan bog‘liq boshqa vositalarni chiqarishdan keladigan pul tushumlari;

b) subyektlar aksiyalarining haqini to‘lash yoki sotib olish uchun ularning egalariga to‘lovlar;

c) ta’minlanmagan obligatsiyalar emissiyasidan, moliya korxonalari tomonidan berilgan ssudalardan, garovga qo‘yilgan va boshqa qisqa hamda uzoq muddatli zayomlardan pul tushumlari;

d) zayomlarni to‘lash;

e) moliyaviy lizing bo‘yicha majburiyatlarni qisqartirish uchun ijarachilarning to‘lovlari;

f) va boshqalar.

12.2 Pul oqimini tahlil etishni o‘rganish maqsadi va vazifalari.

Tahlil maqsadi: moliyaviy hisobot ma’lumotlari asosida pul oqimini obyektlari, faoliyat turlari, shakli va davri bo‘yicha o‘rganish orqali xo‘jalik yurituvchi subyektning pul mablag‘larini ichki va tashqi omillarga bog‘liq holdagi o‘zgarishlarini retrospektiv va perspektiv tahlilini amalga oshirish orqali ularni maqsadli boshqarishni

yo‘lga qo‘yishdan iborat.

Tahlil vazifalari:

- pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotni tasniflash, pul oqimini tarkib qatorlari bo‘yicha o‘rganish;
- pul oqimini joriy tahlilini va istiqboldagi prognozlarini tashxislash;
- pul oqimining sof kirimi va chiqimiga baho berish orqali biznes samaradorligiga baho berish;
- pul oqimining moliyaviy holat va barqarorlikka ta’sir darajasini, ular naqdligining likvidlik va to‘lovga qobillikka ta’sirini baholash;
- operatsion va moliyaviy richaglar orqali pul oqimini moliyaviy koeffitsiyentlarda baholash;
- pul oqimini taktik boshqarishning aniq chora-tadbirlarini belgilab berish va ularni amalga oshirish.

Tahlil uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar va ularning kamchiliklari. Tahlil uchun zarur bo‘lgan ma’lumot moliyaviy hisobotning 4-shakli bo‘lgan “Pul oqimi to‘g‘risida”gi hisobotdan olinadi. Hisobot kassa usulida tuziladi. Tuzish davriyligi bo‘yicha yarim yillik va yillik muddat belgilangan.

Inflyatsiya darajasi, moliyaviy hisobotlarni tuzish davriyligining uzoqligi, hisobga olish va kassali usulning muvofiq kelmasligi, pul oqimi to‘g‘risidagi analitik ma’lumotlarni olish imkoniyatlari cheklanganligi, axborotlarning ishonchligidagi muammoli jihatlar tahlilning eng muhim kamchiliklari hisoblanadi.

Xo‘jalik yurituvchi subyekt pul mablag‘lari va ularning ekvivalentlarini keltirib chiqarish, shuningdek, keltirib chiqarilgan pul mablag‘lari va ularning ekvivalentlaridan maqsadli va samarali foydalanish juda qiyin jarayon. Ya’ni pulni topish qiyin uni ishlatish undanda qiyin.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida, xo‘jalik jarayonlarida doimo pul mablag‘lari va ularning ekvivalentlariga zaruriyat seziladi. Negaki barcha munosabatlar ushbu oqim harakati bilan boshlanadi va tugaydi. Barcha moliyaviy munosabatlar ham ushbu birlik orqali tartiblanadi.

Har bitta xo‘jalik yurituvchi subyekt yetarli miqdorda pul va pul ekvivalentlari bilan ta’minlangan holdagina uning ishlab chiqarish, tijorat va moliyaviy faoliyati uzluksizligi ta’minlanadi. Agar ta’minotda uzilish bo‘ladigan yoki zaruriy likvid mablag‘larga yetishmovchiliklar kuzatiladigan bo‘lsa bunday subyektning nafaqat operatsion faoliyati, balki butun xo‘jalik faoliyatida tanglik yuzaga keladi, moliyaviy ahvoli qiyinlashadi va uni boshqarish yanada murakkablashadi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning daromad keltiruvchi faoliyat turlari, shakllari qanchalik farqli bo‘lmasin, ularning pul mablag‘lari va pul ekvivalentlariga bo‘lgan ehtiyojlari bir xil sabablardan kelib chiqadi. Bu uzluksiz va davomli faoliyatni amalga oshirish aktivlarni sotib olish va joylashtirish, o‘z majburiyatlarida amalga oshirish, investorlarga daromadlarini to‘lash yuzasidan zaruriy amallarning bir xilligidan kelib chiqadi.

Pul mablag‘larining manbalarida birinchi navbatda xususiy kapitalning shakllanishiga ahamiyat qaratish lozim. Xususiy kapital xo‘jalik yurituvchi

subyektning boshlang‘ich kapitalidir. Ushbu kapital asosiy va aylanma kapital minimumini ta’minlab beradi.

Pul oqimlarining shakllanishi va ularning ishlatilishidagi umumiy jihatlar bilan bir qatorda albatta har bitta korxonaning ularning harakati, tezligi yuzasidan o‘ziga xos jihatlari mavjud. Masalan: pul va pul ekvivalentlarining harakati savdoda, umumiy ovqatlanishda, qurilishda, sanoatda, qishloq xo‘jaligida bir-biridan tubdan farq qiladi. Bu tarmoq va bo‘g‘inning, korxona faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqadi.

Pul mablag‘laridan samarali foydalanishni tashkil etish ko‘p jihatdan korxonalarda pul mablag‘larining harakatini optimal boshqarishni tashkil etilganligiga va ular ustidan nazoratni yo‘lga qo‘yilganlik darajasiga bog‘liq. Biroq, ko‘plab korxonalarda pul mablag‘lari va pul ekvivalentlarini boshqarish va doimiy nazorat qilishdagi kamchiliklar tufayli moliyaviy natijaviylikdagi ijobiy holat, debitorlik majburiyatlarini oshirib yuborish, undirilmagan qarzdorlikning ko‘payishi hisobiga moliyaviy holat yomonlashganligini ko‘rish mumkin. To‘g‘ri bu holat keyingi faoliyatlar uchun manba sifatida qaralishi mumkin, lekin ularning doimiy aylanishdan chetlanishlari tufayli korxona ish faolligi, likvidligi sustlashadi, moliyaviy ahvoli qiyinlashadi. Shu sababli, pul mablag‘larini boshqarishda har bitta korxonaning pul mablag‘lari va pul ekvivalentlarining faoliyat uzluksizligini ta’minlash, majburiyatlarning ortib ketishiga yo‘l qo‘ymaydigan taktik boshqaruvini yo‘lga qo‘yish choralarini ko‘rish lozim bo‘ladi.

Pulni aylanish doiraviy aylanishlarini tarmoq va faoliyat turlari bo‘yicha farqlanishini quyidagi jadval ma’lumotlaridan ham aniq ko‘rish mumkin.

12.3. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va asosiy elementlari

Korxona moliyaviy holatini tahlil qilish bilan shug‘ullanayotgan har bir xodim moliyaviy hisobot shakllarini, shu jumladan, pul oqimi to‘g‘risidagi hisobot shaklini erkin o‘qiy olishi, uning moddalarini tushunishi, shuningdek, xulosalar chiqarish va tavsiyalar berishni bilishlari kerak.

Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotda pul mablag‘lari harakati bilan bog‘liq bo‘lgan moliyaviy resurslardagi barcha o‘zgarishlar aks ettiriladi.

Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotda operatsion, investitsion va moliyaviy faoliyatdan pul mablag‘larining harakati aks ettiriladi.

Moliyaviy hisobotda kundalik xo‘jalik faoliyati jarayonida sodir bo‘lgan pul mablag‘laridagi barcha o‘zgarishlar shunday tartibda aks ettirilishi lozimki, u pul mablag‘lari bilan ularga ekvivalent bo‘lganlar o‘rtasida, ya’ni, qisqa muddatli va yuqori likvid investitsiyalar, erkin ayirboshlanadigan pul mablag‘lari o‘rtasida o‘zaro bog‘liqlikni aniqlash imkonini ta’minlasin.

Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotga “Valyuta mablag‘larining harakati to‘g‘risida ma’lumotnoma” ilova qilinib, unda davr boshi va oxiriga bo‘lgan qoldiqlar, valyuta mablag‘lari tushumi va harakati to‘g‘risidagi ma’lumotlar aks etadi.

Korxonaning moliyaviy ahvoli ko‘p jihatdan real pul aylanmasiga bog‘liq. Korxonaning hisob-kitob va o‘zga hisob raqamlari orqali o‘tadigan pul mablag‘larining kelib tushishi va ularning sarflanishiga pul mablag‘lari oqimi

deyiladi. Pul mablag‘lari oqimini tahlil qilish uchun 4-shakl “Pul mablag‘lari to‘g‘risidagi hisobot” moliyaviy hisoboti, shuningdek, 1-sh shaklidagi “Korxona (tashkilot) moliyaviy faoliyatining asosiy ko‘rsatkichlari to‘g‘risida”gi statistika hisoboti asosiy
ma’lumot manbai bo‘lib xizmat qiladi.

Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot – moliyaviy hisobot hujjati bo‘lib, unda joriy xo‘jalik faoliyati jarayonida pul mablag‘lari kelib tushishi, sarflanishi va ularning yil boshi va oxiridagi qoldig‘i, shuningdek, investitsiya va moliyaviy faoliyatga yo‘naltirilgan pul mablag‘lari aks ettiriladi. Pul mablag‘lari oqimiga so‘m va valyutadagi pul mablag‘lari kiritiladi.

Pul mablag‘lari aylanma aktivlarning eng likvid qismi hisoblanadi. Xo‘jalik faoliyati, moliya munosabatlari pul mablag‘larini turli aktivlarga ishlatish va uning yakunida oldingi jarayonlarning yutug‘i hisoblangan foydaga ega bo‘lishni nazarda tutadi. Jarayonlar ishlab chiqarilgan mahsulot (ish va xizmat)lar o‘z egalari tomonidan tan olingan va tasarruf etishga qabul qilingan holda ularga tegishli bo‘lgan qiymatliklar sotuvchiga to‘la to‘lab berilsa yakuniga yetadi. Bu esa jarayonning yangi siklini boshlash uchun ham manba hisoblanadi[71].

Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot

Ko‘rsatkichlar nomi	**Satr kodi**	**Kirim**	**Chiqim**
1	2	3	4
Operatsion faoliyat			
Mahsulot (ish va xizmat)larni sotishdan kelib tushgan pulmablag‘lari	010	4 517 395,6	
Material, tovar, ish va xizmatlar uchun mol yetkazib beruvchilarga to‘langan pul mablag‘lari	020		1 725 282,9
Xodimlarga va ular nomidan to‘langan pul mablag‘lari	030		
Operatsion faoliyatning boshqa pul tushumlar va to‘lovlari	040	1 921 254,7	4 320 200,4
Jami: operatsion faoliyatning sof pul kirimi / chiqimi (satr 010-020-030+/-040	050	*6 438 650,3*	*6 045 483,3*
Investitsiya faoliyati			
Asosiy vositalarni sotib olish va sotish	060	1 484,1	
Nomoddiy aktivlarni sotib olish va sotish	070		
Uzoq va qisqa muddatli investitsiyalarni sotib olish va sotish	080	349 357,3	
Investitsion faoliyatning boshqa pul tushumlari va to‘lovlari	090		
Jami: investitsion faoliyatning sof pul kirimi/chiqimi (satr060+/-070+/-080+/- -090	100	*350 841,4*	
Moliyaviy faoliyat			
Olingan va to‘langan foizlar	110	374 998,1	

Olingan va to‘langan dividendlar	120		
Aksiyalar chiqarishdan yoki xususiy kapital bilan bog‘liq bo‘lgan boshqa instrumentlardan kelgan pul tushumlari	130		
Xususiy aksiyalar sotib olingandagi pul to‘lovlari	140		
Uzoq va qisqa muddatli kredit va qarzlar bo‘yicha pultushumlari va to‘lovlari	150		
Uzoq muddatli ijara (moliyaviy lizing) bo‘yicha pul tushumlari va to‘lovlari	160		
Moliyaviy faoliyatning boshqa pul tushumlari va to‘lovlari	170		
Jami: moliyaviy faoliyatning sof pul kirim / chiqim (satr 110+/-120 +130-140+/-150+/-160+/-170)	180	374 998,1	
Soliqqa tortish			
To‘langan daromad (foyda) solig‘i	190		565 531,2
To‘langan boshqa soliqlar	200		16 210,7
Jami: to‘langan soliqlar (satr 190+200)	210		581 741,9
Jami: moliyaviy-xo‘jalik faoliyatining sof pul kirimi / chiqimi(satr 050+/-100+/-180-210)	220	7 164 489,8	6 627 225,2
Yil boshidagi pul mablag‘lari	**230**	240 164,7	
Yil oxiridagi pul mablag‘lari	**240**	777 429,3	

Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot, boshqa moliyaviy hisobotlar bilan birgalikda foydalanilganda, foydalanuvchilarga xo‘jalik yurituvchi subyektning sof aktivlaridagi o‘zgarishlarni, ularning moliyaviy strukturasi (likvidligi va to‘lov qobiliyati)ni va o‘zgarayotgan imkoniyatlar va sharoitlarga moslashish maqsadida o‘zining pul oqimlari summasi va muddatlariga ta’sir ko‘rsata olish qobiliyatini baholash uchun ma’lumot bilan ta’minlaydi. Pul oqimlari to‘g‘risidagi ma’lumotlar xo‘jalik yurituvchi subyektning pul mablag‘lari va ularning ekvivalentlarini keltirib chiqarish imkoniyatlarini baholashda foydalidir, hamda foydalanuvchilarga har xil xo‘jalik yurituvchi subyektlarga tegishli kelgusi pul oqimlarining keltirilgan (diskontlangan) qiymatini baholash va solishtirish modellarini ishlab chiqish imkonini beradi. U, shuningdek, turli xil xo‘jalik yurituvchi subyektlarning operatsion faoliyati ko‘rsatkichlari haqidagi hisobotlarining qiyoslanuvchanligini oshiradi, chunki u bir xil operatsiya va hodisalarning turlicha hisobga olinishi oqibatlarini bartaraf qiladi.

Oldingi davrlardagi pul oqimlari to‘g‘risidagi axborotdan ko‘pincha kelgusi pul oqimlarining summasi, muddati va aniqligining ko‘rsatkichi sifatida foydalaniladi. U, shuningdek, kelgusi pul oqimlari bo‘yicha oldingi baholarning to‘g‘riligini tekshirishda, hamda foydalilik va sof pul oqimlari orasidagi bog‘liqlikni va o‘zgaruvchan narxlarning ta’sirini o‘rganishda foydalidir.

Korxona menejerlarining eng muhim e’tibori pul tushumlarini ko‘paytirishga va xarajatlarni kamaytirishga qaratiladi. Bu borada birinchi navbatda ishlab chiqarish va sotish jarayonlarida debitorlik majburiyatlarini doimiy nazorat qilish, zaxiralarni tartiblash, kreditorlik majburiyatlari va qarzlarga bog‘lanmaslik siyosatini yuritilishi

talab etiladi. Shu sababli, pul oqimini quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha doimiy o‘rganib turish talab etiladi.

Pul oqimining yo‘nalishlari (cash flow)

Pul oqimi	Mazmuni	Kirimi va chiqimi
Asosiy faoliyatdan	Xo‘jalik yurituvchi subyekt amalga oshiradigan operatsiya faoliyati natijasida pul mablag‘lari kirimi va chiqimi	+sof foyda +amortizatsiya ajratmalari
		+zaxiralar va debitorlik majburiyatlarningqisqarishi
		-zaxira va debitorlik majburiyatlarining ortishi
		kamayishi +majburiyatlarningortishi
Investitsion faoliyatdan	Kelajakda daromad va pul oqimimiqdorini belgilaydigan resurslaryuzasidan pul mablag‘lari kirimi va chiqimi	an tashqari aktivlarning chiqib ketishi (uskunalarning sotilishi)
		-oborotdan tashqari aktivlarning o‘sishi
		+hissali qatnashishning sotilishi
		-hissali qatnashishning sotib olinishi
Moliyaviy faoliyatdan	Moliyaviy faoliyatdan pul mablag‘lari kirimi va chiqimi (operatsion va investitsion faoliyatdan o‘zga faoliyatdan pulmablag‘lari kirimi va chiqimi)	+yangi kreditlarning olinishi -kreditlar yuzasidan foiz to‘lovlarining qoplanishi
		+yangi aksiyalarning chiqarilishi
		+obligatsiyalarni sotib olish va qoplash yuzasidan to‘lovlar
		+aksiyalar emissiyasi - dividend to‘lovlari

12.4.Valyuta mablag‘lari harakatining tahlili

Keyingi yillarda valyuta siyosati va tashqi savdo faoliyati sohasini takomillashtirish bo‘yicha ko‘rilgan chora-tadbirlar mamlakatimiz iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, eksport salohiyatini oshirish, zamonaviy, eksportga yo‘naltirilgan ishlab chiqarishlarni hamda kichik biznes va xususiy xo‘jalik yurituvchi subyektlarni barqaror rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Maqbul miqdorda tashqi qarzlarni jalb qilish bo‘yicha izchil amalga oshirilayotgan siyosat O‘zbekistonning majburiyatlarini o‘z vaqtida bajaradigan ishonchli, to‘lovga layoqatli xalqaro sherik sifatidagi imidjini ta’minladi, keyinchalik valyuta kursini liberallashtirish uchun zarur oltin-valyuta zaxirasini shakllantirish, valyuta resurslarini real iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarini modernizatsiya qilish, texnik qayta jihozlash va diversifikatsiya qilishning ustuvor sohalariga yo‘naltirish, jahon moliyaviy inqirozining salbiy oqibatlarini yumshatish imkonini bermoqda.

2017-2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasida ham valyuta sohasini tartibga solishning bozor mexanizmlarini joriy qilish, respublika eksport salohiyatini oshirishni

rag‘batlantirish, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni faol jalb qilish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarning tashqi va ichki bozordagi raqobatdoshligini oshirish, mamlakatimizda investitsiya va ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, valyuta bozorini yanada liberallashtirishga muhim ahamiyat qaratilgan va uning asosiy yo‘nalishlari belgilab berilgan.

O‘zbekiston Respublikasining “Valyutani tartibga solish to‘g‘risida”gi qonunining 3-moddasiga muvofiq “Valyuta boyliklari” qatoriga quyidagilar kiradi:

- chet el valyutasi;
- qimmatli qog‘ozlar – chet el valyutasidagi fond boyliklari (aksiyalar, obligatsiyalar va boshqalar);
- chet el valyutasidagi to‘lov hujjatlari (cheklar, veksellar, akkreditivlar va boshqalar);
- qimmatbaho metallar – har qanday ko‘rinish va holatdagi oltin, kumush, platina hamda platina guruhiga kiruvchi (palladiy, iridiy, rodiy, ruteniy va osmiy), metallar shunday metallardan ishlangan zargarlik buyumlari va boshqa ro‘zg‘or buyumlari hamda ularning parchalari bundan mustasno;
- tabiiy qimmatbaho toshlar – sayqal berilgan va sayqal berilmagan shakldagi olmos, la’l, zumrad, yoqut, aleksandrit, shuningdek, marvarid, shunday toshlardan ishlangan zargarlik va boshqa ro‘zg‘or buyumlari hamda ularning parchalari bundan mustasno.

Chet el valyutasiga tegishli ajnabiy davlatda muomalada bo‘lgan va qonuniy to‘lov vositasi hisoblangan banknot ko‘rinishdagi chet el pul belgilari, shuningdek, muomaladan chiqarilgan yoki chiqarilayotgan, ammo O‘zbekiston Respublikasi pul belgilariga almashtirilishi lozim bo‘lgan chet el pul belgilari, schyotlarda va omonatlarda bo‘lgan xorijiy davlatlarning pul birliklaridagi va xalqaro hisob-kitob birliklaridagi mablag‘lar kiradi.

Chet el valyutasidagi qimmatli qog‘ozlar – O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari yoki xorijiy davlatlarning qonun hujjatlariga muvofiq qimmatli qog‘ozlar jumlasiga kiritilgan, qiymati chet el valyutasida ifodalangan hujjatlaridir[75].

Globallashgan iqtisodiyot, shuningdek, dunyo iqtisodiyotining yagonalashuvi bilan davlatlar o‘rtasidagi savdo iqtisodiy munosabatlar tobora kengayib bormoqda. Bu esa o‘z navbatida har bitta xo‘jalik yurituvchi subyektni eksport-import operatsiyalariga undamoqda. Eksport-import operatsiyalarida ijobiy farqlanishga erishish albatta korxonalar oldiga ham bir qadar murakkab vazifalarni hal etishni va uning mustahkam zaminini yo‘lga qo‘yishni talab etadi.

Bir mamlakat doirasida ko‘p turdagi raqobatbardosh tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarish imkoniyati cheklangan. Tashqi bozor mahalliy ishlab chiqaruvchilarning o‘zlari uchun ustun bo‘lgan faoliyat turlari bilan keng doirada shug‘ullanishlariga imkon beradi, ularning faoliyat doirasini kengaytiradi.

Tashqi iqtisodiy faoliyat nafaqat ishlab chiqarishning raqobatbardoshligini oshiradi, balki erkin xo‘jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy va moliyaviy salohiyatini, shuningdek, aholining turmush farovonligini oshirishning ham zaruriy sharti hisoblanadi.

Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobot shakliga ilova sifatida xorijiy valyutada pul mablag‘larining harakati to‘g‘risida ma’lumotnoma tuziladi. Unda hisobot davrida xorijiy valyutada pul mablag‘larining to‘liq harakati ko‘rsatiladi.

Valyuta mablag‘lari operatsiyalarni amalga oshirish paytida O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining kursi bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi milliy valyutasida, valyuta mablag‘lari qoldig‘i esa – hisobot davrining oxirgi sanasida aks ettiriladi.

Ushbu ma’lumotnomaga asosan korxonaning valyuta mablag‘larini harakati tahlil qilinadi.

Korxona tomonidan kirimga olingan valyuta mablag‘lari qatorida: korxona tomonidan hisobot davrida olingan valyuta tushumi summasi; sotib olingan xorijiy valyuta summasi; moliyaviy faoliyatdan olingan valyuta mablag‘lari summasi; korxonaning valyuta hisobvaraqlari va kassasiga boshqa valyuta tushumlari summasi aks etadi.

Korxona tomonidan turli maqsadlarga sarflangan valyuta mablag‘larining qatoriga: mol-mulkni olishga, bajarilgan ishlarga va ko‘rsatilgan xizmatlarga sarflangan valyuta mablag‘lari summasi; moliyaviy faoliyat bo‘yicha sarflangan valyuta mablag‘lari summasi; boshqa maqsadlarga sarflangan valyuta summasi aks etadi.

Chet el valyutasidagi pul mablag‘larini qayta baholashdan yuzaga kelgan musbatyoki manfiy kurs farqlari, hisobot yili boshiga va oxiriga korxonaning valyuta hisobvaraqlari va kassasida bo‘lgan valyuta mablag‘lari alohida qatorlar bo‘yicha aks ettiriladi.

Tahlil etishda valyuta mablag‘lari balansiga muhim ahamiyat qaratiladi. Valyuta balansi quyidagi birliklar ifodasini jamlashni xarakterlaydi.

$$\mathbf{Vb+Vk=Vch+Vo}$$

Bu yerda:

Vb – valyuta mablag‘lari davr boshiga;

Vk – valyuta mablag‘lari kirimi (mahsulot, tovar, ish va xizmatlarni sotishdan va boshqa tushumlardan);

Vch – valyuta malbag‘lari chiqimi (mahsulot, tovar, ish va xizmatlarni sotib olishdan va boshqa chiqimlar);

Vo – valyuta mablag‘larining davr oxiriga qoldig‘i.

Valyuta mablag‘lari bo‘yicha o‘z-o‘zini moliyalashtirish masalasi xo‘jalik subyektlarining oldidagi eng muhim masala hisoblanadi. Negaki, ba’zan import tovarlari yuzasidan valyuta mablag‘lariga bo‘lgan extiyoj turli qiyinchiliklar tufayli doimo ham hal etilmasligining sababi ham shundan kelib chiqadi. Shu sababli ham eksport-import operatsiyalaridagi ijobiy qoldiqqa chiqish talab etiladi.

Valyuta mablag‘lari bilan moliyalashtirish samaradorligini baholash moliyaviy koeffitsiyentlar orqali baholanadi. Ushbu koeffitsiyent quyidagi formula asosida aniqlanadi.

$$\mathbf{Kvm=F+A/K+V}$$

Bu yerda:

Kvm – valyuta mablag‘lari bilan moliyalashtirish koeffitsiyenti;

F – valyuta mablag‘larida ishlab chiqarishni moliyalashtirishga yo‘naltirilgan foyda summasi;

A – valyuta mablag‘lari hisobiga olib kelingan asosiy vositalarningamortizatsiyasi;

K – valyuta krediti;

V – banklardan va birjadan sotib olingan valyuta.

Koeffitsiyent qancha yuqori bo‘lsa, o‘z-o‘zini moliyalashtirish darajasi shuncha yuqori bo‘ladi.

Valyuta mablag‘lari bilan qoplanish koeffitsiyenti (Kqk) quyidagi formula asosida topiladi.

Kqk=Vb+Vk/Vch Vb – valyuta mablag‘lari davr boshiga qoldig‘i; Vk – hisobot davrida valyuta mablag‘lari kirimi; Vch – hisobot davrida valyuta mablag‘lari chiqimi.

Kqk>1,0 dan yuqori bo‘lishi o‘z-o‘zini moliyalashtirish shartlarining bajarilganligini bildiradi.

2017-yilning sentyabr oyidan boshlab valyuta kursi shakllanishining bozor mexanizmlariga o‘tilishi va ichki valyuta bozori faoliyatining erkinlashtirilishi nafaqat pul-kredit sohasida, balki butun iqtisodiyotda ijobiy tomonga tub o‘zgarishlarni amalga oshirish uchun muhim zamin yaratdi.

O‘z navbatida, valyuta kursining bozor mexanizmlariga o‘tilishi ya’ni, joriy talab va taklif asosida shakllanishi iqtisodiyotdagi valyuta resurslarining samarali taqsimlash mexanizmi yaratilishiga xizmat qilmoqda.

Mamlakatimiz tashqi savdo operatsiyalarining asosiy qismi AQSh dollarida amalga oshirilishini inobatga olib, so‘mning boshqa xorijiy valyutalarga nisbatan almashuv kurslarini belgilashda operatsion mo‘ljal sifatida so‘mning AQSh dollariga nisbatan almashuv kursidan foydalanilmoqda.

13- Mavzu. Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili.

13.1. Xususiy kapitalni tahlil etish maqsadi, mazmuni, vazifalari va axborot manbalari.

13.2. Xususiy kapitalning tarkibiy tuzilishi

13.3. Xususiy kapital va uning o‘zgarishini tahlili.

13.1. Xususiy kapitalni tahlil etish maqsadi, mazmuni,vazifalari va axborot manbalari

Iqtisodiyotni liberallashtirish, ishlab chiqarishni modernizatsiyalash va innovatsion rivojlantirish nafaqat iqtisodiy jihatdan, balki moliyaviy jihatdan ham mustahkam tayanchni talab etadi. Shu sababli, xo‘jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy salohiyatini baholashda o‘z mablag‘larining qiymatiga, ularning jami kapital tarkibidagi salmog‘iga, majburiyatlarga nisbati chegaralariga muhim ahamiyat qaratiladi.

Xususiy kapital korxonaning moliyaviy holatini tavsiflovchi muhim

ko‘rsatkichlardan biri hisoblanadi.

Xususiy kapital tushunchalariga ta’riflar O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan tasdiqlangan “Moliyaviy hisobotni tayyorlash va taqdim etish uchun konseptual asos”da hamda “Hisob siyosati va moliyaviy hisobot”da keltirilgan[76].

Xususiy kapital (sarmoya) – subyektning majburiyatlarni chegirib tashlagandan keyingi aktivlaridir. Subyekt majburiyatlari – subyekt (qarzdorning) boshqa subyekt (kreditor) foydasiga muayyan ishni amalga oshirish, masalan, mol-mulkni topshirish, ishni bajarish, pul to‘lash va boshqa majburiyatlaridir yoxud muayyan xatti-harakatdan tiyilib turish majburiyatidir, kreditor esa qarzdordan o‘z majburiyatlarini bajarishini talab qilishga haqlidir.

Aktivlar – subyekt nazorat qiladigan, kelgusida ulardan daromad olish maqsadida avvalgi faoliyat natijasida olingan iqtisodiy resurslardir.

Demak yuqoridagi ta’rif va tasniflashdan quyidagi bog‘lanishni berib o‘tish mumkin:

Xususiy kapital (XK) = Aktivlar (A) – Majburiyatlar (M)

Buxgalteriya balansidagi xususiy kapitalning miqdori aktivlar qiymatini va majburiyatlarni baholashga bog‘liqdir.

Xususiy kapital ustav fondidan (ustav kapitalidan), qo‘shilgan, zaxira kapitalidan va taqsimlanmagan foydadan tarkib topadi. Zarur hollarda ustav, qo‘shilgan zaxira kapitali tahliliy jihatidan hisobga olinadi.

Ustav fondi (ustav kapitali) ta’sis hujjatlarida belgilangan hissalarning (pulda ifodalangan holdagi) yig‘indisini aks ettiradi. Ustav fondiga (ustav kapitaliga) hissalar shaklida kiritiladigan moddiy va nomoddiy aktivlar ta’sischilar (ishtirokchilar) o‘rtasidagi kelishuvga ko‘ra baholanadi, qonunda nazarda tutilgan hollarda esa, baholovchi tashkilot tomonidan baholanishi kerak.

Qo‘shilgan kapital aksiyalarni nominal qiymatidan baland narxlarda dastlabki sotishdan olinadigan emissiya daromadini, shuningdek, ekvivalenti chet el valyutasida ifodalangan ustav fondini (ustav kapitalini) shakllantirish jarayonida yuzaga keladigan kurs farqini aks ettiradi.

Zaxira kapitali uzoq muddatli aktivlarni qayta baholashda hosil bo‘ladigan inflyatsiya zaxiralarini, qonun hujjatlarida va ta’sis hujjatlarida nazarda tutilgan miqdorlarda sof foydadan ajratmalarni, shuningdek, tekinga olingan mol-mulkning qiymatini aks ettiradi.

Taqsimlanmagan foyda foydaning jamg‘arilayotganligini ifodalaydi va mulkdorlarning qaroriga binoan ustav fondiga (ustav kapitaliga) qo‘shilishi mumkin. Mulkchilik shakllaridan qat’iy nazar, korxonalarda ustav kapitali (fondi) miqdori mazkur korxona tashkil bo‘lganda tasdiqlangan ta’sis hujjatlarida ko‘rsatilgan miqdorga teng bo‘ladi. Uning miqdori yil davomida o‘zgarmaydi.

Xususiy kapital tahlilining maqsadi xususiy kapitalni shakllantirishning asosiy manbalarini o‘rganish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish imokniyatlarini

aniqlashdan iborat.

Xususiy kapital tahlilining asosiy vazifalari:

- tahlil uchun zarur bo‘lgan axborotlar bazasini (ustav kapitalini ko‘paytirish, undan foydalanish, tasarruf etish bilan bog‘liq bo‘lgan axborotlar to‘plamini) shakllantirish;
- qonun hujjatlari va xo‘jalik yurituvchi subyektning ustavida belgilangan normalariga amal etilishini baholash;
- xususiy kapital va uning tarkibiy, dinamik o‘zgarishlariga baho berish;
- xususiy kapitaldan samarali foydalanish darajasini o‘rganish;
- xususiy kapital samaradorligini oshirishning imkoniyatlarini aniqlash va yo‘lgaqo‘yish.

Xususiy kapital tahlilini olib borishda axborot manbalariga “Buxgalteriya balansi” va “Xususiy kapital to‘g‘risida”gi hisobot shakllari kiradi.

Buxgalteriya balansida xususiy kapital va uning tarkibiy birliklari haqidagi ma’lumotlar hisobot davri boshiga va oxiriga haqiqiy, tan olingan qiymati bo‘yicha aks ettiriladi.

Buxgalteriya balansida o‘z sarmoyasi va ularni oshkor qilish xo‘jalik yurituvchi subyektning moliyaviy ahvolini tahlil qilishda moliyaviy hisobotdan foydalanuvchilar uchun yordam bera oladigan axborotlarni aks ettirishni tasniflaydi. Buxgalteriya balansida xususiy sarmoyani umumiy summasigina oshkor qilinishi kerak.

Xususiy kapital va uning tarkibiy qismlari haqidagi axborotlarni tarkibiy qismi sifatida ochib berilishi 14 son BHMS bilan tarkiblanadi. Barcha xo‘jalik yurituvchi subyektlar (banklar va byudjet tashkilotlaridan tashqari) xususiy kapital to‘g‘risidagi axborotni tayyorlash va ochib berish jarayonida mazkur standart talablarini bajarishlari kerak.

O‘z sarmoyasi (xususiy kapital) to‘g‘risidagi hisobotda o‘z sarmoyasining harakati, zaxiralarni shakllantirish, to‘lash uchun hisoblangan dividendlar to‘g‘risidagi axborot taqdim etiladi.

Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobotni tuzish maqsadi bo‘lib, xususiy kapitalning hisobot davri boshiga va oxiriga bo‘lgan holati va hisobot davri mobaynida uning tarkibidagi o‘zgartirishlar haqidagi axborotni ochib berish hisoblanadi.

Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobotga bo‘lgan tushuntirishda xo‘jalik yurituvchi subyekt xususiy kapital qatnashchisining chiqib ketishi, aksiyadorlik jamiyati tomonidan aksiyalarning sotib olinishi yoki sotib olingan aksiyalarni bekor qilinishi, aksiyalar nominal qiymatining pasayishi yoki boshqa sabablarga ko‘ra kamayib ketganligi haqidagi ma’lumotlar keltiriladi.

Hisobotning xususiy kapital to‘g‘risidagi qismiga oid tushuntirish xati “Hisob siyosati va moliyaviy hisobotlar” Buxgalteriya hisobi milliy standarti (1-son BHMS)da nazarda tutilgan talablarga muvofiq tuziladi.

Aksiyadorlik jamiyatlari xususiy kapital to‘g‘risidagi tushuntirishda quyidagilar haqidagi axborotni keltiradilar:

a) obuna amalga oshirilishi nazarda tutiladigan aksiyalarning umumiy soni va nominal qiymati;

b) nazarda tutilgan miqdorlar bilan taqqoslaganda obuna amalga oshirilgan aksiyalarning umumiy miqdori va nominal qiymati;

v) aksiyalarga obunaning borishi chog‘ida olingan mablag‘lar umumiy summasi;

g) ayrim turlar va toifalar bo‘yicha ustav kapitali tarkibidagi aksiyalar;

d) imtiyozli aksiyalar bo‘yicha to‘lanmagan jamlangan dividendlar summasi;

e) aksiyalar ko‘rinishida to‘lanadigan dividendlar, xususan, to‘lanadigan aksiyalarning soni va qiymati, shuningdek, ularning turlari yoki toifalari to‘g‘risida;

j) hisobot davrida yuz bergan maydalash yoki qo‘shib yuborishlar va aksiyalarning maydalanishi yoki qo‘shib yuborilishigacha va undan keyingi aksiyalarning nominal qiymati to‘g‘risidagi.

Aksiyalarga obunaning borishi chog‘ida olingan mablag‘lar umumiy summasi tushuntirishda quyidagilar bo‘yicha keltiriladi:

a) aksiyalar uchun haq sifatida kirim qilingan barcha pul mablag‘lari, aksiyalarsoni ko‘rsatilgan holda;

b) aksiyalar uchun to‘lov sifatida kirim qilingan mol-mulkning qiymat bahosi, aksiyalar soni ko‘rsatilgan holda;

v) aksiyalar uchun haq sifatida kirim qilingan chet el valyutasining umumiy summasi, aksiyalar soni va hisobda valyuta kirim qilingan kursi ko‘rsatilgan holda.

Ustav kapitali tarkibidagi aksiyalar haqidagi axborot tushuntirishda ayrim turlar va toifalar bo‘yicha keltiriladi:

a) chiqarilgan aksiyalar soni, ustav kapitalining to‘lanmagan qismi ko‘rsatilganholda;

aksiyaning nominal qiymati;

v) muomalada bo‘lgan aksiyalar sonida hisobot davri mobaynidagi o‘zgartirishlar;

g) aksiyalar bilan bog‘liq huquqlar, imtiyozlar va cheklashlar, shu jumladan dividendlarning taqsimlanishi va kapitalning qaytarib berilishi bo‘yicha cheklashlar;

d) jamiyatning o‘ziga, uning sho‘ba va uyushgan korxonalariga tegishli aksiyalar;

e) ular egalik qilayotgan muassislar ro‘yxati va aksiyalar soni;

j) ijroiya organi a’zolarining mulki bo‘lgan aksiyalar soni;

z) opsionlar va boshqa kontraktlarga binoan chiqarish uchun zaxiralashtirilgan aksiyalar, ularning muddatlari va summalari ko‘rsatilgan holda;

i) konvertatsiyalanadigan (aksiyalar yoki obligatsiyalarga) aksiyalarning soni va nominal qiymati hamda ushbu aksiyalarning qarzga oid qimmatli qog‘ozlarga konvertatsiya qilinishi hollarida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan majburiyatlar.

Boshqa barcha xo‘jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy hisobotlarga oid izohlarda quyidagilar to‘g‘risidagi axborotni keltiradilar:

a) egalik qiluvchilar o‘rtasida ustav kapitali ulushining taqsimlanishi;

b) ushbu ulushlarga tegishli huquqlar, imtiyozlar yoki cheklashlar;

v) ustav kapitali tarkibida egalik qiluvchilar ulushi tarkibidagi o‘zgartirishlar.

13.2. Xususiy kapitalning tarkibiy tuzilishi: ustav fondi (ustav kapitali),

qo‘shilgan kapital, zaxira kapitali va taqsimlanmagan foyda.

Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va auditga oid qonunchilik normalarida “o‘z sarmoyasi”, “o‘z sarmoyasi manbalari”, “o‘z mablag‘lari manbalari”, “xususiy sarmoya”, “xususiy kapital” degan tushunchalar keng uchraydi. Ularning barchasi bitta mazmunni ya’ni, xo‘jalik yurituvchi subyektlarning o‘zigagina tegishli bo‘lgan mablag‘larni ifoda etadi.

Xususiy kapital tarkibiga quyidagi tarkibiy birliklar kiradi:

- ustav kapitali;
- rezerv kapitali;
- qo‘shilgan kapital;
- taqsimlanmagan foyda yoki qoplanmagan zarar.

Buxgalteriya balansining “O‘z mablag‘lari manbalari” (“Xususiy sarmoya”) bo‘limida ustav kapitali, qo‘shilgan kapital, zaxira kapitali, sotib olingan o‘z aksiyalari, taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar), maqsadli tushumlar hamda bo‘lg‘usi xarajatlar va to‘lovlar zaxiralari aks etadi.

Buxgalteriya balansida “O‘z sarmoyasi" va uning tarkibiy birliklari

I. O‘z mablag‘lari manbalari	**Balans satri**
Ustav kapitali (8300)	410
Qo‘shilgan kapital (8400)	420
Rezerv kapitali (8500)	430
Sotib olingan xususiy aksiyalar (8600)	440
Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar) (8700)	450
Maqsadli tushumlar (8800)	460
Kelgusi davr xarajatlari va to‘lovlari uchun zaxiralar (8900)	470
I bo‘lim bo‘yicha jami (satr 410+420+430-440+450+460+470)	480

Xususiy kapital tarkibiy tahlilining asosiy yo‘nalishlari quyidagi ketma-ketlikda amalga oshiriladi.

Xususiy sarmoya tarkibi va harakatining tahlili: davr boshiga qoldig‘i; hisobot davrida kelib tushgani; hisobot davrida ishlatilgani; hisobot davri oxiriga qoldig‘i; qoldiqlarning mutlaq o‘zgarishlari; o‘sish darajasi; kirib kelish koeffitsiyenti; chiqib ketish koeffitsiyenti tahlili.

Xususiy kapital tarkibini tahlil etish muhim funksiyalarni bajarish imkonini beradi. Jumladan: faoliyatning uzluksizligini ta’minlash; kapital, qarzlar va zararlardan himoya qilinganlik darajasining kafolatini berish; olingan foydani ishlatishdaqatnashish; korxona boshqaruvida ishtirok etish kabi.

Xususiy kapital tarkibiy tuzilishida quyidagi ko‘rsatkichlar baholanadi:

Ustav kapitalining xususiy kapital tarkibidagi salmog‘i koeffitsiyenti;

$$Kuk = UK/XK\ (O‘MM)$$

Bu yerda:

Kuk – ustav kapitalining o‘z sarmoyasi tarkibidagi salmog‘i;UK

– ustav kapitali;
XK(O‘MM) – xususiy kapital (O‘z mablag‘lari manbasi).

Ustav kapitalining o‘z sarmoyasi tarkibidagi salmog‘ini ifoda etadi va ushbuko‘rsatkich xususiy kapital tarkibida eng muhim ko‘rsatkich hisoblanadi.

Taqsimlanmagan foyda summasining xususiy kapital tarkibidagi salmog‘ikoeffitsiyenti:

$$Ktf = TF / XK\ (O‘MM)$$

Bu yerda:

Ktf – taqsimlanmagan foydaning xususiy kapital tarkibidagi salmog‘i koeffitsiyenti;
TF – taqsimlanmagan foyda.

Taqsimlanmagan foyda summasining xususiy kapital tarkibidagi salmog‘ini ifodaetadi.

Xususiy kapitalning kompleks tahlilida yuqoridagi tartibda rezerv kapitali, qo‘shilgan kapital va o‘z sarmoyasining boshqa tarkibiy qismlari bo‘yicha ham salmoqdarajalari va ularning o‘zgarishlariga baho beriladi.

Xususiy kapitalning o‘sish darajasi:

$$O‘_{xk} = XKdo / XKdb \times 100foiz$$

Bu yerda:
XKdo; XKdb – davr boshi va oxiriga xususiy kapital.

Aksionerlik jamiyatida o‘z mablag‘lari manbasi davr boshiga nisbatan 2 378 438 610 ming so‘mga ortgan. O‘sish darajasi 130.7 foizni tashkil etgan. Shu jumladan ustav kapitalining o‘zgarishi mos ravishda 213 818 364 ming so‘mga, rezerv kapitalining o‘zgarishi 2 383 571 493 ming so‘mga, maqsadli tushumlar, kelgusi davr xarajatlari va to‘lovlari uchun zaxiralar hajmi 65 341 685 ming so‘mga ortgan. O‘z mablag‘lari tarkibida taqsimlanmagan foyda summasi davr boshiga nisbatan 284 292 935 ming so‘mga kamaygan. Eng yuqori o‘sish darajalari ustav kapitali (134.8 foiz) hamda rezerv kapitali (141.54foiz) qatoriga to‘g‘ri kelgan.

13.3. Xususiy kapital va uning o‘zgarishini tahlili

Xususiy kapital va uning o‘zgarishini baholashda kapitalning davr boshi va oxiridaga o‘zgarishlariga va o‘zgarish sabablariga baho beriladi. Kapitalning o‘zgarishi jamlangan qator va uning tarkibiy birliklari bo‘yicha alohida o‘rganiladi.

Xususiy kapital o‘zgarishiga ta’sir etuvchi birliklarga: ustav sarmoyasi, qo‘shilgan sarmoya, zaxira sarmoyasi, sotib olingan o‘z aksiyalari, taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar), maqsadli tushumlar hamda bo‘lg‘usi xarajatlar va to‘lovlar zaxiralarining o‘zgarishi ta’sir etadi. Jumladan qimmatli qog‘ozlar emissiyasi bilan bog‘liq jarayonlar ustav va qo‘shilgan sarmoyaning o‘zgarishiga; uzoq muddatli aktivlarni qayta baholash rezerv kapitali o‘zgarishiga; ustav kapitalini shakllantirishdapaydo bo‘lgan valyuta kursi farqlari qo‘shilgan kapital o‘zgarishiga; rezerv kapitaliga ajratmalar rezerv kapitali va taqsimlanmagan foyda o‘zgarishlariga; joriy yilning taqsimlanmagan foydasi jamlangan, taqsimlanmagan

foydaning o‘zgarishiga; tekinga olingan mol-mulk rezerv kapitali o‘zgarishiga; hisoblangan dividendlar taqsimlanmagan foyda o‘zgarishiga ta’sir etadi. Xususiy kapitalning shakllanishini yuqorida keltirilgan manbalaridan tashqari boshqa manbalari barcha tarkibiy birliklarnio‘zgarishiga ta’sir etadi.

Aksionerlik jamiyatida xususiy kapitalning davr boshiga nisbatan o‘zgarishi 2 378 439 mln so‘mni tashkil etgan. Uning tarkibiy o‘zgarishlari ustav kapitalining oshirilishi (213 818 mln so‘m), rezerv kapitali hisobiga (2 383 571 mln so‘m) hamda maqsadli tushumlar va boshqa manbalar hisobiga (65 341 mln so‘m) ro‘y bergan. Jamiyatning xususiy kapitali tarkibida eng yuqori ko‘rsatkich rezerv kapitali hisobiga to‘g‘ri keladi va uning qiymati davr boshida 5 737 851 mln so‘mni davr oxirida 8 121 423 mln so‘mni tashkil etgan. Rezerv kapitalining xususiy kapital tarkibidagi salmog‘i mos ravishda 74.1 foiz, 80.2 foiz ni tashkil etgan hamda davr boshiga nisbatan
6.1 foiz ga ortgan.

14- Mavzu. Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni baholash va tahlil qilish.

14.1. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni baholashning ob’yektiv zarurligi, uni tahlil qilish maqsadi va vazifalari

14.2. Iqtisodiy nochorlikni tartibga solishning huquqiy normalari.

14.3. Bankrotlikni aniqlashda qo‘llaniladigan ko‘rsatkichlar tizimi va ularning qiyosiy tahlili.

14.1. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni baholashning obyektiv zarurligi, uni tahlil qilish maqsadi va vazifalari

Qarzdor o‘z majburiyatlarini bajarishga buyurilgan holat kishilik jamiyatining shakllanishining ilk davrlariga borib taqaladi. Shu sababli, ham bankrotlik (iqtisodiy nochorlik)ning tarixini o‘rganishda uning yuzaga kelgan davri sanasini aniq belgilash doimo muammo bo‘lib kelgan.

Jumladan “Yangi ahd”da yaxudiylarning har yetti yilda bir marta barcha majburiyatlaridan kechish urfi belgilangan. Har ellik yilda bir marta etnik tarkibidan qat’iy nazar barcha millat vakillarining majburiyatlaridan kechish, qullarni ozod qilish shartlari belgilangan.

Qadimgi Gretsiyada oila boshlig‘i o‘z majburiyatlarini to‘lay olmasa, uning barcha oila a’zolari majburiyatlarni to‘liq qoplagunga qadar, o‘z kreditor qarzini va zararini qoplagunga qadar qullikka mahkum qilingan. Ko‘pgina shaharlarda uning muddati 5 yil qilib belgilangan.

Qarzdorning kreditor oldidagi shaxsiy majburiyatlarini belgilashning huquqiy normalari ilk bor Rim qonunlarida uchraydi. Qarzdorlik majburiyatining yuzaga kelganligi va uning muddatining 90 kundan oshganligi ilk bor ushbu qonunlarda aks etgan.

Rim imperiyasi qo‘llagandan keyin iqtisodiy nochorlik normalarini belgilash vaularni rasmiy jihatlari Italiyada rivojlana boshlandi. Bu bevosita Italiyada

savdo faoliyatining keskin rivojlanishi bilan xarakterlanadi. Shu sababli ham ushbu jarayon birinchi navbatda savdo faoliyatida qo‘llanila boshladi. Iqtisodiy nochorlik masalalari bilan shug‘ullanuvchi savdo sudlarining vujudga kelishiga ham ushbu jarayonga sababbo‘lgan. Iqtisodiy nochorlikni e’lon qilish tartiblarida ilk bor qarzdor yoki kreditorlarning murojaati bilan nochorlikni tan olish va belgilash tartiblari qayd etilgan. Iqtisodiy nochorlikni zamonaviy shakli va jarayonlarini belgilanishida Angliya amaliyoti alohida o‘rin tutadi. 1543-yilda iqtisodiy nochorlikni ko‘rib chiqish muddatlari va nochorlikni tan olish tartiblari aks etgan protsessual amaliyotga o‘tila boshlandi. Uning rivojlanish davri XVII-XIX asrlarga to‘g‘ri keladi.

Bankrotlik (iqtisodiy nochorlik) tushunchalarining odatda sinonimlari nihoyatda ko‘p. Ularning aniq sonini keltirish (odatda o‘zbek tilida 20 dan ortiq sinonimlari mavjud) qiyin. Milliy qonunchilik xalqaro normalaridagi talablarni o‘rganish asosida shunday xulosaga kelish mumkinki, qarzdorning o‘z majburiyatlarini to‘liq qoplash layoqatiga ega emasligidan kelib chiqadigan iqtisodiy, moliyaviy qiyinchilikni bankrotlik (iqtisodiy nochorlik) deb nomlash juda to‘g‘ri belgilangan.

Bankrotlik (iqtisodiy nochorlik) – iqtisodiy sud tomonidan e’tirof etilgan, qarzdorning pul majburiyatlari bo‘yicha kreditorlar talablarini to‘la hajmda qondirishga va (yoki) majburiy to‘lovlar bo‘yicha o‘z majburiyatini to‘la hajmda bajarishga qodir emasligidir.

Raqobatga asoslangan bozor iqtisodiyotida ishtirokchilarning to‘lov majburiyatlarini to‘lashga qodir emasligini tan olish orqali uni tartibga solishni muhimnormalarini belgilamasdan uning rivojlanishini ta’minlab bo‘lmaydi. Negaki, ikkita subyekt o‘rtasidagi o‘zaro qarzdorlik bu shunchaki, qarzdorlik emas. Bu majburiyatlarbutun bir iqtisodni, jamiyatning majburiyatidir. Ya’ni, qarzdorlik faqat ularning o‘zigagina tegishli muammo emas.

Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik tushunchalari odatda bir mazmunda qaraladi. Ularni yuzaga keltiruvchi sabablar nihoyatda ko‘p. Lekin sabablarning ildizida albatta kuchli raqobat, iqtisodiy resurslar va moliyaviy imkoniyatlarning cheklanganligi turadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida xo‘jalik yurituvchi subyektlar iqtisodiy jihatdan mustaqil bo‘lgan holda, raqobat kurashiga tortiladilar. Bu kurash kimnidir bor, kimnidir yo‘q qiladi. G‘olib korxonalar o‘zining moliyaviy ahvolini mustahkamlagan holda bozorda muqim o‘ringa ega bo‘la boradilar. Mag‘lub korxonalar esa sinadilar yoki o‘z faoliyatini to‘xtadilar. Bozor iqtisodiyoti sharoitida bu g‘oliblik yoki bu mag‘lublik muqarrar narsaki, uni to‘xtatib qolish mumkin emas.

Aytish mumkinki, uzluksiz davom etuvchi raqobat kurashi doimo iqtisodiy nochorlik yoki bankrotlik holatiga tushish xavfini tug‘diradi.

Bankrotlik tushunchasi italyancha «banco-rotto» degan so‘zdan olingan bo‘lib, aslida kursi (o‘rindiq)ning sinishini anglatsada, bu so‘z aslida qarzdorning to‘lov majburiyatlarini to‘la qoplashga qodir emasligini izohlaydi.

O‘zbekiston Respublikasining «Bankrotlik to‘g‘risida»gi qonunida bankrotlik alomatlari yuridik shaxslar uchun alohida, jismoniy shaxslar uchun alohida tartiblari belgilangan.

Qarzdorning pul majburiyatlari bo‘yicha kreditorlar talablarini qondirishga va (yoki) majburiy to‘lovlar bo‘yicha o‘z majburiyatini bajarishga qodir emasligi, agar tegishli majburiyatlar va (yoki) to‘lovlar majburiyati yuzaga kelgan kundan e’tiboran uch oy davomida qarzdor tomonidan bajarilmagan bo‘lsa, uning bankrotlik alomatlarideb e’tirof etiladi.

Xo‘jalik subyektlari va ularning ayrim toifalari (banklar, qishloq xo‘jaligi subyektlari, sug‘urta tashkilotlari va h.k.), yakka tadbirkorlarning bankrotligini tan olish va uni belgilash tartiblari bankrotlik to‘g‘risidagi qonunda aniq belgilab berilgan.Bankrotlikning korxona faoliyatiga nisbatan qo‘llanishini tushunish uchun uning siklik jarayonini tushunish muhim masala hisoblanadi. Ya’ni har qanday korxonaning manzil yakuni hisoblangan bankrotlik quyidagi jarayonlarning uzviy ketma-ketligidan tashkil topadi.

Bankrotlikning hayot sikli

Bosqichlari	**Mazmuni**
Tashkil topish va faoliyatniboshlash	“**Tashkil topish va faoliyatni boshlash**”davrida yangi tovarbozorga tavsiya etiladi, tovarni bozor talabi kuzatilmaydi va sotish darajasi juda past bo‘ladi. Mazkur bosqichda ko‘proq tovarbilan tanishuvni ta’minlash lozim bo‘ladi.
Oyoqqa turish va faoliyatnikengaytirish	“**Oyoqqa turish va faoliyatni kengaytirish**” davrida korxonaning bozorga chiqishi va tovarlarni tavsiya etishi biroz jonlanadi, sotish hajmi bir oz o‘sishiga erishiladi, shu bilan birgalikda tovarlarga yangilik kiritish xarajatlari ko‘payadi
O‘sish, rivojlanish	“**O‘sish, rivojlanish**” tovarlarni sotish hajmi, bozorni solishtirma sig‘imi o‘sib boradi, raqobat kuchayadi va keskin tus oladi. Mazkur bosqichning asosiy vazifasi tovarlarni sotish hajmini va assortimentini oshirish hisobiga maksimal foyda olishga qaratiladi.
Gullash, taraqqiy etish	“**Gullash, taraqqiy etish**” tovarlarni sotish hajmi, o‘sish darajasieng yuqori (maksimal) darajaga ko‘tariladi, bozor ushbu mollar bilan haddan ziyod to‘yinadi, yangiliklarga oid xarajatlarkamayadi, ish hajmini bundan ortiq oshirib bo‘lmay qoladi.

Cho‘kish va sinish davri	“**Cho‘kish va sinish davri**” tovar iste’mol uchun jozibadorligini yo‘qotadi, sotish hajmi, mahsulotning bozordagi sig‘imi tushibketadi.

Iqtisodiy nochorlik davomiyligi har bitta korxonada turlicha kechadi va yakun topadi. Bundan shunday xulosaga kelinadiki, har qanday korxonaning oxirgi manzili bu iqtisodiy nochorlik, bankrotlik ekan. Faqat ushbu davriylik har qaysi korxonada turlicha davriylikda kechadi. Ya’ni siklik jarayon bitta korxonada tezroq, bitta korxonada sekinroq kechadi. O‘lim muqarrar ekan iqtisodiy nochorlik ham muqarrar hisoblanadi. Lekin uning farqi boshqara olinishi, tartibga solinishi, ya’ni uni o‘zgartiraolish imkoniyatining mavjudligidadir.

Bankrotlikka olib keluvchi omillarni ikki guruhga ajratish mumkin:

- ichki omillar
- tashqi omillar

Ichki omillar qatoriga: aylanma mablag‘larning yetishmasligi; resurslardan foydalanish samarasining pastligi; normadan ortiq aktivlarning saqlanishi; texnika-texnologiyalarning eskirganligi; ishlab chiqarishni tashkil etishning eskiligi; mijozlar moliyaviy holatining yomonligi; marketingning eskiligi; ortiqcha qarz majburiyatlarining mavjudligi; ishlab chiqarishning asossiz kengaytirilishi; tashqi faktorlarni hisobga olmasdan boshqarish strategisini belgilanishi va h.k. kiradi.

Tashqi omillarga: iqtisodiy (davlatdagi krizis, inflyatsiya); siyosiy omillar; ilmiytexnikaviy omillar; demografik omillar va h.k. omillar kiradi.

Iqtisodiy nochorlik birdaniga kuzatiladigan holat emas. Uning belgilari faoliyat davomida shakllanib, kuchayib, keskinlashib boradi. Iqtisodiy nochorlikni belgilarini oldindan aniqlash ularga qarshi chora-tadbirlar belgilab borish faoliyat va biznes davomiyligini ta’minlashning muhim omili hisoblanadi. Shu sababli, iqtisodiy nochorlikka qarshi kurashni ushbu holat paydo bo‘lganda emas, balki paydo bo‘lishidan oldin kurashish lozim.

Iqtisodiy nochorlikni aniqlash va unga qarshi turli choralarni ko‘rishni tahlilsiz imkoni yo‘q. Iqtisodiy tahlil etish orqali yuzaga kelgan va yuzaga kelishi kutilayotgan holatlarni oldindan bashorat qilish mumkin. Bu bashorat aniqligi albatta birinchinavbatda moliyaviy axborotlarning aniqligi, asosligi va ishonchligiga bog‘liqdir.

Iqtisodiy nochorlik (bankrot)likni tahlilining maqsadi korxona moliya-xo‘jalik faoliyatining “og‘riqli nuqtalari”ni aniqlash, ularning yuzaga kelishi va rivojlanishini baholash, sabablarini o‘rganish orqali iqtisodiy nochorlik risklarni kamaytirishga yordam beruvchi boshqaruv qarorlarini qabul qilishdan iborat.

Tahlil mazmunini xo‘jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy nochorligi (bankrotligi) yuzasidan tahliliy amallarni bajarish va ularning moliya-xo‘jalik faoliyatining joriy va istiqboldagi iqtisodiy, moliyaviy ahvolini raqobatdoshlik taomillari asosida barqarorligini ta’minlash bo‘yicha amalga oshiriladigan tizimli analitik jarayonlarni o‘tkazish tashkil etadi.

Qo‘yilgan maqsad va tahlil mazmunidan kelib chiqqan holda tahlil vazifalari sifatida quyidagilarni tarkiblash mumkin:
- xo‘jalik yurituvchi subyektlar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ning joriy va istiqboldagi holatini baholash;
- xo‘jalik yurituvchi subyektlarda iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning yuzaga kelish sabablarini o‘rganish, tahlil etish;
- xo‘jalik yurituvchi subyektlar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni tahlil etishning modellarini tuzib chiqish va uning o‘zgarishlarini baholash;
- xo‘jalik yurituvchi subyektlar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi) risklarini baholash va ularni minimallashtirish;
- xo‘jalik yurituvchi subyekt iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni oldini olish yuzasidan aniq chora-tadbirlar belgilash;
- iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni oldini olish va unga qarshi kurashish yuzasidan boshqaruv qarorlarini tayyorlash va uni amaliyotga joriy qilish.

14.2. Iqtisodiy nochorlikni tartibga solishning huquqiy normalari.

Bankrotlik instituti–murakkabhuquqiy muassasadir: huquqiy muassasa tomonidan beligilanadigan protsessual me’yorlarni belgilash, tartiblash amalga oshirishni o‘z ichiga oladi.

O‘zbekiston Respublikasida bankrotlik instituti 1994-yilda tashkil etilgan. O‘tgandavr mobaynida bu borada sezilarli ishlar olib borildi va muhim natijalarga erishildi. Eng muhimi ushbu munosabatlarni tartibga solishning puxta va mukammal qonunchilik bazasi shakllantirildi. Dastlab 1994-yilda 5-mayda “Bankrotlik to‘g‘risida”gi Qonun qabul qilindi. Ushbu qonun dastlab 35 moddadan iborat bo‘lgan. Lekin qonun amaliyoti bo‘yicha mazkur davrda bironta ham bankrotlik holati ko‘rilmadi.

Qonun amalda bo‘lgan davrda bankrotlik bo‘yicha faqat ikkitagina ariza qabul qilingan va ko‘rib chiqilgan.

1995-yilda Qonun amaliyoti va bankrotlikni amalga kiritish bo‘yicha Vazirlar Mahkamasining maxsus qarori chiqarildi va bu boradagi ishlar biroz jadallashdi. Shu yilda 47 ta bankrotlik holati bo‘yicha ishlar ko‘rib chiqildi.

1996-yil 11-dekabrda “Bankrotlik to‘g‘risidagi qonunni amalda qo‘llash chora tadbirlari to‘g‘risida”gi Respublika Prezidentining maxsus farmoni sohadagi ishlarni yanada jadallashtirish imkonini berdi.

1998-yil 28-avgustda qonun yangi tahrirda qabul qilindi. U ko‘plab moddalar bilan boyitildi. Xususan, ayrim turdagi qarzdorlarning bankrotligi to‘g‘risidagi qoidalar, yangi taomil – tashqi boshqaruv qo‘shildi va bu kreditorlarning huquqlarini kengaytirdi. Ushbu qonunda yuridik va yakka tartibdagi tadbirkor bankrotligi alomatlari alohida ajratib ko‘rsatildi.

2003-yil 24-aprelda Qonun yana yangi tahrirda e’lon qilindi. U 192 moddadan iborat bo‘lib, bankrotlik belgilari va taomillariga tegishli bo‘lgan, to‘lovga qodir bo‘lmagan qarzdorlarning to‘lov qobiliyatini tiklashni maqsad qilib qo‘ygan ko‘plab yangi qoidalarni o‘zida mujassamlashtirdi. Qonunga ikkita yangi bob

kiritildi va ular yangi bankrotlik taomillarini o‘zida ifoda etdi: kuzatuv va sud sanatsiyasi, shuningdek, barcha bankrotlik taomillari sud boshqaruvchilari tomonidan amalga oshirilishi, sud boshqaruvchilari sud tomonidan tayinlanishi va nazorat qilinishi belgilandi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning bankrotligi O‘zbekiston Respublikasining “Bankrotlik to‘g‘risida”gi qonuni va unga keyinchalik kiritilgan qo‘shimcha, o‘zgartirishlar va boshqa me’yoriy hujjatlar bilan tartibga solinadi.

Amaldagi qonunchilikka ko‘ra bankrotlik deganda sud tomonidan e’tirof etilgan qarzdorning pul majburiyatlari bo‘yicha kreditorlar talablarini to‘la hajmda qondirishga va (yoki) majburiy to‘lovlar bo‘yicha o‘z majburiyatini to‘la hajmda bajarishga qodir emasligi tushuniladi. Aytish joizki, qarzdorni bankrot deb topishda kreditorlar talablarini va majburiy to‘lovlarni to‘la qondira olmasligi emas, balki «Bankrotlik to‘g‘risida»gi qonunning 5-moddasi ikkinchi qismida belgilangan talablarhisobga olinadi. Ushbu moddada quyidagilar bayon etiladi.

Bankrotlik to‘g‘risidagi ish iqtisodiy sud tomonidan ko‘rib chiqiladi. Bankrotlik to‘g‘risidagi ish bankrotlik alomatlari mavjud bo‘lgan taqdirda, agar qarzdor yuridik shaxsga nisbatan jami talablar eng kam ish haqi miqdorining kamida besh yuz karrasinitashkil etadigan bo‘lsa, qarzdor yakka tartibdagi tadbirkorga yoki yakka tartibdagi tadbirkor maqomini yo‘qotgan jismoniy shaxsga nisbatan esa eng kam ish haqi miqdorining kamida o‘ttiz karrasini tashkil etadigan bo‘lsa, iqtisodiy sud tomonidan qo‘zg‘atilishi mumkin, ushbu Qonunda nazarda tutilgan hollar bundan mustasno”.

Shuningdek, kreditorlarning istalgan talablari bo‘yicha emas, balki aniq belgilangan talablar bo‘yicha to‘lashga qodir emaslik bankrotlik alomatlari hisoblanadi. Qonunchilikda bankrotlik alomatlarini aniqlashda kreditor talabining quyidagi ikki turi: qarzdorning pul majburiyatlari bo‘yicha hamda majburiy to‘lovlar bo‘yicha, ya’ni soliq, yig‘im, bojlarni to‘lash bo‘yicha talabi belgilangan. Qolgan boshqa talablarning bajarilmasligi korxona yoki tadbirkorning bankrot deb topilishigaasos bo‘lmaydi.

Qarzdorning pul majburiyatlari tushunchasi bankrotlik qonunchiligida fuqarolik qonunchiligiga nisbatan tor ma’noda berilgan. Bankrotlik qonunchiligiga asosan pul majburiyatlari deganda qarzdorning fuqarolik-huquqiy shartnomasi bo‘yicha hamda qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa asoslarga ko‘ra kreditorga muayyan pul summasini to‘lash majburiyati tushuniladi («Bankrotlik to‘g‘risida»gi qonunning 3- moddasi).

Pul majburiyatining birinchi belgisi qarzdorning ish bajarishi, xizmat ko‘rsatishi yoki tovarni topshirishi emas, balki pul summasini to‘lash majburiyati hisoblanadi.

Ikkinchi belgisi esa majburiyatlarning faqat Fuqarolik kodeksiga asoslangan bo‘lishidir. Korxonaning o‘z vaqtida ishchilariga ish haqini to‘lay olmasligi oqibatida korxona bankrot deb topilmaydi. Chunki mehnat haqi bo‘yicha kelib chiqqan majburiyat Mehnat kodeksi bilan tartibga solinadi. Shu sababli ushbu majburiyat pul majburiyati hisoblanmaydi.

Bankrotlik instituti tadbirkorlar o‘rtasidagi shartnomaviy munosabatlarni yaxshi yo‘lga qo‘yish, o‘zaro to‘lov intizomini kuchaytirish, yig‘ilib qolgan kreditorlik va debitorlik qarzlarini undirish, oqibat natijada ishlab chiqarishni barqarorlashtirishborasida muhim ahamiyat kasb etadi.

Qarzdorlar bankrot deb e’lon qilinadi qachonki, bankrotlik faktlarini barchasi e’tirof etilsa.

Bankrotlik to‘g‘risidagi ish oliy sud tomonidan ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, “Bankrotlik to‘g‘risidagi” Qonunning III bobiga ko‘ra, xo‘jalik subyektlari sudga murojaat qilmasdan turib ham o‘zini o‘zi bankrot deb e’lon qilish mumkin. Buning uchun korxonaning rahbari ixtiyoriy tugatish haqida qaror chiqaradi, uni kreditorlar ma’qullaydi, so‘ngra bu qaror mulkdor (qarzdorning mol-mulkida davlat ulushi bo‘lsa, Iqtisodiy nochor korxonalar ishlari qo‘mitasi ham) tomonidan tasdiqlanadi. qaror mulkdor tomonidan (qarzdorning mol-mulkida davlat ulushi bo‘lsa Iqtisodiy nochor korxonalar ishlari qo‘mitasi tomonidan ham) tasdiqlangan paytdan boshlab qarzdor bankrot bo‘lgan deb hisoblanadi. Agar kreditorlarning loaqal bittasi bu qarorni ma’qullamasa yoki kreditorlarning barchasi ma’qullasa-yu, ammo mulkdor bu qarorga norozi bo‘lsa, qarzdor o‘zini o‘zi bankrot deb topa olmaydi. Bunday holda u qonundabelgilangan tartibda sudga bankrotlik arizasi bilan murojaat qilishi mumkin.

Qarzdor o‘zini o‘zi bankrot deb topgan taqdirda ham u «Bankrotlik to‘g‘risida»giQonunda belgilangan tartibda tugatilishi kerak.

O‘zbekiston Respublikasi Xo‘jalik protsessual kodeksining 30-moddasiga ko‘ra, tashkilotlar va fuqarolarning bankrotligi to‘g‘risidagi ishlar qarzdor turgan joydagi sudda ko‘rib chiqiladi.

Ushbu Kodeksning 23-moddasiga ko‘ra, yuridik shaxs maqomiga ega bo‘lgan tashkilotlar yoki tadbirkor jismoniy shaxslar sudda taraf sifatida ishtirok etishlari mumkin. Ya’ni, korxonaning yuridik shaxs huquqiga ega bo‘lmagan bo‘linmalari bankrot deb topilishi mumkin emas. Chunki ularning qarz majburiyatlari bo‘yicha yuqori tashkiloti javob beradi.

Bankrotlik to‘g‘risidagi ish bankrotlik alomatlari mavjud bo‘lgan taqdirda, agar qarzdor yuridik shaxsga nisbatan jami talablar eng kam ish haqi miqdorining kamida besh yuz karrasini tashkil etadigan bo‘lsa, qarzdor yakka tartibdagi tadbirkorga nisbatan esa eng kam ish haqi miqdorining kamida o‘ttiz karrasini tashkil etadigan bo‘lsa, sud tomonidan qo‘zg‘atilishi mumkin.

Majburiy to‘lovlar majburiyatini bajarmaganligi natijasida qarzdorni bankrot debtopish to‘g‘risidagi ariza bilan sudga murojat etish huquqiga qarzdor, prokuror, davlatsoliq xizmati organlari va boshqa vakolatli organlar ega.

Rossiyada bankrotlik №127-F3 son bilan qayd etilgan 2002 yil 26 oktyabrda qabul qilingan «Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik) to‘g‘risida»gi qonun bilan tartibga solinadi.

Ushbu qonun normalariga ko‘ra huquqiy va jismoniy shaxslar uchun alohida tartiblar belgilangan. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik) holatlarini ko‘rib chiqishda huquqiy shaxslar uchun 300 ming rubldan ortiq va to‘lash muddati 3 oydan oshgan

to‘lov majburiyatlar mavjudligi, jismoniy shaxslar uchun 500 ming rubldan oshiq va to‘lov muddati uch oydan oshgan, yakka tadbirkorlar uchun majburiyatlar summasi 500 ming rubldan oshiq va to‘lov muddati 3 oydan oshgan majburiyatlar mavjudligi bankrotlik jarayonlarini boshlash uchun norma qilib belgilangan. Bankrotlikka qarshi quyidagi taomillar belgilangan: kuzatuv; moliyaviy sog‘lomlashtirish; tashqi boshqaruv; bankrotlik jarayoni; kelishuv shartnomasi.

Belorusiyada bankrotlik institutini tashkil etilishi uning mustaqillikka erishishidan keyin boshlangan. 1991 yil 30 mayda “Iqtisodiy nochorlik va bankrotlik xaqida”gi qonun qabul qilingan. Institut faoliyatining rivojlanishi 2000 yillarga to‘g‘rikeladi. Bu davrda “Iqtisodiy nochorlik va bankrotlik xaqida”gi qonun “Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik) to‘g‘risida”gi qonun deb qayta qabul qilindi. Mazkur qonun 2012 yilda yangi tahrirda qabul qilindi.

Unda asosiy taomillar sifatida quyidagilar tarkiblangan: himoya qilish muddatini belgilash; konkursli ishlab chiqarishni tashkil etish; kelishuv shartnomasini tuzish.

Konkursli ishlab chiqarish: sudga material tayyorlashni tugallash, sanatsiya, likvidatsiya jarayonlarini o‘z ichiga oladi.

AQShda bankrotlik “Bankrotlik to‘g‘risida”gi Kodeks bilan tartibga solinadi. Yagona talab bankrotlik ishi ko‘rilayotgan korxona AQSh hududida bo‘lishi lozim. Ixtiyoriy bankrotlik holatlari Direktorlar Kengashi tomonidan ko‘rib chiqiladi. Bankrotlik holati bo‘yicha mahalliy sudga murojat qilinadi. Ushbu sudlar Okrug sudlarining bo‘limlari hisoblanadi. Har bitta shtatda kamida bitta bankrotlik bo‘yicha sud mahkamasi mavjud.

Avstraliyada “Bankrotlik to‘g‘risida”gi qonun 1966 yilda qabul qilingan. Bankrotlik ishlari faqat jismoniy shaxslarga nisbatan ko‘riladi. Korxonalarga nisbatan bankrotlik holatlari tashqi boshqaruv yoki likvidatsiya jarayoni bilan yakunlanadi. Bankrotlik statusi uch yil davomida saqlanadi.

Kanadada bankrotlik federal qonun bilan tartibga solinadi. Ushbu qonunchilik normalari korxonalarga nisbatan ham, jismoniy shaxslarga nisbatan ham belgilanadi. Bankrotlikning engilanishi va to‘g‘ri yuritilishi bankrotlik bo‘yicha boshqaruvchilar tomonidan nazorat qilib boriladi. Amaliyotda konkursli boshqaruvga muhim ahamiyatqaratiladi.

Niderlandiyada bankrotlik “Bankrotlik to‘g‘risida”gi qonunlar Kodeksi bilan tartibga solinadi. Mamlakat amaliyotida uch turdagi bankrotlik amaliyoti belgilanadi: bankrotlik; kelishuv va qarzlardan kechish (mazkur tartib faqat jismoniy shaxslarga nisbatan qo‘llaniladi).

14.3. Bankrotlikni aniqlashda qo‘llaniladigan ko‘rsatkichlar tizimi va ularning qiyosiy tahlili.

Iqtisodiy nochorlikka olib keluvchi asosiy sabablardan biri korxonadagi iqtisodiyva moliyaviy salohiyatning pastligi bilan izohlanadi.

Iqtisodiy va moliyaviy salohiyatni holati va o‘zgarish darajalariga qarab xo‘jalikyurituvchi subyektlarni iqtisodiy nochorligi yo‘q, iqtisodiy nochorligi past,

iqtisodiy nochorligi yuqori, iqtisodiy nochorligi eng yuqori kategoriyalarini tarkiblash ham mumkin.

Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning iqtisodiy salohiyatga nisbatan baholanadiganko‘rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:

- joriy aktivlar bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlari;
- uzoq muddatli aktivlar bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlari;

Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning moliyaviy salohiyatga nisbatan shuningdek, moliyaviy jihatdan barqaror, moliyaviy xavf-xatari bor, moliyaviy jihatdan nobarqaror va iqtisodiy nochor korxonalarini tarkiblash amaliyoti ham belgilanganligini qayd etishlozim.

Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning moliyaviy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko‘rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:

- o‘z mablag‘lari manbasi bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlari;
- majburiyatlar bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlar.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarni moliyaviy jihatdan barqaror deyish mumkin qachonki, uning holatini ifodalovchi ko‘rsatkichlar normal holatdan yuqori darajada bo‘lsa, xo‘jalik yurituvchi subyektlarni moliyaviy jihatdan xavf-xatari bor deyish mumkin qachonki, ko‘rsatkichlar darajasi normal darajada va undan tushib ketsa, moliyaviy nobarqaror deyish mumkin qachonki, uning ko‘rsatkichlar tizimini ifodasi normal darajadan keskin tushib ketsa. Uning chegaraviyligini har bitta ko‘rsatkichlar tizimiga nisbatan alohida belgilash lozim.

Amaliyotda, moliyaviy barqarorlikni belgilashning eng muhim metodik jihat aktivlarni (uzoq muddatli aktivlar hamda zaxira va xarajatlarni) manbalashdagi holat ko‘rsatkichlariga qarab belgilanadi.

Aktivlarni moliyalashtirishda aktivlarning uzoq muddatli va joriy qismi bir-biridan tubdan farq etadi. Odatda uzoq muddatli aktivlarni moliyalashtirish yuzasidan o‘z mablag‘lari va uzoq muddatli qarz mablag‘lari jalb qilinadi. Shu sababli iqtisodiy nochorlikni baholashda birinchi navbatda ularning o‘tgan yil va joriy holatiga baho beriladi. Bu o‘z aylanma mablag‘lari naqdligini ifodalaydi.

O‘MM + UMKQ – UMA = O‘AMN / TMZO‘AMN + KMKQ / TMZ

O‘z aylanma mablag‘lari naqdligi va qisqa muddatli qarz kapitali TMZlarni moliyalashtirishning asosiy manbasi hisoblanadi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarni iqtisodiy va moliyaviy salohiyatini oshirish yuzasidan quyidagi chora-tadbirlarni ko‘rish talab etiladi:

- xususiy kapitalni hajmini oshirish. Buning uchun xo‘jalik yurituvchi subyektlarta’sischilarini qo‘shimcha badallarini jalb qilish shuningdek, faoliyatning keyingidavralari bo‘yicha foyda summasini oshirish talab qilinadi;
- ko‘p xarajat talab qiladigan asosiy vositalar, texnika va texnologiyalar o‘rniga yangilarini olib kirish;
- bank kreditlarini aniq biznes reja va foydali loyihalar hisobiga jalb etish hamda ularni umumiy mablag‘lar tarkibidagi hissasini kamaytirib borish, xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy qaram bo‘lib qolmasligiga harakat qilish;

- xo‘jalik yurituvchi subyektlarda to‘lov intizomiga, shartnomaviy shartlarga to‘la amal etgan holda debitor va kreditor qarzlarining ko‘payib ketmasligini oldini olish;
- aylanma aktivlarni manbalash yuzasidan ijobiy farqlanishlarni ta’minlash;
- iqtisodiy resurslarni joylashtirish va boshqarishdagi optimallikni yo‘lga qo‘yishva h.k.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning raqobatdoshlik ko‘rsatkichlari tahlili shuni ko‘rsatadiki, korxonalar raqobatda sinmasligi uchun quyidagilarga amal qilishlari lozim:
- mavjud mablag‘larini to‘g‘ri joylashtirish va boshqarish;
- ijobiy faoliyat natijaviyligiga erisha borish;
- debitor qarzlarni ko‘paytirmaslik yo‘llarini topish, mavjud debitor qarzlarni muddatida qaytarish chora-tadbirlarini ko‘rish;
- kreditor qarz majburiyatlarini to‘lov muddati bo‘yicha nazoratini olib borish.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlar iqtisodiy nochorligini belgilashda quyidagi ko‘rsatkichlar tizimiga tayanish lozim:
- xo‘jalik yurituvchi subyektlar to‘lov layoqati, qoplov koeffitsiyentini o‘rganish;
- xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy mustaqillik va qaramlik darajasinio‘rganish;
- uzoq muddatli va joriy aktivlarni manbalashning holatini o‘rganish;
- o‘z va qarz mablag‘lari o‘rtasidagi nisbatni o‘rganish;
- aktivlar, kapital va majburiyatlar rentabelligini o‘rganish
- ishlab chiqarish quvvatlaridan haqiqiy foydalanish darajasini o‘rganish;
- asosiy va nomoddiy aktivlardan foydalanish darajasini o‘rganish;
- muddati o‘tgan debitorlik va kreditorlik qarzlari holatini o‘rganish.

Korxonalar moliyaviy-iqtisodiy holatini baholashning asosiy ko‘rsatkichlari tavsifi:

Muddati o‘tgan kreditorlik majburiyatlari sifatida pullik va majburiy to‘lovlar bo‘yicha to‘lov muddati kelib uch oydan ortiq muddat o‘tgan kreditorlik majburiyatlarisummasi nazarda tutiladi.

To‘lov layoqati koeffitsiyenti joriy aktivlar summasining uzoq muddatli majburiyatlar summasiga kamaytirilgan jami majburiyatlarni qoplashga imkoniyatini xarakterlaydi.

Ushbu koeffitsiyent balans moddalari bo‘yicha quyidagicha hisob-kitob kilinadi:

Ktl = Tmab / Tmaj

Bunda:

Tmab - to‘lov mablag‘lari summasi;Tmaj – to‘lov majburiyatlari.

Hisob-kitobda to‘lov majburiyatlari summasi uzoq muddatli majburiyatlar summasiga kamaytiriladi.

Balans qatorlari bo‘yicha:

Ktl = 390satr / 770satr - (730satr + 740satr)

Agar hisob-kitob qilingan ko‘rsatkich darajasi 1.25 dan kichik bo‘lsa, korxona to‘lovga noqobil deb tan olinadi.

O‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanish koeffitsiyenti (Kat) aylanma aktivlarni moliyalashtirishda o‘z mablag‘larining mavjudligini xarakterlovchi, moliyaviy barqarorlikni, korxona egalari va qarzdorlari qiziqishini ifoda etuvchi ko‘rsatkich hisoblanadi.

O‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanish koeffitsiyenti quyidagi bog‘lanish orqali hisob-kitob qilinadi:

Kat = P1 + Umm - A1 / A2

Bunda:

P1 – Buxgalteriya balansi passiv tomoni 1-bo‘limi jami “O‘z mablag‘lari manbai”summasi 480 satr

Umm – Uzoq muddatli aktivlarni olib kelishga yo‘naltirilgan uzoq muddatlikreditlar va qarzlar summasi 570+580 satr

A1 – Buxgalteriya balansi aktiv tomoni 1-bo‘limi jami “Uzoq muddatli aktivlar”summasi 130 satr

A2 – Buxgalteriya balansi aktiv tomon 2-bo‘lim jami “Joriy aktivlar” summasi390 satr.

Buxgalteriya balansi satrlar kodi bo‘yicha hisob-kitobi:

Kat = 480satr + 570satr + 580satr - 130satr / 380satr

Ushbu koeffitsiyent jami mablag‘larning qay darajasi aylanma aktivlarga yo‘naltirilganligini xarakterlaydi va uning nisbiy ifodasi 0.2 dan kam bo‘lmasligi lozim. Agar davr oxiriga kelib ushbu ko‘rsatkichning ifodasi 0.2 dan kam chiqsa, korxona o‘z aylanma aktivlari bilan ta’minlanmagan deb qaror chiqariladi.

Rentabellik koeffitsiyenti korxona moliya-xo‘jalik faoliyatining foydaligini yokizarar bilan yakunlaganligini ifoda etadi.

Kra = Fstk / A * 100

Bunda:

Fstk – soliq to‘loviga qadar bo‘lgan foyda (“Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi”hisobotning 240 satri)

A – aktivlarning o‘rtacha yillik qiymati (aktivlarning o‘rtacha yillik qiymat o‘rtacha arifmetik va o‘rtacha xronologik usulda aniqlanadi)

Krx = Fstk / X * 100

Bunda:

X – xarajatlar summasi (“Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi” hisobotning 020 satri + 040 satri + 170 satri + 230 satri)

Agar rentabellik darajasi 0 dan kichik bo‘lsa, korxona zararga ishlaydigan korxona sifatida tan olinadi.

Agar daraja 0.05 bo‘lsa, korxona past rentabelli deb tan olinadi.

O‘z mablag‘lari va qisqa muddatli qarz mablag‘lari nisbati koeffitsiyenti (Ko‘q) – korxonaning moliyaviy mustaqillik darajasini xarakterlovchi ko‘rsatkich sifatidabelgilangan.

Korxonaning qisqa muddatli majburiyatlarini o‘z mablag‘lari manbasi bilan

qaytarishga qodirligini tavsiflovchi ushbu ko‘rsatkich quyidagicha topiladi.

Ko‘/q = P1 / P2 - Umm

Balans qatorlari bo‘yicha:

Ko‘/q = 480satr / 770satr - (730satr + 740satr)

Koeffitsientning tushishi korxonada moliyaviy tahlikalarning ortishini xarakterlaydi.

Ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasini xarakterlovchi ko‘rsatkich korxonadagi iqtisodiy tahlikaviy holatlarni bilishda o‘rganiladigan qo‘shimcha ko‘rsatkich hisoblanadi.

Ushbu ko‘rsatkich quyidagi bog‘lanishlar orqali topiladi.

Kquv = Qhaq / Qloyiha – (Q ijara + Q konserv.)

Bunda:

Qhaq – hisobot davrida haqiqatda ishlab chiqarilgan mahsulot hajmi taqqoslama bahoda;

Qloyiha – to‘liq texnologik jarayonda ishlab chiqarish mumkin bo‘lgan maksimaldarajadagi mahsulot hajmi summasi, taqqoslama bahoda;

Qijara – ishlab chiqarish quvvatining ijaraga berilgan qismiga tegishli mahsulot hajmi summasi, taqqoslama bahoda;

Qkonserv – ishlab chiqarish quvvatining konservatsiya qilingan qismiga to‘g‘ri keladigan mahsulot hajmi summasi, taqqoslama bahoda.

Asosiy vositalarning eskirish koeffitsiyenti (Kesk) korxona egaligi va tasarrufida bo‘lgan asosiy vositalarning texnik holatini baholovchi ko‘rsatkich hisoblanadi. Ushbuko‘rsatkich quyidagi bog‘lanishlar orqali topiladi.

Kesk = Aeq / Abq

Bunda:

Aeq – asosiy vositalarning eskirish qiymati;

Abq – asosiy vositalarning boshlang‘ich qiymati.Balans qatorlari bo‘yicha:

Kesk = 011 satr / 010 satr

Agar ushbu ko‘rsatkich darajasi davr oxiriga kelib, 0.5 dan ortadigan bo‘lsa, korxona asosiy vositalarining katta qismi eskirgan deb, iqtisodiy holatda esa tanglik mavjud deb qaraladi.

Korxonalarning moliyaviy-iqtisodiy ahvoli monitoringi va tahlilini o‘tkazish mezonlari

Ko‘rsatkichlar	Iqtisodiy holat nobarqarorligi
Asosiy ko‘rsatkichlar	
To‘lov layoqati yoki qoplash koeffitsiyenti (Ktl):	Ktl - 1.25 dan kichik bo‘lsa

O‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanish koeffitsiyenti (Kat)	Kat - 0.2 dan kam chiqsa
Korxona aktivlari va xarajatlari rentabelligi (Ra, Rx)	Ra, Rx - 0 dan past bo‘lsa
Ko‘shimcha ko‘rsatkichlar	
O‘z mablag‘lari va qisqa muddatli qarz mablag‘lari nisbati koeffitsiyenti (Ko‘q)	Ko‘/q - 1.25 dan tushib ketgan xollarda
Ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish koeffitsiyenti (Kquv)	Kqo‘v - 0.5 dan tushib ketganda
Asosiy vositalarning eskirish koeffitsiyenti (Kesk)	Kesk - 0.5 dan oshib ketganda

Yuqoridagi manbalarga tayangan holda shuni ta’kidlash lozimki, Respublikamizda korxonalarning iqtisodiy nochorligini tahlil qilishda uch guruhdan iborat ko‘rsatkichlar tizimidan foydalaniladi.

Birinchi guruh ko‘rsatkichlar, muddati 3 oydan ortgan kreditorlik qarzlarini borligi va manfiy rentabellik darajasi;

Ikkinchi guruh ko‘rsatkichlarga, to‘lovga qobillik, aylanma mablag‘lar bilan ta’minlaganlik ko‘rsatkichlari;

Uchinchi guruh ko‘rsatkichlarga, aktivlar rentabelligi, xususiy va chetdan jalb qilingan mablag‘lar nisbati, ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish holati, asosiy kapitalni eskirishi kabi ko‘rsatkichlar kiritiladi.

15- Mavzu. Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish

15.1. Raqobatdosh iqtisodiyotda xo‘jalik sub’yektlarining moliyaviy holati tahlili maqsadi, mazmuni va vazifalari.
15.2. Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholashda qo‘llaniladigan ko‘rsatkichlar tizimi va ularni aniqlash usullari.
15.3. Korxona iqtisodiy va moliyaviy salohiyati samaradorligi bo‘yicha reyting ko‘satkichlarining qiyosiy tahlili.

15.1. Raqobatdosh iqtisodiyotda xo‘jalik subyektlarining moliyaviy holatini reyting baholashning zaruriyati, tahlil maqsadi, mazmuni va vazifalari

Reyting so‘zi amaliyotga ingliz tilidagi “**rating”** so‘zidan kirib kelgan bo‘lib, “baholash, baho qo‘yish” ma’nosini anglatadi. Umumiy mazmunda reytingni ikki xil mazmunda mashhurlik va liderlik ma’nosida ishlatish mumkin. Mashhurlik, liderlik faqat subyektlargagina emas, balki korxonalarga, hududlarga va davlatlarga ham xos tushunchalardir.

Masalan, har yili turli xalqaro tashkilotlar, fondlar, institutlar ekspertlar guruhi tomonidan 100 dan ortiq ko‘rsatkichlar bo‘yicha alohida subyektlar, korxonalar va

davlatlarning reytingi e’lon qilinmoqda. Ular qatoriga BMT, Jahon banki, turli jamoattashkilotlarini, mashhur reyting agentliklarini kiritish mumkin.

“Mudis” xalqaro reyting agentligi, “Fitch Ratings” xalqaro reyting agentligi; “Standard & Poor's”, “Forbes” va h.k. reyting agentliklar eng mashhur reyting agentliklari hisoblanadi.

Jumladan, “Moody's” va “Standard & Poor's”larning har biri jahon bozori reytingini 40 foiz ini nazorat qiladilar.

Jumladan, makro ko‘lamda davlatlarning reytingini aniqlash yuzasidan har yili turli ko‘rsatkichlar tizimi bo‘yicha baholashlar amalga oshirilmoqda va natijalari e’lonqilinmoqda.

- ijtimoiy rivojlanish darajalarini o‘zida aks ettiruvchi; (baxtli hayot indeksi, inson rivojlanish indeksi, o‘rtacha umr ko‘rish darajasi, aholining o‘sish darajasi, insonlarning baxtlilik darajasi, ijtimoiy rivojlanish darajasi, ta’lim darajasi, meditsina xizmatini ko‘rsatish darajasi, ekologik samaradorlik, yashash uchun eng qulay imkoniyatlar darajasini aks ettiruvchi);
- iqtisodiy rivojlanish darajalarini aks ettiruvchi (YaIM darajasi, aholi jon boshiga YaMM darajasi, biznes yuritishga qulay shart-sharoitlarning yaratilishi, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish darajasi, oziq-ovqat xavfsizligi darajasini aks ettiruvchi);
- siyosiy rivojlanish darajalarini aks ettiruvchi (tinchliksevarlik, qonun ustuvorligi, terrorizm xavfining yo‘qligi darajasini aks ettiruvchi);
- ilmiy texnikaviy rivojlanish darajasini aks ettiruvchi (ilmiy tadqiqot faolligi, patentlar olish, innovatsion rivojlanish darajalarini aks ettiruvchi);
- axborot kommunikatsion rivojlanish darajalarini aks ettiruvchi (elektron hukumatning rivojlanishi, internet tizimining joriy etilishi va uning tezligi, mobil aloqatizimidan foydalanish darajalarini aks ettiruvchi);

O‘zbekiston dunyo davlatlari qatorida, biznes yuritishga yaratilgan shart-sharoitlar bo‘yicha, qonun ustuvorligi bo‘yicha, oziq-ovqat xavfsizligi bo‘yicha, patentlar olish darajasi bo‘yicha, to‘g‘ridan to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish bo‘yicha oldingi o‘rinlarda turadi.

Jumladan, Jahon banki hamda uning bo‘linmasi bo‘lgan Xalqaro moliya korporatsiyasi “Biznesni yuritish” hisoboti (Doing Business-2016-2017) natijalariga ko‘ra O‘zbekiston, biznesni yuritishga qulay imkoniyatlarning yaratilishi bo‘yicha
O‘zbekiston eng yuqori o‘sish darajalariga erishayotgan, TOP-10 talik davlatlar qatoriga kiritilgan. Bu bevosita korxonalarning, iqtisodning ham rivoj topayotganligidan dalolat beradi.

“Biznesni yuritish”ga qulay shart-sharoitlarning yaratilishi bo‘yicha, tadqiqot natijalarida 10 ta muhim ko‘rsatkich, indikator sifatida tanlab olingan. Ushbu ko‘rsatkichlarga quyidagilar kiritiladi: korxonaning ruyxatga olinishi; qurilishga ruxsatnoma berilishi; energiya ta’minotiga ulanish darajasi; mulkga huquqni ro‘yxatga olinishi; kredit olish; minoritar investorlar himoyasi; soliqqa tortish darajasi; xalqaro savdo; shartnoma majburiyatlarini bajarilishi; to‘lovga

noqobillikka ruxsat berilishi darajasi.

Bugungi kunda reyting amaliyotidan oliy ta’lim muassasalarida talabalar bilimini baholashda, banklar reytingini chiqarishda, aktsionerlik jamiyatlarida, auditorlik tashkilotlari, sug‘urta agentliklari reytingini aniqlashda keng foydalanib kelinmoqda.

Reyting baholash korxonalar o‘rtasida turli belgilar bo‘yicha amalga oshirilishi mumkin. Masalan, aktivlar hajmi bo‘yicha, tushum, foyda hajmi bo‘yicha, eksport hajmi va ishlovchilar soni bo‘yicha va h.k. Lekin korxonalar iqtisodiy va moliyaviy salohiyatida ushbu ko‘rsatkichlarning barchasi qamrab olinganligi sababli ularning moliyaviy holatini reyting baholash amaliyotidan keng foydalaniladi.

Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholashning juda ko‘p metodik ishlanmalari tuzib chiqilgan. Albatta bu tabiiy xol. Negaki, barcha soha va bo‘g‘inlarning o‘ziga xos xususiyatlari mavjudki, ular uchun yagona normani belgilash to‘g‘ri bo‘lmaydi. Korxonalar moliyaviy holatini baholashda qiymat, miqdor va boshqa birliklarni ajratish qiyin bo‘lganligi sababli ularni yagona bitta jihatga keltiruvchi nisbiy ifodalar asosida tasniflash mumkin bo‘lgan koeffitsiyentlar usulidankeng foydalanish mumkin.

Moliyaviy koeffitsiyentlar asosida moliyaviy holatning reyting bahosini aniqlashva uning natijalarini qiyosiy o‘rganish asosida nimaga erishish mumkin?

Bu jarayon birinchi navbatda hech bir tahlil turi beraolmaydigan natijani bilishga va undan korxonaning taktik va strategik boshqarishda foydalanish uchun zarur. Shu bilan birgalikda uning natijalari faqat ichki boshqaruv xodimlari uchungina emas balki ko‘proq tashqi qiziquvchilarning keng doirasi uchun ham ahamiyatlidir.

Reyting baholash korxonalarning reyting baholash mezonlari bo‘yicha bir-biriga nisbatan ustunligini belgilab beruvchi va o‘sib boruvchi yoki kamayib ketuvchi tarkibda ularning joylashgan o‘rnini ko‘rsatib beruvchi tartiblashdir. Bu baholash bir tizimga kiruvchi korxonalarning bo‘limlari o‘rtasida, alohida olingan korxonalar o‘rtasida ham amalga oshirilishi mumkin.

Bu borada albatta reyting bahosini aniqlashning etalon birliklari tanlab olinishi lozim.

Moliyaviy holatni reyting baholashda eng muhim manba uning axborot ta’minoti masalasidir. Bunday axborot manbalari sifatida moliyaviy hisobotlar, statistik hisobotlar, soliq va bojxona hisobotlari va boshqa hisobot ma’lumotlari olinishi mumkin.

Reyting baholashlar mutlaq ko‘rsatkichlar orqali ham nisbiy ko‘rsatkichlarini jamlash orqali ham aniqlanishi mumkin.

Mutlaq ko‘rsatkichlar sifatida ko‘pincha mahsulot (ish va xizmat)lar hajmi, sotishhajmi, sof foyda, aktivlar hajmi, xarajatlar sarfi ko‘rsatkichlari olinadi. Ushbu ko‘rsatkichlarni jamlash, ranjirlash, ketma-ketlikda tuzib chiqish korxonalarning reyting bahosini chiqarishning umumbelgilangan tartib taomillari asosida amalga oshiriladi.

Bu holatlar turli faoliyat sohasiga tegishli bo‘lgan korxonalarni, ishlar

mazmuni turlicha bo‘lgan korxonalarni taqqoslash imkonini bermaydi. Shu sababli ham ko‘pincha nisbiy ifodalar asosida aniqlanadigan, moliyaviy manbalari bir xil qoidalarda tuziladigan moliyaviy holatning koeffitsiyentlardagi ko‘rsatkichlaridan foydalangan holda reyting bahosini chiqarish tartiblaridan foydalaniladi.

Bunday ko‘rsatkichlar qatoriga korxonaning to‘lov layoqati, ish aktivligi, bozor aktivligi, mablag‘lar aylanuvchanligi, kapital tarkibini ifoda etuvchi moliyaviy koeffitsiyentlari kiritiladi.

Bitta ko‘rsatkich yoki belgi bo‘yicha korxonalarning ranjirlash va ularning liderlik va mashhurlik o‘rnini belgilash qiyin jarayon. Negaki, bitta ko‘rsatkichning ta’sir birliklari ikkinchi ko‘rsatkichning ta’sir birliklari hisoblanmaydi. Ya’ni bitta ko‘rsatkich bo‘yicha yaxshi natija ikkinchi ko‘rsatkich bo‘yicha yomon natijani umumiy baholashda hisobga olinmasligiga olib keladi. Shu bilan birgalikda bir necha ko‘rsatkichlar bo‘yicha ranjirlash qator qiyinchiliklar tug‘diradi.

Bu ta’sir birliklarini barchasini hisobga olish yuzasidan odatda matematik usullardan foydalaniladi. Ular qatorida eng mashhurlari va ommaviylashganlari taksometrik modellash, summalarni jamlash usuli, etalon usuli, kenglikni belgilash, omadli raqobatchini belgilash va boshqa usullar hisoblanadi.

Moliyaviy holatni reyting baholash maqsadi korxonalar moliyaviy holatini kompleks ko‘rsatkichlari tizimida mutlaq va nisbiy ifodalarda, oshkor etiladigan ma’lumotlar bazasiga tayangan holda davriy o‘rganish hamda ranjirlash orqali tarmoq,soha va xudud bo‘yicha o‘rnini belgilashdan iborat.

Moliyaviy holat bo‘yicha reytingni aniqlash quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1. Ranjirlash amalga oshiriladigan ko‘rsatkichlar tizimini tanlash. Moliyaviy hisobot shakllari asosida aniqlanadigan va korxonaning turli faoliyat natijaviyliklarni aks ettiruvchi bunday ko‘rsatkichlar qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin: mulkiy holatni baholash imkonini beruvchi koeffitsiyentlar; likvidlik ko‘rsatkichlari, ish aktivligi, rentabellik ko‘rsatkichlari, moliyaviy barqarorlik ko‘rsatkichlari.

2. Reyting baholash yuzasidan iqtisodiy birliklarni tanlab olish. Agar korxonalarning soha va tarmoq bo‘yicha reytingi aniqlash tahlil maqsadi qilib belgilangan bo‘lsa, bitta tarmoqqa va soha tegishli bo‘lgan turdosh korxonalargina tanlab olinadi.

Agar hudud va davlat bo‘yicha korxonalar reytingini aniqlash talab etiladigan bo‘lsa, bunda bir-biriga to‘la mos tushuvchi metodik yondashuvlardan foydalaniladi va bu jarayon bir qadar qiyin jarayon hisoblanadi. Bunda ko‘pincha ularni ish hajmi bo‘yicha joylashuviga muhim ahamiyat qaratiladi.Tanlov doirasi qanchalik kengayib borsa, ranjirlash va reytingni aniqlash qiyinlasha boradi.

3. Koeffitsientlarni tanlash. Koeffitsientlar barcha korxonalarda bir xil metodik asosda hisob-kitob qilinadi va ularning taqqoslash shartlariga to‘la amal etish lozim. Shuningdek ko‘rsatkichlarning faoliyat va tarmoq turlari bo‘yicha muhimlik darajasigaham alohida ahamiyat qaratish va ularning muhimlik darajasiga ahamiyat qaratish zarur.

Masalan, savdo korxonasida ish aktivligini baholashda tovar oborot ko‘rsatkichi,xizmat ko‘rsatuvchi bo‘g‘in uchun rentabellik ko‘rsatkichi muhimligi kabi.

4. Tanlangan usullar asosida reyting baholashni amalga oshirish.

Moliyaviy holatni reyting baholash oldiga qo‘yiladigan vazifalar quyidagilardaniborat:

1. Analitik balans ma’lumotlari asosida korxonaning umumiy moliyaviy holatinibaholash;
2. Qarz mablag‘laridan foydalanish samaradorligini moliyaviy leviridj asosidabaholash;
3. Korxona moliyaviy barqarorligini mutlaq ko‘rsatkichlarda tahlil etish;
4. Moliyaviy koeffitsiyentlarni aniqlash va tahlil etish;
5. Moliyaviy natijalarni tahlil qilish;
6. Xulosa va takliflar tayyorlash.

15.2. Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholashda qo‘llaniladigan ko‘rsatkichlar tizimi va ularni aniqlash usullari.

Reyting baholash turlari. Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash korxona moliya-xo‘jalik faoliyatini kompleks baholashning nazariy va metodologik asoslariga tayanadi.

Yakuniy reyting baholash natijalari korxona moliya-xo‘jalik faoliyatining muhim ko‘rsatkichlariga; iqtisodiy va moliyaviy salohiyatiga, faoliyat va mahsulot rentabelligiga, ishlab chiqarish va moliyaviy resurslar samaradorligiga, mablag‘larningmavjudligi va ularning manbalariga bog‘liq.

Reyting baholashning quyidagi turlarini tarkiblash mumkin.

Korxona tarkibiga kiruvchi bo‘limlar, filiallar reytingi; Tarmoq va soha bo‘yicha reyting;

Hudud bo‘yicha korxonalar reytingi; Davlat bo‘yicha barcha korxonalar reytingi;Dunyo bo‘yicha korxonalar reytingi.

Reyting baholashda moliyaviy moliya holatning umumiy reytingi va tarkib ko‘rsatkichlar bo‘yicha reytingi alohida o‘tkazilishi mumkin.

Faoliyat turlarining farqlanishi bo‘yicha moliyaviy holatning quyidagi turlari tarkiblanadi.

- Korxonalar reytingi;
- Banklar reytingi;
- Sug‘urta kompaniyalar reytingi;
- Auditorlik tashkilotlari reytingi;
- Aktsionerlik jamiyatlari reytingi va x.k.

Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholashning mohiyatini reyting baholash uchun tanlab olingan ko‘rsatkichlar tizimi bo‘yicha axborotlarni shakllantirish, ularning tahlil etish va ranjirlash orqali yakuniy reyting jadvali shakllantirish va ularning aniq ketma-ketligini tuzib chiqish tashkil etadi.

Korxonalar reytingini aniqlash alohida ko‘rsatkichlar va ularning kompleks natijasi bo‘yicha amalga oshirilishi mumkin.

Reyting baholashda quyidagi usullar tizimidan foydalaniladi: Summa usuli; o‘rtacha geometrik usul; koeffitsiyent usuli; ballik usul; masofa usuli.

Reyting baholash usullari

№	Usullar	Aniqlash formulasi
1	Summa usuli	$Kj = \sum_{i=1}^{n} x_{ij}^{\phi} / x_{ij}^{б}$, Bu yerda: $x^f ij$, $x^b ij$ – i ko‘rsatkichning joriy va o‘tgan yildagi miqdori; i=1,2,…, n, j=1,2,…, m
2	O‘rtacha geometrik usul	$K_i = \left[\prod_{i=1}^{n} a_{ij}\right]^{\frac{1}{n}}; j = 1,\ldots,m.$
3	Koeffitsient usuli	$K_j = \prod_{i=1}^{n} a_{ij}; j = 1,\ldots,m.$
4	Ballik usul	$K_j = \sum_{i=1}^{n} a_{ij} s_{ij}; j = 1,\ldots, m.$
5	Ob’ekt miqdori usuli	$x_{i,m+1} = \max(x_{ij}); i = 1,\ldots,n; j = 1,\ldots,m.$

Moliyaviy holatni reyting baholashda qo‘llaniladigan ko‘rsatkichlar tizimini aniq soni va tarkibini tanlash bo‘yicha yagona uslubiyot shakllanmagan. Shu sababli analitiklar, ekspertlar va ularning guruhi, reyting agentlari har bitta tarmoq, soha va korxonalarning mulki shakli, faoliyati va boshqa jihatlari bo‘yicha tarkiblangan moliyaviy koeffitsiyentlar guruhi bo‘yicha uni aniqlash tartiblarini belgilaydilar.

Moliyaviy holatni reyting baholashda aniqlanadigan muhim ko‘rsatkichlar qatoriga quyidagi ko‘rsatkichlar tizimini kiritish tavsiya etiladi:

- to‘lov layoqati va likvidlik ko‘rsatkichlari: joriy , oraliq va umumiy to‘lovlayoqati likvidlik ko‘rsatkichlari;
- moliyaviy barqarorlikni xarakterlovchi moliyaviy koeffitsiyentlar: avtonomiya,kapitallashuv, manevrlik koeffitsiyentlari va h.k.;
- ish aktivligini xarakterlovchi koeffitsiyentlar: aktivlar, kapital va majburiyatlarning aylanuvchanligi koeffitsiyentlari va h.k.;
- foyda va rentabellikni xarakterlovchi moliyaviy koeffitsiyentlar: aktivlar, kapital, xarajatlar rentabelligi koeffitsiyentlari va h.k.

15.3. Korxona iqtisodiy va moliyaviy salohiyati samaradorligi bo‘yicha reyting ko‘satkichlarining qiyosiy tahlili.

Korxonalar moliyaviy holatining yildan-yilga barqarorlashib, investitsion jozibadorligining oshib borishi ham iqtisodiyotning etakchi tarmoqlariga ichki va tashqi investitsiyalarni jalb etish imkonini bermoqda.

Boshqaruv tizimida yuqori samaradorlikka erishish raqobatdosh iqtisodiyot

sharoitida korxonalar moliyaviy holatini, ularning faoliyati samaradorligini aniqlash va tahlil etish nafaqat xo‘jalik subyektlarining o‘ziga, shuningdek kreditorlar va investorlar uchun ham o‘ta muhim ahamiyatiga ega.

Moliyaviy tahlilda korxonaning moliyaviy ahvolinigina oydinlashtirib berilmasdan, balki uning istiqbollarini ham ko‘rsatib beriladi. Shuningdek, investitsiyalarni faol jalb etish uchun xo‘jalik yurituvchi subyektlar investitsion jozibadorlik reytinglarini tahlil etib, hisoblab chiqish zarurdir.

Milliy va jahon amaliyotida korxonalar moliyaviy holatini reyting baholashning turli usullaridan foydalaniladi. Bunday usullarga «o‘rinlar yig‘indisi», taksonometrik usul, ko‘rsatkichlar yig‘indisi usuli, ballar usuli, masofalar usuli va hokazolarni kiritish mumkin. Bu usullar korxonalar moliya-xo‘jalik faoliyatining turli tomondan tahlil qilish hamda ularning raqobatchilar orasidagi o‘rnini belgilash imkonini beradi. Investorlar uchun reytingi yuqori korxonalarni aniqlash imkoni tug‘iladi.

Demak, aniqlangan reyting ko‘rsatkichlari ichida eng kichik qiymatga ega bo‘lgan korxona (3-korxona) 1-o‘rinda va, aksincha eng katta qiymatga ega bo‘lgan korxona (1-korxona) reytingi eng past deb baholash mumkin. Korxonalarning moliyaviy holati va investitsion jozibadorligi bilan qiziquvchi subyektlarning axborotga bo‘lgan talabini yanada to‘liqroq qondirish uchun yanada ko‘proq ko‘rsatkichlar tizimidan foydalanish mumkin. Bunda har bir axborotdan foydalanuvchining qiziqishidan kelib chiqib u yoki bu ko‘rsatkichlarni baholash asosida boshqaruv, investitsion va moliyaviy qarorlarni qabul qilishga asos bo‘ladigan xulosalarga ega bo‘lish mumkin. Shuningdek, korxonalar moliyaviy holatini reyting baholashda ularning tarmoq xususiyati, raqobatdagi o‘rni, boshqaruv apparatining kompetentligi va boshqa omillar hisobga olinishi zarur, deb hisoblaymiz. O‘rganilayotgan ko‘rsatkichlarning ahamiyatlilik darajasi ham reyting bahosini o‘zgarishiga sabab bo‘lishi mumkin. Shulardan kelib chiqib aytish mumkinki, investitsion va moliyaviy qarorlarning samaradorligini oshirish uchun moliyaviy holatni reyting baholashda imkon qadar (korxona moliyaviy holati va investitsion jozibadorligini har taraflama baholash imkonini beruvchi) ko‘proq ko‘rsatkichlardan foydalanilsa, maqsadga muvofiq bo‘lardi. Shuningdek, korxonalarni moliyaviy holatini reyting baholashda ko‘rsatkichlar quyidagi talablarga javob berishi lozim, debhisoblaymiz:

Korxona moliyaviy barqarorlik holatini aniq aks ettirishi hamda maksimal axborot berish xususiyatiga ega bo‘lishi;

Barcha ko‘rsatkichlar aniq miqdoriy o‘lchamga va normativlarning kamida minimal darajasiga ega bo‘lishi;

Faqat korxonaning ommaviy buxgalteriya hisobotlari ma’lumotlari asosida hisoblanishi;

Korxonani zamon va makon bo‘yicha reyting baholash imkonini berishi.

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, korporativ boshqaruvning zamonaviy usullarini joriy qilish sharoitida korxonalarning investitsion jozibadorligi va ularning moliyaviy holati to‘g‘risidagi ishonchli axborotga talab yanada ortadi. Bunday

axborot samarali boshqaruv, investitsion va moliyaviy qarorlar qabul qilishda muhim asos bo‘lib xizmat qiladi. Korxonalar moliyaviy holati va investitsion jozibadorligini kompleks baholash uslublarini takomillashtirish asosida boshqaruv qarorlarining samaradorligi ortib, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlari aniqlanadi

16- Mavzu. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash.

16.1. Moliyaviy hisobot elementlarini ahamiyati, maqsadi va tahlil vazifalari.
16.2. Aktivlar, kapital va majburiyatlarni bashoratlash.
16.3. Pul mabalag‘lari naqdligini bashoratlash.

16.1. Moliyaviy hisobot elementlarini ahamiyati,maqsadi va tahlil vazifalari

Xo‘jalik yurituvchi subyektlar maqsadi foyda olishga qaratilgan va bu jarayon yakunidagina sarhisob qilinadi. Shunday ekan kelgusida iqtisodiy naf olish maqsadida aktivlardan foydalanish masalaning asosiy sharti hisoblanadi. Kelgusidagi naflik aktivlarning turlariga qarab farqlanishiga ahamiyat qaratsak, bu uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlarda turlicha kechishini ko‘rish mumkin. Shu bilan birga faoliyat turiga qarab ham bu jarayonning davriyliklari turlicha bo‘ladi.

Qo‘yilgan mablag‘larning qanchalik naf keltirishi albatta ma’lum bir muddat, vaqt oralig‘ini talab etishi ham ularni oldindan bashoratlashni talab etadi. Bashoratlash orqali aktivlar, kapital va majburiyatlar, daromad va xarajatlar, foyda va zararlar, kelgusidagi pul oqimlari, aktivlarni moliyalashtirish yuzasidan qo‘shimcha mablag‘lar manbasiga zaruriyat sezilishi hamda ularni hal etish imkoniyati yuzaga keladi.

Kelgusidagi kutilishlarni bashoratlash faqat korxonaning o‘zigagina tegishli omillar ta’sirida o‘zgaradigan jarayon emas, unga ko‘proq tashqi omillar ham ta’sir etadi. Kelgusida erishilishi kutilayotgan natijaga erishish risklarini kamaytirish orqali aniqlikni yuqori normasiga chiqish imkoniyati mavjudligini hisobga olsak, bashoratlash korxonalarning kelajakdagi moliyaviy holati va moliyaviy natijalarini, foyda va zararlarini to‘g‘ri aniqlash va boshqaruvni shunga mos ravishda tashkil etishimkonini beradi.

Korxonalar moliyaviy holatini bashoratlash moliyaviy hisobotning quyidagi birliklari yuzasidan tuzib chiqiladi.

1. Aktivlar va passivlar balansi bo‘yicha;
2. Daromadlar va xarajatlar balansi bo‘yicha;
3. Pul mablag‘lari kirimi va chiqimi balansi bo‘yicha.

Moliyaviy holatni bashoratlash uchun asos bo‘luvchi manba bu moliyaviy hisobotlardir. Joriy yildagi moliyaviy hisobot ma’lumotlari yaqin va uzoq davriylikda bashoratlash uchun iqtisodiy va moliyaviy jihatdan asos vazifasini bajaradi. Korxonaning kelgusidagi rivojlanishi yuzasidan belgilangan topshiriqlardan kelib chiqqan holda moliyaviy hisobotning barcha elementlari qayta korrektirovkalash asosida tuzib chiqiladi. Bashoratlash yakunida bashoratlangan

buxgalteriya balansi, bashoratlangan moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisoboti, bashoratlangan pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotlari tuzib chiqiladi va ushbu manbalar moliyaviy starategiyani belgilashda muhim manba sifatida qaraladi.

Moliyaviy holatni bashoratlash tahlili mazmunini korxonalarning kelgusidagi moliyaviy ahvoli va undagi o‘zgarishlarni, moliyaviy natijalarni va pul oqimlarini oldidan aniqlash, kelgusidagi iqtisodiy naflikka yo‘naltirilgan boshqaruv qarorlarini tayyorlash uchun zarur bo‘lgan axborotlar bazasini shakllantirishga qaratilgan.

Moliyaviy holatni bashoratlash tahlilining muhim vazifalari sifatida quyidagilarnibelgilash mumkin:

- korxona moliyaviy holati, moliyaviy natijalari, foyda va zararlari, pul mablag‘lari kutilishi yuzasidan hisob-kitoblarni amalga oshirish;
- korxonaning aktivlar, kapitali va majburiyatlarining kelgusidagi kutilishlarini bashoratlash orqali buxgalteriya balansini tuzish va korxonaning moliyaviy holatidagio‘zgarishlarni baholash;
- korxonaning daromadlari va xarajatlari, foyda va zararlarini kelgusidagi kutilishlarini bashoratlash orqali moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotni tuzish va uning muhim birliklari o‘zgarishiga baho berish;
- pul oqimlarining kelgusidagi kirimi va chiqimi yuzasidan mablag‘larga zaruriyatni va ortiqchalikni aniqlash orqali pul mablag‘lari balansini tuzish va uni baholash.

Bashoratlash kelgusida korxona moliyaviy holatini yaxshilash, iqtisodiy naflikni o‘stirish, pul mablag‘lari doimiy oqimini optimal boshqaruvini yo‘lga qo‘yishda muhim masala hisoblanadi.

Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash uning muxim elementlari bo‘lgan aktivlar, kapital va majburiyatlar, moliyaviy natijalar, foyda va zararlarni prognozlashni nazarda tutadi. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash asosida korxonaning kelgusidagi aktivlari, kapitali va majburiyatlari, moliyaviy natijalari, foyda va zararlarini oldindan kutilishini aniqlash va shunga mos ravishda ularning faoliyat va biznes rejasini belgilash, byudjetini shakllantirish imkoni tug‘iladi. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash quyidagi muhim savollarga javob topishg imkonini beradi:

- korxonada nimalardan va qachon pul mablag‘lari keladi?
- ular nimalarga ishlatiladi?
- ijobiy pul oqimlariga chiqish yuzasidan korxonaga kancha pul mablag‘lari zarur?
- ushbu pul mablag‘lariga qachon zaruriyat seziladi?
- pul mablag‘lari qaysi shaklda korxonalarga jalb qilinadi (xususiy kapital ko‘payishi shaklida yoki qarz kapitali shaklida)?
- keyingi davrlar bo‘yicha korxonaning moliyaviy holati qanday holati kuzatiladi?

Moliyaviy hisobot elementlarini mohirona bashorat qilish quyidagi ketma-ketlikda amalga oshiriladi:

- bashorat qilinadigan davrni belgilab olish;
- moliyaviy bashoratlash bo‘yicha takliflarni tayyorlash;
- hisob-kitob jadvallarini shakllantirish;

- foyda va zararlarni bashoratlash;
- pul mablag‘lari harakatini bashoratlash;
- moliyalashtirishning talab qilingan qiymatini shakllantirish;
- iqtisodiy nochorlikni bashoratlash;
- balans hisobotini bashoratlash;
- yakuniy xulosa va tavsiyalarni tayyorlash.

Tobora rivoj topayotgan va raqobatdoshlik kuchayotgan sharoitda bashoratlangan moliyaviy hisobotlarni talab qiluvchilarning doirasi kengayadi. Shu sababli, bashoratlangan moliyaviy hisobotlarga tayangan holda yaqin va uzoq davriylikdagi xamkorlik aloqalari, sherikchilik, aksiyalarni sotish olish yuzasidan ularning ahamiyati oshib bormoqdi. Ayniqsa, kredit institutlarining berilgan kredit muddatlari bo‘yicha korxonaning moliyaviy holati va natijalarining kutilishlarini bilishga zaruriyati yanada oshmoqda. Bundan ko‘rinib turibdiki, banklar birinchi navbatda korxonalarning tarixi bilangina emas, balki iqtisodiy jihatdan asoslangan faoliyatning uzluksizligi va davomiyligi, moliyaviy ahvol va natijalarning kelajakdagi kutilishlarini bilish bilan ham qiziqadilar. Shu bilan birga, esdan chiqarmaslik lozimki, kelajakda kutiladigan natijalarning eng ishonchli manbalari ham ma’lum bir taxminlardan, kamchiliklardan albatta holi bo‘la olmaydi. Bu esa risklarni baholash ularni kamaytirish choralarini ko‘rish bilan hal etiladi.

16.2. Aktivlar, kapital va majburiyatlarni bashoratlash

Moliyaviy holatni bashoratlashda eng muhim obyekt bu buxgalteriya balansidir. Uning muhim elementlariga aktivlar, kapital va majburiyatlar kiradi. Buxgalteriya balansini bashoratlash orqali korxonaning joriy davrdagi holatining kelgusidagi kutilishlari rejalashtiriladi. Bashoratlash modelini tuzib chiqish yuzasidan quyidagi tartibdagi amallar bajariladi.

Buxgalteriya balansining tuzilishi:

$$\mathbf{A = K + M}$$

Bu yerda: A – Aktivlar;K
– Kapital;
M – Majburiyatlar;

Buxgalteriya balansining likvidlik va moliyalashtirish manbalari bo‘yicha kengaytirilgan tarkibi

$$\mathbf{UMA + JA\ (TMZ+DM+PM) = O‘MM + M\ (UMM+QMM+KM)}$$

Bu yerda: UMA – Uzoq muddatli aktivlar;JA
– Joriy aktivlar;
TMZ – Tovar moddiy zaxiralar;
DM – Debitorlik majburiyatlari;
PM – Pul mablag‘lari;
O‘MM – O‘z mablag‘lari manbasi; UMM
– Uzoq muddatli majburiyatlar;QMM –
Qisqa muddatli majburiyatlar;KM –
Kreditorlik majburiyatlari.

Korxonaning joriy buxgalteriya balansidagi ma’lumotlar prognozlash uchun asossifatida ishlatish mumkin.

Tarkibiy o‘zgarishlar hisobiga, masalan ishlab chiqarish va sotish hajmining o‘sishi hisobiga balans aktivi va passivida, daromad va xarajatlarida, pul oqimlarida qator o‘zgarishlar ro‘y berishi mumkin. Qo‘shimcha moliyalashtirishlar yuzasidan talabning o‘zgarishi stsenariysi shunga mos ravishda belgilanadi.

Bashoratlangan aktivlar bashoratlangan passivlardan kichik yoki teng bo‘lgan bashorat qilingan stsenariyni amalga oshirish mumkin bo‘ladi.

$$QMB = Ba – Bp <= 0$$

Bu yerda:
QMB – Qo‘shimcha moliyalashtirish manbalari;Ba
– Bashoratlangan aktivlar;
Bp – Bashoratlangan passivlar.

Lekin aylanma aktivlarning o‘sishi doimo ham moliyalashtirish manbalarining etarligini ta’minlashga imkon bermaydi. Shu sababli, qo‘shimcha moliyalashtirish manbalariga zaruriyat seziladi.

Qo‘shimcha moliyalashtirishga zaruriyatni pul oqimining shakllanishiga qarab belgilash mumkin:

$$PO = Tf + Am – A + M$$

Bu yerda:
Tf – Taqsimlanmagan foyda;
Am – Amortizatsiya;
A – Aktivlar;
M – Majburiyatlar.
Bashoratlash algoritimi quyidagi ketma-ketlikda amalga oshiriladi

Axborot manbalarini shakllantirish bosqichi. Axborot manbalari sifatida moliyaviy hisobot shakllari olinadi. Xarajatlar tarkibi va ularning salmoq o‘zgarishlario‘rganiladi.

Koeffitsientlar hisob-kitob qilinadi. Xarajatlar salmog‘i, aylanma aktivlarning aylanuvchanlik koeffitsiyenti, kreditorlik majburiyatlarining aylanuvchanlik koeffitsiyenti aniqlanadi:

$$Kx = X / ST$$

Aylanma aktivlarning aylanishi:

$$Ka = AA / ST * D$$

Kreditorlik majburiyatlarining aylanuvchanligi:

1. Sotish hajmi bashorati. Korxonaning rivojlanish tendentsiyalari va marketingtadqiqotlari asosida aniqlanadi.
2. Davrlar bo‘yicha moliyaviy koeffitsiyentlarni aniqlash. Korxonaningxususiyatlaridan va strategiyalaridan kelib chiqqan holda belgilanadi.
3. Moliyaviy hisobotni bashoratlash. Buxgalteriya balansi, moliyaviy natijalarva pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotlar bashorati asosida analitik balans

tuziladi.

Buxgalteriya balansini bashoratlash eng qiyin va murakkab jarayon. Negaki, moliyaviy hisobotning va korxona moliyaviy holatining asosiy jihatlari ushbu hisobot shaklida aks etadi. Uni bashoratlashda ko‘pincha sotishdan tushum hajmining o‘sishidan kelib chiqiladi.

Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlashda quyidagi qoidalarga, shartlarga amal etiladi:

1. O‘zgaruvchan xarajatlar, aylanma aktivlar hajmi va qisqa muddatli majburiyatlar hajmi sotishdan tushumning oshishiga mos ravishda oshadi.

Asosiy vositalarning o‘sishi belgilangan o‘sish darajasiga mos ravishda oshadi.

3. Boshqa uzoq muddatli aktivlar summasi o‘zgarishsiz qoladi.
4. Uzoq muddatli majburiyatlar o‘zgarishsiz olinadi.
5. Xususiy kapital elementlari: ustav kapitali, sotib olingan xususiy aksiyalar,qo‘shilgan kapital, rezerv kapitali, kelgusi davr xarajatlari zaxirasi o‘zgarishsiz olinadi.
6. Taqsimlanmagan foyda bashoratlangan foyda normasi va to‘lanadigan dividendlari summasidan kelib chiqqan holda hisob-kitob qilinadi.:

$$\mathbf{TFB = TF + BST \times TF^* \times (1 - Dn^*)}$$

Bu yerda:

TFB – bashoratlangan taqsimlanmagan foyda;TF – joriy davr taqsimlanmagan foydasi;

BST – bashoratlangan sotishdan tushum;

TF* – bashoratlangan foyda normasi (sotishdan foyda / sotishdan tushum); Dn* – dividend ishlatilishi bashoratlangan foyda normasi (dividend /sof foyda).

Yuqoridagi hisob-kitob qilingan ma’lumotlarga tayangan holda qancha passivga zaruriyat hisob-kitob qilinadi. Passivlar summasi (moliyalashtirish manbalariga) zaruriyat quyidagicha aniqlanadi.

$$\mathbf{BP_z = \Sigma BA - \Sigma BP}$$

Bu yerda:

ΣBA – bashoratlangan aktivlar hajmi;

ΣBP - bashoratlangan passivlar hajmi.

Aniqlangan formula asosida qo‘shimcha passivlar summasi aniqlanadi

$$QP = \mathbf{TQA - MO - TFO}$$

Bu yerda:

QP – qo‘shimcha passivlar;

TQA – talab qilingan aktivlar;

MO – majburiyatlar ortishi;

TFO – taqsimlanmagan foydaning ortishi.

Quyidagi ma’lumotlarga tayangan holda bashorat qilingan buxgalteriya balansinihisob-kitoblarini amalga oshiramiz.

1. Mahsulot sotishdan tushum hajmi joriy davrda - 5 180 801 340 ming so‘m.

2. Mahsulot sotishdan tushum hajmining kelgusidagi kutilishi 7 978 434 064ming so‘m

3. Kelgusi yilda kutilayotgan foyda normasi - 0,1.

4. Kutilayotgan dividend normasi - 0,5.

5. Kelgusidagi asosiy vositalar qiymatining o‘zgarishi tushum hajmiga mos ravishda o‘zgaradi.

16.3. Pul mabalag‘lari naqdligini bashoratlash

Boshqa moliyaviy hisobotlar bilan birgalikda pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot axborotlari moliyaviy hisobotdan foydalanuvchilar uchun xo‘jalik yurituvchi subyektning pul mablag‘larini va ularning ekvivalentlarini jalb etish qobiliyatini baholashga imkon beradi.

Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot pul tushumlari va to‘lovlarini joriy natijalaridan (ularning yuzaga kelishi va shakllanishining faoliyat turlari bo‘yicha) kelib chiqqan holda korxonaning kelgusidagi pul tushumlarini ham bashoratlash mumkin.

Bunda albatta har bitta faoliyat turi bo‘yicha o‘zgarishlarga muhim ahamiyat qaratiladi. Ya’ni, operatsiya faoliyat, investitsiya faoliyat va moliyaviy faoliyat bo‘yicha pul mablag‘larining kirimi va chiqimi oldindan bashorat qilinadi.

Har uch toifaning pul mablag‘lari harakatiga, holatiga ta’siri birgalikda alohidalikda va umumiylikda o‘rganiladi.

Ularning jamlangan holati tahlil davrida pul mablag‘ining sof o‘zgarishini belgilab beradi.

Pul oqimlari harakati to‘g‘risidagi axborot bo‘lajak pul oqimlari bashorati to‘g‘riligini tekshirish chog‘ida, foyda olish va pul oqimlarining sof harakati va narx o‘zgarishi ta’siri o‘rtasidagi aloqalarni tahlil qilish chog‘ida zarur bo‘ladi.

Pul mablag‘larini bashoratlash tahlilda eng murakkab va qiyin jarayon hisoblanadi. Negaki, bu omillar ko‘proq tashqi subyektlarning to‘lov intizomiga amaletish darajasi bilan belgilanadi. Negaki, doimo ham sheriklarni, mahsulot sotib oluvchilarni, mol yetkazib beruvchilarni puxta o‘rganish imkoni bo‘lmaydi. Ular bilanbo‘ladigan munosabatlarda qarzdorlik muammosini hal qilish yuzasidan zaxira fondlarining tashkil etilishi ham shuni talab etadi.

Menejerlar birinchi navbatda pul oqimini bashorat qilishning optimal usullarini tanlashi lozim. Negaki bu kelgusida olinadigan foydaning va kapitalning o‘sishini ahamiyatligini oshiradi.

Buning uchun birinchi navbatda pul oqimlarini boshqarish strategiyasini to‘g‘ri tanlash lozim:

- pul mablag‘lari kirimi va chiqimi davr boshlanishidan oldin bashoratlanishi;
- sof pul oqimini (ortikcha yoki kamomad) davr boshlanishidan oldin hisob-kitobini qilinishi;
- uzoq va qisqa muddatli moliyalashtirishlarga talablarni davr boshlanishidan oldin aniqlash lozim.

Pul oqimini bashoratlashda albatta debitorlik va kreditorlik majburiyatlarini holatiga muhim ahamiyat qaratish lozim. Debitorlik majburiyatlari bilan bog‘langan

pulning harakati quyidagi formula asosida hisob-kitob qilinadi.

$$DK_B + ST = DK_O + PK$$

Bu yerda:

DKB – mahsulot (ish va xizmat)larni sotish bo‘yicha debitorlik qarzlarning davr boshiga holati;

ST – davr oraligida sotishdan tushum;

DKO – mahsulot (ish va xizmat)larni sotish buyicha debitorlik qarzlarning davr oxiriga holati;

PK – davr oralig‘ida pul mablag‘lari kirimi.

Pul okimini bashoratlashda ularning chiqim qatorlariga ham muhim ahamiyat qaratiladi. Uning asosiy tarkibiy elementi kreditorlik qarzlarni qoplash bo‘lib hisoblanadi.

Sof pul oqimini bashoratlashda pul mablag‘lari kirimi va chiqimi bashoratlarini solishtirish lozim.

Muddatli moliyalashtirishda mutloq talabni hisoblash hamda pul oqimini bashoratlashda xar bir davr boshi uchun bankning qisqa va uzoq muddatli muddatli ssudalarini jalb qilish hajmi o‘rganiladi.

Ma’lumki, aksiyadorlik jamiyatlarida olingan moliyaviy natijalarning hajmiga qarab ya’ni sof foyda Kengash belgilagan normasida dividend to‘lovlari amalga oshirilishi mumkin. Pul mablag‘larini bashoratlashda bunday to‘lovlar va ularning hajmini albatta aniq hisob-kitob qilish talab etiladi.

17- Mavzu. Moliyaviy tahlilda investitsion va tashqi iqtisodiy faoliyat tahlili.

17.1. Korxonaning investitsion va tashqi iqtisodiy faoliyati, uning ahamiyati.
17.2. Investitsion faoliyatni baholash usullari.
17.3. Moliyaviy investitsiyaning tahlili.

17.1. Korxonaning investitsion va tashqi iqtisodiy faoliyati, uning ahamiyati.

Bozor munosabatlari sharoitida investisiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish O‘zbekiston Respublikasini va uning hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning davlat vazifalari bajarilishini ta’minlaydigan investisiya siyosatini amalga oshirish, investisiyalar samaradorligini oshirish, O‘zbekiston Respublikasi hududidagi turli investisiya obyektlariga qo‘yilmalar uchun xavfsiz shart-sharoitlarni ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Respublikamizda investisiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish quyidagilar orqali amalga oshiriladi:

- investisiya faoliyatining normativ-huquqiy bazasini takomillashtirish;
- investisiya faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish va O‘zbekiston Respublikasi Hukumatining kafolatlarini taqdim etish;
- O‘zbekiston Respublikasi hududida maxsus iqtisodiy zonalarni va kichik sanoat zonalarini barpo etish;

- asosiy fondlarni tezlashtirilgan amortizasiya qilish huquqini berish;
- texnik jihatdan tartibga solish normalari, qoidalari va talablarini belgilash;
- raqobatni qo‘llab-quvvatlash choralarini qo‘llash;
- er uchastkalariga va boshqa tabiiy resurslarga egalik qilish hamda ulardan foydalanish shartlarini belgilash.

Bugungi kunda investisiyalar va investisiya faoliyatini tartibga solishning normativ-huquqiy bazasi mavjud bo‘lib, jumladan O‘zbekiston Respublikasining “Investisiyalar va investisiya faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuniga muvofiq “investisiyalar — investor tomonidan foyda olish maqsadida ijtimoiy soha, tadbirkorlik, ilmiy va boshqa faoliyat turlari obyektlariga tavakkalchiliklar asosida kiritiladigan moddiy va nomoddiy boyliklar hamda ularga bo‘lgan huquqlar, shu jumladan intellektual mulk obyektlariga bo‘lgan huquqlar, shuningdek reinvestisiyalar bo‘lib, ular quyidagilarni o‘z ichiga olishi mumkin: mablag‘larni, shu jumladan pul mablag‘larini (shu jumladan chet el valyutasini), maqsadli bank omonatlarini, paylarni, ulushlarni, aksiyalarni, obligasiyalarni, veksellar va boshqa qimmatli qog‘ozlarni;

ko‘char va ko‘chmas mol-mulkni (binolar, inshootlar, uskunalar, mashinalar va boshqa moddiy qimmatliklarni);

intellektual mulkka doir mulkiy huquqlarni, shu jumladan u yoki bu ishlab chiqarish turini tashkil etish uchun zarur bo‘lgan, texnik hujjatlar, ko‘nikmalar va ishlab chiqarish tajribasi tarzida rasmiylashtirilgan, patentlangan yoki patentlanmagan (nou-xau) texnik, texnologik, tijoratga oid va boshqa bilimlarni, shuningdek O‘zbekiston Respublikasining qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa qimmatliklarni”.

Shuningdek, investisiyalar va investisiya faoliyatini o‘rganishda ishlatiladigan asosiy atamalar quyidagilardan iborat:

investisiya siyosati — O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida va uning alohida tarmoqlarida investisiyalarning zarur darajasini va tuzilmasini ta’minlashga, investisiya faoliyati subyektlarining investisiya manbalarini topishga va ulardan foydalanishning ustuvor tarmoqlarini aniqlashga yo‘naltirilgan investisiyaviy faolligini oshirishga doir o‘zaro bog‘liq tadbirlar majmui;

investisiya faoliyati — investisiya faoliyati subyektlarining investisiyalarni amalga oshirish bilan bog‘liq harakatlari majmui;

investisiya loyihasi — iqtisodiy, ijtimoiy va boshqa foyda olish uchun investisiyalarni amalga oshirishga yoxud jalb etishga qaratilgan, o‘zaro bog‘liq bo‘lgan tadbirlar majmui;

reinvestisiyalar — investisiyalardan olingan, tadbirkorlik faoliyati va boshqa faoliyat turlari obyektlariga kiritiladigan har qanday daromad, shu jumladan foyda, foizlar, dividendlar, royalti, lisenziya va vositachilik haqlari, texnik yordam, texnik xizmatlar uchun to‘lovlar va haqlarning boshqa turlari;

to‘g‘ridan-to‘g‘ri chet el investisiyalari — chet ellik investorning hukumat kafolatlarisiz, tavakkalchilik sharoitlarida o‘z mablag‘lari yoki qarz mablag‘lari hisobidan investisiyalari;

investisiya shartnomasi — investisiya faoliyati subyektlari o‘rtasida tuziladigan, investisiya shartnomasi taraflarining huquqlari, majburiyatlari va javobgarligini belgilaydigan yozma bitim;
investisiya faoliyatining ishtirokchisi — investisiyalarning amalga oshirilishini buyurtmalarni bajaruvchi sifatida yoki investorning topshirig‘i asosida ta’minlaydigan investisiya faoliyati subyekti;
investor — foyda olish maqsadida investisiya faoliyati obyektlariga o‘zining mablag‘larini va (yoki) qarz mablag‘larini yoxud jalb qilingan boshqa investisiya resurslarini investisiya qilishni amalga oshiruvchi investisiya faoliyati subyekti;
mahalliy investorlar — investisiya faoliyatini amalga oshiruvchi O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari, O‘zbekiston Respublikasi rezidenti maqomiga ega bo‘lgan chet ellik fuqarolar va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar, shu jumladan yakka tartibdagi tadbirkorlar, shuningdek O‘zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari;
chet ellik investorlar — chet davlatlar, chet davlatlarning ma’muriy yoki hududiy organlari, davlatlar o‘rtasidagi bitimlarga yoki boshqa shartnomalarga muvofiq tuzilgan yoki xalqaro ommaviy huquq subyekti bo‘lgan xalqaro tashkilotlar, chet davlatlarning qonun hujjatlariga muvofiq tashkil etilgan va faoliyat ko‘rsatadigan yuridik shaxslar, har qanday boshqa shirkatlar, tashkilotlar yoki uyushmalar, chet davlat fuqarolari va O‘zbekiston Respublikasidan tashqarida doimiy yashaydigan fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar.
Investisiyalarni bir qancha xususiyatlariga ko‘ra tasniflash mumkin.
Masalan:
1. Investisiyalash davriga qarab qisqa muddatli va uzoq muddatli investisiyalarga bo‘linadi. Qisqa muddatli investisiyalar bir yilgacha bo‘lgan omonat sertifikatlari va boshqa qimmatli qog‘ozlardir. Uzoq muddatli investisiyalar bu bir yildan ortiq muddatlarga qo‘yilgan kapital bo‘lib, 2-yilga, 2-3 yil va 5 yildan ortiq muddatlarga ham qo‘yilishi mumkin.
2. Investisiyalarni shakli bo‘yicha quyidagi turlarga ajratish mumkin:
moliyaviy investisiyalar; moddiy investisiyalar; intelektual investisiyalar.
Moliyaviy investisiyalar tarkibiga mahalliy va xorijiy mamlakatlarning pul birliklari, banklardagi omonatlar, veksellar va boshqa qimmatli qog‘ozlar hamda ularga tenglashtirilgan boyliklar kiradi.
Moddiy investisiyalar tarkibiga asosiy fondlar, ya’ni binolar, asbob-uskunalar, inshootlar va boshqa turdagi asosiy ishlab chiqarish fondlarining aktiv va passiv qismlari kiradi.
Intelektual investisiyalar tarkibi rang-barang bo‘lib, ularni umumlashtirgan holda aytish mumkinki, ular mulkiy huquqlar shaklidagi investisiyalar va tabiiy resurslardan foydalanish shaklidagi investisiyalardan iborat.
3. Investisiya faoliyatida qatnashish tasnifiga ko‘ra:
- to‘g‘ridan-to‘g‘ri investisiyalar. Bular asosan obyekt aniq ma’lum maqsadni amalga oshirish real bo‘lgan taqdirda yo‘naltirilgan mablag‘dir.
- boshqa investisiyalar. Bular vositachilar orqali obyektlarga sarflanadi va olingan daromad mijozlar o‘rtasida taqsimlanadi.

4. Investisiyalarni kiritish shakliga ko‘ra quyidagicha tasniflash mumkin:
- mahalliy investisiyalar. Bu mahalliy investor tomonidan ijtimoiy soha, tadbirkorlik, ilmiy va boshqa faoliyat turlari obyektlariga kiritiladigan moddiy va nomoddiy boyliklar hamda ularga bo‘lgan huquqlar, shu jumladan intellectual mulk obyektlariga bo‘lgan huquqlar, shuningdek reinvestisiyalar;
- chet el investisiyalari. Bu chet ellik investor tomonidan ijtimoiy soha, tadbirkorlik, ilmiy va boshqa faoliyat turlari obyektlariga kiritiladigan moddiy va nomoddiy boyliklar hamda ularga bo‘lgan huquqlar, shu jumladan intellectual mulk obyektlariga bo‘lgan huquqlar, shuningdek reinvestisiyalar.

Shu bilan birga, investisiyalarni subyektlari, obyektlari, investisiya qo‘yiladigan sohalar, makro va mikro iqtisodiyotda tutgan o‘rni hamda boshqa xususiyatlari bo‘yicha tasniflash mumkin

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida investisiyalarning makro va mikro iqtisodiyotda tutgan o‘rnidan kelib chiqib, ko‘rsatkichlarni shakllantirgan holda o‘rganishni taqozo qiladi. Jumladan, makro ko‘lamda investisiyalar tahlilini mulkchilik shakllariga, hududiy belgisiga ko‘ra olib borilishi maqsadga muvofiq bo‘lsa, mikro ko‘lamda moliyaviy hisobot shakllari va ulardagi ko‘rsatkichlar asosida o‘rganilishi talab etiladi. Shu sababli, biz mikro ko‘lamda, ya’ni korxonaning moliyaviy hisobot shakllari va ulardagi ko‘rsatkichlar asosida uning investision faoliyatiga baho berish va samaradorligini oshirish imkoniyatlarini o‘rganishga tuxtalib o‘tmoqchimiz. Shuni ta’kidlab o‘tish joiz-ki, korxona investision faoliyati tahlil qilib o‘rganilar ekan, dastlab investisiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligini baholash metodlarini o‘rganish lozim. Shu bois, keyingi paragrafda investisiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligini baholash metodlari, mazmuni va turlarini bayon qilamiz.

Bozor munosabatlari sharoitida tashqi iqtisodiy faoliyat bilan shug‘ullanish va jahon bozorining aktiv ishtirokchisiga aylanish korxonalar moliyaviy-xo‘jalik faoliyatini rivojlantirishning muhim va samarali yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Shu sababli ham korxonaning tashqi iqtisodiy faoliyatini yo‘lga qo‘yish va uni rivojlantirish istiqbollarini belgilashga asosiy e’tibor qaratiladi. Bu esa, yangi bozorlar (tovarlar, xizmatlar, mehnat, axborot, moliya va boshqa bozorlar)ni rivojlantirishga, xomashyoni olib kirishga, texnologiya va axborotlarni ayirboshlashga, ilmiy, ilmiy-texnik, ishlab chiqarish, madaniy va boshqa tashqi iqtisodiy aloqalarni rivojlanishiga imkoniyat yaratadi.

Bugungi kunda Respublikamizda ko‘plab korxona va birlashmalar, korporasiya va kompaniyalar, firma va boshqa tashkilotlar xorijlik sheriklar bilan tashqi savdo aloqalarini muvaffaqiyat bilan rivojlantirmoqdalar, xorijiy investorlar ishtirokida yirik investisiyaviy loyihalar amalga oshirilmoqda.

2000-yil 26 mayda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasining “Tashqi iqtisodiy faoliyat to‘g‘risida”gi Qonuni (yangi tahrirda)ning 3-moddasiga muvofiq tashqi iqtisodiy faoliyat deganda O‘zbekiston Respublikasi yuridik va jismoniy shaxslarining xorijiy davlatlarning yuridik va jismoniy shaxslari, shuningdek

xalqaro tashkilotlar bilan o‘zaro foydali iqtisodiy aloqalarni o‘rnatish va rivojlantirishga qaratilgan faoliyati tushuniladi.

O‘zbekiston Respublikasida ro‘yxatga olingan yuridik shaxslar, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining hududida doimiy yashash joyiga ega bo‘lgan va yakka tartibdagi tadbirkor sifatida ro‘yxatga olingan jismoniy shaxslar tashqi iqtisodiy faoliyat bilan shug‘ullanishga haqlidir. Bundan ko‘rinadiki, tashqi iqtisodiy faoliyatning subyektlari tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirayotgan O‘zbekiston Respublikasining yuridik va jismoniy shaxslari hisoblanishadi. Tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishda tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlarining ma’lum huquq va majburiyatlari mavjud.

Tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari quyidagi huquqlarga ega:

- qonun hujjatlari doirasida tashqi iqtisodiy faoliyatda qatnashish shakllarini mustaqil belgilash, tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish uchun o‘z xohishiga ko‘ra boshqa yuridik va jismoniy shaxslarni shartnoma asosida belgilangan tartibda jalb qilish;
- tashqi iqtisodiy faoliyat natijalariga, shu jumladan milliy va chet el valyutasidagi daromadga mustaqil ravishda egalik qilish, undan foydalanish va uni tasarruf etish.

Tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari qonun hujjatlariga muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo‘lishi mumkin.

Tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlariing majburiyatlari:

- tashqi iqtisodiy faoliyat to‘g‘risidagi hisobotni belgilangan tartibda taqdim etishi;
- O‘zbekiston Respublikasi hududiga olib kirilayotgan tovarlarning O‘zbekistonda belgilab qo‘yilgan texnikaviy, farmakologiya, sanitariya, veterinariya, veterinariya-sanitariya, fitosanitariya, ekologiya standartlari, talablari, qoidalari va normalariga muvofiqligini tasdiqlovchi hujjatlarni belgilangan tartibda taqdim etishi shart va h.k.

Tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari zimmasida qonun hujjatlariga muvofiq boshqa majburiyatlar ham bo‘lishi mumkin.

Tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari oldi-sotdi yoki ayirboshlash obyekti bo‘lgan tovarlar, ishlar (xizmatlar), har qanday mol-mulkka, shu jumladan, qimmatli qog‘ozlar, valyuta qimmatliklariga, elektr, issiqlik energiyasi va boshqa turdagi energiyaga, transport vositalariga, intellektual mulk obyektlariga nisbatan (tashqi iqtisodiy faoliyatda foydalanilishi qonun hujjatlari bilan taqiqlanganlari mustasno) tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishlari mumkin.

Tashqi savdo faoliyati yo‘nalishi esa xalqaro tovarlar, ishlar (xizmatlar) savdosi sohasidagi tadbirkorlik faoliyati hisoblanadi. Bu tovar (ish va xizmat) larni eksport va import qilish yo‘li bilan amalga oshiriladi.

Tashqi iqtisodiy faoliyatning keyingi asosiy yo‘nalishlaridan biri chet el investisiyalarini jalb qilishdir. Chet ellik investorlar tomonidan tadbirkorlik faoliyati obyektlariga kiritilayotgan moddiy va nomoddiy ne’matlarning barcha turlari hamda ularga bo‘lgan huquqlar, shu jumladan intellektual mulkka bo‘lgan huquqlar, shuningdek chet el investisiyalaridan olinadigan har qanday daromad O‘zbekiston Respublikasi hududidagi chet el investisiyalari deb e’tirof etiladi. Tashqi iqtisodiy faoliyatning yana bir asosiy yo‘nalishlaridan biri O‘zbekiston Respublikasidan

tashqaridagi investisiya faoliyati bo‘lib, O‘zbekiston Respublikasidan tashqaridagi tadbirkorlik va boshqa faoliyat obyektlariga moddiy va nomoddiy ne’matlarni hamda ularga bo‘lgan huquqlarni qo‘yish bilan bog‘liq tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari harakatlarining yig‘indisidir.

Tashqi iqtisodiy faoliyatning asosiy yo‘nalishlari xalqaro iqtisodiy va moliyaviy hamkorlik tashqi savdo faoliyati chet el investitsiyalarini jalb qilish O‘zbekiston Respublikasidan tashqaridagi investitsiya faoliyati O‘zbekiston Respublikasidan tashqaridagi investisiya faoliyati quyidagi yo‘llar bilan amalga oshirilishi mumkin:

- yuridik shaxslar tashkil etish yoki ustav fondlarida (kapitallarida) ulushbay asosda, shu jumladan mol-mulk va aksiyalar sotib olish yo‘li bilan qatnashish;
- O‘zbekiston Respublikasidan tashqarida vakolatxonalar, filiallar va boshqa alohida bo‘linmalar ta’sis etish;
- qimmatli qog‘ozlarni, shu jumladan xorijiy davlatlarning rezidentlari tomonidan tasdiqlangan qarz majburiyatlarini sotib olish;
- konsessiyalarni, shu jumladan tabiiy resurslarni qidirish, izlab topish, qazib olish yoxud ulardan foydalanishga mo‘ljallangan konsessiyalarni qo‘lga kiritish;
- mulk huquqini, shuningdek, yerga hamda boshqa tabiiy resurslarga egalik qilish va ulardan foydalanish huquqini qo‘lga kiritish.

17.2. Investitsion faoliyatni baholash usullari.

Investisiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligini baholash uchun investisiyalar hajmi, qoplanish muddati va ulardan kelgusida olinadigan daromadlarni hisob-kitob qilish hamda taqqoslash lozim. Investisiyalarni amalga oshirish va daromadlar olinishi turli davrlarda sodir bo‘lishi sababli, ularni qiyoslashda ayrim muammolar vujudga keladi. Mamlakatimizda investisiya jarayonlarining faollashishi natijasida investisiyalarning samaradorlik ko‘rsatkichlarini hisob-kitob qilish zarurati yanada kuchaymoqda. Xususan, muqobil investisiya loyihalarini baholash, ulardan maqbulini tanlash va amalga oshirish muammolarini hal etish jarayonida ularning samaradorligini prognozlash zarurati vujudga keladi. Shu bois, investisiya loyihalari iqtisodiy samaradorligini baholashning asosiy metodlarini mazmuni va ahamiyatliligi bo‘yicha ikki guruhga bo‘lib taqdim etamiz 1. Investisiya loyihalari iqtisodiy samaradorligini baholashning statik metodlari: - investisiyalarning qoplanish muddati (Payback Period, RR); - investisiyalarning rentabellik koeffitsiyenti (Accounting Rate of Return, ARR). 2. Investisiya loyihalari iqtisodiy samaradorligini baholashning dinamik metodlari: - sof joriy qiymat (Net Present Value, NPV) (daromadlarni diskontlash); - investisiyalarning ichki rentabellik normasi (Internal Rate of Return, IRR); - investisiyalarning rentabellik indeksi(Profitability Index, PI); - investisiyalarning diskontlangan qoplanish muddati (Discounted Payback Period, DRR). Ushbu metodlar mohiyatini va amaliy ahamiyatini amaliy misollar yordamida keyingi paragraflarda batafsil to‘xtalib o‘tamiz.

17.3. Moliyaviy investitsiyaning tahlili.

Yuqorida bayon qilinganlarni umumlashtirib, investisiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligini baholash metodlari va maqbul loyihani tanlash mezonlarini taqdim etamiz (10-jadval). Ushbu ko‘rsatkichlar Exel dasturida hisoblanib, ularni baholash mezonlari aniqlansa, investisiya loyihasini tezkor baholash va samarali investisiya qarorlarini qabul qilish ilmiy-uslubiy jihatdan asoslanadi. Ta’kidlash joizki, mazkur ko‘rsatkichlarni venchur loyihalari61ni baholash uchun qo‘llash noqulay. Buning sababi venchur loyihasini amalga oshirishda innovatsion mahsulot(ish, xizmat)larga bo‘lgan talabni, ularni sotish hajmini va olinadigan daromadlarni prognozlashning murakkabligidir. Investisiya loyihalarini amalga oshirishda baholash natijalari tavsiya etilayotgan mezonlarga javob bersa, biznes jarayonlar puxta tashkil etilib, izchil amalga oshirilsa, shubhasiz, investisiyalar samaradorligi ta’minlanadi

12.10-jadval

Muqobil loyihalarni tahlil qilish koeffitsiyentlari va eng maqbulini tanlash mezonlari

Ko‘rsatkichlar	Investisiyani tanlash mezoni
Investisiya loyihalari iqtisodiy samaradorligini baholashning statik metodlari	
O‘z-o‘zini qoplash muddati	***PP → min***
rentabellik koeffitsiyenti	***ARR > 0***
Investisiya loyihalari iqtisodiy samaradorligini baholashning dinamik metodlari	
Sof joriy qiymat(daromad)	***NPV > 0***
Ichki rentabellik normasi	***IRR > CC***
Rentabellik indeksi	***PI > 1***
Diskontlangan o‘z-o‘zini qoplash muddati	***DPP → min***

3.2 Amaliy mashg‘ulotlar uchun o‘quv materiallari

1- amaliy mashg‘ulot. Korxonaning operatsion faoliyatini tahlili.

I. Quyidagi tayanch iboralariga izoh bering.

1. “Tahlil” so‘zining ma’nosi, uning fan va tadqiqot usuli ekanligi.
2. Induksiya va deduksiya
3. Tahlil va sintez sabab va oqibat
4. Tahlilning boshqaruvdagi o‘rni va ahamiyati
5. Moliyaviy tahlil va uning fan sifatida shakllanishi
6. Moliyaviy tahlil va uning rivojlanishi
7. Zamonaviy moliyaviy tahlil va uning muhim xususiyatlari
8. Moliyaviy tahlil fanining perdmeti
9. Moliyaviy tahlil fanining obyekti
10. Moliyaviy tahlil fanining maqsadi va vazifalari
11. Moliyaviy tahlilning muhim tamoyillari
12. Moliyaviy tahlil fanining metodi va uning o‘ziga xos xususiyatlari
13. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan oddiy usullar
14. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan iqtisodiy matematik usullar
15. Moliyaviy tahlilning individual, maxsus usullari
16. Moliyaviy tahlil turlari: ichki va tashqi moliyaviy tahlil
17. Moliyaviy tahlil subyektlari va ularning manfaatlari

2- amaliy mashg‘ulot. Ishlab chiqarish va davr xarajatlari tahlili

1- topshiriq.

Bug‘doy yalpi hosili dinamikasini tahlil qilish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar

Ko‘rsatkichlar	O‘tgan yili	Hisobot yili
1.Bug‘doy maydoni,ga	110	
2.Yalpi hosili,s		5060
3.Hosildorligi,s/ga	41	44

Berilgan ma’lumotlar asosida aniqlang:
1.Hisobot uchun bug‘doy maydonini;
2.Yalpi hosil miqdori o‘zgarishini;
3.Yalpi hosil o‘zgarishiga omillar ta’sirini “Solishtirish usuli” orqali hisoblang:
a) ekin maydoni o‘zgarishini ta’sirini;
b) hosildorlik o‘zgarishini ta’sirini.
4. Xulosa yozing.

2-topshiriq.

Ko‘rsatkichlar	O‘tgan yil	Hisobot yil	Qayta hisob-langan	O‘zgarishi (+ ; -)		
				Jami	Shu jumladan:	
					Sotilgan mahsulot hisobiga	Tannarx hisobiga
Sotilgan mahsulot hajmi, ming so‘m	42850	44520	44520		x	x
Tannarx, ming so‘m	37151	37841	37151		x	x
Foyda, ming so‘m						

Foyda summasi o‘zgarishiga sotilgan mahsulot hajmi va tannarx o‘zgarishining ta’sirini “Qayta hisoblash usuli”dan foydalanib aniqlang:
1. O‘tgan va hisobot yillari uchun foyda summasini;
2. Foyda summasining umumiy o‘zgarishini;
3. Omillar ta’sirini:
a) Sotilgan mahsulot ta’sirini;
b) Tannarx ta’sirini;
4. Xulosa yozing.

3- amaliy mashg‘ulot. Buxgalteriya balansi tahlili.

1-topshiriq

Moddiy resurslar rentabelligi dinamikasining o‘zgarishini omilli tahlil qiling. Buning uchun quyidagi ma’lumotlardan foydalaning:

Ko‘rsatkichlar	Bazis yili	Hisobot yili
1.Moddiy xarajatlar, ming so‘m	6050	6025
2.Mahsulotlarni sotishdan olingan yalpi foyda, ming so‘m	907,5	1205

Ushbu ko‘rsatkichlardan foydalanib, hisoblang:
1. Bazis va hisobot yilar uchun moddiy resurlar rentabelligini;
2. Rentabellikning o‘zgarishini ;
3. Rentabellik o‘zgarishiga quyidagi omillar ta’sirini:
4. a) moddiy xarajatlar hajmi o‘zgaraishini ta’sirini;
b) yalpi foyda hajmi o‘zgarishini ta’sirini;
5. Xulosa yozing.

2-topshiriq

Moddiy resurslar holatini tahlil qilish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar.

Ko‘rsatkichlar	Bazis yili	Hisobot yili
1. Moddiy resurslar qiymati, ming so‘m	28600	34500
2. Moddiy resurslarini eskirishi, ming so‘m.	1450	2050

Ushbu ma’lumotlardan foydalanib, aniqlang:

1. Yil boshi va yil oxiriga moddiy resurlarning qoldiq qiymatini;
2. Moddiy resurslarning dastlabki qiymati bo‘yicha o‘sish va qo‘shimcha o‘sish koeffisiyentlarini;
3. Moddiy resurslarni yil boshi va yil oxiriga eskirishi koeffisiyentlarini.
4. Yil boshi va yil oxiriga moddiy resurlarning yaroqlilik koeffisiyentlarini;
5. Xulosa yozing

4- amaliy mashg‘ulot. Korxona moliyaviy holatining tahlili.

1-topshiriq

Korxonaning moliyaviy barqarorligining dinamikasini tahlil qiling.

Ko‘rsatkichlar	Yil boshi	Yil oxiri
1. O‘z aylanma mablag‘lari manbalari, ming so‘m	16 500	18 000
2. Qisqa muddatli bank kreditlari va qarzlar,ming.sum	3 000	3 000
3. Tovar-moddiy zaxiralar,ming so‘m	20 050	21 020

Berilgan mahsulotlar asosida aniqlang:

1. Yil boshi va yil oxirida moddiy aylanma mablag‘larning o‘z aylanma mablag‘lari manbalari bilan koplash darajasini;
2. Yil boshi va yil oxirida moddiy aylanma mablag‘lar hajmining asosiy manbalar bilan qoplash darajasi;
3. Yil oxiridagi moliyaviy barqarorlik daoajasini yil boshidagi moliyaviy barqarorlik darajasiga solishtirib, o‘zgarishini aniqlab, unga baxo bering:
4. a) o‘z aylanma mablag‘lari manbalari hisobiga;
5. b) asosiy manbalar hisobiga;

2-topshiriq

Korxona to‘lov qobilyatini tahlil qilish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar:

(ming so‘m hisobida)

Ko‘rsatkichlar	Yil boshi	Yil oxiri
1. Pul mablag‘lari	1 500	1 620
2. Debitorlik qarzlar	6 000	7 500
3. Tovar-moddiy zaxiralar	10 500	12 000
4.Qisqa muddatli bank kreditlari va qarzlar	3 000	3 000
5.Kreditorlik qarzlari	10 200	11 400
6.Uzoq muddatli bank qarzlari	2 050	2 050

Berilgan ma’lumotlar asosida aniqlang:

1.Yil boshi va yil oxiriga to‘lov mablag‘lari summasini;

2.Yil boshi va yil oxiriga qisqa muddatli to‘lov majburiyatlari summasini;
3.Yil boshi va yil oxiriga korxonaning to‘lov qobilyati koeffisiyentlarini;
4.Tulov qobilyatining o‘zgarishiga baxo berib, xulosa qiling.

5-amaliy topshiriq. Moliyaviy barqarorlik tahlili.

1-topshiriq

Paxtani sotishdan olingan yalpi foyda hajmi dinamikasini omilli tahlil qilish. Buning uchun quyidagi hisobot ma’lumotlaridan foydalaning:

Ko‘rsatkiichlar	Bazis yili	Hisobot yili
1.Sotilgan paxta,s	1960	2100
2.1s. paxta baxosi, so‘m	63 673	66 008
3.1s. paxta tannarxi,so‘m	?	?
4.1s. paxta foydasi,so‘m	11 428	14 625
5.Paxtani sotishdan olingan yalpi foyda, ming so‘m	22 399	30 713

Berilgan ma’lumotlar asosida aniqlang:
1. Bazis va hisobot yillari uchun 1 s. paxta tannarxini;
2. Yalpi foydaning umumiy o‘zgarishini;
3. Yalpi foydaning o‘zgarishiga quyidagi omillarninshg ta’sirini:
a) sotilgan paxta miqdori o‘zgarishining ta’sirini;
b) baxo o‘zgarishining ta’sirini;
v) barqaror o‘zgarishining ta’sirini;

2-topshiriq

1-topshiriqdagi ma’lumotlar asosida paxta rentabelligini omilli tahlil qiling. Buning uchun quyidagi ko‘rsatkichlarni aniqlang:
1. Bazis va hisobot yillar uchun paxta rentabelligi darajasini;
2. Shartli rentabellik darajasini;
3. Rentabellik darajasining o‘zgarishini;
4. Rentabellik darajasining o‘zgarishga quyidagi omillarning ta’sirini:
a) o‘rtacha sotish baxosi o‘zgarishini ta’sirini;
b) 1 s . paxta tannarxi darajasi o‘zgarishini ta’sirini;
5. Rentabellikni oshirish imkoniyatlarini ko‘rsatib, xulosa qiling.

6- amaliy topshiriq. Korxonaning o‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganligi tahlili.

1-topshiriq

Paxtani sotishdan olingan sof pul tushumi hajmi dinamikasini tahlil qilish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar

Ko‘rsatkichlar	Bazis yili	Hisobot yili
1. Sotilgan paxta miqdori,s	1960	2100

2.Paxtani sotishdan olingan sof pul tushumi, ming so‘m	124 799	138 617

Keltirilgan ma’lumotlardan foydalanib, sof pul tushumi dinamikasini tahlil qiling. Buning uchun aniqlang:
1. Bazis va hisobot yillari uchun 1s. paxtani o‘rtacha sotish baxosini;
2. Sof pul tushumi hajmini o‘zgarishini ;
3. Shartli sof pul tushumi hajmini.
4. Sof pul tushumi hajmining o‘zgarishiga omillar ta’sirini:
a) paxta miqdori o‘zgarishining ta’sirini ;
b) o‘rtacha sotish baxosi o‘zgarishining ta’sirini;

Omillar tasirini «Zanjirli (almashtirish) bog‘lanish» usulidan foydalanib, aniqlang.

7- amaliy topshiriq. Kreditga layoqatlilik tahlili.
1-topshiriq

Yer-suvdan foydalanish samaradorligini tahlil qilish uchun ma’lumotlar:

Ko‘rsatkichlar	Bazis yili	Hisobot yili
1.Kadastr maydon, ga	180	182
2.Olingan yalpi daromad, ming so‘m	280800	303940
3.Olingan foyda, ming so‘m	50400	76440
4.Paxta maydoni, ga	80	83
5.Paxtaga sarf bo‘lgan suv hajmi, ming m^3	880	885
6.Paxta yalpi hosili, sn.	1960	2100

Berilgan ma’lumotlar asosida aniqlang:
1. Bazis va hisobot yillari uchun 1sn. hisobiga olingan yalpi daromad summasini;
2. Yerdan foydalanish samaradorlik ko‘rsatkichining o‘zgarishini;
3. Yerdan foydalanishni shartli samaradorlik ko‘rsatkichini;
4. Yerdan foydalanish samaradorligini o‘zgarishiga omillar ta’sirini “Qayta hisoblash” usulidan foydalanib hisoblang va xulosa yozing.

2-topshiriq

1-topshiriqdagi ma’lumotlar asosida paxta yetishtirish bo‘yicha iste’mol qilingan suvdan foydalanish samaradorligini tahlil qiling. Buning uchun aniqlang:
1. Bazis va hisobot yillari uchun paxta hosildorligini;
2. Bazis va hisobot yillari uchun 1 ga paxta maydoniga sarf bo‘lgan suv hajmini;
3. Bazis va hisobot yillar uchun suvdan foydalanish samaradorlik ko‘rsatkichlarini;
4. Suvdan foydalanish samaradorligining o‘zgarishini;
5. Suvdan foydalanish shartli samaradorlik ko‘rsatkichini;
6. Suvdan foydalanish samaradorligini o‘zgarishiga omillarning ta’sirini “Qayta hisoblash” usulidan foydalanib hisoblang va xulosa yozing.

3-topshiriq

1-topshiriqdagi ma’lumotlar asosida aniqlang: Paxta hosildorligi indeksi 1,033 koeffitsiyentni, suvdan foydalanish samaradorligi indeksi 1,082 koeffitsiyentni tashkil qilgan. Ushbu ma’lumotlardan foydalanib, suvdan foydalanish samaradorligini nisbiy o‘zgarishiga omillar ta’sirini “Indeks usuli”da aniqlang va ularga baxo berib, xulosa yozing.

8- amaliy topshiriq. Debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili.

1 -topshiriq. Klaster tuzing

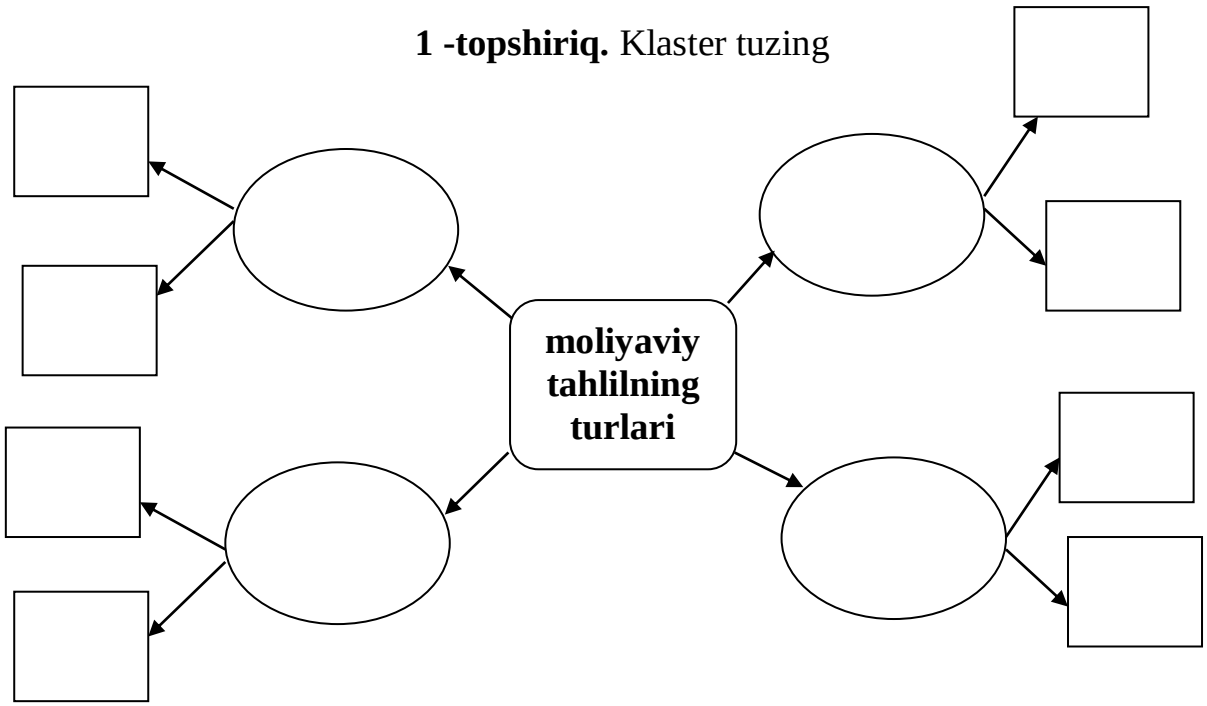

9- amaliy topshiriq. Moliyaviy natijalar va rentabellik tahlili.

1-topshiriq

Paxta tannarxini dinamikasining o‘zgarishini tahlil qiling. Buning uchun quyidagi ma’lumotlardan foydalaning:

Ko‘rsatkichlar	Bazis yili	Hisobot yili
1.Jami ishlab chiqarish tannarxi, ming so‘m	102 400	107 900
2.Paxta maydoni,ga	80	83
3.Paxta yalpi hosili,s	1960	2100

Berilgan ma’lumotlar asosida aniqlang:

1. Bazis va hisobot yillari uchun 1 ga paxta maydoniga sarf bo‘lgan xarajat summasini;
2. Bazis va hisobot yillari uchun paxta hosildorligini;
3. Bazis va hisobot yillari uchun 1 s. paxta tannarxini;
4. 1 s. paxtaning shartli tannarxini;
5. 1 s. tannarxi dinamikasining o‘zgarishini;
6. Tannarx o‘zgarishiga omillar ta’sirini :
a) paxta xarajati hajmi o‘zgarishini ta’sirini ;
b) paxta hosildorligi darajasi o‘zgarishini ta’sirini;
7. Tannarxni kamaytirish imkoniyatarini ko‘rsatib, xulosa yozing.

2-topshiriq

1-topshiriqdagi ma’lumotlar asosida paxta tannarxi tahlilini «indeks» usuli orqali amalga oshiring. Buning uchun quyidagi indekslardan foydalaning:
1. Tannarx umumiy indeksi (UX1/x1) / (UX0/X0);
2. Bir gektar xarajati indeksi (UX1/X0) / (UX0/X0);
3. Hosildorlik indeksi (UX1/X1) / (UX1/X0).

10- amaliy topshiriq. Pul oqimlari tahlili.

1-topshiriq

Asosiy ishlab chiqarish fondlaridan foydalanish samaradorlik ko‘rsatkichlarini tahlil qilish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar.

Ko‘rsatkichlar	Bazis yili	Hisobot yili
1.Asosiy ishlab chiqarish fondlarini o‘rtacha yillik qiymati,ming so‘m Sh.j aktiv qismi qiymati	54 000 29 700	57 500 35 650
2. Yalpi mahsulot, ming so‘m	59 400	69 000
3. Foyda, ming so‘m	16 200	20 125

Berilgan ma’lumotlar asosida hisoblang:
1. Bazis va hisobot yillari uchun asosiy fondlardan foydalanish samaradorlik ko‘rsatkichlarini:
a) fond sig‘imini;
b) fond rentabelligini;
2. Fondlardan foydalanish samaradorligi ko‘rsatkichlarining o‘zgarishlarini;
3. Xulosa yozing.

2-topshiriq

1-topshiriqdagi ma’lumotlar asosida fond qaytimi dinamikasining o‘zgarishini omilli tahlil qiling. Buning uchun aniqlang:
1. Fond qaytimini mutlaq va nisbiy o‘zgarishini;
2. Shartli fond qaytimi darajasini;
3. Fond qaytimining o‘zgarishiga quyidagi omillarning ta’sirini:
a) asosiy fondlar o‘rtacha yillik qiymati o‘zgarishining ta’sirini;

b) yalpi mahsulot hajmi o‘zgarishining ta’sirini.

Omillar ta’sirini «Zanjirli bog‘lanish» usulidan foydalanib, hisoblang.

11- amaliy topshiriq. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlili.

1-topshiriq

Xo‘jalikda yetishtirilgan sut ishlab chiqarish xarajatlari hajmi dinamikasini tahlil qiling. Buning uchun quyidagi ma’lumotlardan foydalaning:

Ko‘rsatkichlar	Bazis yili	Hisobot yili
1. Yetishtirilgan sut,s	1200	1462,5
2. Sut mahsuldorligi, s/b	20	22,5
3. Sigirlar soni, bosh	60	65
4. 1 s. sut tannarxi, ming sum	75	76,5

Berilgan ma’lumotlardan foydalanib, hisoblang:

1. Bazis va hisobot yillari uchun yetishtirilgan sutning jami ishlab chiqarish xarajatlari hajmini;
2. Shartli xarajatlar hajmini;
3. Xarajatlar hajmi o‘zgarishini;
4. Xarajatlar hajmini o‘zgarishiga quyidagi omillarning ta’sirini:

a) sut miqdori o‘zgarishining ta’siri;

b) 1 s. sut tannarxi o‘zgarishining ta’sirini;

5. Xulosa yozing.

2-topshiriq

1-topshiriqda keltirilgan ma’lumotlardan foydalanib, 2 s. sut tannarxini omillni tahlil qiling. Tahlilni «Zanjirli (almashtirish) bog‘lanish» usuli orqali amalga oshiring.

3-topshiriq

1-topshiriqda keltirilgan ma’lumotlardan foydalanib, sut yetishtirish bo‘yicha ishlab chiqarish xarajatlari hajmi dinamikasining o‘zgarishini «Ko‘rsatkichlar farqi (Farqlash)» usuli yordamida omilli tahlil qiling.

12- amaliy topshiriq. Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili.

1-topshiriq

Ish vaqti fondidan foydalanishni tahlil qilish uchun ma’lumotlar:

Ko‘rsatkichlar	**Bazis yili**	**Hisobot yili**
1.Ishlovchilarni o‘rtacha yillik soni(T),kishi	18	20
2.Bitta ishlovchini o‘rtacha ishlagan kunlari soni (K)	258	
3.Ish kunining o‘rtacha davomiyligi(D), soat		6,9

hisobida		
4.Ish vaqti fondi (FS), soat hisobida	31579	34776

Berilgan ma’lumotlardan foydalanib, aniqlang:

1. Bazis yili uchun ish kunining o‘rtacha davomiyligini;
2. Hisobot yili uchun bir ishlovchini o‘rtacha ishlagan kunlari sonini;
3. Ko‘rsatkichlarni mutlaq va nisbiy o‘zgarishini
4. Ish vaqti fondini o‘zgarishiga omillar ta’sirini “Zanjirli almashtirish usuli” orqali tahlil qiling va xulosa yozing

2-topshiriq

1-topshiriq ma’lumotlari asosida ish vaqti fondining o‘zgarishini omilli tahlil qiling omillar ta’siriga baxo berib, xulosa yozing. Omillar ta’sirini “Indeks” usulidan foydalanib, aniqlang.

3-topshiriq

Mehnat unumdorligini tahlil etish uchun ma’lumotlar:

Ko‘rsatkichlar	Bazis yili	Hisobot yili
1.Paxta maydoni, ga	80	83
2.Yalpi hosili, sn.	1960	2100
3. Mehnat sarfi, ming soat hisobida	68000	69720

Berilgan ma’lumotlar asosida aniqlang:

1. Ko‘rsatkichlarni mutlaq va nisbiy o‘zgarishini;
2. Bazis va hisobot yillar uchun 1 ga. paxta maydoniga sarf bo‘lgan kishi-soat miqdorini;
3. Bazis va hisobot yillari uchun paxta hosildorligini;
4. Bazis va hisobot yillari uchun kishi-soat hisobiga yetishtirilgan paxta miqdorini (kg);
5. Mehnat unumdorligi yakka indeksini va u asosida mehnat unumdorligi darajasi o‘zgarishini “Farqlash usuli” asosida tahlil qiling va xulosa yozing.

13- amaliy topshiriq. Xususiy kapitalning dinamik tahlili.

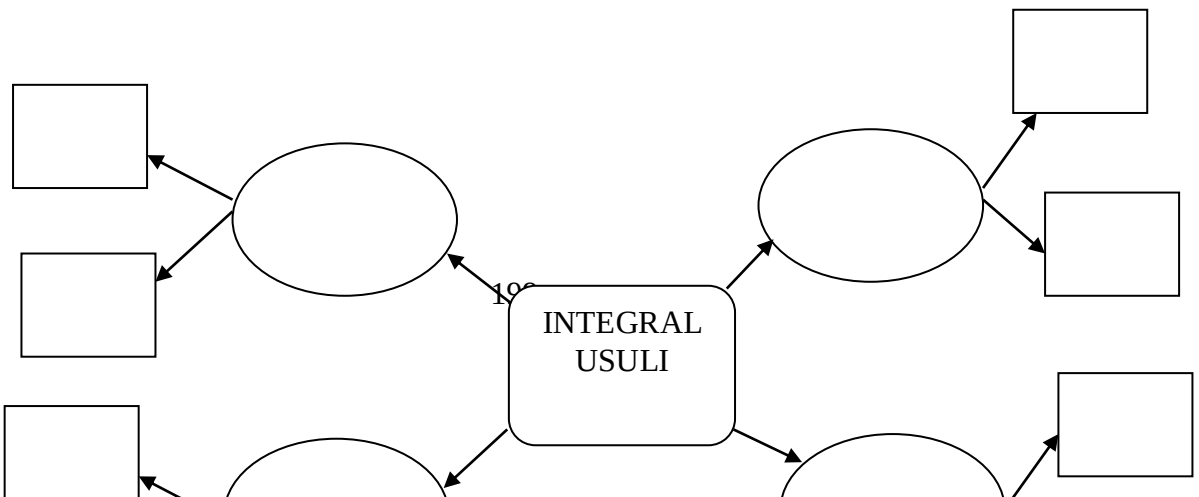

2-topshiriq

Paxta yalpi hosili dinamikasini tahlil qilish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar:

Ko‘rsatkichlar	O‘tgan yili	Hisobot yili
1.Paxta yalpi hosili,s	1960	2100
2.Hosildorligi, s/ga		25,3
3.Paxta maydoni, ga	80	

Berilgan ma’lumotlar asosida hisoblang

1. O‘tgan yili uchun paxta hosildorligini;
2. Hisobot yili uchun paxta maydonini;
3. Paxta yalpi hosilining o‘zgarishini;
4. Yalpi hosil o‘zgarishiga quyidagi omillar ta’sirini:

a) ekin maydoni o‘zgarishining ta’sirini;

b) hosildorlik o‘zgarishining ta’sirini;

c) omillar ta’sirini “Indeks usuli”dan foydalanib aniqlang.

5. Xulosa yozing.

14- amaliy topshiriq. Moliyaviy leveridj ko‘rsatkichlarini tahlili.

1-topshiriq

Bug‘doy yalpi hosilini aniqlash va tahlil qilish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar:

Ko‘rsatkichlar	O‘tgan yili	Hisobot yili
1.Bug‘doy maydoni,ga	110	115
2.Bug‘doy hosildorligi,s/ga	41	44
3.Bug‘doy yalpi,s		

Berilgan ma’lumotlar asosida hisoblang:

1.O‘tgan yili uchun bug‘doy yalpi hosilini;

2.Hisobot yili uchun bug‘doy yalpi hosilini;

3.Bug‘doy shartli yalpi hosilini;

4.Bug‘doy yalpi hosilining umumiy o‘zgarishini;
5.Yalpi hosilning o‘zgarishiga omillar ta’sirini “Indeks usuli”dan foydalanib, aniqlang:
a) ekin maydoni o‘zgarishini ta’sirini;
b)hosildorligi o‘zgarishini ta’sirini;

2-topshiriq

1-topshiriqdagi ma’lumotlar asosida mutlaq to‘lovga qodirlik koeffisiyenti dinamikasining o‘zgarishini omilli tahlil qiling xulosa yozing. Buning uchun aniqlang:
1. Yil boshi va yil oxiriga mutlaq to‘lovga qodirlik koeffisiyentlarini;
2.To‘lovga qodirlik koeffisiyentining o‘zgarishini;
3. To‘lovga qodirlik koeffisiyentining o‘zgarishiga omillar ta’sirini;
4. Xulosa yozing.

15- amaliy topshiriq. Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni baholash va tahlil qilish.

1-topshiriq

Paxtani sotishdan olingan sof pul tushumi hajmi dinamikasini tahlil qilish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar

Ko‘rsatkichlar	Bazis yili	Hisobot yili
1. Sotilgan paxta miqdori,s	2100	2400
2.Paxtani sotishdan olingan sof pul tushumi, ming so‘m	129790	158 917

Keltirilgan ma’lumotlardan foydalanib, sof pul tushumi dinamikasini tahlil qiling. Buning uchun aniqlang:
1. Bazis va hisobot yillari uchun 1s. paxtani o‘rtacha sotish baxosini;
2. Sof pul tushumi hajmini o‘zgarishini ;
3. Shartli sof pul tushumi hajmini.
4. Sof pul tushumi hajmining o‘zgarishiga omillar ta’sirini:
a) paxta miqdori o‘zgarishining ta’sirini ;
b) o‘rtacha sotish baxosi o‘zgarishining ta’sirini;

Omillar tasirini «Zanjirli (almashtirish) bog‘lanish» usulidan foydalanib, aniqlang.

2-topshiriq

1-topshiriqdagi ma’lumotlardan foydalanib, sof pul tushumi hajmini «Ko‘rsatkachlar farqi» usuli yerdamida tahlil qiling va xulosa yozing.

3–topshiriq

1-topshiriqdagi ma’lumotlardan foydalanib, sof pul trushumi hajmini «Indeks» usuli yordamida tahlil qiling va xulosa yozing.

16- amaliy topshiriq. Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil

qilish.

1-topshiriq

Ish vaqti fondidan foydalanishni tahlil qilish uchun ma’lumotlar:

Ko‘rsatkichlar	Bazis yili	Hisobot yili
1.Ishlovchilarni o‘rtacha yillik soni(T),kishi	20	22
2.Bitta ishlovchini o‘rtacha ishlagan kunlari soni (K)	278	
3.Ish kunining o‘rtacha davomiyligi(D), soat hisobida		8,9
4.Ish vaqti fondi (FS), soat hisobida	33799	36896

Berilgan ma’lumotlardan foydalanib, aniqlang:

5. Bazis yili uchun ish kunining o‘rtacha davomiyligini;
6. Hisobot yili uchun bir ishlovchini o‘rtacha ishlagan kunlari sonini;
7. Ko‘rsatkichlarni mutlaq va nisbiy o‘zgarishini
8. Ish vaqti fondini o‘zgarishiga omillar ta’sirini “Zanjirli almashtirish usuli” orqali tahlil qiling va xulosa yozing

2-topshiriq

1-topshiriq ma’lumotlari asosida ish vaqti fondining o‘zgarishini omilli tahlil qiling omillar ta’siriga baxo berib, xulosa yozing. Omillar ta’sirini “Indeks” usulidan foydalanib, aniqlang.

17- amaliy topshiriq. Korxona eksport operatsiyalarining tahlili.

1. Mashg‘ulot rejasi:

1. **.**Kompleks iqtisodiy tahlilni tashkil etish asoslari, mazmuni va asosiy printsiplari.
2. Kompleks iqtisodiy tahlilning umumiy sxemasi va undagi ko‘rsatkichlarning bir-biri bilan bog‘liqligi.

1-topshiriq

Xo‘jalikda yetishtirilgan sut ishlab chiqarish xarajatlari hajmi dinamikasini tahlil qiling. Buning uchun quyidagi ma’lumotlardan foydalaning:

Ko‘rsatkichlar	Bazis yili	Hisobot yili
1. Yetishtirilgan sut,s	1400	1662,5
2. Sut mahsuldorligi, s/b	26	28,5
3. Sigirlar soni, bosh	90	95
4. 1 s. sut tannarxi, ming sum	95	99,5

Berilgan ma’lumotlardan foydalanib, hisoblang:

1. Bazis va hisobot yillari uchun yetishtirilgan sutning jami ishlab chiqarish xarajatlari hajmini;
2. Shartli xarajatlar hajmini;
3. Xarajatlar hajmi o‘zgarishini;

4. Xarajatlar hajmini o‘zgarishiga quyidagi omillarning ta’sirini:
a) sut miqdori o‘zgarishining ta’siri;
b) 1 s. sut tannarxi o‘zgarishining ta’sirini;
5. Xulosa yozing.

2-topshiriq

1-topshiriqda keltirilgan ma’lumotlardan foydalanib, 2 s. sut tannarxini omillni tahlil qiling. Tahlilni «Zanjirli (almashtirish) bog‘lanish» usuli orqali amalga oshiring.

18- amaliy topshiriq. Korxona import operatsiyalarining tahlili.

1-topshiriq

Bug‘doy yalpi hosilini aniqlash va tahlil qilish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar:

Ko‘rsatkichlar	O‘tgan yili	Hisobot yili
1.Bug‘doy maydoni,ga	130	135
2.Bug‘doy hosildorligi,s/ga	45	49
3.Bug‘doy yalpi,s		

Berilgan ma’lumotlar asosida hisoblang:
1.O‘tgan yili uchun bug‘doy yalpi hosilini;
2.Hisobot yili uchun bug‘doy yalpi hosilini;
3.Bug‘doy shartli yalpi hosilini;
4.Bug‘doy yalpi hosilining umumiy o‘zgarishini;
5.Yalpi hosilning o‘zgarishiga omillar ta’sirini “Indeks usuli”dan foydalanib, aniqlang:
a) ekin maydoni o‘zgarishini ta’sirini;
b)hosildorligi o‘zgarishini ta’sirini;
6. Xulosa yozing.

2-topshiriq

1-topshiriqdagi ma’lumotlar asosida mutlaq to‘lovga qodirlik koeffisiyenti dinamikasining o‘zgarishini omilli tahlil qiling xulosa yozing. Buning uchun aniqlang:
1. Yil boshi va yil oxiriga mutlaq to‘lovga qodirlik koeffisiyentlarini;
2.To‘lovga qodirlik koeffisiyentining o‘zgarishini;
3. To‘lovga qodirlik koeffisiyentining o‘zgarishiga omillar ta’sirini;
4. Xulosa yozing.

3.3. Laboratoriya mashg‘ulotlari uchun o‘quv materiallari

3.4. Mustaqil ta‘lim bo‘yicha o‘quv materiallari

“Moliyaviy tahlil” fanidan rejalashtirilgan talabalar mustaqil ta’limining kalendar tematik rejasi

№	Mustaqil ta’lim mavzulari	Amalga oshirish mexanizmi
1.	Moliyaviy tahlil fanining nazariy asoslari	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
2.	Moliyaviy tahlilni tashkil etish va axborot manbalari	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
3.	Korxonaning operatsion faoliyatini tahlili.	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
4.	Korxonaning ishlab chiqarish xarajatlari tahlili.	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
5.	Korxonaning davr xarajatlari tahlili.	Adabiyotlardan foydalanib, individual topshiriqlarni bajarish tayyorlash
6.	Buxgalteriya balansi tahlili.	Adabiyotlardan foydalanib, individual topshiriqlarni bajarish tayyorlash
7.	Moliyaviy barqarorlik tahlili.	Adabiyotlardan foydalanib, individual topshiriqlarni bajarish tayyorlash
8.	Kreditga layoqatlilik tahlili.	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
9.	Korxona debitorlik qarzlari tahlili.	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
10.	Korxona kreditorlik qarzlari tahlili.	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
11.	Moliyaviy natijalar tahlili.	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
12.	Korxona rentabellik ko‘rsatkichlari tahlili.	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
13.	Pul oqimlari tahlili.	Adabiyotlardan foydalanib, individual topshiriqlarni bajarish tayyorlash
14.	Xususiy kapital tarkibi va uning tahlili.	Adabiyotlardan foydalanib, individual topshiriqlarni bajarish tayyorlash
15.	Moliyaviy leveridj ko‘rsatkichlarini tahlili.	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
16.	Korxonalar iqtisodiy nochorligi (bankrotligi)ni baholash va tahlil qilish.	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
17.	Korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash va tahlil qilish.	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
18.	Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash.	Referat yozib, taqdimot tayyorlash
19.	Korxona eksport operatsiyalarining tahlili.	Adabiyotlardan foydalanib, individual topshiriqlarni bajarish tayyorlash
20.	Korxona import operatsiyalarining tahlili.	Referat yozib, taqdimot tayyorlash

3.5. Fan bo‘yicha glossariy (o‘zbek, rus, ingliz tillarida)

Atamaning o‘zbek tilidagi nomlanishi	Atamaning rus tilidagi nomlanishi	Atamaning ingliz tilidagi nomlanishi	Atamaning ma’nosi
Qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlar	Земли сельскохозяйственного назначения	Agricultural land	qishloq xo‘jaligi ehtiyojlari uchun berib qo‘yilgan yoki ana shu maqsadlar uchun belgilangan yerlar
Xo‘jalikning yer bilan ta’minlanish ko‘rsatkichi	Индекс приобретения сельскохозяйственных земель	Farm Land Acquisition Index	qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlar maydonining jamini ishlovchi xodimlarning o‘rtacha soniga nisbati tariqasida aniqlanadigan ko‘rsatkich
Yerlardan foydalanish samaradorlik ko‘rsatkichi	Эффективность землепользования	Land use efficiency	1 yoki 100 gektar hisobiga olingan yalpi mahsulot (yalpi daromad, sof daromad) hajmini ifodalovchi ko‘rsatkich.
Rentabellik	Рентабельность	Profitability	daromadlilik, foydalilik degan ma’noni anglatadi
Ishlab chiqarish xarajatlari	Затраты на производство	Production costs	mahsulot ishlab chiqarish bilan bog‘liq bo‘lgan xarajatlar yig‘indisini ifodalovchi ko‘rsatkich
Balans	The balance	Баланс	tenglik degan ma’noni anglatadi, aktiv va passivga bo‘linadi
Baho	Appreciation	Оценка	tovar qiymatining pul ko‘rinishida ifodalanishi
Bosh daftar	Main book	Главная книга	sintetik hisob yuritish uchun tayinlangan hisob registri
Buxgalteriya	Accounting	Бухгалтерия	buxgalteriya hisobini tashkil etadigan va yuritadigan hisob apparati.
Inventarizatsiya	Inventory	Инвентаризация	natura shaklidagi mavjud mablag‘lar haqiqiysining buxgalteriya hisobi ma’lumotlariga to‘g‘ri kelishini, majburiyatlar hisobda to‘g‘ri aks ettirilishini tekshirish usuli
Kapital	Capital investments	Капитальные	natijada asosiy vositalarni

qo‘yilmalar		вложения	ko‘paytiradigan xarajatlar.
Hisob	Account	Счёт	biror narsa mavjudligini belgilash, uni o‘lchash va son hamda sifat tomonidan qayd etish
Yer fondi	Земельный фонд	Land fund	mamlakat (viloyat, tuman, xo‘jalik) xududidagi barcha yerlar jami
Yalpi foyda	Валовая прибыль	Gross profit	pul tushumi bilan sotilgan mahsulot tannarxi orasidagi farq. Agar pul tushumi tannarxdan oshsa, orasidagi farq foydadir
Asosiy fondlar	Основные фонды	Fixed assets	ishlab chiqarish jarayonida uzoq yillar davrida xizmat qiluvchi mehnat vositalaridir
Mehnat unumdorligi	Производительность труда	Labor productivity	aniq vaqt birligida yetishtirilgan mahsulot miqdori (bajarilgan ish hajmi) yoki mahsulot birligini ishlab chiqarish uchun sarflangan vaqt bilan tavsiflanadi.
Mehnat resurslari	Трудовые ресурсы	Labor resources	bu mehnatga layoqatli, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish qobiliyatiga ega bo‘lgan insonlar hisoblanadi

IV. Fan bo‘yicha o‘tkaziladigan attestatsiyalar uchun savollar:

1-semestr uchun

4.1.1 OB uchun og‘zaki savollar (150 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

1. “Tahlil” so‘zining ma’nosi, uning fan va tadqiqot usuli ekanligi.
2. Induksiya va deduksiya
3. Tahlil va sintez Sabab va oqibat
4. Tahlilning boshqaruvdagi o‘rni va ahamiyati
5. Moliyaviy tahlil va uning fan sifatida shakllanishi
6. Moliyaviy tahlil va uning rivojlanishi
7. Zamonaviy moliyaviy tahlil va uning muhim xususiyatlari
8. Moliyaviy tahlil fanining perdmeti
9. Moliyaviy tahlil fanining obyekti
10. Moliyaviy tahlil fanining maqsadi va vazifalari
11. Moliyaviy tahlilning muhim tamoyillari
12. Moliyaviy tahlil fanining metodi va uning o‘ziga xos xususiyatlari
13. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan oddiy usullar
14. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan iqtisodiy matematik usullar
15. Moliyaviy tahlilning individual, maxsus usullari
16. Moliyaviy tahlil turlari: ichki va tashqi moliyaviy tahlil
17. Moliyaviy tahlil subyektlari va ularning manfaatlari
18. Balans nima?
19. Buxgalteriya balansi nima?
20. Buxgalteriya balansini tavsiflab bering?
21. Buxgalteriya balansi turlarini ajrating va tasniflang?
22. Buxgalteriya balansini tuzish qoidalarini tasniflang?
23. Aktivlar nima?
24. Kapital nima?
25. Majburiyat nima?
26. Balansga ilovalar, qaydlar va tushuntirishlarni izohlang?
27. Buxgalteriya balansi va uning tarkibiy tuzilishini tasniflang?
28. Balans moddalari va uning boshqa moliyaviy hisobotlar ma’lumotlariga mosligini tushuntiring ?
29. Buxgalteriya balansini “o‘qish”ni tasniflang?
30. Buxgalteriya balansining gorizontal (davriy) tahlili?
31. Buxgalteriya balansining vertikal (tarkibiy) tahlili?
32. Korxona moliyaviy holatining tahlili?
33. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
34. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
35. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
36. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
37. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
38. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
39. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
40. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?

41. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?
42. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
43. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
44. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
45. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
46. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
47. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
48. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
49. Doimiy passivlar nima?
50. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
51. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
52. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
53. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
54. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
55. Joriy to‘lov layoqati?
56. Oraliq to‘lov layoqati?
57. Umumiy to‘lov layoqati?
58. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
59. Barqarorlik nima?
60. Moliyaviy barqarorlik nima?
61. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
62. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
63. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
64. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
65. Nobarqarorlik va uning sabablari?
66. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
67. Iqtisodiy resurslar nima? 10.Moliyaviy resurslar nima?
68. Inson kapitali nima?
69. Iqtisodiy resurslar va ularning moliyaviy tuzilmasi?
70. Iqtisodiy resurslar likvidligi?
71. Iqtisodiy resurslarning tarkibiy tuzilishi va joylashtirilishi to‘lovga qobillikni ta’minlashdagi o‘rni?
72. Iqtisodiy resurslarning moliyaviy ahvol va barqarorlikni ta’minlashdagi o‘rni?
73. O‘z aylanma mablag‘lari tushunchasi va uning aniqlanishi?
74. O‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganlikni tahlili?
75. Moliyaviy barqarorlikni dinamik tahlili?

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

76. Korxonaning moliyaviy barqarorligi bilan bog‘liq koeffitsiyentlar?
77. Moliyaviy mustaqillik (avtonomiya) koeffitsiyenti?
78. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti?
79. O‘z va qarz mablag‘larining nisbati koeffitsiyenti?
80. O‘z mablag‘lari bilan ta’minlanganlik koeffitsiyenti?

81. Kreditga layoqatlilik deganda nimani tushunasiz?
82. Korxonaning kreditga layoqatliligini tahlil etishning axborotlar bazasiga nimalar kiradi?
83. Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmunini tushuntiring?
84. Korxonaning kreditga layoqatliligini maqsadi va vazifalari?
85. Kreditga layoqatlilikning tavsifi?
86. Kreditga layoqatlilikni baholash va tahlil qilishning asosiy usullariga nimalar kiradi?
87. Ekspert baholash nima?
88. Ballik (skoring)baholash tizimi?
89. Kreditga layoqatlilikni baholashda tijorat banklarining kredit siyosatini o‘ziga xos xususiyatlari?
90. Korxonaning ishonchliligini baholash?
91. Raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish qobiliyatini tahlili?
92. Daromad tahlili?
93. Kredit resurslari maqsadliligini tahlili?
94. Kreditga layoqatlilikni moliyaviy koeffitsiyentlarda baholash?
95. Kreditni ta’minlanganligini tahlili?
96. Risklar tahlili?
97. Kreditga layoqatlilikni baholashda nazoratning davomiyligi?
98. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilish zaruriyati?
99. Korxonaning raqobatdoshligini aniqlashning ko‘rsatkichlari tizimi va ularning aniqlanishi?
100. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning Lamben modeli?
101. Korxona raqobatdoshligini aniqlash va tahlil qilishning «4R» modeli?
102. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning SWOD modeli?
103. Balans aktivini moliyalashtirish tartiblari?
104. Korxona ishonchliligini baholash indikatorlari va ularning normalari?
105. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning omillik tahlili metodikasi?
106. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning naqdligini hisoblash tartibi?
107. Kreditga layoqatlilikni baholashda daromadlar tahlili va uning muhim qatorlari?
108. “RARTS” usulini tushuntiring?
109. “CAMPARI” usulini mohiyatini tushuntiring?
110. “6 C” usulining mohiyatini tushuntiring?
111. Korxonaning kreditga layoqatliligiga Qoplash koeffitsiyenti orqali baho berish?
112. Korxonaning kreditga layoqatliligiga likvidlilik koeffitsiyenti orqali baholash?
113. Korxonaning kreditga layoqatliligini mustaqillik koeffitsiyenti orqali baholash?
114. Korxonani kreditga layoqatliligini baholashning kompleks tahlili?
115. Balans aktiv va passiv moddalarining likvidliligi tahlili?
116. Xo‘jalik subyektining kreditga layoqatliligini baholashda o‘rganilishi lozim bo‘lgan miqdoriy ko‘rsatkichlar?
117. Tijorat banklari tomonidan xo‘jalik yurituvchi subyektlarni kreditga layoqatliligini

baholashda hisob-kitob qilinadigan ko‘rsatkichlar?
118. Moliyaviy natijalar nima?
119. Moliyaviy natijaga daxldor elementlar va ularning tasnifi?
120. Daromadlar nima?
121. Korxona faoliyatining turlari va ularning farqlanishi.
122. Operatsion faoliyat tushunchasi va uning mazmuni.
123. Operatsion faoliyat tahlili mazmuni.
124. Operatsion faoliyat tahlili vazifalari.
125. Operatsion faoliyatning tahlilining o‘ziga xos xususiyatlari.
126. Operatsion faoliyat tahlili va uning muhim jihatlari.
127. Investitsion va moliyaviy faoliyat turlarining farqlanishi.
128. Mahsulot (ish, xizmat)larning tarmoq va faoliyat tavsifi.
129. Mahsulot ishlab chiqarish hajmi, xarajat va foyda aloqadorligini tahlili (CVP tahlil).
130. Mahsulot (ish, xizmat)larning kritik hajm darajasi
131. Kritik hajm darajasi va uning omilli tahlili.
132. Mahsulot (ish, xizmatlar) ishlab chiqarish hajmini tahlili.
133. Mahsulot assortimentini tahlili. Ishlab chiqarish maromiyligini tahlili.
134. Sotish hajmini tahlili. Sotishning turlari va shakli bo‘yicha tahlili.
135. Korxona operatsion faoliyati samaradorligi tahlili.
136. Mehnat unumdorligi tahlili
137. Ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni tahlili.
138. Innovatsion ishlab chiqarish va innovatsion mahsulot tahlili.
139. Innovatsion faoliyat tahlili.
140. Eksport import hajmini tahlili
141. Operatsion leveridj tahlili.
142. Operatsion risklar va ularni boshqarish
143. Xarajatlar tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalarini tushuntiring?
144. Xarajatlar va ularning tasnifini tushuntiring?
145. Moliya-xo‘jalik faoliyati bilan bog‘liq xarajatlar tarkibiga nimalar kiradi?
146. Mahsulotning ishlab chiqarish tannarxiga kiritiladigan xarajatlarni tarkiblang?
147. Ishlab chiqarish tannarxiga kiritilmaydigan, biroq asosiy faoliyatdan olingan foydada hisobga olinadigan hamda davr xarajatlariga kiritiladigan xarajatlarni tavsiflang?
148. Mahsulot (ishlar, xizmatlar)ning ishlab chiqarish tannarxini hosil qiluvchi xarajatlarga nimalar kiradi?
149. Moddiy xarajatlar tarkibini izohlang?
150. Mehnat haqi xarajatlari tarkibini izohlang?

4.2.2-OB uchun og‘zaki savollar (150 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

1. Xarajatlar nima?
2. Foyda va zararlar nima?
3. Moliyaviy natijalarni xarakterlovchi ko‘rsatkichlar tizimi?
4. Moliyaviy natijalar, foyda va rentabellikniifodalovchi ko‘rsatkichlar tahlilining ahamiyati?
5. Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotni tuzishning muhim qoidalari?
6. Moliyaviy natijalar tahlilini maqsadi va vazifalarini tushuntiring? 10.Umumiy moliyaviy natijalar, ularning tarkibi, tuzilishi va ko‘rsatkichlarning
7. bir-biri bilan bog‘liqligini izohlang?
8. Moliyaviy natija, foyda va rentabellik ko‘rsatkichlarini baholash va tahlil qilish yo‘llarini tushuntiring?
9. Xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiy va asosiy bo‘lmagan faoliyatidan olingan daromadlariga nimalar kiradi?
10. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
11. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
12. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
13. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
14. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
15. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
16. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
17. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
18. Favqulodda foyda va zararlar nima?
19. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
20. Byudjetga to‘lovlar va ajratmalar tahlilini tushuntiring?
21. Soliq to‘lovlari dinamikasi, ularning natijaviy ko‘rsatkichlar bilan qiyosiy tahlili?
22. Korxonalarda soliq yukini hisoblash yo‘llari?
23. Sof foyda va unga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
24. Rentabellik ko‘rsatkichlari va ularga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
25. Foyda va rentabellikni oshirish imkoniyatlarini tasniflang?
26. Pul mablag‘larini oqilona boshqarish nima uchun zarur?
27. Pul oqimlarining sof harakati nima?
28. Pul mablag‘lariga qanday mablag‘lar kiradi?
29. Pul ekvivalentlariga nimalar kiradi?
30. Pul oqimlari deganda nimani tushunasiz?
31. Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va mazmunini tushuntiring?
32. Operatsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
33. Investitsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
34. Moliyaviy faoliyatdan pul oqimiga nimalar kiradi?
35. Pul oqimini tahlil etishni o‘rganish maqsadi va vazifalari?
36. Tahlil uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar va ularning kamchiliklari?

37. Korxonaning pul mablag‘lari bilan ta’minlanganligi va ular oqimini tahlil qilishning o‘ziga xos xususiyatlarini tushuntiring?
38. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning daromad keltiruvchi faoliyat turlariga nimalar kiradi?
39. Pul mablag‘laridan samarali foydalanishni tashkil etishni qanday yo‘lga qo‘yish mumkin?
40. Pulni aylanish doiraviy aylanishlarini tarmoq va faoliyat turlari bo‘yicha farqlanishini tushuntiring?
41. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va asosiy elementlarini tasniflang?
42. Pul oqimining yo‘nalishlariga (cash flow) nimalar kiradi?
43. Sof pul oqimining gorizontal va vertikal tahlilini tushuntiring?
44. Asosiy faoliyatdan pul oqimini tarkibiy tahlili?
45. Pul oqimlarini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
46. Asosiy faoliyat, moliyaviy va investitsion faoliyatdan pul oqimlari tahlilini tushuntiring?
47. Pul oqimlarini tahlil qilishning to‘g‘ri va egri uslubini tushuntiring?
48. Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlilini izohlang?
49. Pul oqimlari harakatini tezlashtirish imkoniyatlarini aniqlash?
50. Pulning muddatdagi qiymati, foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tushuntiring?
51. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
52. Pul oqimlaridagi o‘zgarish tendensiyalarini tahlilini tushuntirib bering.
53. Foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tasniflab bering?
54. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
55. Xususiy kapital nima?
56. Xususiy kapital tarkibiy elementlariga nimalar kiradi?
57. Xususiy kapital bilan o‘z mablag‘lari manbasi orasida farq bormi?
58. Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobotni tuzish tartibi va qoidalarini tushuntiring?
59. Ustav kapitali qanday shakllantiriladi va uning o‘zgarish sabablarini, yo‘llarini tasniflab bering?
60. Rezerv kapitali qanday shakllantiriladi va nimalarga ishlatiladi?
61. Qo‘shilgan kapital qanday shakllanadi?
62. Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar) balansda aks ettirish tartiblarini tushuntiring?
63. Sotib olingan xususiy aksiyalar qatorida nimalar, qachon va qanday aks etadi.
64. Maqsadli tushumlar va moliyalashtirishlar nima?
65. Kelgusi davr to‘lovlari zaxirasi qanday shakllantiriladi?
66. Xususiy kapitalning o‘zgarishi, dinamikasini tahlil etish nimaga kerak?
67. Xususiy kapital va uning daromadliligini tahlilini kimlar va nima maqsadda o‘tkazadilar?
68. Xususiy kapitalning rentabelligi qanday aniqlanadi va uning o‘zgarishiga qanday omillar ta’sir etadi?
69. Moliyaviy leveridj nima uni aniqlash tartiblarini tushuntiring?

70. Moliyaviy va ishlab chiqarish leveridjlarini bog‘liqligi mavjudmi?
71. Xususiy kapital bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlarga, moliyaviy koeffitsiyentlarga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
72. Sof aktivlar nima?
73. Sof aktivlar qanday aniqlanadi va uning mazmuni nima?
74. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik nima?
75. Iqtisodiy nochorlik instituti maqsadi?

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

76. Iqtisodiy nochorlikni yuzaga keltiruvchi sabablar, omillarni tushuntiring?
77. Iqtisodiy nochorlik kimlarga nisbatan qo‘llanilmaydi?
78. Iqtisodiy nochorlikni davlat tomonidan belgilanishi, tartibga solinishini sabablarini tushuntiring?
79. Korxonalarning moliyaviy sog‘lomlashtirish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
80. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni baholashning obyektiv zarurligi nimada?
81. Iqtisodiy nochorlikni tahlil qilish maqsadi va vazifalarini tushuntiring?
82. Iqtisodiy nochorlikni tartibga solishning huquqiy normalariga nimalar kiradi?
83. Iqtisodiy nochorlik tahlilining axborot manbalariga nimalar kiradi?
84. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashda o‘rganiladigan ko‘rsatkichlar tizimiga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
85. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashning va baholashning asosiy va qo‘shimcha ko‘rsatkichlarini tavsiyalab bering?
86. Iqtisodiy nochorlikni baholashning milliy va xalqaro tajribalarini tushuntiring, qiyosiy farqini aytib bering?
87. Iqtisodiy nochorlik xavf-xatarlarini aniqlashda moliyaviy holat tahlili?
88. Bankrotlikni aniqlashning turli modellari va ularning farqlanishini tushuntiring?
89. Bankrotlik taomillariga nimalar kiradi?
90. Kuzatuv nima?
91. Tashqi boshqaruv nima?
92. Sanatsiya nima?
93. Tugatishda moliyaviy holat tahlili qanday amalga oshiriladi?
94. Korxonani moliyaviy sog‘lomlashtirishga qaratilgan chora-tadbirga nimalar kiradi?
95. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni oldini olish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
96. Bankrotlikni oldini olishda moliyaviy menejmentning o‘rni qanday?
97. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash nima?
98. Bashoratlash va rejalashtirishning farqi nimada?
99. Bashoratlashning boshqaruvdagi ahamiyati nimada?
100. Bashoratlashning uzoq qa qisqa davriyliklarini izohlang?
101. Bashoratlashning kamchiliklari?
102. Bashoratlashdagi risklarni tushuntiring?
103. Bashoratlashda tahlilning ahamiyati nimada?
104. Aktivlar, kapital va majburiyatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
105. Daromadlar va xarajatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?

106. Sotish hajmi, mahsulot tannarxi, operatsion daromad va xarajatlar, foyda hajmi va rentabellik darajalarini bashoratlashda nimalarga tayaniladi?
107. Pul mabalag‘lari naqdligini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
108. Bankrotlikni bashoratlash.
109. Bashorat ko‘rsatkichlariga ichki va tashqi omillar ta’sirini tasniflab bering?
110. Bashorat ko‘rsatkichlariningehtimolligi va ishonchliligini baholash qanday amalga oshiriladi?
111. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
112. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
113. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
114. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
115. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
116. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
117. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
118. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
119. Favqulodda foyda va zararlar nima?
120. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
121. Ijtimoiy sug‘urta ajratmalariga nimalar kiradi?
122. Ishlab chiqarish tusidagi boshqa xarajatlarga qanday xarajatlar kiradi?
123. Proporsional, degressiv, progressiv o‘zgaruvchan xarajatlar qanday xarajatlar?
124. Mahsulot birligiga to‘g‘ri keladigan jami xarajatlar o‘zgarishi tahlili?
125. Xarajatlarni umumiy hajmi va ularni asosiy elementlari bo‘yicha baholash, tahlil qilish?
126. Jami ishlab chiqarish xarajatlari va ularning omilli tahlili?
127. Iqtisodiy elementlari bo‘yicha ishlab chiqarish xarajatlari tahlili?
128. Xarajatlarni faoliyat turlari, javobgarlik markazlari kalkulyatsiya moddalari bo‘yicha tahlili?
129. Ishlab chiqarish xarajatlarini faoliyat turlari bo‘yicha tahlili?
130. Ishlab chiqarish xarajatlarining iqtisodiy elementlari va moddalari bo‘yicha turkumlanishi?
131. Xarajatlarni moddalari bo‘yicha tahlili?
132. Moddiy, mehnat haqi, asosiy vositalarni saqlash va ishlatish xarajatlari tahlili?
133. Moddiy xarajatlar va ularning o‘zgarishi, o‘zgarishga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
134. Korxonada ish haqi fondining tahlili?
135. Ishchilarning o‘rtacha ish haqi va uning o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
136. Amortizatsiya va eskirish xarajatlarini tahlili?
137. Asosiy vositalarni amortizatsiyasi, ularni saqlash va ishlatish xarajatlarining omilli tahlil modellari?
138. Ishlab chiqarilgan va sotilgan mahsulotlar tannarxini tahlili?
139. Mahsulot (ish, xizmat)larning xarajat sig‘imini tahlili?

140. Xarajat elementlari bo‘yicha bir so‘mlik mahsulotga xarajatlar tahlili?
141. Bir so‘mlik mahsulotga to‘g‘ri keladigan xarajatlar o‘zgarishining foydaga ta’sirini tahlili?
142. Korxonaning kreditga layoqatliligini tahlil etishning axborotlar bazasiga nimalar kiradi?
143. Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmunini tushuntiring?
144. Ekspert baholash nima?
145. Ballik (skoring)baholash tizimi?
146. Kreditga layoqatlilikni baholashda tijorat banklarining kredit siyosatini o‘ziga xos xususiyatlari?
147. Korxonaning ishonchliligini baholash?
148. Raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish qobiliyatini tahlili?
149. Kredit resurslari maqsadliligini tahlili?
150. Kreditga layoqatlilikni moliyaviy koeffitsiyentlarda baholash?

4.3.YaB uchun og‘zaki savollar (300 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

1. Moliyaviy natijalarni xarakterlovchi ko‘rsatkichlar tizimi?
2. Moliyaviy natijalar, foyda va rentabellikniifodalovchi ko‘rsatkichlar tahlilining ahamiyati?
3. Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotni tuzishning muhim qoidalari?
4. Moliyaviy natijalar tahlilini maqsadi va vazifalarini tushuntiring? 10.Umumiy moliyaviy natijalar, ularning tarkibi, tuzilishi va ko‘rsatkichlarning
5. bir-biri bilan bog‘liqligini izohlang?
6. Moliyaviy natija, foyda va rentabellik ko‘rsatkichlarini baholash va tahlil qilish yo‘llarini tushuntiring?
7. Xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiy va asosiy bo‘lmagan faoliyatidan olingan daromadlariga nimalar kiradi?
8. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
9. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
10. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
11. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
12. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
13. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
14. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
15. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
16. Favqulodda foyda va zararlar nima?
17. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
18. Byudjetga to‘lovlar va ajratmalar tahlilini tushuntiring?
19. Soliq to‘lovlari dinamikasi, ularning natijaviy ko‘rsatkichlar bilan qiyosiy tahlili?
20. Korxonalarda soliq yukini hisoblash yo‘llari?
21. Sof foyda va unga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
22. Rentabellik ko‘rsatkichlari va ularga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
23. Foyda va rentabellikni oshirish imkoniyatlarini tasniflang?
24. Pul mablag‘larini oqilona boshqarish nima uchun zarur?
25. Pul oqimlarining sof harakati nima?
26. Pul mablag‘lariga qanday mablag‘lar kiradi?
27. Pul ekvivalentlariga nimalar kiradi?
28. Pul oqimlari deganda nimani tushunasiz?
29. Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va mazmunini tushuntiring?
30. Operatsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
31. Investitsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
32. Moliyaviy faoliyatdan pul oqimiga nimalar kiradi?
33. Pul oqimini tahlil etishni o‘rganish maqsadi va vazifalari?
34. Tahlil uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar va ularning kamchiliklari?
35. Korxonaning pul mablag‘lari bilan ta’minlanganligi va ular oqimini tahlil qilishning o‘ziga xos xususiyatlarini tushuntiring?

36. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning daromad keltiruvchi faoliyat turlariga nimalar kiradi?
37. Pul mablag‘laridan samarali foydalanishni tashkil etishni qanday yo‘lga qo‘yish mumkin?
38. Pulni aylanish doiraviy aylanishlarini tarmoq va faoliyat turlari bo‘yicha farqlanishini tushuntiring?
39. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va asosiy elementlarini tasniflang?
40. Pul oqimining yo‘nalishlariga (cash flow) nimalar kiradi?
41. Sof pul oqimining gorizontal va vertikal tahlilini tushuntiring?
42. Asosiy faoliyatdan pul oqimini tarkibiy tahlili?
43. Pul oqimlarini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
44. Asosiy faoliyat, moliyaviy va investitsion faoliyatdan pul oqimlari tahlilini tushuntiring?
45. Pul oqimlarini tahlil qilishning to‘g‘ri va egri uslubini tushuntiring?
46. Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlilini izohlang?
47. Pul oqimlari harakatini tezlashtirish imkoniyatlarini aniqlash?
48. Pulning muddatdagi qiymati, foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tushuntiring?
49. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
50. Pul oqimlaridagi o‘zgarish tendensiyalarini tahlilini tushuntirib bering.
51. Foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tasniflab bering?
52. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
53. Xususiy kapital nima?
54. Xususiy kapital tarkibiy elementlariga nimalar kiradi?
55. Xususiy kapital bilan o‘z mablag‘lari manbasi orasida farq bormi?
56. Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobotni tuzish tartibi va qoidalarini tushuntiring?
57. Ustav kapitali qanday shakllantiriladi va uning o‘zgarish sabablarini, yo‘llarini tasniflab bering?
58. Rezerv kapitali qanday shakllantiriladi va nimalarga ishlatiladi?
59. Qo‘shilgan kapital qanday shakllanadi?
60. Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar) balansda aks ettirish tartiblarini tushuntiring?
61. Sotib olingan xususiy aksiyalar qatorida nimalar, qachon va qanday aks etadi.
62. Maqsadli tushumlar va moliyalashtirishlar nima?
63. Kelgusi davr to‘lovlari zaxirasi qanday shakllantiriladi?
64. Xususiy kapitalning o‘zgarishi, dinamikasini tahlil etish nimaga kerak?
65. Xususiy kapital va uning daromadliligini tahlilini kimlar va nima maqsadda o‘tkazadilar?
66. Xususiy kapitalning rentabelligi qanday aniqlanadi va uning o‘zgarishiga qanday omillar ta’sir etadi?
67. Moliyaviy leveridj nima uni aniqlash tartiblarini tushuntiring?
68. Moliyaviy va ishlab chiqarish leveridjlarini bog‘liqligi mavjudmi?
69. Xususiy kapital bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlarga,

moliyaviy koeffitsiyentlarga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
70. Sof aktivlar nima?
71. Sof aktivlar qanday aniqlanadi va uning mazmuni nima?
72. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik nima?
73. Iqtisodiy nochorlik instituti maqsadi?
74. Iqtisodiy nochorlikni yuzaga keltiruvchi sabablar, omillarni tushuntiring?
75. Iqtisodiy nochorlik kimlarga nisbatan qo‘llanilmaydi?
76. Iqtisodiy nochorlikni davlat tomonidan belgilanishi, tartibga solinishini sabablarini tushuntiring?
77. Korxonalarning moliyaviy sog‘lomlashtirish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
78. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni baholashning obyektiv zarurligi nimada?
79. Iqtisodiy nochorlikni tahlil qilish maqsadi va vazifalarini tushuntiring?
80. Iqtisodiy nochorlikni tartibga solishning huquqiy normalariga nimalar kiradi?
81. Iqtisodiy nochorlik tahlilining axborot manbalariga nimalar kiradi?
82. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashda o‘rganiladigan ko‘rsatkichlar tizimiga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
83. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashning va baholashning asosiy va qo‘shimcha ko‘rsatkichlarini tavsiyalab bering?
84. Iqtisodiy nochorlikni baholashning milliy va xalqaro tajribalarini tushuntiring, qiyosiy farqini aytib bering?
85. Iqtisodiy nochorlik xavf-xatarlarini aniqlashda moliyaviy holat tahlili?
86. Bankrotlikni aniqlashning turli modellari va ularning farqlanishini tushuntiring?
87. Bankrotlik taomillariga nimalar kiradi?
88. Kuzatuv nima?
89. Tashqi boshqaruv nima?
90. Sanatsiya nima?
91. Tugatishda moliyaviy holat tahlili qanday amalga oshiriladi?
92. Korxonani moliyaviy sog‘lomlashtirishga qaratilgan chora-tadbirga nimalar kiradi?
93. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni oldini olish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
94. Bankrotlikni oldini olishda moliyaviy menejmentning o‘rni qanday?
95. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash nima?
96. Bashoratlash va rejalashtirishning farqi nimada?
97. Bashoratlashning boshqaruvdagi ahamiyati nimada?
98. Bashoratlashning uzoq qa qisqa davriyliklarini izohlang?
99. Bashoratlashning kamchiliklari?
100. Bashoratlashdagi risklarni tushuntiring?
101. Bashoratlashda tahlilning ahamiyati nimada?
102. Aktivlar, kapital va majburiyatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
103. Daromadlar va xarajatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
104. Sotish hajmi, mahsulot tannarxi, operatsion daromad va xarajatlar, foyda hajmi va rentabellik darajalarini bashoratlashda nimalarga tayaniladi?
105. Pul mabalag‘lari naqdligini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?

106. Bankrotlikni bashoratlash.
107. Bashorat ko‘rsatkichlariga ichki va tashqi omillar ta’sirini tasniflab bering?
108. Bashorat ko‘rsatkichlariningehtimolligi va ishonchliligini baholash qanday amalga oshiriladi?
109. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
110. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
111. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
112. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
113. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
114. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
115. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
116. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
117. Favqulodda foyda va zararlar nima?
118. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
119. “Tahlil” so‘zining ma’nosi, uning fan va tadqiqot usuli ekanligi.
120. Induksiya va deduksiya
121. Tahlil va sintez Sabab va oqibat
122. Tahlilning boshqaruvdagi o‘rni va ahamiyati
123. Moliyaviy tahlil va uning fan sifatida shakllanishi
124. Moliyaviy tahlil va uning rivojlanishi
125. Zamonaviy moliyaviy tahlil va uning muhim xususiyatlari
126. Moliyaviy tahlil fanining perdmeti
127. Moliyaviy tahlil fanining obyekti
128. Moliyaviy tahlil fanining maqsadi va vazifalari
129. Moliyaviy tahlilning muhim tamoyillari
130. Moliyaviy tahlil fanining metodi va uning o‘ziga xos xususiyatlari
131. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan oddiy usullar
132. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan iqtisodiy matematik usullar
133. Moliyaviy tahlilning individual, maxsus usullari
134. Moliyaviy tahlil turlari: ichki va tashqi moliyaviy tahlil
135. Moliyaviy tahlil subyektlari va ularning manfaatlari
136. Balans nima?
137. Buxgalteriya balansi nima?
138. Buxgalteriya balansini tavsiflab bering?
139. Buxgalteriya balansi turlarini ajrating va tasniflang?
140. Buxgalteriya balansini tuzish qoidalarini tasniflang?
141. Aktivlar nima?
142. Kapital nima?
143. Majburiyat nima?
144. Balansga ilovalar, qaydlar va tushuntirishlarni izohlang?
145. Buxgalteriya balansi va uning tarkibiy tuzilishini tasniflang?
146. Balans moddalari va uning boshqa moliyaviy hisobotlar ma’lumotlariga

mosligini tushuntiring ?
147. Buxgalteriya balansini “o‘qish”ni tasniflang?
148. Buxgalteriya balansining gorizontal (davriy) tahlili?
149. Buxgalteriya balansining vertikal (tarkibiy) tahlili?
150. Korxona moliyaviy holatining tahlili?

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

151. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
152. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
153. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
154. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
155. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
156. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
157. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
158. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
159. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?
160. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
161. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
162. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
163. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
164. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
165. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
166. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
167. Doimiy passivlar nima?
168. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
169. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
170. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
171. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
172. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
173. Joriy to‘lov layoqati?
174. Oraliq to‘lov layoqati?
175. Umumiy to‘lov layoqati?
176. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
177. Barqarorlik nima?
178. Moliyaviy barqarorlik nima?
179. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
180. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
181. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
182. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
183. Nobarqarorlik va uning sabablari?
184. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
185. Iqtisodiy resurslar nima? 10.Moliyaviy resurslar nima?

186. Inson kapitali nima?
187. Iqtisodiy resurslar va ularning moliyaviy tuzilmasi?
188. Iqtisodiy resurslar likvidligi?
189. Iqtisodiy resurslarning tarkibiy tuzilishi va joylashtirilishi to‘lovga qobillikni ta’minlashdagi o‘rni?
190. Iqtisodiy resurslarning moliyaviy ahvol va barqarorlikni ta’minlashdagi o‘rni?
191. O‘z aylanma mablag‘lari tushunchasi va uning aniqlanishi?
192. O‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganlikni tahlili?
193. Moliyaviy barqarorlikni dinamik tahlili?
194. Korxonaning moliyaviy barqarorligi bilan bog‘liq koeffitsiyentlar?
195. Moliyaviy mustaqillik (avtonomiya) koeffitsiyenti?
196. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti?
197. O‘z va qarz mablag‘larining nisbati koeffitsiyenti?
198. O‘z mablag‘lari bilan ta’minlanganlik koeffitsiyenti?
199. Kreditga layoqatlilik deganda nimani tushunasiz?
200. Korxonaning kreditga layoqatliligini tahlil etishning axborotlar bazasiga nimalar kiradi?
201. Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmunini tushuntiring?
202. Korxonaning kreditga layoqatliligini maqsadi va vazifalari?
203. Kreditga layoqatlilikning tavsifi?
204. Kreditga layoqatlilikni baholash va tahlil qilishning asosiy usullariga nimalar kiradi?
205. Ekspert baholash nima?
206. Ballik (skoring)baholash tizimi?
207. Kreditga layoqatlilikni baholashda tijorat banklarining kredit siyosatini o‘ziga xos xususiyatlari?
208. Korxonaning ishonchliligini baholash?
209. Raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish qobiliyatini tahlili?
210. Daromad tahlili?
211. Kredit resurslari maqsadliligini tahlili?
212. Kreditga layoqatlilikni moliyaviy koeffitsiyentlarda baholash?
213. Kreditni ta’minlanganligini tahlili?
214. Risklar tahlili?
215. Kreditga layoqatlilikni baholashda nazoratning davomiyligi?
216. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilish zaruriyati?
217. Korxonaning raqobatdoshligini aniqlashning ko‘rsatkichlari tizimi va ularning aniqlanishi?
218. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning Lamben modeli?
219. Korxona raqobatdoshligini aniqlash va tahlil qilishning «4R» modeli?
220. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning SWOD modeli?
221. Balans aktivini moliyalashtirish tartiblari?
222. Korxona ishonchliligini baholash indikatorlari va ularning normalari?
223. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning omillik tahlili

metodikasi?
224. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning naqdligini hisoblash tartibi?
225. Kreditga layoqatlilikni baholashda daromadlar tahlili va uning muhim qatorlari?
226. “RARTS” usulini tushuntiring?
227. “CAMPARI” usulini mohiyatini tushuntiring?
228. “6 C” usulining mohiyatini tushuntiring?
229. Korxonaning kreditga layoqatliligiga Qoplash koeffitsiyenti orqali baho berish?
230. Korxonaning kreditga layoqatliligiga likvidlilik koeffitsiyenti orqali baholash?
231. Korxonaning kreditga layoqatliligini mustaqillik koeffitsiyenti orqali baholash?
232. Korxonani kreditga layoqatliligini baholashning kompleks tahlili?
233. Balans aktiv va passiv moddalarining likvidliligi tahlili?
234. Xo‘jalik subyektining kreditga layoqatliligini baholashda o‘rganilishi lozim bo‘lgan miqdoriy ko‘rsatkichlar?
235. Tijorat banklari tomonidan xo‘jalik yurituvchi subyektlarni kreditga layoqatliligini baholashda hisob-kitob qilinadigan ko‘rsatkichlar?
236. Moliyaviy natijalar nima?
237. Moliyaviy natijaga daxldor elementlar va ularning tasnifi?
238. Daromadlar nima?
239. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
240. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
241. Doimiy passivlar nima?
242. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
243. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
244. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
245. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
246. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
247. Joriy to‘lov layoqati?
248. Oraliq to‘lov layoqati?
249. Umumiy to‘lov layoqati?
250. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
251. Barqarorlik nima?
252. Moliyaviy barqarorlik nima?
253. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
254. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
255. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
256. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
257. Nobarqarorlik va uning sabablari?
258. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
259. Iqtisodiy resurslar nima? 10.Moliyaviy resurslar nima?
260. Inson kapitali nima?

261. Iqtisodiy resurslar va ularning moliyaviy tuzilmasi?
262. Iqtisodiy resurslar likvidligi?
263. Iqtisodiy resurslarning tarkibiy tuzilishi va joylashtirilishi to‘lovga qobillikni ta’minlashdagi o‘rni?
264. Buxgalteriya balansining vertikal (tarkibiy) tahlili?
265. Korxona moliyaviy holatining tahlili?
266. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
267. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
268. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
269. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
270. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
271. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
272. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
273. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
274. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?
275. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
276. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
277. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
278. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
279. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
280. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
281. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
282. Doimiy passivlar nima?
283. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
284. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
285. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
286. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
287. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
288. Joriy to‘lov layoqati?
289. Oraliq to‘lov layoqati?
290. Umumiy to‘lov layoqati?
291. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
292. Barqarorlik nima?
293. Moliyaviy barqarorlik nima?
294. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
295. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
296. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
297. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
298. Nobarqarorlik va uning sabablari?
299. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
300. Induksiya va deduksiya

4.4.1-OB uchun yozma ish savollari (150 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

1. “Tahlil” so‘zining ma’nosi, uning fan va tadqiqot usuli ekanligi.
2. Induksiya va deduksiya
3. Tahlil va sintez Sabab va oqibat
4. Tahlilning boshqaruvdagi o‘rni va ahamiyati
5. Moliyaviy tahlil va uning fan sifatida shakllanishi
6. Moliyaviy tahlil va uning rivojlanishi
7. Zamonaviy moliyaviy tahlil va uning muhim xususiyatlari
8. Moliyaviy tahlil fanining perdmeti
9. Moliyaviy tahlil fanining obyekti
10. Moliyaviy tahlil fanining maqsadi va vazifalari
11. Moliyaviy tahlilning muhim tamoyillari
12. Moliyaviy tahlil fanining metodi va uning o‘ziga xos xususiyatlari
13. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan oddiy usullar
14. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan iqtisodiy matematik usullar
15. Moliyaviy tahlilning individual, maxsus usullari
16. Moliyaviy tahlil turlari: ichki va tashqi moliyaviy tahlil
17. Moliyaviy tahlil subyektlari va ularning manfaatlari
18. Balans nima?
19. Buxgalteriya balansi nima?
20. Buxgalteriya balansini tavsiflab bering?
21. Buxgalteriya balansi turlarini ajrating va tasniflang?
22. Buxgalteriya balansini tuzish qoidalarini tasniflang?
23. Aktivlar nima?
24. Kapital nima?
25. Majburiyat nima?
26. Balansga ilovalar, qaydlar va tushuntirishlarni izohlang?
27. Buxgalteriya balansi va uning tarkibiy tuzilishini tasniflang?
28. Balans moddalari va uning boshqa moliyaviy hisobotlar ma’lumotlariga mosligini tushuntiring ?
29. Buxgalteriya balansini “o‘qish”ni tasniflang?
30. Buxgalteriya balansining gorizontal (davriy) tahlili?
31. Buxgalteriya balansining vertikal (tarkibiy) tahlili?
32. Korxona moliyaviy holatining tahlili?
33. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
34. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
35. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
36. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
37. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
38. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
39. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
40. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
41. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?

42. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
43. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
44. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
45. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
46. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
47. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
48. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
49. Doimiy passivlar nima?
50. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
51. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
52. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
53. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
54. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
55. Joriy to‘lov layoqati?
56. Oraliq to‘lov layoqati?
57. Umumiy to‘lov layoqati?
58. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
59. Barqarorlik nima?
60. Moliyaviy barqarorlik nima?
61. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
62. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
63. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
64. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
65. Nobarqarorlik va uning sabablari?
66. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
67. Iqtisodiy resurslar nima? 10.Moliyaviy resurslar nima?
68. Inson kapitali nima?
69. Iqtisodiy resurslar va ularning moliyaviy tuzilmasi?
70. Iqtisodiy resurslar likvidligi?
71. Iqtisodiy resurslarning tarkibiy tuzilishi va joylashtirilishi to‘lovga qobillikni ta’minlashdagi o‘rni?
72. Iqtisodiy resurslarning moliyaviy ahvol va barqarorlikni ta’minlashdagi o‘rni?
73. O‘z aylanma mablag‘lari tushunchasi va uning aniqlanishi?
74. O‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganlikni tahlili?
75. Moliyaviy barqarorlikni dinamik tahlili?

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

76. Korxonaning moliyaviy barqarorligi bilan bog‘liq koeffitsiyentlar?
77. Moliyaviy mustaqillik (avtonomiya) koeffitsiyenti?
78. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti?
79. O‘z va qarz mablag‘larining nisbati koeffitsiyenti?
80. O‘z mablag‘lari bilan ta’minlanganlik koeffitsiyenti?

81. Kreditga layoqatlilik deganda nimani tushunasiz?
82. Korxonaning kreditga layoqatliligini tahlil etishning axborotlar bazasiga nimalar kiradi?
83. Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmunini tushuntiring?
84. Korxonaning kreditga layoqatliligini maqsadi va vazifalari?
85. Kreditga layoqatlilikning tavsifi?
86. Kreditga layoqatlilikni baholash va tahlil qilishning asosiy usullariga nimalar kiradi?
87. Ekspert baholash nima?
88. Ballik (skoring)baholash tizimi?
89. Kreditga layoqatlilikni baholashda tijorat banklarining kredit siyosatini o‘ziga xos xususiyatlari?
90. Korxonaning ishonchliligini baholash?
91. Raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish qobiliyatini tahlili?
92. Daromad tahlili?
93. Kredit resurslari maqsadliligini tahlili?
94. Kreditga layoqatlilikni moliyaviy koeffitsiyentlarda baholash?
95. Kreditni ta’minlanganligini tahlili?
96. Risklar tahlili?
97. Kreditga layoqatlilikni baholashda nazoratning davomiyligi?
98. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilish zaruriyati?
99. Korxonaning raqobatdoshligini aniqlashning ko‘rsatkichlari tizimi va ularning aniqlanishi?
100. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning Lamben modeli?
101. Korxona raqobatdoshligini aniqlash va tahlil qilishning «4R» modeli?
102. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning SWOD modeli?
103. Balans aktivini moliyalashtirish tartiblari?
104. Korxona ishonchliligini baholash indikatorlari va ularning normalari?
105. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning omillik tahlili metodikasi?
106. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning naqdligini hisoblash tartibi?
107. Kreditga layoqatlilikni baholashda daromadlar tahlili va uning muhim qatorlari?
108. “RARTS” usulini tushuntiring?
109. “CAMPARI” usulini mohiyatini tushuntiring?
110. “6 C” usulining mohiyatini tushuntiring?
111. Korxonaning kreditga layoqatliligiga Qoplash koeffitsiyenti orqali baho berish?
112. Korxonaning kreditga layoqatliligiga likvidlilik koeffitsiyenti orqali baholash?
113. Korxonaning kreditga layoqatliligini mustaqillik koeffitsiyenti orqali baholash?
114. Korxonani kreditga layoqatliligini baholashning kompleks tahlili?
115. Balans aktiv va passiv moddalarining likvidliligi tahlili?
116. Xo‘jalik subyektining kreditga layoqatliligini baholashda o‘rganilishi lozim bo‘lgan miqdoriy ko‘rsatkichlar?

117. Tijorat banklari tomonidan xo‘jalik yurituvchi subyektlarni kreditga layoqatliligini baholashda hisob-kitob qilinadigan ko‘rsatkichlar?
118. Moliyaviy natijalar nima?
119. Moliyaviy natijaga daxldor elementlar va ularning tasnifi?
120. Daromadlar nima?
121. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
122. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
123. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
124. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
125. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
126. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
127. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
128. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
129. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?
130. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
131. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
132. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
133. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
134. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
135. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
136. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
137. Doimiy passivlar nima?
138. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
139. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
140. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
141. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
142. Tahlil va sintez Sabab va oqibat
143. Tahlilning boshqaruvdagi o‘rni va ahamiyati
144. Moliyaviy tahlil va uning fan sifatida shakllanishi
145. Moliyaviy tahlil va uning rivojlanishi
146. Zamonaviy moliyaviy tahlil va uning muhim xususiyatlari
147. Moliyaviy tahlil fanining perdmeti
148. Moliyaviy tahlil fanining obyekti
149. Moliyaviy tahlil fanining maqsadi va vazifalari
150. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?

4.5.2-OB uchun yozma ish savollari (150 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

1. Xarajatlar nima?
2. Foyda va zararlar nima?
3. Moliyaviy natijalarni xarakterlovchi ko‘rsatkichlar tizimi?
4. Moliyaviy natijalar, foyda va rentabellikniifodalovchi ko‘rsatkichlar tahlilining ahamiyati?
5. Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotni tuzishning muhim qoidalari?
6. Moliyaviy natijalar tahlilini maqsadi va vazifalarini tushuntiring? 10.Umumiy moliyaviy natijalar, ularning tarkibi, tuzilishi va ko‘rsatkichlarning
7. bir-biri bilan bog‘liqligini izohlang?
8. Moliyaviy natija, foyda va rentabellik ko‘rsatkichlarini baholash va tahlil qilish yo‘llarini tushuntiring?
9. Xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiy va asosiy bo‘lmagan faoliyatidan olingan daromadlariga nimalar kiradi?
10. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
11. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
12. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
13. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
14. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
15. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
16. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
17. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
18. Favqulodda foyda va zararlar nima?
19. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
20. Byudjetga to‘lovlar va ajratmalar tahlilini tushuntiring?
21. Soliq to‘lovlari dinamikasi, ularning natijaviy ko‘rsatkichlar bilan qiyosiy tahlili?
22. Korxonalarda soliq yukini hisoblash yo‘llari?
23. Sof foyda va unga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
24. Rentabellik ko‘rsatkichlari va ularga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
25. Foyda va rentabellikni oshirish imkoniyatlarini tasniflang?
26. Pul mablag‘larini oqilona boshqarish nima uchun zarur?
27. Pul oqimlarining sof harakati nima?
28. Pul mablag‘lariga qanday mablag‘lar kiradi?
29. Pul ekvivalentlariga nimalar kiradi?
30. Pul oqimlari deganda nimani tushunasiz?
31. Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va mazmunini tushuntiring?
32. Operatsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
33. Investitsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
34. Moliyaviy faoliyatdan pul oqimiga nimalar kiradi?
35. Pul oqimini tahlil etishni o‘rganish maqsadi va vazifalari?
36. Tahlil uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar va ularning kamchiliklari?
37. Korxonaning pul mablag‘lari bilan ta’minlanganligi va ular oqimini tahlil

qilishning o‘ziga xos xususiyatlarini tushuntiring?
38. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning daromad keltiruvchi faoliyat turlariga nimalar kiradi?
39. Pul mablag‘laridan samarali foydalanishni tashkil etishni qanday yo‘lga qo‘yish mumkin?
40. Pulni aylanish doiraviy aylanishlarini tarmoq va faoliyat turlari bo‘yicha farqlanishini tushuntiring?
41. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va asosiy elementlarini tasniflang?
42. Pul oqimining yo‘nalishlariga (cash flow) nimalar kiradi?
43. Sof pul oqimining gorizontal va vertikal tahlilini tushuntiring?
44. Asosiy faoliyatdan pul oqimini tarkibiy tahlili?
45. Pul oqimlarini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
46. Asosiy faoliyat, moliyaviy va investitsion faoliyatdan pul oqimlari tahlilini tushuntiring?
47. Pul oqimlarini tahlil qilishning to‘g‘ri va egri uslubini tushuntiring?
48. Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlilini izohlang?
49. Pul oqimlari harakatini tezlashtirish imkoniyatlarini aniqlash?
50. Pulning muddatdagi qiymati, foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tushuntiring?
51. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
52. Pul oqimlaridagi o‘zgarish tendensiyalarini tahlilini tushuntirib bering.
53. Foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tasniflab bering?
54. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
55. Xususiy kapital nima?
56. Xususiy kapital tarkibiy elementlariga nimalar kiradi?
57. Xususiy kapital bilan o‘z mablag‘lari manbasi orasida farq bormi?
58. Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobotni tuzish tartibi va qoidalarini tushuntiring?
59. Ustav kapitali qanday shakllantiriladi va uning o‘zgarish sabablarini, yo‘llarini tasniflab bering?
60. Rezerv kapitali qanday shakllantiriladi va nimalarga ishlatiladi?
61. Qo‘shilgan kapital qanday shakllanadi?
62. Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar) balansda aks ettirish tartiblarini tushuntiring?
63. Sotib olingan xususiy aksiyalar qatorida nimalar, qachon va qanday aks etadi.
64. Maqsadli tushumlar va moliyalashtirishlar nima?
65. Kelgusi davr to‘lovlari zaxirasi qanday shakllantiriladi?
66. Xususiy kapitalning o‘zgarishi, dinamikasini tahlil etish nimaga kerak?
67. Xususiy kapital va uning daromadliligini tahlilini kimlar va nima maqsadda o‘tkazadilar?
68. Xususiy kapitalning rentabelligi qanday aniqlanadi va uning o‘zgarishiga qanday omillar ta’sir etadi?
69. Moliyaviy leveridj nima uni aniqlash tartiblarini tushuntiring?
70. Moliyaviy va ishlab chiqarish leveridjlarini bog‘liqligi mavjudmi?

71. Xususiy kapital bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlarga, moliyaviy koeffitsiyentlarga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
72. Sof aktivlar nima?
73. Sof aktivlar qanday aniqlanadi va uning mazmuni nima?
74. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik nima?
75. Iqtisodiy nochorlik instituti maqsadi?

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

76. Iqtisodiy nochorlikni yuzaga keltiruvchi sabablar, omillarni tushuntiring?
77. Iqtisodiy nochorlik kimlarga nisbatan qo‘llanilmaydi?
78. Iqtisodiy nochorlikni davlat tomonidan belgilanishi, tartibga solinishini sabablarini tushuntiring?
79. Korxonalarning moliyaviy sog‘lomlashtirish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
80. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni baholashning obyektiv zarurligi nimada?
81. Iqtisodiy nochorlikni tahlil qilish maqsadi va vazifalarini tushuntiring?
82. Iqtisodiy nochorlikni tartibga solishning huquqiy normalariga nimalar kiradi?
83. Iqtisodiy nochorlik tahlilining axborot manbalariga nimalar kiradi?
84. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashda o‘rganiladigan ko‘rsatkichlar tizimiga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
85. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashning va baholashning asosiy va qo‘shimcha ko‘rsatkichlarini tavsiyalab bering?
86. Iqtisodiy nochorlikni baholashning milliy va xalqaro tajribalarini tushuntiring, qiyosiy farqini aytib bering?
87. Iqtisodiy nochorlik xavf-xatarlarini aniqlashda moliyaviy holat tahlili?
88. Bankrotlikni aniqlashning turli modellari va ularning farqlanishini tushuntiring?
89. Bankrotlik taomillariga nimalar kiradi?
90. Kuzatuv nima?
91. Tashqi boshqaruv nima?
92. Sanatsiya nima?
93. Tugatishda moliyaviy holat tahlili qanday amalga oshiriladi?
94. Korxonani moliyaviy sog‘lomlashtirishga qaratilgan chora-tadbirga nimalar kiradi?
95. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni oldini olish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
96. Bankrotlikni oldini olishda moliyaviy menejmentning o‘rni qanday?
97. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash nima?
98. Bashoratlash va rejalashtirishning farqi nimada?
99. Bashoratlashning boshqaruvdagi ahamiyati nimada?
100. Bashoratlashning uzoq qa qisqa davriyliklarini izohlang?
101. Bashoratlashning kamchiliklari?
102. Bashoratlashdagi risklarni tushuntiring?
103. Bashoratlashda tahlilning ahamiyati nimada?
104. Aktivlar, kapital va majburiyatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
105. Daromadlar va xarajatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
106. Sotish hajmi, mahsulot tannarxi, operatsion daromad va xarajatlar, foyda

hajmi va rentabellik darajalarini bashoratlashda nimalarga tayaniladi?
107. Pul mabalag‘lari naqdligini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
108. Bankrotlikni bashoratlash.
109. Bashorat ko‘rsatkichlariga ichki va tashqi omillar ta’sirini tasniflab bering?
110. Bashorat ko‘rsatkichlariningehtimolligi va ishonchliligini baholash qanday amalga oshiriladi?
111. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
112. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
113. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
114. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
115. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
116. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
117. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
118. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
119. Favqulodda foyda va zararlar nima?
120. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
121. Pulni aylanish doiraviy aylanishlarini tarmoq va faoliyat turlari bo‘yicha farqlanishini tushuntiring?
122. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va asosiy elementlarini tasniflang?
123. Pul oqimining yo‘nalishlariga (cash flow) nimalar kiradi?
124. Sof pul oqimining gorizontal va vertikal tahlilini tushuntiring?
125. Asosiy faoliyatdan pul oqimini tarkibiy tahlili?
126. Pul oqimlarini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
127. Asosiy faoliyat, moliyaviy va investitsion faoliyatdan pul oqimlari tahlilini tushuntiring?
128. Pul oqimlarini tahlil qilishning to‘g‘ri va egri uslubini tushuntiring?
129. Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlilini izohlang?
130. Pul oqimlari harakatini tezlashtirish imkoniyatlarini aniqlash?
131. Pulning muddatdagi qiymati, foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tushuntiring?
132. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
133. Pul oqimlaridagi o‘zgarish tendensiyalarini tahlilini tushuntirib bering.
134. Foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tasniflab bering?
135. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
136. Xususiy kapital nima?
137. Xususiy kapital tarkibiy elementlariga nimalar kiradi?
138. Xususiy kapital bilan o‘z mablag‘lari manbasi orasida farq bormi?
139. Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobotni tuzish tartibi va qoidalarini tushuntiring?
140. Ustav kapitali qanday shakllantiriladi va uning o‘zgarish sabablarini, yo‘llarini tasniflab bering?
141. Rezerv kapitali qanday shakllantiriladi va nimalarga ishlatiladi?

142. Qo‘shilgan kapital qanday shakllanadi?
143. Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar) balansda aks ettirish tartiblarini tushuntiring?
144. Sotib olingan xususiy aksiyalar qatorida nimalar, qachon va qanday aks etadi.
145. Maqsadli tushumlar va moliyalashtirishlar nima?
146. Maqsadli tushumlar va moliyalashtirishlar nima?
147. Kelgusi davr to‘lovlari zaxirasi qanday shakllantiriladi?
148. Xususiy kapitalning o‘zgarishi, dinamikasini tahlil etish nimaga kerak?
149. Xususiy kapital va uning daromadliligini tahlilini kimlar va nima maqsadda o‘tkazadilar?
150. Xususiy kapitalning rentabelligi qanday aniqlanadi va uning o‘zgarishiga qanday omillar ta’sir etadi?

4.6.YaB uchun yozma ish savollari (300 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

1. Moliyaviy natijalarni xarakterlovchi ko‘rsatkichlar tizimi?
2. Moliyaviy natijalar, foyda va rentabellikniifodalovchi ko‘rsatkichlar tahlilining ahamiyati?
3. Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotni tuzishning muhim qoidalari?
4. Moliyaviy natijalar tahlilini maqsadi va vazifalarini tushuntiring? 10.Umumiy moliyaviy natijalar, ularning tarkibi, tuzilishi va ko‘rsatkichlarning
5. bir-biri bilan bog‘liqligini izohlang?
6. Moliyaviy natija, foyda va rentabellik ko‘rsatkichlarini baholash va tahlil qilish yo‘llarini tushuntiring?
7. Xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiy va asosiy bo‘lmagan faoliyatidan olingan daromadlariga nimalar kiradi?
8. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
9. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
10. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
11. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
12. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
13. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
14. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
15. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
16. Favqulodda foyda va zararlar nima?
17. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
18. Byudjetga to‘lovlar va ajratmalar tahlilini tushuntiring?
19. Soliq to‘lovlari dinamikasi, ularning natijaviy ko‘rsatkichlar bilan qiyosiy tahlili?
20. Korxonalarda soliq yukini hisoblash yo‘llari?
21. Sof foyda va unga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
22. Rentabellik ko‘rsatkichlari va ularga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
23. Foyda va rentabellikni oshirish imkoniyatlarini tasniflang?
24. Pul mablag‘larini oqilona boshqarish nima uchun zarur?
25. Pul oqimlarining sof harakati nima?
26. Pul mablag‘lariga qanday mablag‘lar kiradi?
27. Pul ekvivalentlariga nimalar kiradi?
28. Pul oqimlari deganda nimani tushunasiz?
29. Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va mazmunini tushuntiring?
30. Operatsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
31. Investitsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
32. Moliyaviy faoliyatdan pul oqimiga nimalar kiradi?
33. Pul oqimini tahlil etishni o‘rganish maqsadi va vazifalari?
34. Tahlil uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar va ularning kamchiliklari?
35. Korxonaning pul mablag‘lari bilan ta’minlanganligi va ular oqimini tahlil qilishning o‘ziga xos xususiyatlarini tushuntiring?

36. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning daromad keltiruvchi faoliyat turlariga nimalar kiradi?
37. Pul mablag‘laridan samarali foydalanishni tashkil etishni qanday yo‘lga qo‘yish mumkin?
38. Pulni aylanish doiraviy aylanishlarini tarmoq va faoliyat turlari bo‘yicha farqlanishini tushuntiring?
39. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va asosiy elementlarini tasniflang?
40. Pul oqimining yo‘nalishlariga (cash flow) nimalar kiradi?
41. Sof pul oqimining gorizontal va vertikal tahlilini tushuntiring?
42. Asosiy faoliyatdan pul oqimini tarkibiy tahlili?
43. Pul oqimlarini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
44. Asosiy faoliyat, moliyaviy va investitsion faoliyatdan pul oqimlari tahlilini tushuntiring?
45. Pul oqimlarini tahlil qilishning to‘g‘ri va egri uslubini tushuntiring?
46. Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlilini izohlang?
47. Pul oqimlari harakatini tezlashtirish imkoniyatlarini aniqlash?
48. Pulning muddatdagi qiymati, foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tushuntiring?
49. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
50. Pul oqimlaridagi o‘zgarish tendensiyalarini tahlilini tushuntirib bering.
51. Foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tasniflab bering?
52. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
53. Xususiy kapital nima?
54. Xususiy kapital tarkibiy elementlariga nimalar kiradi?
55. Xususiy kapital bilan o‘z mablag‘lari manbasi orasida farq bormi?
56. Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobotni tuzish tartibi va qoidalarini tushuntiring?
57. Ustav kapitali qanday shakllantiriladi va uning o‘zgarish sabablarini, yo‘llarini tasniflab bering?
58. Rezerv kapitali qanday shakllantiriladi va nimalarga ishlatiladi?
59. Qo‘shilgan kapital qanday shakllanadi?
60. Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar) balansda aks ettirish tartiblarini tushuntiring?
61. Sotib olingan xususiy aksiyalar qatorida nimalar, qachon va qanday aks etadi.
62. Maqsadli tushumlar va moliyalashtirishlar nima?
63. Kelgusi davr to‘lovlari zaxirasi qanday shakllantiriladi?
64. Xususiy kapitalning o‘zgarishi, dinamikasini tahlil etish nimaga kerak?
65. Xususiy kapital va uning daromadliligini tahlilini kimlar va nima maqsadda o‘tkazadilar?
66. Xususiy kapitalning rentabelligi qanday aniqlanadi va uning o‘zgarishiga qanday omillar ta’sir etadi?
67. Moliyaviy leveridj nima uni aniqlash tartiblarini tushuntiring?
68. Moliyaviy va ishlab chiqarish leveridjlarini bog‘liqligi mavjudmi?
69. Xususiy kapital bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlarga,

moliyaviy koeffitsiyentlarga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
70. Sof aktivlar nima?
71. Sof aktivlar qanday aniqlanadi va uning mazmuni nima?
72. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik nima?
73. Iqtisodiy nochorlik instituti maqsadi?
74. Iqtisodiy nochorlikni yuzaga keltiruvchi sabablar, omillarni tushuntiring?
75. Iqtisodiy nochorlik kimlarga nisbatan qo‘llanilmaydi?
76. Iqtisodiy nochorlikni davlat tomonidan belgilanishi, tartibga solinishini sabablarini tushuntiring?
77. Korxonalarning moliyaviy sog‘lomlashtirish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
78. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni baholashning obyektiv zarurligi nimada?
79. Iqtisodiy nochorlikni tahlil qilish maqsadi va vazifalarini tushuntiring?
80. Iqtisodiy nochorlikni tartibga solishning huquqiy normalariga nimalar kiradi?
81. Iqtisodiy nochorlik tahlilining axborot manbalariga nimalar kiradi?
82. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashda o‘rganiladigan ko‘rsatkichlar tizimiga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
83. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashning va baholashning asosiy va qo‘shimcha ko‘rsatkichlarini tavsiyalab bering?
84. Iqtisodiy nochorlikni baholashning milliy va xalqaro tajribalarini tushuntiring, qiyosiy farqini aytib bering?
85. Iqtisodiy nochorlik xavf-xatarlarini aniqlashda moliyaviy holat tahlili?
86. Bankrotlikni aniqlashning turli modellari va ularning farqlanishini tushuntiring?
87. Bankrotlik taomillariga nimalar kiradi?
88. Kuzatuv nima?
89. Tashqi boshqaruv nima?
90. Sanatsiya nima?
91. Tugatishda moliyaviy holat tahlili qanday amalga oshiriladi?
92. Korxonani moliyaviy sog‘lomlashtirishga qaratilgan chora-tadbirga nimalar kiradi?
93. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni oldini olish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
94. Bankrotlikni oldini olishda moliyaviy menejmentning o‘rni qanday?
95. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash nima?
96. Bashoratlash va rejalashtirishning farqi nimada?
97. Bashoratlashning boshqaruvdagi ahamiyati nimada?
98. Bashoratlashning uzoq qa qisqa davriyliklarini izohlang?
99. Bashoratlashning kamchiliklari?
100. Bashoratlashdagi risklarni tushuntiring?
101. Bashoratlashda tahlilning ahamiyati nimada?
102. Aktivlar, kapital va majburiyatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
103. Daromadlar va xarajatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
104. Sotish hajmi, mahsulot tannarxi, operatsion daromad va xarajatlar, foyda hajmi va rentabellik darajalarini bashoratlashda nimalarga tayaniladi?
105. Pul mabalag‘lari naqdligini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?

106. Bankrotlikni bashoratlash.
107. Bashorat ko‘rsatkichlariga ichki va tashqi omillar ta’sirini tasniflab bering?
108. Bashorat ko‘rsatkichlariningehtimolligi va ishonchliligini baholash qanday amalga oshiriladi?
109. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
110. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
111. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
112. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
113. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
114. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
115. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
116. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
117. Favqulodda foyda va zararlar nima?
118. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
119. “Tahlil” so‘zining ma’nosi, uning fan va tadqiqot usuli ekanligi.
120. Induksiya va deduksiya
121. Tahlil va sintez Sabab va oqibat
122. Tahlilning boshqaruvdagi o‘rni va ahamiyati
123. Moliyaviy tahlil va uning fan sifatida shakllanishi
124. Moliyaviy tahlil va uning rivojlanishi
125. Zamonaviy moliyaviy tahlil va uning muhim xususiyatlari
126. Moliyaviy tahlil fanining perdmeti
127. Moliyaviy tahlil fanining obyekti
128. Moliyaviy tahlil fanining maqsadi va vazifalari
129. Moliyaviy tahlilning muhim tamoyillari
130. Moliyaviy tahlil fanining metodi va uning o‘ziga xos xususiyatlari
131. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan oddiy usullar
132. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan iqtisodiy matematik usullar
133. Moliyaviy tahlilning individual, maxsus usullari
134. Moliyaviy tahlil turlari: ichki va tashqi moliyaviy tahlil
135. Moliyaviy tahlil subyektlari va ularning manfaatlari
136. Balans nima?
137. Buxgalteriya balansi nima?
138. Buxgalteriya balansini tavsiflab bering?
139. Buxgalteriya balansi turlarini ajrating va tasniflang?
140. Buxgalteriya balansini tuzish qoidalarini tasniflang?
141. Aktivlar nima?
142. Kapital nima?
143. Majburiyat nima?
144. Balansga ilovalar, qaydlar va tushuntirishlarni izohlang?
145. Buxgalteriya balansi va uning tarkibiy tuzilishini tasniflang?
146. Balans moddalari va uning boshqa moliyaviy hisobotlar ma’lumotlariga

mosligini tushuntiring ?
147. Buxgalteriya balansini “o‘qish”ni tasniflang?
148. Buxgalteriya balansining gorizontal (davriy) tahlili?
149. Buxgalteriya balansining vertikal (tarkibiy) tahlili?
150. Korxona moliyaviy holatining tahlili?

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

151. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
152. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
153. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
154. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
155. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
156. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
157. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
158. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
159. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?
160. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
161. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
162. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
163. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
164. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
165. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
166. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
167. Doimiy passivlar nima?
168. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
169. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
170. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
171. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
172. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
173. Joriy to‘lov layoqati?
174. Oraliq to‘lov layoqati?
175. Umumiy to‘lov layoqati?
176. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
177. Barqarorlik nima?
178. Moliyaviy barqarorlik nima?
179. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
180. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
181. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
182. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
183. Nobarqarorlik va uning sabablari?
184. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
185. Iqtisodiy resurslar nima? 10.Moliyaviy resurslar nima?

186. Inson kapitali nima?
187. Iqtisodiy resurslar va ularning moliyaviy tuzilmasi?
188. Iqtisodiy resurslar likvidligi?
189. Iqtisodiy resurslarning tarkibiy tuzilishi va joylashtirilishi to‘lovga qobillikni ta’minlashdagi o‘rni?
190. Iqtisodiy resurslarning moliyaviy ahvol va barqarorlikni ta’minlashdagi o‘rni?
191. O‘z aylanma mablag‘lari tushunchasi va uning aniqlanishi?
192. O‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganlikni tahlili?
193. Moliyaviy barqarorlikni dinamik tahlili?
194. Korxonaning moliyaviy barqarorligi bilan bog‘liq koeffitsiyentlar?
195. Moliyaviy mustaqillik (avtonomiya) koeffitsiyenti?
196. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti?
197. O‘z va qarz mablag‘larining nisbati koeffitsiyenti?
198. O‘z mablag‘lari bilan ta’minlanganlik koeffitsiyenti?
199. Kreditga layoqatlilik deganda nimani tushunasiz?
200. Korxonaning kreditga layoqatliligini tahlil etishning axborotlar bazasiga nimalar kiradi?
201. Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmunini tushuntiring?
202. Korxonaning kreditga layoqatliligini maqsadi va vazifalari?
203. Kreditga layoqatlilikning tavsifi?
204. Kreditga layoqatlilikni baholash va tahlil qilishning asosiy usullariga nimalar kiradi?
205. Ekspert baholash nima?
206. Ballik (skoring)baholash tizimi?
207. Kreditga layoqatlilikni baholashda tijorat banklarining kredit siyosatini o‘ziga xos xususiyatlari?
208. Korxonaning ishonchliligini baholash?
209. Raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish qobiliyatini tahlili?
210. Daromad tahlili?
211. Kredit resurslari maqsadliligini tahlili?
212. Kreditga layoqatlilikni moliyaviy koeffitsiyentlarda baholash?
213. Kreditni ta’minlanganligini tahlili?
214. Risklar tahlili?
215. Kreditga layoqatlilikni baholashda nazoratning davomiyligi?
216. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilish zaruriyati?
217. Korxonaning raqobatdoshligini aniqlashning ko‘rsatkichlari tizimi va ularning aniqlanishi?
218. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning Lamben modeli?
219. Korxona raqobatdoshligini aniqlash va tahlil qilishning «4R» modeli?
220. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning SWOD modeli?
221. Balans aktivini moliyalashtirish tartiblari?
222. Korxona ishonchliligini baholash indikatorlari va ularning normalari?
223. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning omillik tahlili

metodikasi?
224. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning naqdligini hisoblash tartibi?
225. Kreditga layoqatlilikni baholashda daromadlar tahlili va uning muhim qatorlari?
226. “RARTS” usulini tushuntiring?
227. “CAMPARI” usulini mohiyatini tushuntiring?
228. “6 C” usulining mohiyatini tushuntiring?
229. Korxonaning kreditga layoqatliligiga Qoplash koeffitsiyenti orqali baho berish?
230. Korxonaning kreditga layoqatliligiga likvidlilik koeffitsiyenti orqali baholash?
231. Korxonaning kreditga layoqatliligini mustaqillik koeffitsiyenti orqali baholash?
232. Korxonani kreditga layoqatliligini baholashning kompleks tahlili?
233. Balans aktiv va passiv moddalarining likvidliligi tahlili?
234. Xo‘jalik subyektining kreditga layoqatliligini baholashda o‘rganilishi lozim bo‘lgan miqdoriy ko‘rsatkichlar?
235. Tijorat banklari tomonidan xo‘jalik yurituvchi subyektlarni kreditga layoqatliligini baholashda hisob-kitob qilinadigan ko‘rsatkichlar?
236. Moliyaviy natijalar nima?
237. Moliyaviy natijaga daxldor elementlar va ularning tasnifi?
238. Daromadlar nima?
239. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
240. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
241. Doimiy passivlar nima?
242. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
243. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
244. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
245. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
246. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
247. Joriy to‘lov layoqati?
248. Oraliq to‘lov layoqati?
249. Umumiy to‘lov layoqati?
250. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
251. Barqarorlik nima?
252. Moliyaviy barqarorlik nima?
253. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
254. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
255. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
256. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
257. Nobarqarorlik va uning sabablari?
258. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
259. Iqtisodiy resurslar nima? 10.Moliyaviy resurslar nima?
260. Inson kapitali nima?

261. Iqtisodiy resurslar va ularning moliyaviy tuzilmasi?
262. Iqtisodiy resurslar likvidligi?
263. Iqtisodiy resurslarning tarkibiy tuzilishi va joylashtirilishi to‘lovga qobillikni ta’minlashdagi o‘rni?
264. Buxgalteriya balansining vertikal (tarkibiy) tahlili?
265. Korxona moliyaviy holatining tahlili?
266. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
267. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
268. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
269. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
270. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
271. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
272. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
273. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
274. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?
275. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
276. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
277. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
278. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
279. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
280. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
281. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
282. Doimiy passivlar nima?
283. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
284. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
285. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
286. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
287. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
288. Joriy to‘lov layoqati?
289. Oraliq to‘lov layoqati?
290. Umumiy to‘lov layoqati?
291. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
292. Barqarorlik nima?
293. Moliyaviy barqarorlik nima?
294. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
295. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
296. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
297. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
298. Nobarqarorlik va uning sabablari?
299. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
300. Pul oqimlaridagi o‘zgarish tendensiyalarini tahlilini tushuntirib bering.

4.7.1 OB uchun test savollari (150 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

1. Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatni tahlil etishda faoliyat samaradorligi va natijaviyligiga ta’sir etuvchi omillar qanday tarkiblanadi?

A. ob’ektiv
B. sub’ektiv
D. tanqidiy
E. = ob’ektiv va sub’ektiv

2. Moliyaviy tahlilning mazmuni -bu

A. Xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning moliyaviy holatini muayyan davriylikda, axborotlar oqimini uzluksiz jarayonida joriy va istiqbolli taktik boshqarishning zaruriy asosiga ega bo‘lgan qarorlarni tayyorlashga imkon beruvchi analitik jaroyonlarni tashkil etish va o‘tkazish

B. Korxonalar moliyaviy hotining ayrim sohalarini o’rganib, turkumlarga ajratish, moliyaviy hisobot shakllarining to’g’riligini tasdiqlab berish

D. Korxonaning har tomonlama faoliyatini, moliyaviyotining rivojlanish darajasi va sur’atini o’rganish hamda auditor xulosasini berish

E. Korxona faoliyatini boshqa korxona faolyati bilan taqqoslab, xulosa chiqarish va takliflar hamda tavsiyalar berish

3. Moliyaviy hisobot nechta shakldan iborat?

A. 4 ta
B. 3 ta
D. 2 ta
E. 1 ta

4. Vertikal tahlil nima maqsadda o’tkaziladi?

A. Umumiy yakuniy ko’rsatkichdagi ayrim moddalar salmog’ini aniqlash maqsadida
B. Yuqoridan pastga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
D. Pastdan yuqoriga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
E. Bir necha ko’rsatkichlarni o’zaro solishtirish maqsadida

5. “Balans” atamasining ma’nosi nimadan iborat?

A. lotincha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi

B. inglizcha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi

D. nemischada kitob yurituvchi degan ma’noni anglatadi
E. arabcha so’zdan olingan tarkib topga

6. “Xarajatlar tarkibi to’g’risidagi…” Nizomga asosan korxonaning daromadi qaysi javobda to’g’ri va to'liq ko’rsatilgan?

A. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum, korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, tasodifiy daromadlar

B. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum,korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar

D. asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad

E. moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum
7. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
8. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi
A. Aktivlar, o’z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o‘z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
9. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag‘lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag‘lari va hisobdagi mablag‘lar
D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
10. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko’chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar
E. Joriy aktivlar
11. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag‘lari va taqsimlanmagan foyda
E. O’z mablag’lar manbasi va majburiyatlar
12. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, ta’sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi
E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu’ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar
13. O’z mablag’lari deganda nimani tushunasiz?
A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag’lar
B. Korxonaning o’ziga tegishli mablag’lari
D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar
E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag’lar
14. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi
A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar

B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag’lar
D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar
E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar
15. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?
A. Passiv tomon – 1-bo’limda
B. Aktiv tomon – 2-bo’limda
D. Passiv tomon – 2-bo’limda
E. Aktiv tomon – 1-bo’limda
16. Pul mablag’lari balansning qaysi tomonida joylashgan?
A. Balans aktiv 1-bo’limda
B. Balans passiv 1-bo’limda
D. Balans passiv 2-bo’limda
E. Balans aktiv 2-bo’limda
17. Berilgan ko’rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?
A. O’ziga qarashli aylanma mablag’ bilan jami o’ziga qarashli mablag’ o’rtasidagi nisbat
B. Jami mablag’ tarkibida korxonaning o’ziga qarashli mablag’lari ulushining yuqoriligi
D. Majburiyatlar bilan o’z mablag’i o’rtasidagi nisbat
E. Majburiyatlar bilan jami mablag’ o’rtasidagi nisbat
18. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tayyor mahsulotni
B. Pul mablag’larini
D. Kelgusi davr xarajatlarini
E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o’tmagan qismini
19. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tovar-moddiy zahiralarni
B. Tayyor mahsulotni
D. Pul mablag’larini
E. Joriy debitorlik qarzlarni
20. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni
D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni
21. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o’z mablag’lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta’minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi

E. To’lovga qobillik darajasining yuqoriligi
22. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo’lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan
23. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan
24. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo’shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag’lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda
25. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan
26. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan
27. To’lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko’rsatkichi olinadi?
A. Pul mablag’larining sof chiqimi
B. Pul mablag’larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig’i (valyuta mablag’larini qo’shgan holda)
D. Pul mablag’larining kirim-chiqim o’zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi
28. Moliyaviy mustaqillik koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Joriy aktivlar / majburiyatlar
B. O’z mablag’lar manbai / balans jami
D. Majburiyatlar / o’z mablag’lar manbai
E. O’z mablag’lar manbai / majburiyatlar
29. Korxona erkin tasarrufida qoluvchi sof foydaning yillar bo’yicha jamlangan qismi balansning qaysi qatorida aks etdi?

A. Taqsimlanmagan foyda
B. Rezerv kapital
D. Ustav kapitali
E. Kapital qo’yilmalar
30. Sotishdan tushgan yalpi foyda qanday topiladi
A. Sotishdan tushum minus ishlab chiqarish tannarxi
B. Sotishdan tushum minus davr xarajatlari
D. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan xarajatlar
E. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan va doimiy xarajatlar
31. Yakuniy moliyaviy natija nima deb ataladi?
A. Yilning sof foydasi
B. Sotishdan ko’rilgan yalpi foyda
D. Yilning sof foydasi yoki qoplanmagan zarari
E. Asosiy faoliyatning yalpi foydasi
32. Yilning sof foyda yoki qoplanmagan zarar summasi qanday aniqlanadi
A. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar summasi
B. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar hamda boshqa soliqlar va yig’imlar
D. Soliq to’loviga qadar foyda
E. Sof foydaning hisob foydasi minus soliqqa tortiladigan (qayta qo’shiluvchi moddalar qo’shilgan holda) foyda
33. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan foyda (daromad) solig’i, boshqa soliq va yig’imlar ayiriladi
B. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar qo‘shiladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar ko‘paytiriladi
34. Soliq to’loviga qadar bo’lgan foyda qanday aniqlanadi
A. Umumxo’jalik faoliyatining moliyaviy natijasi favqulodda foydaga qo`shilib, favqulodda zarar ayiriladi
B. Asosiy faoliyat natijasiga moliyaviy faoliyat daromadlariga qo`shilib moliyaviy faoliyat xarajatlari ayiriladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalaridan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalardan soliq, yig’imlar ayiriladi
35. Asosiy vositalar deb nimaga aytiladi?
A. moddiy ishlab chiqarish, hamda noishlab chiqarish sohasidagi moddiy aktivlarga aytiladi
B. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan vositalarga aytiladi

D. moddiy ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohasida uzoq vaqt mobaynida ishlatiladigan, shuningdek, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
E. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
36. Balans aktiv qismining 1 bo'limida aks ettiriladi –
A. tayyor mahsulot
B. pul mablag'lari
D. qisqa muddatli moliyaviy qo'yilmalar
E. asosiy vositalarning qoldiq qiymati
37. Balans aktivining 2-bo'limida aks ettiriladi –
A. asosiy vositalar
B. tovar-moddiy zaxiralar
D. ustav kapitali
E. daromad va xarajatlar
38. Bir butunli bo'laklarga bo'lib o'rganish –
A. analiz
B. sintez
D. deduktsiya
E. induktsiya
39. Omilli tahlil...
A. omillar ta`sirini tahlili
B. sabablar tahlili
D. masalalar tahlili
E. evristik tahlil
40. Vertikal tahlilga ta'rif bering.
A. hisobot davrini o'tgan yil ko'rsatkichlari bilan solishtirish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma'lumotlar asosida o'tkaziladigan tahlil
E. tarkibiy tahlil bo'lib, tahlil qilinayotgan ob'ektni barcha qismlari bo'yicha o'rganish
41. Uzoq muddatli aktivlar - Bu…
A. uzoq muddatli investisiyalar va kapital qo'yilmalari, ustav kapitali
B. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investisiyalar, kapital qo'yilmalar, uzoq muddatli debitorlik qarzlari va uzoq muddatli kechiktirilgan xarajatlar
D. o'rnatilgan asbob-uskunalar, ustav kapitali, qo'shilgan kapital va rezerv kapitali
E. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning qoldiq qiymati va uzoq muddatli bank kreditlari
42. Uzoq muddatli majburiyatlarni tahlil qilish uchun ma'lumotlarni qaysi shakldan olinadi?
A. 1-shakl "Buxgalteriya balansi"
B. 5-shakl "Xususiy kapital to'g'risidagi hisobot"

D. 4-shakl “Pul oqimlari to’g’risidagi hisobot”
E. 2-shakl «Moliyaviy natijalar to’g’risidagi hisobot»
43. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?
A. aktiv tomon – 1-bo’limda
B. passiv tomon – 2-bo’limda
D. passiv tomon – 1-bo’limda
E. aktiv tomon – 2-bo’limda
44. Tovar-moddiy zahiralari nimaning bir qismi?
A. uzoq muddatli majburiyatlarni
B. joriy aktivlarni
D. uzoq muddatli aktivlarni
E. qisqa muddatli majburiyatlarni
45. Tovarlar qaysi aktiv tarkibiga kiradi?
A. uzoq muddatli aktiv
B. uzoq muddatli investisiya
D. kapital qo’yilmar
E. joriy aktiv
46. Tahlilni boshqaruv va moliyaviy tahlilga bo’linishini qanday izohlash mumkin?
A. korxona buxgalteriya hisobi tizimini boshqaruv va moliyaviy hisobiga bo’linishi asosida takomillashishi
B. menejmentni takomillashishi
D. marketingni takomillashishi
E. auditni takomillashishi
47. Tahlil yordamida...
A. boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslanishi ta’minlanadi
B. qaror tayorlanadi
D. farmon beriladi
E. qarorlar qaytadan ko’rib chiqiladi
48. Tahlil natijalariga bevosita daxldorlarni qanday guruhlarga ajratiladi?
A. moliyaviy va bank
B. bank va soliq
D. tashqi va ichki
E. joriy va istiqbolli
49. Tuzilish vaqtiga ko’ra buxgalteriya balansi tarkibi qaysi javobda to'liq ko'rsatilgan?
A. kirish va joriy, balans-brutto
B. joriy, tarkibiy, balans-netto
D. joriy, bo’lish va birlashtirish, balans-netto
E. kirish, joriy, tugatish, bo’lish va birlashtirish
50. Trend tahliliga ta’rif bering.
A. moliyaviy hisobot elementlari va ko’rsatkichlarini joriy davrga bo’lgan holatini bazis yili yoki asosiy yili ko’rsatkichi bilan o’rganish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil

D. operativ ma’lumotlar asosida o’tkaziladigantahlil
E. tarkibiy tahlil bo’lib, tahlil qilinayotgan ob’ektni barcha qismlari bo’yicha o’rganish
51. Mahsulot hajmiga qanday mehnat omillari ta`sir etadi?
A. ish haqi
B. ishchilar soni, mehnat unumdorligi
D. moliyaviy resurslar bilan ta`minlanganlik
E. moddiy resurslar bilan ta`minlanganlik
52. Korxonaning moliyaviy holati to’g’risidagi ma’lumotlardan foydalanish huquqi quyidagilarga bo’linadi:
A. moliyaviy va yopiq ma’lumotlar
B. ochiq va joriy ma’lumotlar
D. ochiq va yopiq ma’lumotlar
E. tijorat va ochiq ma’lumotlari
53. Korxona to’lov qobiliyatiga ega bo’ladi, agar joriy aktivlar …
A. qisqa muddatli majburiyatlarni qoplasa
B. ko’chmas mulkga nisbatanko’pbo’lsa
D. o’tgan yildagidan ko’p bo’lsa
E. katta hajmdagimahsulotzaxiralaridaniboratbo’lsa
54. Korxona moliyaviy holatini tahlil qilishni tashkil qilishda rahbarlik rolini kim olib boradi?
A. korxona rahbari
B. bosh buxgalter, iqtisodchi
D. bosh energetik
E. bosh injener
55. Korxona mulkining tarkibi qaysi javobda to’g’ri ko’rsatilgan?
A. uzoq muddatli va joriy aktivlar
B. ustav kapitali va taqsimlanmagan foyda
D. doimiy passivlar
E. qisqa muddatli majburiyatlar va doimiy passivlar
35. Korxonaning tashqi tahlili qaysi tahlilda amalga oshiriladi?
A. iqtisodiy
B. boshqaruv
D. boshqaruv- moliyaviy
E. moliyaviy
36. Kompleks tahlil deb qanday tahlilga aytiladi?
A. bitta ob’yektni faoliyatini bir qancha hisobot davrida, barcha bo’linmalari bilan batafsil o’rganish
B. hamma ob’yektni o’rganish shart bo’lmagan hollarda, ularning ayrimlari tanlab tahlil qilinadi
D. tarmoqlararo umumiy tahlil
E. alohida tarmoqlar tahlili
37. Kapital qo’yilmalar balansning qaysi qismida ko’rsatiladi?

A. balansning passiv qismi 1-bo’limida
B. balansning aktiv qismi 1-bo’limida
D. balansning aktiv qismi 2-bo’limida
E. balansning passiv qismi 2-bo’limida
38. Aktivlarni likvidligi deganda nima tushuniladi?
A. vaqt bo’yicha aktivlarni pul mablag’lariga aylanishi tushuniladi
B. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korxonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko’rsatkich
D. asosiy va aylanma mablag’lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko’rsatadi
E. iqtisodiyotning barcha sohalarini boshqarish tizimining tuzilishi va amal qilinishini belgilab beradi
39. Aylanma aktivlar qatoriga quyidagilar kiradi:
A. TMZ, rezerv kapital, kelgusi davr xarajatlari
B. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, ustav capital
E. Kelgusi davr xarajatlari, ustav capital, taqsimlanmagan foyda
40. Asosiy fondlar necha xil eskiradi
A. Jismoniy eskirish
B. Ma’naviy eskirish
D. Asosiy fondlar eskirmaydi
E. Ma’naviy va jismoniy eskirish
41. Sanoat korxonalarining asosiy ishlab chiqarish fondlari to’g’risidagi ma’lumotlar…olinadi
A. Asosiy vositalar xarakati to’g’risidagi hisobotning 2-3-shakllaridan
B. Moliyaviy hisobotning 1-2- shakllaridan
D. Yilllik hisobotning 2-a ma’lumotnomasidan
E. Moliyaviy hisobotning 1-3 - shakllaridan
42. Sof aktivlar qanday aniqlanadi?
A. Aktivlardan asosiy vositalar ayriladi
B. Aktivlardan majburiyatlar ayriladi
D. Aktivlarga majburiyatlar qo’shiladi
E. Joriy aktivlardan capital qo’yilmalar ayriladi.
43. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
44. Qarz kapitalini to’planganlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
45. Xususiy kapitalning manyovrlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?

A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
46. Uzoq muddatli majburiyatlarning jami mablag’lar va majburiyatlar tarkibidagi salmog’i koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jam mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
47. Kredit oluvchining mahsulotining sifat tasnifida qanday ko’rsatkichlari aniqlanadi?
A. o’sish dinamikasi, o’zgaruvchanlik, istiqbollik
B. texnologiya darajasi, mahsulot sifati, kapital va mehnat sig’imi
D. sotish rejasi, narxning barqarorligi, istiqbollik
E. texnologiya darajasi, mahsulot sifati,istiqbollik
48. Mamlakatimiz tijorat banklari tomonidan xyusga uzoq va qisqa muddatli kreditlarni jalb etishda moliyaviy tahlilda o’rganiladigan ko’rsatkichlar tizimiga nechta guruh ko’rsatkichlari o’rganiladi?
A. 5
B. 4
D. 3
E. 2
49. Bank likvidligini tahlil etishda nechta guruh tahlildan foydalaniladi?
A. 3
B. 4
D. 5
E. 2
50. Joriy likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
51. Tezkor likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Likvid aktivlar/ Qisqa muddatli majburiyatlar
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
52. Joriy aktivlar aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar

53. Debitorlik majburiyatlari aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
54. Foydalilikni aniqlashda korxona xarajatlari qay tartibda guruhlanadi
A. Sotilgan mahsulot tannarxi, davr xarajatlari, moliyaviy faoliyatdan xarajatlar, favqulotda zararlar, soliqlar va yig’imlar
B. To’g’riva egri xarajatlar
D. Mahsulotni ishlab chiqarish xarajatlari, sotish xarajatlari, boshqa sotishlar bo’yicha xarajatlar
E. Ishlab chiqarish va ishlab chiqarishdan tashqari xarajatlar
55. Foydalilik va xarajatlarni yangi tarkibiy guruhlash va o’rganish nima uchun zarur
A. Soliqqa tortish yo’zasidan soliqqa tortiladigan daromad summasini aniqlashning uslubiy shaklini belgilash uchun
B. Hisob tizimini xalqaro hisob andozalariga kuchirish uchun
D. Ishlab chiqarishda real natijaviylikka erishish uchun
E. Ishlab chiqarish xarajatlarini boshqa sarflardan farqlash, moliyaviy boshqaruvning axborot manbaini foydalanuvchilar talabiga moslash, korxonaning faoliyat natijaviyligini soliqqa tortish yo’zasidan reallikni belgilash, ishlab chiqarish faoliyatining samaradorligini baholash, korxona daromadlari va xarajatlarini yuzaga chiqish o’rni bo’yicha hisobga olishni belgilash uchun
56. Debitorlik va kreditorlik qarzlari muddatiga ko’ra necha guruhga bo’linadi
A. 2guruhga: uzoq va joriy muddatli
B. 3 guruhga: uzoq, o’rta va joriy muddatli
D. 4 guruhga: uzoq, o’rta, joriy va qisqa muddatli
E. 5 guruhga: uzoq, o’rta, joriy, qisqa va muddati kelgan
57. Debitorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat) larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz majburiyatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz debitorlik qarzlariga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik qarzlariga
58. Kreditorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz jami kreditorlik majburi-yatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)-larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz kreditorlik qarzlariga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga

E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik majburiyatlariga
59. Debitor qarzlari bu…
A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. O`zga korxonalarning aylanma mablag`larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag`larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi
60. Kreditor qarzlari bu…
A. O`zga korxonalarning aylanma mablag`larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi
B. Aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag`larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
61. Korxonada pul va pul ekvivalentlarining oqimi qaysi faoliyatdan kuzatiladi?
A. investitsion faoliyatdan
B. operatsion faoliyatdan
D. moliyaviy faoliyatdan
E. barcha javoblar to’g’ri
62. Sanoat ishlab chiqarishi asosiy fondlariga nimalar kiradi
A. Ishchilar soni va mehnat vositalari
B. Ishlab chiqarish xarajatlari va mol-mulki summasi
D. Korxona sanoat–ishlab chiqarish faoliyati jarayonida foydalaniladigan mehnat vositalari
E. Korxonada yuzaga keladigan mehnat jarayoni
63. Firmaning pul mablag’lari qanday faoliyatlarda harakat qiladi
A. Xo’jalik, investisiya, soliqqa tortish va moliyaviy faoliyatda
B. Xo’jalik, investisiya, soliqqa tortish va tashqi moliyaviy faoliyatda
D. Xo’jalik, investisiya, soliqqa tortish va valyuta mablag’lar xarakatida
E. Xo’jalik, investisiya, soliqqa tortish va ijara majburiyatlarida
64. “Pul mablag’lari to’g’risidagi hisobot” nechanchi sonli moliyaviy hisobot shakli
A. 3-sonli
B. 4-sonli
D. 2-sonli
E. 1-sonli
65. Korxonaning investitsiya foliyatidan pul kirimi va chiqimi moliyaviy hisobotning nechanchi shaklida ko’rsatilgan?

A. 3-sonli shaklda
B. 2-sonli shaklda
D. 4-sonli shaklda
E. 1-sonli shaklda
66. Pul oqimi to’g’risidagi hisobot kimlarga taqdim etiladi
A. Davlat moliyaviy nazorat organlariga va barcha foydalanuvchilarga
B. Faqat korxona rahbarlariga
D. Faqat hamkorlarga va korxona rahbarlariga
E. Banklar, hamkorlar va korxona rahbarlariga
67. Pul oqimi deganda nimani tushunasiz
A. Pul mablag’larining yil boshidagi qoldig’i + pul mablag’larining yil davomidagi kirimi – pul Mablag’larining yil davomidagi chiqimi = pul mablag’larining yil oxiridagi qoldig’i
B. Pul mablag’lari kirimi
D. Pul mablag’lari chiqimi
E. Pul mablag’larining muayyan davr oraligidagi harakati
68. Pul oqimi ning tahlilining asosiy vazifasi nimadan iborat?
A. Pul va pul mablag’lari xarakatidagi o’zgarishlarni aniqlash va unga baho berish
B. Pul va pul mablag’laridagi kirim hamda chiqim o’zgarishlariga baho berish
D. Pul mablag’lari balansini tuzish
E. Pul mablag’larini boshqarish yuzasidan kerakli ma’lumotlarni tayyorlash
69. Pul oqimi to’g’risidagi hisobot qaysi davrga tuziladi
A. O’tgan yil bo’yicha
B. Joriy davr bo’yicha
D. Faqat choraklar bo’yicha
E. To’liq hisobot davri bo’yicha
70. Zarar bu-……
A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir
E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir
71. Foyda bu-…….
A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir
E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir
72. Xarajat bu-……..
A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir

E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko'payishi yoxud majburiyatlarning ko'payishidir
73. Pul oqimi to'g'risidagi hisobot qaysi usulda tahlil qilinadi
A. Balans uslubida
B. To'g'ri statistik uslubda
D. To'g'ri va egri uslubda
E. To'g'ri balans usulida
74. Pul mablag'lari xarakatdagi aktivlarni qaysi qatoriga kiradi
A. Tez sotiluvchi aktivlarga
B. Sekin sotiluvchi aktivlarga
D. Aylanma mablag'larga
E. Doimiy xarakatdagi aktivlarga
75. Valyuta mablag'lari xarakati to'g'risidagi ma'lumot qaysi hisobot shaklida ilova qilinadi
A. 4-shakl – «Pul oqimi» to'g'risidagi hisobotda
B. 1-shakl - «Balans» da
D. 2-shakl – «Moliyaviy natijalar» to'g'risidagi hisobotda
E. 5-shakl – «Xususiy kapital» to'g'risidagi hisobotda

MUSTAQIL TA'LIM BO'YICHA

76. Moliyaviy faoliyat natijasi qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Sof foyda –Dividendlar
77. Tasodifiy (favqulodda) foyda yoki zarar qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Sof foyda –Dividendlar
78. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Soliq to'langunga qadar umumiy moliyaviy natija-Soliqlar va ajratmalar
79. Soliq to'langunga qadar umumiy moliyaviy natija qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi+Tasodifiy foyda
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Soliq to'langunga qadar umumiy moliyaviy natija-Soliqlar va ajratmalar
80. FIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi

D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo'lishini va foydaning asosiyligini ta'minlaydi
81. LIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo'lishini va foydaning asosiyligini ta'minlaydi
82. AVEKO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo'lishini va foydaning asosiyligini ta'minlaydi
83. NIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo'lishini va foydaning asosiyligini ta'minlaydi
84. Xususiy kapital tarkibiga quyidagilar kiradi:
A. Xususiy kapital bilan qoplanmagan zararlardan
B. Ustav, qo'shilgan va rezerv kapitaldan, taqsimlanmagan foydadan, xususiy kapital bilan qoplanmagan zararlardan
D. Xissadorlik kapitalini o'sishidan
E. Ustav, qo'shilgan va rezerv kapitaldan
85. Moliyaviy leveredj ko'rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Qarz kapitali/Xususiy kapital
B. Sof foyda/Aktivlar
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
86. Xususiy kapitalni tahlil qilishda qaysi hisobot shakllari ma'lumotlariga tayaniladi?
A. 1-shakl – ««Balans», 5-shakl–«Xususiy kapital» to'g'risidagi hisobot
B. 2-shakl – «Moliyaviy natijalar» to'g'risidagi hisobot
D. 4-shakl – «Pul oqimi» to'g'risidagi hisobot
E. 5-shakl – «Xususiy kapital» to'g'risidagi hisobot
87. Ustav kapitalining xususiy kapital tarkibidagi salmog'i koeffitsiyenti quyidagicha aniqlanadi:
A. Qarz kapitali/Xususiy kapital
B. Ustav kapitali/Xususiy kapital
D. Taqsimlanmagan foyda/Xususiy kapital
E. Rezerv kapital/Xususiy kapital
88. Xususiy kapital to'g'risidagi hisobotni tuzishdan maqsad?
A. Balans passivi 1-bo'lim bo'yicha tarkiblashni berish
B. Balansning birinchi bo'limi passivini tartiblashtirish

D. Moliyaviy boshqaruvni axborot so’rovi bilan ta’minlash
E. Korxonaning o’z mablag’lari harakatini baholash va unga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash
89. Quyida berilgan ko‘rsatkichlardan qaysilari korxonaning moliyaviy barqarorlik darajasini ifodalaydi?
A. Debitorlik qarzlarini aylanishi
B. Qarzga olingan va o‘z mablag‘lari nisbati
D. Joriy aktivlarni aylanishi
E. Operatsion davr
90. Rezerv kapitali qaysi moddalar hisobiga hosil bo‘ladi?
A. Foyda
B. Ta’sischilarning pul qo’yishi
D. Pay puli
E. Debitorlik qarzlari
91. Moliyaviy natija bu…
A. Mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi
B. Bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati
D. Korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir
E. Asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir
92. Korxonaning aylanma mablag’lari deganda nimani tushunasiz
A. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, qoldiq tovarlar, muomila xarajatlari, boshqa xarajatlar
B. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, boshqa zaxira va xarajatlar
D. Tovar mahsuloti hajmi asosiy fondlarning o‘rtacha yillik qiymatiga bo‘linadi
E. Uning aylanma fondlari, muomala fondlari va boshqa harakatdagi aktivlarda turgan pul mablag’lari
93. Aktivlarni likvidligi nima
A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. Korxona moliyaviy hisobotlarni to’g’riligini tekshirishdan iborat
D. Balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. Ish vaqtidan samarali foydalanish, biri shlovchiga to’g’ri keluvch io’rtacha yillik ish unumi
94. Joriy likvidlik koeffitsienti nima?
A. Korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi. u sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

B. U aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
95. Korxona pul oqimlari qanday faoliyat natijalaridan tashkil topadi
A. Operatsion faoliyat
B. Investitsion faoliyat
D. Moliyaviy faoliyat
E. Barchasi to'g'ri
96. Fond samarasi (qaytimi) bu-……
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
97. Fond sig'imi bu-…..
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
98. Moliyaviy natija bu-……
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
99. Yalpi foyda bu-……..
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.

B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
100. Operatsion foyda(asosiy faoliyati foydasi) bu-…..
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
101. Umumxo`jalik faoliyatidan olingan foyda(hisobot foydasi) bu-……
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
102. Rentabellik bu-…..
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
103. Jami aktivlarni rentabelligi (mulk rentabelligi) bu-……
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

104. Balansni likvidligi bu-……

A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich

B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

105. Aktivlarni likvidligi bu-…….

A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich

B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

106. Joriy likvidlik koeffitsienti -…….

A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.

B. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.

D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.

E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.

107. Muddatli likvidlik koeffitsienti-……..

A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.

B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.

D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.

E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.

108. Mutlaq likvidlik koeffitsienti-……

A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.

B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
109. Moliyaviy mustaqillik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
110. Aksiyaning daromadligi koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
111. Dividendlik koeffitsenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
112. Foyda va zarar haqida hisobot-……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
113. Buxgalteriya balansi -……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi

B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
114. Kapital to‘g‘risidagi hisobot-…….
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
115. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobot-……..
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
116. Korxona moliviy salohiyatini baholovchi ko‘rsatkichlar tizimi necha guruhga bo’linadi?
A. 4
B. 5
D. 3
E. 2
117. Dastlab “Bankrotlik to’g’risida” gi qonun qachon qabul qilingan?
A. 1994 yil 15-may
B. 1994 yil 25-may
D. 1994 yil 5-may

E. 1994 yil 5-oktabr
118. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning iqtisodiy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:
A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
119. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning moliyaviy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:
A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
120. Korxonalar moliyaviy holatini bashoratlash moliyaviy hisobotning qanday birliklari yuzasidan tuzib chiqiladi:
A. Aktivlar va passivlar balansi bo‘yicha;
B. Daromadlar va xarajatlar balansi bo‘yicha;
D. Pul mablag‘lari kirimi va chiqimi balansi bo‘yicha
E. Barcha javoblar to’g’ri
121. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlashning muhim elementlariga qaysilar kiradi?
A. Aktivlar, kapital va majburiyatlar
B. Moliyaviy natijalar
D. Foyda va zararlarni prognozlash
E. Barcha javoblar to’g’ri
122. Korxonalar reytingini baholashda qanday usullar tizimidan foydalaniladi?
A. Summa usuli, koeffitsiyent usuli, trend usuli, vertikal usul
B. o‘rtacha geometrik usul, ballik usul,summa usuli, koeffitsiyent usuli
D. o’rtacha arifmetik, analiz usuli, sintez usuli
E. ballik usul, masofa usuli, vertikal usul
123. Moliyaviy hisobotlarni bashoratlashning tashqi omilariga quyidagilar kiradi:
A. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, soliq siyosati,raqobatning jiddiyligi,siyosiy barqarorlik,resurslar bozoridagi holat,inflyasiya

B. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli,korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari, ularning tarkibi va tuzilishi, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
D. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
E. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli, kapital oqimini tashkil etilishi, korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari
124. Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatni tahlil etishda faoliyat samaradorligi va natijaviyligiga ta’sir etuvchi omillar qanday tarkiblanadi?
A. ob’ektiv
B. sub’ektiv
D. tanqidiy
E. = ob’ektiv va sub’ektiv
125. Moliyaviy tahlilning mazmuni -bu
A. Xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning moliyaviy holatini muayyan davriylikda, axborotlar oqimini uzluksiz jarayonida joriy va istiqbolli taktik boshqarishning zaruriy asosiga ega bo‘lgan qarorlarni tayyorlashga imkon beruvchi analitik jaroyonlarni tashkil etish va o‘tkazish
B. Korxonalar moliyaviy hotining ayrim sohalarini o’rganib, turkumlarga ajratish, moliyaviy hisobot shakllarining to’g’riligini tasdiqlab berish
D. Korxonaning har tomonlama faoliyatini, moliyaviyotining rivojlanish darajasi va sur’atini o’rganish hamda auditor xulosasini berish
E. Korxona faoliyatini boshqa korxona faolyati bilan taqqoslab, xulosa chiqarish va takliflar hamda tavsiyalar berish
126. Moliyaviy hisobot nechta shakldan iborat?
A. 4 ta
B. 3 ta
D. 2 ta
E. 1 ta
127. Vertikal tahlil nima maqsadda o’tkaziladi?
A. Umumiy yakuniy ko’rsatkichdagi ayrim moddalar salmog’ini aniqlash maqsadida
B. Yuqoridan pastga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
D. Pastdan yuqoriga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
E. Bir necha ko’rsatkichlarni o’zaro solishtirish maqsadida
128. “Balans” atamasining ma’nosi nimadan iborat?
A. lotincha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi

B. inglizcha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi
D. nemischada kitob yurituvchi degan ma’noni anglatadi
E. arabcha so’zdan olingan tarkib topga
129. “Xarajatlar tarkibi to’g’risidagi…” Nizomga asosan korxonaning daromadi qaysi javobda to’g’ri va to'liq ko’rsatilgan?
A. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum, korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, tasodifiy daromadlar
B. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum,korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar
D. asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad
E. moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum
130. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
131. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi
A. Aktivlar, o’z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o‘z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
132. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag‘lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag‘lari va hisobdagi mablag‘lar
D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
133. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko’chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar
E. Joriy aktivlar
134. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag‘lari va taqsimlanmagan foyda
E. O’z mablag’lar manbasi va majburiyatlar
135. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari

B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o'rnatilgan asbob uskunalar, ta'sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi
E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu'ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar
136. O'z mablag'lari deganda nimani tushunasiz?
A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag'lar
B. Korxonaning o'ziga tegishli mablag'lari
D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar
E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag'lar
137. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi
A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag'lar, ssudalar va boshqa qarzlar
B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag'lar
D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag'lar, ssudalar va boshqa qarzlar
E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar
138. Ustav kapitali balansning qaysi bo'limida ko'rsatiladi?
A. Passiv tomon – 1-bo'limda
B. Aktiv tomon – 2-bo'limda
D. Passiv tomon – 2-bo'limda
E. Aktiv tomon – 1-bo'limda
139. Pul mablag'lari balansning qaysi tomonida joylashgan?
A. Balans aktiv 1-bo'limda
B. Balans passiv 1-bo'limda
D. Balans passiv 2-bo'limda
E. Balans aktiv 2-bo'limda
140. Berilgan ko'rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?
A. O'ziga qarashli aylanma mablag' bilan jami o'ziga qarashli mablag' o'rtasidagi nisbat
B. Jami mablag' tarkibida korxonaning o'ziga qarashli mablag'lari ulushining yuqoriligi
D. Majburiyatlar bilan o'z mablag'i o'rtasidagi nisbat
E. Majburiyatlar bilan jami mablag' o'rtasidagi nisbat
141. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tayyor mahsulotni
B. Pul mablag'larini
D. Kelgusi davr xarajatlarini
E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o'tmagan qismini
142. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?

A. Tovar-moddiy zahiralarni
B. Tayyor mahsulotni
D. Pul mablag’larini
E. Joriy debitorlik qarzlarni

143. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni
D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni

144. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o’z mablag’lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta’minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi
E. To’lovga qobillik darajasining yuqoriligi

145. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo’lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan

146. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan

147. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo’shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag’lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda

148. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan

149. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan

150. To’lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko’rsatkichi olinadi?

A. Pul mablag’larining sof chiqimi
B. Pul mablag’larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig’i (valyuta mablag’larini qo’shgan holda)
D. Pul mablag’larining kirim-chiqim o’zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi

4.8.2 OB uchun test savollari (150 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

1.Moliyaviy natija bu…

A. Mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi

B. Bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati

D. Korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir

E. Asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir

2. Korxonaning aylanma mablag’lari deganda nimani tushunasiz

A. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, qoldiq tovarlar, muomila xarajatlari, boshqa xarajatlar

B. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, boshqa zaxira va xarajatlar

D. Tovar mahsuloti hajmi asosiy fondlarning o‘rtacha yillik qiymatiga bo‘linadi

E. Uning aylanma fondlari, muomala fondlari va boshqa harakatdagi aktivlarda turgan pul mablag’lari

3. Aktivlarni likvidligi nima

A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

B. Korxona moliyaviy hisobotlarni to’g’riligini tekshirishdan iborat

D. Balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. Ish vaqtidan samarali foydalanish, biri shlovchiga to’g’ri keluvch io’rtacha yillik ish unumi

4. Joriy likvidlik koeffitsienti nima?

A. Korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi. u sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

B. U aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi

D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi

E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

5. Korxona pul oqimlari qanday faoliyat natijalaridan tashkil topadi

A. Operatsion faoliyat

B. Investitsion faoliyat

D. Moliyaviy faoliyat

E. Barchasi to’g’ri

6. Fond samarasi (qaytimi) bu-……
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
7. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
8. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi
A. Aktivlar, o’z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o‘z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
9. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag‘lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag‘lari va hisobdagi mablag‘lar
D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
10. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko’chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar
E. Joriy aktivlar
11. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag‘lari va taqsimlanmagan foyda
E. O’z mablag’lar manbasi va majburiyatlar
12. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, ta’sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi

E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu’ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar

13. O’z mablag’lari deganda nimani tushunasiz?

A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag’lar

B. Korxonaning o’ziga tegishli mablag’lari

D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar

E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag’lar

14. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi

A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar

B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag’lar

D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar

E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar

15. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?

A. Passiv tomon – 1-bo’limda

B. Aktiv tomon – 2-bo’limda

D. Passiv tomon – 2-bo’limda

E. Aktiv tomon – 1-bo’limda

16. Pul mablag’lari balansning qaysi tomonida joylashgan?

A. Balans aktiv 1-bo’limda

B. Balans passiv 1-bo’limda

D. Balans passiv 2-bo’limda

E. Balans aktiv 2-bo’limda

17. Berilgan ko’rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?

A. O’ziga qarashli aylanma mablag’ bilan jami o’ziga qarashli mablag’ o’rtasidagi nisbat

B. Jami mablag’ tarkibida korxonaning o’ziga qarashli mablag’lari ulushining yuqoriligi

D. Majburiyatlar bilan o’z mablag’i o’rtasidagi nisbat

E. Majburiyatlar bilan jami mablag’ o’rtasidagi nisbat

18. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?

A. Tayyor mahsulotni

B. Pul mablag’larini

D. Kelgusi davr xarajatlarini

E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o’tmagan qismini

19. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?

A. Tovar-moddiy zahiralarni

B. Tayyor mahsulotni

D. Pul mablag’larini

E. Joriy debitorlik qarzlarni

20. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni
D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni
21. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o'z mablag'lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta'minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi
E. To'lovga qobillik darajasining yuqoriligi
22. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo'lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan
23. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan
24. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo'shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag'lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda
25. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan
26. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan
27. To'lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko'rsatkichi olinadi?
A. Pul mablag'larining sof chiqimi

B. Pul mablag’larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig’i (valyuta mablag’larini qo’shgan holda)
D. Pul mablag’larining kirim-chiqim o’zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi
28. Moliyaviy mustaqillik koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Joriy aktivlar / majburiyatlar
B. O’z mablag’lar manbai / balans jami
D. Majburiyatlar / o’z mablag’lar manbai
E. O’z mablag’lar manbai / majburiyatlar
29. Korxona erkin tasarrufida qoluvchi sof foydaning yillar bo’yicha jamlangan qismi balansning qaysi qatorida aks etdi?
A. Taqsimlanmagan foyda
B. Rezerv kapital
D. Ustav kapitali
E. Kapital qo’yilmalar
30. Sotishdan tushgan yalpi foyda qanday topiladi
A. Sotishdan tushum minus ishlab chiqarish tannarxi
B. Sotishdan tushum minus davr xarajatlari
D. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan xarajatlar
E. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan va doimiy xarajatlar
31. Yakuniy moliyaviy natija nima deb ataladi?
A. Yilning sof foydasi
B. Sotishdan ko’rilgan yalpi foyda
D. Yilning sof foydasi yoki qoplanmagan zarari
E. Asosiy faoliyatning yalpi foydasi
32. Yilning sof foyda yoki qoplanmagan zarar summasi qanday aniqlanadi
A. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar summasi
B. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar hamda boshqa soliqlar va yig’imlar
D. Soliq to’loviga qadar foyda
E. Sof foydaning hisob foydasi minus soliqqa tortiladigan (qayta qo’shiluvchi moddalar qo’shilgan holda) foyda
33. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan foyda (daromad) solig’i, boshqa soliq va yig’imlar ayiriladi
B. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar qo‘shiladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar ko‘paytiriladi
34. Soliq to’loviga qadar bo’lgan foyda qanday aniqlanadi
A. Umumxo’jalik faoliyatining moliyaviy natijasi favqulodda foydaga qo`shilib, favqulodda zarar ayiriladi

B. Asosiy faoliyat natijasiga moliyaviy faoliyat daromadlariga qo`shilib moliyaviy faoliyat xarajatlari ayiriladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalaridan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalardan soliq, yig’imlar ayiriladi
35. Asosiy vositalar deb nimaga aytiladi?
A. moddiy ishlab chiqarish, hamda noishlab chiqarish sohasidagi moddiy aktivlarga aytiladi
B. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan vositalarga aytiladi
D. moddiy ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohasida uzoq vaqt mobaynida ishlatiladigan, shuningdek, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
E. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
36. Balans aktiv qismining 1 bo’limida aks ettiriladi –
A. tayyor mahsulot
B. pul mablag’lari
D. qisqa muddatli moliyaviy qo’yilmalar
E. asosiy vositalarning qoldiq qiymati
37. Balans aktivining 2-bo’limida aks ettiriladi –
A. asosiy vositalar
B. tovar-moddiy zaxiralar
D. ustav kapitali
E. daromad va xarajatlar
38. Bir butunli bo’laklarga bo’lib o’rganish –
A. analiz
B. sintez
D. deduktsiya
E. induktsiya
39. Omilli tahlil...
A. omillar ta`sirini tahlili
B. sabablar tahlili
D. masalalar tahlili
E. evristik tahlil
40. Vertikal tahlilga ta’rif bering.
A. hisobot davrini o’tgan yil ko’rsatkichlari bilan solishtirish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma’lumotlar asosida o’tkaziladigan tahlil
E. tarkibiy tahlil bo’lib, tahlil qilinayotgan ob’ektni barcha qismlari bo’yicha o’rganish
41. Uzoq muddatli aktivlar - Bu…
A. uzoq muddatli investisiyalar va kapital qo'yilmalari, ustav kapitali

B. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investisiyalar, kapital qo'yilmalar, uzoq muddatli debitorlik qarzlari va uzoq muddatli kechiktirilgan xarajatlar
D. o'rnatilgan asbob-uskunalar, ustav kapitali, qo'shilgan kapital va rezerv kapitali
E. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning qoldiq qiymati va uzoq muddatli bank kreditlari
42. Uzoq muddatli majburiyatlarni tahlil qilish uchun ma'lumotlarni qaysi shakldan olinadi?
A. 1-shakl "Buxgalteriya balansi"
B. 5-shakl "Xususiy kapital to'g'risidagi hisobot"
D. 4-shakl "Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot"
E. 2-shakl «Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot»
43. Ustav kapitali balansning qaysi bo'limida ko'rsatiladi?
A. aktiv tomon – 1-bo'limda
B. passiv tomon – 2-bo'limda
D. passiv tomon – 1-bo'limda
E. aktiv tomon – 2-bo'limda
44. Tovar-moddiy zahiralari nimaning bir qismi?
A. uzoq muddatli majburiyatlarni
B. joriy aktivlarni
D. uzoq muddatli aktivlarni
E. qisqa muddatli majburiyatlarni
45. Tovarlar qaysi aktiv tarkibiga kiradi?
A. uzoq muddatli aktiv
B. uzoq muddatli investisiya
D. kapital qo'yilmar
E. joriy aktiv
46. Tahlilni boshqaruv va moliyaviy tahlilga bo'linishini qanday izohlash mumkin?
A. korxona buxgalteriya hisobi tizimini boshqaruv va moliyaviy hisobiga bo'linishi asosida takomillashishi
B. menejmentni takomillashishi
D. marketingni takomillashishi
E. auditni takomillashishi
47. Tahlil yordamida...
A. boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslanishi ta'minlanadi
B. qaror tayorlanadi
D. farmon beriladi
E. qarorlar qaytadan ko'rib chiqiladi
48. Tahlil natijalariga bevosita daxldorlarni qanday guruhlarga ajratiladi?
A. moliyaviy va bank
B. bank va soliq
D. tashqi va ichki
E. joriy va istiqbolli

49. Tuzilish vaqtiga ko’ra buxgalteriya balansi tarkibi qaysi javobda to'liq ko'rsatilgan?
A. kirish va joriy, balans-brutto
B. joriy, tarkibiy, balans-netto
D. joriy, bo’lish va birlashtirish, balans-netto
E. kirish, joriy, tugatish, bo’lish va birlashtirish
50. Trend tahliliga ta’rif bering.
A. moliyaviy hisobot elementlari va ko’rsatkichlarini joriy davrga bo’lgan holatini bazis yili yoki asosiy yili ko’rsatkichi bilan o’rganish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma’lumotlar asosida o’tkaziladigantahlil
E. tarkibiy tahlil bo’lib, tahlil qilinayotgan ob’ektni barcha qismlari bo’yicha o’rganish
51. Mahsulot hajmiga qanday mehnat omillari ta`sir etadi?
A. ish haqi
B. ishchilar soni, mehnat unumdorligi
D. moliyaviy resurslar bilan ta`minlanganlik
E. moddiy resurslar bilan ta`minlanganlik
52. Korxonaning moliyaviy holati to’g’risidagi ma’lumotlardan foydalanish huquqi quyidagilarga bo’linadi:
A. moliyaviy va yopiq ma’lumotlar
B. ochiq va joriy ma’lumotlar
D. ochiq va yopiq ma’lumotlar
E. tijorat va ochiq ma’lumotlari
53. Korxona to’lov qobiliyatiga ega bo’ladi, agar joriy aktivlar …
A. qisqa muddatli majburiyatlarni qoplasa
B. ko’chmas mulkga nisbatanko’pbo’lsa
D. o’tgan yildagidan ko’p bo’lsa
E. katta hajmdagimahsulotzaxiralaridaniboratbo’lsa
54. Korxona moliyaviy holatini tahlil qilishni tashkil qilishda rahbarlik rolini kim olib boradi?
A. korxona rahbari
B. bosh buxgalter, iqtisodchi
D. bosh energetik
E. bosh injener
55. Korxona mulkining tarkibi qaysi javobda to’g’ri ko’rsatilgan?
A. uzoq muddatli va joriy aktivlar
B. ustav kapitali va taqsimlanmagan foyda
D. doimiy passivlar
E. qisqa muddatli majburiyatlar va doimiy passivlar
35. Korxonaning tashqi tahlili qaysi tahlilda amalga oshiriladi?
A. iqtisodiy
B. boshqaruv

D. boshqaruv- moliyaviy
E. moliyaviy
36. Kompleks tahlil deb qanday tahlilga aytiladi?
A. bitta ob'yektni faoliyatini bir qancha hisobot davrida, barcha bo'linmalari bilan batafsil o'rganish
B. hamma ob'yektni o'rganish shart bo'lmagan hollarda, ularning ayrimlari tanlab tahlil qilinadi
D. tarmoqlararo umumiy tahlil
E. alohida tarmoqlar tahlili
37. Kapital qo'yilmalar balansning qaysi qismida ko'rsatiladi?
A. balansning passiv qismi 1-bo'limida
B. balansning aktiv qismi 1-bo'limida
D. balansning aktiv qismi 2-bo'limida
E. balansning passiv qismi 2-bo'limida
38. Aktivlarni likvidligi deganda nima tushuniladi?
A. vaqt bo'yicha aktivlarni pul mablag'lariga aylanishi tushuniladi
B. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korxonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko'rsatkich
D. asosiy va aylanma mablag'lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko'rsatadi
E. iqtisodiyotning barcha sohalarini boshqarish tizimining tuzilishi va amal qilinishini belgilab beradi
39. Aylanma aktivlar qatoriga quyidagilar kiradi:
A. TMZ, rezerv kapital, kelgusi davr xarajatlari
B. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, ustav capital
E. Kelgusi davr xarajatlari, ustav capital, taqsimlanmagan foyda
40. Asosiy fondlar necha xil eskiradi
A. Jismoniy eskirish
B. Ma'naviy eskirish
D. Asosiy fondlar eskirmaydi
E. Ma'naviy va jismoniy eskirish
41. Sanoat korxonalarining asosiy ishlab chiqarish fondlari to'g'risidagi ma'lumotlar…olinadi
A. Asosiy vositalar xarakati to'g'risidagi hisobotning 2-3-shakllaridan
B. Moliyaviy hisobotning 1-2- shakllaridan
D. Yilllik hisobotning 2-a ma'lumotnomasidan
E. Moliyaviy hisobotning 1-3 - shakllaridan
42. Sof aktivlar qanday aniqlanadi?
A. Aktivlardan asosiy vositalar ayriladi
B. Aktivlardan majburiyatlar ayriladi
D. Aktivlarga majburiyatlar qo'shiladi
E. Joriy aktivlardan capital qo'yilmalar ayriladi.

43. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag'lar/O'z mablag'lari manbasi
B. O'z aylanma mablag'lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag'lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag'lar
44. Qarz kapitalini to'planganlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag'lar/O'z mablag'lari manbasi
B. O'z aylanma mablag'lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag'lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag'lar
45. Xususiy kapitalning manyovrlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag'lar/O'z mablag'lari manbasi
B. O'z aylanma mablag'lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag'lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag'lar
46. Uzoq muddatli majburiyatlarning jami mablag'lar va majburiyatlar tarkibidagi salmog'i koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag'lar/O'z mablag'lari manbasi
B. O'z aylanma mablag'lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jam mablag'lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag'lar
47. Kredit oluvchining mahsulotining sifat tasnifida qanday ko'rsatkichlari aniqlanadi?
A. o'sish dinamikasi, o'zgaruvchanlik, istiqbollik
B. texnologiya darajasi, mahsulot sifati, kapital va mehnat sig'imi
D. sotish rejasi, narxning barqarorligi, istiqbollik
E. texnologiya darajasi, mahsulot sifati,istiqbollik
48. Mamlakatimiz tijorat banklari tomonidan xyusga uzoq va qisqa muddatli kreditlarni jalb etishda moliyaviy tahlilda o'rganiladigan ko'rsatkichlar tizimiga nechta guruh ko'rsatkichlari o'rganiladi?
A. 5
B. 4
D. 3
E. 2
49. Bank likvidligini tahlil etishda nechta guruh tahlildan foydalaniladi?
A. 3
B. 4
D. 5
E. 2
50. Joriy likvidlik ko'rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar

E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
51. Tezkor likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Likvid aktivlar/ Qisqa muddatli majburiyatlar
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
52. Joriy aktivlar aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
53. Debitorlik majburiyatlari aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
54. Foydalilikni aniqlashda korxona xarajatlari qay tartibda guruhlanadi
A. Sotilgan mahsulot tannarxi, davr xarajatlari, moliyaviy faoliyatdan xarajatlar, favqulotda zararlar, soliqlar va yig’imlar
B. To’g’riva egri xarajatlar
D. Mahsulotni ishlab chiqarish xarajatlari, sotish xarajatlari, boshqa sotishlar bo’yicha xarajatlar
E. Ishlab chiqarish va ishlab chiqarishdan tashqari xarajatlar
55. Foydalilik va xarajatlarni yangi tarkibiy guruhlash va o’rganish nima uchun zarur
A. Soliqqa tortish yo’zasidan soliqqa tortiladigan daromad summasini aniqlashning uslubiy shaklini belgilash uchun
B. Hisob tizimini xalqaro hisob andozalariga kuchirish uchun
D. Ishlab chiqarishda real natijaviylikka erishish uchun
E. Ishlab chiqarish xarajatlarini boshqa sarflardan farqlash, moliyaviy boshqaruvning axborot manbaini foydalanuvchilar talabiga moslash, korxonaning faoliyat natijaviyligini soliqqa tortish yo’zasidan reallikni belgilash, ishlab chiqarish faoliyatining samaradorligini baholash, korxona daromadlari va xarajatlarini yuzaga chiqish o’rni bo’yicha hisobga olishni belgilash uchun
56. Debitorlik va kreditorlik qarzlari muddatiga ko’ra necha guruhga bo’linadi
A. 2guruhga: uzoq va joriy muddatli
B. 3 guruhga: uzoq, o’rta va joriy muddatli
D. 4 guruhga: uzoq, o’rta, joriy va qisqa muddatli
E. 5 guruhga: uzoq, o’rta, joriy, qisqa va muddati kelgan
57. Debitorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat) larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz majburiyatlariga

B. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz debitorlik qarzlariga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik qarzlariga
58. Kreditorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz jami kreditorlik majburi-yatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)-larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz kreditorlik qarzlariga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik majburiyatlariga
59. Debitor qarzlari bu…
A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. O`zga korxonalarning aylanma mablag`larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag`larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi
60. Kreditor qarzlari bu…
A. O`zga korxonalarning aylanma mablag`larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi
B. Aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag`larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
61. Korxonada pul va pul ekvivalentlarining oqimi qaysi faoliyatdan kuzatiladi?
A. investitsion faoliyatdan
B. operatsion faoliyatdan
D. moliyaviy faoliyatdan
E. barcha javoblar to’g’ri
62. Sanoat ishlab chiqarishi asosiy fondlariga nimalar kiradi
A. Ishchilar soni va mehnat vositalari
B. Ishlab chiqarish xarajatlari va mol-mulki summasi
D. Korxona sanoat–ishlab chiqarish faoliyati jarayonida foydalaniladigan mehnat vositalari

E. Korxonada yuzaga keladigan mehnat jarayoni
63. Firmaning pul mablag'lari qanday faoliyatlarda harakat qiladi
A. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va moliyaviy faoliyatda
B. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va tashqi moliyaviy faoliyatda
D. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va valyuta mablag'lar xarakatida
E. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va ijara majburiyatlarida
64. "Pul mablag'lari to'g'risidagi hisobot" nechanchi sonli moliyaviy hisobot shakli
A. 3-sonli
B. 4-sonli
D. 2-sonli
E. 1-sonli
65. Korxonaning investitsiya foliyatidan pul kirimi va chiqimi moliyaviy hisobotning nechanchi shaklida ko'rsatilgan?
A. 3-sonli shaklda
B. 2-sonli shaklda
D. 4-sonli shaklda
E. 1-sonli shaklda
66. Pul oqimi to'g'risidagi hisobot kimlarga taqdim etiladi
A. Davlat moliyaviy nazorat organlariga va barcha foydalanuvchilarga
B. Faqat korxona rahbarlariga
D. Faqat hamkorlarga va korxona rahbarlariga
E. Banklar, hamkorlar va korxona rahbarlariga
67. Pul oqimi deganda nimani tushunasiz
A. Pul mablag'larining yil boshidagi qoldig'i + pul mablag'larining yil davomidagi kirimi – pul Mablag'larining yil davomidagi chiqimi = pul mablag'larining yil oxiridagi qoldig'i
B. Pul mablag'lari kirimi
D. Pul mablag'lari chiqimi
E. Pul mablag'larining muayyan davr oraligidagi harakati
68. Pul oqimi ning tahlilining asosiy vazifasi nimadan iborat?
A. Pul va pul mablag'lari xarakatidagi o'zgarishlarni aniqlash va unga baho berish
B. Pul va pul mablag'laridagi kirim hamda chiqim o'zgarishlariga baho berish
D. Pul mablag'lari balansini tuzish
E. Pul mablag'larini boshqarish yuzasidan kerakli ma'lumotlarni tayyorlash
69. Pul oqimi to'g'risidagi hisobot qaysi davrga tuziladi
A. O'tgan yil bo'yicha
B. Joriy davr bo'yicha
D. Faqat choraklar bo'yicha
E. To'liq hisobot davri bo'yicha
70. Zarar bu-……
A. Daromad va xarajatlar o'rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o'rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir

E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir

71. Foyda bu-…….

A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq

B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq

D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir

E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir

72. Xarajat bu-……..

A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq

B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq

D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir

E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir

73. Pul oqimi to’g’risidagi hisobot qaysi usulda tahlil qilinadi

A. Balans uslubida

B. To’g’ri statistik uslubda

D. To’g’ri va egri uslubda

E. To’g’ri balans usulida

74. Pul mablag’lari xarakatdagi aktivlarni qaysi qatoriga kiradi

A. Tez sotiluvchi aktivlarga

B. Sekin sotiluvchi aktivlarga

D. Aylanma mablag’larga

E. Doimiy xarakatdagi aktivlarga

75. Valyuta mablag’lari xarakati to’g’risidagi ma’lumot qaysi hisobot shaklida ilova qilinadi

A. 4-shakl – «Pul oqimi» to’g’risidagi hisobotda

B. 1-shakl - «Balans» da

D. 2-shakl – «Moliyaviy natijalar» to’g’risidagi hisobotda

E. 5-shakl – «Xususiy kapital» to’g’risidagi hisobotda

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

76. Moliyaviy faoliyat natijasi qanday aniqlanadi?

A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat

B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi

D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar

E. Sof foyda –Dividendlar

77. Tasodifiy (favqulodda) foyda yoki zarar qanday aniqlanadi?

A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat

B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi

D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar

E. Sof foyda –Dividendlar

78. Sof foyda qanday aniqlanadi?

A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat

B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Soliq to’langunga qadar umumiy moliyaviy natija-Soliqlar va ajratmalar
79. Soliq to’langunga qadar umumiy moliyaviy natija qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi+Tasodifiy foyda
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Soliq to’langunga qadar umumiy moliyaviy natija-Soliqlar va ajratmalar
80. FIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
81. LIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
82. AVEKO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
83. NIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
84. Xususiy kapital tarkibiga quyidagilar kiradi:
A. Xususiy kapital bilan qoplanmagan zararlardan
B. Ustav, qo’shilgan va rezerv kapitaldan, taqsimlanmagan foydadan, xususiy kapital bilan qoplanmagan zararlardan
D. Xissadorlik kapitalini o’sishidan
E. Ustav, qo’shilgan va rezerv kapitaldan
85. Moliyaviy leveredj ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Qarz kapitali/Xususiy kapital
B. Sof foyda/Aktivlar
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar

E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
86. Xususiy kapitalni tahlil qilishda qaysi hisobot shakllari ma’lumotlariga tayaniladi?
A. 1-shakl – ««Balans», 5-shakl–«Xususiy kapital» to’g’risidagi hisobot
B. 2-shakl – «Moliyaviy natijalar» to’g’risidagi hisobot
D. 4-shakl – «Pul oqimi» to’g’risidagi hisobot
E. 5-shakl – «Xususiy kapital» to’g’risidagi hisobot
87. Ustav kapitalining xususiy kapital tarkibidagi salmog’i koeffitsiyenti quyidagicha aniqlanadi:
A. Qarz kapitali/Xususiy kapital
B. Ustav kapitali/Xususiy kapital
D. Taqsimlanmagan foyda/Xususiy kapital
E. Rezerv kapital/Xususiy kapital
88. Xususiy kapital to’g’risidagi hisobotni tuzishdan maqsad?
A. Balans passivi 1-bo’lim bo’yicha tarkiblashni berish
B. Balansning birinchi bo’limi passivini tartiblashtirish
D. Moliyaviy boshqaruvni axborot so’rovi bilan ta’minlash
E. Korxonaning o’z mablag’lari harakatini baholash va unga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash
89. Quyida berilgan ko‘rsatkichlardan qaysilari korxonaning moliyaviy barqarorlik darajasini ifodalaydi?
A. Debitorlik qarzlarini aylanishi
B. Qarzga olingan va o‘z mablag‘lari nisbati
D. Joriy aktivlarni aylanishi
E. Operatsion davr
90. Rezerv kapitali qaysi moddalar hisobiga hosil bo‘ladi?
A. Foyda
B. Ta’sischilarning pul qo’yishi
D. Pay puli
E. Debitorlik qarzlari
91. Moliyaviy natija bu…
A. Mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi
B. Bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati
D. Korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir
E. Asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir
92. Korxonaning aylanma mablag’lari deganda nimani tushunasiz
A. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, qoldiq tovarlar, muomila xarajatlari, boshqa xarajatlar

B. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, boshqa zaxira va xarajatlar
D. Tovar mahsuloti hajmi asosiy fondlarning o‘rtacha yillik qiymatiga bo‘linadi
E. Uning aylanma fondlari, muomala fondlari va boshqa harakatdagi aktivlarda turgan pul mablag’lari
93. Aktivlarni likvidligi nima
A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. Korxona moliyaviy hisobotlarni to’g’riligini tekshirishdan iborat
D. Balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. Ish vaqtidan samarali foydalanish, biri shlovchiga to’g’ri keluvch io’rtacha yillik ish unumi
94. Joriy likvidlik koeffitsienti nima?
A. Korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi. u sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
B. U aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
95. Korxona pul oqimlari qanday faoliyat natijalaridan tashkil topadi
A. Operatsion faoliyat
B. Investitsion faoliyat
D. Moliyaviy faoliyat
E. Barchasi to’g’ri
96. Fond samarasi (qaytimi) bu-……
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
97. Fond sig’imi bu-…..
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.

D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
98. Moliyaviy natija bu-……
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
99. Yalpi foyda bu-……..
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
100. Operatsion foyda(asosiy faoliyati foydasi) bu-…..
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
101. Umumxo`jalik faoliyatidan olingan foyda(hisobot foydasi) bu-……
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
102. Rentabellik bu-…..
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich

B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
103. Jami aktivlarni rentabelligi (mulk rentabelligi) bu-……
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
104. Balansni likvidligi bu-……
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
105. Aktivlarni likvidligi bu-…….
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
106. Joriy likvidlik koeffitsienti -…….
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.

D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
107. Muddatli likvidlik koeffitsienti-……..
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
108. Mutlaq likvidlik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
109. Moliyaviy mustaqillik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
110. Aksiyaning daromadligi koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
111. Dividendlik koeffitsenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi

E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
112. Foyda va zarar haqida hisobot-……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
113. Buxgalteriya balansi -……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
114. Kapital to‘g‘risidagi hisobot-…….
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
115. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobot-……..
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi

D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
116. Korxona moliviy salohiyatini baholovchi ko‘rsatkichlar tizimi necha guruhga bo’linadi?
A. 4
B. 5
D. 3
E. 2
117. Dastlab “Bankrotlik to’g’risida” gi qonun qachon qabul qilingan?
A. 1994 yil 15-may
B. 1994 yil 25-may
D. 1994 yil 5-may
E. 1994 yil 5-oktabr
118. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning iqtisodiy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:
A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
119. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning moliyaviy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:
A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
120. Korxonalar moliyaviy holatini bashoratlash moliyaviy hisobotning qanday birliklari yuzasidan tuzib chiqiladi:
A. Aktivlar va passivlar balansi bo‘yicha;
B. Daromadlar va xarajatlar balansi bo‘yicha;
D. Pul mablag‘lari kirimi va chiqimi balansi bo‘yicha
E. Barcha javoblar to’g’ri

121. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlashning muhim elementlariga qaysilar kiradi?
A. Aktivlar, kapital va majburiyatlar
B. Moliyaviy natijalar
D. Foyda va zararlarni prognozlash
E. Barcha javoblar to’g’ri
122. Korxonalar reytingini baholashda qanday usullar tizimidan foydalaniladi?
A. Summa usuli, koeffitsiyent usuli, trend usuli, vertikal usul
B. o‘rtacha geometrik usul, ballik usul,summa usuli, koeffitsiyent usuli
D. o’rtacha arifmetik, analiz usuli, sintez usuli
E. ballik usul, masofa usuli, vertikal usul
123. Moliyaviy hisobotlarni bashoratlashning tashqi omilariga quyidagilar kiradi:
A. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, soliq siyosati,raqobatning jiddiyligi,siyosiy barqarorlik,resurslar bozoridagi holat,inflyasiya
B. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli,korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari, ularning tarkibi va tuzilishi, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
D. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
E. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli, kapital oqimini tashkil etilishi, korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari
124. Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatni tahlil etishda faoliyat samaradorligi va natijaviyligiga ta’sir etuvchi omillar qanday tarkiblanadi?
A. ob’ektiv
B. sub’ektiv
D. tanqidiy
E. = ob’ektiv va sub’ektiv
125. Moliyaviy tahlilning mazmuni -bu
A. Xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning moliyaviy holatini muayyan davriylikda, axborotlar oqimini uzluksiz jarayonida joriy va istiqbolli taktik boshqarishning zaruriy asosiga ega bo‘lgan qarorlarni tayyorlashga imkon beruvchi analitik jaroyonlarni tashkil etish va o‘tkazish
B. Korxonalar moliyaviy hotining ayrim sohalarini o’rganib, turkumlarga ajratish, moliyaviy hisobot shakllarining to’g’riligini tasdiqlab berish
D. Korxonaning har tomonlama faoliyatini, moliyaviyotining rivojlanish darajasi va sur’atini o’rganish hamda auditor xulosasini berish

E. Korxona faoliyatini boshqa korxona faolyati bilan taqqoslab, xulosa chiqarish va takliflar hamda tavsiyalar berish
126. Moliyaviy hisobot nechta shakldan iborat?
A. 4 ta
B. 3 ta
D. 2 ta
E. 1 ta
127. Vertikal tahlil nima maqsadda o'tkaziladi?
A. Umumiy yakuniy ko'rsatkichdagi ayrim moddalar salmog'ini aniqlash maqsadida
B. Yuqoridan pastga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
D. Pastdan yuqoriga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
E. Bir necha ko'rsatkichlarni o'zaro solishtirish maqsadida
128. "Balans" atamasining ma'nosi nimadan iborat?
A. lotincha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so'zlaridan tarkib topib, tom ma'noda ikki palla degan ma'noni anglatadi
B. inglizcha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so'zlaridan tarkib topib, tom ma'noda ikki palla degan ma'noni anglatadi
D. nemischada kitob yurituvchi degan ma'noni anglatadi
E. arabcha so'zdan olingan tarkib topga
129. "Xarajatlar tarkibi to'g'risidagi…" Nizomga asosan korxonaning daromadi qaysi javobda to'g'ri va to'liq ko'rsatilgan?
A. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum, korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, tasodifiy daromadlar
B. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum,korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar
D. asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad
E. moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum
130. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
131. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi
A. Aktivlar, o'z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o'z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
132. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag'lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag'lari va hisobdagi mablag'lar

D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
133. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko'chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar
E. Joriy aktivlar
134. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag'lari va taqsimlanmagan foyda
E. O'z mablag'lar manbasi va majburiyatlar
135. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o'rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o'rnatilgan asbob uskunalar, ta'sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi
E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu'ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar
136. O'z mablag'lari deganda nimani tushunasiz?
A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag'lar
B. Korxonaning o'ziga tegishli mablag'lari
D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar
E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag'lar
137. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi
A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag'lar, ssudalar va boshqa qarzlar
B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag'lar
D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag'lar, ssudalar va boshqa qarzlar
E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar
138. Ustav kapitali balansning qaysi bo'limida ko'rsatiladi?
A. Passiv tomon – 1-bo'limda
B. Aktiv tomon – 2-bo'limda
D. Passiv tomon – 2-bo'limda
E. Aktiv tomon – 1-bo'limda
139. Pul mablag'lari balansning qaysi tomonida joylashgan?
A. Balans aktiv 1-bo'limda
B. Balans passiv 1-bo'limda
D. Balans passiv 2-bo'limda

E. Balans aktiv 2-bo’limda
140. Berilgan ko’rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?
A. O’ziga qarashli aylanma mablag’ bilan jami o’ziga qarashli mablag’ o’rtasidagi nisbat
B. Jami mablag’ tarkibida korxonaning o’ziga qarashli mablag’lari ulushining yuqoriligi
D. Majburiyatlar bilan o’z mablag’i o’rtasidagi nisbat
E. Majburiyatlar bilan jami mablag’ o’rtasidagi nisbat
141. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tayyor mahsulotni
B. Pul mablag’larini
D. Kelgusi davr xarajatlarini
E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o’tmagan qismini
142. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tovar-moddiy zahiralarni
B. Tayyor mahsulotni
D. Pul mablag’larini
E. Joriy debitorlik qarzlarni
143. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni
D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni
144. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o’z mablag’lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta’minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi
E. To’lovga qobillik darajasining yuqoriligi
145. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo’lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan
146. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan
147. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo’shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda

B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag'lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda
148. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan
149. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan
150. To'lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko'rsatkichi olinadi?
A. Pul mablag'larining sof chiqimi
B. Pul mablag'larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig'i (valyuta mablag'larini qo'shgan holda)
D. Pul mablag'larining kirim-chiqim o'zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi

4.9.YaB uchun test savollari (300 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

1. Korxonaning aylanma mablag’lari deganda nimani tushunasiz
A. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, qoldiq tovarlar, muomila xarajatlari, boshqa xarajatlar
B. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, boshqa zaxira va xarajatlar
D. Tovar mahsuloti hajmi asosiy fondlarning o‘rtacha yillik qiymatiga bo‘linadi
E. Uning aylanma fondlari, muomala fondlari va boshqa harakatdagi aktivlarda turgan pul mablag’lari
2. Moliyaviy natija bu…
A. Mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi
B. Bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati
D. Korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir
E. Asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir
3. Aktivlarni likvidligi nima
A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. Korxona moliyaviy hisobotlarni to’g’riligini tekshirishdan iborat
D. Balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. Ish vaqtidan samarali foydalanish, biri shlovchiga to’g’ri keluvch io’rtacha yillik ish unumi
4. Joriy likvidlik koeffitsienti nima?
A. Korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi. u sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
B. U aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
5. Korxona pul oqimlari qanday faoliyat natijalaridan tashkil topadi
A. Operatsion faoliyat
B. Investitsion faoliyat
D. Moliyaviy faoliyat
E. Barchasi to’g’ri
6. Fond samarasi (qaytimi) bu-……

A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
7. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
8. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi
A. Aktivlar, o’z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o‘z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
9. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag‘lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag‘lari va hisobdagi mablag‘lar
D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
10. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko’chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar
E. Joriy aktivlar
11. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag‘lari va taqsimlanmagan foyda
E. O’z mablag’lar manbasi va majburiyatlar
12. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, ta’sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi
E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu’ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar

13. O’z mablag’lari deganda nimani tushunasiz?
A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag’lar
B. Korxonaning o’ziga tegishli mablag’lari
D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar
E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag’lar
14. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi
A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar
B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag’lar
D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar
E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar
15. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?
A. Passiv tomon – 1-bo’limda
B. Aktiv tomon – 2-bo’limda
D. Passiv tomon – 2-bo’limda
E. Aktiv tomon – 1-bo’limda
16. Pul mablag’lari balansning qaysi tomonida joylashgan?
A. Balans aktiv 1-bo’limda
B. Balans passiv 1-bo’limda
D. Balans passiv 2-bo’limda
E. Balans aktiv 2-bo’limda
17. Berilgan ko’rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?
A. O’ziga qarashli aylanma mablag’ bilan jami o’ziga qarashli mablag’ o’rtasidagi nisbat
B. Jami mablag’ tarkibida korxonaning o’ziga qarashli mablag’lari ulushining yuqoriligi
D. Majburiyatlar bilan o’z mablag’i o’rtasidagi nisbat
E. Majburiyatlar bilan jami mablag’ o’rtasidagi nisbat
18. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tayyor mahsulotni
B. Pul mablag’larini
D. Kelgusi davr xarajatlarini
E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o’tmagan qismini
19. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tovar-moddiy zahiralarni
B. Tayyor mahsulotni
D. Pul mablag’larini
E. Joriy debitorlik qarzlarni
20. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni

D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni
21. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o’z mablag’lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta’minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi
E. To’lovga qobillik darajasining yuqoriligi
22. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo’lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan
23. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan
24. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo’shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag’lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda
25. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan
26. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan
27. To’lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko’rsatkichi olinadi?
A. Pul mablag’larining sof chiqimi
B. Pul mablag’larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig’i (valyuta mablag’larini qo’shgan holda)
D. Pul mablag’larining kirim-chiqim o’zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi

28. Moliyaviy mustaqillik koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Joriy aktivlar / majburiyatlar
B. O’z mablag’lar manbai / balans jami
D. Majburiyatlar / o’z mablag’lar manbai
E. O’z mablag’lar manbai / majburiyatlar
29. Korxona erkin tasarrufida qoluvchi sof foydaning yillar bo’yicha jamlangan qismi balansning qaysi qatorida aks etdi?
A. Taqsimlanmagan foyda
B. Rezerv kapital
D. Ustav kapitali
E. Kapital qo’yilmalar
30. Sotishdan tushgan yalpi foyda qanday topiladi
A. Sotishdan tushum minus ishlab chiqarish tannarxi
B. Sotishdan tushum minus davr xarajatlari
D. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan xarajatlar
E. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan va doimiy xarajatlar
31. Yakuniy moliyaviy natija nima deb ataladi?
A. Yilning sof foydasi
B. Sotishdan ko’rilgan yalpi foyda
D. Yilning sof foydasi yoki qoplanmagan zarari
E. Asosiy faoliyatning yalpi foydasi
32. Yilning sof foyda yoki qoplanmagan zarar summasi qanday aniqlanadi
A. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar summasi
B. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar hamda boshqa soliqlar va yig’imlar
D. Soliq to’loviga qadar foyda
E. Sof foydaning hisob foydasi minus soliqqa tortiladigan (qayta qo’shiluvchi moddalar qo’shilgan holda) foyda
33. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan foyda (daromad) solig’i, boshqa soliq va yig’imlar ayiriladi
B. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar qo‘shiladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar ko‘paytiriladi
34. Soliq to’loviga qadar bo’lgan foyda qanday aniqlanadi
A. Umumxo’jalik faoliyatining moliyaviy natijasi favqulodda foydaga qo`shilib, favqulodda zarar ayiriladi
B. Asosiy faoliyat natijasiga moliyaviy faoliyat daromadlariga qo`shilib moliyaviy faoliyat xarajatlari ayiriladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalaridan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalardan soliq, yig’imlar ayiriladi

35. Asosiy vositalar deb nimaga aytiladi?
A. moddiy ishlab chiqarish, hamda noishlab chiqarish sohasidagi moddiy aktivlarga aytiladi
B. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan vositalarga aytiladi
D. moddiy ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohasida uzoq vaqt mobaynida ishlatiladigan, shuningdek, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
E. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
36. Balans aktiv qismining 1 bo'limida aks ettiriladi –
A. tayyor mahsulot
B. pul mablag'lari
D. qisqa muddatli moliyaviy qo'yilmalar
E. asosiy vositalarning qoldiq qiymati
37. Balans aktivining 2-bo'limida aks ettiriladi –
A. asosiy vositalar
B. tovar-moddiy zaxiralar
D. ustav kapitali
E. daromad va xarajatlar
38. Bir butunli bo'laklarga bo'lib o'rganish –
A. analiz
B. sintez
D. deduktsiya
E. induktsiya
39. Omilli tahlil...
A. omillar ta`sirini tahlili
B. sabablar tahlili
D. masalalar tahlili
E. evristik tahlil
40. Vertikal tahlilga ta'rif bering.
A. hisobot davrini o'tgan yil ko'rsatkichlari bilan solishtirish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma'lumotlar asosida o'tkaziladigan tahlil
E. tarkibiy tahlil bo'lib, tahlil qilinayotgan ob'ektni barcha qismlari bo'yicha o'rganish
41. Uzoq muddatli aktivlar - Bu…
A. uzoq muddatli investisiyalar va kapital qo'yilmalari, ustav kapitali
B. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investisiyalar, kapital qo'yilmalar, uzoq muddatli debitorlik qarzlari va uzoq muddatli kechiktirilgan xarajatlar
D. o'rnatilgan asbob-uskunalar, ustav kapitali, qo'shilgan kapital va rezerv kapitali

E. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning qoldiq qiymati va uzoq muddatli bank kreditlari
42. Uzoq muddatli majburiyatlarni tahlil qilish uchun ma’lumotlarni qaysi shakldan olinadi?
A. 1-shakl “Buxgalteriya balansi”
B. 5-shakl “Xususiy kapital to’g’risidagi hisobot”
D. 4-shakl “Pul oqimlari to’g’risidagi hisobot”
E. 2-shakl «Moliyaviy natijalar to’g’risidagi hisobot»
43. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?
A. aktiv tomon – 1-bo’limda
B. passiv tomon – 2-bo’limda
D. passiv tomon – 1-bo’limda
E. aktiv tomon – 2-bo’limda
44. Tovar-moddiy zahiralari nimaning bir qismi?
A. uzoq muddatli majburiyatlarni
B. joriy aktivlarni
D. uzoq muddatli aktivlarni
E. qisqa muddatli majburiyatlarni
45. Tovarlar qaysi aktiv tarkibiga kiradi?
A. uzoq muddatli aktiv
B. uzoq muddatli investisiya
D. kapital qo’yilmar
E. joriy aktiv
46. Tahlilni boshqaruv va moliyaviy tahlilga bo’linishini qanday izohlash mumkin?
A. korxona buxgalteriya hisobi tizimini boshqaruv va moliyaviy hisobiga bo’linishi asosida takomillashishi
B. menejmentni takomillashishi
D. marketingni takomillashishi
E. auditni takomillashishi
47. Tahlil yordamida...
A. boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslanishi ta’minlanadi
B. qaror tayorlanadi
D. farmon beriladi
E. qarorlar qaytadan ko’rib chiqiladi
48. Tahlil natijalariga bevosita daxldorlarni qanday guruhlarga ajratiladi?
A. moliyaviy va bank
B. bank va soliq
D. tashqi va ichki
E. joriy va istiqbolli
49. Tuzilish vaqtiga ko’ra buxgalteriya balansi tarkibi qaysi javobda to'liq ko'rsatilgan?
A. kirish va joriy, balans-brutto
B. joriy, tarkibiy, balans-netto

D. joriy, bo’lish va birlashtirish, balans-netto
E. kirish, joriy, tugatish, bo’lish va birlashtirish
50. Trend tahliliga ta’rif bering.
A. moliyaviy hisobot elementlari va ko’rsatkichlarini joriy davrga bo’lgan holatini bazis yili yoki asosiy yili ko’rsatkichi bilan o’rganish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma’lumotlar asosida o’tkaziladigantahlil
E. tarkibiy tahlil bo’lib, tahlil qilinayotgan ob’ektni barcha qismlari bo’yicha o’rganish
51. Mahsulot hajmiga qanday mehnat omillari ta`sir etadi?
A. ish haqi
B. ishchilar soni, mehnat unumdorligi
D. moliyaviy resurslar bilan ta`minlanganlik
E. moddiy resurslar bilan ta`minlanganlik
52. Korxonaning moliyaviy holati to’g’risidagi ma’lumotlardan foydalanish huquqi quyidagilarga bo’linadi:
A. moliyaviy va yopiq ma’lumotlar
B. ochiq va joriy ma’lumotlar
D. ochiq va yopiq ma’lumotlar
E. tijorat va ochiq ma’lumotlari
53. Korxona to’lov qobiliyatiga ega bo’ladi, agar joriy aktivlar …
A. qisqa muddatli majburiyatlarni qoplasa
B. ko’chmas mulkga nisbatanko’pbo’lsa
D. o’tgan yildagidan ko’p bo’lsa
E. katta hajmdagimahsulotzaxiralaridaniboratbo’lsa
54. Korxona moliyaviy holatini tahlil qilishni tashkil qilishda rahbarlik rolini kim olib boradi?
A. korxona rahbari
B. bosh buxgalter, iqtisodchi
D. bosh energetik
E. bosh injener
55. Korxona mulkining tarkibi qaysi javobda to’g’ri ko’rsatilgan?
A. uzoq muddatli va joriy aktivlar
B. ustav kapitali va taqsimlanmagan foyda
D. doimiy passivlar
E. qisqa muddatli majburiyatlar va doimiy passivlar
56. Debitorlik va kreditorlik qarzlari muddatiga ko’ra necha guruhga bo’linadi
A. 2guruhga: uzoq va joriy muddatli
B. 3 guruhga: uzoq, o’rta va joriy muddatli
D. 4 guruhga: uzoq, o’rta, joriy va qisqa muddatli
E. 5 guruhga: uzoq, o’rta, joriy, qisqa va muddati kelgan
57. Debitorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi

A. Mahsulot (ish, xizmat) larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz majburiyatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz debitorlik qarzlariga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik qarzlariga
58. Kreditorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz jami kreditorlik majburi-yatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)-larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz kreditorlik qarzlariga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik majburiyatlariga
59. Debitor qarzlari bu…
A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. O`zga korxonalarning aylanma mablag`larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag`larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi
60. Kreditor qarzlari bu…
A. O`zga korxonalarning aylanma mablag`larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi
B. Aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag`larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
61. Korxonada pul va pul ekvivalentlarining oqimi qaysi faoliyatdan kuzatiladi?
A. investitsion faoliyatdan
B. operatsion faoliyatdan
D. moliyaviy faoliyatdan
E. barcha javoblar to’g’ri
62. Sanoat ishlab chiqarishi asosiy fondlariga nimalar kiradi
A. Ishchilar soni va mehnat vositalari
B. Ishlab chiqarish xarajatlari va mol-mulki summasi

D. Korxona sanoat–ishlab chiqarish faoliyati jarayonida foydalaniladigan mehnat vositalari
E. Korxonada yuzaga keladigan mehnat jarayoni
63. Firmaning pul mablag'lari qanday faoliyatlarda harakat qiladi
A. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va moliyaviy faoliyatda
B. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va tashqi moliyaviy faoliyatda
D. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va valyuta mablag'lar xarakatida
E. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va ijara majburiyatlarida
64. "Pul mablag'lari to'g'risidagi hisobot" nechanchi sonli moliyaviy hisobot shakli
A. 3-sonli B. 4-sonli D. 2-sonli E. 1-sonli
65. Korxonaning investitsiya foliyatidan pul kirimi va chiqimi moliyaviy hisobotning nechanchi shaklida ko'rsatilgan?
A. 3-sonli shaklda
B. 2-sonli shaklda
D. 4-sonli shaklda
E. 1-sonli shaklda
66. Pul oqimi to'g'risidagi hisobot kimlarga taqdim etiladi
A. Davlat moliyaviy nazorat organlariga va barcha foydalanuvchilarga
B. Faqat korxona rahbarlariga
D. Faqat hamkorlarga va korxona rahbarlariga
E. Banklar, hamkorlar va korxona rahbarlariga
67. Pul oqimi deganda nimani tushunasiz
A. Pul mablag'larining yil boshidagi qoldig'i + pul mablag'larining yil davomidagi kirimi – pul Mablag'larining yil davomidagi chiqimi = pul mablag'larining yil oxiridagi qoldig'i
B. Pul mablag'lari kirimi
D. Pul mablag'lari chiqimi
E. Pul mablag'larining muayyan davr oraligidagi harakati
68. Pul oqimi ning tahlilining asosiy vazifasi nimadan iborat?
A. Pul va pul mablag'lari xarakatidagi o'zgarishlarni aniqlash va unga baho berish
B. Pul va pul mablag'laridagi kirim hamda chiqim o'zgarishlariga baho berish
D. Pul mablag'lari balansini tuzish
E. Pul mablag'larini boshqarish yuzasidan kerakli ma'lumotlarni tayyorlash
69. Pul oqimi to'g'risidagi hisobot qaysi davrga tuziladi
A. O'tgan yil bo'yicha
B. Joriy davr bo'yicha
D. Faqat choraklar bo'yicha
E. To'liq hisobot davri bo'yicha
70. Zarar bu-……
A. Daromad va xarajatlar o'rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o'rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir

E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir
71. Foyda bu-…….
A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir
E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir
72. Xarajat bu-……..
A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir
E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir
73. Pul oqimi to’g’risidagi hisobot qaysi usulda tahlil qilinadi
A. Balans uslubida
B. To’g’ri statistik uslubda
D. To’g’ri va egri uslubda
E. To’g’ri balans usulida
74. Pul mablag’lari xarakatdagi aktivlarni qaysi qatoriga kiradi
A. Tez sotiluvchi aktivlarga
B. Sekin sotiluvchi aktivlarga
D. Aylanma mablag’larga
E. Doimiy xarakatdagi aktivlarga
75. Valyuta mablag’lari xarakati to’g’risidagi ma’lumot qaysi hisobot shaklida ilova qilinadi
A. 4-shakl – «Pul oqimi» to’g’risidagi hisobotda
B. 1-shakl - «Balans» da
D. 2-shakl – «Moliyaviy natijalar» to’g’risidagi hisobotda
E. 5-shakl – «Xususiy kapital» to’g’risidagi hisobotda
76. Moliyaviy faoliyat natijasi qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Sof foyda –Dividendlar
77. Tasodifiy (favqulodda) foyda yoki zarar qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Sof foyda –Dividendlar
78. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi

D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Soliq to’langunga qadar umumiy moliyaviy natija-Soliqlar va ajratmalar
79. Soliq to’langunga qadar umumiy moliyaviy natija qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi+Tasodifiy foyda
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Soliq to’langunga qadar umumiy moliyaviy natija-Soliqlar va ajratmalar
80. FIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
81. LIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
82. AVEKO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
83. NIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
84. Xususiy kapital tarkibiga quyidagilar kiradi:
A. Xususiy kapital bilan qoplanmagan zararlardan
B. Ustav, qo’shilgan va rezerv kapitaldan, taqsimlanmagan foydadan, xususiy kapital bilan qoplanmagan zararlardan
D. Xissadorlik kapitalini o’sishidan
E. Ustav, qo’shilgan va rezerv kapitaldan
85. Moliyaviy leveredj ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Qarz kapitali/Xususiy kapital
B. Sof foyda/Aktivlar
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
86. Xususiy kapitalni tahlil qilishda qaysi hisobot shakllari ma’lumotlariga tayaniladi?
A. 1-shakl – ««Balans», 5-shakl–«Xususiy kapital» to’g’risidagi hisobot
B. 2-shakl – «Moliyaviy natijalar» to’g’risidagi hisobot

D. 4-shakl – «Pul oqimi» to’g’risidagi hisobot
E. 5-shakl – «Xususiy kapital» to’g’risidagi hisobot
87. Ustav kapitalining xususiy kapital tarkibidagi salmog’i koeffitsiyenti quyidagicha aniqlanadi:
A. Qarz kapitali/Xususiy kapital
B. Ustav kapitali/Xususiy kapital
D. Taqsimlanmagan foyda/Xususiy kapital
E. Rezerv kapital/Xususiy kapital
88. Xususiy kapital to’g’risidagi hisobotni tuzishdan maqsad?
A. Balans passivi 1-bo’lim bo’yicha tarkiblashni berish
B. Balansning birinchi bo’limi passivini tartiblashtirish
D. Moliyaviy boshqaruvni axborot so’rovi bilan ta’minlash
E. Korxonaning o’z mablag’lari harakatini baholash va unga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash
89. Quyida berilgan ko‘rsatkichlardan qaysilari korxonaning moliyaviy barqarorlik darajasini ifodalaydi?
A. Debitorlik qarzlarini aylanishi
B. Qarzga olingan va o‘z mablag‘lari nisbati
D. Joriy aktivlarni aylanishi
E. Operatsion davr
90. Rezerv kapitali qaysi moddalar hisobiga hosil bo‘ladi?
A. Foyda
B. Ta’sischilarning pul qo’yishi
D. Pay puli
E. Debitorlik qarzlari
91. Moliyaviy natija bu…
A. Mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi
B. Bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati
D. Korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir
E. Asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir
92. Korxonaning aylanma mablag’lari deganda nimani tushunasiz
A. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, qoldiq tovarlar, muomila xarajatlari, boshqa xarajatlar
B. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, boshqa zaxira va xarajatlar
D. Tovar mahsuloti hajmi asosiy fondlarning o‘rtacha yillik qiymatiga bo‘linadi
E. Uning aylanma fondlari, muomala fondlari va boshqa harakatdagi aktivlarda turgan pul mablag’lari
93. Aktivlarni likvidligi nima

A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. Korxona moliyaviy hisobotlarni to’g’riligini tekshirishdan iborat
D. Balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. Ish vaqtidan samarali foydalanish, biri shlovchiga to’g’ri keluvch io’rtacha yillik ish unumi
94. Joriy likvidlik koeffitsienti nima?
A. Korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi. u sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
B. U aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
95. Korxona pul oqimlari qanday faoliyat natijalaridan tashkil topadi
A. Operatsion faoliyat
B. Investitsion faoliyat
D. Moliyaviy faoliyat
E. Barchasi to’g’ri
96. Fond samarasi (qaytimi) bu-……
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
97. Fond sig’imi bu-…..
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
98. Moliyaviy natija bu-……

A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
99. Yalpi foyda bu-……..
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
100. Operatsion foyda(asosiy faoliyati foydasi) bu-…..
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
101. Umumxo`jalik faoliyatidan olingan foyda(hisobot foydasi) bu-……
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
102. Rentabellik bu-…..
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

103. Jami aktivlarni rentabelligi (mulk rentabelligi) bu-……

A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich

B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

104. Balansni likvidligi bu-……

A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich

B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

105. Aktivlarni likvidligi bu-…….

A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich

B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

106. Joriy likvidlik koeffitsienti -…….

A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.

B. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.

D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.

E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.

107. Muddatli likvidlik koeffitsienti-……..

A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
108. Mutlaq likvidlik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
109. Moliyaviy mustaqillik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
110. Aksiyaning daromadligi koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
111. Dividendlik koeffitsenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
112. Foyda va zarar haqida hisobot-……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi

B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
113. Buxgalteriya balansi -……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
114. Kapital to‘g‘risidagi hisobot-…….
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
115. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobot-……..
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi

E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi

116. Korxona moliviy salohiyatini baholovchi ko‘rsatkichlar tizimi necha guruhga bo’linadi?

A. 4
B. 5
D. 3
E. 2

117. Dastlab “Bankrotlik to’g’risida” gi qonun qachon qabul qilingan?

A. 1994 yil 15-may
B. 1994 yil 25-may
D. 1994 yil 5-may
E. 1994 yil 5-oktabr

118. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning iqtisodiy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:

A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar

119. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning moliyaviy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:

A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar

120. Korxonalar moliyaviy holatini bashoratlash moliyaviy hisobotning qanday birliklari yuzasidan tuzib chiqiladi:

A. Aktivlar va passivlar balansi bo‘yicha;
B. Daromadlar va xarajatlar balansi bo‘yicha;
D. Pul mablag‘lari kirimi va chiqimi balansi bo‘yicha
E. Barcha javoblar to’g’ri

121. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlashning muhim elementlariga qaysilar kiradi?

A. Aktivlar, kapital va majburiyatlar

B. Moliyaviy natijalar
D. Foyda va zararlarni prognozlash
E. Barcha javoblar to’g’ri
122. Korxonalar reytingini baholashda qanday usullar tizimidan foydalaniladi?
A. Summa usuli, koeffitsiyent usuli, trend usuli, vertikal usul
B. o‘rtacha geometrik usul, ballik usul,summa usuli, koeffitsiyent usuli
D. o’rtacha arifmetik, analiz usuli, sintez usuli
E. ballik usul, masofa usuli, vertikal usul
123. Moliyaviy hisobotlarni bashoratlashning tashqi omilariga quyidagilar kiradi:
A. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, soliq siyosati,raqobatning jiddiyligi,siyosiy barqarorlik,resurslar bozoridagi holat,inflyasiya
B. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli,korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari, ularning tarkibi va tuzilishi, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
D. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
E. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli, kapital oqimini tashkil etilishi, korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari
124. Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatni tahlil etishda faoliyat samaradorligi va natijaviyligiga ta’sir etuvchi omillar qanday tarkiblanadi?
A. ob’ektiv
B. sub’ektiv
D. tanqidiy
E. = ob’ektiv va sub’ektiv
125. Moliyaviy tahlilning mazmuni -bu
A. Xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning moliyaviy holatini muayyan davriylikda, axborotlar oqimini uzluksiz jarayonida joriy va istiqbolli taktik boshqarishning zaruriy asosiga ega bo‘lgan qarorlarni tayyorlashga imkon beruvchi analitik jaroyonlarni tashkil etish va o‘tkazish
B. Korxonalar moliyaviy hotining ayrim sohalarini o’rganib, turkumlarga ajratish, moliyaviy hisobot shakllarining to’g’riligini tasdiqlab berish
D. Korxonaning har tomonlama faoliyatini, moliyaviyotining rivojlanish darajasi va sur’atini o’rganish hamda auditor xulosasini berish
E. Korxona faoliyatini boshqa korxona faolyati bilan taqqoslab, xulosa chiqarish va takliflar hamda tavsiyalar berish
126. Moliyaviy hisobot nechta shakldan iborat?
A. 4 ta

B. 3 ta
D. 2 ta
E. 1 ta
127. Vertikal tahlil nima maqsadda o’tkaziladi?
A. Umumiy yakuniy ko’rsatkichdagi ayrim moddalar salmog’ini aniqlash maqsadida
B. Yuqoridan pastga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
D. Pastdan yuqoriga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
E. Bir necha ko’rsatkichlarni o’zaro solishtirish maqsadida
128. “Balans” atamasining ma’nosi nimadan iborat?
A. lotincha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi
B. inglizcha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi
D. nemischada kitob yurituvchi degan ma’noni anglatadi
E. arabcha so’zdan olingan tarkib topga
129. “Xarajatlar tarkibi to’g’risidagi…” Nizomga asosan korxonaning daromadi qaysi javobda to’g’ri va to'liq ko’rsatilgan?
A. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum, korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, tasodifiy daromadlar
B. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum,korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar
D. asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad
E. moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum
130. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
131. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi
A. Aktivlar, o’z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o‘z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
132. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag‘lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag‘lari va hisobdagi mablag‘lar
D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
133. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko’chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar

E. Joriy aktivlar
134. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag‘lari va taqsimlanmagan foyda
E. O’z mablag’lar manbasi va majburiyatlar
135. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, ta’sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi
E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu’ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar
136. O’z mablag’lari deganda nimani tushunasiz?
A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag’lar
B. Korxonaning o’ziga tegishli mablag’lari
D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar
E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag’lar
137. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi
A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar
B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag’lar
D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar
E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar
138. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?
A. Passiv tomon – 1-bo’limda
B. Aktiv tomon – 2-bo’limda
D. Passiv tomon – 2-bo’limda
E. Aktiv tomon – 1-bo’limda
139. Pul mablag’lari balansning qaysi tomonida joylashgan?
A. Balans aktiv 1-bo’limda
B. Balans passiv 1-bo’limda
D. Balans passiv 2-bo’limda
E. Balans aktiv 2-bo’limda
140. Berilgan ko’rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?
A. O’ziga qarashli aylanma mablag’ bilan jami o’ziga qarashli mablag’ o’rtasidagi nisbat

B. Jami mablag’ tarkibida korxonaning o’ziga qarashli mablag’lari ulushining yuqoriligi
D. Majburiyatlar bilan o’z mablag’i o’rtasidagi nisbat
E. Majburiyatlar bilan jami mablag’ o’rtasidagi nisbat
141. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tayyor mahsulotni
B. Pul mablag’larini
D. Kelgusi davr xarajatlarini
E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o’tmagan qismini
142. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tovar-moddiy zahiralarni
B. Tayyor mahsulotni
D. Pul mablag’larini
E. Joriy debitorlik qarzlarni
143. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni
D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni
144. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o’z mablag’lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta’minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi
E. To’lovga qobillik darajasining yuqoriligi
145. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo’lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan
146. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan
147. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo’shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag’lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda
148. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?

A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan

149. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan

150. To'lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko'rsatkichi olinadi?
A. Pul mablag'larining sof chiqimi
B. Pul mablag'larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig'i (valyuta mablag'larini qo'shgan holda)
D. Pul mablag'larining kirim-chiqim o'zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi

MUSTAQIL TA'LIM BO'YICHA

151. Moliyaviy mustaqillik koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Joriy aktivlar / majburiyatlar
B. O'z mablag'lar manbai / balans jami
D. Majburiyatlar / o'z mablag'lar manbai
E. O'z mablag'lar manbai / majburiyatlar

152. Korxona erkin tasarrufida qoluvchi sof foydaning yillar bo'yicha jamlangan qismi balansning qaysi qatorida aks etdi?
A. Taqsimlanmagan foyda
B. Rezerv kapital
D. Ustav kapitali
E. Kapital qo'yilmalar

153. Sotishdan tushgan yalpi foyda qanday topiladi
A. Sotishdan tushum minus ishlab chiqarish tannarxi
B. Sotishdan tushum minus davr xarajatlari
D. Sotishdan tushum minus o'zgaruvchan xarajatlar
E. Sotishdan tushum minus o'zgaruvchan va doimiy xarajatlar

154. Yakuniy moliyaviy natija nima deb ataladi?
A. Yilning sof foydasi
B. Sotishdan ko'rilgan yalpi foyda
D. Yilning sof foydasi yoki qoplanmagan zarari
E. Asosiy faoliyatning yalpi foydasi

155. Yilning sof foyda yoki qoplanmagan zarar summasi qanday aniqlanadi
A. Soliq to'loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar summasi
B. Soliq to'loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar hamda boshqa soliqlar va yig'imlar

D. Soliq to’loviga qadar foyda
E. Sof foydaning hisob foydasi minus soliqqa tortiladigan (qayta qo’shiluvchi moddalar qo’shilgan holda) foyda
156. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan foyda (daromad) solig’i, boshqa soliq va yig’imlar ayiriladi
B. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar qo‘shiladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar ko‘paytiriladi
157. Soliq to’loviga qadar bo’lgan foyda qanday aniqlanadi
A. Umumxo’jalik faoliyatining moliyaviy natijasi favqulodda foydaga qo`shilib, favqulodda zarar ayiriladi
B. Asosiy faoliyat natijasiga moliyaviy faoliyat daromadlariga qo`shilib moliyaviy faoliyat xarajatlari ayiriladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalaridan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalardan soliq, yig’imlar ayiriladi
158. Asosiy vositalar deb nimaga aytiladi?
A. moddiy ishlab chiqarish, hamda noishlab chiqarish sohasidagi moddiy aktivlarga aytiladi
B. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan vositalarga aytiladi
D. moddiy ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohasida uzoq vaqt mobaynida ishlatiladigan, shuningdek, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
E. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
159. Balans aktiv qismining 1 bo’limida aks ettiriladi –
A. tayyor mahsulot
B. pul mablag’lari
D. qisqa muddatli moliyaviy qo’yilmalar
E. asosiy vositalarning qoldiq qiymati
160. Balans aktivining 2-bo’limida aks ettiriladi –
A. asosiy vositalar
B. tovar-moddiy zaxiralar
D. ustav kapitali
E. daromad va xarajatlar
161. Bir butunli bo’laklarga bo’lib o’rganish –
A. analiz
B. sintez
D. deduktsiya
E. induktsiya

162. Omilli tahlil...
A. omillar ta`sirini tahlili
B. sabablar tahlili
D. masalalar tahlili
E. evristik tahlil
163. Uzoq muddatli aktivlar - Bu…
A. uzoq muddatli investisiyalar va kapital qo'yilmalari, ustav kapitali
B. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investisiyalar, kapital qo'yilmalar, uzoq muddatli debitorlik qarzlari va uzoq muddatli kechiktirilgan xarajatlar
D. o'rnatilgan asbob-uskunalar, ustav kapitali, qo'shilgan kapital va rezerv kapitali
E. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning qoldiq qiymati va uzoq muddatli bank kreditlari
164. Uzoq muddatli majburiyatlarni tahlil qilish uchun ma'lumotlarni qaysi shakldan olinadi?
A. 1-shakl "Buxgalteriya balansi"
B. 5-shakl "Xususiy kapital to'g'risidagi hisobot"
D. 4-shakl "Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot"
E. 2-shakl «Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot»
165. Ustav kapitali balansning qaysi bo'limida ko'rsatiladi?
A. aktiv tomon – 1-bo'limda
B. passiv tomon – 2-bo'limda
D. passiv tomon – 1-bo'limda
E. aktiv tomon – 2-bo'limda
166. Tovar-moddiy zahiralari nimaning bir qismi?
A. uzoq muddatli majburiyatlarni
B. joriy aktivlarni
D. uzoq muddatli aktivlarni
E. qisqa muddatli majburiyatlarni
167. Tovarlar qaysi aktiv tarkibiga kiradi?
A. uzoq muddatli aktiv
B. uzoq muddatli investisiya
D. kapital qo'yilmar
E. joriy aktiv
168. Tahlilni boshqaruv va moliyaviy tahlilga bo'linishini qanday izohlash mumkin?
A. korxona buxgalteriya hisobi tizimini boshqaruv va moliyaviy hisobiga bo'linishi asosida takomillashishi
B. menejmentni takomillashishi
D. marketingni takomillashishi
E. auditni takomillashishi
169. Tahlil yordamida...
A. boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslanishi ta'minlanadi

B. qaror tayorlanadi
D. farmon beriladi
E. qarorlar qaytadan ko’rib chiqiladi
170. Tahlil natijalariga bevosita daxldorlarni qanday guruhlarga ajratiladi?
A. moliyaviy va bank
B. bank va soliq
D. tashqi va ichki
E. joriy va istiqbolli
171. Tuzilish vaqtiga ko’ra buxgalteriya balansi tarkibi qaysi javobda to'liq ko'rsatilgan?
A. kirish va joriy, balans-brutto
B. joriy, tarkibiy, balans-netto
D. joriy, bo’lish va birlashtirish, balans-netto
E. kirish, joriy, tugatish, bo’lish va birlashtirish
172. Trend tahliliga ta’rif bering.
A. moliyaviy hisobot elementlari va ko’rsatkichlarini joriy davrga bo’lgan holatini bazis yili yoki asosiy yili ko’rsatkichi bilan o’rganish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma’lumotlar asosida o’tkaziladigantahlil
E. tarkibiy tahlil bo’lib, tahlil qilinayotgan ob’ektni barcha qismlari bo’yicha o’rganish
173. Mahsulot hajmiga qanday mehnat omillari ta`sir etadi?
A. ish haqi
B. ishchilar soni, mehnat unumdorligi
D. moliyaviy resurslar bilan ta`minlanganlik
E. moddiy resurslar bilan ta`minlanganlik
174. Korxonaning moliyaviy holati to’g’risidagi ma’lumotlardan foydalanish huquqi quyidagilarga bo’linadi:
A. moliyaviy va yopiq ma’lumotlar
B. ochiq va joriy ma’lumotlar
D. ochiq va yopiq ma’lumotlar
E. tijorat va ochiq ma’lumotlari
175. Korxona to’lov qobiliyatiga ega bo’ladi, agar joriy aktivlar …
A. qisqa muddatli majburiyatlarni qoplasa
B. ko’chmas mulkga nisbatanko’pbo’lsa
D. o’tgan yildagidan ko’p bo’lsa
E. katta hajmdagimahsulotzaxiralaridaniboratbo’lsa
176. Korxona moliyaviy holatini tahlil qilishni tashkil qilishda rahbarlik rolini kim olib boradi?
A. korxona rahbari
B. bosh buxgalter, iqtisodchi
D. bosh energetik
E. bosh injener

177. Korxona mulkining tarkibi qaysi javobda to’g’ri ko’rsatilgan?
A. uzoq muddatli va joriy aktivlar
B. ustav kapitali va taqsimlanmagan foyda
D. doimiy passivlar
E. qisqa muddatli majburiyatlar va doimiy passivlar
178. Korxonaning tashqi tahlili qaysi tahlilda amalga oshiriladi?
A. iqtisodiy
B. boshqaruv
D. boshqaruv- moliyaviy
E. moliyaviy
179. Kompleks tahlil deb qanday tahlilga aytiladi?
A. bitta ob’yektni faoliyatini bir qancha hisobot davrida, barcha bo’linmalari bilan batafsil o’rganish
B. hamma ob’yektni o’rganish shart bo’lmagan hollarda, ularning ayrimlari tanlab tahlil qilinadi
D. tarmoqlararo umumiy tahlil
E. alohida tarmoqlar tahlili
180. Kapital qo’yilmalar balansning qaysi qismida ko’rsatiladi?
A. balansning passiv qismi 1-bo’limida
B. balansning aktiv qismi 1-bo’limida
D. balansning aktiv qismi 2-bo’limida
E. balansning passiv qismi 2-bo’limida
181. Aktivlarni likvidligi deganda nima tushuniladi?
A. vaqt bo’yicha aktivlarni pul mablag’lariga aylanishi tushuniladi
B. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korxonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko’rsatkich
D. asosiy va aylanma mablag’lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko’rsatadi
E. iqtisodiyotning barcha sohalarini boshqarish tizimining tuzilishi va amal qilinishini belgilab beradi
182. Aylanma aktivlar qatoriga quyidagilar kiradi:
A. TMZ, rezerv kapital, kelgusi davr xarajatlari
B. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, ustav capital
E. Kelgusi davr xarajatlari, ustav capital, taqsimlanmagan foyda
183. Asosiy fondlar necha xil eskiradi
A. Jismoniy eskirish
B. Ma’naviy eskirish
D. Asosiy fondlar eskirmaydi
E. Ma’naviy va jismoniy eskirish
184. Sanoat korxonalarining asosiy ishlab chiqarish fondlari to’g’risidagi ma’lumotlar…olinadi
A. Asosiy vositalar xarakati to’g’risidagi hisobotning 2-3-shakllaridan
B. Moliyaviy hisobotning 1-2- shakllaridan

D. Yilllik hisobotning 2-a ma’lumotnomasidan
E. Moliyaviy hisobotning 1-3 - shakllaridan
185. Sof aktivlar qanday aniqlanadi?
A. Aktivlardan asosiy vositalar ayriladi
B. Aktivlardan majburiyatlar ayriladi
D. Aktivlarga majburiyatlar qo’shiladi
E. Joriy aktivlardan capital qo’yilmalar ayriladi.
186. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
187. Qarz kapitalini to’planganlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
188. Xususiy kapitalning manyovrlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
189. Uzoq muddatli majburiyatlarning jami mablag’lar va majburiyatlar tarkibidagi salmog’i koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jam mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
190. Kredit oluvchining mahsulotining sifat tasnifida qanday ko’rsatkichlari aniqlanadi?
A. o’sish dinamikasi, o’zgaruvchanlik, istiqbollik
B. texnologiya darajasi, mahsulot sifati, kapital va mehnat sig’imi
D. sotish rejasi, narxning barqarorligi, istiqbollik
E. texnologiya darajasi, mahsulot sifati,istiqbollik
191. Mamlakatimiz tijorat banklari tomonidan xyusga uzoq va qisqa muddatli kreditlarni jalb etishda moliyaviy tahlilda o’rganiladigan ko’rsatkichlar tizimiga nechta guruh ko’rsatkichlari o’rganiladi?
A. 5
B. 4
D. 3
E. 2
192. Bank likvidligini tahlil etishda nechta guruh tahlildan foydalaniladi?
A. 3

B. 4
D. 5
E. 2
193. Joriy likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
194. Tezkor likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Likvid aktivlar/ Qisqa muddatli majburiyatlar
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
195. Joriy aktivlar aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
196. Debitorlik majburiyatlari aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
197. Foydalilikni aniqlashda korxona xarajatlari qay tartibda guruhlanadi
A. Sotilgan mahsulot tannarxi, davr xarajatlari, moliyaviy faoliyatdan xarajatlar, favqulotda zararlar, soliqlar va yig’imlar
B. To’g’riva egri xarajatlar
D. Mahsulotni ishlab chiqarish xarajatlari, sotish xarajatlari, boshqa sotishlar bo’yicha xarajatlar
E. Ishlab chiqarish va ishlab chiqarishdan tashqari xarajatlar
198. Foydalilik va xarajatlarni yangi tarkibiy guruhlash va o’rganish nima uchun zarur
A. Soliqqa tortish yo’zasidan soliqqa tortiladigan daromad summasini aniqlashning uslubiy shaklini belgilash uchun
B. Hisob tizimini xalqaro hisob andozalariga kuchirish uchun
D. Ishlab chiqarishda real natijaviylikka erishish uchun
E. Ishlab chiqarish xarajatlarini boshqa sarflardan farqlash, moliyaviy boshqaruvning axborot manbaini foydalanuvchilar talabiga moslash, korxonaning faoliyat natijaviyligini soliqqa tortish yo’zasidan reallikni belgilash, ishlab chiqarish faoliyatining samaradorligini baholash, korxona daromadlari va xarajatlarini yuzaga chiqish o’rni bo’yicha hisobga olishni belgilash uchun
199. Debitorlik va kreditorlik qarzlari muddatiga ko’ra necha guruhga bo’linadi
A. 2guruhga: uzoq va joriy muddatli

B. 3 guruhga: uzoq, o'rta va joriy muddatli
D. 4 guruhga: uzoq, o'rta, joriy va qisqa muddatli
E. 5 guruhga: uzoq, o'rta, joriy, qisqa va muddati kelgan
200. Debitorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat) larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz majburiyatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz debitorlik qarzlariga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik qarzlariga
201. Umumxo`jalik faoliyatidan olingan foyda(hisobot foydasi) bu-……
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
202. Rentabellik bu-…..
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
203. Jami aktivlarni rentabelligi (mulk rentabelligi) bu-……
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
204. Balansni likvidligi bu-……

A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
205. Aktivlarni likvidligi bu-…….
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
206. Joriy likvidlik koeffitsienti -…….
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
207. Muddatli likvidlik koeffitsienti-……..
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
208. Mutlaq likvidlik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.

D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
209. Moliyaviy mustaqillik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
210. Aksiyaning daromadligi koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
211. Dividendlik koeffitsenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
212. Foyda va zarar haqida hisobot-……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
213. Buxgalteriya balansi -……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi

B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
214. Kapital to‘g‘risidagi hisobot-…….
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
215. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobot-……..
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
216. Korxona moliviy salohiyatini baholovchi ko‘rsatkichlar tizimi necha guruhga bo’linadi?
A. 4
B. 5
D. 3
E. 2
217. Dastlab “Bankrotlik to’g’risida” gi qonun qachon qabul qilingan?
A. 1994 yil 15-may
B. 1994 yil 25-may
D. 1994 yil 5-may

E. 1994 yil 5-oktabr
218. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning iqtisodiy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:
A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
219. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning moliyaviy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:
A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
220. Korxonalar moliyaviy holatini bashoratlash moliyaviy hisobotning qanday birliklari yuzasidan tuzib chiqiladi:
A. Aktivlar va passivlar balansi bo‘yicha;
B. Daromadlar va xarajatlar balansi bo‘yicha;
D. Pul mablag‘lari kirimi va chiqimi balansi bo‘yicha
E. Barcha javoblar to’g’ri
221. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlashning muhim elementlariga qaysilar kiradi?
A. Aktivlar, kapital va majburiyatlar
B. Moliyaviy natijalar
D. Foyda va zararlarni prognozlash
E. Barcha javoblar to’g’ri
222. Korxonalar reytingini baholashda qanday usullar tizimidan foydalaniladi?
A. Summa usuli, koeffitsiyent usuli, trend usuli, vertikal usul
B. o‘rtacha geometrik usul, ballik usul,summa usuli, koeffitsiyent usuli
D. o’rtacha arifmetik, analiz usuli, sintez usuli
E. ballik usul, masofa usuli, vertikal usul
223. Moliyaviy hisobotlarni bashoratlashning tashqi omilariga quyidagilar kiradi:
A. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, soliq siyosati,raqobatning jiddiyligi,siyosiy barqarorlik,resurslar bozoridagi holat,inflyasiya

B. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli,korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari, ularning tarkibi va tuzilishi, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
D. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
E. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli, kapital oqimini tashkil etilishi, korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari
224. Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatni tahlil etishda faoliyat samaradorligi va natijaviyligiga ta’sir etuvchi omillar qanday tarkiblanadi?
A. ob’ektiv
B. sub’ektiv
D. tanqidiy
E. = ob’ektiv va sub’ektiv
225. Moliyaviy tahlilning mazmuni -bu
A. Xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning moliyaviy holatini muayyan davriylikda, axborotlar oqimini uzluksiz jarayonida joriy va istiqbolli taktik boshqarishning zaruriy asosiga ega bo‘lgan qarorlarni tayyorlashga imkon beruvchi analitik jaroyonlarni tashkil etish va o‘tkazish
B. Korxonalar moliyaviy hotining ayrim sohalarini o’rganib, turkumlarga ajratish, moliyaviy hisobot shakllarining to’g’riligini tasdiqlab berish
D. Korxonaning har tomonlama faoliyatini, moliyaviyotining rivojlanish darajasi va sur’atini o’rganish hamda auditor xulosasini berish
E. Korxona faoliyatini boshqa korxona faolyati bilan taqqoslab, xulosa chiqarish va takliflar hamda tavsiyalar berish
226. Moliyaviy hisobot nechta shakldan iborat?
A. 4 ta
B. 3 ta
D. 2 ta
E. 1 ta
227. Vertikal tahlil nima maqsadda o’tkaziladi?
A. Umumiy yakuniy ko’rsatkichdagi ayrim moddalar salmog’ini aniqlash maqsadida
B. Yuqoridan pastga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
D. Pastdan yuqoriga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
E. Bir necha ko’rsatkichlarni o’zaro solishtirish maqsadida
228. “Balans” atamasining ma’nosi nimadan iborat?
A. lotincha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi

B. inglizcha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi
D. nemischada kitob yurituvchi degan ma’noni anglatadi
E. arabcha so’zdan olingan tarkib topga
229. “Xarajatlar tarkibi to’g’risidagi…” Nizomga asosan korxonaning daromadi qaysi javobda to’g’ri va to'liq ko’rsatilgan?
A. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum, korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, tasodifiy daromadlar
B. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum,korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar
D. asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad
E. moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum
230. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
231. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi
A. Aktivlar, o’z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o‘z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
232. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag‘lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag‘lari va hisobdagi mablag‘lar
D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
233. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko’chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar
E. Joriy aktivlar
234. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag‘lari va taqsimlanmagan foyda
E. O’z mablag’lar manbasi va majburiyatlar
235. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari

B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o'rnatilgan asbob uskunalar, ta'sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi
E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu'ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar
236. O'z mablag'lari deganda nimani tushunasiz?
A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag'lar
B. Korxonaning o'ziga tegishli mablag'lari
D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar
E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag'lar
237. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi
A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag'lar, ssudalar va boshqa qarzlar
B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag'lar
D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag'lar, ssudalar va boshqa qarzlar
E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar
238. Ustav kapitali balansning qaysi bo'limida ko'rsatiladi?
A. Passiv tomon – 1-bo'limda
B. Aktiv tomon – 2-bo'limda
D. Passiv tomon – 2-bo'limda
E. Aktiv tomon – 1-bo'limda
239. Pul mablag'lari balansning qaysi tomonida joylashgan?
A. Balans aktiv 1-bo'limda
B. Balans passiv 1-bo'limda
D. Balans passiv 2-bo'limda
E. Balans aktiv 2-bo'limda
240. Berilgan ko'rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?
A. O'ziga qarashli aylanma mablag' bilan jami o'ziga qarashli mablag' o'rtasidagi nisbat
B. Jami mablag' tarkibida korxonaning o'ziga qarashli mablag'lari ulushining yuqoriligi
D. Majburiyatlar bilan o'z mablag'i o'rtasidagi nisbat
E. Majburiyatlar bilan jami mablag' o'rtasidagi nisbat
241. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tayyor mahsulotni
B. Pul mablag'larini
D. Kelgusi davr xarajatlarini
E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o'tmagan qismini
242. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?

A. Tovar-moddiy zahiralarni
B. Tayyor mahsulotni
D. Pul mablag’larini
E. Joriy debitorlik qarzlarni

243. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni
D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni

244. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o’z mablag’lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta’minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi
E. To’lovga qobillik darajasining yuqoriligi

245. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo’lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan

246. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan

247. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo’shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag’lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda

248. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan

249. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan

250. To’lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko’rsatkichi olinadi?
A. Pul mablag’larining sof chiqimi
B. Pul mablag’larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig’i (valyuta mablag’larini qo’shgan holda)
D. Pul mablag’larining kirim-chiqim o’zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi
251. Moliyaviy mustaqillik koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Joriy aktivlar / majburiyatlar
B. O’z mablag’lar manbai / balans jami
D. Majburiyatlar / o’z mablag’lar manbai
E. O’z mablag’lar manbai / majburiyatlar
252. Korxona erkin tasarrufida qoluvchi sof foydaning yillar bo’yicha jamlangan qismi balansning qaysi qatorida aks etdi?
A. Taqsimlanmagan foyda
B. Rezerv kapital
D. Ustav kapitali
E. Kapital qo’yilmalar
253. Sotishdan tushgan yalpi foyda qanday topiladi
A. Sotishdan tushum minus ishlab chiqarish tannarxi
B. Sotishdan tushum minus davr xarajatlari
D. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan xarajatlar
E. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan va doimiy xarajatlar
254. Yakuniy moliyaviy natija nima deb ataladi?
A. Yilning sof foydasi
B. Sotishdan ko’rilgan yalpi foyda
D. Yilning sof foydasi yoki qoplanmagan zarari
E. Asosiy faoliyatning yalpi foydasi
255. Yilning sof foyda yoki qoplanmagan zarar summasi qanday aniqlanadi
A. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar summasi
B. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar hamda boshqa soliqlar va yig’imlar
D. Soliq to’loviga qadar foyda
E. Sof foydaning hisob foydasi minus soliqqa tortiladigan (qayta qo’shiluvchi moddalar qo’shilgan holda) foyda
256. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan foyda (daromad) solig’i, boshqa soliq va yig’imlar ayiriladi
B. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar qo‘shiladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar ko‘paytiriladi

257. Soliq to’loviga qadar bo’lgan foyda qanday aniqlanadi
A. Umumxo’jalik faoliyatining moliyaviy natijasi favqulodda foydaga qo`shilib, favqulodda zarar ayiriladi
B. Asosiy faoliyat natijasiga moliyaviy faoliyat daromadlariga qo`shilib moliyaviy faoliyat xarajatlari ayiriladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalaridan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalardan soliq, yig’imlar ayiriladi
258. Asosiy vositalar deb nimaga aytiladi?
A. moddiy ishlab chiqarish, hamda noishlab chiqarish sohasidagi moddiy aktivlarga aytiladi
B. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan vositalarga aytiladi
D. moddiy ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohasida uzoq vaqt mobaynida ishlatiladigan, shuningdek, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
E. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
259. Balans aktiv qismining 1 bo’limida aks ettiriladi –
A. tayyor mahsulot
B. pul mablag’lari
D. qisqa muddatli moliyaviy qo’yilmalar
E. asosiy vositalarning qoldiq qiymati
260. Balans aktivining 2-bo’limida aks ettiriladi –
A. asosiy vositalar
B. tovar-moddiy zaxiralar
D. ustav kapitali
E. daromad va xarajatlar
261. Bir butunli bo’laklarga bo’lib o’rganish –
A. analiz
B. sintez
D. deduktsiya
E. induktsiya
262. Omilli tahlil...
A. omillar ta`sirini tahlili
B. sabablar tahlili
D. masalalar tahlili
E. evristik tahlil
263. Uzoq muddatli aktivlar - Bu…
A. uzoq muddatli investisiyalar va kapital qo'yilmalari, ustav kapitali
B. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investisiyalar, kapital qo'yilmalar, uzoq muddatli debitorlik qarzlari va uzoq muddatli kechiktirilgan xarajatlar
D. o'rnatilgan asbob-uskunalar, ustav kapitali, qo’shilgan kapital va rezerv kapitali

E. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning qoldiq qiymati va uzoq muddatli bank kreditlari
264. Uzoq muddatli majburiyatlarni tahlil qilish uchun ma’lumotlarni qaysi shakldan olinadi?
A. 1-shakl “Buxgalteriya balansi”
B. 5-shakl “Xususiy kapital to’g’risidagi hisobot”
D. 4-shakl “Pul oqimlari to’g’risidagi hisobot”
E. 2-shakl «Moliyaviy natijalar to’g’risidagi hisobot»
265. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?
A. aktiv tomon – 1-bo’limda
B. passiv tomon – 2-bo’limda
D. passiv tomon – 1-bo’limda
E. aktiv tomon – 2-bo’limda
266. Tovar-moddiy zahiralari nimaning bir qismi?
A. uzoq muddatli majburiyatlarni
B. joriy aktivlarni
D. uzoq muddatli aktivlarni
E. qisqa muddatli majburiyatlarni
267. Tovarlar qaysi aktiv tarkibiga kiradi?
A. uzoq muddatli aktiv
B. uzoq muddatli investisiya
D. kapital qo’yilmar
E. joriy aktiv
268. Tahlilni boshqaruv va moliyaviy tahlilga bo’linishini qanday izohlash mumkin?
A. korxona buxgalteriya hisobi tizimini boshqaruv va moliyaviy hisobiga bo’linishi asosida takomillashishi
B. menejmentni takomillashishi
D. marketingni takomillashishi
E. auditni takomillashishi
269. Tahlil yordamida...
A. boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslanishi ta’minlanadi
B. qaror tayorlanadi
D. farmon beriladi
E. qarorlar qaytadan ko’rib chiqiladi
270. Tahlil natijalariga bevosita daxldorlarni qanday guruhlarga ajratiladi?
A. moliyaviy va bank
B. bank va soliq
D. tashqi va ichki
E. joriy va istiqbolli
271. Tuzilish vaqtiga ko’ra buxgalteriya balansi tarkibi qaysi javobda to'liq ko'rsatilgan?
A. kirish va joriy, balans-brutto

B. joriy, tarkibiy, balans-netto
D. joriy, bo’lish va birlashtirish, balans-netto
E. kirish, joriy, tugatish, bo’lish va birlashtirish
272. Trend tahliliga ta’rif bering.
A. moliyaviy hisobot elementlari va ko’rsatkichlarini joriy davrga bo’lgan holatini bazis yili yoki asosiy yili ko’rsatkichi bilan o’rganish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma’lumotlar asosida o’tkaziladigantahlil
E. tarkibiy tahlil bo’lib, tahlil qilinayotgan ob’ektni barcha qismlari bo’yicha o’rganish
273. Mahsulot hajmiga qanday mehnat omillari ta`sir etadi?
A. ish haqi
B. ishchilar soni, mehnat unumdorligi
D. moliyaviy resurslar bilan ta`minlanganlik
E. moddiy resurslar bilan ta`minlanganlik
274. Korxonaning moliyaviy holati to’g’risidagi ma’lumotlardan foydalanish huquqi quyidagilarga bo’linadi:
A. moliyaviy va yopiq ma’lumotlar
B. ochiq va joriy ma’lumotlar
D. ochiq va yopiq ma’lumotlar
E. tijorat va ochiq ma’lumotlari
275. Korxona to’lov qobiliyatiga ega bo’ladi, agar joriy aktivlar …
A. qisqa muddatli majburiyatlarni qoplasa
B. ko’chmas mulkga nisbatanko’pbo’lsa
D. o’tgan yildagidan ko’p bo’lsa
E. katta hajmdagimahsulotzaxiralaridaniboratbo’lsa
276. Korxona moliyaviy holatini tahlil qilishni tashkil qilishda rahbarlik rolini kim olib boradi?
A. korxona rahbari
B. bosh buxgalter, iqtisodchi
D. bosh energetik
E. bosh injener
277. Korxona mulkining tarkibi qaysi javobda to’g’ri ko’rsatilgan?
A. uzoq muddatli va joriy aktivlar
B. ustav kapitali va taqsimlanmagan foyda
D. doimiy passivlar
E. qisqa muddatli majburiyatlar va doimiy passivlar
278. Korxonaning tashqi tahlili qaysi tahlilda amalga oshiriladi?
A. iqtisodiy
B. boshqaruv
D. boshqaruv- moliyaviy
E. moliyaviy
279. Kompleks tahlil deb qanday tahlilga aytiladi?

A. bitta ob’yektni faoliyatini bir qancha hisobot davrida, barcha bo’linmalari bilan batafsil o’rganish
B. hamma ob’yektni o’rganish shart bo’lmagan hollarda, ularning ayrimlari tanlab tahlil qilinadi
D. tarmoqlararo umumiy tahlil
E. alohida tarmoqlar tahlili
280. Kapital qo’yilmalar balansning qaysi qismida ko’rsatiladi?
A. balansning passiv qismi 1-bo’limida
B. balansning aktiv qismi 1-bo’limida
D. balansning aktiv qismi 2-bo’limida
E. balansning passiv qismi 2-bo’limida
281. Aktivlarni likvidligi deganda nima tushuniladi?
A. vaqt bo’yicha aktivlarni pul mablag’lariga aylanishi tushuniladi
B. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korxonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko’rsatkich
D. asosiy va aylanma mablag’lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko’rsatadi
E. iqtisodiyotning barcha sohalarini boshqarish tizimining tuzilishi va amal qilinishini belgilab beradi
282. Aylanma aktivlar qatoriga quyidagilar kiradi:
A. TMZ, rezerv kapital, kelgusi davr xarajatlari
B. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, ustav capital
E. Kelgusi davr xarajatlari, ustav capital, taqsimlanmagan foyda
283. Asosiy fondlar necha xil eskiradi
A. Jismoniy eskirish
B. Ma’naviy eskirish
D. Asosiy fondlar eskirmaydi
E. Ma’naviy va jismoniy eskirish
284. Sanoat korxonalarining asosiy ishlab chiqarish fondlari to’g’risidagi ma’lumotlar…olinadi
A. Asosiy vositalar xarakati to’g’risidagi hisobotning 2-3-shakllaridan
B. Moliyaviy hisobotning 1-2- shakllaridan
D. Yilllik hisobotning 2-a ma’lumotnomasidan
E. Moliyaviy hisobotning 1-3 - shakllaridan
285. Sof aktivlar qanday aniqlanadi?
A. Aktivlardan asosiy vositalar ayriladi
B. Aktivlardan majburiyatlar ayriladi
D. Aktivlarga majburiyatlar qo’shiladi
E. Joriy aktivlardan capital qo’yilmalar ayriladi.
286. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar

E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
287. Qarz kapitalini to’planganlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
288. Xususiy kapitalning manyovrlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
289. Uzoq muddatli majburiyatlarning jami mablag’lar va majburiyatlar tarkibidagi salmog’i koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jam mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
290. Kredit oluvchining mahsulotining sifat tasnifida qanday ko’rsatkichlari aniqlanadi?
A. o’sish dinamikasi, o’zgaruvchanlik, istiqbollik
B. texnologiya darajasi, mahsulot sifati, kapital va mehnat sig’imi
D. sotish rejasi, narxning barqarorligi, istiqbollik
E. texnologiya darajasi, mahsulot sifati,istiqbollik
291. Mamlakatimiz tijorat banklari tomonidan xyusga uzoq va qisqa muddatli kreditlarni jalb etishda moliyaviy tahlilda o’rganiladigan ko’rsatkichlar tizimiga nechta guruh ko’rsatkichlari o’rganiladi?
A. 5 B. 4 D. 3 E. 2
292. Bank likvidligini tahlil etishda nechta guruh tahlildan foydalaniladi?
A. 3 B. 4 D. 5 E. 2
293. Joriy likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
294. Tezkor likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Likvid aktivlar/ Qisqa muddatli majburiyatlar
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
295. Joriy aktivlar aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar

E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
296. Debitorlik majburiyatlari aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
297. Foydalilikni aniqlashda korxona xarajatlari qay tartibda guruhlanadi
A. Sotilgan mahsulot tannarxi, davr xarajatlari, moliyaviy faoliyatdan xarajatlar, favqulotda zararlar, soliqlar va yig’imlar
B. To’g’riva egri xarajatlar
D. Mahsulotni ishlab chiqarish xarajatlari, sotish xarajatlari, boshqa sotishlar bo’yicha xarajatlar
E. Ishlab chiqarish va ishlab chiqarishdan tashqari xarajatlar
298. Foydalilik va xarajatlarni yangi tarkibiy guruhlash va o’rganish nima uchun zarur
A. Soliqqa tortish yo’zasidan soliqqa tortiladigan daromad summasini aniqlashning uslubiy shaklini belgilash uchun
B. Hisob tizimini xalqaro hisob andozalariga kuchirish uchun
D. Ishlab chiqarishda real natijaviylikka erishish uchun
E. Ishlab chiqarish xarajatlarini boshqa sarflardan farqlash, moliyaviy boshqaruvning axborot manbaini foydalanuvchilar talabiga moslash, korxonaning faoliyat natijaviyligini soliqqa tortish yo’zasidan reallikni belgilash, ishlab chiqarish faoliyatining samaradorligini baholash, korxona daromadlari va xarajatlarini yuzaga chiqish o’rni bo’yicha hisobga olishni belgilash uchun
299. Debitorlik va kreditorlik qarzlari muddatiga ko’ra necha guruhga bo’linadi
A. 2guruhga: uzoq va joriy muddatli
B. 3 guruhga: uzoq, o’rta va joriy muddatli
D. 4 guruhga: uzoq, o’rta, joriy va qisqa muddatli
E. 5 guruhga: uzoq, o’rta, joriy, qisqa va muddati kelgan
300. Debitorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat) larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz majburiyatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz debitorlik qarzlariga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik qarzlariga

2-semestr uchun

4.1.1 OB uchun og‘zaki savollar-150 ta

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

151. “Tahlil” so‘zining ma’nosi, uning fan va tadqiqot usuli ekanligi.
152. Induksiya va deduksiya
153. Tahlil va sintez Sabab va oqibat
154. Tahlilning boshqaruvdagi o‘rni va ahamiyati
155. Moliyaviy tahlil va uning fan sifatida shakllanishi
156. Moliyaviy tahlil va uning rivojlanishi
157. Zamonaviy moliyaviy tahlil va uning muhim xususiyatlari
158. Moliyaviy tahlil fanining perdmeti
159. Moliyaviy tahlil fanining obyekti
160. Moliyaviy tahlil fanining maqsadi va vazifalari
161. Moliyaviy tahlilning muhim tamoyillari
162. Moliyaviy tahlil fanining metodi va uning o‘ziga xos xususiyatlari
163. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan oddiy usullar
164. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan iqtisodiy matematik usullar
165. Moliyaviy tahlilning individual, maxsus usullari
166. Moliyaviy tahlil turlari: ichki va tashqi moliyaviy tahlil
167. Moliyaviy tahlil subyektlari va ularning manfaatlari
168. Balans nima?
169. Buxgalteriya balansi nima?
170. Buxgalteriya balansini tavsiflab bering?
171. Buxgalteriya balansi turlarini ajrating va tasniflang?
172. Buxgalteriya balansini tuzish qoidalarini tasniflang?
173. Aktivlar nima?
174. Kapital nima?
175. Majburiyat nima?
176. Balansga ilovalar, qaydlar va tushuntirishlarni izohlang?
177. Buxgalteriya balansi va uning tarkibiy tuzilishini tasniflang?
178. Balans moddalari va uning boshqa moliyaviy hisobotlar ma’lumotlariga mosligini tushuntiring ?
179. Buxgalteriya balansini “o‘qish”ni tasniflang?
180. Buxgalteriya balansining gorizontal (davriy) tahlili?
181. Buxgalteriya balansining vertikal (tarkibiy) tahlili?
182. Korxona moliyaviy holatining tahlili?
183. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
184. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
185. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
186. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
187. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
188. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
189. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
190. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
191. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?

192. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
193. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
194. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
195. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
196. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
197. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
198. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
199. Doimiy passivlar nima?
200. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
201. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
202. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
203. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
204. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
205. Joriy to‘lov layoqati?
206. Oraliq to‘lov layoqati?
207. Umumiy to‘lov layoqati?
208. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
209. Barqarorlik nima?
210. Moliyaviy barqarorlik nima?
211. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
212. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
213. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
214. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
215. Nobarqarorlik va uning sabablari?
216. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
217. Iqtisodiy resurslar nima? 10.Moliyaviy resurslar nima?
218. Inson kapitali nima?
219. Iqtisodiy resurslar va ularning moliyaviy tuzilmasi?
220. Iqtisodiy resurslar likvidligi?
221. Iqtisodiy resurslarning tarkibiy tuzilishi va joylashtirilishi to‘lovga qobillikni ta’minlashdagi o‘rni?
222. Iqtisodiy resurslarning moliyaviy ahvol va barqarorlikni ta’minlashdagi o‘rni?
223. O‘z aylanma mablag‘lari tushunchasi va uning aniqlanishi?
224. O‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganlikni tahlili?
225. Moliyaviy barqarorlikni dinamik tahlili?

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

226. Korxonaning moliyaviy barqarorligi bilan bog‘liq koeffitsiyentlar?
227. Moliyaviy mustaqillik (avtonomiya) koeffitsiyenti?
228. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti?
229. O‘z va qarz mablag‘larining nisbati koeffitsiyenti?
230. O‘z mablag‘lari bilan ta’minlanganlik koeffitsiyenti?
231. Kreditga layoqatlilik deganda nimani tushunasiz?

232. Korxonaning kreditga layoqatliligini tahlil etishning axborotlar bazasiga nimalar kiradi?
233. Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmunini tushuntiring?
234. Korxonaning kreditga layoqatliligini maqsadi va vazifalari?
235. Kreditga layoqatlilikning tavsifi?
236. Kreditga layoqatlilikni baholash va tahlil qilishning asosiy usullariga nimalar kiradi?
237. Ekspert baholash nima?
238. Ballik (skoring)baholash tizimi?
239. Kreditga layoqatlilikni baholashda tijorat banklarining kredit siyosatini o‘ziga xos xususiyatlari?
240. Korxonaning ishonchliligini baholash?
241. Raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish qobiliyatini tahlili?
242. Daromad tahlili?
243. Kredit resurslari maqsadliligini tahlili?
244. Kreditga layoqatlilikni moliyaviy koeffitsiyentlarda baholash?
245. Kreditni ta’minlanganligini tahlili?
246. Risklar tahlili?
247. Kreditga layoqatlilikni baholashda nazoratning davomiyligi?
248. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilish zaruriyati?
249. Korxonaning raqobatdoshligini aniqlashning ko‘rsatkichlari tizimi va ularning aniqlanishi?
250. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning Lamben modeli?
251. Korxona raqobatdoshligini aniqlash va tahlil qilishning «4R» modeli?
252. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning SWOD modeli?
253. Balans aktivini moliyalashtirish tartiblari?
254. Korxona ishonchliligini baholash indikatorlari va ularning normalari?
255. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning omillik tahlili metodikasi?
256. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning naqdligini hisoblash tartibi?
257. Kreditga layoqatlilikni baholashda daromadlar tahlili va uning muhim qatorlari?
258. “RARTS” usulini tushuntiring?
259. “CAMPARI” usulini mohiyatini tushuntiring?
260. “6 C” usulining mohiyatini tushuntiring?
261. Korxonaning kreditga layoqatliligiga Qoplash koeffitsiyenti orqali baho berish?
262. Korxonaning kreditga layoqatliligiga likvidlilik koeffitsiyenti orqali baholash?
263. Korxonaning kreditga layoqatliligini mustaqillik koeffitsiyenti orqali baholash?
264. Korxonani kreditga layoqatliligini baholashning kompleks tahlili?
265. Balans aktiv va passiv moddalarining likvidliligi tahlili?
266. Xo‘jalik subyektining kreditga layoqatliligini baholashda o‘rganilishi lozim bo‘lgan miqdoriy ko‘rsatkichlar?
267. Tijorat banklari tomonidan xo‘jalik yurituvchi subyektlarni kreditga layoqatliligini baholashda hisob-kitob qilinadigan ko‘rsatkichlar?

268. Moliyaviy natijalar nima?
269. Moliyaviy natijaga daxldor elementlar va ularning tasnifi?
270. Daromadlar nima?
271. Korxona faoliyatining turlari va ularning farqlanishi.
272. Operatsion faoliyat tushunchasi va uning mazmuni.
273. Operatsion faoliyat tahlili mazmuni.
274. Operatsion faoliyat tahlili vazifalari.
275. Operatsion faoliyatning tahlilining o‘ziga xos xususiyatlari.
276. Operatsion faoliyat tahlili va uning muhim jihatlari.
277. Investitsion va moliyaviy faoliyat turlarining farqlanishi.
278. Mahsulot (ish, xizmat)larning tarmoq va faoliyat tavsifi.
279. Mahsulot ishlab chiqarish hajmi, xarajat va foyda aloqadorligini tahlili (CVP tahlil).
280. Mahsulot (ish, xizmat)larning kritik hajm darajasi
281. Kritik hajm darajasi va uning omilli tahlili.
282. Mahsulot (ish, xizmatlar) ishlab chiqarish hajmini tahlili.
283. Mahsulot assortimentini tahlili. Ishlab chiqarish maromiyligini tahlili.
284. Sotish hajmini tahlili. Sotishning turlari va shakli bo‘yicha tahlili.
285. Korxona operatsion faoliyati samaradorligi tahlili.
286. Mehnat unumdorligi tahlili
287. Ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni tahlili.
288. Innovatsion ishlab chiqarish va innovatsion mahsulot tahlili.
289. Innovatsion faoliyat tahlili.
290. Eksport import hajmini tahlili
291. Operatsion leveridj tahlili.
292. Operatsion risklar va ularni boshqarish
293. Xarajatlar tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalarini tushuntiring?
294. Xarajatlar va ularning tasnifini tushuntiring?
295. Moliya-xo‘jalik faoliyati bilan bog‘liq xarajatlar tarkibiga nimalar kiradi?
296. Mahsulotning ishlab chiqarish tannarxiga kiritiladigan xarajatlarni tarkiblang?
297. Ishlab chiqarish tannarxiga kiritilmaydigan, biroq asosiy faoliyatdan olingan foydada hisobga olinadigan hamda davr xarajatlariga kiritiladigan xarajatlarni tavsiflang?
298. Mahsulot (ishlar, xizmatlar)ning ishlab chiqarish tannarxini hosil qiluvchi xarajatlarga nimalar kiradi?
299. Moddiy xarajatlar tarkibini izohlang?
300. Mehnat haqi xarajatlari tarkibini izohlang?

4.2.2-OB uchun og‘zaki savollar (150 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

151. Xarajatlar nima?
152. Foyda va zararlar nima?
153. Moliyaviy natijalarni xarakterlovchi ko‘rsatkichlar tizimi?
154. Moliyaviy natijalar, foyda va rentabellikniifodalovchi ko‘rsatkichlar tahlilining ahamiyati?
155. Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotni tuzishning muhim qoidalari?
156. Moliyaviy natijalar tahlilini maqsadi va vazifalarini tushuntiring? 10.Umumiy moliyaviy natijalar, ularning tarkibi, tuzilishi va ko‘rsatkichlarning
157. bir-biri bilan bog‘liqligini izohlang?
158. Moliyaviy natija, foyda va rentabellik ko‘rsatkichlarini baholash va tahlil qilish yo‘llarini tushuntiring?
159. Xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiy va asosiy bo‘lmagan faoliyatidan olingan daromadlariga nimalar kiradi?
160. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
161. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
162. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
163. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
164. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
165. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
166. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
167. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
168. Favqulodda foyda va zararlar nima?
169. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
170. Byudjetga to‘lovlar va ajratmalar tahlilini tushuntiring?
171. Soliq to‘lovlari dinamikasi, ularning natijaviy ko‘rsatkichlar bilan qiyosiy tahlili?
172. Korxonalarda soliq yukini hisoblash yo‘llari?
173. Sof foyda va unga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
174. Rentabellik ko‘rsatkichlari va ularga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
175. Foyda va rentabellikni oshirish imkoniyatlarini tasniflang?
176. Pul mablag‘larini oqilona boshqarish nima uchun zarur?
177. Pul oqimlarining sof harakati nima?
178. Pul mablag‘lariga qanday mablag‘lar kiradi?
179. Pul ekvivalentlariga nimalar kiradi?
180. Pul oqimlari deganda nimani tushunasiz?
181. Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va mazmunini tushuntiring?
182. Operatsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
183. Investitsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
184. Moliyaviy faoliyatdan pul oqimiga nimalar kiradi?
185. Pul oqimini tahlil etishni o‘rganish maqsadi va vazifalari?

186. Tahlil uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar va ularning kamchiliklari?
187. Korxonaning pul mablag‘lari bilan ta’minlanganligi va ular oqimini tahlil qilishning o‘ziga xos xususiyatlarini tushuntiring?
188. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning daromad keltiruvchi faoliyat turlariga nimalar kiradi?
189. Pul mablag‘laridan samarali foydalanishni tashkil etishni qanday yo‘lga qo‘yish mumkin?
190. Pulni aylanish doiraviy aylanishlarini tarmoq va faoliyat turlari bo‘yicha farqlanishini tushuntiring?
191. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va asosiy elementlarini tasniflang?
192. Pul oqimining yo‘nalishlariga (cash flow) nimalar kiradi?
193. Sof pul oqimining gorizontal va vertikal tahlilini tushuntiring?
194. Asosiy faoliyatdan pul oqimini tarkibiy tahlili?
195. Pul oqimlarini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
196. Asosiy faoliyat, moliyaviy va investitsion faoliyatdan pul oqimlari tahlilini tushuntiring?
197. Pul oqimlarini tahlil qilishning to‘g‘ri va egri uslubini tushuntiring?
198. Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlilini izohlang?
199. Pul oqimlari harakatini tezlashtirish imkoniyatlarini aniqlash?
200. Pulning muddatdagi qiymati, foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tushuntiring?
201. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
202. Pul oqimlaridagi o‘zgarish tendensiyalarini tahlilini tushuntirib bering.
203. Foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tasniflab bering?
204. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
205. Xususiy kapital nima?
206. Xususiy kapital tarkibiy elementlariga nimalar kiradi?
207. Xususiy kapital bilan o‘z mablag‘lari manbasi orasida farq bormi?
208. Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobotni tuzish tartibi va qoidalarini tushuntiring?
209. Ustav kapitali qanday shakllantiriladi va uning o‘zgarish sabablarini, yo‘llarini tasniflab bering?
210. Rezerv kapitali qanday shakllantiriladi va nimalarga ishlatiladi?
211. Qo‘shilgan kapital qanday shakllanadi?
212. Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar) balansda aks ettirish tartiblarini tushuntiring?
213. Sotib olingan xususiy aksiyalar qatorida nimalar, qachon va qanday aks etadi.
214. Maqsadli tushumlar va moliyalashtirishlar nima?
215. Kelgusi davr to‘lovlari zaxirasi qanday shakllantiriladi?
216. Xususiy kapitalning o‘zgarishi, dinamikasini tahlil etish nimaga kerak?
217. Xususiy kapital va uning daromadliligini tahlilini kimlar va nima maqsadda o‘tkazadilar?
218. Xususiy kapitalning rentabelligi qanday aniqlanadi va uning o‘zgarishiga

qanday omillar ta’sir etadi?
219. Moliyaviy leveridj nima uni aniqlash tartiblarini tushuntiring?
220. Moliyaviy va ishlab chiqarish leveridjlarini bog‘liqligi mavjudmi?
221. Xususiy kapital bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlarga, moliyaviy koeffitsiyentlarga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
222. Sof aktivlar nima?
223. Sof aktivlar qanday aniqlanadi va uning mazmuni nima?
224. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik nima?
225. Iqtisodiy nochorlik instituti maqsadi?

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

226. Iqtisodiy nochorlikni yuzaga keltiruvchi sabablar, omillarni tushuntiring?
227. Iqtisodiy nochorlik kimlarga nisbatan qo‘llanilmaydi?
228. Iqtisodiy nochorlikni davlat tomonidan belgilanishi, tartibga solinishini sabablarini tushuntiring?
229. Korxonalarning moliyaviy sog‘lomlashtirish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
230. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni baholashning obyektiv zarurligi nimada?
231. Iqtisodiy nochorlikni tahlil qilish maqsadi va vazifalarini tushuntiring?
232. Iqtisodiy nochorlikni tartibga solishning huquqiy normalariga nimalar kiradi?
233. Iqtisodiy nochorlik tahlilining axborot manbalariga nimalar kiradi?
234. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashda o‘rganiladigan ko‘rsatkichlar tizimiga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
235. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashning va baholashning asosiy va qo‘shimcha ko‘rsatkichlarini tavsiyalab bering?
236. Iqtisodiy nochorlikni baholashning milliy va xalqaro tajribalarini tushuntiring, qiyosiy farqini aytib bering?
237. Iqtisodiy nochorlik xavf-xatarlarini aniqlashda moliyaviy holat tahlili?
238. Bankrotlikni aniqlashning turli modellari va ularning farqlanishini tushuntiring?
239. Bankrotlik taomillariga nimalar kiradi?
240. Kuzatuv nima?
241. Tashqi boshqaruv nima?
242. Sanatsiya nima?
243. Tugatishda moliyaviy holat tahlili qanday amalga oshiriladi?
244. Korxonani moliyaviy sog‘lomlashtirishga qaratilgan chora-tadbirga nimalar kiradi?
245. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni oldini olish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
246. Bankrotlikni oldini olishda moliyaviy menejmentning o‘rni qanday?
247. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash nima?
248. Bashoratlash va rejalashtirishning farqi nimada?
249. Bashoratlashning boshqaruvdagi ahamiyati nimada?
250. Bashoratlashning uzoq qa qisqa davriyliklarini izohlang?
251. Bashoratlashning kamchiliklari?

252. Bashoratlashdagi risklarni tushuntiring?
253. Bashoratlashda tahlilning ahamiyati nimada?
254. Aktivlar, kapital va majburiyatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
255. Daromadlar va xarajatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
256. Sotish hajmi, mahsulot tannarxi, operatsion daromad va xarajatlar, foyda hajmi va rentabellik darajalarini bashoratlashda nimalarga tayaniladi?
257. Pul mabalag‘lari naqdligini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
258. Bankrotlikni bashoratlash.
259. Bashorat ko‘rsatkichlariga ichki va tashqi omillar ta’sirini tasniflab bering?
260. Bashorat ko‘rsatkichlariningehtimolligi va ishonchliligini baholash qanday amalga oshiriladi?
261. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
262. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
263. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
264. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
265. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
266. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
267. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
268. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
269. Favqulodda foyda va zararlar nima?
270. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
271. Ijtimoiy sug‘urta ajratmalariga nimalar kiradi?
272. Ishlab chiqarish tusidagi boshqa xarajatlarga qanday xarajatlar kiradi?
273. Proporsional, degressiv, progressiv o‘zgaruvchan xarajatlar qanday xarajatlar?
274. Mahsulot birligiga to‘g‘ri keladigan jami xarajatlar o‘zgarishi tahlili?
275. Xarajatlarni umumiy hajmi va ularni asosiy elementlari bo‘yicha baholash, tahlil qilish?
276. Jami ishlab chiqarish xarajatlari va ularning omilli tahlili?
277. Iqtisodiy elementlari bo‘yicha ishlab chiqarish xarajatlari tahlili?
278. Xarajatlarni faoliyat turlari, javobgarlik markazlari kalkulyatsiya moddalari bo‘yicha tahlili?
279. Ishlab chiqarish xarajatlarini faoliyat turlari bo‘yicha tahlili?
280. Ishlab chiqarish xarajatlarining iqtisodiy elementlari va moddalari bo‘yicha turkumlanishi?
281. Xarajatlarni moddalari bo‘yicha tahlili?
282. Moddiy, mehnat haqi, asosiy vositalarni saqlash va ishlatish xarajatlari tahlili?
283. Moddiy xarajatlar va ularning o‘zgarishi, o‘zgarishga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
284. Korxonada ish haqi fondining tahlili?
285. Ishchilarning o‘rtacha ish haqi va uning o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
286. Amortizatsiya va eskirish xarajatlarini tahlili?

287. Asosiy vositalarni amortizatsiyasi, ularni saqlash va ishlatish xarajatlarining omilli tahlil modellari?
288. Ishlab chiqarilgan va sotilgan mahsulotlar tannarxini tahlili?
289. Mahsulot (ish, xizmat)larning xarajat sig‘imini tahlili?
290. Xarajat elementlari bo‘yicha bir so‘mlik mahsulotga xarajatlar tahlili?
291. Bir so‘mlik mahsulotga to‘g‘ri keladigan xarajatlar o‘zgarishining foydaga ta’sirini tahlili?
292. Korxonaning kreditga layoqatliligini tahlil etishning axborotlar bazasiga nimalar kiradi?
293. Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmunini tushuntiring?
294. Ekspert baholash nima?
295. Ballik (skoring)baholash tizimi?
296. Kreditga layoqatlilikni baholashda tijorat banklarining kredit siyosatini o‘ziga xos xususiyatlari?
297. Korxonaning ishonchliligini baholash?
298. Raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish qobiliyatini tahlili?
299. Kredit resurslari maqsadliligini tahlili?
300. Kreditga layoqatlilikni moliyaviy koeffitsiyentlarda baholash?

4.3.YaB uchun og‘zaki savollar (300 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

301. Moliyaviy natijalarni xarakterlovchi ko‘rsatkichlar tizimi?
302. Moliyaviy natijalar, foyda va rentabellikniifodalovchi ko‘rsatkichlar tahlilining ahamiyati?
303. Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotni tuzishning muhim qoidalari?
304. Moliyaviy natijalar tahlilini maqsadi va vazifalarini tushuntiring? 10.Umumiy moliyaviy natijalar, ularning tarkibi, tuzilishi va ko‘rsatkichlarning
305. bir-biri bilan bog‘liqligini izohlang?
306. Moliyaviy natija, foyda va rentabellik ko‘rsatkichlarini baholash va tahlil qilish yo‘llarini tushuntiring?
307. Xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiy va asosiy bo‘lmagan faoliyatidan olingan daromadlariga nimalar kiradi?
308. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
309. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
310. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
311. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
312. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
313. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
314. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
315. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
316. Favqulodda foyda va zararlar nima?
317. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
318. Byudjetga to‘lovlar va ajratmalar tahlilini tushuntiring?
319. Soliq to‘lovlari dinamikasi, ularning natijaviy ko‘rsatkichlar bilan qiyosiy tahlili?
320. Korxonalarda soliq yukini hisoblash yo‘llari?
321. Sof foyda va unga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
322. Rentabellik ko‘rsatkichlari va ularga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
323. Foyda va rentabellikni oshirish imkoniyatlarini tasniflang?
324. Pul mablag‘larini oqilona boshqarish nima uchun zarur?
325. Pul oqimlarining sof harakati nima?
326. Pul mablag‘lariga qanday mablag‘lar kiradi?
327. Pul ekvivalentlariga nimalar kiradi?
328. Pul oqimlari deganda nimani tushunasiz?
329. Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va mazmunini tushuntiring?
330. Operatsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
331. Investitsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
332. Moliyaviy faoliyatdan pul oqimiga nimalar kiradi?
333. Pul oqimini tahlil etishni o‘rganish maqsadi va vazifalari?
334. Tahlil uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar va ularning kamchiliklari?
335. Korxonaning pul mablag‘lari bilan ta’minlanganligi va ular oqimini tahlil qilishning o‘ziga xos xususiyatlarini tushuntiring?

336. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning daromad keltiruvchi faoliyat turlariga nimalar kiradi?
337. Pul mablag‘laridan samarali foydalanishni tashkil etishni qanday yo‘lga qo‘yish mumkin?
338. Pulni aylanish doiraviy aylanishlarini tarmoq va faoliyat turlari bo‘yicha farqlanishini tushuntiring?
339. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va asosiy elementlarini tasniflang?
340. Pul oqimining yo‘nalishlariga (cash flow) nimalar kiradi?
341. Sof pul oqimining gorizontal va vertikal tahlilini tushuntiring?
342. Asosiy faoliyatdan pul oqimini tarkibiy tahlili?
343. Pul oqimlarini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
344. Asosiy faoliyat, moliyaviy va investitsion faoliyatdan pul oqimlari tahlilini tushuntiring?
345. Pul oqimlarini tahlil qilishning to‘g‘ri va egri uslubini tushuntiring?
346. Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlilini izohlang?
347. Pul oqimlari harakatini tezlashtirish imkoniyatlarini aniqlash?
348. Pulning muddatdagi qiymati, foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tushuntiring?
349. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
350. Pul oqimlaridagi o‘zgarish tendensiyalarini tahlilini tushuntirib bering.
351. Foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tasniflab bering?
352. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
353. Xususiy kapital nima?
354. Xususiy kapital tarkibiy elementlariga nimalar kiradi?
355. Xususiy kapital bilan o‘z mablag‘lari manbasi orasida farq bormi?
356. Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobotni tuzish tartibi va qoidalarini tushuntiring?
357. Ustav kapitali qanday shakllantiriladi va uning o‘zgarish sabablarini, yo‘llarini tasniflab bering?
358. Rezerv kapitali qanday shakllantiriladi va nimalarga ishlatiladi?
359. Qo‘shilgan kapital qanday shakllanadi?
360. Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar) balansda aks ettirish tartiblarini tushuntiring?
361. Sotib olingan xususiy aksiyalar qatorida nimalar, qachon va qanday aks etadi.
362. Maqsadli tushumlar va moliyalashtirishlar nima?
363. Kelgusi davr to‘lovlari zaxirasi qanday shakllantiriladi?
364. Xususiy kapitalning o‘zgarishi, dinamikasini tahlil etish nimaga kerak?
365. Xususiy kapital va uning daromadliligini tahlilini kimlar va nima maqsadda o‘tkazadilar?
366. Xususiy kapitalning rentabelligi qanday aniqlanadi va uning o‘zgarishiga qanday omillar ta’sir etadi?
367. Moliyaviy leveridj nima uni aniqlash tartiblarini tushuntiring?
368. Moliyaviy va ishlab chiqarish leveridjlarini bog‘liqligi mavjudmi?
369. Xususiy kapital bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlarga,

moliyaviy koeffitsiyentlarga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
370. Sof aktivlar nima?
371. Sof aktivlar qanday aniqlanadi va uning mazmuni nima?
372. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik nima?
373. Iqtisodiy nochorlik instituti maqsadi?
374. Iqtisodiy nochorlikni yuzaga keltiruvchi sabablar, omillarni tushuntiring?
375. Iqtisodiy nochorlik kimlarga nisbatan qo‘llanilmaydi?
376. Iqtisodiy nochorlikni davlat tomonidan belgilanishi, tartibga solinishini sabablarini tushuntiring?
377. Korxonalarning moliyaviy sog‘lomlashtirish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
378. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni baholashning obyektiv zarurligi nimada?
379. Iqtisodiy nochorlikni tahlil qilish maqsadi va vazifalarini tushuntiring?
380. Iqtisodiy nochorlikni tartibga solishning huquqiy normalariga nimalar kiradi?
381. Iqtisodiy nochorlik tahlilining axborot manbalariga nimalar kiradi?
382. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashda o‘rganiladigan ko‘rsatkichlar tizimiga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
383. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashning va baholashning asosiy va qo‘shimcha ko‘rsatkichlarini tavsiyalab bering?
384. Iqtisodiy nochorlikni baholashning milliy va xalqaro tajribalarini tushuntiring, qiyosiy farqini aytib bering?
385. Iqtisodiy nochorlik xavf-xatarlarini aniqlashda moliyaviy holat tahlili?
386. Bankrotlikni aniqlashning turli modellari va ularning farqlanishini tushuntiring?
387. Bankrotlik taomillariga nimalar kiradi?
388. Kuzatuv nima?
389. Tashqi boshqaruv nima?
390. Sanatsiya nima?
391. Tugatishda moliyaviy holat tahlili qanday amalga oshiriladi?
392. Korxonani moliyaviy sog‘lomlashtirishga qaratilgan chora-tadbirga nimalar kiradi?
393. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni oldini olish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
394. Bankrotlikni oldini olishda moliyaviy menejmentning o‘rni qanday?
395. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash nima?
396. Bashoratlash va rejalashtirishning farqi nimada?
397. Bashoratlashning boshqaruvdagi ahamiyati nimada?
398. Bashoratlashning uzoq qa qisqa davriyliklarini izohlang?
399. Bashoratlashning kamchiliklari?
400. Bashoratlashdagi risklarni tushuntiring?
401. Bashoratlashda tahlilning ahamiyati nimada?
402. Aktivlar, kapital va majburiyatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
403. Daromadlar va xarajatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
404. Sotish hajmi, mahsulot tannarxi, operatsion daromad va xarajatlar, foyda hajmi va rentabellik darajalarini bashoratlashda nimalarga tayaniladi?
405. Pul mabalag‘lari naqdligini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?

406. Bankrotlikni bashoratlash.
407. Bashorat ko‘rsatkichlariga ichki va tashqi omillar ta’sirini tasniflab bering?
408. Bashorat ko‘rsatkichlariningehtimolligi va ishonchliligini baholash qanday amalga oshiriladi?
409. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
410. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
411. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
412. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
413. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
414. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
415. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
416. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
417. Favqulodda foyda va zararlar nima?
418. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
419. “Tahlil” so‘zining ma’nosi, uning fan va tadqiqot usuli ekanligi.
420. Induksiya va deduksiya
421. Tahlil va sintez Sabab va oqibat
422. Tahlilning boshqaruvdagi o‘rni va ahamiyati
423. Moliyaviy tahlil va uning fan sifatida shakllanishi
424. Moliyaviy tahlil va uning rivojlanishi
425. Zamonaviy moliyaviy tahlil va uning muhim xususiyatlari
426. Moliyaviy tahlil fanining perdmeti
427. Moliyaviy tahlil fanining obyekti
428. Moliyaviy tahlil fanining maqsadi va vazifalari
429. Moliyaviy tahlilning muhim tamoyillari
430. Moliyaviy tahlil fanining metodi va uning o‘ziga xos xususiyatlari
431. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan oddiy usullar
432. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan iqtisodiy matematik usullar
433. Moliyaviy tahlilning individual, maxsus usullari
434. Moliyaviy tahlil turlari: ichki va tashqi moliyaviy tahlil
435. Moliyaviy tahlil subyektlari va ularning manfaatlari
436. Balans nima?
437. Buxgalteriya balansi nima?
438. Buxgalteriya balansini tavsiflab bering?
439. Buxgalteriya balansi turlarini ajrating va tasniflang?
440. Buxgalteriya balansini tuzish qoidalarini tasniflang?
441. Aktivlar nima?
442. Kapital nima?
443. Majburiyat nima?
444. Balansga ilovalar, qaydlar va tushuntirishlarni izohlang?
445. Buxgalteriya balansi va uning tarkibiy tuzilishini tasniflang?
446. Balans moddalari va uning boshqa moliyaviy hisobotlar ma’lumotlariga

mosligini tushuntiring ?
447. Buxgalteriya balansini “o‘qish”ni tasniflang?
448. Buxgalteriya balansining gorizontal (davriy) tahlili?
449. Buxgalteriya balansining vertikal (tarkibiy) tahlili?
450. Korxona moliyaviy holatining tahlili?

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

451. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
452. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
453. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
454. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
455. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
456. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
457. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
458. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
459. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?
460. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
461. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
462. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
463. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
464. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
465. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
466. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
467. Doimiy passivlar nima?
468. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
469. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
470. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
471. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
472. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
473. Joriy to‘lov layoqati?
474. Oraliq to‘lov layoqati?
475. Umumiy to‘lov layoqati?
476. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
477. Barqarorlik nima?
478. Moliyaviy barqarorlik nima?
479. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
480. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
481. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
482. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
483. Nobarqarorlik va uning sabablari?
484. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
485. Iqtisodiy resurslar nima? 10.Moliyaviy resurslar nima?

486. Inson kapitali nima?
487. Iqtisodiy resurslar va ularning moliyaviy tuzilmasi?
488. Iqtisodiy resurslar likvidligi?
489. Iqtisodiy resurslarning tarkibiy tuzilishi va joylashtirilishi to‘lovga qobillikni ta’minlashdagi o‘rni?
490. Iqtisodiy resurslarning moliyaviy ahvol va barqarorlikni ta’minlashdagi o‘rni?
491. O‘z aylanma mablag‘lari tushunchasi va uning aniqlanishi?
492. O‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganlikni tahlili?
493. Moliyaviy barqarorlikni dinamik tahlili?
494. Korxonaning moliyaviy barqarorligi bilan bog‘liq koeffitsiyentlar?
495. Moliyaviy mustaqillik (avtonomiya) koeffitsiyenti?
496. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti?
497. O‘z va qarz mablag‘larining nisbati koeffitsiyenti?
498. O‘z mablag‘lari bilan ta’minlanganlik koeffitsiyenti?
499. Kreditga layoqatlilik deganda nimani tushunasiz?
500. Korxonaning kreditga layoqatliligini tahlil etishning axborotlar bazasiga nimalar kiradi?
501. Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmunini tushuntiring?
502. Korxonaning kreditga layoqatliligini maqsadi va vazifalari?
503. Kreditga layoqatlilikning tavsifi?
504. Kreditga layoqatlilikni baholash va tahlil qilishning asosiy usullariga nimalar kiradi?
505. Ekspert baholash nima?
506. Ballik (skoring)baholash tizimi?
507. Kreditga layoqatlilikni baholashda tijorat banklarining kredit siyosatini o‘ziga xos xususiyatlari?
508. Korxonaning ishonchliligini baholash?
509. Raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish qobiliyatini tahlili?
510. Daromad tahlili?
511. Kredit resurslari maqsadliligini tahlili?
512. Kreditga layoqatlilikni moliyaviy koeffitsiyentlarda baholash?
513. Kreditni ta’minlanganligini tahlili?
514. Risklar tahlili?
515. Kreditga layoqatlilikni baholashda nazoratning davomiyligi?
516. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilish zaruriyati?
517. Korxonaning raqobatdoshligini aniqlashning ko‘rsatkichlari tizimi va ularning aniqlanishi?
518. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning Lamben modeli?
519. Korxona raqobatdoshligini aniqlash va tahlil qilishning «4R» modeli?
520. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning SWOD modeli?
521. Balans aktivini moliyalashtirish tartiblari?
522. Korxona ishonchliligini baholash indikatorlari va ularning normalari?
523. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning omillik tahlili

metodikasi?
524. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning naqdligini hisoblash tartibi?
525. Kreditga layoqatlilikni baholashda daromadlar tahlili va uning muhim qatorlari?
526. “RARTS” usulini tushuntiring?
527. “CAMPARI” usulini mohiyatini tushuntiring?
528. “6 C” usulining mohiyatini tushuntiring?
529. Korxonaning kreditga layoqatliligiga Qoplash koeffitsiyenti orqali baho berish?
530. Korxonaning kreditga layoqatliligiga likvidlilik koeffitsiyenti orqali baholash?
531. Korxonaning kreditga layoqatliligini mustaqillik koeffitsiyenti orqali baholash?
532. Korxonani kreditga layoqatliligini baholashning kompleks tahlili?
533. Balans aktiv va passiv moddalarining likvidliligi tahlili?
534. Xo‘jalik subyektining kreditga layoqatliligini baholashda o‘rganilishi lozim bo‘lgan miqdoriy ko‘rsatkichlar?
535. Tijorat banklari tomonidan xo‘jalik yurituvchi subyektlarni kreditga layoqatliligini baholashda hisob-kitob qilinadigan ko‘rsatkichlar?
536. Moliyaviy natijalar nima?
537. Moliyaviy natijaga daxldor elementlar va ularning tasnifi?
538. Daromadlar nima?
539. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
540. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
541. Doimiy passivlar nima?
542. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
543. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
544. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
545. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
546. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
547. Joriy to‘lov layoqati?
548. Oraliq to‘lov layoqati?
549. Umumiy to‘lov layoqati?
550. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
551. Barqarorlik nima?
552. Moliyaviy barqarorlik nima?
553. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
554. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
555. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
556. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
557. Nobarqarorlik va uning sabablari?
558. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
559. Iqtisodiy resurslar nima? 10.Moliyaviy resurslar nima?
560. Inson kapitali nima?

561. Iqtisodiy resurslar va ularning moliyaviy tuzilmasi?
562. Iqtisodiy resurslar likvidligi?
563. Iqtisodiy resurslarning tarkibiy tuzilishi va joylashtirilishi to‘lovga qobillikni ta’minlashdagi o‘rni?
564. Buxgalteriya balansining vertikal (tarkibiy) tahlili?
565. Korxona moliyaviy holatining tahlili?
566. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
567. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
568. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
569. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
570. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
571. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
572. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
573. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
574. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?
575. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
576. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
577. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
578. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
579. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
580. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
581. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
582. Doimiy passivlar nima?
583. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
584. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
585. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
586. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
587. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
588. Joriy to‘lov layoqati?
589. Oraliq to‘lov layoqati?
590. Umumiy to‘lov layoqati?
591. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
592. Barqarorlik nima?
593. Moliyaviy barqarorlik nima?
594. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
595. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
596. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
597. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
598. Nobarqarorlik va uning sabablari?
599. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
600. Induksiya va deduksiya

4.4.1-OB uchun yozma ish savollari (150 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

151. “Tahlil” so‘zining ma’nosi, uning fan va tadqiqot usuli ekanligi.
152. Induksiya va deduksiya
153. Tahlil va sintez Sabab va oqibat
154. Tahlilning boshqaruvdagi o‘rni va ahamiyati
155. Moliyaviy tahlil va uning fan sifatida shakllanishi
156. Moliyaviy tahlil va uning rivojlanishi
157. Zamonaviy moliyaviy tahlil va uning muhim xususiyatlari
158. Moliyaviy tahlil fanining perdmeti
159. Moliyaviy tahlil fanining obyekti
160. Moliyaviy tahlil fanining maqsadi va vazifalari
161. Moliyaviy tahlilning muhim tamoyillari
162. Moliyaviy tahlil fanining metodi va uning o‘ziga xos xususiyatlari
163. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan oddiy usullar
164. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan iqtisodiy matematik usullar
165. Moliyaviy tahlilning individual, maxsus usullari
166. Moliyaviy tahlil turlari: ichki va tashqi moliyaviy tahlil
167. Moliyaviy tahlil subyektlari va ularning manfaatlari
168. Balans nima?
169. Buxgalteriya balansi nima?
170. Buxgalteriya balansini tavsiflab bering?
171. Buxgalteriya balansi turlarini ajrating va tasniflang?
172. Buxgalteriya balansini tuzish qoidalarini tasniflang?
173. Aktivlar nima?
174. Kapital nima?
175. Majburiyat nima?
176. Balansga ilovalar, qaydlar va tushuntirishlarni izohlang?
177. Buxgalteriya balansi va uning tarkibiy tuzilishini tasniflang?
178. Balans moddalari va uning boshqa moliyaviy hisobotlar ma’lumotlariga mosligini tushuntiring ?
179. Buxgalteriya balansini “o‘qish”ni tasniflang?
180. Buxgalteriya balansining gorizontal (davriy) tahlili?
181. Buxgalteriya balansining vertikal (tarkibiy) tahlili?
182. Korxona moliyaviy holatining tahlili?
183. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
184. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
185. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
186. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
187. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
188. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
189. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
190. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
191. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?

192. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
193. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
194. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
195. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
196. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
197. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
198. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
199. Doimiy passivlar nima?
200. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
201. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
202. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
203. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
204. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
205. Joriy to‘lov layoqati?
206. Oraliq to‘lov layoqati?
207. Umumiy to‘lov layoqati?
208. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
209. Barqarorlik nima?
210. Moliyaviy barqarorlik nima?
211. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
212. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
213. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
214. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
215. Nobarqarorlik va uning sabablari?
216. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
217. Iqtisodiy resurslar nima? 10.Moliyaviy resurslar nima?
218. Inson kapitali nima?
219. Iqtisodiy resurslar va ularning moliyaviy tuzilmasi?
220. Iqtisodiy resurslar likvidligi?
221. Iqtisodiy resurslarning tarkibiy tuzilishi va joylashtirilishi to‘lovga qobillikni ta’minlashdagi o‘rni?
222. Iqtisodiy resurslarning moliyaviy ahvol va barqarorlikni ta’minlashdagi o‘rni?
223. O‘z aylanma mablag‘lari tushunchasi va uning aniqlanishi?
224. O‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganlikni tahlili?
225. Moliyaviy barqarorlikni dinamik tahlili?

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

226. Korxonaning moliyaviy barqarorligi bilan bog‘liq koeffitsiyentlar?
227. Moliyaviy mustaqillik (avtonomiya) koeffitsiyenti?
228. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti?
229. O‘z va qarz mablag‘larining nisbati koeffitsiyenti?
230. O‘z mablag‘lari bilan ta’minlanganlik koeffitsiyenti?

231. Kreditga layoqatlilik deganda nimani tushunasiz?
232. Korxonaning kreditga layoqatliligini tahlil etishning axborotlar bazasiga nimalar kiradi?
233. Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmunini tushuntiring?
234. Korxonaning kreditga layoqatliligini maqsadi va vazifalari?
235. Kreditga layoqatlilikning tavsifi?
236. Kreditga layoqatlilikni baholash va tahlil qilishning asosiy usullariga nimalar kiradi?
237. Ekspert baholash nima?
238. Ballik (skoring)baholash tizimi?
239. Kreditga layoqatlilikni baholashda tijorat banklarining kredit siyosatini o‘ziga xos xususiyatlari?
240. Korxonaning ishonchliligini baholash?
241. Raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish qobiliyatini tahlili?
242. Daromad tahlili?
243. Kredit resurslari maqsadliligini tahlili?
244. Kreditga layoqatlilikni moliyaviy koeffitsiyentlarda baholash?
245. Kreditni ta’minlanganligini tahlili?
246. Risklar tahlili?
247. Kreditga layoqatlilikni baholashda nazoratning davomiyligi?
248. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilish zaruriyati?
249. Korxonaning raqobatdoshligini aniqlashning ko‘rsatkichlari tizimi va ularning aniqlanishi?
250. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning Lamben modeli?
251. Korxona raqobatdoshligini aniqlash va tahlil qilishning «4R» modeli?
252. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning SWOD modeli?
253. Balans aktivini moliyalashtirish tartiblari?
254. Korxona ishonchliligini baholash indikatorlari va ularning normalari?
255. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning omillik tahlili metodikasi?
256. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning naqdligini hisoblash tartibi?
257. Kreditga layoqatlilikni baholashda daromadlar tahlili va uning muhim qatorlari?
258. “RARTS” usulini tushuntiring?
259. “CAMPARI” usulini mohiyatini tushuntiring?
260. “6 C” usulining mohiyatini tushuntiring?
261. Korxonaning kreditga layoqatliligiga Qoplash koeffitsiyenti orqali baho berish?
262. Korxonaning kreditga layoqatliligiga likvidlilik koeffitsiyenti orqali baholash?
263. Korxonaning kreditga layoqatliligini mustaqillik koeffitsiyenti orqali baholash?
264. Korxonani kreditga layoqatliligini baholashning kompleks tahlili?
265. Balans aktiv va passiv moddalarining likvidliligi tahlili?
266. Xo‘jalik subyektining kreditga layoqatliligini baholashda o‘rganilishi lozim bo‘lgan miqdoriy ko‘rsatkichlar?

267. Tijorat banklari tomonidan xo‘jalik yurituvchi subyektlarni kreditga layoqatliligini baholashda hisob-kitob qilinadigan ko‘rsatkichlar?
268. Moliyaviy natijalar nima?
269. Moliyaviy natijaga daxldor elementlar va ularning tasnifi?
270. Daromadlar nima?
271. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
272. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
273. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
274. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
275. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
276. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
277. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
278. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
279. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?
280. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
281. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
282. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
283. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
284. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
285. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
286. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
287. Doimiy passivlar nima?
288. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
289. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
290. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
291. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
292. Tahlil va sintez Sabab va oqibat
293. Tahlilning boshqaruvdagi o‘rni va ahamiyati
294. Moliyaviy tahlil va uning fan sifatida shakllanishi
295. Moliyaviy tahlil va uning rivojlanishi
296. Zamonaviy moliyaviy tahlil va uning muhim xususiyatlari
297. Moliyaviy tahlil fanining perdmeti
298. Moliyaviy tahlil fanining obyekti
299. Moliyaviy tahlil fanining maqsadi va vazifalari
300. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?

4.5.2-OB uchun yozma ish savollari (150 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

151. Xarajatlar nima?
152. Foyda va zararlar nima?
153. Moliyaviy natijalarni xarakterlovchi ko‘rsatkichlar tizimi?
154. Moliyaviy natijalar, foyda va rentabellikniifodalovchi ko‘rsatkichlar tahlilining ahamiyati?
155. Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotni tuzishning muhim qoidalari?
156. Moliyaviy natijalar tahlilini maqsadi va vazifalarini tushuntiring? 10.Umumiy moliyaviy natijalar, ularning tarkibi, tuzilishi va ko‘rsatkichlarning
157. bir-biri bilan bog‘liqligini izohlang?
158. Moliyaviy natija, foyda va rentabellik ko‘rsatkichlarini baholash va tahlil qilish yo‘llarini tushuntiring?
159. Xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiy va asosiy bo‘lmagan faoliyatidan olingan daromadlariga nimalar kiradi?
160. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
161. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
162. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
163. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
164. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
165. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
166. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
167. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
168. Favqulodda foyda va zararlar nima?
169. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
170. Byudjetga to‘lovlar va ajratmalar tahlilini tushuntiring?
171. Soliq to‘lovlari dinamikasi, ularning natijaviy ko‘rsatkichlar bilan qiyosiy tahlili?
172. Korxonalarda soliq yukini hisoblash yo‘llari?
173. Sof foyda va unga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
174. Rentabellik ko‘rsatkichlari va ularga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
175. Foyda va rentabellikni oshirish imkoniyatlarini tasniflang?
176. Pul mablag‘larini oqilona boshqarish nima uchun zarur?
177. Pul oqimlarining sof harakati nima?
178. Pul mablag‘lariga qanday mablag‘lar kiradi?
179. Pul ekvivalentlariga nimalar kiradi?
180. Pul oqimlari deganda nimani tushunasiz?
181. Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va mazmunini tushuntiring?
182. Operatsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
183. Investitsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
184. Moliyaviy faoliyatdan pul oqimiga nimalar kiradi?
185. Pul oqimini tahlil etishni o‘rganish maqsadi va vazifalari?
186. Tahlil uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar va ularning kamchiliklari?

187. Korxonaning pul mablag‘lari bilan ta’minlanganligi va ular oqimini tahlil qilishning o‘ziga xos xususiyatlarini tushuntiring?
188. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning daromad keltiruvchi faoliyat turlariga nimalar kiradi?
189. Pul mablag‘laridan samarali foydalanishni tashkil etishni qanday yo‘lga qo‘yish mumkin?
190. Pulni aylanish doiraviy aylanishlarini tarmoq va faoliyat turlari bo‘yicha farqlanishini tushuntiring?
191. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va asosiy elementlarini tasniflang?
192. Pul oqimining yo‘nalishlariga (cash flow) nimalar kiradi?
193. Sof pul oqimining gorizontal va vertikal tahlilini tushuntiring?
194. Asosiy faoliyatdan pul oqimini tarkibiy tahlili?
195. Pul oqimlarini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
196. Asosiy faoliyat, moliyaviy va investitsion faoliyatdan pul oqimlari tahlilini tushuntiring?
197. Pul oqimlarini tahlil qilishning to‘g‘ri va egri uslubini tushuntiring?
198. Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlilini izohlang?
199. Pul oqimlari harakatini tezlashtirish imkoniyatlarini aniqlash?
200. Pulning muddatdagi qiymati, foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tushuntiring?
201. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
202. Pul oqimlaridagi o‘zgarish tendensiyalarini tahlilini tushuntirib bering.
203. Foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tasniflab bering?
204. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
205. Xususiy kapital nima?
206. Xususiy kapital tarkibiy elementlariga nimalar kiradi?
207. Xususiy kapital bilan o‘z mablag‘lari manbasi orasida farq bormi?
208. Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobotni tuzish tartibi va qoidalarini tushuntiring?
209. Ustav kapitali qanday shakllantiriladi va uning o‘zgarish sabablarini, yo‘llarini tasniflab bering?
210. Rezerv kapitali qanday shakllantiriladi va nimalarga ishlatiladi?
211. Qo‘shilgan kapital qanday shakllanadi?
212. Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar) balansda aks ettirish tartiblarini tushuntiring?
213. Sotib olingan xususiy aksiyalar qatorida nimalar, qachon va qanday aks etadi.
214. Maqsadli tushumlar va moliyalashtirishlar nima?
215. Kelgusi davr to‘lovlari zaxirasi qanday shakllantiriladi?
216. Xususiy kapitalning o‘zgarishi, dinamikasini tahlil etish nimaga kerak?
217. Xususiy kapital va uning daromadliligini tahlilini kimlar va nima maqsadda o‘tkazadilar?
218. Xususiy kapitalning rentabelligi qanday aniqlanadi va uning o‘zgarishiga qanday omillar ta’sir etadi?

219. Moliyaviy leveridj nima uni aniqlash tartiblarini tushuntiring?
220. Moliyaviy va ishlab chiqarish leveridjlarini bog‘liqligi mavjudmi?
221. Xususiy kapital bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlarga, moliyaviy koeffitsiyentlarga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
222. Sof aktivlar nima?
223. Sof aktivlar qanday aniqlanadi va uning mazmuni nima?
224. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik nima?
225. Iqtisodiy nochorlik instituti maqsadi?

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

226. Iqtisodiy nochorlikni yuzaga keltiruvchi sabablar, omillarni tushuntiring?
227. Iqtisodiy nochorlik kimlarga nisbatan qo‘llanilmaydi?
228. Iqtisodiy nochorlikni davlat tomonidan belgilanishi, tartibga solinishini sabablarini tushuntiring?
229. Korxonalarning moliyaviy sog‘lomlashtirish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
230. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni baholashning obyektiv zarurligi nimada?
231. Iqtisodiy nochorlikni tahlil qilish maqsadi va vazifalarini tushuntiring?
232. Iqtisodiy nochorlikni tartibga solishning huquqiy normalariga nimalar kiradi?
233. Iqtisodiy nochorlik tahlilining axborot manbalariga nimalar kiradi?
234. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashda o‘rganiladigan ko‘rsatkichlar tizimiga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
235. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashning va baholashning asosiy va qo‘shimcha ko‘rsatkichlarini tavsiyalab bering?
236. Iqtisodiy nochorlikni baholashning milliy va xalqaro tajribalarini tushuntiring, qiyosiy farqini aytib bering?
237. Iqtisodiy nochorlik xavf-xatarlarini aniqlashda moliyaviy holat tahlili?
238. Bankrotlikni aniqlashning turli modellari va ularning farqlanishini tushuntiring?
239. Bankrotlik taomillariga nimalar kiradi?
240. Kuzatuv nima?
241. Tashqi boshqaruv nima?
242. Sanatsiya nima?
243. Tugatishda moliyaviy holat tahlili qanday amalga oshiriladi?
244. Korxonani moliyaviy sog‘lomlashtirishga qaratilgan chora-tadbirga nimalar kiradi?
245. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni oldini olish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
246. Bankrotlikni oldini olishda moliyaviy menejmentning o‘rni qanday?
247. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash nima?
248. Bashoratlash va rejalashtirishning farqi nimada?
249. Bashoratlashning boshqaruvdagi ahamiyati nimada?
250. Bashoratlashning uzoq qa qisqa davriyliklarini izohlang?
251. Bashoratlashning kamchiliklari?
252. Bashoratlashdagi risklarni tushuntiring?

253. Bashoratlashda tahlilning ahamiyati nimada?
254. Aktivlar, kapital va majburiyatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
255. Daromadlar va xarajatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
256. Sotish hajmi, mahsulot tannarxi, operatsion daromad va xarajatlar, foyda hajmi va rentabellik darajalarini bashoratlashda nimalarga tayaniladi?
257. Pul mabalag‘lari naqdligini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
258. Bankrotlikni bashoratlash.
259. Bashorat ko‘rsatkichlariga ichki va tashqi omillar ta’sirini tasniflab bering?
260. Bashorat ko‘rsatkichlariningehtimolligi va ishonchliligini baholash qanday amalga oshiriladi?
261. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
262. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
263. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
264. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
265. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
266. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
267. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
268. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
269. Favqulodda foyda va zararlar nima?
270. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
271. Pulni aylanish doiraviy aylanishlarini tarmoq va faoliyat turlari bo‘yicha farqlanishini tushuntiring?
272. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va asosiy elementlarini tasniflang?
273. Pul oqimining yo‘nalishlariga (cash flow) nimalar kiradi?
274. Sof pul oqimining gorizontal va vertikal tahlilini tushuntiring?
275. Asosiy faoliyatdan pul oqimini tarkibiy tahlili?
276. Pul oqimlarini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
277. Asosiy faoliyat, moliyaviy va investitsion faoliyatdan pul oqimlari tahlilini tushuntiring?
278. Pul oqimlarini tahlil qilishning to‘g‘ri va egri uslubini tushuntiring?
279. Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlilini izohlang?
280. Pul oqimlari harakatini tezlashtirish imkoniyatlarini aniqlash?
281. Pulning muddatdagi qiymati, foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tushuntiring?
282. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
283. Pul oqimlaridagi o‘zgarish tendensiyalarini tahlilini tushuntirib bering.
284. Foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tasniflab bering?
285. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
286. Xususiy kapital nima?
287. Xususiy kapital tarkibiy elementlariga nimalar kiradi?
288. Xususiy kapital bilan o‘z mablag‘lari manbasi orasida farq bormi?
289. Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobotni tuzish tartibi va qoidalarini

tushuntiring?
290. Ustav kapitali qanday shakllantiriladi va uning o‘zgarish sabablarini, yo‘llarini tasniflab bering?
291. Rezerv kapitali qanday shakllantiriladi va nimalarga ishlatiladi?
292. Qo‘shilgan kapital qanday shakllanadi?
293. Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar) balansda aks ettirish tartiblarini tushuntiring?
294. Sotib olingan xususiy aksiyalar qatorida nimalar, qachon va qanday aks etadi.
295. Maqsadli tushumlar va moliyalashtirishlar nima?
296. Maqsadli tushumlar va moliyalashtirishlar nima?
297. Kelgusi davr to‘lovlari zaxirasi qanday shakllantiriladi?
298. Xususiy kapitalning o‘zgarishi, dinamikasini tahlil etish nimaga kerak?
299. Xususiy kapital va uning daromadliligini tahlilini kimlar va nima maqsadda o‘tkazadilar?
300. Xususiy kapitalning rentabelligi qanday aniqlanadi va uning o‘zgarishiga qanday omillar ta’sir etadi?

4.6.YaB uchun yozma ish savollari (300 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

301. Moliyaviy natijalarni xarakterlovchi ko‘rsatkichlar tizimi?
302. Moliyaviy natijalar, foyda va rentabellikniifodalovchi ko‘rsatkichlar tahlilining ahamiyati?
303. Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotni tuzishning muhim qoidalari?
304. Moliyaviy natijalar tahlilini maqsadi va vazifalarini tushuntiring? 10.Umumiy moliyaviy natijalar, ularning tarkibi, tuzilishi va ko‘rsatkichlarning
305. bir-biri bilan bog‘liqligini izohlang?
306. Moliyaviy natija, foyda va rentabellik ko‘rsatkichlarini baholash va tahlil qilish yo‘llarini tushuntiring?
307. Xo‘jalik yurituvchi subyektning asosiy va asosiy bo‘lmagan faoliyatidan olingan daromadlariga nimalar kiradi?
308. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
309. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
310. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
311. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
312. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
313. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
314. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
315. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
316. Favqulodda foyda va zararlar nima?
317. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
318. Byudjetga to‘lovlar va ajratmalar tahlilini tushuntiring?
319. Soliq to‘lovlari dinamikasi, ularning natijaviy ko‘rsatkichlar bilan qiyosiy tahlili?
320. Korxonalarda soliq yukini hisoblash yo‘llari?
321. Sof foyda va unga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
322. Rentabellik ko‘rsatkichlari va ularga ta’sir etuvchi omillar tahlili?
323. Foyda va rentabellikni oshirish imkoniyatlarini tasniflang?
324. Pul mablag‘larini oqilona boshqarish nima uchun zarur?
325. Pul oqimlarining sof harakati nima?
326. Pul mablag‘lariga qanday mablag‘lar kiradi?
327. Pul ekvivalentlariga nimalar kiradi?
328. Pul oqimlari deganda nimani tushunasiz?
329. Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va mazmunini tushuntiring?
330. Operatsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
331. Investitsiya faoliyatidan pul oqimiga nimalar kiradi?
332. Moliyaviy faoliyatdan pul oqimiga nimalar kiradi?
333. Pul oqimini tahlil etishni o‘rganish maqsadi va vazifalari?
334. Tahlil uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlar va ularning kamchiliklari?
335. Korxonaning pul mablag‘lari bilan ta’minlanganligi va ular oqimini tahlil qilishning o‘ziga xos xususiyatlarini tushuntiring?

336. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning daromad keltiruvchi faoliyat turlariga nimalar kiradi?
337. Pul mablag‘laridan samarali foydalanishni tashkil etishni qanday yo‘lga qo‘yish mumkin?
338. Pulni aylanish doiraviy aylanishlarini tarmoq va faoliyat turlari bo‘yicha farqlanishini tushuntiring?
339. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobotning tuzilishi va asosiy elementlarini tasniflang?
340. Pul oqimining yo‘nalishlariga (cash flow) nimalar kiradi?
341. Sof pul oqimining gorizontal va vertikal tahlilini tushuntiring?
342. Asosiy faoliyatdan pul oqimini tarkibiy tahlili?
343. Pul oqimlarini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
344. Asosiy faoliyat, moliyaviy va investitsion faoliyatdan pul oqimlari tahlilini tushuntiring?
345. Pul oqimlarini tahlil qilishning to‘g‘ri va egri uslubini tushuntiring?
346. Pul oqimlarini boshqarishning omilli tahlilini izohlang?
347. Pul oqimlari harakatini tezlashtirish imkoniyatlarini aniqlash?
348. Pulning muddatdagi qiymati, foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tushuntiring?
349. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
350. Pul oqimlaridagi o‘zgarish tendensiyalarini tahlilini tushuntirib bering.
351. Foiz stavkalari va ularni hisoblash usullarini tasniflab bering?
352. Valyuta mablag‘lari harakatining tahlilini tushuntiring?
353. Xususiy kapital nima?
354. Xususiy kapital tarkibiy elementlariga nimalar kiradi?
355. Xususiy kapital bilan o‘z mablag‘lari manbasi orasida farq bormi?
356. Xususiy kapital to‘g‘risidagi hisobotni tuzish tartibi va qoidalarini tushuntiring?
357. Ustav kapitali qanday shakllantiriladi va uning o‘zgarish sabablarini, yo‘llarini tasniflab bering?
358. Rezerv kapitali qanday shakllantiriladi va nimalarga ishlatiladi?
359. Qo‘shilgan kapital qanday shakllanadi?
360. Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar) balansda aks ettirish tartiblarini tushuntiring?
361. Sotib olingan xususiy aksiyalar qatorida nimalar, qachon va qanday aks etadi.
362. Maqsadli tushumlar va moliyalashtirishlar nima?
363. Kelgusi davr to‘lovlari zaxirasi qanday shakllantiriladi?
364. Xususiy kapitalning o‘zgarishi, dinamikasini tahlil etish nimaga kerak?
365. Xususiy kapital va uning daromadliligini tahlilini kimlar va nima maqsadda o‘tkazadilar?
366. Xususiy kapitalning rentabelligi qanday aniqlanadi va uning o‘zgarishiga qanday omillar ta’sir etadi?
367. Moliyaviy leveridj nima uni aniqlash tartiblarini tushuntiring?
368. Moliyaviy va ishlab chiqarish leveridjlarini bog‘liqligi mavjudmi?
369. Xususiy kapital bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rsatkichlarga,

moliyaviy koeffitsiyentlarga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
370. Sof aktivlar nima?
371. Sof aktivlar qanday aniqlanadi va uning mazmuni nima?
372. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik nima?
373. Iqtisodiy nochorlik instituti maqsadi?
374. Iqtisodiy nochorlikni yuzaga keltiruvchi sabablar, omillarni tushuntiring?
375. Iqtisodiy nochorlik kimlarga nisbatan qo‘llanilmaydi?
376. Iqtisodiy nochorlikni davlat tomonidan belgilanishi, tartibga solinishini sabablarini tushuntiring?
377. Korxonalarning moliyaviy sog‘lomlashtirish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
378. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni baholashning obyektiv zarurligi nimada?
379. Iqtisodiy nochorlikni tahlil qilish maqsadi va vazifalarini tushuntiring?
380. Iqtisodiy nochorlikni tartibga solishning huquqiy normalariga nimalar kiradi?
381. Iqtisodiy nochorlik tahlilining axborot manbalariga nimalar kiradi?
382. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashda o‘rganiladigan ko‘rsatkichlar tizimiga qaysi ko‘rsatkichlar kiradi?
383. Iqtisodiy nochorlikni aniqlashning va baholashning asosiy va qo‘shimcha ko‘rsatkichlarini tavsiyalab bering?
384. Iqtisodiy nochorlikni baholashning milliy va xalqaro tajribalarini tushuntiring, qiyosiy farqini aytib bering?
385. Iqtisodiy nochorlik xavf-xatarlarini aniqlashda moliyaviy holat tahlili?
386. Bankrotlikni aniqlashning turli modellari va ularning farqlanishini tushuntiring?
387. Bankrotlik taomillariga nimalar kiradi?
388. Kuzatuv nima?
389. Tashqi boshqaruv nima?
390. Sanatsiya nima?
391. Tugatishda moliyaviy holat tahlili qanday amalga oshiriladi?
392. Korxonani moliyaviy sog‘lomlashtirishga qaratilgan chora-tadbirga nimalar kiradi?
393. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ni oldini olish chora-tadbirlariga nimalar kiradi?
394. Bankrotlikni oldini olishda moliyaviy menejmentning o‘rni qanday?
395. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlash nima?
396. Bashoratlash va rejalashtirishning farqi nimada?
397. Bashoratlashning boshqaruvdagi ahamiyati nimada?
398. Bashoratlashning uzoq qa qisqa davriyliklarini izohlang?
399. Bashoratlashning kamchiliklari?
400. Bashoratlashdagi risklarni tushuntiring?
401. Bashoratlashda tahlilning ahamiyati nimada?
402. Aktivlar, kapital va majburiyatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
403. Daromadlar va xarajatlarni bashoratlash qanday amalga oshiriladi?
404. Sotish hajmi, mahsulot tannarxi, operatsion daromad va xarajatlar, foyda hajmi va rentabellik darajalarini bashoratlashda nimalarga tayaniladi?
405. Pul mabalag‘lari naqdligini bashoratlash qanday amalga oshiriladi?

406. Bankrotlikni bashoratlash.
407. Bashorat ko‘rsatkichlariga ichki va tashqi omillar ta’sirini tasniflab bering?
408. Bashorat ko‘rsatkichlariningehtimolligi va ishonchliligini baholash qanday amalga oshiriladi?
409. Marjinal foyda qanday aniqlanadi?
410. Marjinal foyda tahlil mazmuni?
411. Mahsulot sotishdan ko‘rilgan yalpi foyda va unga ta’sir etuvchi omillarga nimalar kiradi?
412. Xarajatlarning turlari va ularning tavsifi?
413. Xarajatlarni baholash va tahlil qilish yo‘llari?
414. Xarajatlar o‘zgarishiga ta’sir qiluvchi omillar va ularni hisoblash yo‘llari?
415. Asosiy va umumxo‘jalik faoliyati foydasi (zarari) nima?
416. Asosiy faoliyatdan foyda (zarar)lar qanday aniqlanadi?
417. Favqulodda foyda va zararlar nima?
418. Soliq to‘langunga qadar foyda tahlili mazmunini tushuntiring?
419. “Tahlil” so‘zining ma’nosi, uning fan va tadqiqot usuli ekanligi.
420. Induksiya va deduksiya
421. Tahlil va sintez Sabab va oqibat
422. Tahlilning boshqaruvdagi o‘rni va ahamiyati
423. Moliyaviy tahlil va uning fan sifatida shakllanishi
424. Moliyaviy tahlil va uning rivojlanishi
425. Zamonaviy moliyaviy tahlil va uning muhim xususiyatlari
426. Moliyaviy tahlil fanining perdmeti
427. Moliyaviy tahlil fanining obyekti
428. Moliyaviy tahlil fanining maqsadi va vazifalari
429. Moliyaviy tahlilning muhim tamoyillari
430. Moliyaviy tahlil fanining metodi va uning o‘ziga xos xususiyatlari
431. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan oddiy usullar
432. Moliyaviy tahlil fanida foydalaniladigan iqtisodiy matematik usullar
433. Moliyaviy tahlilning individual, maxsus usullari
434. Moliyaviy tahlil turlari: ichki va tashqi moliyaviy tahlil
435. Moliyaviy tahlil subyektlari va ularning manfaatlari
436. Balans nima?
437. Buxgalteriya balansi nima?
438. Buxgalteriya balansini tavsiflab bering?
439. Buxgalteriya balansi turlarini ajrating va tasniflang?
440. Buxgalteriya balansini tuzish qoidalarini tasniflang?
441. Aktivlar nima?
442. Kapital nima?
443. Majburiyat nima?
444. Balansga ilovalar, qaydlar va tushuntirishlarni izohlang?
445. Buxgalteriya balansi va uning tarkibiy tuzilishini tasniflang?
446. Balans moddalari va uning boshqa moliyaviy hisobotlar ma’lumotlariga

mosligini tushuntiring ?
447. Buxgalteriya balansini “o‘qish”ni tasniflang?
448. Buxgalteriya balansining gorizontal (davriy) tahlili?
449. Buxgalteriya balansining vertikal (tarkibiy) tahlili?
450. Korxona moliyaviy holatining tahlili?

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

451. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
452. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
453. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
454. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
455. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
456. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
457. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
458. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
459. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?
460. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
461. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
462. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
463. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
464. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
465. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
466. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
467. Doimiy passivlar nima?
468. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
469. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
470. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
471. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
472. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
473. Joriy to‘lov layoqati?
474. Oraliq to‘lov layoqati?
475. Umumiy to‘lov layoqati?
476. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
477. Barqarorlik nima?
478. Moliyaviy barqarorlik nima?
479. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
480. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
481. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
482. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
483. Nobarqarorlik va uning sabablari?
484. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
485. Iqtisodiy resurslar nima? 10.Moliyaviy resurslar nima?

486. Inson kapitali nima?
487. Iqtisodiy resurslar va ularning moliyaviy tuzilmasi?
488. Iqtisodiy resurslar likvidligi?
489. Iqtisodiy resurslarning tarkibiy tuzilishi va joylashtirilishi to‘lovga qobillikni ta’minlashdagi o‘rni?
490. Iqtisodiy resurslarning moliyaviy ahvol va barqarorlikni ta’minlashdagi o‘rni?
491. O‘z aylanma mablag‘lari tushunchasi va uning aniqlanishi?
492. O‘z aylanma mablag‘lari bilan ta’minlanganlikni tahlili?
493. Moliyaviy barqarorlikni dinamik tahlili?
494. Korxonaning moliyaviy barqarorligi bilan bog‘liq koeffitsiyentlar?
495. Moliyaviy mustaqillik (avtonomiya) koeffitsiyenti?
496. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti?
497. O‘z va qarz mablag‘larining nisbati koeffitsiyenti?
498. O‘z mablag‘lari bilan ta’minlanganlik koeffitsiyenti?
499. Kreditga layoqatlilik deganda nimani tushunasiz?
500. Korxonaning kreditga layoqatliligini tahlil etishning axborotlar bazasiga nimalar kiradi?
501. Kreditga layoqatlilik tahlilining mazmunini tushuntiring?
502. Korxonaning kreditga layoqatliligini maqsadi va vazifalari?
503. Kreditga layoqatlilikning tavsifi?
504. Kreditga layoqatlilikni baholash va tahlil qilishning asosiy usullariga nimalar kiradi?
505. Ekspert baholash nima?
506. Ballik (skoring)baholash tizimi?
507. Kreditga layoqatlilikni baholashda tijorat banklarining kredit siyosatini o‘ziga xos xususiyatlari?
508. Korxonaning ishonchliligini baholash?
509. Raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish qobiliyatini tahlili?
510. Daromad tahlili?
511. Kredit resurslari maqsadliligini tahlili?
512. Kreditga layoqatlilikni moliyaviy koeffitsiyentlarda baholash?
513. Kreditni ta’minlanganligini tahlili?
514. Risklar tahlili?
515. Kreditga layoqatlilikni baholashda nazoratning davomiyligi?
516. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilish zaruriyati?
517. Korxonaning raqobatdoshligini aniqlashning ko‘rsatkichlari tizimi va ularning aniqlanishi?
518. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning Lamben modeli?
519. Korxona raqobatdoshligini aniqlash va tahlil qilishning «4R» modeli?
520. Raqobatdoshlikni aniqlash va tahlil qilishning SWOD modeli?
521. Balans aktivini moliyalashtirish tartiblari?
522. Korxona ishonchliligini baholash indikatorlari va ularning normalari?
523. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning omillik tahlili

metodikasi?
524. Mahsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishdan sof tushumning naqdligini hisoblash tartibi?
525. Kreditga layoqatlilikni baholashda daromadlar tahlili va uning muhim qatorlari?
526. “RARTS” usulini tushuntiring?
527. “CAMPARI” usulini mohiyatini tushuntiring?
528. “6 C” usulining mohiyatini tushuntiring?
529. Korxonaning kreditga layoqatliligiga Qoplash koeffitsiyenti orqali baho berish?
530. Korxonaning kreditga layoqatliligiga likvidlilik koeffitsiyenti orqali baholash?
531. Korxonaning kreditga layoqatliligini mustaqillik koeffitsiyenti orqali baholash?
532. Korxonani kreditga layoqatliligini baholashning kompleks tahlili?
533. Balans aktiv va passiv moddalarining likvidliligi tahlili?
534. Xo‘jalik subyektining kreditga layoqatliligini baholashda o‘rganilishi lozim bo‘lgan miqdoriy ko‘rsatkichlar?
535. Tijorat banklari tomonidan xo‘jalik yurituvchi subyektlarni kreditga layoqatliligini baholashda hisob-kitob qilinadigan ko‘rsatkichlar?
536. Moliyaviy natijalar nima?
537. Moliyaviy natijaga daxldor elementlar va ularning tasnifi?
538. Daromadlar nima?
539. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
540. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
541. Doimiy passivlar nima?
542. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
543. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
544. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
545. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
546. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
547. Joriy to‘lov layoqati?
548. Oraliq to‘lov layoqati?
549. Umumiy to‘lov layoqati?
550. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
551. Barqarorlik nima?
552. Moliyaviy barqarorlik nima?
553. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
554. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
555. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
556. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
557. Nobarqarorlik va uning sabablari?
558. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
559. Iqtisodiy resurslar nima? 10.Moliyaviy resurslar nima?
560. Inson kapitali nima?

561. Iqtisodiy resurslar va ularning moliyaviy tuzilmasi?
562. Iqtisodiy resurslar likvidligi?
563. Iqtisodiy resurslarning tarkibiy tuzilishi va joylashtirilishi to‘lovga qobillikni ta’minlashdagi o‘rni?
564. Buxgalteriya balansining vertikal (tarkibiy) tahlili?
565. Korxona moliyaviy holatining tahlili?
566. Korxonalar iqtisodiy salohiyati nima?
567. Korxona iqtisodiy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
568. Korxona iqtisodiy salohiyatining ko‘rsatkichlar tizimi nima?
569. Korxona iqtisodiy salohiyat samaradorligi va uning tahlili?
570. Korxonalar moliyaviy salohiyati nima?
571. Korxona moliyaviy salohiyati tarkibiga nimalar kiradi?
572. Korxona moliyaviy salohiyati ko‘rsatkichlar tizimi va ularning tahlili?
573. Korxona moliyaviy salohiyati samaradorligi va uning tahlili?
574. Buxgalteriya balansi moddalarining likvidlilik bo‘yicha turkumlanishi?
575. Doimiy harakatdagi aktivlar nima?
576. Tez pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
577. Sekin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
578. Qiyin pulga aylanadigan aktivlarga nimalar kiradi?
579. To‘lov muddati kelgan majburiyatlarga qanday majburiyatlar kiradi?
580. Qisqa muddatli majburiyatlar nima?
581. Uzoq muddatli majburiyatlar nima?
582. Doimiy passivlar nima?
583. Likvidlikni mutlaq va nisbiy ifodalari?
584. Likvidlikni oshirish yo‘llari?
585. Likvidlilik tahlili va uni oshirish yo‘llari?
586. To‘lov layoqati deganda nimani tushunasiz?
587. To‘lov layoqatining ko‘rsatkichlar tizimi?
588. Joriy to‘lov layoqati?
589. Oraliq to‘lov layoqati?
590. Umumiy to‘lov layoqati?
591. To‘lov layoqatini oshirish yo‘llari?
592. Barqarorlik nima?
593. Moliyaviy barqarorlik nima?
594. Moliyaviy barqarorlik tahlili mazmuni, maqsadi va vazifalari?
595. Moliyaviy barqarorlikning ko‘rsatkichlar tizimi: mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlari?
596. Mutlaq moliyaviy baqarorlik va uning shartlari?
597. Me’yoriy barqarorlik va uning muhim shartlari?
598. Nobarqarorlik va uning sabablari?
599. Iqtisodiy nochorlik, bankrotlik holatidagi nobarqarorlik va uning muhim shartlari?
600. Pul oqimlaridagi o‘zgarish tendensiyalarini tahlilini tushuntirib bering.

4.7.1 OB uchun test savollari (150 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

1. Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatni tahlil etishda faoliyat samaradorligi va natijaviyligiga ta’sir etuvchi omillar qanday tarkiblanadi?

A. ob’ektiv
B. sub’ektiv
D. tanqidiy
E. = ob’ektiv va sub’ektiv

2. Moliyaviy tahlilning mazmuni -bu

A. Xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning moliyaviy holatini muayyan davriylikda, axborotlar oqimini uzluksiz jarayonida joriy va istiqbolli taktik boshqarishning zaruriy asosiga ega bo‘lgan qarorlarni tayyorlashga imkon beruvchi analitik jaroyonlarni tashkil etish va o‘tkazish

B. Korxonalar moliyaviy hotining ayrim sohalarini o’rganib, turkumlarga ajratish, moliyaviy hisobot shakllarining to’g’riligini tasdiqlab berish

D. Korxonaning har tomonlama faoliyatini, moliyaviyotining rivojlanish darajasi va sur’atini o’rganish hamda auditor xulosasini berish

E. Korxona faoliyatini boshqa korxona faolyati bilan taqqoslab, xulosa chiqarish va takliflar hamda tavsiyalar berish

3. Moliyaviy hisobot nechta shakldan iborat?

A. 4 ta
B. 3 ta
D. 2 ta
E. 1 ta

4. Vertikal tahlil nima maqsadda o’tkaziladi?

A. Umumiy yakuniy ko’rsatkichdagi ayrim moddalar salmog’ini aniqlash maqsadida
B. Yuqoridan pastga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
D. Pastdan yuqoriga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
E. Bir necha ko’rsatkichlarni o’zaro solishtirish maqsadida

5. “Balans” atamasining ma’nosi nimadan iborat?

A. lotincha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi

B. inglizcha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi

D. nemischada kitob yurituvchi degan ma’noni anglatadi
E. arabcha so’zdan olingan tarkib topga

6. “Xarajatlar tarkibi to’g’risidagi…” Nizomga asosan korxonaning daromadi qaysi javobda to’g’ri va to'liq ko’rsatilgan?

A. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum, korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, tasodifiy daromadlar

B. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum,korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar

D. asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad

E. moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum
7. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
8. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi
A. Aktivlar, o’z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o‘z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
9. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag‘lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag‘lari va hisobdagi mablag‘lar
D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
10. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko’chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar
E. Joriy aktivlar
11. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag‘lari va taqsimlanmagan foyda
E. O’z mablag’lar manbasi va majburiyatlar
12. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, ta’sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi
E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu’ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar
13. O’z mablag’lari deganda nimani tushunasiz?
A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag’lar
B. Korxonaning o’ziga tegishli mablag’lari
D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar
E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag’lar
14. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi
A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar

B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag’lar
D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar
E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar
15. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?
A. Passiv tomon – 1-bo’limda
B. Aktiv tomon – 2-bo’limda
D. Passiv tomon – 2-bo’limda
E. Aktiv tomon – 1-bo’limda
16. Pul mablag’lari balansning qaysi tomonida joylashgan?
A. Balans aktiv 1-bo’limda
B. Balans passiv 1-bo’limda
D. Balans passiv 2-bo’limda
E. Balans aktiv 2-bo’limda
17. Berilgan ko’rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?
A. O’ziga qarashli aylanma mablag’ bilan jami o’ziga qarashli mablag’ o’rtasidagi nisbat
B. Jami mablag’ tarkibida korxonaning o’ziga qarashli mablag’lari ulushining yuqoriligi
D. Majburiyatlar bilan o’z mablag’i o’rtasidagi nisbat
E. Majburiyatlar bilan jami mablag’ o’rtasidagi nisbat
18. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tayyor mahsulotni
B. Pul mablag’larini
D. Kelgusi davr xarajatlarini
E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o’tmagan qismini
19. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tovar-moddiy zahiralarni
B. Tayyor mahsulotni
D. Pul mablag’larini
E. Joriy debitorlik qarzlarni
20. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni
D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni
21. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o’z mablag’lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta’minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi

E. To’lovga qobillik darajasining yuqoriligi
22. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo’lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan
23. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan
24. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo’shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag’lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda
25. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan
26. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan
27. To’lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko’rsatkichi olinadi?
A. Pul mablag’larining sof chiqimi
B. Pul mablag’larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig’i (valyuta mablag’larini qo’shgan holda)
D. Pul mablag’larining kirim-chiqim o’zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi
28. Moliyaviy mustaqillik koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Joriy aktivlar / majburiyatlar
B. O’z mablag’lar manbai / balans jami
D. Majburiyatlar / o’z mablag’lar manbai
E. O’z mablag’lar manbai / majburiyatlar
29. Korxona erkin tasarrufida qoluvchi sof foydaning yillar bo’yicha jamlangan qismi balansning qaysi qatorida aks etdi?

A. Taqsimlanmagan foyda
B. Rezerv kapital
D. Ustav kapitali
E. Kapital qo’yilmalar
30. Sotishdan tushgan yalpi foyda qanday topiladi
A. Sotishdan tushum minus ishlab chiqarish tannarxi
B. Sotishdan tushum minus davr xarajatlari
D. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan xarajatlar
E. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan va doimiy xarajatlar
31. Yakuniy moliyaviy natija nima deb ataladi?
A. Yilning sof foydasi
B. Sotishdan ko’rilgan yalpi foyda
D. Yilning sof foydasi yoki qoplanmagan zarari
E. Asosiy faoliyatning yalpi foydasi
32. Yilning sof foyda yoki qoplanmagan zarar summasi qanday aniqlanadi
A. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar summasi
B. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar hamda boshqa soliqlar va yig’imlar
D. Soliq to’loviga qadar foyda
E. Sof foydaning hisob foydasi minus soliqqa tortiladigan (qayta qo’shiluvchi moddalar qo’shilgan holda) foyda
33. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan foyda (daromad) solig’i, boshqa soliq va yig’imlar ayiriladi
B. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar qo‘shiladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar ko‘paytiriladi
34. Soliq to’loviga qadar bo’lgan foyda qanday aniqlanadi
A. Umumxo’jalik faoliyatining moliyaviy natijasi favqulodda foydaga qo`shilib, favqulodda zarar ayiriladi
B. Asosiy faoliyat natijasiga moliyaviy faoliyat daromadlariga qo`shilib moliyaviy faoliyat xarajatlari ayiriladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalaridan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalardan soliq, yig’imlar ayiriladi
35. Asosiy vositalar deb nimaga aytiladi?
A. moddiy ishlab chiqarish, hamda noishlab chiqarish sohasidagi moddiy aktivlarga aytiladi
B. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan vositalarga aytiladi

D. moddiy ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohasida uzoq vaqt mobaynida ishlatiladigan, shuningdek, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
E. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
36. Balans aktiv qismining 1 bo'limida aks ettiriladi –
A. tayyor mahsulot
B. pul mablag'lari
D. qisqa muddatli moliyaviy qo'yilmalar
E. asosiy vositalarning qoldiq qiymati
37. Balans aktivining 2-bo'limida aks ettiriladi –
A. asosiy vositalar
B. tovar-moddiy zaxiralar
D. ustav kapitali
E. daromad va xarajatlar
38. Bir butunli bo'laklarga bo'lib o'rganish –
A. analiz
B. sintez
D. deduktsiya
E. induktsiya
39. Omilli tahlil...
A. omillar ta`sirini tahlili
B. sabablar tahlili
D. masalalar tahlili
E. evristik tahlil
40. Vertikal tahlilga ta'rif bering.
A. hisobot davrini o'tgan yil ko'rsatkichlari bilan solishtirish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma'lumotlar asosida o'tkaziladigan tahlil
E. tarkibiy tahlil bo'lib, tahlil qilinayotgan ob'ektni barcha qismlari bo'yicha o'rganish
41. Uzoq muddatli aktivlar - Bu…
A. uzoq muddatli investisiyalar va kapital qo'yilmalari, ustav kapitali
B. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investisiyalar, kapital qo'yilmalar, uzoq muddatli debitorlik qarzlari va uzoq muddatli kechiktirilgan xarajatlar
D. o'rnatilgan asbob-uskunalar, ustav kapitali, qo'shilgan kapital va rezerv kapitali
E. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning qoldiq qiymati va uzoq muddatli bank kreditlari
42. Uzoq muddatli majburiyatlarni tahlil qilish uchun ma'lumotlarni qaysi shakldan olinadi?
A. 1-shakl "Buxgalteriya balansi"
B. 5-shakl "Xususiy kapital to'g'risidagi hisobot"

D. 4-shakl “Pul oqimlari to’g’risidagi hisobot”
E. 2-shakl «Moliyaviy natijalar to’g’risidagi hisobot»
43. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?
A. aktiv tomon – 1-bo’limda
B. passiv tomon – 2-bo’limda
D. passiv tomon – 1-bo’limda
E. aktiv tomon – 2-bo’limda
44. Tovar-moddiy zahiralari nimaning bir qismi?
A. uzoq muddatli majburiyatlarni
B. joriy aktivlarni
D. uzoq muddatli aktivlarni
E. qisqa muddatli majburiyatlarni
45. Tovarlar qaysi aktiv tarkibiga kiradi?
A. uzoq muddatli aktiv
B. uzoq muddatli investisiya
D. kapital qo’yilmar
E. joriy aktiv
46. Tahlilni boshqaruv va moliyaviy tahlilga bo’linishini qanday izohlash mumkin?
A. korxona buxgalteriya hisobi tizimini boshqaruv va moliyaviy hisobiga bo’linishi asosida takomillashishi
B. menejmentni takomillashishi
D. marketingni takomillashishi
E. auditni takomillashishi
47. Tahlil yordamida...
A. boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslanishi ta’minlanadi
B. qaror tayorlanadi
D. farmon beriladi
E. qarorlar qaytadan ko’rib chiqiladi
48. Tahlil natijalariga bevosita daxldorlarni qanday guruhlarga ajratiladi?
A. moliyaviy va bank
B. bank va soliq
D. tashqi va ichki
E. joriy va istiqbolli
49. Tuzilish vaqtiga ko’ra buxgalteriya balansi tarkibi qaysi javobda to'liq ko'rsatilgan?
A. kirish va joriy, balans-brutto
B. joriy, tarkibiy, balans-netto
D. joriy, bo’lish va birlashtirish, balans-netto
E. kirish, joriy, tugatish, bo’lish va birlashtirish
50. Trend tahliliga ta’rif bering.
A. moliyaviy hisobot elementlari va ko’rsatkichlarini joriy davrga bo’lgan holatini bazis yili yoki asosiy yili ko’rsatkichi bilan o’rganish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil

D. operativ ma’lumotlar asosida o’tkaziladigantahlil
E. tarkibiy tahlil bo’lib, tahlil qilinayotgan ob’ektni barcha qismlari bo’yicha o’rganish
51. Mahsulot hajmiga qanday mehnat omillari ta`sir etadi?
A. ish haqi
B. ishchilar soni, mehnat unumdorligi
D. moliyaviy resurslar bilan ta`minlanganlik
E. moddiy resurslar bilan ta`minlanganlik
52. Korxonaning moliyaviy holati to’g’risidagi ma’lumotlardan foydalanish huquqi quyidagilarga bo’linadi:
A. moliyaviy va yopiq ma’lumotlar
B. ochiq va joriy ma’lumotlar
D. ochiq va yopiq ma’lumotlar
E. tijorat va ochiq ma’lumotlari
53. Korxona to’lov qobiliyatiga ega bo’ladi, agar joriy aktivlar …
A. qisqa muddatli majburiyatlarni qoplasa
B. ko’chmas mulkga nisbatanko’pbo’lsa
D. o’tgan yildagidan ko’p bo’lsa
E. katta hajmdagimahsulotzaxiralaridaniboratbo’lsa
54. Korxona moliyaviy holatini tahlil qilishni tashkil qilishda rahbarlik rolini kim olib boradi?
A. korxona rahbari
B. bosh buxgalter, iqtisodchi
D. bosh energetik
E. bosh injener
55. Korxona mulkining tarkibi qaysi javobda to’g’ri ko’rsatilgan?
A. uzoq muddatli va joriy aktivlar
B. ustav kapitali va taqsimlanmagan foyda
D. doimiy passivlar
E. qisqa muddatli majburiyatlar va doimiy passivlar
35. Korxonaning tashqi tahlili qaysi tahlilda amalga oshiriladi?
A. iqtisodiy
B. boshqaruv
D. boshqaruv- moliyaviy
E. moliyaviy
36. Kompleks tahlil deb qanday tahlilga aytiladi?
A. bitta ob’yektni faoliyatini bir qancha hisobot davrida, barcha bo’linmalari bilan batafsil o’rganish
B. hamma ob’yektni o’rganish shart bo’lmagan hollarda, ularning ayrimlari tanlab tahlil qilinadi
D. tarmoqlararo umumiy tahlil
E. alohida tarmoqlar tahlili
37. Kapital qo’yilmalar balansning qaysi qismida ko’rsatiladi?

A. balansning passiv qismi 1-bo’limida
B. balansning aktiv qismi 1-bo’limida
D. balansning aktiv qismi 2-bo’limida
E. balansning passiv qismi 2-bo’limida
38. Aktivlarni likvidligi deganda nima tushuniladi?
A. vaqt bo’yicha aktivlarni pul mablag’lariga aylanishi tushuniladi
B. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korxonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko’rsatkich
D. asosiy va aylanma mablag’lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko’rsatadi
E. iqtisodiyotning barcha sohalarini boshqarish tizimining tuzilishi va amal qilinishini belgilab beradi
39. Aylanma aktivlar qatoriga quyidagilar kiradi:
A. TMZ, rezerv kapital, kelgusi davr xarajatlari
B. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, ustav capital
E. Kelgusi davr xarajatlari, ustav capital, taqsimlanmagan foyda
40. Asosiy fondlar necha xil eskiradi
A. Jismoniy eskirish
B. Ma’naviy eskirish
D. Asosiy fondlar eskirmaydi
E. Ma’naviy va jismoniy eskirish
41. Sanoat korxonalarining asosiy ishlab chiqarish fondlari to’g’risidagi ma’lumotlar…olinadi
A. Asosiy vositalar xarakati to’g’risidagi hisobotning 2-3-shakllaridan
B. Moliyaviy hisobotning 1-2- shakllaridan
D. Yilllik hisobotning 2-a ma’lumotnomasidan
E. Moliyaviy hisobotning 1-3 - shakllaridan
42. Sof aktivlar qanday aniqlanadi?
A. Aktivlardan asosiy vositalar ayriladi
B. Aktivlardan majburiyatlar ayriladi
D. Aktivlarga majburiyatlar qo’shiladi
E. Joriy aktivlardan capital qo’yilmalar ayriladi.
43. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
44. Qarz kapitalini to’planganlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
45. Xususiy kapitalning manyovrlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?

A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
46. Uzoq muddatli majburiyatlarning jami mablag’lar va majburiyatlar tarkibidagi salmog’i koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jam mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
47. Kredit oluvchining mahsulotining sifat tasnifida qanday ko’rsatkichlari aniqlanadi?
A. o’sish dinamikasi, o’zgaruvchanlik, istiqbollik
B. texnologiya darajasi, mahsulot sifati, kapital va mehnat sig’imi
D. sotish rejasi, narxning barqarorligi, istiqbollik
E. texnologiya darajasi, mahsulot sifati,istiqbollik
48. Mamlakatimiz tijorat banklari tomonidan xyusga uzoq va qisqa muddatli kreditlarni jalb etishda moliyaviy tahlilda o’rganiladigan ko’rsatkichlar tizimiga nechta guruh ko’rsatkichlari o’rganiladi?
A. 5
B. 4
D. 3
E. 2
49. Bank likvidligini tahlil etishda nechta guruh tahlildan foydalaniladi?
A. 3
B. 4
D. 5
E. 2
50. Joriy likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
51. Tezkor likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Likvid aktivlar/ Qisqa muddatli majburiyatlar
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
52. Joriy aktivlar aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar

53. Debitorlik majburiyatlari aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
54. Foydalilikni aniqlashda korxona xarajatlari qay tartibda guruhlanadi
A. Sotilgan mahsulot tannarxi, davr xarajatlari, moliyaviy faoliyatdan xarajatlar, favqulotda zararlar, soliqlar va yig’imlar
B. To’g’riva egri xarajatlar
D. Mahsulotni ishlab chiqarish xarajatlari, sotish xarajatlari, boshqa sotishlar bo’yicha xarajatlar
E. Ishlab chiqarish va ishlab chiqarishdan tashqari xarajatlar
55. Foydalilik va xarajatlarni yangi tarkibiy guruhlash va o’rganish nima uchun zarur
A. Soliqqa tortish yo’zasidan soliqqa tortiladigan daromad summasini aniqlashning uslubiy shaklini belgilash uchun
B. Hisob tizimini xalqaro hisob andozalariga kuchirish uchun
D. Ishlab chiqarishda real natijaviylikka erishish uchun
E. Ishlab chiqarish xarajatlarini boshqa sarflardan farqlash, moliyaviy boshqaruvning axborot manbaini foydalanuvchilar talabiga moslash, korxonaning faoliyat natijaviyligini soliqqa tortish yo’zasidan reallikni belgilash, ishlab chiqarish faoliyatining samaradorligini baholash, korxona daromadlari va xarajatlarini yuzaga chiqish o’rni bo’yicha hisobga olishni belgilash uchun
56. Debitorlik va kreditorlik qarzlari muddatiga ko’ra necha guruhga bo’linadi
A. 2guruhga: uzoq va joriy muddatli
B. 3 guruhga: uzoq, o’rta va joriy muddatli
D. 4 guruhga: uzoq, o’rta, joriy va qisqa muddatli
E. 5 guruhga: uzoq, o’rta, joriy, qisqa va muddati kelgan
57. Debitorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat) larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz majburiyatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz debitorlik qarzlariga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik qarzlariga
58. Kreditorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz jami kreditorlik majburi-yatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)-larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz kreditorlik qarzlariga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga

E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik majburiyatlariga
59. Debitor qarzlari bu…
A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. O`zga korxonalarning aylanma mablag`larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag`larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi
60. Kreditor qarzlari bu…
A. O`zga korxonalarning aylanma mablag`larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi
B. Aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag`larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
61. Korxonada pul va pul ekvivalentlarining oqimi qaysi faoliyatdan kuzatiladi?
A. investitsion faoliyatdan
B. operatsion faoliyatdan
D. moliyaviy faoliyatdan
E. barcha javoblar to’g’ri
62. Sanoat ishlab chiqarishi asosiy fondlariga nimalar kiradi
A. Ishchilar soni va mehnat vositalari
B. Ishlab chiqarish xarajatlari va mol-mulki summasi
D. Korxona sanoat–ishlab chiqarish faoliyati jarayonida foydalaniladigan mehnat vositalari
E. Korxonada yuzaga keladigan mehnat jarayoni
63. Firmaning pul mablag’lari qanday faoliyatlarda harakat qiladi
A. Xo’jalik, investisiya, soliqqa tortish va moliyaviy faoliyatda
B. Xo’jalik, investisiya, soliqqa tortish va tashqi moliyaviy faoliyatda
D. Xo’jalik, investisiya, soliqqa tortish va valyuta mablag’lar xarakatida
E. Xo’jalik, investisiya, soliqqa tortish va ijara majburiyatlarida
64. “Pul mablag’lari to’g’risidagi hisobot” nechanchi sonli moliyaviy hisobot shakli
A. 3-sonli
B. 4-sonli
D. 2-sonli
E. 1-sonli
65. Korxonaning investitsiya foliyatidan pul kirimi va chiqimi moliyaviy hisobotning nechanchi shaklida ko’rsatilgan?

A. 3-sonli shaklda
B. 2-sonli shaklda
D. 4-sonli shaklda
E. 1-sonli shaklda
66. Pul oqimi to’g’risidagi hisobot kimlarga taqdim etiladi
A. Davlat moliyaviy nazorat organlariga va barcha foydalanuvchilarga
B. Faqat korxona rahbarlariga
D. Faqat hamkorlarga va korxona rahbarlariga
E. Banklar, hamkorlar va korxona rahbarlariga
67. Pul oqimi deganda nimani tushunasiz
A. Pul mablag’larining yil boshidagi qoldig’i + pul mablag’larining yil davomidagi kirimi – pul Mablag’larining yil davomidagi chiqimi = pul mablag’larining yil oxiridagi qoldig’i
B. Pul mablag’lari kirimi
D. Pul mablag’lari chiqimi
E. Pul mablag’larining muayyan davr oraligidagi harakati
68. Pul oqimi ning tahlilining asosiy vazifasi nimadan iborat?
A. Pul va pul mablag’lari xarakatidagi o’zgarishlarni aniqlash va unga baho berish
B. Pul va pul mablag’laridagi kirim hamda chiqim o’zgarishlariga baho berish
D. Pul mablag’lari balansini tuzish
E. Pul mablag’larini boshqarish yuzasidan kerakli ma’lumotlarni tayyorlash
69. Pul oqimi to’g’risidagi hisobot qaysi davrga tuziladi
A. O’tgan yil bo’yicha
B. Joriy davr bo’yicha
D. Faqat choraklar bo’yicha
E. To’liq hisobot davri bo’yicha
70. Zarar bu-……
A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir
E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir
71. Foyda bu-…….
A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir
E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir
72. Xarajat bu-……..
A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir

E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko'payishi yoxud majburiyatlarning ko'payishidir
73. Pul oqimi to'g'risidagi hisobot qaysi usulda tahlil qilinadi
A. Balans uslubida
B. To'g'ri statistik uslubda
D. To'g'ri va egri uslubda
E. To'g'ri balans usulida
74. Pul mablag'lari xarakatdagi aktivlarni qaysi qatoriga kiradi
A. Tez sotiluvchi aktivlarga
B. Sekin sotiluvchi aktivlarga
D. Aylanma mablag'larga
E. Doimiy xarakatdagi aktivlarga
75. Valyuta mablag'lari xarakati to'g'risidagi ma'lumot qaysi hisobot shaklida ilova qilinadi
A. 4-shakl – «Pul oqimi» to'g'risidagi hisobotda
B. 1-shakl - «Balans» da
D. 2-shakl – «Moliyaviy natijalar» to'g'risidagi hisobotda
E. 5-shakl – «Xususiy kapital» to'g'risidagi hisobotda

MUSTAQIL TA'LIM BO'YICHA

76. Moliyaviy faoliyat natijasi qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Sof foyda –Dividendlar
77. Tasodifiy (favqulodda) foyda yoki zarar qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Sof foyda –Dividendlar
78. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Soliq to'langunga qadar umumiy moliyaviy natija-Soliqlar va ajratmalar
79. Soliq to'langunga qadar umumiy moliyaviy natija qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi+Tasodifiy foyda
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Soliq to'langunga qadar umumiy moliyaviy natija-Soliqlar va ajratmalar
80. FIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi

D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo'lishini va foydaning asosiyligini ta'minlaydi
81. LIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo'lishini va foydaning asosiyligini ta'minlaydi
82. AVEKO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo'lishini va foydaning asosiyligini ta'minlaydi
83. NIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo'lishini va foydaning asosiyligini ta'minlaydi
84. Xususiy kapital tarkibiga quyidagilar kiradi:
A. Xususiy kapital bilan qoplanmagan zararlardan
B. Ustav, qo'shilgan va rezerv kapitaldan, taqsimlanmagan foydadan, xususiy kapital bilan qoplanmagan zararlardan
D. Xissadorlik kapitalini o'sishidan
E. Ustav, qo'shilgan va rezerv kapitaldan
85. Moliyaviy leveredj ko'rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Qarz kapitali/Xususiy kapital
B. Sof foyda/Aktivlar
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
86. Xususiy kapitalni tahlil qilishda qaysi hisobot shakllari ma'lumotlariga tayaniladi?
A. 1-shakl – ««Balans», 5-shakl–«Xususiy kapital» to'g'risidagi hisobot
B. 2-shakl – «Moliyaviy natijalar» to'g'risidagi hisobot
D. 4-shakl – «Pul oqimi» to'g'risidagi hisobot
E. 5-shakl – «Xususiy kapital» to'g'risidagi hisobot
87. Ustav kapitalining xususiy kapital tarkibidagi salmog'i koeffitsiyenti quyidagicha aniqlanadi:
A. Qarz kapitali/Xususiy kapital
B. Ustav kapitali/Xususiy kapital
D. Taqsimlanmagan foyda/Xususiy kapital
E. Rezerv kapital/Xususiy kapital
88. Xususiy kapital to'g'risidagi hisobotni tuzishdan maqsad?
A. Balans passivi 1-bo'lim bo'yicha tarkiblashni berish
B. Balansning birinchi bo'limi passivini tartiblashtirish

D. Moliyaviy boshqaruvni axborot so’rovi bilan ta’minlash
E. Korxonaning o’z mablag’lari harakatini baholash va unga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash
89. Quyida berilgan ko‘rsatkichlardan qaysilari korxonaning moliyaviy barqarorlik darajasini ifodalaydi?
A. Debitorlik qarzlarini aylanishi
B. Qarzga olingan va o‘z mablag‘lari nisbati
D. Joriy aktivlarni aylanishi
E. Operatsion davr
90. Rezerv kapitali qaysi moddalar hisobiga hosil bo‘ladi?
A. Foyda
B. Ta’sischilarning pul qo’yishi
D. Pay puli
E. Debitorlik qarzlari
91. Moliyaviy natija bu…
A. Mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi
B. Bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati
D. Korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir
E. Asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir
92. Korxonaning aylanma mablag’lari deganda nimani tushunasiz
A. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, qoldiq tovarlar, muomila xarajatlari, boshqa xarajatlar
B. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, boshqa zaxira va xarajatlar
D. Tovar mahsuloti hajmi asosiy fondlarning o‘rtacha yillik qiymatiga bo‘linadi
E. Uning aylanma fondlari, muomala fondlari va boshqa harakatdagi aktivlarda turgan pul mablag’lari
93. Aktivlarni likvidligi nima
A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. Korxona moliyaviy hisobotlarni to’g’riligini tekshirishdan iborat
D. Balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. Ish vaqtidan samarali foydalanish, biri shlovchiga to’g’ri keluvch io’rtacha yillik ish unumi
94. Joriy likvidlik koeffitsienti nima?
A. Korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi. u sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

B. U aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
95. Korxona pul oqimlari qanday faoliyat natijalaridan tashkil topadi
A. Operatsion faoliyat
B. Investitsion faoliyat
D. Moliyaviy faoliyat
E. Barchasi to'g'ri
96. Fond samarasi (qaytimi) bu-……
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
97. Fond sig'imi bu-…..
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
98. Moliyaviy natija bu-……
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
99. Yalpi foyda bu-……..
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.

B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
100. Operatsion foyda(asosiy faoliyati foydasi) bu-…..
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
101. Umumxo`jalik faoliyatidan olingan foyda(hisobot foydasi) bu-……
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
102. Rentabellik bu-…..
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
103. Jami aktivlarni rentabelligi (mulk rentabelligi) bu-……
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

104. Balansni likvidligi bu-……

A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich

B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

105. Aktivlarni likvidligi bu-…….

A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich

B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

106. Joriy likvidlik koeffitsienti -…….

A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.

B. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.

D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.

E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.

107. Muddatli likvidlik koeffitsienti-……..

A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.

B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.

D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.

E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.

108. Mutlaq likvidlik koeffitsienti-……

A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.

B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
109. Moliyaviy mustaqillik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
110. Aksiyaning daromadligi koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
111. Dividendlik koeffitsenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
112. Foyda va zarar haqida hisobot-……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
113. Buxgalteriya balansi -……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi

B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
114. Kapital to‘g‘risidagi hisobot-…….
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
115. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobot-……..
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
116. Korxona moliviy salohiyatini baholovchi ko‘rsatkichlar tizimi necha guruhga bo’linadi?
A. 4
B. 5
D. 3
E. 2
117. Dastlab “Bankrotlik to’g’risida” gi qonun qachon qabul qilingan?
A. 1994 yil 15-may
B. 1994 yil 25-may
D. 1994 yil 5-may

E. 1994 yil 5-oktabr
118. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning iqtisodiy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:
A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
119. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning moliyaviy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:
A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
120. Korxonalar moliyaviy holatini bashoratlash moliyaviy hisobotning qanday birliklari yuzasidan tuzib chiqiladi:
A. Aktivlar va passivlar balansi bo‘yicha;
B. Daromadlar va xarajatlar balansi bo‘yicha;
D. Pul mablag‘lari kirimi va chiqimi balansi bo‘yicha
E. Barcha javoblar to’g’ri
121. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlashning muhim elementlariga qaysilar kiradi?
A. Aktivlar, kapital va majburiyatlar
B. Moliyaviy natijalar
D. Foyda va zararlarni prognozlash
E. Barcha javoblar to’g’ri
122. Korxonalar reytingini baholashda qanday usullar tizimidan foydalaniladi?
A. Summa usuli, koeffitsiyent usuli, trend usuli, vertikal usul
B. o‘rtacha geometrik usul, ballik usul,summa usuli, koeffitsiyent usuli
D. o’rtacha arifmetik, analiz usuli, sintez usuli
E. ballik usul, masofa usuli, vertikal usul
123. Moliyaviy hisobotlarni bashoratlashning tashqi omilariga quyidagilar kiradi:
A. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, soliq siyosati,raqobatning jiddiyligi,siyosiy barqarorlik,resurslar bozoridagi holat,inflyasiya

B. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli,korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari, ularning tarkibi va tuzilishi, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
D. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
E. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli, kapital oqimini tashkil etilishi, korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari
124. Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatni tahlil etishda faoliyat samaradorligi va natijaviyligiga ta’sir etuvchi omillar qanday tarkiblanadi?
A. ob’ektiv
B. sub’ektiv
D. tanqidiy
E. = ob’ektiv va sub’ektiv
125. Moliyaviy tahlilning mazmuni -bu
A. Xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning moliyaviy holatini muayyan davriylikda, axborotlar oqimini uzluksiz jarayonida joriy va istiqbolli taktik boshqarishning zaruriy asosiga ega bo‘lgan qarorlarni tayyorlashga imkon beruvchi analitik jaroyonlarni tashkil etish va o‘tkazish
B. Korxonalar moliyaviy hotining ayrim sohalarini o’rganib, turkumlarga ajratish, moliyaviy hisobot shakllarining to’g’riligini tasdiqlab berish
D. Korxonaning har tomonlama faoliyatini, moliyaviyotining rivojlanish darajasi va sur’atini o’rganish hamda auditor xulosasini berish
E. Korxona faoliyatini boshqa korxona faolyati bilan taqqoslab, xulosa chiqarish va takliflar hamda tavsiyalar berish
126. Moliyaviy hisobot nechta shakldan iborat?
A. 4 ta
B. 3 ta
D. 2 ta
E. 1 ta
127. Vertikal tahlil nima maqsadda o’tkaziladi?
A. Umumiy yakuniy ko’rsatkichdagi ayrim moddalar salmog’ini aniqlash maqsadida
B. Yuqoridan pastga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
D. Pastdan yuqoriga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
E. Bir necha ko’rsatkichlarni o’zaro solishtirish maqsadida
128. “Balans” atamasining ma’nosi nimadan iborat?
A. lotincha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi

B. inglizcha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi
D. nemischada kitob yurituvchi degan ma’noni anglatadi
E. arabcha so’zdan olingan tarkib topga
129. “Xarajatlar tarkibi to’g’risidagi…” Nizomga asosan korxonaning daromadi qaysi javobda to’g’ri va to'liq ko’rsatilgan?
A. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum, korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, tasodifiy daromadlar
B. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum,korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar
D. asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad
E. moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum
130. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
131. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi
A. Aktivlar, o’z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o‘z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
132. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag‘lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag‘lari va hisobdagi mablag‘lar
D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
133. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko’chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar
E. Joriy aktivlar
134. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag‘lari va taqsimlanmagan foyda
E. O’z mablag’lar manbasi va majburiyatlar
135. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari

B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o'rnatilgan asbob uskunalar, ta'sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi
E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu'ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar
136. O'z mablag'lari deganda nimani tushunasiz?
A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag'lar
B. Korxonaning o'ziga tegishli mablag'lari
D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar
E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag'lar
137. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi
A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag'lar, ssudalar va boshqa qarzlar
B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag'lar
D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag'lar, ssudalar va boshqa qarzlar
E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar
138. Ustav kapitali balansning qaysi bo'limida ko'rsatiladi?
A. Passiv tomon – 1-bo'limda
B. Aktiv tomon – 2-bo'limda
D. Passiv tomon – 2-bo'limda
E. Aktiv tomon – 1-bo'limda
139. Pul mablag'lari balansning qaysi tomonida joylashgan?
A. Balans aktiv 1-bo'limda
B. Balans passiv 1-bo'limda
D. Balans passiv 2-bo'limda
E. Balans aktiv 2-bo'limda
140. Berilgan ko'rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?
A. O'ziga qarashli aylanma mablag' bilan jami o'ziga qarashli mablag' o'rtasidagi nisbat
B. Jami mablag' tarkibida korxonaning o'ziga qarashli mablag'lari ulushining yuqoriligi
D. Majburiyatlar bilan o'z mablag'i o'rtasidagi nisbat
E. Majburiyatlar bilan jami mablag' o'rtasidagi nisbat
141. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tayyor mahsulotni
B. Pul mablag'larini
D. Kelgusi davr xarajatlarini
E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o'tmagan qismini
142. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?

A. Tovar-moddiy zahiralarni
B. Tayyor mahsulotni
D. Pul mablag’larini
E. Joriy debitorlik qarzlarni

143. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni
D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni

144. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o’z mablag’lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta’minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi
E. To’lovga qobillik darajasining yuqoriligi

145. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo’lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan

146. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan

147. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo’shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag’lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda

148. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan

149. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan

150. To’lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko’rsatkichi olinadi?

A. Pul mablag’larining sof chiqimi
B. Pul mablag’larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig’i (valyuta mablag’larini qo’shgan holda)
D. Pul mablag’larining kirim-chiqim o’zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi

4.8.3 OB uchun test savollari (150 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

1.Moliyaviy natija bu…

A. Mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi

B. Bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati

D. Korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir

E. Asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir

2. Korxonaning aylanma mablag’lari deganda nimani tushunasiz

A. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, qoldiq tovarlar, muomila xarajatlari, boshqa xarajatlar

B. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, boshqa zaxira va xarajatlar

D. Tovar mahsuloti hajmi asosiy fondlarning o‘rtacha yillik qiymatiga bo‘linadi

E. Uning aylanma fondlari, muomala fondlari va boshqa harakatdagi aktivlarda turgan pul mablag’lari

3. Aktivlarni likvidligi nima

A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

B. Korxona moliyaviy hisobotlarni to’g’riligini tekshirishdan iborat

D. Balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. Ish vaqtidan samarali foydalanish, biri shlovchiga to’g’ri keluvch io’rtacha yillik ish unumi

4. Joriy likvidlik koeffitsienti nima?

A. Korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi. u sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

B. U aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi

D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi

E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

5. Korxona pul oqimlari qanday faoliyat natijalaridan tashkil topadi

A. Operatsion faoliyat

B. Investitsion faoliyat

D. Moliyaviy faoliyat

E. Barchasi to’g’ri

6. Fond samarasi (qaytimi) bu-……
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
7. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
8. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi
A. Aktivlar, o’z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o‘z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
9. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag‘lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag‘lari va hisobdagi mablag‘lar
D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
10. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko’chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar
E. Joriy aktivlar
11. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag‘lari va taqsimlanmagan foyda
E. O’z mablag’lar manbasi va majburiyatlar
12. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, ta’sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi

E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu’ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar

13. O’z mablag’lari deganda nimani tushunasiz?

A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag’lar

B. Korxonaning o’ziga tegishli mablag’lari

D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar

E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag’lar

14. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi

A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar

B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag’lar

D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar

E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar

15. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?

A. Passiv tomon – 1-bo’limda

B. Aktiv tomon – 2-bo’limda

D. Passiv tomon – 2-bo’limda

E. Aktiv tomon – 1-bo’limda

16. Pul mablag’lari balansning qaysi tomonida joylashgan?

A. Balans aktiv 1-bo’limda

B. Balans passiv 1-bo’limda

D. Balans passiv 2-bo’limda

E. Balans aktiv 2-bo’limda

17. Berilgan ko’rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?

A. O’ziga qarashli aylanma mablag’ bilan jami o’ziga qarashli mablag’ o’rtasidagi nisbat

B. Jami mablag’ tarkibida korxonaning o’ziga qarashli mablag’lari ulushining yuqoriligi

D. Majburiyatlar bilan o’z mablag’i o’rtasidagi nisbat

E. Majburiyatlar bilan jami mablag’ o’rtasidagi nisbat

18. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?

A. Tayyor mahsulotni

B. Pul mablag’larini

D. Kelgusi davr xarajatlarini

E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o’tmagan qismini

19. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?

A. Tovar-moddiy zahiralarni

B. Tayyor mahsulotni

D. Pul mablag’larini

E. Joriy debitorlik qarzlarni

20. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni
D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni
21. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o'z mablag'lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta'minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi
E. To'lovga qobillik darajasining yuqoriligi
22. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo'lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan
23. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan
24. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo'shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag'lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda
25. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan
26. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan
27. To'lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko'rsatkichi olinadi?
A. Pul mablag'larining sof chiqimi

B. Pul mablag’larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig’i (valyuta mablag’larini qo’shgan holda)
D. Pul mablag’larining kirim-chiqim o’zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi
28. Moliyaviy mustaqillik koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Joriy aktivlar / majburiyatlar
B. O’z mablag’lar manbai / balans jami
D. Majburiyatlar / o’z mablag’lar manbai
E. O’z mablag’lar manbai / majburiyatlar
29. Korxona erkin tasarrufida qoluvchi sof foydaning yillar bo’yicha jamlangan qismi balansning qaysi qatorida aks etdi?
A. Taqsimlanmagan foyda
B. Rezerv kapital
D. Ustav kapitali
E. Kapital qo’yilmalar
30. Sotishdan tushgan yalpi foyda qanday topiladi
A. Sotishdan tushum minus ishlab chiqarish tannarxi
B. Sotishdan tushum minus davr xarajatlari
D. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan xarajatlar
E. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan va doimiy xarajatlar
31. Yakuniy moliyaviy natija nima deb ataladi?
A. Yilning sof foydasi
B. Sotishdan ko’rilgan yalpi foyda
D. Yilning sof foydasi yoki qoplanmagan zarari
E. Asosiy faoliyatning yalpi foydasi
32. Yilning sof foyda yoki qoplanmagan zarar summasi qanday aniqlanadi
A. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar summasi
B. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar hamda boshqa soliqlar va yig’imlar
D. Soliq to’loviga qadar foyda
E. Sof foydaning hisob foydasi minus soliqqa tortiladigan (qayta qo’shiluvchi moddalar qo’shilgan holda) foyda
33. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan foyda (daromad) solig’i, boshqa soliq va yig’imlar ayiriladi
B. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar qo‘shiladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar ko‘paytiriladi
34. Soliq to’loviga qadar bo’lgan foyda qanday aniqlanadi
A. Umumxo’jalik faoliyatining moliyaviy natijasi favqulodda foydaga qo`shilib, favqulodda zarar ayiriladi

B. Asosiy faoliyat natijasiga moliyaviy faoliyat daromadlariga qo`shilib moliyaviy faoliyat xarajatlari ayiriladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalaridan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalardan soliq, yig’imlar ayiriladi
35. Asosiy vositalar deb nimaga aytiladi?
A. moddiy ishlab chiqarish, hamda noishlab chiqarish sohasidagi moddiy aktivlarga aytiladi
B. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan vositalarga aytiladi
D. moddiy ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohasida uzoq vaqt mobaynida ishlatiladigan, shuningdek, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
E. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
36. Balans aktiv qismining 1 bo’limida aks ettiriladi –
A. tayyor mahsulot
B. pul mablag’lari
D. qisqa muddatli moliyaviy qo’yilmalar
E. asosiy vositalarning qoldiq qiymati
37. Balans aktivining 2-bo’limida aks ettiriladi –
A. asosiy vositalar
B. tovar-moddiy zaxiralar
D. ustav kapitali
E. daromad va xarajatlar
38. Bir butunli bo’laklarga bo’lib o’rganish –
A. analiz
B. sintez
D. deduktsiya
E. induktsiya
39. Omilli tahlil...
A. omillar ta`sirini tahlili
B. sabablar tahlili
D. masalalar tahlili
E. evristik tahlil
40. Vertikal tahlilga ta’rif bering.
A. hisobot davrini o’tgan yil ko’rsatkichlari bilan solishtirish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma’lumotlar asosida o’tkaziladigan tahlil
E. tarkibiy tahlil bo’lib, tahlil qilinayotgan ob’ektni barcha qismlari bo’yicha o’rganish
41. Uzoq muddatli aktivlar - Bu…
A. uzoq muddatli investisiyalar va kapital qo'yilmalari, ustav kapitali

B. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investisiyalar, kapital qo'yilmalar, uzoq muddatli debitorlik qarzlari va uzoq muddatli kechiktirilgan xarajatlar
D. o'rnatilgan asbob-uskunalar, ustav kapitali, qo'shilgan kapital va rezerv kapitali
E. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning qoldiq qiymati va uzoq muddatli bank kreditlari
42. Uzoq muddatli majburiyatlarni tahlil qilish uchun ma'lumotlarni qaysi shakldan olinadi?
A. 1-shakl "Buxgalteriya balansi"
B. 5-shakl "Xususiy kapital to'g'risidagi hisobot"
D. 4-shakl "Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot"
E. 2-shakl «Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot»
43. Ustav kapitali balansning qaysi bo'limida ko'rsatiladi?
A. aktiv tomon – 1-bo'limda
B. passiv tomon – 2-bo'limda
D. passiv tomon – 1-bo'limda
E. aktiv tomon – 2-bo'limda
44. Tovar-moddiy zahiralari nimaning bir qismi?
A. uzoq muddatli majburiyatlarni
B. joriy aktivlarni
D. uzoq muddatli aktivlarni
E. qisqa muddatli majburiyatlarni
45. Tovarlar qaysi aktiv tarkibiga kiradi?
A. uzoq muddatli aktiv
B. uzoq muddatli investisiya
D. kapital qo'yilmar
E. joriy aktiv
46. Tahlilni boshqaruv va moliyaviy tahlilga bo'linishini qanday izohlash mumkin?
A. korxona buxgalteriya hisobi tizimini boshqaruv va moliyaviy hisobiga bo'linishi asosida takomillashishi
B. menejmentni takomillashishi
D. marketingni takomillashishi
E. auditni takomillashishi
47. Tahlil yordamida...
A. boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslanishi ta'minlanadi
B. qaror tayorlanadi
D. farmon beriladi
E. qarorlar qaytadan ko'rib chiqiladi
48. Tahlil natijalariga bevosita daxldorlarni qanday guruhlarga ajratiladi?
A. moliyaviy va bank
B. bank va soliq
D. tashqi va ichki
E. joriy va istiqbolli

49. Tuzilish vaqtiga ko’ra buxgalteriya balansi tarkibi qaysi javobda to'liq ko'rsatilgan?
A. kirish va joriy, balans-brutto
B. joriy, tarkibiy, balans-netto
D. joriy, bo’lish va birlashtirish, balans-netto
E. kirish, joriy, tugatish, bo’lish va birlashtirish
50. Trend tahliliga ta’rif bering.
A. moliyaviy hisobot elementlari va ko’rsatkichlarini joriy davrga bo’lgan holatini bazis yili yoki asosiy yili ko’rsatkichi bilan o’rganish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma’lumotlar asosida o’tkaziladigantahlil
E. tarkibiy tahlil bo’lib, tahlil qilinayotgan ob’ektni barcha qismlari bo’yicha o’rganish
51. Mahsulot hajmiga qanday mehnat omillari ta`sir etadi?
A. ish haqi
B. ishchilar soni, mehnat unumdorligi
D. moliyaviy resurslar bilan ta`minlanganlik
E. moddiy resurslar bilan ta`minlanganlik
52. Korxonaning moliyaviy holati to’g’risidagi ma’lumotlardan foydalanish huquqi quyidagilarga bo’linadi:
A. moliyaviy va yopiq ma’lumotlar
B. ochiq va joriy ma’lumotlar
D. ochiq va yopiq ma’lumotlar
E. tijorat va ochiq ma’lumotlari
53. Korxona to’lov qobiliyatiga ega bo’ladi, agar joriy aktivlar …
A. qisqa muddatli majburiyatlarni qoplasa
B. ko’chmas mulkga nisbatanko’pbo’lsa
D. o’tgan yildagidan ko’p bo’lsa
E. katta hajmdagimahsulotzaxiralaridaniboratbo’lsa
54. Korxona moliyaviy holatini tahlil qilishni tashkil qilishda rahbarlik rolini kim olib boradi?
A. korxona rahbari
B. bosh buxgalter, iqtisodchi
D. bosh energetik
E. bosh injener
55. Korxona mulkining tarkibi qaysi javobda to’g’ri ko’rsatilgan?
A. uzoq muddatli va joriy aktivlar
B. ustav kapitali va taqsimlanmagan foyda
D. doimiy passivlar
E. qisqa muddatli majburiyatlar va doimiy passivlar
35. Korxonaning tashqi tahlili qaysi tahlilda amalga oshiriladi?
A. iqtisodiy
B. boshqaruv

D. boshqaruv- moliyaviy
E. moliyaviy
36. Kompleks tahlil deb qanday tahlilga aytiladi?
A. bitta ob'yektni faoliyatini bir qancha hisobot davrida, barcha bo'linmalari bilan batafsil o'rganish
B. hamma ob'yektni o'rganish shart bo'lmagan hollarda, ularning ayrimlari tanlab tahlil qilinadi
D. tarmoqlararo umumiy tahlil
E. alohida tarmoqlar tahlili
37. Kapital qo'yilmalar balansning qaysi qismida ko'rsatiladi?
A. balansning passiv qismi 1-bo'limida
B. balansning aktiv qismi 1-bo'limida
D. balansning aktiv qismi 2-bo'limida
E. balansning passiv qismi 2-bo'limida
38. Aktivlarni likvidligi deganda nima tushuniladi?
A. vaqt bo'yicha aktivlarni pul mablag'lariga aylanishi tushuniladi
B. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korxonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko'rsatkich
D. asosiy va aylanma mablag'lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko'rsatadi
E. iqtisodiyotning barcha sohalarini boshqarish tizimining tuzilishi va amal qilinishini belgilab beradi
39. Aylanma aktivlar qatoriga quyidagilar kiradi:
A. TMZ, rezerv kapital, kelgusi davr xarajatlari
B. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, ustav capital
E. Kelgusi davr xarajatlari, ustav capital, taqsimlanmagan foyda
40. Asosiy fondlar necha xil eskiradi
A. Jismoniy eskirish
B. Ma'naviy eskirish
D. Asosiy fondlar eskirmaydi
E. Ma'naviy va jismoniy eskirish
41. Sanoat korxonalarining asosiy ishlab chiqarish fondlari to'g'risidagi ma'lumotlar…olinadi
A. Asosiy vositalar xarakati to'g'risidagi hisobotning 2-3-shakllaridan
B. Moliyaviy hisobotning 1-2- shakllaridan
D. Yilllik hisobotning 2-a ma'lumotnomasidan
E. Moliyaviy hisobotning 1-3 - shakllaridan
42. Sof aktivlar qanday aniqlanadi?
A. Aktivlardan asosiy vositalar ayriladi
B. Aktivlardan majburiyatlar ayriladi
D. Aktivlarga majburiyatlar qo'shiladi
E. Joriy aktivlardan capital qo'yilmalar ayriladi.

43. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag'lar/O'z mablag'lari manbasi
B. O'z aylanma mablag'lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag'lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag'lar
44. Qarz kapitalini to'planganlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag'lar/O'z mablag'lari manbasi
B. O'z aylanma mablag'lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag'lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag'lar
45. Xususiy kapitalning manyovrlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag'lar/O'z mablag'lari manbasi
B. O'z aylanma mablag'lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag'lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag'lar
46. Uzoq muddatli majburiyatlarning jami mablag'lar va majburiyatlar tarkibidagi salmog'i koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag'lar/O'z mablag'lari manbasi
B. O'z aylanma mablag'lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jam mablag'lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag'lar
47. Kredit oluvchining mahsulotining sifat tasnifida qanday ko'rsatkichlari aniqlanadi?
A. o'sish dinamikasi, o'zgaruvchanlik, istiqbollik
B. texnologiya darajasi, mahsulot sifati, kapital va mehnat sig'imi
D. sotish rejasi, narxning barqarorligi, istiqbollik
E. texnologiya darajasi, mahsulot sifati,istiqbollik
48. Mamlakatimiz tijorat banklari tomonidan xyusga uzoq va qisqa muddatli kreditlarni jalb etishda moliyaviy tahlilda o'rganiladigan ko'rsatkichlar tizimiga nechta guruh ko'rsatkichlari o'rganiladi?
A. 5
B. 4
D. 3
E. 2
49. Bank likvidligini tahlil etishda nechta guruh tahlildan foydalaniladi?
A. 3
B. 4
D. 5
E. 2
50. Joriy likvidlik ko'rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar

E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
51. Tezkor likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Likvid aktivlar/ Qisqa muddatli majburiyatlar
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
52. Joriy aktivlar aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
53. Debitorlik majburiyatlari aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
54. Foydalilikni aniqlashda korxona xarajatlari qay tartibda guruhlanadi
A. Sotilgan mahsulot tannarxi, davr xarajatlari, moliyaviy faoliyatdan xarajatlar, favqulotda zararlar, soliqlar va yig’imlar
B. To’g’riva egri xarajatlar
D. Mahsulotni ishlab chiqarish xarajatlari, sotish xarajatlari, boshqa sotishlar bo’yicha xarajatlar
E. Ishlab chiqarish va ishlab chiqarishdan tashqari xarajatlar
55. Foydalilik va xarajatlarni yangi tarkibiy guruhlash va o’rganish nima uchun zarur
A. Soliqqa tortish yo’zasidan soliqqa tortiladigan daromad summasini aniqlashning uslubiy shaklini belgilash uchun
B. Hisob tizimini xalqaro hisob andozalariga kuchirish uchun
D. Ishlab chiqarishda real natijaviylikka erishish uchun
E. Ishlab chiqarish xarajatlarini boshqa sarflardan farqlash, moliyaviy boshqaruvning axborot manbaini foydalanuvchilar talabiga moslash, korxonaning faoliyat natijaviyligini soliqqa tortish yo’zasidan reallikni belgilash, ishlab chiqarish faoliyatining samaradorligini baholash, korxona daromadlari va xarajatlarini yuzaga chiqish o’rni bo’yicha hisobga olishni belgilash uchun
56. Debitorlik va kreditorlik qarzlari muddatiga ko’ra necha guruhga bo’linadi
A. 2guruhga: uzoq va joriy muddatli
B. 3 guruhga: uzoq, o’rta va joriy muddatli
D. 4 guruhga: uzoq, o’rta, joriy va qisqa muddatli
E. 5 guruhga: uzoq, o’rta, joriy, qisqa va muddati kelgan
57. Debitorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat) larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz majburiyatlariga

B. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz debitorlik qarzlariga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik qarzlariga
58. Kreditorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz jami kreditorlik majburi-yatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)-larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz kreditorlik qarzlariga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik majburiyatlariga
59. Debitor qarzlari bu…
A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. O`zga korxonalarning aylanma mablag`larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag`larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi
60. Kreditor qarzlari bu…
A. O`zga korxonalarning aylanma mablag`larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi
B. Aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag`larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
61. Korxonada pul va pul ekvivalentlarining oqimi qaysi faoliyatdan kuzatiladi?
A. investitsion faoliyatdan
B. operatsion faoliyatdan
D. moliyaviy faoliyatdan
E. barcha javoblar to’g’ri
62. Sanoat ishlab chiqarishi asosiy fondlariga nimalar kiradi
A. Ishchilar soni va mehnat vositalari
B. Ishlab chiqarish xarajatlari va mol-mulki summasi
D. Korxona sanoat–ishlab chiqarish faoliyati jarayonida foydalaniladigan mehnat vositalari

E. Korxonada yuzaga keladigan mehnat jarayoni
63. Firmaning pul mablag'lari qanday faoliyatlarda harakat qiladi
A. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va moliyaviy faoliyatda
B. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va tashqi moliyaviy faoliyatda
D. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va valyuta mablag'lar xarakatida
E. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va ijara majburiyatlarida
64. "Pul mablag'lari to'g'risidagi hisobot" nechanchi sonli moliyaviy hisobot shakli
A. 3-sonli
B. 4-sonli
D. 2-sonli
E. 1-sonli
65. Korxonaning investitsiya foliyatidan pul kirimi va chiqimi moliyaviy hisobotning nechanchi shaklida ko'rsatilgan?
A. 3-sonli shaklda
B. 2-sonli shaklda
D. 4-sonli shaklda
E. 1-sonli shaklda
66. Pul oqimi to'g'risidagi hisobot kimlarga taqdim etiladi
A. Davlat moliyaviy nazorat organlariga va barcha foydalanuvchilarga
B. Faqat korxona rahbarlariga
D. Faqat hamkorlarga va korxona rahbarlariga
E. Banklar, hamkorlar va korxona rahbarlariga
67. Pul oqimi deganda nimani tushunasiz
A. Pul mablag'larining yil boshidagi qoldig'i + pul mablag'larining yil davomidagi kirimi – pul Mablag'larining yil davomidagi chiqimi = pul mablag'larining yil oxiridagi qoldig'i
B. Pul mablag'lari kirimi
D. Pul mablag'lari chiqimi
E. Pul mablag'larining muayyan davr oraligidagi harakati
68. Pul oqimi ning tahlilining asosiy vazifasi nimadan iborat?
A. Pul va pul mablag'lari xarakatidagi o'zgarishlarni aniqlash va unga baho berish
B. Pul va pul mablag'laridagi kirim hamda chiqim o'zgarishlariga baho berish
D. Pul mablag'lari balansini tuzish
E. Pul mablag'larini boshqarish yuzasidan kerakli ma'lumotlarni tayyorlash
69. Pul oqimi to'g'risidagi hisobot qaysi davrga tuziladi
A. O'tgan yil bo'yicha
B. Joriy davr bo'yicha
D. Faqat choraklar bo'yicha
E. To'liq hisobot davri bo'yicha
70. Zarar bu-……
A. Daromad va xarajatlar o'rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o'rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir

E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir

71. Foyda bu-…….

A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq

B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq

D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir

E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir

72. Xarajat bu-……..

A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq

B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq

D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir

E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir

73. Pul oqimi to’g’risidagi hisobot qaysi usulda tahlil qilinadi

A. Balans uslubida

B. To’g’ri statistik uslubda

D. To’g’ri va egri uslubda

E. To’g’ri balans usulida

74. Pul mablag’lari xarakatdagi aktivlarni qaysi qatoriga kiradi

A. Tez sotiluvchi aktivlarga

B. Sekin sotiluvchi aktivlarga

D. Aylanma mablag’larga

E. Doimiy xarakatdagi aktivlarga

75. Valyuta mablag’lari xarakati to’g’risidagi ma’lumot qaysi hisobot shaklida ilova qilinadi

A. 4-shakl – «Pul oqimi» to’g’risidagi hisobotda

B. 1-shakl - «Balans» da

D. 2-shakl – «Moliyaviy natijalar» to’g’risidagi hisobotda

E. 5-shakl – «Xususiy kapital» to’g’risidagi hisobotda

MUSTAQIL TA‘LIM BO‘YICHA

76. Moliyaviy faoliyat natijasi qanday aniqlanadi?

A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat

B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi

D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar

E. Sof foyda –Dividendlar

77. Tasodifiy (favqulodda) foyda yoki zarar qanday aniqlanadi?

A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat

B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi

D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar

E. Sof foyda –Dividendlar

78. Sof foyda qanday aniqlanadi?

A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat

B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Soliq to’langunga qadar umumiy moliyaviy natija-Soliqlar va ajratmalar
79. Soliq to’langunga qadar umumiy moliyaviy natija qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi+Tasodifiy foyda
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Soliq to’langunga qadar umumiy moliyaviy natija-Soliqlar va ajratmalar
80. FIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
81. LIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
82. AVEKO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
83. NIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
84. Xususiy kapital tarkibiga quyidagilar kiradi:
A. Xususiy kapital bilan qoplanmagan zararlardan
B. Ustav, qo’shilgan va rezerv kapitaldan, taqsimlanmagan foydadan, xususiy kapital bilan qoplanmagan zararlardan
D. Xissadorlik kapitalini o’sishidan
E. Ustav, qo’shilgan va rezerv kapitaldan
85. Moliyaviy leveredj ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Qarz kapitali/Xususiy kapital
B. Sof foyda/Aktivlar
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar

E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
86. Xususiy kapitalni tahlil qilishda qaysi hisobot shakllari ma’lumotlariga tayaniladi?
A. 1-shakl – ««Balans», 5-shakl–«Xususiy kapital» to’g’risidagi hisobot
B. 2-shakl – «Moliyaviy natijalar» to’g’risidagi hisobot
D. 4-shakl – «Pul oqimi» to’g’risidagi hisobot
E. 5-shakl – «Xususiy kapital» to’g’risidagi hisobot
87. Ustav kapitalining xususiy kapital tarkibidagi salmog’i koeffitsiyenti quyidagicha aniqlanadi:
A. Qarz kapitali/Xususiy kapital
B. Ustav kapitali/Xususiy kapital
D. Taqsimlanmagan foyda/Xususiy kapital
E. Rezerv kapital/Xususiy kapital
88. Xususiy kapital to’g’risidagi hisobotni tuzishdan maqsad?
A. Balans passivi 1-bo’lim bo’yicha tarkiblashni berish
B. Balansning birinchi bo’limi passivini tartiblashtirish
D. Moliyaviy boshqaruvni axborot so’rovi bilan ta’minlash
E. Korxonaning o’z mablag’lari harakatini baholash va unga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash
89. Quyida berilgan ko‘rsatkichlardan qaysilari korxonaning moliyaviy barqarorlik darajasini ifodalaydi?
A. Debitorlik qarzlarini aylanishi
B. Qarzga olingan va o‘z mablag‘lari nisbati
D. Joriy aktivlarni aylanishi
E. Operatsion davr
90. Rezerv kapitali qaysi moddalar hisobiga hosil bo‘ladi?
A. Foyda
B. Ta’sischilarning pul qo’yishi
D. Pay puli
E. Debitorlik qarzlari
91. Moliyaviy natija bu…
A. Mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi
B. Bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati
D. Korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir
E. Asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir
92. Korxonaning aylanma mablag’lari deganda nimani tushunasiz
A. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, qoldiq tovarlar, muomila xarajatlari, boshqa xarajatlar

B. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, boshqa zaxira va xarajatlar
D. Tovar mahsuloti hajmi asosiy fondlarning o‘rtacha yillik qiymatiga bo‘linadi
E. Uning aylanma fondlari, muomala fondlari va boshqa harakatdagi aktivlarda turgan pul mablag’lari
93. Aktivlarni likvidligi nima
A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. Korxona moliyaviy hisobotlarni to’g’riligini tekshirishdan iborat
D. Balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. Ish vaqtidan samarali foydalanish, biri shlovchiga to’g’ri keluvch io’rtacha yillik ish unumi
94. Joriy likvidlik koeffitsienti nima?
A. Korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi. u sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
B. U aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
95. Korxona pul oqimlari qanday faoliyat natijalaridan tashkil topadi
A. Operatsion faoliyat
B. Investitsion faoliyat
D. Moliyaviy faoliyat
E. Barchasi to’g’ri
96. Fond samarasi (qaytimi) bu-……
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
97. Fond sig’imi bu-…..
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.

D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
98. Moliyaviy natija bu-……
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
99. Yalpi foyda bu-……..
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
100. Operatsion foyda(asosiy faoliyati foydasi) bu-…..
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
101. Umumxo`jalik faoliyatidan olingan foyda(hisobot foydasi) bu-……
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
102. Rentabellik bu-…..
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich

B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
103. Jami aktivlarni rentabelligi (mulk rentabelligi) bu-……
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
104. Balansni likvidligi bu-……
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
105. Aktivlarni likvidligi bu-…….
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
106. Joriy likvidlik koeffitsienti -…….
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.

D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
107. Muddatli likvidlik koeffitsienti-……..
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
108. Mutlaq likvidlik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
109. Moliyaviy mustaqillik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
110. Aksiyaning daromadligi koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
111. Dividendlik koeffitsenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi

E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
112. Foyda va zarar haqida hisobot-……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
113. Buxgalteriya balansi -……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
114. Kapital to‘g‘risidagi hisobot-…….
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
115. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobot-……..
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi

D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
116. Korxona moliviy salohiyatini baholovchi ko‘rsatkichlar tizimi necha guruhga bo’linadi?
A. 4
B. 5
D. 3
E. 2
117. Dastlab “Bankrotlik to’g’risida” gi qonun qachon qabul qilingan?
A. 1994 yil 15-may
B. 1994 yil 25-may
D. 1994 yil 5-may
E. 1994 yil 5-oktabr
118. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning iqtisodiy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:
A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
119. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning moliyaviy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:
A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
120. Korxonalar moliyaviy holatini bashoratlash moliyaviy hisobotning qanday birliklari yuzasidan tuzib chiqiladi:
A. Aktivlar va passivlar balansi bo‘yicha;
B. Daromadlar va xarajatlar balansi bo‘yicha;
D. Pul mablag‘lari kirimi va chiqimi balansi bo‘yicha
E. Barcha javoblar to’g’ri

121. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlashning muhim elementlariga qaysilar kiradi?
A. Aktivlar, kapital va majburiyatlar
B. Moliyaviy natijalar
D. Foyda va zararlarni prognozlash
E. Barcha javoblar to’g’ri
122. Korxonalar reytingini baholashda qanday usullar tizimidan foydalaniladi?
A. Summa usuli, koeffitsiyent usuli, trend usuli, vertikal usul
B. o‘rtacha geometrik usul, ballik usul,summa usuli, koeffitsiyent usuli
D. o’rtacha arifmetik, analiz usuli, sintez usuli
E. ballik usul, masofa usuli, vertikal usul
123. Moliyaviy hisobotlarni bashoratlashning tashqi omilariga quyidagilar kiradi:
A. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, soliq siyosati,raqobatning jiddiyligi,siyosiy barqarorlik,resurslar bozoridagi holat,inflyasiya
B. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli,korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari, ularning tarkibi va tuzilishi, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
D. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
E. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli, kapital oqimini tashkil etilishi, korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari
124. Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatni tahlil etishda faoliyat samaradorligi va natijaviyligiga ta’sir etuvchi omillar qanday tarkiblanadi?
A. ob’ektiv
B. sub’ektiv
D. tanqidiy
E. = ob’ektiv va sub’ektiv
125. Moliyaviy tahlilning mazmuni -bu
A. Xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning moliyaviy holatini muayyan davriylikda, axborotlar oqimini uzluksiz jarayonida joriy va istiqbolli taktik boshqarishning zaruriy asosiga ega bo‘lgan qarorlarni tayyorlashga imkon beruvchi analitik jaroyonlarni tashkil etish va o‘tkazish
B. Korxonalar moliyaviy hotining ayrim sohalarini o’rganib, turkumlarga ajratish, moliyaviy hisobot shakllarining to’g’riligini tasdiqlab berish
D. Korxonaning har tomonlama faoliyatini, moliyaviyotining rivojlanish darajasi va sur’atini o’rganish hamda auditor xulosasini berish

E. Korxona faoliyatini boshqa korxona faolyati bilan taqqoslab, xulosa chiqarish va takliflar hamda tavsiyalar berish
126. Moliyaviy hisobot nechta shakldan iborat?
A. 4 ta
B. 3 ta
D. 2 ta
E. 1 ta
127. Vertikal tahlil nima maqsadda o'tkaziladi?
A. Umumiy yakuniy ko'rsatkichdagi ayrim moddalar salmog'ini aniqlash maqsadida
B. Yuqoridan pastga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
D. Pastdan yuqoriga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
E. Bir necha ko'rsatkichlarni o'zaro solishtirish maqsadida
128. "Balans" atamasining ma'nosi nimadan iborat?
A. lotincha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so'zlaridan tarkib topib, tom ma'noda ikki palla degan ma'noni anglatadi
B. inglizcha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so'zlaridan tarkib topib, tom ma'noda ikki palla degan ma'noni anglatadi
D. nemischada kitob yurituvchi degan ma'noni anglatadi
E. arabcha so'zdan olingan tarkib topga
129. "Xarajatlar tarkibi to'g'risidagi…" Nizomga asosan korxonaning daromadi qaysi javobda to'g'ri va to'liq ko'rsatilgan?
A. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum, korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, tasodifiy daromadlar
B. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum,korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar
D. asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad
E. moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum
130. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
131. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi
A. Aktivlar, o'z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o'z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
132. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag'lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag'lari va hisobdagi mablag'lar

D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
133. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko'chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar
E. Joriy aktivlar
134. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag'lari va taqsimlanmagan foyda
E. O'z mablag'lar manbasi va majburiyatlar
135. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o'rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o'rnatilgan asbob uskunalar, ta'sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi
E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu'ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar
136. O'z mablag'lari deganda nimani tushunasiz?
A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag'lar
B. Korxonaning o'ziga tegishli mablag'lari
D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar
E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag'lar
137. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi
A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag'lar, ssudalar va boshqa qarzlar
B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag'lar
D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag'lar, ssudalar va boshqa qarzlar
E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar
138. Ustav kapitali balansning qaysi bo'limida ko'rsatiladi?
A. Passiv tomon – 1-bo'limda
B. Aktiv tomon – 2-bo'limda
D. Passiv tomon – 2-bo'limda
E. Aktiv tomon – 1-bo'limda
139. Pul mablag'lari balansning qaysi tomonida joylashgan?
A. Balans aktiv 1-bo'limda
B. Balans passiv 1-bo'limda
D. Balans passiv 2-bo'limda

E. Balans aktiv 2-bo’limda
140. Berilgan ko’rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?
A. O’ziga qarashli aylanma mablag’ bilan jami o’ziga qarashli mablag’ o’rtasidagi nisbat
B. Jami mablag’ tarkibida korxonaning o’ziga qarashli mablag’lari ulushining yuqoriligi
D. Majburiyatlar bilan o’z mablag’i o’rtasidagi nisbat
E. Majburiyatlar bilan jami mablag’ o’rtasidagi nisbat
141. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tayyor mahsulotni
B. Pul mablag’larini
D. Kelgusi davr xarajatlarini
E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o’tmagan qismini
142. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tovar-moddiy zahiralarni
B. Tayyor mahsulotni
D. Pul mablag’larini
E. Joriy debitorlik qarzlarni
143. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni
D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni
144. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o’z mablag’lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta’minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi
E. To’lovga qobillik darajasining yuqoriligi
145. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo’lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan
146. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan
147. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo’shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda

B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag'lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda
148. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan
149. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan
150. To'lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko'rsatkichi olinadi?
A. Pul mablag'larining sof chiqimi
B. Pul mablag'larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig'i (valyuta mablag'larini qo'shgan holda)
D. Pul mablag'larining kirim-chiqim o'zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi

4.9.YaB uchun test savollari (300 ta)

AUDITORIYA DARSLARI BO‘YICHA

1. Korxonaning aylanma mablag’lari deganda nimani tushunasiz
A. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, qoldiq tovarlar, muomila xarajatlari, boshqa xarajatlar
B. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, boshqa zaxira va xarajatlar
D. Tovar mahsuloti hajmi asosiy fondlarning o‘rtacha yillik qiymatiga bo‘linadi
E. Uning aylanma fondlari, muomala fondlari va boshqa harakatdagi aktivlarda turgan pul mablag’lari
2. Moliyaviy natija bu…
A. Mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi
B. Bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati
D. Korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir
E. Asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir
3. Aktivlarni likvidligi nima
A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. Korxona moliyaviy hisobotlarni to’g’riligini tekshirishdan iborat
D. Balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. Ish vaqtidan samarali foydalanish, biri shlovchiga to’g’ri keluvch io’rtacha yillik ish unumi
4. Joriy likvidlik koeffitsienti nima?
A. Korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi. u sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
B. U aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
5. Korxona pul oqimlari qanday faoliyat natijalaridan tashkil topadi
A. Operatsion faoliyat
B. Investitsion faoliyat
D. Moliyaviy faoliyat
E. Barchasi to’g’ri
6. Fond samarasi (qaytimi) bu-……

A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
7. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
8. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi
A. Aktivlar, o’z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o‘z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
9. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag‘lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag‘lari va hisobdagi mablag‘lar
D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
10. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko’chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar
E. Joriy aktivlar
11. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag‘lari va taqsimlanmagan foyda
E. O’z mablag’lar manbasi va majburiyatlar
12. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, ta’sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi
E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu’ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar

13. O’z mablag’lari deganda nimani tushunasiz?
A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag’lar
B. Korxonaning o’ziga tegishli mablag’lari
D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar
E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag’lar
14. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi
A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar
B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag’lar
D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar
E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar
15. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?
A. Passiv tomon – 1-bo’limda
B. Aktiv tomon – 2-bo’limda
D. Passiv tomon – 2-bo’limda
E. Aktiv tomon – 1-bo’limda
16. Pul mablag’lari balansning qaysi tomonida joylashgan?
A. Balans aktiv 1-bo’limda
B. Balans passiv 1-bo’limda
D. Balans passiv 2-bo’limda
E. Balans aktiv 2-bo’limda
17. Berilgan ko’rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?
A. O’ziga qarashli aylanma mablag’ bilan jami o’ziga qarashli mablag’ o’rtasidagi nisbat
B. Jami mablag’ tarkibida korxonaning o’ziga qarashli mablag’lari ulushining yuqoriligi
D. Majburiyatlar bilan o’z mablag’i o’rtasidagi nisbat
E. Majburiyatlar bilan jami mablag’ o’rtasidagi nisbat
18. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tayyor mahsulotni
B. Pul mablag’larini
D. Kelgusi davr xarajatlarini
E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o’tmagan qismini
19. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tovar-moddiy zahiralarni
B. Tayyor mahsulotni
D. Pul mablag’larini
E. Joriy debitorlik qarzlarni
20. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni

D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni
21. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o'z mablag'lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta'minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi
E. To'lovga qobillik darajasining yuqoriligi
22. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo'lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan
23. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan
24. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo'shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag'lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda
25. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan
26. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan
27. To'lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko'rsatkichi olinadi?
A. Pul mablag'larining sof chiqimi
B. Pul mablag'larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig'i (valyuta mablag'larini qo'shgan holda)
D. Pul mablag'larining kirim-chiqim o'zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi

28. Moliyaviy mustaqillik koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Joriy aktivlar / majburiyatlar
B. O’z mablag’lar manbai / balans jami
D. Majburiyatlar / o’z mablag’lar manbai
E. O’z mablag’lar manbai / majburiyatlar
29. Korxona erkin tasarrufida qoluvchi sof foydaning yillar bo’yicha jamlangan qismi balansning qaysi qatorida aks etdi?
A. Taqsimlanmagan foyda
B. Rezerv kapital
D. Ustav kapitali
E. Kapital qo’yilmalar
30. Sotishdan tushgan yalpi foyda qanday topiladi
A. Sotishdan tushum minus ishlab chiqarish tannarxi
B. Sotishdan tushum minus davr xarajatlari
D. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan xarajatlar
E. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan va doimiy xarajatlar
31. Yakuniy moliyaviy natija nima deb ataladi?
A. Yilning sof foydasi
B. Sotishdan ko’rilgan yalpi foyda
D. Yilning sof foydasi yoki qoplanmagan zarari
E. Asosiy faoliyatning yalpi foydasi
32. Yilning sof foyda yoki qoplanmagan zarar summasi qanday aniqlanadi
A. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar summasi
B. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar hamda boshqa soliqlar va yig’imlar
D. Soliq to’loviga qadar foyda
E. Sof foydaning hisob foydasi minus soliqqa tortiladigan (qayta qo’shiluvchi moddalar qo’shilgan holda) foyda
33. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan foyda (daromad) solig’i, boshqa soliq va yig’imlar ayiriladi
B. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar qo‘shiladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar ko‘paytiriladi
34. Soliq to’loviga qadar bo’lgan foyda qanday aniqlanadi
A. Umumxo’jalik faoliyatining moliyaviy natijasi favqulodda foydaga qo`shilib, favqulodda zarar ayiriladi
B. Asosiy faoliyat natijasiga moliyaviy faoliyat daromadlariga qo`shilib moliyaviy faoliyat xarajatlari ayiriladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalaridan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalardan soliq, yig’imlar ayiriladi

35. Asosiy vositalar deb nimaga aytiladi?
A. moddiy ishlab chiqarish, hamda noishlab chiqarish sohasidagi moddiy aktivlarga aytiladi
B. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan vositalarga aytiladi
D. moddiy ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohasida uzoq vaqt mobaynida ishlatiladigan, shuningdek, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
E. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
36. Balans aktiv qismining 1 bo'limida aks ettiriladi –
A. tayyor mahsulot
B. pul mablag'lari
D. qisqa muddatli moliyaviy qo'yilmalar
E. asosiy vositalarning qoldiq qiymati
37. Balans aktivining 2-bo'limida aks ettiriladi –
A. asosiy vositalar
B. tovar-moddiy zaxiralar
D. ustav kapitali
E. daromad va xarajatlar
38. Bir butunli bo'laklarga bo'lib o'rganish –
A. analiz
B. sintez
D. deduktsiya
E. induktsiya
39. Omilli tahlil...
A. omillar ta`sirini tahlili
B. sabablar tahlili
D. masalalar tahlili
E. evristik tahlil
40. Vertikal tahlilga ta'rif bering.
A. hisobot davrini o'tgan yil ko'rsatkichlari bilan solishtirish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma'lumotlar asosida o'tkaziladigan tahlil
E. tarkibiy tahlil bo'lib, tahlil qilinayotgan ob'ektni barcha qismlari bo'yicha o'rganish
41. Uzoq muddatli aktivlar - Bu…
A. uzoq muddatli investisiyalar va kapital qo'yilmalari, ustav kapitali
B. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investisiyalar, kapital qo'yilmalar, uzoq muddatli debitorlik qarzlari va uzoq muddatli kechiktirilgan xarajatlar
D. o'rnatilgan asbob-uskunalar, ustav kapitali, qo'shilgan kapital va rezerv kapitali

E. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning qoldiq qiymati va uzoq muddatli bank kreditlari
42. Uzoq muddatli majburiyatlarni tahlil qilish uchun ma’lumotlarni qaysi shakldan olinadi?
A. 1-shakl “Buxgalteriya balansi”
B. 5-shakl “Xususiy kapital to’g’risidagi hisobot”
D. 4-shakl “Pul oqimlari to’g’risidagi hisobot”
E. 2-shakl «Moliyaviy natijalar to’g’risidagi hisobot»
43. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?
A. aktiv tomon – 1-bo’limda
B. passiv tomon – 2-bo’limda
D. passiv tomon – 1-bo’limda
E. aktiv tomon – 2-bo’limda
44. Tovar-moddiy zahiralari nimaning bir qismi?
A. uzoq muddatli majburiyatlarni
B. joriy aktivlarni
D. uzoq muddatli aktivlarni
E. qisqa muddatli majburiyatlarni
45. Tovarlar qaysi aktiv tarkibiga kiradi?
A. uzoq muddatli aktiv
B. uzoq muddatli investisiya
D. kapital qo’yilmar
E. joriy aktiv
46. Tahlilni boshqaruv va moliyaviy tahlilga bo’linishini qanday izohlash mumkin?
A. korxona buxgalteriya hisobi tizimini boshqaruv va moliyaviy hisobiga bo’linishi asosida takomillashishi
B. menejmentni takomillashishi
D. marketingni takomillashishi
E. auditni takomillashishi
47. Tahlil yordamida...
A. boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslanishi ta’minlanadi
B. qaror tayorlanadi
D. farmon beriladi
E. qarorlar qaytadan ko’rib chiqiladi
48. Tahlil natijalariga bevosita daxldorlarni qanday guruhlarga ajratiladi?
A. moliyaviy va bank
B. bank va soliq
D. tashqi va ichki
E. joriy va istiqbolli
49. Tuzilish vaqtiga ko’ra buxgalteriya balansi tarkibi qaysi javobda to'liq ko'rsatilgan?
A. kirish va joriy, balans-brutto
B. joriy, tarkibiy, balans-netto

D. joriy, bo’lish va birlashtirish, balans-netto
E. kirish, joriy, tugatish, bo’lish va birlashtirish
50. Trend tahliliga ta’rif bering.
A. moliyaviy hisobot elementlari va ko’rsatkichlarini joriy davrga bo’lgan holatini bazis yili yoki asosiy yili ko’rsatkichi bilan o’rganish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma’lumotlar asosida o’tkaziladigantahlil
E. tarkibiy tahlil bo’lib, tahlil qilinayotgan ob’ektni barcha qismlari bo’yicha o’rganish
51. Mahsulot hajmiga qanday mehnat omillari ta`sir etadi?
A. ish haqi
B. ishchilar soni, mehnat unumdorligi
D. moliyaviy resurslar bilan ta`minlanganlik
E. moddiy resurslar bilan ta`minlanganlik
52. Korxonaning moliyaviy holati to’g’risidagi ma’lumotlardan foydalanish huquqi quyidagilarga bo’linadi:
A. moliyaviy va yopiq ma’lumotlar
B. ochiq va joriy ma’lumotlar
D. ochiq va yopiq ma’lumotlar
E. tijorat va ochiq ma’lumotlari
53. Korxona to’lov qobiliyatiga ega bo’ladi, agar joriy aktivlar …
A. qisqa muddatli majburiyatlarni qoplasa
B. ko’chmas mulkga nisbatanko’pbo’lsa
D. o’tgan yildagidan ko’p bo’lsa
E. katta hajmdagimahsulotzaxiralaridaniboratbo’lsa
54. Korxona moliyaviy holatini tahlil qilishni tashkil qilishda rahbarlik rolini kim olib boradi?
A. korxona rahbari
B. bosh buxgalter, iqtisodchi
D. bosh energetik
E. bosh injener
55. Korxona mulkining tarkibi qaysi javobda to’g’ri ko’rsatilgan?
A. uzoq muddatli va joriy aktivlar
B. ustav kapitali va taqsimlanmagan foyda
D. doimiy passivlar
E. qisqa muddatli majburiyatlar va doimiy passivlar
56. Debitorlik va kreditorlik qarzlari muddatiga ko’ra necha guruhga bo’linadi
A. 2guruhga: uzoq va joriy muddatli
B. 3 guruhga: uzoq, o’rta va joriy muddatli
D. 4 guruhga: uzoq, o’rta, joriy va qisqa muddatli
E. 5 guruhga: uzoq, o’rta, joriy, qisqa va muddati kelgan
57. Debitorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi

A. Mahsulot (ish, xizmat) larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz majburiyatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz debitorlik qarzlariga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik qarzlariga
58. Kreditorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz jami kreditorlik majburi-yatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)-larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz kreditorlik qarzlariga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik majburiyatlariga
59. Debitor qarzlari bu…
A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. O`zga korxonalarning aylanma mablag`larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag`larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi
60. Kreditor qarzlari bu…
A. O`zga korxonalarning aylanma mablag`larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi
B. Aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag`larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
61. Korxonada pul va pul ekvivalentlarining oqimi qaysi faoliyatdan kuzatiladi?
A. investitsion faoliyatdan
B. operatsion faoliyatdan
D. moliyaviy faoliyatdan
E. barcha javoblar to’g’ri
62. Sanoat ishlab chiqarishi asosiy fondlariga nimalar kiradi
A. Ishchilar soni va mehnat vositalari
B. Ishlab chiqarish xarajatlari va mol-mulki summasi

D. Korxona sanoat–ishlab chiqarish faoliyati jarayonida foydalaniladigan mehnat vositalari
E. Korxonada yuzaga keladigan mehnat jarayoni
63. Firmaning pul mablag'lari qanday faoliyatlarda harakat qiladi
A. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va moliyaviy faoliyatda
B. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va tashqi moliyaviy faoliyatda
D. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va valyuta mablag'lar xarakatida
E. Xo'jalik, investisiya, soliqqa tortish va ijara majburiyatlarida
64. "Pul mablag'lari to'g'risidagi hisobot" nechanchi sonli moliyaviy hisobot shakli
A. 3-sonli B. 4-sonli D. 2-sonli E. 1-sonli
65. Korxonaning investitsiya foliyatidan pul kirimi va chiqimi moliyaviy hisobotning nechanchi shaklida ko'rsatilgan?
A. 3-sonli shaklda
B. 2-sonli shaklda
D. 4-sonli shaklda
E. 1-sonli shaklda
66. Pul oqimi to'g'risidagi hisobot kimlarga taqdim etiladi
A. Davlat moliyaviy nazorat organlariga va barcha foydalanuvchilarga
B. Faqat korxona rahbarlariga
D. Faqat hamkorlarga va korxona rahbarlariga
E. Banklar, hamkorlar va korxona rahbarlariga
67. Pul oqimi deganda nimani tushunasiz
A. Pul mablag'larining yil boshidagi qoldig'i + pul mablag'larining yil davomidagi kirimi – pul Mablag'larining yil davomidagi chiqimi = pul mablag'larining yil oxiridagi qoldig'i
B. Pul mablag'lari kirimi
D. Pul mablag'lari chiqimi
E. Pul mablag'larining muayyan davr oraligidagi harakati
68. Pul oqimi ning tahlilining asosiy vazifasi nimadan iborat?
A. Pul va pul mablag'lari xarakatidagi o'zgarishlarni aniqlash va unga baho berish
B. Pul va pul mablag'laridagi kirim hamda chiqim o'zgarishlariga baho berish
D. Pul mablag'lari balansini tuzish
E. Pul mablag'larini boshqarish yuzasidan kerakli ma'lumotlarni tayyorlash
69. Pul oqimi to'g'risidagi hisobot qaysi davrga tuziladi
A. O'tgan yil bo'yicha
B. Joriy davr bo'yicha
D. Faqat choraklar bo'yicha
E. To'liq hisobot davri bo'yicha
70. Zarar bu-……
A. Daromad va xarajatlar o'rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o'rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir

E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir
71. Foyda bu-…….
A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir
E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir
72. Xarajat bu-……..
A. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi ijobiy farq
B. Daromad va xarajatlar o’rtasidagi salbiy farq
D. Aktivlarning chiqib ketishi yoki kamayishi yoxud majburiyatlarning ortishidir
E. Aktivlarning chiqib ketishi yoki ko’payishi yoxud majburiyatlarning ko’payishidir
73. Pul oqimi to’g’risidagi hisobot qaysi usulda tahlil qilinadi
A. Balans uslubida
B. To’g’ri statistik uslubda
D. To’g’ri va egri uslubda
E. To’g’ri balans usulida
74. Pul mablag’lari xarakatdagi aktivlarni qaysi qatoriga kiradi
A. Tez sotiluvchi aktivlarga
B. Sekin sotiluvchi aktivlarga
D. Aylanma mablag’larga
E. Doimiy xarakatdagi aktivlarga
75. Valyuta mablag’lari xarakati to’g’risidagi ma’lumot qaysi hisobot shaklida ilova qilinadi
A. 4-shakl – «Pul oqimi» to’g’risidagi hisobotda
B. 1-shakl - «Balans» da
D. 2-shakl – «Moliyaviy natijalar» to’g’risidagi hisobotda
E. 5-shakl – «Xususiy kapital» to’g’risidagi hisobotda
76. Moliyaviy faoliyat natijasi qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Sof foyda –Dividendlar
77. Tasodifiy (favqulodda) foyda yoki zarar qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Sof foyda –Dividendlar
78. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi

D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Soliq to’langunga qadar umumiy moliyaviy natija-Soliqlar va ajratmalar
79. Soliq to’langunga qadar umumiy moliyaviy natija qanday aniqlanadi?
A. Tasodifiy daromad-Tasodifiy xarajat
B. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining natijasi+Moliyaviy faoliyat natijasi+Tasodifiy foyda
D. Moliyaviy faoliyatdan kelgan daromadlar-Moliyaviy faoliyatga ketgan xarajatlar
E. Soliq to’langunga qadar umumiy moliyaviy natija-Soliqlar va ajratmalar
80. FIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
81. LIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
82. AVEKO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
83. NIFO zaxiralarni baholash usulining ustunligi nimada?
A. foydalanish oson hisob-kitoblar kam
B. zaxiralar va ishlab chiqarish xarajatlarini real baholash imkonini beradi
D. TMZ larni real baholash imkonini beradi
E. ishlab chiqarish xarajatlarini real bo’lishini va foydaning asosiyligini ta’minlaydi
84. Xususiy kapital tarkibiga quyidagilar kiradi:
A. Xususiy kapital bilan qoplanmagan zararlardan
B. Ustav, qo’shilgan va rezerv kapitaldan, taqsimlanmagan foydadan, xususiy kapital bilan qoplanmagan zararlardan
D. Xissadorlik kapitalini o’sishidan
E. Ustav, qo’shilgan va rezerv kapitaldan
85. Moliyaviy leveredj ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Qarz kapitali/Xususiy kapital
B. Sof foyda/Aktivlar
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
86. Xususiy kapitalni tahlil qilishda qaysi hisobot shakllari ma’lumotlariga tayaniladi?
A. 1-shakl – ««Balans», 5-shakl–«Xususiy kapital» to’g’risidagi hisobot
B. 2-shakl – «Moliyaviy natijalar» to’g’risidagi hisobot

D. 4-shakl – «Pul oqimi» to’g’risidagi hisobot
E. 5-shakl – «Xususiy kapital» to’g’risidagi hisobot
87. Ustav kapitalining xususiy kapital tarkibidagi salmog’i koeffitsiyenti quyidagicha aniqlanadi:
A. Qarz kapitali/Xususiy kapital
B. Ustav kapitali/Xususiy kapital
D. Taqsimlanmagan foyda/Xususiy kapital
E. Rezerv kapital/Xususiy kapital
88. Xususiy kapital to’g’risidagi hisobotni tuzishdan maqsad?
A. Balans passivi 1-bo’lim bo’yicha tarkiblashni berish
B. Balansning birinchi bo’limi passivini tartiblashtirish
D. Moliyaviy boshqaruvni axborot so’rovi bilan ta’minlash
E. Korxonaning o’z mablag’lari harakatini baholash va unga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash
89. Quyida berilgan ko‘rsatkichlardan qaysilari korxonaning moliyaviy barqarorlik darajasini ifodalaydi?
A. Debitorlik qarzlarini aylanishi
B. Qarzga olingan va o‘z mablag‘lari nisbati
D. Joriy aktivlarni aylanishi
E. Operatsion davr
90. Rezerv kapitali qaysi moddalar hisobiga hosil bo‘ladi?
A. Foyda
B. Ta’sischilarning pul qo’yishi
D. Pay puli
E. Debitorlik qarzlari
91. Moliyaviy natija bu…
A. Mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi
B. Bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati
D. Korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir
E. Asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir
92. Korxonaning aylanma mablag’lari deganda nimani tushunasiz
A. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, qoldiq tovarlar, muomila xarajatlari, boshqa xarajatlar
B. Zaxiralar, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr chiqimlari, tayyor mahsulot, tovarlar, boshqa zaxira va xarajatlar
D. Tovar mahsuloti hajmi asosiy fondlarning o‘rtacha yillik qiymatiga bo‘linadi
E. Uning aylanma fondlari, muomala fondlari va boshqa harakatdagi aktivlarda turgan pul mablag’lari
93. Aktivlarni likvidligi nima

A. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
B. Korxona moliyaviy hisobotlarni to’g’riligini tekshirishdan iborat
D. Balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. Ish vaqtidan samarali foydalanish, biri shlovchiga to’g’ri keluvch io’rtacha yillik ish unumi
94. Joriy likvidlik koeffitsienti nima?
A. Korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi. u sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
B. U aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. Tovarlar iste'molchilarga jo`natilib uning haqi mol yuboruvchilarning bankdagi hisob - kitob raqamiga o`tkazilishi tushuniladi
E. Balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
95. Korxona pul oqimlari qanday faoliyat natijalaridan tashkil topadi
A. Operatsion faoliyat
B. Investitsion faoliyat
D. Moliyaviy faoliyat
E. Barchasi to’g’ri
96. Fond samarasi (qaytimi) bu-……
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
97. Fond sig’imi bu-…..
A. asosiy ishlab chiqarish vositalarining bir so`miga ishlab chiqariladigan mahsulot miqdoridir.
B. bir so`mlik mahsulotga to`g`ri keladigan asosiy ishlab chiqarish vositalarning qiymati.
D. moddiy xarajatlarning bir so`mi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganligini ko`rsatadi.
E. bir so`m tovar mahsuloti ishlab chiqarish uchun qancha (necha tiyin) moddiy xarajatlar to`g`ri kelishini ko`rsatadi
98. Moliyaviy natija bu-……

A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
99. Yalpi foyda bu-……..
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
100. Operatsion foyda(asosiy faoliyati foydasi) bu-…..
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
101. Umumxo`jalik faoliyatidan olingan foyda(hisobot foydasi) bu-……
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
102. Rentabellik bu-…..
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

103. Jami aktivlarni rentabelligi (mulk rentabelligi) bu-……

A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich

B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

104. Balansni likvidligi bu-……

A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich

B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

105. Aktivlarni likvidligi bu-…….

A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich

B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi

D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi

E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi

106. Joriy likvidlik koeffitsienti -…….

A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.

B. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.

D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.

E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.

107. Muddatli likvidlik koeffitsienti-……..

A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
108. Mutlaq likvidlik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
109. Moliyaviy mustaqillik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
110. Aksiyaning daromadligi koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
111. Dividendlik koeffitsenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
112. Foyda va zarar haqida hisobot-……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi

B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
113. Buxgalteriya balansi -……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
114. Kapital to‘g‘risidagi hisobot-…….
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
115. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobot-……..
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi

E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi

116. Korxona moliviy salohiyatini baholovchi ko‘rsatkichlar tizimi necha guruhga bo’linadi?

A. 4
B. 5
D. 3
E. 2

117. Dastlab “Bankrotlik to’g’risida” gi qonun qachon qabul qilingan?

A. 1994 yil 15-may
B. 1994 yil 25-may
D. 1994 yil 5-may
E. 1994 yil 5-oktabr

118. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning iqtisodiy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:

A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar

119. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning moliyaviy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:

A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar

120. Korxonalar moliyaviy holatini bashoratlash moliyaviy hisobotning qanday birliklari yuzasidan tuzib chiqiladi:

A. Aktivlar va passivlar balansi bo‘yicha;
B. Daromadlar va xarajatlar balansi bo‘yicha;
D. Pul mablag‘lari kirimi va chiqimi balansi bo‘yicha
E. Barcha javoblar to’g’ri

121. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlashning muhim elementlariga qaysilar kiradi?

A. Aktivlar, kapital va majburiyatlar

B. Moliyaviy natijalar
D. Foyda va zararlarni prognozlash
E. Barcha javoblar to’g’ri
122. Korxonalar reytingini baholashda qanday usullar tizimidan foydalaniladi?
A. Summa usuli, koeffitsiyent usuli, trend usuli, vertikal usul
B. o‘rtacha geometrik usul, ballik usul,summa usuli, koeffitsiyent usuli
D. o’rtacha arifmetik, analiz usuli, sintez usuli
E. ballik usul, masofa usuli, vertikal usul
123. Moliyaviy hisobotlarni bashoratlashning tashqi omilariga quyidagilar kiradi:
A. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, soliq siyosati,raqobatning jiddiyligi,siyosiy barqarorlik,resurslar bozoridagi holat,inflyasiya
B. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli,korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari, ularning tarkibi va tuzilishi, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
D. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
E. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli, kapital oqimini tashkil etilishi, korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari
124. Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatni tahlil etishda faoliyat samaradorligi va natijaviyligiga ta’sir etuvchi omillar qanday tarkiblanadi?
A. ob’ektiv
B. sub’ektiv
D. tanqidiy
E. = ob’ektiv va sub’ektiv
125. Moliyaviy tahlilning mazmuni -bu
A. Xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning moliyaviy holatini muayyan davriylikda, axborotlar oqimini uzluksiz jarayonida joriy va istiqbolli taktik boshqarishning zaruriy asosiga ega bo‘lgan qarorlarni tayyorlashga imkon beruvchi analitik jaroyonlarni tashkil etish va o‘tkazish
B. Korxonalar moliyaviy hotining ayrim sohalarini o’rganib, turkumlarga ajratish, moliyaviy hisobot shakllarining to’g’riligini tasdiqlab berish
D. Korxonaning har tomonlama faoliyatini, moliyaviyotining rivojlanish darajasi va sur’atini o’rganish hamda auditor xulosasini berish
E. Korxona faoliyatini boshqa korxona faolyati bilan taqqoslab, xulosa chiqarish va takliflar hamda tavsiyalar berish
126. Moliyaviy hisobot nechta shakldan iborat?
A. 4 ta

B. 3 ta
D. 2 ta
E. 1 ta
127. Vertikal tahlil nima maqsadda o’tkaziladi?
A. Umumiy yakuniy ko’rsatkichdagi ayrim moddalar salmog’ini aniqlash maqsadida
B. Yuqoridan pastga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
D. Pastdan yuqoriga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
E. Bir necha ko’rsatkichlarni o’zaro solishtirish maqsadida
128. “Balans” atamasining ma’nosi nimadan iborat?
A. lotincha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi
B. inglizcha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi
D. nemischada kitob yurituvchi degan ma’noni anglatadi
E. arabcha so’zdan olingan tarkib topga
129. “Xarajatlar tarkibi to’g’risidagi…” Nizomga asosan korxonaning daromadi qaysi javobda to’g’ri va to'liq ko’rsatilgan?
A. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum, korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, tasodifiy daromadlar
B. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum,korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar
D. asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad
E. moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum
130. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
131. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi
A. Aktivlar, o’z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o‘z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
132. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag‘lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag‘lari va hisobdagi mablag‘lar
D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
133. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko’chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar

E. Joriy aktivlar
134. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag‘lari va taqsimlanmagan foyda
E. O’z mablag’lar manbasi va majburiyatlar
135. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, ta’sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi
E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu’ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar
136. O’z mablag’lari deganda nimani tushunasiz?
A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag’lar
B. Korxonaning o’ziga tegishli mablag’lari
D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar
E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag’lar
137. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi
A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar
B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag’lar
D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag’lar, ssudalar va boshqa qarzlar
E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar
138. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?
A. Passiv tomon – 1-bo’limda
B. Aktiv tomon – 2-bo’limda
D. Passiv tomon – 2-bo’limda
E. Aktiv tomon – 1-bo’limda
139. Pul mablag’lari balansning qaysi tomonida joylashgan?
A. Balans aktiv 1-bo’limda
B. Balans passiv 1-bo’limda
D. Balans passiv 2-bo’limda
E. Balans aktiv 2-bo’limda
140. Berilgan ko’rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?
A. O’ziga qarashli aylanma mablag’ bilan jami o’ziga qarashli mablag’ o’rtasidagi nisbat

B. Jami mablag’ tarkibida korxonaning o’ziga qarashli mablag’lari ulushining yuqoriligi
D. Majburiyatlar bilan o’z mablag’i o’rtasidagi nisbat
E. Majburiyatlar bilan jami mablag’ o’rtasidagi nisbat
141. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tayyor mahsulotni
B. Pul mablag’larini
D. Kelgusi davr xarajatlarini
E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o’tmagan qismini
142. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tovar-moddiy zahiralarni
B. Tayyor mahsulotni
D. Pul mablag’larini
E. Joriy debitorlik qarzlarni
143. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni
D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni
144. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o’z mablag’lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta’minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi
E. To’lovga qobillik darajasining yuqoriligi
145. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo’lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan
146. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan
147. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo’shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag’lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda
148. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?

A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan

149. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko'ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo'lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan

150. To'lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko'rsatkichi olinadi?
A. Pul mablag'larining sof chiqimi
B. Pul mablag'larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig'i (valyuta mablag'larini qo'shgan holda)
D. Pul mablag'larining kirim-chiqim o'zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi

MUSTAQIL TA'LIM BO'YICHA

151. Moliyaviy mustaqillik koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Joriy aktivlar / majburiyatlar
B. O'z mablag'lar manbai / balans jami
D. Majburiyatlar / o'z mablag'lar manbai
E. O'z mablag'lar manbai / majburiyatlar

152. Korxona erkin tasarrufida qoluvchi sof foydaning yillar bo'yicha jamlangan qismi balansning qaysi qatorida aks etdi?
A. Taqsimlanmagan foyda
B. Rezerv kapital
D. Ustav kapitali
E. Kapital qo'yilmalar

153. Sotishdan tushgan yalpi foyda qanday topiladi
A. Sotishdan tushum minus ishlab chiqarish tannarxi
B. Sotishdan tushum minus davr xarajatlari
D. Sotishdan tushum minus o'zgaruvchan xarajatlar
E. Sotishdan tushum minus o'zgaruvchan va doimiy xarajatlar

154. Yakuniy moliyaviy natija nima deb ataladi?
A. Yilning sof foydasi
B. Sotishdan ko'rilgan yalpi foyda
D. Yilning sof foydasi yoki qoplanmagan zarari
E. Asosiy faoliyatning yalpi foydasi

155. Yilning sof foyda yoki qoplanmagan zarar summasi qanday aniqlanadi
A. Soliq to'loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar summasi
B. Soliq to'loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar hamda boshqa soliqlar va yig'imlar

D. Soliq to’loviga qadar foyda
E. Sof foydaning hisob foydasi minus soliqqa tortiladigan (qayta qo’shiluvchi moddalar qo’shilgan holda) foyda
156. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan foyda (daromad) solig’i, boshqa soliq va yig’imlar ayiriladi
B. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar qo‘shiladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar ko‘paytiriladi
157. Soliq to’loviga qadar bo’lgan foyda qanday aniqlanadi
A. Umumxo’jalik faoliyatining moliyaviy natijasi favqulodda foydaga qo`shilib, favqulodda zarar ayiriladi
B. Asosiy faoliyat natijasiga moliyaviy faoliyat daromadlariga qo`shilib moliyaviy faoliyat xarajatlari ayiriladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalaridan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalardan soliq, yig’imlar ayiriladi
158. Asosiy vositalar deb nimaga aytiladi?
A. moddiy ishlab chiqarish, hamda noishlab chiqarish sohasidagi moddiy aktivlarga aytiladi
B. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan vositalarga aytiladi
D. moddiy ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohasida uzoq vaqt mobaynida ishlatiladigan, shuningdek, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
E. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
159. Balans aktiv qismining 1 bo’limida aks ettiriladi –
A. tayyor mahsulot
B. pul mablag’lari
D. qisqa muddatli moliyaviy qo’yilmalar
E. asosiy vositalarning qoldiq qiymati
160. Balans aktivining 2-bo’limida aks ettiriladi –
A. asosiy vositalar
B. tovar-moddiy zaxiralar
D. ustav kapitali
E. daromad va xarajatlar
161. Bir butunli bo’laklarga bo’lib o’rganish –
A. analiz
B. sintez
D. deduktsiya
E. induktsiya

162. Omilli tahlil...
A. omillar ta`sirini tahlili
B. sabablar tahlili
D. masalalar tahlili
E. evristik tahlil
163. Uzoq muddatli aktivlar - Bu…
A. uzoq muddatli investisiyalar va kapital qo'yilmalari, ustav kapitali
B. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investisiyalar, kapital qo'yilmalar, uzoq muddatli debitorlik qarzlari va uzoq muddatli kechiktirilgan xarajatlar
D. o'rnatilgan asbob-uskunalar, ustav kapitali, qo'shilgan kapital va rezerv kapitali
E. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning qoldiq qiymati va uzoq muddatli bank kreditlari
164. Uzoq muddatli majburiyatlarni tahlil qilish uchun ma'lumotlarni qaysi shakldan olinadi?
A. 1-shakl "Buxgalteriya balansi"
B. 5-shakl "Xususiy kapital to'g'risidagi hisobot"
D. 4-shakl "Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot"
E. 2-shakl «Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot»
165. Ustav kapitali balansning qaysi bo'limida ko'rsatiladi?
A. aktiv tomon – 1-bo'limda
B. passiv tomon – 2-bo'limda
D. passiv tomon – 1-bo'limda
E. aktiv tomon – 2-bo'limda
166. Tovar-moddiy zahiralari nimaning bir qismi?
A. uzoq muddatli majburiyatlarni
B. joriy aktivlarni
D. uzoq muddatli aktivlarni
E. qisqa muddatli majburiyatlarni
167. Tovarlar qaysi aktiv tarkibiga kiradi?
A. uzoq muddatli aktiv
B. uzoq muddatli investisiya
D. kapital qo'yilmar
E. joriy aktiv
168. Tahlilni boshqaruv va moliyaviy tahlilga bo'linishini qanday izohlash mumkin?
A. korxona buxgalteriya hisobi tizimini boshqaruv va moliyaviy hisobiga bo'linishi asosida takomillashishi
B. menejmentni takomillashishi
D. marketingni takomillashishi
E. auditni takomillashishi
169. Tahlil yordamida...
A. boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslanishi ta'minlanadi

B. qaror tayorlanadi
D. farmon beriladi
E. qarorlar qaytadan ko’rib chiqiladi
170. Tahlil natijalariga bevosita daxldorlarni qanday guruhlarga ajratiladi?
A. moliyaviy va bank
B. bank va soliq
D. tashqi va ichki
E. joriy va istiqbolli
171. Tuzilish vaqtiga ko’ra buxgalteriya balansi tarkibi qaysi javobda to'liq ko'rsatilgan?
A. kirish va joriy, balans-brutto
B. joriy, tarkibiy, balans-netto
D. joriy, bo’lish va birlashtirish, balans-netto
E. kirish, joriy, tugatish, bo’lish va birlashtirish
172. Trend tahliliga ta’rif bering.
A. moliyaviy hisobot elementlari va ko’rsatkichlarini joriy davrga bo’lgan holatini bazis yili yoki asosiy yili ko’rsatkichi bilan o’rganish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma’lumotlar asosida o’tkaziladigantahlil
E. tarkibiy tahlil bo’lib, tahlil qilinayotgan ob’ektni barcha qismlari bo’yicha o’rganish
173. Mahsulot hajmiga qanday mehnat omillari ta`sir etadi?
A. ish haqi
B. ishchilar soni, mehnat unumdorligi
D. moliyaviy resurslar bilan ta`minlanganlik
E. moddiy resurslar bilan ta`minlanganlik
174. Korxonaning moliyaviy holati to’g’risidagi ma’lumotlardan foydalanish huquqi quyidagilarga bo’linadi:
A. moliyaviy va yopiq ma’lumotlar
B. ochiq va joriy ma’lumotlar
D. ochiq va yopiq ma’lumotlar
E. tijorat va ochiq ma’lumotlari
175. Korxona to’lov qobiliyatiga ega bo’ladi, agar joriy aktivlar …
A. qisqa muddatli majburiyatlarni qoplasa
B. ko’chmas mulkga nisbatanko’pbo’lsa
D. o’tgan yildagidan ko’p bo’lsa
E. katta hajmdagimahsulotzaxiralaridaniboratbo’lsa
176. Korxona moliyaviy holatini tahlil qilishni tashkil qilishda rahbarlik rolini kim olib boradi?
A. korxona rahbari
B. bosh buxgalter, iqtisodchi
D. bosh energetik
E. bosh injener

177. Korxona mulkining tarkibi qaysi javobda to’g’ri ko’rsatilgan?
A. uzoq muddatli va joriy aktivlar
B. ustav kapitali va taqsimlanmagan foyda
D. doimiy passivlar
E. qisqa muddatli majburiyatlar va doimiy passivlar
178. Korxonaning tashqi tahlili qaysi tahlilda amalga oshiriladi?
A. iqtisodiy
B. boshqaruv
D. boshqaruv- moliyaviy
E. moliyaviy
179. Kompleks tahlil deb qanday tahlilga aytiladi?
A. bitta ob’yektni faoliyatini bir qancha hisobot davrida, barcha bo’linmalari bilan batafsil o’rganish
B. hamma ob’yektni o’rganish shart bo’lmagan hollarda, ularning ayrimlari tanlab tahlil qilinadi
D. tarmoqlararo umumiy tahlil
E. alohida tarmoqlar tahlili
180. Kapital qo’yilmalar balansning qaysi qismida ko’rsatiladi?
A. balansning passiv qismi 1-bo’limida
B. balansning aktiv qismi 1-bo’limida
D. balansning aktiv qismi 2-bo’limida
E. balansning passiv qismi 2-bo’limida
181. Aktivlarni likvidligi deganda nima tushuniladi?
A. vaqt bo’yicha aktivlarni pul mablag’lariga aylanishi tushuniladi
B. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korxonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko’rsatkich
D. asosiy va aylanma mablag’lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko’rsatadi
E. iqtisodiyotning barcha sohalarini boshqarish tizimining tuzilishi va amal qilinishini belgilab beradi
182. Aylanma aktivlar qatoriga quyidagilar kiradi:
A. TMZ, rezerv kapital, kelgusi davr xarajatlari
B. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, ustav capital
E. Kelgusi davr xarajatlari, ustav capital, taqsimlanmagan foyda
183. Asosiy fondlar necha xil eskiradi
A. Jismoniy eskirish
B. Ma’naviy eskirish
D. Asosiy fondlar eskirmaydi
E. Ma’naviy va jismoniy eskirish
184. Sanoat korxonalarining asosiy ishlab chiqarish fondlari to’g’risidagi ma’lumotlar…olinadi
A. Asosiy vositalar xarakati to’g’risidagi hisobotning 2-3-shakllaridan
B. Moliyaviy hisobotning 1-2- shakllaridan

D. Yilllik hisobotning 2-a ma’lumotnomasidan
E. Moliyaviy hisobotning 1-3 - shakllaridan
185. Sof aktivlar qanday aniqlanadi?
A. Aktivlardan asosiy vositalar ayriladi
B. Aktivlardan majburiyatlar ayriladi
D. Aktivlarga majburiyatlar qo’shiladi
E. Joriy aktivlardan capital qo’yilmalar ayriladi.
186. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
187. Qarz kapitalini to’planganlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
188. Xususiy kapitalning manyovrlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
189. Uzoq muddatli majburiyatlarning jami mablag’lar va majburiyatlar tarkibidagi salmog’i koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jam mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
190. Kredit oluvchining mahsulotining sifat tasnifida qanday ko’rsatkichlari aniqlanadi?
A. o’sish dinamikasi, o’zgaruvchanlik, istiqbollik
B. texnologiya darajasi, mahsulot sifati, kapital va mehnat sig’imi
D. sotish rejasi, narxning barqarorligi, istiqbollik
E. texnologiya darajasi, mahsulot sifati,istiqbollik
191. Mamlakatimiz tijorat banklari tomonidan xyusga uzoq va qisqa muddatli kreditlarni jalb etishda moliyaviy tahlilda o’rganiladigan ko’rsatkichlar tizimiga nechta guruh ko’rsatkichlari o’rganiladi?
A. 5
B. 4
D. 3
E. 2
192. Bank likvidligini tahlil etishda nechta guruh tahlildan foydalaniladi?
A. 3

B. 4
D. 5
E. 2
193. Joriy likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
194. Tezkor likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Likvid aktivlar/ Qisqa muddatli majburiyatlar
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
195. Joriy aktivlar aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
196. Debitorlik majburiyatlari aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
197. Foydalilikni aniqlashda korxona xarajatlari qay tartibda guruhlanadi
A. Sotilgan mahsulot tannarxi, davr xarajatlari, moliyaviy faoliyatdan xarajatlar, favqulotda zararlar, soliqlar va yig’imlar
B. To’g’riva egri xarajatlar
D. Mahsulotni ishlab chiqarish xarajatlari, sotish xarajatlari, boshqa sotishlar bo’yicha xarajatlar
E. Ishlab chiqarish va ishlab chiqarishdan tashqari xarajatlar
198. Foydalilik va xarajatlarni yangi tarkibiy guruhlash va o’rganish nima uchun zarur
A. Soliqqa tortish yo’zasidan soliqqa tortiladigan daromad summasini aniqlashning uslubiy shaklini belgilash uchun
B. Hisob tizimini xalqaro hisob andozalariga kuchirish uchun
D. Ishlab chiqarishda real natijaviylikka erishish uchun
E. Ishlab chiqarish xarajatlarini boshqa sarflardan farqlash, moliyaviy boshqaruvning axborot manbaini foydalanuvchilar talabiga moslash, korxonaning faoliyat natijaviyligini soliqqa tortish yo’zasidan reallikni belgilash, ishlab chiqarish faoliyatining samaradorligini baholash, korxona daromadlari va xarajatlarini yuzaga chiqish o’rni bo’yicha hisobga olishni belgilash uchun
199. Debitorlik va kreditorlik qarzlari muddatiga ko’ra necha guruhga bo’linadi
A. 2guruhga: uzoq va joriy muddatli

B. 3 guruhga: uzoq, o'rta va joriy muddatli
D. 4 guruhga: uzoq, o'rta, joriy va qisqa muddatli
E. 5 guruhga: uzoq, o'rta, joriy, qisqa va muddati kelgan
200. Debitorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat) larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz majburiyatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz debitorlik qarzlariga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik qarzlariga
201. Umumxo`jalik faoliyatidan olingan foyda(hisobot foydasi) bu-……
A. mahsulotni sotishdan tushgan daromadni tavsiflaydi va sof tushum va sotilgan mahsulot tannarxi o`rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.
B. yalpi foydadan davr xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar chegirilishi va asosiy faoliyatdan boshqa daromadalr qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan foyda.
D. korxona faoliyatining foyda summasi va rentabellik darajasida ifodalanaigan yakunidir.
E. operatsion foydaga moliyaviy faoliyatning daromadlarini qo`shilishi va moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar chegirilishi orqali hosil bo`lgan foyda.
202. Rentabellik bu-…..
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
203. Jami aktivlarni rentabelligi (mulk rentabelligi) bu-……
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
204. Balansni likvidligi bu-……

A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
205. Aktivlarni likvidligi bu-…….
A. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korhonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko`rsatkich
B. korxonaning asosiy va aylanma mablag`lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko`rsatadi U sof foydani jami aktivlarni o`rtacha qiymatiga nisbati tariqasida aniqlanadi
D. balansdagi likvid bo`lgan mablag`larning majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi
E. balans likvidligini aksi bo`lib, vaqt bo`yicha aktivlarni pul mablag`lariga aylanishi tushuniladi
206. Joriy likvidlik koeffitsienti -…….
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. U joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
207. Muddatli likvidlik koeffitsienti-……..
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
208. Mutlaq likvidlik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.

D. u pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
209. Moliyaviy mustaqillik koeffitsienti-……
A. u aylanma aktivlarga qo`yilgan moliyaviy resurslarning necha so`mi joriy majburiyatlar bir so`miga to`g`ri kelishini ifodalaydi.
B. u joriy aktivlarni joriy majburiyatlarga nisbati tariqasida aniqlanadi.
D. pul mablag`lari, sof debitorlik qarzlari summasini joriy majburiyatlarga bo`lish orqali aniqlanadi. u pul mablag`larining joriy majburiyatlariga nisbati sifatida aniqlanadi.
E. u korxonaning o`z mablag`larining xo`jalik mablag`lari umumiy summasiga nisbati tariqasida aniqlanadi.
210. Aksiyaning daromadligi koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
211. Dividendlik koeffitsenti qanday aniqlanadi?
A. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan sof foyda/bitta aksiyaning bozor narxi
B. bitta aksiyaga to‘g‘ri keladigan dividend summasi/bitta aksiyaning nominal qiymati
D. bitta aksiyaning bozor bahosi/aksiyani sotib olish bahosi
E. to‘langan dividendlar summasi/korxona sof foydasi
212. Foyda va zarar haqida hisobot-……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
213. Buxgalteriya balansi -……
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi

B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
214. Kapital to‘g‘risidagi hisobot-…….
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
215. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobot-……..
A. Resurslar basini yuzasidan pul oqimlarining ijobiy saldosini, faoliyat natijasi va rentabellik haqidagi axborotlarni beradi
B. Korxonaning operatsion, moliyaviy va investitsion faoliyat natijasini baholashga, korxonaning pul ishlab topish kobilyati, ushbu mablag‘larga korxonaning zaruriyatini baholash imkon beradi
D. Korxonaning sof aktivlar qiymatini baholashga, to‘lovga kobillik va likvidlikni baholashga, pul mablag‘larini samarali boshkarish to‘g‘risidagi axborotlarni olish imkonini beradi
E. Iqtisodiy resurslar haqidagi,likvidlik va to‘lovga qobillik haqidagi,korxonaning o‘zgarishlarga adabtatsiya qilish kobilyatini baholash to‘g‘risidagi axborotlarni olishga imkon beradi
216. Korxona moliviy salohiyatini baholovchi ko‘rsatkichlar tizimi necha guruhga bo’linadi?
A. 4
B. 5
D. 3
E. 2
217. Dastlab “Bankrotlik to’g’risida” gi qonun qachon qabul qilingan?
A. 1994 yil 15-may
B. 1994 yil 25-may
D. 1994 yil 5-may

E. 1994 yil 5-oktabr
218. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning iqtisodiy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:
A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
219. Iqtisodiy nochorlik (bankrotlik)ning moliyaviy salohiyatga nisbatan baholanadigan ko’rsatkichlar tizimiga quyidagilarni kiritish mumkin:
A. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
B. majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
D. joriy aktivlari bilan bog’liq ko’rsatkichlari, uzoq muddatli aktivlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
E. o’z mablag’lari manbasi bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar, majburiyatlar bilan bog’liq bo’lgan ko’rsatkichlar
220. Korxonalar moliyaviy holatini bashoratlash moliyaviy hisobotning qanday birliklari yuzasidan tuzib chiqiladi:
A. Aktivlar va passivlar balansi bo‘yicha;
B. Daromadlar va xarajatlar balansi bo‘yicha;
D. Pul mablag‘lari kirimi va chiqimi balansi bo‘yicha
E. Barcha javoblar to’g’ri
221. Moliyaviy hisobot elementlarini bashoratlashning muhim elementlariga qaysilar kiradi?
A. Aktivlar, kapital va majburiyatlar
B. Moliyaviy natijalar
D. Foyda va zararlarni prognozlash
E. Barcha javoblar to’g’ri
222. Korxonalar reytingini baholashda qanday usullar tizimidan foydalaniladi?
A. Summa usuli, koeffitsiyent usuli, trend usuli, vertikal usul
B. o‘rtacha geometrik usul, ballik usul,summa usuli, koeffitsiyent usuli
D. o’rtacha arifmetik, analiz usuli, sintez usuli
E. ballik usul, masofa usuli, vertikal usul
223. Moliyaviy hisobotlarni bashoratlashning tashqi omilariga quyidagilar kiradi:
A. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, soliq siyosati,raqobatning jiddiyligi,siyosiy barqarorlik,resurslar bozoridagi holat,inflyasiya

B. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli,korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari, ularning tarkibi va tuzilishi, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
D. istemolchilar to‘lov talabining o‘zgarishi va dinamikasi, hukumatning hisob, moliya-kredit, boshqaruv strategiyasi,ishlab chiqarish va faoliyat samaradorligi,kapital oqimini tashkil etilishi, uning (daromad va xarajatlar nisbatidagi)mos shakli,menejment sifati
E. ishlab chiqariladigan yoki ko‘rsatiladigan xizmatlarning tarkibi va tuzilishi,ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqarish modeli, kapital oqimini tashkil etilishi, korxonaning tarmoq bo‘g‘ini, mulk va moliyaviy resurlari
224. Moliyaviy-xo‘jalik faoliyatni tahlil etishda faoliyat samaradorligi va natijaviyligiga ta’sir etuvchi omillar qanday tarkiblanadi?
A. ob’ektiv
B. sub’ektiv
D. tanqidiy
E. = ob’ektiv va sub’ektiv
225. Moliyaviy tahlilning mazmuni -bu
A. Xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning moliyaviy holatini muayyan davriylikda, axborotlar oqimini uzluksiz jarayonida joriy va istiqbolli taktik boshqarishning zaruriy asosiga ega bo‘lgan qarorlarni tayyorlashga imkon beruvchi analitik jaroyonlarni tashkil etish va o‘tkazish
B. Korxonalar moliyaviy hotining ayrim sohalarini o’rganib, turkumlarga ajratish, moliyaviy hisobot shakllarining to’g’riligini tasdiqlab berish
D. Korxonaning har tomonlama faoliyatini, moliyaviyotining rivojlanish darajasi va sur’atini o’rganish hamda auditor xulosasini berish
E. Korxona faoliyatini boshqa korxona faolyati bilan taqqoslab, xulosa chiqarish va takliflar hamda tavsiyalar berish
226. Moliyaviy hisobot nechta shakldan iborat?
A. 4 ta
B. 3 ta
D. 2 ta
E. 1 ta
227. Vertikal tahlil nima maqsadda o’tkaziladi?
A. Umumiy yakuniy ko’rsatkichdagi ayrim moddalar salmog’ini aniqlash maqsadida
B. Yuqoridan pastga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
D. Pastdan yuqoriga qarab tahlilni amalga oshirish maqsadida
E. Bir necha ko’rsatkichlarni o’zaro solishtirish maqsadida
228. “Balans” atamasining ma’nosi nimadan iborat?
A. lotincha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi

B. inglizcha bis – ikki marta, banx – tarozi pallasi so’zlaridan tarkib topib, tom ma’noda ikki palla degan ma’noni anglatadi
D. nemischada kitob yurituvchi degan ma’noni anglatadi
E. arabcha so’zdan olingan tarkib topga
229. “Xarajatlar tarkibi to’g’risidagi…” Nizomga asosan korxonaning daromadi qaysi javobda to’g’ri va to'liq ko’rsatilgan?
A. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum, korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, tasodifiy daromadlar
B. mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum,korxonaning asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar
D. asosiy faoliyatidan kelgan boshqa daromadlar, moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad
E. moliyaviy faoliyatdan kelgan daromad, mahsulotni sotishdan kelgan sof tushum
230. Buxgalteriya balansi necha qismdan iborat?
A. 2 qismdan
B. 3 qismdan
D. 4 qismdan
E. 5 qismdan
231. Buxgalteriya balansi quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi
A. Aktivlar, o’z kapitali va majburiyatlar
B. Uzoq muddatli aktivlar va o‘z kapitali
D. Joriy aktivlar va majburiyatlar
E. Aktivlar va majburiyatlar
232. Balansning aktiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat
A. Uzoq mudatli aktivlar va hisobdagi mablag‘lar
B. Materiallar va zaxiralar, pul mablag‘lari va hisobdagi mablag‘lar
D. Uzoq muddatli aktivlar va joriy aktivlar
E. Asosiy vositalar va oborotdan tashqari aktivlar
233. Bino, inshoatlar, mashina va uskunalar – bu…
A. Ko’chmas mulk
B. Uzoq muddatli aktivlar
D. Oson sotiladigan aktivlar
E. Joriy aktivlar
234. Balansning passiv qismi quyidagi tahliliy guruhlardan iborat:
A. Qisqa muddatli aktivlar va kreditorlik qarzlari
B. Uzoq muddatli va joriy majburiyatlari
D. Qarz mablag‘lari va taqsimlanmagan foyda
E. O’z mablag’lar manbasi va majburiyatlar
235. Quyidagilardan qaysi biri aktivlarni tashkil etadi?
A. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o’rnatilgan asbob uskunalar, kapital quyilmalar, uzoq muddatli debetorlik qarzlari

B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan kapital quyilmalar, uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar, o'rnatilgan asbob uskunalar, ta'sischilar bilan hisob-kitob va boshqa oborotdan tashqari aktivlar
D. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kapital quyilmalar va foydaning ishlatilishi
E. Asosiyvositalar, capital quyilmalar, shu'ba korxonalari aksiyalari va uyushma korxonalardagi aksiyalar va berilgan qarzlar, uzoq muddatli investisiyalar, boshqa aktivlar
236. O'z mablag'lari deganda nimani tushunasiz?
A. Qarzga olingan (uzoq muddatga) mablag'lar
B. Korxonaning o'ziga tegishli mablag'lari
D. Mahsulot sotishdan olingan daromadlar
E. Majburiyatlar qoplanishidagi ortiqcha mablag'lar
237. Korxonaning majburiyatlari tarkibiga nimalar kiradi
A. Qisqa muddatga olingan kreditorlik qarz mablag'lar, ssudalar va boshqa qarzlar
B. Uzoq muddatli kreditlar, muddatida uzilmagan ssudalar va boshqa qarzga olingan mablag'lar
D. Qisqa va uzoq muddatga olingan qarz mablag'lar, ssudalar va boshqa qarzlar
E. Qisqa va uzoq muddatli kredit va qarzlar, xaridor va buyurtmachilardan olingan bunaklar va kreditorlar
238. Ustav kapitali balansning qaysi bo'limida ko'rsatiladi?
A. Passiv tomon – 1-bo'limda
B. Aktiv tomon – 2-bo'limda
D. Passiv tomon – 2-bo'limda
E. Aktiv tomon – 1-bo'limda
239. Pul mablag'lari balansning qaysi tomonida joylashgan?
A. Balans aktiv 1-bo'limda
B. Balans passiv 1-bo'limda
D. Balans passiv 2-bo'limda
E. Balans aktiv 2-bo'limda
240. Berilgan ko'rsatkichlarning qaysi biri korxonaning moliyaviy mustaqilligini ifodalaydi?
A. O'ziga qarashli aylanma mablag' bilan jami o'ziga qarashli mablag' o'rtasidagi nisbat
B. Jami mablag' tarkibida korxonaning o'ziga qarashli mablag'lari ulushining yuqoriligi
D. Majburiyatlar bilan o'z mablag'i o'rtasidagi nisbat
E. Majburiyatlar bilan jami mablag' o'rtasidagi nisbat
241. Tez sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?
A. Tayyor mahsulotni
B. Pul mablag'larini
D. Kelgusi davr xarajatlarini
E. Joriy debitorlik qarzlarning muddati o'tmagan qismini
242. Sekin sotiluvchi aktivlar deganda nimani tushunasiz?

A. Tovar-moddiy zahiralarni
B. Tayyor mahsulotni
D. Pul mablag’larini
E. Joriy debitorlik qarzlarni

243. Qiyin sotiluvchi aktivlar deganda nimalar kiradi?
A. Tayyor mahsulotni
B. Uzoq muddatli aktivlarni
D. Joriy debitorlik qarzlarni
E. Tovar-moddiy zahiralarni

244. Moliyaviy mustaqillik deganda nima tushuniladi?
A. Korxonaning o’z mablag’lari manbasining jami mol-mulkdagi hissasining yuqoriligi
B. Faoliyat natijasida barcha xarajatlarni qoplab foyda olishni ta’minlashga egaligi
D. Ustav kapitalining yuqori darajadaligi
E. To’lovga qobillik darajasining yuqoriligi

245. Qiyin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan kichik bo’lishi shart
A. Muddati kelgan majburiyatlardan
B. Qisqa muddali majburiyatlardan
D. Doimiy passivlardan
E. Nomoddiy aktivlardan

246. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra sekin sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlardan
B. Doimiy passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Qisqa muddatli passivlardan

247. Joriy aktivlarga quyidagilar kiradi:
A. Ustav kapitali, qo’shilgan kapital, taqsimlanmagan foyda
B. Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, kelgusi davr xarajatlari, debitorlik majburiyatlari, pul mablag’lari
E. Asosiy vositalar, kelgusi davr xarajatlari, taqsimlanmagan foyda

248. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra doimiy harakatdagi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Uzoq muddatli passivlar
B. Doimiy passivlardan
D. Qisqa muddatli passivlardan
E. Muddati kelgan passivlardan

249. Moliyaviy barqarorlik shartlariga ko’ra tez sotiluvchi aktivlar qaysi passivlardan katta bo’lishi kerak?
A. Qisqa muddatli passivlardan
B. Qisqa muddati kelgan passivlardan
D. Muddati kelgan passivlardan
E. Doimiy passivlardan

250. To’lovga qobillikning mutlaq koeffisentini aniqlashda pul oqimining qaysi ko’rsatkichi olinadi?
A. Pul mablag’larining sof chiqimi
B. Pul mablag’larining yil boshi vaoxiridagi naqd qoldig’i (valyuta mablag’larini qo’shgan holda)
D. Pul mablag’larining kirim-chiqim o’zgarishidagi musbat farq
E. Faqat operasion faoliyatdan naqd pul tushumi
251. Moliyaviy mustaqillik koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Joriy aktivlar / majburiyatlar
B. O’z mablag’lar manbai / balans jami
D. Majburiyatlar / o’z mablag’lar manbai
E. O’z mablag’lar manbai / majburiyatlar
252. Korxona erkin tasarrufida qoluvchi sof foydaning yillar bo’yicha jamlangan qismi balansning qaysi qatorida aks etdi?
A. Taqsimlanmagan foyda
B. Rezerv kapital
D. Ustav kapitali
E. Kapital qo’yilmalar
253. Sotishdan tushgan yalpi foyda qanday topiladi
A. Sotishdan tushum minus ishlab chiqarish tannarxi
B. Sotishdan tushum minus davr xarajatlari
D. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan xarajatlar
E. Sotishdan tushum minus o’zgaruvchan va doimiy xarajatlar
254. Yakuniy moliyaviy natija nima deb ataladi?
A. Yilning sof foydasi
B. Sotishdan ko’rilgan yalpi foyda
D. Yilning sof foydasi yoki qoplanmagan zarari
E. Asosiy faoliyatning yalpi foydasi
255. Yilning sof foyda yoki qoplanmagan zarar summasi qanday aniqlanadi
A. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar summasi
B. Soliq to’loviga qadar foyda minus foyda (daromad) dan soliqlar hamda boshqa soliqlar va yig’imlar
D. Soliq to’loviga qadar foyda
E. Sof foydaning hisob foydasi minus soliqqa tortiladigan (qayta qo’shiluvchi moddalar qo’shilgan holda) foyda
256. Sof foyda qanday aniqlanadi?
A. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan foyda (daromad) solig’i, boshqa soliq va yig’imlar ayiriladi
B. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar qo‘shiladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijadan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijaga boshqa soliq va ajratmalar ko‘paytiriladi

257. Soliq to’loviga qadar bo’lgan foyda qanday aniqlanadi
A. Umumxo’jalik faoliyatining moliyaviy natijasi favqulodda foydaga qo`shilib, favqulodda zarar ayiriladi
B. Asosiy faoliyat natijasiga moliyaviy faoliyat daromadlariga qo`shilib moliyaviy faoliyat xarajatlari ayiriladi
D. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalaridan daromad solig‘i ayiriladi
E. Soliq to‘lagunga qadar umumiy moliyaviy natijalardan soliq, yig’imlar ayiriladi
258. Asosiy vositalar deb nimaga aytiladi?
A. moddiy ishlab chiqarish, hamda noishlab chiqarish sohasidagi moddiy aktivlarga aytiladi
B. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan vositalarga aytiladi
D. moddiy ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohasida uzoq vaqt mobaynida ishlatiladigan, shuningdek, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
E. moddiy ishlab chiqarish sohasida uzoq muddat mobaynida ishlatiladigan, ijaraga berish uchun ham foydalaniladigan moddiy aktivlarga aytiladi
259. Balans aktiv qismining 1 bo’limida aks ettiriladi –
A. tayyor mahsulot
B. pul mablag’lari
D. qisqa muddatli moliyaviy qo’yilmalar
E. asosiy vositalarning qoldiq qiymati
260. Balans aktivining 2-bo’limida aks ettiriladi –
A. asosiy vositalar
B. tovar-moddiy zaxiralar
D. ustav kapitali
E. daromad va xarajatlar
261. Bir butunli bo’laklarga bo’lib o’rganish –
A. analiz
B. sintez
D. deduktsiya
E. induktsiya
262. Omilli tahlil...
A. omillar ta`sirini tahlili
B. sabablar tahlili
D. masalalar tahlili
E. evristik tahlil
263. Uzoq muddatli aktivlar - Bu…
A. uzoq muddatli investisiyalar va kapital qo'yilmalari, ustav kapitali
B. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investisiyalar, kapital qo'yilmalar, uzoq muddatli debitorlik qarzlari va uzoq muddatli kechiktirilgan xarajatlar
D. o'rnatilgan asbob-uskunalar, ustav kapitali, qo’shilgan kapital va rezerv kapitali

E. asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning qoldiq qiymati va uzoq muddatli bank kreditlari
264. Uzoq muddatli majburiyatlarni tahlil qilish uchun ma’lumotlarni qaysi shakldan olinadi?
A. 1-shakl “Buxgalteriya balansi”
B. 5-shakl “Xususiy kapital to’g’risidagi hisobot”
D. 4-shakl “Pul oqimlari to’g’risidagi hisobot”
E. 2-shakl «Moliyaviy natijalar to’g’risidagi hisobot»
265. Ustav kapitali balansning qaysi bo’limida ko’rsatiladi?
A. aktiv tomon – 1-bo’limda
B. passiv tomon – 2-bo’limda
D. passiv tomon – 1-bo’limda
E. aktiv tomon – 2-bo’limda
266. Tovar-moddiy zahiralari nimaning bir qismi?
A. uzoq muddatli majburiyatlarni
B. joriy aktivlarni
D. uzoq muddatli aktivlarni
E. qisqa muddatli majburiyatlarni
267. Tovarlar qaysi aktiv tarkibiga kiradi?
A. uzoq muddatli aktiv
B. uzoq muddatli investisiya
D. kapital qo’yilmar
E. joriy aktiv
268. Tahlilni boshqaruv va moliyaviy tahlilga bo’linishini qanday izohlash mumkin?
A. korxona buxgalteriya hisobi tizimini boshqaruv va moliyaviy hisobiga bo’linishi asosida takomillashishi
B. menejmentni takomillashishi
D. marketingni takomillashishi
E. auditni takomillashishi
269. Tahlil yordamida...
A. boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslanishi ta’minlanadi
B. qaror tayorlanadi
D. farmon beriladi
E. qarorlar qaytadan ko’rib chiqiladi
270. Tahlil natijalariga bevosita daxldorlarni qanday guruhlarga ajratiladi?
A. moliyaviy va bank
B. bank va soliq
D. tashqi va ichki
E. joriy va istiqbolli
271. Tuzilish vaqtiga ko’ra buxgalteriya balansi tarkibi qaysi javobda to'liq ko'rsatilgan?
A. kirish va joriy, balans-brutto

B. joriy, tarkibiy, balans-netto
D. joriy, bo’lish va birlashtirish, balans-netto
E. kirish, joriy, tugatish, bo’lish va birlashtirish
272. Trend tahliliga ta’rif bering.
A. moliyaviy hisobot elementlari va ko’rsatkichlarini joriy davrga bo’lgan holatini bazis yili yoki asosiy yili ko’rsatkichi bilan o’rganish
B. moliyaviy hisobot asosida tahlil
D. operativ ma’lumotlar asosida o’tkaziladigantahlil
E. tarkibiy tahlil bo’lib, tahlil qilinayotgan ob’ektni barcha qismlari bo’yicha o’rganish
273. Mahsulot hajmiga qanday mehnat omillari ta`sir etadi?
A. ish haqi
B. ishchilar soni, mehnat unumdorligi
D. moliyaviy resurslar bilan ta`minlanganlik
E. moddiy resurslar bilan ta`minlanganlik
274. Korxonaning moliyaviy holati to’g’risidagi ma’lumotlardan foydalanish huquqi quyidagilarga bo’linadi:
A. moliyaviy va yopiq ma’lumotlar
B. ochiq va joriy ma’lumotlar
D. ochiq va yopiq ma’lumotlar
E. tijorat va ochiq ma’lumotlari
275. Korxona to’lov qobiliyatiga ega bo’ladi, agar joriy aktivlar …
A. qisqa muddatli majburiyatlarni qoplasa
B. ko’chmas mulkga nisbatanko’pbo’lsa
D. o’tgan yildagidan ko’p bo’lsa
E. katta hajmdagimahsulotzaxiralaridaniboratbo’lsa
276. Korxona moliyaviy holatini tahlil qilishni tashkil qilishda rahbarlik rolini kim olib boradi?
A. korxona rahbari
B. bosh buxgalter, iqtisodchi
D. bosh energetik
E. bosh injener
277. Korxona mulkining tarkibi qaysi javobda to’g’ri ko’rsatilgan?
A. uzoq muddatli va joriy aktivlar
B. ustav kapitali va taqsimlanmagan foyda
D. doimiy passivlar
E. qisqa muddatli majburiyatlar va doimiy passivlar
278. Korxonaning tashqi tahlili qaysi tahlilda amalga oshiriladi?
A. iqtisodiy
B. boshqaruv
D. boshqaruv- moliyaviy
E. moliyaviy
279. Kompleks tahlil deb qanday tahlilga aytiladi?

A. bitta ob’yektni faoliyatini bir qancha hisobot davrida, barcha bo’linmalari bilan batafsil o’rganish
B. hamma ob’yektni o’rganish shart bo’lmagan hollarda, ularning ayrimlari tanlab tahlil qilinadi
D. tarmoqlararo umumiy tahlil
E. alohida tarmoqlar tahlili
280. Kapital qo’yilmalar balansning qaysi qismida ko’rsatiladi?
A. balansning passiv qismi 1-bo’limida
B. balansning aktiv qismi 1-bo’limida
D. balansning aktiv qismi 2-bo’limida
E. balansning passiv qismi 2-bo’limida
281. Aktivlarni likvidligi deganda nima tushuniladi?
A. vaqt bo’yicha aktivlarni pul mablag’lariga aylanishi tushuniladi
B. jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir korxonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodolovchi ko’rsatkich
D. asosiy va aylanma mablag’lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko’rsatadi
E. iqtisodiyotning barcha sohalarini boshqarish tizimining tuzilishi va amal qilinishini belgilab beradi
282. Aylanma aktivlar qatoriga quyidagilar kiradi:
A. TMZ, rezerv kapital, kelgusi davr xarajatlari
B. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, kelgusi davr xarajatlari
D. TMZ, tugallanmagan ishlab chiqarish, ustav capital
E. Kelgusi davr xarajatlari, ustav capital, taqsimlanmagan foyda
283. Asosiy fondlar necha xil eskiradi
A. Jismoniy eskirish
B. Ma’naviy eskirish
D. Asosiy fondlar eskirmaydi
E. Ma’naviy va jismoniy eskirish
284. Sanoat korxonalarining asosiy ishlab chiqarish fondlari to’g’risidagi ma’lumotlar…olinadi
A. Asosiy vositalar xarakati to’g’risidagi hisobotning 2-3-shakllaridan
B. Moliyaviy hisobotning 1-2- shakllaridan
D. Yilllik hisobotning 2-a ma’lumotnomasidan
E. Moliyaviy hisobotning 1-3 - shakllaridan
285. Sof aktivlar qanday aniqlanadi?
A. Aktivlardan asosiy vositalar ayriladi
B. Aktivlardan majburiyatlar ayriladi
D. Aktivlarga majburiyatlar qo’shiladi
E. Joriy aktivlardan capital qo’yilmalar ayriladi.
286. Moliyaviy qaramlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar

E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
287. Qarz kapitalini to’planganlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
288. Xususiy kapitalning manyovrlik koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jami mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
289. Uzoq muddatli majburiyatlarning jami mablag’lar va majburiyatlar tarkibidagi salmog’i koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
A. Jam mablag’lar/O’z mablag’lari manbasi
B. O’z aylanma mablag’lari naqdligi/Xususiy kapital
D. Uzoq muddatli majburiyatlar/ Jam mablag’lar
E. Majburiyatlar/Jami mablag’lar
290. Kredit oluvchining mahsulotining sifat tasnifida qanday ko’rsatkichlari aniqlanadi?
A. o’sish dinamikasi, o’zgaruvchanlik, istiqbollik
B. texnologiya darajasi, mahsulot sifati, kapital va mehnat sig’imi
D. sotish rejasi, narxning barqarorligi, istiqbollik
E. texnologiya darajasi, mahsulot sifati,istiqbollik
291. Mamlakatimiz tijorat banklari tomonidan xyusga uzoq va qisqa muddatli kreditlarni jalb etishda moliyaviy tahlilda o’rganiladigan ko’rsatkichlar tizimiga nechta guruh ko’rsatkichlari o’rganiladi?
A. 5 B. 4 D. 3 E. 2
292. Bank likvidligini tahlil etishda nechta guruh tahlildan foydalaniladi?
A. 3 B. 4 D. 5 E. 2
293. Joriy likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
294. Tezkor likvidlik ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Likvid aktivlar/ Qisqa muddatli majburiyatlar
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
295. Joriy aktivlar aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar

E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
296. Debitorlik majburiyatlari aylanuvchanligi ko’rsatkichi qanday aniqlanadi?
A. Sotishdan tushum/Debitorlik majburiyatlari
B. Sotishdan tushum/Joriy kapital
D. Likvid aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
E. Joriy aktivlar/Qisqa muddatli majburiyatlar
297. Foydalilikni aniqlashda korxona xarajatlari qay tartibda guruhlanadi
A. Sotilgan mahsulot tannarxi, davr xarajatlari, moliyaviy faoliyatdan xarajatlar, favqulotda zararlar, soliqlar va yig’imlar
B. To’g’riva egri xarajatlar
D. Mahsulotni ishlab chiqarish xarajatlari, sotish xarajatlari, boshqa sotishlar bo’yicha xarajatlar
E. Ishlab chiqarish va ishlab chiqarishdan tashqari xarajatlar
298. Foydalilik va xarajatlarni yangi tarkibiy guruhlash va o’rganish nima uchun zarur
A. Soliqqa tortish yo’zasidan soliqqa tortiladigan daromad summasini aniqlashning uslubiy shaklini belgilash uchun
B. Hisob tizimini xalqaro hisob andozalariga kuchirish uchun
D. Ishlab chiqarishda real natijaviylikka erishish uchun
E. Ishlab chiqarish xarajatlarini boshqa sarflardan farqlash, moliyaviy boshqaruvning axborot manbaini foydalanuvchilar talabiga moslash, korxonaning faoliyat natijaviyligini soliqqa tortish yo’zasidan reallikni belgilash, ishlab chiqarish faoliyatining samaradorligini baholash, korxona daromadlari va xarajatlarini yuzaga chiqish o’rni bo’yicha hisobga olishni belgilash uchun
299. Debitorlik va kreditorlik qarzlari muddatiga ko’ra necha guruhga bo’linadi
A. 2guruhga: uzoq va joriy muddatli
B. 3 guruhga: uzoq, o’rta va joriy muddatli
D. 4 guruhga: uzoq, o’rta, joriy va qisqa muddatli
E. 5 guruhga: uzoq, o’rta, joriy, qisqa va muddati kelgan
300. Debitorlik qarzlarining aylanish koeffisienti qanday aniqlanadi
A. Mahsulot (ish, xizmat) larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz majburiyatlariga
B. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushumbo`lamiz ishlab chiqarish tannarxiga
D. Mahsulot (ish, xizmat)larning ishlab chiqarish tannarxi bo`lamiz debitorlik qarzlariga
E. Mahsulot (ish, xizmat)larni sotishdan olingan sof tushum bo`lamiz jami debitorlik qarzlariga

V. Fan bo‘yicha baholash me’zonlari

Baholash usullari	testlar, yozma ishlar, og‘zaki so‘rov, prezentasiyalar
Baholash mezonlari	**5 baho (a’lo)** – fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘la o‘zlashtira olish; – moliyaviy tahlil fanining mohiyati maqsadi, asosiy vazifalari, natija o‘zgarishiga ta’sir etuvchi omillar turkumlanishi hamda ularning tahlilini bajarib berish; – moliyaviy tahlil ga oid atamalarni ijodiy fikrlay olish; – moliyaviy tahlil sub’yektlari va ob’yektlarini aytib berishi; – moliyaviy tahlil ko‘rsatkichlari, omillarining turkumlanishini aytish, tavsifini izohlash; – moliyaviy tahlilning turlari va shakllarini izohlash va tasavvur hosil qilish. – mustaqil ta’lim topshiriqlarini bajara olishi. **4 baho (yaxshi)** – fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘la o‘zlashtira olish; – moliyaviy tahlil nazariyasi fanining mohiyati maqsadi, asosiy vazifalari, natija ozgarishiga ta’sir etuvchi omillar turkumlanishi hamda ularning tahlilini bajarib berish; – moliyaviy tahlilga oid atamalarni ijodiy fikrlay olish; – moliyaviy tahlil sub’yektlari va ob’yektlarini aytib berishi; – moliyaviy tahlil ko‘rsatkichlari, omillarining turkumlanishini aytish, tavsifini izohlash; – moliyaviy tahlil ning turlari va shakllarini izohlash va tasavvur hosil qilish. **3 baho (qoniqarli)** – fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘la o‘zlashtira olish; – moliyaviy tahlil fanining mohiyati maqsadi, asosiy vazifalari, xo‘jalik jarayonlari va xo‘jalik muomalalari turkumlanishi hamda ularning tarkibiy tuzilishini ochib berish; – moliyaviy tahlilga oid atamalarni ijodiy fikrlay olish; – moliyaviy tahlil sub’yektlari va ob’yektlarini aytib berishi; – moliyaviy tahlilning ko‘rsatkichlari, omillari turkumlanishini aytish, tavsifini izohlash; **2 baho (qoniqarsiz)** – fanning nazariy va uslubiy asoslarini bilmaslik; – moliyaviy tahlil usullari haqida tasavvurga ega bo‘lmaslik; – moliyaviy tahlil usullarini qo‘llay olmaslik.

VI. Fan bo‘yicha tarqatma materiallar

Moliyaviy natijalarni ifodalovchi ko‘rsatkichlai.

Mahsulotlarni sotishdan olingan yalpi foyda (YaF) - mahsulotlarni sotishdan olingan jami sof pul tushumidan (SPT) sotilgan mahsulotlarning ishlab chiqarish tannarxini (TN) chegirib tashlash orqali:

YaF=SPT – TN yoki (Σ qr- Σ qz)

Bunda, q - sotilgan mahsulot miqdori;
r - sotilgan 1s mahsulot bahosi;
z - sotilgan 1s mahsulot tannarxi;
Σ qr - mahsulotni sotishdan olingan sof pul tushumi;
Σ qz - ishlab chiqarish tannarxi.

Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining foydasi (AFF) – mahsulotlarni sotishdan olingan yalpi foydadan (YaF) davr xarajatlari (DX) bilan asosiy faoliyatning boshqa operasion xarajatlarini (BX) ayirish va asosiy faoliyatning boshqa daromadlarini (BD) qo‘shish orqali aniqlanadi:

AFF = YaF – DX – BX + BD

Umumxo‘jalik faoliyatining foydasi (UXF) – asosiy faoliyatning foydasiga (AFF) moliyaviy faoliyatning daromadlarini (MFD) qo‘shib, moliyaviy faoliyat bo‘yicha bo‘lgan xarajatlarni (MFX) ayirib tashlash orqali aniqlanadi:

UXF = AFF + MFD – MFX

Soliqlar to‘langunga qadar bo‘lgan foyda (STF) – umumxo‘jalik faoliyati foydasiga (UXF) favqulotda yuzaga kelgan foydani (FF) qo‘shish va favqulotda yuzaga kelgan zararni (FZ) chegirib tashlash orqali aniqlanadi:

STF = UXF + FF – FZ

Sof foyda (SF) – soliq to‘langunga qadar bo‘lgan foydadan (STF) daromad (foyda) solig‘ini (DS) hamda foydadan to‘lanadigan boshqa soliq va yig‘imlarni (BS) chegirib tashlash kerak:

SF = STF – FS – BS

Rentabellik ko‘rsatkichlarini hisoblash usullari

1.Sotilgan mahsulotlar rentabelligi (Rmr) - mahsulotlarni sotishdan olingan yalpi foydani (Yaf) 100 foizga ko‘paytirib, sotilgan mahsulotlarning ishlab chiqarish tannarxiga (TN) bo‘lish kerak:

$$Rmr = \frac{YaF * 100}{TN}$$

Bu rentabellik xarajatlardan foydalanish samaradorligini ifodalovchi ko‘rsatkichdir, ya’ni 1 so‘mlik qilingan xarajatga qancha foyda olganligini ko‘rsatadi.

2.Asosiy vositalar rentabelligi (Rav) - hisobot davridagi sof foydani (SF) 100 foizga ko‘paytirib, asosiy vositalarning o‘rtacha yillik qiymatiga (AIF) bo‘lish orqali aniqlanadi:

$$\text{Rav} = \frac{SF * 100}{AIF}$$

Bunda, AIF-asosiy ishlab chiqarish vositalarining o‘rtacha yillik qiymati.
Bu rentabellik asosiy fondlardan foydalanish samaradorligini ifodalaydi.

3.Aktivlar rentabelligi (Ra) - soliq to‘langunga qadar bo‘lgan foydani (STF) 100 foizga ko‘paytirib, natijasini uzoq muddatli aktivlar (UA) bilan aylanma aktivlar (AA) summasining jamiga (ya’ni balansning jamiga) bo‘lish kerak:

$$\text{Ra} = \frac{STF * 100}{UA + AA}$$

Aktivlar rentabelligi hisobot davrida 1 so‘mlik asosiy vositalar bilan aylanma mablag‘lar hisobiga necha so‘mlik foyda olinganligini anglatadi.

4.Xususiy kapital rentabelligi (Rxk) - hisobot yilidagi sof foydasini (SF) 100 foizga ko‘paytirib, ularning summasini xususiy kapital (XK) ning o‘rtacha yillik qiymatiga bo‘lish kerak.

$$\text{Rxk} = \frac{SF * 100}{XK}$$

Bu ko‘rsatkich bir so‘mlik xususiy kapital hisobiga necha so‘mlik sof foyda olinganligini ko‘rsatadi, ya’ni xususiy kapitaldan foydalanish samaradorligi darajasini ifodalaydi.

5.Permanent kapital rentabelligi (Rpk) - korxonaning sof foydasini (SF) permanent kapitalning o‘rtacha yillik qiymatiga (PK) bo‘lish kerak:

$$\text{Rpk} = \frac{SF * 100}{PK}$$

Korxonaning xususiy kapitali bilan uzoq muddatli qarz kapitali birgalikda permanent kapitalni tashkil etadi.

$$\text{Rpk} = \frac{SF * 100}{XK + QK}$$

Bunda, XK-xususiy kapital;
QK-uzoq muddatli qarz kapitali;
Permanent kapital rentabelligi koeffisenti xususiy va uzoq muddatli qarz kapitallarining 1 so‘miga (100 so‘miga) qancha sof foyda to‘g‘ri kelishligini ko‘rsatadi.

1-shakl. Buxgalteriya balansi

Ko‘rsatkichlar nomi	Satr kodi	Hisobot davri boshiga	Hisobot davri oxiriga
Aktiv			
I. Uzoq muddatli aktivlar			
Asosiy vositalar:			
Boshlang‘ich (qayta tiklash) qiymati (0100, 0300)	010		
eskirish summasi (0200)	011		
qoldiq (balans) qiymati (satr. 010 - 011)	012		
Nomoddiy aktivlar:			
boshlang‘ich qiymati (0400)	020		
amortizatsiya summasi (0500)	021		
qoldiq (balans) qiymati (satr. 020 - 021)	022		
Uzoq muddatli investitsiyalar, jami	030		

(satr.040+050+060+070+080)			
Qimmatli qog‘ozlar (0610)	040		
Sho‘ba xo‘jalik jamiyatlariga investitsiyalar (0620)	050		
qaram xo‘jalik jamiyatlariga investitsiyalar (0630)	060		
Chet el kapitali mavjud bo‘lgan korxonalarga investitsiyalar (0640)	070		
Boshqa uzoq muddatli investitsiyalar (0690)	080		
O‘rnatiladigan asbob-uskunalar (0700)	090		
Kapital qo‘yilmalar (0800)	100		
Uzoq muddatli debitorlik qarzlari (0910,0920,0930,0940)	110		
Uzoq muddatli kechiktirilgan xarajatlar (0950, 0960, 0990)	120		
I bo‘lim bo‘yicha jami (satr.012+022+030+090+100+110+120)	130		
II. Joriy aktivlar			
Tovar-moddiy zaxiralar,jami(satr150+160+170+180)	140		
Ishlab chiqarish zaxiralari (1000, 1100, 1500, 1600)	150		
Tugallanmagan ishlab chiqarish (2000, 2100, 2300, 2700)	160		
Tayyor mahsulot (2800)	170		
Tovarlar (2900 dan 2980 ning ayirmasi)	180		
Kelgusi davr xarajatlari (3100)	190		
Kechiktirilgan xarajatlar (3200)	200		
Debitorlar, jami (satr. 220+240+250+260+270+280 290+300+310)	210		
shundan: muddati o‘tgan	211		
Xaridor va buyurtmachilarning qarzi (4000 dan 4900 ning ayirmasi)	220		
Ajratilgan bo‘linmalarning qarzi (4110)	230		
Sho‘ba va qaram xo‘jalikning qarzi (4120)	240		
Xodimlarga berilgan bo‘naklar (4200)	250		
Mol yyetkazib beruvchilar va pudratchilarga berilgan bo‘naklar (4300)	260		
Byudjetga soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlar bo‘yicha bo‘nak to‘lovlari (4400)	270		
Maqsadli davlat jamg‘armalari va sug‘urtalar bo‘yicha bo‘nak to‘lovlari (4500)	280		
Ta’sischilarning ustav kapitaliga ulushlar bo‘yicha qarzi (4600)	290		
Xodimning boshqa muomalalar bo‘yicha qarzi(4700)	300		
Boshqa debitorlik qarzlari (4800)	310		
Pul mablag‘lari,jami (satr.330+340+350+360),shuj.:	320		
Kassadagi pul mablag‘lari (5000)	330		
Hisob-kitob schyotidagi pul mablag‘lari (5100)	340		
Chet el valyutasidagi pul mablag‘lari (5200)	350		
Boshqa pul mablag‘lari va ekvivalentlari (5500, 5600, 5700)	360		
qisqa muddatli investitsiyalar (5800)	370		
Boshqa joriy aktivlar (5900)	380		
II bo‘lim bo‘yicha jami (satr. 140+190+200+210+	390		

320+370+380)			
Balans aktivi bo‘yicha jami (satr.130+390)	400		
Passiv			
I. O‘z mablag‘lari manbalari			
Ustav kapitali (8300)	410		
Qo‘shilgan kapital (8400)	420		
Rezerv kapitali (8500)	430		
Sotib olingan xususiy aksiyalar (8600)	440		
Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar) (8700)	450		
Maqsadli tushumlar (8800)	460		
Kelgusi davr xarajatlari va to‘lovlari uchun zaxiralar (8900)	470		
I bo‘lim bo‘yicha jami (satr.410+420+430-440+450+460+470)	480		
II. Majburiyatlar			
Uzoq muddatli majburiyatlar, jami (satr.500+520+530+540+550+560+570+580+590)	490		
shu jumladan: uzoq muddatli kreditorlik qarzlari (satr.500+520+540+560+590)	491		
Mol yyetkazib beruvchilar va pudratchilarga uzoq muddatli qarz (7000)	500		
Ajratilgan bo‘linmalarga uzoq muddatli qarz (7110)	510		
Sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlarga uzoq muddatli qarz (7120)	520		
Uzoq muddatli kechiktirilgan daromadlar (7210, 7220, 7230)	530		
Soliq va boshqa majburiy to‘lovlar bo‘yicha uzoq muddatli kechiktirilgan majburiyatlar (7240)	540		
Boshqa uzoq muddatli kechiktirilgan majburiyatlar (7250, 7290)	550		
Xaridor va buyurtmachidan olingan bo‘naklar (7300)	560		
Uzoq muddatli bank kreditlari (7810)	570		
Uzoq muddatli qarzlar (7820, 7830, 7840)	580		
Boshqa uzoq muddatli kreditorlik qarzlar (7900)	590		
Joriy majburiyatlar, jami (satr.610+630+640+650+660+670+680+690+700+710+ +720+730+740+750+760)	600		
shu j.dan: joriy kreditorlik qarzlari(satr610+630+ +650+670+680+690+700+710+720+760)	601		
shundan: muddati o‘tgan joriy kreditorlik qarzlari	602		
Mol yyetkazib beruvchi va pudratchilarga qarz (6000)	610		
Ajratilgan bo‘linmalarga qarz (6110)	620		
Sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlarga qarz (6120)	630		
Kechiktirilgan daromadlar (6210, 6220, 6230)	640		
Soliq va boshqa majburiy to‘lovlar bo‘yicha kechiktirilgan majburiyatlar (6240)	650		
Boshqa kechiktirilgan majburiyatlar (6250, 6290)	660		
Olingan bo‘naklar (6300)	670		
Byudjetga to‘lovlar bo‘yicha qarz (6400)	680		

Sug‘urtalar bo‘yicha qarz (6510)	690		
Maqsadli davlat jamg‘armalariga to‘lovlar bo‘yicha qarz (6520)	700		
Ta’sischilarga bo‘lgan qarzlar (6600)	710		
Mehnatga haq to‘lash bo‘yicha qarz (6700)	720		
Qisqa muddatli bank kreditlari (6810)	730		
Qisqa muddatli qarzlar (6820, 6830, 6840)	740		
Uzoq muddatli majburiyatlarning joriy qismi (6950)	750		
Boshqa kreditorlik qarzlar (6950 dan tashqari 6900)	760		
II bo‘lim bo‘yicha jami (satr.490+600)	770		
Balans passivi bo‘yicha jami (satr.480+770)	780		

VII. O‘UMning elektron varianti (DVD)